

M. Th. in Sch. 18^b
(2. Ex.)

Handwritten musical notation on a five-line staff. The notation consists of vertical stems with various flags and beams. A large red initial 'L' is visible at the beginning of the piece.

vest' d'antre suauce. N'penapio et ante scula

A second line of handwritten musical notation, similar to the first line, with vertical stems and flags.

102

A small fragment of handwritten musical notation at the bottom left of the page.

Exe
m
dms

Opera ⁊ tractatus beati Anselmi
archiepiscopi cantuarienſis. or
dinis sancti Benedicti.

Iste lib⁹ est ſan⁹ dom⁹
lapidee. Cuiuſmodi.

Handwritten text in a Gothic script, appearing as bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher but seems to consist of several lines.

Handwritten text in a Gothic script, appearing as bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher but seems to consist of several lines.

Tabula

- V**ita Anselmi que communiter legitur
Duo libri cur deus homo contra gentiles.
Liber vnus de Incarnatione verbi contra hebreos.
De conceptu virginali et peccato originali.
Declaratio cuiusdam de eodem.
Prologion.
Monologion
Liber vnus de processione spiritus sancti contra grecos
Dialogus de casu dyaboli.
Pro insipiente.
Contra insipientem
De diuersitate sacramentorum
De fermento et azimo.
Expositiones membrorum et actuum dei et vestimentozum.
De voluntate.
De concordia prescientie et predestinationis et gratie dei cum libero arbitrio.
De libero arbitrio
De veritate.
De similitudinibus
De mensuratione crucis
Meditationes magne Anselmi.
Meditatio cuiusdam de redemptione generis humani.
De passione domini.
Speculum euangelici sermonis.
Omelia Intrauit iesus in quoddam castellum.
Epistole sancti Anselmi.
De imagine mundi.

15

aludo 3

Clarissimo viro Johanni Ioffelholz Hurenburgensi iuris imperialis cultori et studio humanitatis excellentissimo. Petrus danhuser. artium magister felicitate

Beatus Anselmus ordinis sancti benedicti professor ornatissime vir theologus per quem fuit ameni ingenii doctrina quam ista utiliore ac delectabili. Veterumque sacrarum dogmatum memoria multum fuit: is scripta omnia antiquiora: tam curiose spectat: religionem christianam cernentia aut dogmata ponderat: aut precepta rimatur. ut videre mihi videor eum diuo Hieronimo qui tamem multarum rerum peritia et eloquentia summa calluit: mirabili quadam ingenii acrimonia: plene parem atque comparandum. Sed cum Hieronimi quidem monumenta rerum ac disciplinarum: que per litteras condidit in propatulo: frequentius vsu feruntur. Anselmi autem opera viri sanctimonia ac castitate precipui non perinde in vulgus exeunt et doctrina subtilitasque eorum tanquam parum utilis est derelicta velut ignis abstrusus in venis silicium. Que tamem multum salis et veritatis christiane religioni accommodant. Ego etsi non summo ingenio institutus tamen obliuionis iniuriam docti viri simul et sancti egerrime ferens: cordi iam habeo illa qua potis sum cumque auctoritate eneo officio meis impensis imprimere: nominisque tuo grauissimo dedicare ut a magnitudine tua sperem me si non magnam laudem bonam tamen iudicij mei veniam consecuturum. sperans rem deo gratam. religioni christiane accommodam: tibi iocundam fore. Nam testor deum: non temere factum. Ea opera a tenebrarum sordibus in splendidam lectionum lucem reuocatum iri: que aut ingenia prompta expeditaque ad salutis eterne cupidinem: vtiliumque artium contemplationem celeri facilique compendio ducerent: aut homines deuotos religiososque a turpi certe agrestisque rerum imperitia vindicaret. Non enim fecit beatus anselmus altos nimis et obscuros questionum sinus. Sed primitias quasdam et quasi libamenta ingenuarum artium theologie sacre dedit: ea opera precelset vir tibi dedico: quem cum amicissimum mihi: tum eximio litterarum amore flagrantem: dignissimum hoc mutuo inter nos caritatis pignore iudicavi ut quemadmodum tue nuncupationi omnes celeberrimi academiarum sectatores linguis animisque benigne fauet: sic tuis auspicijs primitie meorum studiorum immortalitatem assequent. magna est in re militari virtus tua: maior in administrando concilio iusticia: maxima in omni disciplinarum genere prudentia tua: ad te igitur magnanime venientem suscipe libellum: et inter reliquos codices tuos quos et plurimos et doctissimos in celeberrimam bibliothecam tuam vndique collegisti. Hunc quoque anselmum fidei christiane amplificatorem tanquam illoz concomitem collocato. Non enim indignum erit inter tot sapientissimos viros quorum monumenta splendidissimo pluteo tuo seruantur illum etiam doctorem accedere. Quamobrem deum optimum maximum omnium bonorum operum autorem suppliciter precor: ut his meis ceptis ita aspiret: dexterisque ac volens adsit: ut cum eius ope et numine opera sancti anselmi iudicium commune meruerint reliqua alacriori animo persequi possim. id autem contigisse intelligam cum ceteros animaduertero huiusmodi operibus delectari. Tale ex vrbis Hurenbergensi. 22.

Johannes Ioffelholz legum licentiatus bonarum artium et studiorum humanita-
tis ornatissimo magistro **P**etro Danhuser: **H**urenburgenſi. **S. p. d.**
Beati **A**nſelmi: cuius te ingenio ac eloquentia adductum opera queſcripſerit te
in vnum colligere ais humaniſſime petre. **I**poſq; adeo delectaris: vt vel beati **H**yro-
nimi ſanctiſſimi: ac elegantiſſimi doctoris eloquio parē exiſtimare auſis. **E**t quid de il-
lo ſentiam exquiris. **E**go etſi ſancti illius viri ſimulq; deuotiſſimi **A**nſelmi ſcriptura-
rūq; ſuarū p̄ter nomē: noticiam nullā habuerim: q̄obrem delirare videar: ſi qd de illo
iudicij vel ſentētiā de re nō viſa z incognita plane incaſſum attulerim. **E**t etiā diffi-
cile ſit de alijs ſūmiſq; illis om̄is doctrine genere excellentiſſimis viris: me qui omni-
um ſum ignarus. **J**udicare nemo eſt qui ignoret. **V**erū quia viri quotquot ſuere cla-
riſſimi ſine reſp̄ſione virū nō potuere volitare p̄ ora. **I**neam tibi qualiſcūq; vel in-
eptiſſima fuerit aperiā ſententiā. **I**ncidi hiſ dieb: **V**incētiū illius ordinis p̄dica-
torum qui de ſingulis q̄ ſibi memoratu digna viſa ſunt referre laborat: ſpeculum: q̄ de
illo meminit. **E**umq; ſumma in p̄miſ deuotione captuz: **B**ecceſi. monaſterio quod in
Horthmania ſitum eſt: dedicatum. **I**n eoq; vſq; adeo ſancte vixiſſe tradit. vt abbacie
p̄poſitus fuerit. **R**efertq; nonnulla opera ad fidei ſacra ſpectantia egregie ab eo edita.
Inde eum **L**antuarieſi. eccleſie **E**piſcopum fuiſſe reperio. quem quis dubitauerit ad
hos dignitatis apices p̄uectum: totq; claruiſſe miraculis niſi doctrina virtute: ac ſā-
ctimonia ceteris mortalibus preſtituiſſet: diuinoq; ſpiritu afflatus fuiſſet. **Q**ue vt ſunt
humano ingenio altiōra: in medium relinquitur: et de ipſo quod de alijs ſanctis ſpe-
randum duco: optimos quidem eſſe apud deum pro abolendis malis noſtris interceſ-
ſores. **I**pſum tamen in laude beatiſſime virginis marie multum elaboraſſe accepi. qd
etſi facile videatur cum ſit hic locus ampliſſimus: campusq; patentiſſimus. **I**pſa enī
omnium laudum fomes et fons inexhauſtus: ſtimulos habet in vtramq; partem: ac
commodatiſſimos aculeoſq; acerrimos: vt quocūq; intenderit humanos illuc ſenſus
affectiones vel torrentis rapiat: vel turbinis modo proſternat. vel rois vice refrige-
ret: blādiq; malagmatis ad oēm mltitudinem reſtinguat exemplo. **A**t ſunt viri clari z
ſancti qui hec cum laude venuſteq; dixere: non equidem inſicias eo. **V**erum ea nō ſūt
talia vt cum virtute ipſius vſq; conferantur. **Q**uis enim tam eleganti ſe fretum ſputa-
rit ingenio: quis ea doctrine copia: quis tanta eloquentia vel arte politus: vel natura
p̄deditus vel imitatione formatus: vel ſtudio p̄paratus: vt genitricis dci regineq; am-
plitudinis celeſtis imperij: non ieiune: non minus ſanctitatis ſue meritis p̄conē ſe au-
deat p̄ſiteri. **M**ulti tamē illud attractare auſi ſūt vel amore eius vel admiratōne ad-
ducti. q̄ vel tenui opa ſua parū vident̄ effeciſſe. **H**ecq; enī ſat fingi neq; dici poteſt de il-
la p̄ magnitate quippe que in terris oceano: famam aſtris terminat: cceloſq; tranſcē-
dit. **Q**ue omnium rerum creatorem vtero geſtauit: et in mundum protulit verbuz in-
carnatum teſtante **J**ohanne digniſſimo tam admirande huius rei vate. **V**irgo aſi: vir-
go poſt partum. **L**ui itaq; aſcenus in celum patet q̄uis maxima: debito tamen mino-
ra ſunt que in terris tribuuntur. **N**ihilominus **A**nſelmus ille noſter hoc in genere plu-
rimam inter theologos aſſecutus eſt laudem: doctrina ceteriſq; virtutib: ſummis cla-
riſſimiſq; reliquis theologie ſcripto:ibus comparatur p̄ceptis que ad bene beateq;
viuendum requiruntur: vbiq; precipue refertur tum in conſilijs et diſceptationib: ſā-
pientiſſimus. **T**um vero in epiſtolis: conſtitutionibus: ſanctionibusq; apoſtolicis
equalis. **I**n hiſ q; ante oīa verborum parcus: ſententiā tā diues vt aliq̄to auguſti?

differens sermone humano ad oraculoꝝ pene responsa videatur accedere. **Ceterū** in scriptis suis seuerus et tetricus et quod religiosorum est deuotus. **Nec** se eligendorum et collocandorum verborum rationem (Id quod in scribendo primum esse debet. **Et** diuus Hieronimus quod optime calluit) habuisse videtur. **Et** vt breuiter dicam: Anselmus nihil scire potuit quod Hieronimus ignorasset. **Græce** insuper litterature simulque hebreæ Hieronimus doctissimus: et diuinarum scripturarum clarissimus interpres inter theologos habetur: nec illi quod scribitur latine dicendi elegantiā. **Ideo** de vite horriditate ceteri iudicent: ac in scribendo nedum Anselmum Hieronimo imparē. **Sed** neutiquam (vt mea fert opinio) comparandum existimo: quippe qui nec grecas nec hebreas litteras nouisse traditur: et a latini eloquij ornatu nescio quid videatur dissonare. **Non** tamen idcirco ipsius legendum abnuerim. **Sed** te in primis laudo: tuamque industriam ac studium in conquirendis operibus suis magno opere probo. **Cum** se Cicero romane eloquentie parēs, ab illis quoque vetustissimis auctoribus ingeniosis quidem sed arte carentibus plurimum fateatur adiutum. **Vale**. **Et** si quid nouisti rectius istis imperti. **Si** non his vtere mecum.

Tu nihil inuidiam veritus nihil inde labores.

Nil hos que nasum rhinocerotis habent.

Grande opus aggredieris: deles mendosa, recludis

Abdita, te propter queque reposita patent.

Petre diu felix merito tibi parta perhennis.

Gloria, et eternum nomen ad astra, vale.

Vita beati Anselmi.

Prouinciam vite beati anselmi: gestaque simul memoratu digna hoc in loco capescere phas esset: nisi humanissimus vir Johānes Ioffelholz suis in litteris superioribus quibus de illis scripsisset. **Dedit** enim quibus moribus: qua religione vir dei sanctus in huiusmodi erga sculo vitam instituit, obseruauit tamen legem epistolæ: cui breuitas placet: et quedam que minus ydonea recensenda sibi visa sunt singulari studio reliquit. **Ne** autem negligentie iniuria lectorem in minimo deterreat: ea que per eum dimissa sunt illis annectere statuimus. **Costat** beatum Anselmum ac vehementissima fama in hunc usque diem conualuit. **Natum** educatumque esse in confinibus longobardie ac Burgundie parentibus que mediocris fortune. **Matre** humili genere. **Patre** vero opifice hic per litteras traditus et in breui plurimum doctrina creuit. **Egregia** indole incunabula haurit, et spiritus sancto opitulante post quindecimum sue etatis annum, vitam diuinam sibi instituere statuit. **Solum** natale egrediens: vitam monasticam induit: et in districtum cluniacense peruenit. **In** quo monasterium sancti Benedicti situm erat: nomine beccense: cui lanfrancus vir deuotus presuit. **Qui** presatum Anselmum in monachum induit ac suscepit. **Et** haut longe post defuncto Lanfranco in abbatem huiusce monasterij eligitur. **In** quo et plures libros quod doctissime edidit. **Vacante** autem sede cantuariorum in Archiepiscopum postulatur: cuius erat diligentissimus presul et antistes: porro vitam deocaram studuit. **Tandem** astra conscendit. **Scripsit** autem beatus Anselmus hec parua opuscula: sicut Vincentius refert. **Prologion** id est alloquium de deo: scripsit et monologion id est soliloquium de sancta Trinitate. **De** veritate. **De** concordia libertatis arbitrij, et prescientie atque predestinationis: nec non et gratie. **De** casu diaboli. **De** peccato originali. **De** Incarnatione verbi. **De** sacramento altaris: de azimo. **Expositio** es actuum et vestimentorum dei. **Cur** deus homo. **Meditationes**. **Extant** quoque epistolæ eius ad diuersas personas scripte.

Inuocatio matris virginis simul et filij in oratione
ad sanctam Mariam.

Bincta inter sanctos post deum singulariter sancta Maria mater admirabilis virginitatis virgo amabilis fecunditatis: que filium altissimi genuisti: que perditio humano generi saluatore peperisti. **O** mater salutis. **O** templum pietatis et misericordie tibi se conat pfitare miserabilis anima mea: morbis vitioꝝ languida: vulneribus facioꝝ scissa. vlcerebus flagitioꝝ putrida: tibi nititur quantum moribus da valet supplicare: ut poteribus tuis meritis et precibus tuis digneris precibus eam sanare. Sic etenim pia domina alienata est a se immanitate stuporis ut vix seculum habeat enormis languoris sic sordibus et fetore fedat: ut timeat ne ab ipsa misericors vultus tuus auertatur: sic tabescit desperando respectus tui conversione: ut etiam omnes obmutescant ad orationem. Heu pudor sordetis iniquitatis in presentia nitentis sanctitatis. Heu confusio imunde conscientie in conspectu fulgentis mundicie. **O** tu benedicta super mulieres quam angelos vicis puritate: sanctos superas pietate. Anhelat moribus spiritus meus ad tantam benignitatis respectum: sed erubescit ad tantam nitorem respectum. Horreo domina parere tibi in imudicijs et horroꝝ meis: ne tu horreas me per eis: et non possim velle mihi videri sine eis. Eadem enim peccata mea o domina cognosci a te cupiunt propter curationem: parere tibi fugiunt propter execrationem non sanant sine confessione: nec perducuntur sine confessione. Si celantur: sunt insanabilia: si videntur sunt detestabilia: videntur me dolore: terrēt me timore. **O** tu illa pie potes et poteris pia maria: de qua fons est ortus misericordie: ne contineas precor tam veram matrem: vbi tam vera agnoscis miseriam. Sana ergo clementissima infirmitatem: et delebis quod te offendit feditate. Aufer benignissima languorem: et non senties quem horres fetorem. Sana animam serui tui peccatoris: per virtutem benedicti fructus ventris tui: quod sedet in dextera omnipotentis patris sui. Numquid tu domina mea mater spei mee. Numquid tu obliuisceris odio mei: quod mundo tam misericorditer est intima tuum: tam feliciter diuulgatum: tam amater amplexatum. Ille bonus filius hominis. venit perditum sponte saluare: et mater dei potest perditum clamantem non curare. Bonus ille filius hominis venit vocare ad penitentiam peccatorem: et mater dei non contemnet precantem in penitentia: sed et si pater ambo offensus est bone et ambo clementes estis. Fugiat ergo reus iusti dei: ad piam matrem misericors dei: refugiat reus offense matrisque: ad piuum filium benigne matris. Ingerat se reus vtriusque inter vtriusque iniciat se inter piuum filium et piam matrem. Die domine pro seruo matris tue: pia domina pro seruo filij tui: quod me initio inter duas tam immensas pietates: non incidam inter duas tam potentis seueritates. Bone filij: bona mater: non sit mihi frustra: quod confiteor de vobis hanc veritatem non erubescam: quod spero in vobis hanc pietatem. Dic mundi iudex cui parcis. Dic mundi reconciliatrix quem reconciliabis. Si tu domine dānas: et tu domina auerteris hominuculum bona vestra cum amore: mala sua cum merore confitentem.

Ex gestis Anselmi colliguntur forma
et mores beate Marie.

Maria dei genitrix didicit hebraycas litteras adhuc patre eius Joachim viuente. Erat docilis: amans doctrinam: et circa sacram scripturam perseuerabat. Opus vero manuum eius erat lane: lini et serici. Erat itaque locus distinctus in domo domini. scilicet in templo prope leuam altaris. Vbi stabant virgines sole: et diuino officio peracto. ibant omnes ad propria. Maria vero perseuerabat et custodiebat altare et templum: sacerdotibus ministrans. Mos suus erat modice loquere: expedite obedientie mundi promotionis: sine audacia sine risu: sine turbatione. sine ira: benigne salutans: eloquentiam cuius homines mirabantur: fuscus habebat oculos: rectos aspectus: nigra supercilia: mediocrenasum: vultus eius longus: longe manus: longi digiti: mediocris stature: perseuerans in orationibus.

ferens pannum pprii coloris: lectioni: ieiunijs: et labori manuum. et omni bone virtu:
ose operationi se dederat. **Q**ue cum assumpta erat in celum fuit. lxxij. annorum. **Q**ui
sic computati sunt: septem annis educata cum parentibus. **E**t septem annos cum di:
midio: ministrabat i templo domini in domo ioseph sex mēses. **I**n quartodecimo an:
no annūciatur ei gaudium totius seculi. **E**t in quintodecimo anno peperit christum.
et cum eo. xxxij. annis in p̄siti vita. post ascensionem domini fuit ipsa in domo Johan:
nis euangeliste. xliij. annos: qui simul computati sunt. lxxij. anni. **S**ed filius ei⁹ vni:
genitus erat homo magne virtutis nominatus **J**esus xp̄s: qui a gentibus dicebatur
propheta veritatis: quem eius discipuli vocauerunt filius dei: suscitauit mortuos et sa:
nauit oēs languores: homo quidem p̄cerus: mediocris et spectabilis: vultum habuit
venerabilem: quem intuentes possunt et diligere et formidare: capillos habuit coloris
nucis auellane premature: et planos fere vsq; ad aures: ab auribus vero circinos: cri:
spos aliq̄stulum ceruliores et fulgentiores: ab humeris ventilantes: discrimē habuit i
medio iuxta morem nazareoz: frontem planam et serenissimam: cuz facie sine ruga: et
macula aliqua: quam rubor moderatus venustat. nasi et oris nulla p̄fusq; reprehēsiō
barbam habuit copiosam et impuberem **S**ed in medio bifurcatā. **A**spectū habuit sim:
plicem et maturum: oculis glaucis: varijs et claris existentibus. **I**n increpatione terri:
bilis: in admonitōne blandis et amabilis: hylaris seruata grauitate. **Q**ui nunq; vis⁹
est ridere: flere autē sepe. **I**n statura corporis ppagatus: rectas man⁹ habuit: et brachia
visu delectabilia: in colloquio grauis: rectus et modestus: speciosus inter filios hoim.

Prologus in librum. Cur deus homo

Anselmi Cantuariorum archipresulis viri tñ eloquentia: tum multarū rerū peritia doctissimi: archana de euangelica preparatione contra grecos instituta prefatio: in librum (Cur deus homo) felici augurio piētissime sacrata: inchoat.

Deus subditum qd

propter quosdā qui añq̄ pfectum et exq̄sitū esset primas ptes ei⁹ me nesciente sibi transcribebant festinātius quāz mihi oportunū esset. Ac idō breuius q̄z vellē sum coactus vt potui psumare. Nā plura q̄ tacui inseruissem et addidissē si in quiete z congruo spacio illud mihi edere licuisset. In magna em̄ cordis tribulatione quā vñ z cur passus sim nouit deus. Illud in anglia rogatus incepti et in capuana puīcia peregrinatus pfecti. Qd̄ fm̄ materiam: d̄ qua editū est (cur deus hō) nomināui z in duos libellos distixi. Quorū prior quidē infidelium xp̄ianā fidem: qz putāt illā rōni repugnare respuentū cōtinēt obiectiōes: et fidelium respōsiones: ac tandē remoto xp̄o quasi nunq̄ aliquid fuerit de illo probat rōnibus necessarijs esse impossibile vlluz hōiem saluari sine illo. In sc̄do autē libro simili ter q̄ nūl sciat de xp̄o mōstrat: nō mi

nō apta rōne z veritate naturā humanā adh̄ institutā eē: vt aliqui immortalitate btā: totus hō. i. in corpe z in aīa fruere: ac necesse esse vt hoc fiat de homine propter qd̄ factus est: sed non nisi p hōiem deū atq̄ ex necessitate: et omnia que de chusto credimus fieri oportere. Hanc p̄ faciunculā cū capitulis totius opis: omnes qui librum hunc transcribere volunt: ante eius p̄ncipium vt p̄figant postulo: qnatenus in cuiuscunq̄ manus venerit quasi in eius fronte aspiciat: siquid i toto corpore sit quod non despiciat.

Explicat prologus.

Incipiunt capitula libri primi.
Questio de q̄ totū opus p̄det. **Capitulum. I.**
Quomodo accipienda sint que dicēda sunt. **Capitulum. II.**
Obiectiōes infidelium et respōsiones fidelium. **Capitulum. III.**
Quod hee respōsiones vident̄ infidelibus sine necessitate z quasi quedam picture. **Capitulum. IIII.**
Quod redēptio hominis nō potuit fieri p aliā q̄ p dei psonam. **Capitulum. V.**
Qualiter reprehendant infideles qz dicimus deū morte sua nos redemisse z sic dilectionem suam erga nos ostendisse et p nobis expugnare dyabolum venisse. **Capitulum. VI.**
Quod nullā dyabolus habebat iusticiam aduersus hōiem z quare videatur habuisse et cur deus hominem hōc modo liberaret. **Capitulum. VII.**
Quomodo licet humilia que dicim⁹ de chusto nō ptineant ad diuinitatez tñ incōueniens videat̄ infidelibus ea de illo dici fm̄ hominem et vn̄ de illis videatur idē hō nō sponte mortuus eē. **Capitulum. VIII.**
Quod spōte mortuus sit: et quod sit factus obediens vsq̄ ad mortem: et propter qd̄ et deus illū exaltauit: et nō voluntatem meam facere: z p̄prio filio suo nō pepit deus: et nō sicut ego volo sed sicut tu vis. **Capitulum. IX.**

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

Ite de eisdē quomodo alter recte intelligi possit. **C**apitulum. X.
Quid sit peccare et pro peccato satisfacere. **C**apitulum. XI.
Utrum sola misericordia sine omni debiti solutione doceat deū peccata dimittē. XII.
Quod nihil minus sit tolerandū in reo ordine quā ut creatura creatori debiti honore auferat et nō soluat quod auferit. **C**apitulum. XIII.
Cuiusmodi honor dei sit pena peccatis. **C**apitulum. XIII.
Si deus vel ad modicum paciatur honorem suū violari. **C**apitulum. XV.
Ratio quod angelorum numerus ceciderunt restaurandus sit ab hominibus. XVI.
Quod alij angeli pro illis nō possint restitui. **C**apitulum. XVII.
Utrum plures futuri sint sancti homines quā sint mali angeli. **C**apitulum. XVIII.
Quod homo non possit saluari sine peccati satisfactione. **C**apitulum. XIX.
Quod secundum mensuram peccati oporteat esse satisfactionem nec hanc homo pro se facere possit. **C**apitulum. XX.
Quanti ponderis sit peccatum. **C**apitulum. XXI.
Quam contumeliam homo fecit deo cum se permisit vinci a dyabolo pro qua satisfacere non potest. **C**apitulum. XXII.
Quod abstulit deo cum peccauit quod reddere nequit. **C**apitulum. XXIII.
Quod quod diu non reddet homo quod debet non possit esse beatus nec excusetur impotentia. **C**apitulum. XXIII.
Quod ex necessitate per christum saluetur homo. **C**apitulum. XXV

Finit.

Incipit liber anselmi episcopi. **C**ur deus homo. **Q**uestio de qua totum opus pendet. **C**apitulum. I.

Epe et studiose a multis rogatus sum et verbis et litteris: quatenus cuiusdam de fide nostra questionis rationes quas soleo respondere querentibus memorie scribendo commendare dicunt enim sibi placere eas et arbitrantur sibi satisfacere. **Q**uod appetunt: non ut per rationem ad fidem accedant: sed ut eorum que credunt intellectu: et delectentur contemplatione: et ut sint quantum possint parati semper ad satisfactionem omni posseti se ratione de ea que in nobis est spe. **Q**uam questionem solent infideles nobis simplicitate christianam quasi fatuam deridentes obicere, et fideles multi in corde suscipere: qua scilicet ratione vel necessitate deus homo factus sit et morte sua sicut nos credimus et cōitemur mundo vitam reddiderit, cum hec aut per aliam personam suam per angelicam suam per humanam aut sola voluntate facere potuerit. **D**e qua questione non solum literati sed etiam illiterati multi querunt et rationem eius desiderant. **Q**uod ergo de hac multi tractare postulent: et licet inquirendo valde videatur difficilis: in soluedo tamen omnibus est intelligibilis: et propter utilitatem rationisque pulchritudinem amabilis: quamuis a sanctis patribus inde quod sufficere debeat dictum sit: tamen de illa curabo quod mihi deus dignabitur aperire petentibus ostendere. **E**t quod ea que per interrogationem et responsionem inuestigantur multis et maxime tardioribus ingenijs magis patet: et ideo plus placet unum ex illis qui hoc flagitant qui inter alios instancius ad hoc me sollicitant accipiam mecum disputantem ut boso querat et anselm⁹ respondeat hoc modo.

Tur deus homo

Quomodo accipiēda sint ea que dicenda sunt. **Boso .II.**

Sicut rectus ordo exigit vt profunda chustiane fidei credam⁹ prius quā ea presumamus ratione discutere: ita ne in negligentia mihi videtur si postquā cōfirmati sumus in fide non studemus quod credim⁹ intelligere. **Q**uapropter quoniam gratia dei preueniente fidem nostre redemptionis sic puto me tenere vt etiam si nulla ratione quod credo possum comprehendere: nihil tamen sit q̄ me ab ei⁹ firmitate valeat euellere: a te peto mihi aperiiri. quod vt scis plures mecū petūt qua necessitate scilicet et ratione deus cum sit omnipotens humilitatē et infirmitatem humane nature pro ei⁹ restituaratōe assumpserit. **A** **Q**uēris a me sup̄ me est. z idcirco altiora me tractare timeo ne forte cū putauerit aut etiam viderit aliq̄s me nō sibi satisfacere: plus existimet rei veritatē mihi deficere quā intellectū meū ad eaz capiendam nō sufficere. **B** **N**on hoc tantū timere debes quantum et reminisci: quia sepe contingit in colloquēdo de aliqua questione vt deus aperiat quod prius latebat: et sperare de gratia dei: quia si ea que gratis accepisti libenter impartiris: altiora que nondū attigisti mereberis accipere. **A** **E**st et aliud prop̄ quod video aut vix aut nullatenus posse ad plenum inter nos de hac retractari quoniam ad hoc est necessaria noticia potestatis necessitatis voluntatis et aliarum quarundam rerum que sic se habēt vt earū nulla possit plene sine alijs considerari et ideo tractatus eorum suum opus postulat non multū vt puto facile nec omnino inutile. **N**am earum ignorantia quedam facit difficilia que per earum noticiam fiunt facilia. **B**

Sic breuiter de hys suis locis dicere poteris vt et quod sufficiat ad presēs

opus habeamus: et quod pl⁹ dicendū est in aliud tempus differamus. **A**

Hoc quoq; multum retrahit a petitiōe tua. quia materia non solum preciosa z sicut est de speciosa forma pre filijs hominum sic etiaz est de speciosa ratione super intellectus hominū. vnde timeo ne quemadmodum ego soleo indignari prauis pictoribus cum ipsum dominum nostrum in formā figura pingi video ita mihi contingat si tam decoram materiā incōtēpto et contemptibili dictamine exarare presumo. **B** **N**ec hoc te debet retrahere quia sicut tu permittis vt qui potest meli⁹ dicat: sic nulli presituis vt cui dictamen tuum non placet pulchrius non scribat. verum vt omnes excusationes tuas excludaz q̄ postulo non facies doctis. sed mihi z h̄ ipsum mecū petētib⁹. **A** **Q**uoniam video oportunitatē tuā z illoz q̄ h̄ tecū ex charitate z religioso studio petūt: tēptabo p̄ mea possibilitate deo adiuuātez vs̄ orōib⁹ q̄s h̄ postulātes sepe mihi petenti ad hoc ipsuz promissis: qd̄ queritis non tam ostendere quā tecū querere. sed eo pacto quo omnia que dico accipi volo. videlicet vt si quid dixerō quod maior non confirmet auctoretas quamuis illud ratione probare videar non alia certitudine accipiatur interim nisi quia mihi ita videtur donec mihi deus aliquo modo meli⁹ reuelet. **Q**uod si aliquatenus questioni tue satisfacere potero certum esse debet. qz et sapientior me plenius hoc facere poterit: imo: sciendum est quicquid homo inde dicere vel scire possit altiores tante rei adhuc latere rationes. **Boso.**

Patere igitur vt verbis vtar infidelium equum em̄ est vt cū nostre fidei ratōem studemus inquirere ponam⁹ obiectōes eoz qui nullaten⁹ ad fidē eandē sine ratione volunt accedere. **Q**uāuis em̄ illi ideo ratōez querāt: quia nō credūt nos

vero quia credim? vnū idēq; tamē est
quod querim? et si quid responderis cui au-
toritas sacra videat? contraire licet mi-
hi illā ostendere quatenus quō nō ob-
stat aperias. **A** Dic quod tibi videt?

Obiectioes infidelium et responsio-
nes fidelium. III. Boso.

A Bicut nobis deridētes simpli-
citatē nostrā infideles quod deo fa-
cimur iniuriā et cōtumeliā cum
eū asserimus in vterū mulieris descen-
disse: natū esse de femina lacte et alimen-
tis humanis nutritū creuisse et vt multa
alia taceā que deo nostro nō vident? cō-
uenire: lassitudinē: famē: sitim: verbera
et inter latrones crucē mortēq; subisse.

Ansel. Nos nō facim? deo iniuriam
vllā aut cōtumeliā: sed toto corde gra-
tias agētes laudam? et predicam? ineffa-
bilē altitudinē misericordie illi? vt quā-
to nos mirabilius et preter opinionē de-
tātis et tā debitis malis in quib? eram?
ad tāta et tā in debita bona que pdide-
ramus restituit: tanto maiorē dilectōez
erga nos et pietatē mōstrauit. Si em̄ di-
ligētē cōsiderarēt quā cōueniētē hoc
modo p̄curata sit humana restauratō
nō deridētē nostrā simplicitatē sed dei
nobiscū laudarēt sapientē benignitatē.

Oportebat namq; vt sicut per hominis
in obedientiā mors in humanū gen? in-
trauerit ita p̄ hominis obedientiā vita
restitueret. Et quēadmodū peccatum
quod fuit causa nostre dānationis iniuriā
habuit a femina: sic vere iusticie et salu-
tis nostre auctor nasceretur de femina et
vt dyabolus qui p̄ gustū ligni (quē sua
sit) hominē vicerat: per passionē ligni
quā intulit ab homine vinceret. Sunt
quoq; alia multa que studiose cōsiderā-
ta ineffabilē quandā nostre redēptiōis
hoc mō p̄curare pulchritudinē ostēdūt.

Quod hee responsiones videant? in
fidelib? quā quēdā picture. IIII. Boso.

Omnia hec pulchra: et quasi que
quēdā picture suscipiēda sunt. **S**ed
si non sit aliquid solidū sup quod
sedeāt nō vident? infidelibus sufficere:
cur deū ea que dicim? pati voluisse cre-
dere debeamus. Nam qui picturā vult
facere aliquid eligit solidū sup quod pin-
gat vt maneat quod pingit: Nemo em̄
pingit in aqua v? in aere: quia ibi nulla
manēt picture vestigia. **Q**uia p̄pter cuz
has cōueniētias quas dicis infidelib?
quasi quasdā picturas rei geste obtēdi-
mus: quoniā nō rem gestā sed figmētū
arbitrant? esse quod credim?: quasi sup
nubē pingere nos existimāt. **M**ōstran-
da est ergo prius veritatis rationabilis
soliditas id est necessitas que p̄bat deū
ad ea que predicam? debuisse aut potu-
isse humiliari: deinde vt ipsuz quasi cor-
pus veritatis plus niteat iste cōuenien-
tie quasi picture corporis sunt exponēde.

Ansel. Nonne satis necessaria ratio vi-
det? cur deus ea que dicim? facere debu-
erit quod genus humanū tam preciosum
opus ei? omnino perierat nec decebat
vt quod deus de homine p̄posuerat pe-
nitentis amichilaret? nec idē ei? p̄positum
ad effectū duci poterat: nisi gen? huma-
nū ab ipso creatore suo liberaretur.

Quod redemptio hominis non potuit
fieri per aliam quā p̄ dei personā. V. Boso.

Redemptio si p̄ aliam quā p̄
dei personā: siue p̄ angelū siue
p̄ hominē esse factā quolibet mo-
do diceret? mens hec hūana hoc multo
tolerabili? acciperet: Potuit em̄ deus
hominē aliquē facere sine peccato non:
de massa peccatrice nec de alio homine
sicut fecit adam: p̄ quē h̄ ipsum op? fie-
ri potuisse videt. **A** An nō intelli-
gis quia quecūq; alia p̄sona hominē a
morte redimeret eterna ei? seruus idē
hō recte iudicaret. **Q**uod si esset: nullate-
nus restauratus esset in illā dignitatez
quā h̄iturus erat si nō peccasset: cū ipse

Cur deus homo

qui non nisi dei seruus et equalis angelis bonis per omnia futurus erat. seruus eius esset qui deus non esset et cuius angeli serui non essent.

Hoc. **Q**ualiter reprehendant infideles quod dicimus deum morte sua nos redemisse et sic dilectionem suam erga nos ostendisse et pro nobis expugnare dyabolum venisse.

Hoc est quod valde mirantur. **V**I. **Q**uia liberationem hanc redemptionem vocamus. **I**n qua namque autunt nobis captione. aut in quo carcere aut in cuius potestate tenebamini vnde vos deus non potuit liberare nisi vos tot laboribus et ad vltimum suo sanguine redimeret. **Q**uibus cum dicimus. redemit nos a peccatis et ab ira sua et de inferno et de potestate dyaboli. quem quod nos non poteramus ipse pro nobis venit expugnare. et redemit nobis regnum celorum. **E**t quia hec omnia fecit. hoc modo ostendit quantum nos diligeret. **R**espondet **S**i dicitis quod deus hec omnia facere non potuit solo iussu quem cum iubeo creasse dicitis. repugnatis vobismetipsis. quod impotentem illum facitis. **A**ut si fatemini quod potuit. sed noluit nisi hoc modo. quomodo sapientem illum dicitis vel ostendere poteritis quem sine vlla ratione tam indecetera velle pati asseritis. **O**mnia enim hec que obtenditis in eius voluntate consistunt. **I**ra namque dei non est aliud quam voluntas puniendi. **S**i ergo non vult punire peccata hominum. liber est homo a peccatis et ab ira dei et ab inferno et a potestate dyaboli. que omnia propter peccata patitur et recipit ea quibus propter eadem peccata priuatur. **N**am in cuius potestate est infernus aut dyabolus aut cuius est regnum celorum nisi eius qui fecit omnia. **Q**uem cum itaque timetis aut desideratis eius voluntati subiacet cui nihil resistere potest. **Q**uapropter si humanum genus saluare noluit nisi eo quo dicitis modo cum sola voluntate potuerit vtmittius dicam. videte quomodo eius sapientie

repugnatis. **N**am si homo quod facile posset cum graui labore sine ratione faceret. non vti quis sapiens ab illo iudicaretur. **Q**uippe quod dicitis deum taliter ostendisse quantum vos diligeret nulla ratione defendit. si nullatenus hominem aliter potuisset saluare non monstrat. nam si aliter non potuisset tunc forsitan necesse esset vti homo suam dilectionem ostenderet. nunc vero cum aliter possit saluare hominem queratio est vti propter ostendam dilectionem suam ea que dicitis faciat et sustineat. **A**n enim non ostendit angelis bonis quantum eos diligat pro quibus talia non sustinet. **Q**uod vero cum dicitis venisse expugnare pro vobis dyabolum quo festi audetis preferre. **N**one dei omnipotentia regnat ubique. **Q**uomodo ergo indigebat deus vti ad vincendum dyabolum de celo descenderet. **H**ec nobis infideles obicere posse videntur.

Quam nullam dyabolus habebat iusticiam aduersus hominem. et quare dicat habuisse. vti videat et cur deus homo hominum liberaret.

Sed et illud quod dicere soleo. **V**II. **S**ed deus ubi se debuisse propter iusticiam contra dyabolum agere. vti liberaret hominem quem pro fortitudine vti cum dyabolus eius in quo nulla mortis erat causa et qui deus erat occideret iuste potestate quam super peccatores habebat amitteret alioquin iniustam violentiam fecisset illi: quomodo iuste possidebat hominem quem non ipse violenter attraxerat. sed idem homo se sponte ad illum contulerat: non video quam vim habeat. **N**am si ipse dyabolus aut homo suus esset aut alterius quam dei: aut in alia quam in dei potestate maneret forsitan bene recte diceret. cum autem dyabolus aut homo non sit nisi dei: et extra potestatem dei neuter consistat: quare causam debuit deus agere cum suo de suo in suo nisi vti seruum suum puniret qui suo conseruo communitatem dominum deserere et ad se persuasisset transire: ac traditor fugitiuum fur furem cum furto domini sui suscepisset. **A**ter-

q̄ nāq̄ fur erat cū alter altero psuaden-
te seip̄m dño suo furabatur. **Q**uid em̄
iustius fieri posset si hoc de^o faceret aut
si iudex oim̄ de^o hominē sic possessū de
potestate tam iniuste possidentis v̄l ad
puniendū istū aliter q̄ per dyabolum:
vel ad parcendū illi eriperet q̄ hec iniu-
sticia esset. **Q**uis em̄ homo iuste a dya-
bolo torqueret ille tñ em̄ iniuste torque-
bar: homo nāq̄ meruerat vt puniretur
nec ab v̄llo p̄uenienti^o q̄ ab illo cui p̄se-
serat vt peccaret: dyaboli x̄o meritum
nullū erat vt puniret. imo hoc tāto faci-
ebat iniusti^o: q̄nto nō ad hec amore ius-
ticie trahēbat: sed instigatu malicie im-
pellebat. **N**ā hoc nō faciebat deo iubē-
te sed incōprehensibili sapiā sua q̄ ma-
la etiā bñ ordinat p̄mittēte. **E**t puto il-
los qui dyabolū aliquā opinant̄ habe-
re i possidēdo hoiez iusticiā ad hoc ide
adducit q̄a vident hoiem dyaboli v̄xa-
tioni sbiācere iuste et deū hoc iuste p̄-
mittere: et idcirco putāt dyabolū illam
iuste inferre. **C**ontingit em̄ idē aliquid
diuersis p̄sideratōibus esse iustū et iniu-
stum: et ob hoc aut nō diligēter intuen-
tib^o totū istū aut iniustū iudicari. **E**ue-
nit em̄ vt aliq̄s innocentē percuciat in-
iuste: vnde ip̄e iuste p̄cūi mereat: si tñ
p̄cussus (qui nō debet se vindicare) per-
cuciat p̄cucietē se iniuste hoc facit. **H**ec
iḡit p̄cussio ex p̄te p̄percūtiētis iniusta ē
q̄a nō debuit se vindicare: ex p̄te x̄o p̄-
cussi iusta: q̄a iniuste percucies iuste p̄-
cūti meruit. **D**iuerso iḡit intuitu: iusta
et iniusta est eadē actio quā contingere
potest ab alio iudicari iustā tñ: ab alio
iniustā. **H**oc q̄ modo dyabolus nō in-
iuste dicit̄ v̄xare hoiem: q̄a de^o hec ius-
te p̄mittit: et hō hec iuste patitur. **S**ed
et hoc q̄ hō iuste dicit̄ pati: nō sua ius-
ticia iuste dicit̄ pati: sed q̄a p̄nit iusto
iudicio dei. **A**t si obtēdit: cyrographū
illud decretū q̄ aduersū nos dicit̄ ap̄ls
fuisse: et p̄ mortē x̄pi deletū esse: et putat

aliq̄s p̄ illud significari: q̄a dyabol^o q̄si
sub cuiusdā pacti cyrographo ab hoie
iuste ante passionē x̄pi p̄ctm̄ velut vsu-
ram p̄imi peccati q̄s psuasit hominē pe-
nam peccati exigeret. vt per hoc iustici-
am suam super hominez videatur pro-
bare nequaq̄ ita intelligendum puto
Quipe cyrographū illud nō est dya-
boli: quia cyrographū dicitur decretū.
decretum em̄ illud nō erat dyaboli sed
dei. **I**usto nāq̄ iudicio dei decretū erat
et quasi cyrographū confirmatū. vt ho-
mo qui sponte peccauerat. nec peccatū
nec penā peccati per se vitare posset. **E**
em̄ sp̄s vadens et non rediens. et qui
facit peccatū seruus est peccati. nec qui
peccat impunitus debet dimitti nisi mi-
sericordia peccatorū parcat et eū liberet
ac reducat. **R**obrem per hoc cyrogra-
phum nullā inueniri posse dyaboli iusti-
ciam in homis v̄xatiōe credere debe-
mus. **D**eniq̄ sicut in bono angelo nul-
la omnino est iniusticia ita in malo nul-
la est penitus iusticia. **N**ihil iḡit erat in
dyabolo cur deus cōtra illū ad liberan-
dum hoiez sua v̄ti fortitudie nō deberet
Quomō licet humilia que dicimus
de x̄po non pertineant ad diuinitatē tñ
inconueniens videtur infidelibus ea d̄
illo dici s̄m hominē. et vnde illis vide-
atur idem hō nō sponte mortuus esse.

Efficere. **C**aplm̄. VIII. **A**
nobis debet ad rationem volū-
tas dei cū aliquid facit: licet nō
videamus cur ita velit. voluntas nāq̄
dei nunq̄ est irrationabil: **B** **U**e-
rum est. si coustet deū id velle vnde agi-
tur. **N**equaq̄ em̄ acquiescunt multi de-
um aliquid velle si ratio repugnare vi-
deatur. **Q**uid tibi videt̄ repu-
gnare rationi cū deum ea voluisse fate-
mur que de eius incarnatiōe credim^o?
B **U**t breuiter dicā. **A**ltissimū ad tā
humilia inclinari omnipotentē aliqd̄ fa-
cere cū tāto labore. **Q**ui hoc di-

Cur deus homo

eunt nō intelligūt qđ credim⁹. **D**iuinā ei naturā absq; dubio asserim⁹ impassibile: nec vllatenus posse a sua celsitudine hūiliari: nec i eo qđ vult facē laborare. **S**z dñm ihm xpm dicim⁹ deū vey z verū hoiez: vnā psonā i duab⁹ naturis: et duas naturas i vna psona. **Q**ua ppter cū dicim⁹ deū aliqd hūile aut ifirmū pat: n̄ h̄ intelligim⁹ fm̄ sblimitatē ipassibil nature s̄ fm̄ infirmitatē hūiane s̄stācie quā gerebat z sic n̄ fidei nulla ratō obuiare p̄gnoscit. **S**ic ei nullā diuine s̄stācie significam⁹ hūilitatē s̄ vnā dei et hois mōstram⁹ eē psonā. **N**ō ġ carnatiōe dei hūilitas ei⁹ vlla intelligit̄ facta: s̄ natura hois credis exaltata. **I**ta sit. **N**ihil iputeť diuine nature qđ fm̄ infirmitatē hois de xpo dñ verūtū quō iustū aut rationabile pbari poterit qđ de⁹ hoiez illū quē p̄ filiū suū dilectū in qđ si bi bñ placuit vocauit. z quē fili⁹ seipsū fecit sic tractauit aut tractari permisit. **Q**ue aut iusticia ē hoiez oim iustissimū morti tradere p̄ p̄ctōre. **Q**uis hō si ino cētē dānaret vt nocētē libaret: dānād⁹ nō iudicaret? **A**d idē ġ res deduci videtur incōueniens qđ supra dictū est. **N**ā si aliter peccatores nō potuit saluare qđ iustū dānādō: vbi est omnipotentia? **S**i vō potuit s̄ noluit: quō defendem⁹ sapiētiā eius atq; iusticiā? **A** **D**eus pater nō quēadmodū videris intelligere hoiez illū tractauit aut innocētes p̄ nocētē morti tradidit. **N**ō ei eū iuitū ad mortē ille coegit aut occidi pmisit: s̄ idē ipse spōte suā mortē sustinuit: vt homies saluaret. **B** **E**tā si n̄ iuitū qm̄ volūtati p̄ris p̄sēt qđ ammō tñ illū coegisse videt̄ p̄cipiendo. **D**icit ei qđ xpo hūiliauit semetipsū fact⁹ obediēs patri vsq; ad mortē: mortē aut crucis. **P**ropter qđ et deus illū exaltauit: et qđ didicit obediētiā ex his qđ passus est: et qđ proprio filio suo nō pepercit pater: s̄ p̄ vobis oibus tradidit illū. **E**t idem fili⁹

dicat. **N**ō veni volūtate meā facere: sed volūtate eius qđ misit me. **E**t iturus ad passionē dicit sicut mādātū dedit mihi pater sic facio. **I**tem calicem quē dedit mihi pater nō bibā illū. **E**t alibi: pater si possibile est trāseat a me calix iste: verūtū non sicut ego volo sed sicut tu. **E**t alibi: p̄ si nō p̄ h̄ calix trāfire nisi bibā illū: fiat volūtās tua. **I**n oib⁹ istis plus videt̄ xps obediētia cogēte qđ spōtanea volūtate disponēte mortē sustinuisse.

Quod sponte mortuus sit. et qđ sit: factus ē obediēs vsq; ad mortē. et ppter qđ de⁹ illū exaltauit. et nō venit facere voluntatē meā. et proprio filio suo non pepercit. et nō sic ego volo s̄ sic tu. **.IX.**

U **T**ibi videt̄ nō bene dicitur. **A** scernis inter hoc qđ fecit exigēte obediētia. z quot (sibi factū qđ seruauit obediētiā) sustinuit nō exigente obediētia. **B** **N**ecessē habeo vt h̄ aptius exponas. **A** **C**ur p̄secuti sūt eū iudei vsq; ad mortē? **B** **N**ō ob aliud nisi qđ veritatē et iusticiā viuēdo z loquēdo idēclinabiliter tenebat. **A** **H**oc puto qđ de⁹ ab oī rationali creatura erigit: z h̄ illa p̄ obediētiā deo d̄z: **B** **S**ic nos fateri oportet. **A** **H**āc igit̄ obediām debebat hō ille deo p̄ri z hūanitas diuinitati et hāc ab illo exigebat p̄ri. **B** **H**oc nulli dubiū. **A** **E**cce habes qđ fecit exigēte obediētia. **B** **E**terū ē et iā vt deo qđ sibi illatū qđ obediēdo pseuerauit sustinuit. **N**ā illata ē illi mors qđ p̄stitit inobediā z hāc sustinuit s̄ quō h̄ obediētia n̄ exigit n̄ intelligo. **A** **S**i hō nūq; peccasset. deberet pati mortē: aut deberz de⁹ h̄ ab illo exigere. **B** **Q**uēadmodū credim⁹ nec hō moreret nec h̄ exigeret ab illo. **S**z hui⁹ rei a te audire volo rationē. **A** **R**ationalē creaturam iustā factam esse. et ad hoc vt deo fruendo beata esset non negas. **B** **N**on. **A**nselm⁹ **D**eonequa qđ est.

mabis puenire: vt quā fecit iustā ad be
 atitudinē: cogat sine culpa esse miserā:
 hoīem em̄ inuitū mori miser est. **B**
Paret quia si non peccasset homo non
 deberet de^o ab eo mortē exigere. **A**
Non ergo coegit deus xpm̄ mori in
 quo nullum fuit peccatum sed ip̄a spon
 te sustinuit mortem: non per obedienti
 am deserēdi vitā: sed propter obediē
 ciā seruādi iusticiā. i. q̄ tā fortiter pseu
 rauit vt inde mortē incurreret. **D**e etiā
 dici q̄a p̄cepit illi mori p̄: cum h̄ p̄cepit
 p̄ vs̄ incurreret mortē. **I**ta ergo sic mā
 datū dedit illi p̄ sic fecit: ⁊ calicē quem
 dedit ei bibit et fact^o ē obediēs p̄i vsq;
 ad mortē: et sic didicit ex h̄is q̄ pass^o ē
 obediēciā id est q̄usq; debeat seruari iu
 sticia. **V**erbū autē q̄ p̄positū ē: didicit.
 duob^o modis itelligi p̄. **A**ut ei didicit:
 dictū ē p̄ eo q̄ ē alios discere fecit. **A**ut
 q̄ p̄ sciam nō ignorabat exp̄imēto di
 dicit. **Q**d autē apl̄s cū dixiss̄ hūiliauit
 semetipsū fact^o obediēs vsq; ad mortē:
 mortē autē crucis, s̄didit: p̄pter q̄d et
 de^o illū exaltauit: et dedit illi nomē q̄d
 est p̄ om̄e nomē. **C**ui simile ē q̄d dauid
 dicit. **B**e torrēte i via bibit: p̄pterea ex
 altauit caput: nō ita dictū est q̄si nulla
 ten^o potuisset p̄uenire ad hāc exaltatōm
 nisi p̄ hāc mortis obediēciā et h̄ exalta
 tio nō nisi i retributōem hui^o obediētie
 collata sit. **P**ri^o eu^o q̄ pateres dixit oīa
 sibi esse tradita a p̄re: et itez oīa p̄ris eē
 sua: s̄ quō ip̄e cū p̄re factōq; sp̄ū dispa
 suerat se nō aliter q̄ p̄ mortē celsitudiez
 oipotētie sue on̄surū mundo: q̄ppe q̄d
 nisi p̄ illā mortē fieri dispositū ē: cū p̄ il
 lā sit: nō incōgrue d̄ p̄pter illā fieri. **S**i
 cū intēdūm^o aliqd̄ facere: s̄ pponimus
 nos p̄us aliis facturas p̄ q̄d illd̄ fiat. cū
 iā factū est q̄d volum^o p̄cedere: si fit q̄d
 itēdūm^o: recte d̄ p̄pterea fieri q̄m factū
 ē p̄pter q̄d differēbat q̄ nō nisi p̄ illd̄ fie
 ri dispositū erat. **N**ā si fluuiū quē equo
 vel naui transire possū: et propono: me

non nisi naui transiturū: et ideo differo
 me trāsmearē q̄a nauis abest cum iam
 p̄sto est nauis si trāseo recte de me dicat
 nauis pata fuit: ideo trāsiuit. et nō solū
 ita loq̄mur q̄m per illud q̄d p̄cedere vo
 lum^o s̄ etiā q̄m nō p̄ illud s̄ r̄imō post il
 lud facere aliud aliqd̄ statuum^o. **S**i q̄s
 em̄ dissent cibū sumere p̄pterea q̄a non
 du^o ea die misse celebratōi affuit: pacto
 q̄d p̄i^o facere volebat: non incōgrue d̄
 illi iam sume cibuz p̄pterea q̄a iā fecisti
 propter q̄d sumere differēbas. **M**ulto
 igit^o minus inusitata ē locutō cū xps̄ d̄
 exaltat^o p̄pterea q̄a mortē sustinuit per
 quā et postq̄ illā exaltatōez decreuit fa
 cere. **P**otest hoc et eo mō intelligi quo
 idem d̄ns legif^o p̄fecisse sapia et gratia
 apud deū: nō q̄a ita erat: s̄ q̄a ille sic se
 habebat ac si ita ess̄. **N**ā sic p̄ mortem
 exaltat^o est q̄si p̄pter illā fieret hec. **Q**d
 autē ip̄e ait nō veni volūtātē meā facere
 s̄ ei^o q̄ misit me: tale est quale ē et illud.
Dea doctrina nō est mea: nā q̄d q̄s nō
 habet de se s̄ a deo: hoc nō tā suū q̄ dei
 dicere debet. **N**ullus em̄ homo a se ha
 bet veritatē quā docet: aut iustam vo
 luntātē sed a deo. **N**on ergo venit xps̄
 volūtātē suā facere sed p̄ris: quia iusta
 volūtās quā habebat nō erat ex huma
 nitate sed ex diuinitate. **P**roprio em̄ fi
 lio nō peccat deus s̄ p̄ nob̄ oibus tradi
 dit illū: nō est aliud q̄ nō liberauit illū.
Nā multa in sacra scriptura huiusmōi
 inueniuntur. **U**bi autē dicit: pater si fieri
 potest trāseat a me calix iste: verūtū nō
 sicut ego volo sed sicut tu. **E**t si nō po
 test hic calix trāsiire nisi bibā illū fiat vo
 lūtās tua: naturalem salutis p̄ volūta
 tē suā significat appetitū quo hūana ca
 ro dolo^o mortis fugiebat. **V**oluntātē
 vero patris dicit: non quoniā maluerit
 pater mortem filij: q̄ vitā: sed quia hu
 manū genus restaurari volebat pater:
 nisi faceret homo tam magnū aliqd̄ h̄
 cut erat mors illa quia non poscebat r̄

Tur deus homo

no q̄ alius facere nō poterat. Idcirco dicit filius illū velle suā mortē quā ipse voluit pati q̄ vt genus humanū nō saluaretur: ac si diceret. Quō non vis aliter recōciliatōez mūdi fieri: dico te hoc modo velle mortē meam: fiat ergo voluntas tua: id est fiat mors mea vt mūdus tibi recōcilietur. **N**az sepe aliquem velle dicim⁹ aliquid. quia nō vult aliō qd̄ si veller nō fieret illud qd̄ dicim⁹ velle vt cū dicimus illū lucernam velle extinguere qui nō vult fenestrā claudere per quā vētus intrat qui lucernā extinguit. **S**ic ergo voluit deus p̄ mortē filij: q̄a nō aliter voluit mundū saluare nisi homo tam magnū aliqd̄ faceret vt iā dixi. **Q**d̄ filio volenti salutē hoīm tantundē valuit quomō hic alius facere nō valebat: quātū si illi mori p̄ciperet: vnde ille sicut mādātū illi dedit p̄ sic fecit: et calicem quez dedit ei pater bibit obediēs vsq; ad mortem.

Item de eisdem quomō aliter recte intelligi possunt. .X.

Potest etiā recte intelligi: quia p̄ illā piā voluntatē quā voluit filius p̄ salute mundi mori: dedit illi pater nō tñ cogendo mandatū: et calicem passiois: et nō pepercit illi: s̄ p̄ nobis tradidit illū: et mortē illi⁹ voluit: et quia ipse filius obediēs fuit vsq; ad mortē: et didicit ex hīs que passus ē obediētā. **Q**uēadmodū em̄ scdm̄ humanitatē non habebat a se voluntatē iuste viuendi: s̄ a patre: ita q̄ illā voluntatē qua vt tñ bonū faceret mori voluit: nō potuit habere nisi a p̄e luminū a quo est omne datū optimū: et omne donum p̄fectū: et sicut pater tradere dādo voluntatem dicit: ita nō incongrue fit si impellere asseritur. **S**icut em̄ dicit filius de p̄e nemo venit ad me nisi pater traxerit euz: ita dicere potuit nisi impulerit eū. **S**imiliter q̄z proferre potuit nemo curru ad mortem propter nomē

meū nisi pater ipulerit aut traxerit euz. **Q**uā nāq; voluntate quisq; ad id qd̄ indeclinabiliter vult trahitur vel impellitur: nō incōueniēter trahere aut impellere dicit deus: cū talem voluntatē dat voluntatē affirmat in quo tractu vel impulsu nulla intelligit violentie necessitas s̄ accepte bone voluntatis spontanea et amata tenacitas. **S**i ḡ hoc modo nequit negari patrē (voluntatē illā dādo filium eius ad mortē) traxisse vel impulsisse q̄s nō videat eadē ratiōe mādātū illi vt mortē sustineret sponte et calicem quē non inuitus biberet dedisse. **E**t si filius sibi nō pepercisse s̄ p̄ nobis spontanea voluntate seipsū tradidisse recte dicit: q̄s neget recte dici quia pater a quo talē habuit voluntatē illi nō pepercit: s̄ p̄ nobis tradidit illū: et mortē ei⁹ voluit. **H**oc etiā modo indeclinabiliter et sponte seruādo acceptā voluntatem a p̄e: filius fact⁹ est illi obediēs vsq; ad mortē: et didicit ex hīs que passus est obediētā id est q̄ magna res faciēda sit p̄ obediētā. **N**ā tunc est vera et simplex obediētia: cū rationalis natura nō necessitate sed sponte seruat voluntatē a deo acceptā. **A**lijs q̄z modis recte possumus p̄em noluisse filij mortē intelligere: q̄uis isti possunt sufficere. **N**ā sicut velle dicim⁹ euz qui facit vt alius velit ita etiā dicimus eū velle q̄ non facit vt alius velit: s̄ approbat quia vult: vt cū videmus aliquē fortiter pati velle molestiaz: vt p̄ficiat qd̄ bñ vult q̄uis fateamur nos velle vt illam penā sustineat: nō tñ volumus aut amam⁹ penā eius sed voluntatē. **I**llū q̄z qui prohibet p̄ et nō phibet solem⁹ dicere q̄a vult qd̄ nō phibet. **Q**uō ḡ p̄i voluntas filij placuit: nec phibuit eū velle aut implere qd̄ volebat recte voluisse: vt fili⁹ mortē tam pie et tam vtiliter sustineret: q̄uis penā ei⁹ nō amaret affirmat: nō aut potuisse calicem transire nisi biberet illum

Libertus Primus

dixit: non quia nō posset mortē vitare si vellet: sed qm̄ sicut dictū est. mūdum erat impossibile aliter saluari. et ipse indeclinabiliter volebat potius mortē pati q̄ vt mūdus non saluaretur. Idcirco autē dixit verba illa vt doceret humanū genus aliter non potuisse saluari. q̄ p̄ mortē eius. nō vt nstenderet se mortē nequa q̄ valuisse vitare. Nā quecunq; de illo dicitur ex his que dicta sūt similia sic sunt exponenda vt nulla necessitate. sed libera voluntate mortuus credatur. Erat nāq; om̄ps et de illo legit qm̄ oblatuſ ē quia ipse voluit. Et ipse dicit. Ego pono animā meā. et itē sumo eā nemo tollet eā a me. sed ego pono eā. et itē sumo eā. Potestātē habeo ponere animā meā et iterū sumere eā. Qd̄ ḡ idē ipse sua potestate et sua voluntate facit: nullaten⁹ ad hoc cogi recte potest. **B** Hoc solū qz p̄mittit de⁹ illū sic tractari. q̄uis volentē nō videt tali p̄ri de tali filio cōuenire. **A** Imo maxime decet talē patrē tali filio cōsentire: si qd̄ vult laudabiliter ad honorē dei et utiliter ad salutē hoim̄: qd̄ aliter fieri non potuit. **B** In hoc adhuc versamur qualiter mors illa rationabili et necessaria monstrari possit. aliter nāq; nec ipse filius eā velle nec pater cogere aut p̄mittere debuisse videt. Queritur em̄ cur deus aliter hoim̄ saluare non potuit. aut si potuit. cur hoc modo voluit. Nā et inconueniens videt esse deo. hoim̄ hoc mō saluasse sic nec apparet quid mors illa valeat ad saluandū hoim̄. Mirū em̄ est si deus sic delectat̄ aut eget sanguine innocentis vt nō nisi interfecto eo parcere velit aut possit nocētī. **Q**m̄ accipis in hac questione p̄sonā eoz qui credere nūc volūt nisi p̄mōstrata rōne volentē pacifī. vt nullū vel minimū inconueniēs in deo a nobis accipiat̄. et nulla v̄l minima ratio si maior si repugnat̄ reijciat̄. Sic ei in deo quēlibet parū i cō-

ueniēs sequitur impossibilitas. ita quēlibet parū rōnez si maior nō vincat̄ cōmittat̄ necitas. **B** Nihil i hac re libentius accipio q̄ vt h̄ pactū iter nos p̄muniter seruet̄. **A** De incarnatione dei tm̄ et de his q̄ de illo assūpto hoie credim⁹ questio ē. **B** Ita ē. **A** Potnam⁹ ḡ dei icarnatōem et q̄ de illo dicimus hoie nūc q̄ fuisse. et cōstet inter nos hoim̄ esse factū ad b̄tidinē q̄ i hac vita haberi nō potest nec ad illā posse puenire quē q̄ nisi dimissis pctis. nec vllū hominem hāc vitā trāsire sine pctō. et alia q̄rū fides ad salutē eternā necessaria ē. **B** Ita fiat. q̄a nihil i his icōueniens aut impossibile deo videt̄. **B** Necessaria est igit̄ hoī peccatoz remissio. vt ad beatitudinē pueniat̄. **B** Sic om̄es tenemus.

Quid sit peccare et p̄ pctō satisfacc̄. Querēdū ē igit̄ q̄ .XI. **A** Ratōe de⁹ dimitat̄ pctā hoib⁹ et vt h̄ faciā apu⁹ p̄us videam⁹ qd̄ sit peccare. et p̄ pctō satisfacc̄. **B** Tuū ē osidēz meū itēdē **A** Si angelus et hō sp̄ redderet deo qd̄ debet. **A** Nūc peccaret. **B** Nequeo p̄dicē **A** Nō ē itaq; aliō peccare q̄ deo non reddere debitū. **B** Quid ē debitū qd̄ deo debem⁹? **A** Ois voluntas rationalis creature s̄biecta debet eē voluntati dei. **B** Nihil verus **A** hoc est debitū qd̄ debz̄ āgelus et hō dō qd̄ soluēdo nullus peccat. et q̄ ois qui nō soluit peccat: h̄ ē iusticia siue rectitudo voluntatis q̄ iustos facit siue rectos corde id ē voluntate hic ē solus honor et tot⁹ quē debem⁹ dō. et quē a nob̄ exigit de⁹. Sola nāq; tal̄ voluntas opa facit placita deo cū potest opari: et cū nō potest ip̄a sola p̄ se placz̄ q̄a nullū op⁹ siue illa placz̄ hūc honorē debitū q̄ deo non reddit̄ debitū. aufert dō qd̄ suū ē. et deū exhonorat. et h̄ ē peccare. **Q**uid autē si soluit qd̄ rapuit manet i culpa. nec suffi-

Tur deus homo

dit solūmō reddere qđ ablatū ē. s. p. cō-
tumelia illata plus habet reddē qđ ab-
stulit. Sic ei qđ ledit salutē alteri nō suf-
ficiat si salutē restituit nisi p. illata dolo-
ris iniuria recōpens aliqd ita qđ honorē
sliciti violat nō sufficit honorē reddē.
si nō sup. ex honoratōis factā molestiaz
aliqd qđ placeat illi quez ex honorauit
restauret. Hoc qđ attēdēdū qđ cū aliqđ
qđ iuste abstulit soluit h. d. dare qđ ab
ab illo nō posset exigi si alienū nō rapu-
isset. Sic qđ debet ois qđ peccat honores
que rapit deo soluere et h. est satisfactio
quā ois pctōr debet deo facere. **B**
In his oib. qm. ratōez seq. p. posuimus
quis aliquātulū me terreas nil habeo
qđ possim dicere cōtra.

Utrū sola mīa sine oī debiti solutōe
deceat deū pctā dimitte. XII. A

Edeā et videā vtz sola mīa
si oī solutōe ablati sibi honoris
deceat deū pctā dimitte. B

Non video cur nō deceat. A Sic dimit-
tere pctm nō ē aliqd qđ nō punire: et qm
recte ordinare pctm sine satisfactōe nō
ē nisi punire si nō puni inordinatū di-
mittit. **B** Rationabile ē qđ dicis.

A Deū vero nō decet aliqd in suo re-
gno iordinatū dimitte. **B** Si ali-
qd aliqd volo dicē timeo peccare. **A**

Igit nō decet deū pctm sic ipunitū di-
mittere. B Ita seqtur. **A** Est

et aliqd qđ seqtur. **Si pctm sic dimittit**
ipunitū: qđ sibi erit apud deū peccati et
nō peccati: qđ dō nō puenit. B Non

possi negare. **A** Vide et h. Justi-
ciā hoim nemo nescit esse s. lege: vt fm
ei qđntitatē mēsurā retributōis a deo re-
cōpenset. **B** Ita credimus. **A**

Si at pctm nec soluit nec puni nulli le-
gi sbiaz. B Nō possi alit itelligē. **A**

Liberior igit ē ois iusticia si sola mīa
dimittit: qđ iusticia qđ valde icōueniēs
videat. Ad h. etiā extēdit h. icōueniētia
vt iusticiā dō sile eē faciat qđ sic de nūl-
li legi sbiaz itaz iusticia. B Neqō re-

siste rōi tue s. cū de nob p. cipiat onō di-
mittē peccatib. in nos: videat spugnare
vt h. nob p. cipiat qđ ipm facē nō decet.

A Nulla i. h. ē spugnācia qđ de h. p. ci-
pit nob vt nō p. sūam qđ soli dei ē. **Ad**
nullū ei p. tiner vidictā facē nisi ad illū qđ

dñs ē oim. **Nā** cū trene ptātes h. rēe fa-
ciūt: ipe facit de a qđ ad h. ipm s. ordiate

B Remouisti spugnātia quā putabā
inesse: s. ē aliqd ad qđ tuū volo h. rēnū.

Nā cū de sic sit lib: vt nulli legi sbiace
at iuditōr sit ita beign. vt nihil beign.
cogitari qat: z nil sit rēnū aut decēs nisi

qđ ipe vult: mirū videat si dicim. qz nul-
laten. vult aut nō ei licet iuriā suā dimit-
tē a qđ etiā d. his qđ alijs facim. solem.

A Uex ē qđ dicit d. lib. tra-
te z volūtate z beignitate illi. s. sic eas
debem. rōnabilē itelligē vt dignitati.

nō videamur spugnare: lib. as ei nō ē nisi
ad h. qđ expedit aut decz nec beignitas
dicēda ē qđ aliqd deo idecēs opef.

Qđ at d. qz q. vult iustū ē z qđ nō vult iustū
nō ē: nō ita itelligēdū ē vt si de. velit qđ lib.

bet icōueniēs iustū sit qđ ipe vult. **Nō** ei
seqt. si de. vult mētiri iustū eē mētiri: s.

pot. deū illū non eē. **Nā** neq. qđ p. velle
mētiri volūtate nisi i. q. corrupta ē xitas

imo qđ d. s. rēdo xitate corrupta ē. **Cū** g.
d. si de. vult mētiri nō ē aliqd qđ si de. ē ta-

lis nature qđ vult mētiri z idarco nō seqt.
iustū eē mēdaciū: nisi ita itelligat. sic cū

de duob. ipossibilib. dicim. si h. ē illd. ē:
qz nec h. nec illd. ē: vt si qđ dicat: si aq. ē

sicca z ignis ē humid. neutz ei v. z ē.
Ita qz de ill. tū ē v. z dicē si de. h. vult

iustū ē: qđ deū velle nō ē icōueniēs. **Si** ei
vult de. vt pluat iustū est vt pluat et si

vult vt aliqđ hō occidat iustū ē vt occi-
dat: qua. pp. si nō decet deū aliqd iuste

aut iordinate facē si p. tiner ad ei. lib. tra-
tē ac benignitatē ac volūtate peccatē qđ

nō soluit deo qđ abstulit ipunitū dimitte.
B Oia vbi aufers qđ putabā tibi pos-
se obici. **A** Vide adhuc cur deū nō dece-
at h. facē. **B** Lib. aufculto qđ qđ dicit

Nihil min^o sit tolerādū i rerū or-
dine: q̄ vt creatura creatori debitū ho-
nozem auferat. et q̄ nō soluat q̄ aufert

Nihil min^o to: **A** XIII.
Nerandū est in rerū ordine q̄ vt
creatura creatori debitū hono-
rē auferat: z non soluat q̄ aufert. **B**
Nihil clarius iudico. **A** Nihil aut
iniustius tolerat: q̄ quo nihil min^o est
tolerādū. **B** Nec hoc est obscurū.
A Puto ergo q̄ nō dices deū debe-
re tolerare quo nihil iniustius tolerat
vt q̄ creatura nō reddat deo q̄ aufert.
B Imo penit^o negādū esse iudico.
A Itē si deo nihil mai^o aut meli^o est
nihil iustius q̄ vt honorē illi^o seruet in
rex dispositōe sūma iusticia q̄ nō est ali-
ud q̄ ipse de^o. **B** Hoc q̄ nil apti^o.
A Nihil ergo seruat de^o iustius: q̄
sue dignitatis honorē. **B** Qd̄ vti-
q̄ necessario cedi oportet. **A** U-
det tibi q̄ eū integre seruet. si sic aufer-
ri sibi pmittit: vt nec soluat nec ipse au-
ferentē puniat. **B** Non audeo di-
cere. **A** Neceffe ē ergo vt aut abla-
tus honor soluat: aut pena seq̄tur. alio-
quin aut sibi ipsi de^o iustus non erit: aut
ad vtrūq̄ impotēs erit. q̄ nephas est
etiā cogitare. **B** Nihil rāionabi-
lius dici potest vt puto.

Cuiusmodi honor dei sit pena peccātis

Sed volo a te **Caplm. XIII.**
Saudire si peccantis pena sit illi
honor: aut cuiusmodi honor sit.
Si em̄ pena peccātis nō ei^o honor ē: cū
pctōr nō soluit q̄ abstulit. sed punitur
sic pdit de^o honorē suū vt nō recuperet
q̄ hīs q̄ dicta sūt repugnare videtur.
A Deū ipossibile est honorē suū pde-
re. Aut em̄ pctōr spōte soluit q̄ debet:
aut de^o ab inuito accipit. **N**ā aut hō de-
bitā s̄lectōez deo siue nō peccādo: siue
q̄ peccat soluēdo volūtate spontanea
exhibet. aut deus inuitū sibi torquēdo
s̄lect. z sic se d̄m ei^o eē oñdit: q̄ ipse hō

volūtate s̄teri recusat. **I**n q̄ p̄siderat:
dū q̄ sicut hō peccādo rapit q̄ dei ē:
ita deus puniēdo aufert q̄ homis est.
Quippe nō solū id suū alicui^o esse dici-
tur q̄ iā possidet: s̄ q̄ i ei^o ptate ē vt ha-
beat. **Q**uō ergo hō fact^o ē: ita vt bitu-
dine h̄e possit si nō peccaret: cū q̄ p̄pter
pctm̄ bitudie z om̄i bono p̄uat: de suo
q̄uis inuit^o soluit q̄ rapuit: q̄ licet de
us h̄ ad vsū sui cōmodi nō trāfferat q̄
aufert: sic hō pecuniā quā alij aufert in
suā p̄uertit vtilitatē: h̄ tñ q̄ aufert vti^o
ad suū hōrē p̄ h̄ q̄ aufert. **A**uferēdo ei
pctōrē et q̄ illi^o sūt s̄iecta sibi esse p̄bat
Si de^o vel ad modicū paciā honorē
suū violari. **Caplm. XV.** **B**

Pacet q̄ dicit. **S**ed ē z aliō ad
q̄ tuā r̄siōez postulo. **N**ā si de-
us ita sic p̄bas suū dz honorē
suare: cur vel ad modicū paciā illū vio-
lari. **Q**d̄ em̄ aliquomō ledi sinit nō ite-
gre aut p̄fecte custodit. **A** De ho-
norū neq̄t aliqd̄ q̄tū ad illū p̄inet ad-
di vel minui. **I**dem nāq̄ ipse sibi honor
ē icorruptibil z nullo mō mutabil. **V**e-
rūtū cū vnaqueq̄ creatura suū et q̄ si si-
bi p̄ceptū ordinē: siue naturalit̄ siue ra-
tionabilit̄ seruat. deo obedire et deū d̄
hōrare. z h̄ ē maxie racional̄ natura cui
datū est itelligē q̄ debebat. **Q**ue cum
vult q̄ debet: deū hōrat: nō q̄ illi ali-
qd̄ p̄fert: s̄ q̄ spōte se ei^o volūtati et dis-
positōi s̄dit: z i rex vniuersitate ordi-
nē suū et eiusdē vniuersitat̄ pulcritudi-
nē q̄ntū i ipsa ē p̄seruat. **C**ū vō nō vult
q̄ debet: deū q̄ntū ad ipsā ē p̄inet ho-
norat: q̄m nō s̄dit se spōte illi^o disposi-
tioni. z vniuersitat̄ ordinē et pulcritudi-
nē q̄ntū i se ē p̄turbat licz ptatē z digni-
tatē dei nullaten^o ledat aut decolorat.
Si ei ea q̄ celli ābitu cōtinētur vellēt nō
esse s̄ celo. aut elōgari a celo. nullaten^o
possent nisi s̄ celo esse. nec fugere cellū.
nisi appropinq̄ndo celo. **N**ā et vnde et
q̄ et q̄ et q̄ rēt sub celo essent. et quanto

Cur deus homo

magis a qualibet parte celi elōgarent
tanto magis opposite parti a p̄p̄nqua
rēt Ita quāuis homo vel malus ange-
lus diuine volūtati z ordinatōi subiace
re nolit. nō tamē eā fugere valet. quia si
vult fugere de subuolūtate iubente: cur
rit subuoluntatē punientē. Et si queris
qua trāsit nō nisi sub volūtate p̄mittēti
z hoc ipsuz q̄ puerse vult: aut agit i vni
uersitatis p̄fate ordinē: z pulchritudi
nē summa sapiētia cōuertit Ipsa nāq̄
puerstitatis spontanea satisfactio: vel a
nō satisfaciēte pene ex actio: excepto h̄
quod deus de malis multimodis bona
facit in eadē vniuersitate locū tenēt suū
et ordinis pulchritudinē. Quas si diui
na sapiētia vbi puerstitas rectū ordinē
pturbare nititur: non adderet: fieret in
ipsa vniuersitate q̄ de^o debet ordinare:
quedā ex violata ordinis pulchritudi
ne deformatas: z deus in sua dispositio
ne videre deficeret: Que duo quoniā
sicut sunt inconuenientia ita sunt im
possibilia necesse est vt om̄e peccatū sa
tisfactio aut pena sequat̄. **B** Satis
fecisti obiectōni mee. **A** Palam est
ergo quia deū quantū in ipso ē nullus
potest honorare vel ex honorare: i quā
tū est hoc aliquis facere videt cū volū
tatē suā volūtati eius subicit aut ibtra
bit. **B** Nescio quid p̄tra queā dice
re. **A** Ad huc addam aliquid. **B**
Quādiū dic donec me tedeat audire.
Ratio q̄ angeloz numerus qui ceci
derūt restituēdus sit de hoibus. **XVI.**
Deū constat p̄posuisse vt de hu
mana natura quā fecit sine pec
cato numerz angelozū qui ceci
derāt restitueret. **B** Hoc credim^o.
sed vellē aliquā hui^o rei rationē audire.
A Fallis me: nō em̄ p̄posuim^o tra
ctare nisi de sola incarnatōe dei: z tu mi
hi alias interferis questiones. **B**
Ne irascaris: hilarē datorē diligit de^o:
nā nemo p̄bat magis se hylariter dare

q̄d promittit q̄ qui plus dat q̄ p̄mittit
dic ergo libenter q̄d quero. **A** Ra
tionalē creaturā que dei cōtemplatiōe
beata vel est: vel futura est in quodā ra
tionabili z perfecto numero p̄scitaz a
deo: ita vt nec maiorē nec minorē illum
esse deceat nō est dubitandū: Aut enim
nescit deus in quo numero meli^o eā de
ceat p̄stitui: quod falsum est: aut si scit i
eo illā cōstituet: quē ad hoc decentiores
intelliget: Qua p̄pter aut angeli illi q̄
cecidērūt facti erāt ad hoc vt essent in
tra illū numerz: aut qz intra illū numerz
p̄manere nō potuerūt: ex necessitate et
cecidērūt: quod absurdū est opūari.
B Veritas est apta quod dicit. **A**
Quō ergo de illo numero esse debuēt
aut restituēdus est ex necessitate nume
rus eoz: aut imp̄fecto numero remane
bit rationalis natura que in numero p̄
fecto p̄scita est q̄d esse nō potest. **B**
Restaurandi p̄culdubio sunt. **A**
Necesse est ergo eos de humana natu
ra: quoniā nō est alia de qua restaurari
possint. **A** Quod alij angeli p̄
illis non possint restitui. **B** So
Cur nō aut ipsi aut alij āgeli p̄ illis
possunt restitui. **Capitulū .XVII.**
Cum videbis nostre restauratio
nis difficultatē: intelliges eozū
recōciliationis impossibilitatē:
Alij aut angeli p̄ illis restitui nō possūt
ideo (vt taceā qm̄ hoc repugnare vide
at̄ p̄ime creationis p̄fectioni) qz nō de
bent nisi tales esse possint: quales illi fu
issent si nō peccassent: z cū illi nulla visa
vidicta peccati p̄seuerassent quod post
illoz casuz alij qui p̄ illis restituerent
esset impossibile. Nō em̄ pariter laudā
biles sunt si stant in veritate: z qui nulle
lā nouit peccati penā: z qui eam semper
aspicit eternā. **N**az nequaqm̄ putandū
est bonos angelos esse p̄firmatos casu
maloz: sed suo merito: Sic nāq̄ si boni
cū malis peccassent: simul dānati essent

ita iniusti: si cū iustis steterint paritē cōfirmati fuissent. Quippe si aliqui eorum nō nisi casu aliorū cōfirmādi erāt: aut nullus vnq̄ cōfirmare: aut necesse erat aliquē casurū qui ad alios cōfirmādos puniret: que vtraq̄ absurda sunt. Illo itaq̄ modo cōfirmati sunt illi qui steterunt quo pariter cōfirmati essent omnes si p̄stitissent: quē ad modū ostendi sicut potui vbi tractavi cur deus dyabolo p̄seuerantiā nō dedit. **B** Probasti malos angelos de humana natura restaurādos: et patet ex hac rōne q̄ nō in minori numero erūt electi homines quā sūt angeli reprobi. Sed vtrum plures futuri sint si potes ostende. Ansel.

Utrum plures futuri sint sancti homines quā sint mali angeli. XVIII.

S angeli anteq̄m quidā illorū caderēt erāt i illo p̄fecto de quo dixim⁹ numero: nō sunt homines facti nisi p̄ restauratōe angelorū p̄ditorū et palā est q̄ nō erūt plures illis: Si autē ille numer⁹ nō erat in illis omnibus angelis: cōplendū est de hominibus et q̄d perijt et q̄d prius decrat: et erūt electi homines plures reprobis angelis. et sic dicim⁹ q̄ nō fuerūt homines facti tñ ad restaurādū numerū iminutū: s̄ etia3 ad p̄ficiēdū nōdū p̄fectū. **B** Quid potius tenēdū ē: an q̄ angeli pri⁹ facti sint i n̄mero p̄fecto an n̄? **A** Qd̄ mihi vidē dicā. **B** Nō pl⁹ a te exigo. **A** Si hō fact⁹ est post casum malorū angelorū sicut quidā intelligūt in genesi. non v̄deo posse me p̄ hoc pbare aliter horū de terminate. Potest em̄ (vt puto esse) q̄ angeli fuerūt prius in numero p̄fecto et postea fact⁹ sit hō p̄pter restaurādū imminutū eorū numerū: et p̄ esse q̄ si fuerit in numero p̄fecto. q̄ differebat de s̄c̄ ad huc differt illū iplere numerū facturū hūanā naturā suo tpe. **U**n aut solūmō numer⁹ nō dū integrū p̄ficeret. aut etiā si minueret restitueret. Si autē tota crea-

atura s̄c̄ facta est et dies illi in q̄b⁹ moyses istū mundū nō simul factū esse videtur dicere: aliter sunt intelligendi q̄ sicut videmus istos dies in quibus vnumus: intelligere nequeo quō facti sunt angeli in illo p̄fecto numero. Quippe si ita cēt videt mihi q̄ ex necessitate aut aliqui homines vel angeli casuri erant: aut plures essēt in illa celesti ciuitate q̄ illa p̄fecti numeri conueniētia exigeret. Si ergo omnia simul facta sunt: sic videt angeliz duo p̄mi homines in numero p̄fecto fuisse vt de hominibus si nullus caderet angelus: quod decrat solū p̄ficeret: et si aliquis periret hoc quoq̄ quod caderet restitueret: et hominis natura que i firmior: erat quasi deū excusaret atq̄ dyabolū p̄funderet si ille suū casuz infirmitati sue imputaret cū ipsa infirmior staret. Ac si et eadē ipsa caderet multo magis deū defenderet contra dyabolū et cōtra seipsā: cū ipsa facta valde infirmior: et mortalis: in electis de tāta infirmitate tanto altius ascēderet: q̄ vnde dyabol⁹ cecidisset quāto boni angeli quorū eq̄litas ei debet p̄ficeret p̄ ruinā malorū q̄ p̄seuerauerūt. Ex his rationib⁹ potius mihi videt quia in angelis nō fuit ille p̄fectus numer⁹ quo ciuitas illa celestis p̄ficeret quia si homo s̄c̄ cū angelis factus nō est sicut possibile ē esse: et si simul facti sunt q̄ magis putant multi quoniā legit qui viuunt in eternū creauit omnia simul: videt necesse esse **S** et si p̄fectio mūdane creature nō tñ est intelligenda in numero indiuiduorū quātū i numero naturarū: necesse est hūmanā naturā aut ad cōplētū eius de p̄fectionis esse factā: aut illi sap̄ habundare: q̄ de minimi vermiculi natura dicere non audemus. Quare p̄ se ipsa ibi facta est et nō solū p̄ restaurādis indiuiduis alteri⁹ nature. **U**nde palā ē quia si etiā angelus nullus perisset: homines tamē in celesti ciuitate suū locū habuiss-

Lurteus homo

sent. Sequitur itaque: quod in angelis antequam quidam illorum caderent non erat ille perfectus numerus: alioquin necesse erat ut aut homines aut angeli aliqui caderent quoniam extra numerum perfectum ibi nullus manere poterat. **B** Non nihil effecisti. **A**

Est et alia ratio ut mihi videtur quod non parum suffragatur illi sententiae: quae angelos non esse factos in perfecto numero existiat.

B Dic illa. **A** Si angeli in illo perfecto numero facti sunt: et nullatenus facti sunt homines: nisi per restaurationem peccatorum angelorum: palam est quod nisi illi angeli ab illa beatitudine cecidissent, homines ad illam non ascenderent. **B** Hoc constat. **A** Si quis ergo dixerit quod tamen letabuntur electi homines de angelorum perditione quantum gaudebunt de sua assumptione quoniam absque dubio hec non esset nisi illa fuisset quomodo potuerunt ab hac perversa gratulatione defendi. Aut quomodo dicemus angelos qui ceciderunt in hominibus restauratos: si illi sine hoc vicio permansuri erant, si non cecidissent: id est sine gratulatione de casu aliorum: isti vero sine illo esse non potuerunt: imo qualiter cum hoc vicio beati esse debebant. Deinde quomodo audacia dicemus deum non velle aut non potuisse hanc restaurationem sine hoc vicio facere. **B** Nonne similiter est in gentibus quae ad fidem vocatae sunt: quod illa iudei repulerunt? **A** Non: nam si omnes iudei credidissent: gentes tamen vocarentur: quod in omni gente qui timet deum et operatur iustitiam: acceptus est illi. Sed quoniam iudei apostolos contempserunt: ea tunc fuit occasio ut ad gentes illi converterentur.

B Nullo modo video quid contra hoc dicere possim. **A** Unde tibi videtur accedere singulis illa leticia de alieno casu. **B** Unde nisi quod certus erit unusquisque quoniam ubi erit nullatenus esset si alius inde non cecidisset. **A** Si ergo hanc certitudinem nullus haberet non esset vnde virgilius de alieno danno gau-

deret. **B** Ita videtur. **A** Putas ne aliquem illorum habitum hanc certitudinem si multo plures erunt quam ceciderunt.

B Nequaquam possum opinari quod eam habeat aut habere debeat. Quomodo namque quis poterit scire: utrum per restaurationem quod imminutum erat aut pro complendo quod nondum perfectum erat: de illo numero constitutum civitatis sit factus: sed omnes certi erunt se factos esse ad perficiendam illam civitatem. **A** Ergo si plures erunt quam reprobi angeli nullus poterit aut debet scire se non esse ibi assumptum nisi per alieno casu. **B** Verum est. **A**

Non igitur habebit aliquis cur gaudere debeat de alterius perditione. **B**

Ita sequitur. **A** Cum itaque videamus quia si plures erunt homines electi quam sint reprobi angeli: illa non sequitur inconuenientia quam sequi necesse est si plures non erunt: et cum impossibile sit velle in illa civitate futurum inconueniens videtur necesse esse ut angeli non sint facti in illo perfecto numero et plures futuri sint beati homines quam sint miseri angeli. **B** Non video qua ratione hoc negari queat.

A Aliam adhuc eiusdem sententiae posse dici puto rationem. **B** Hanc quoque proferre debes. **A** Credimus hanc mundi mole corpoream in melius renouandam nec hoc futurum esse donec impleatur numerus electorum hominum, et illa beata perfectio civitatis nec per eius perfectionem hoc differendum. Unde colligi potest deum ab initio proposuisse ut utrumque simul perficeret: quatenus et minor quae deum non sentiret natura ante maiorem quae deo frui deberet nequaquam perficeret: et in maioris perfectione mutata in melius suo quodammodo quasi congratularetur: imo omnis creatura de tam gloriosa et tam admirabili sui consumatione ipsi creatori et sibi inuicem quaeque suo modo eterne congratulando iocundaretur: quatenus quod voluntas in rationabili natura sponte facit hoc et iam insensibilis

bilis creatura p dei dispositōem natura
liter exhiberet. **S**olem^o namq; in maio
rū nostroz exaltatiōe p gaudere: vt cuz
in natalicjs sanctorz exultatiōe festina
iocundamur de gloria eoz exultantes?
Quā sententiā illud adiuuare videtur
quia si adam non peccasset: differret tñ
deus illā ciuitatē pficere donec comple
to ex hominib^o q̄ expectabat numero:
ipsi quoq; homies incorpūm vt dicam
ita transmūtarentur imortalem. **H**abe
bāt em̄ in paradiso quandā immortali
tatē id est potestātē nō moriēdi sed nō
erat immortalis hec potestas. quia po
terant mori: vt scz ipsi nō possēt nō mo
ri. **Q**d si ita est vt videlicet rationalem
illam z beatā ciuitatē z hāc mūdā in
sensibilem q; naturā de^o ab inicio ppo
suerit simul pficere: videt^r: q; aut illa ci
uitas nō erat cōpleta in numero ange
lorū ante maloz ruinā. sed expectabat
deus vt eā de hominib^o cōpleret: quādo
corporea mūdi naturā in meli^o inno
uaret: aut si pfecta erat in numero nō erat
pfecta in pfirmatōe: z differēda erat e^o
cōfirmatio: etiā si nullus in ea peccasset
vsq; ad eandē mūdi quā expectam^o re
nouationē: aut si nō diucius illa confir
matio differēda erat: acceleranda erat
mūdāna renouatio: vt cū eadē cōfirma
tōe fieret: **S**ed quod mūdū nouiter fa
ctū statim deus renouare z eas res que
post renouatōez illā nō erūt: in ipso ini
cio ante q̄ appareret cur facte essent de
struere instituerit om̄i caret ratōe. **S**e
quit^r ergo: q; angeli nō ita fuerūt in nu
mero pfecto: vt eoz cōfirmatio nō diu
differret ppterea q; mūdi noui renoua
tionē mox oporteret fieri quod nō cōue
nit. **Q**uod autē eandē cōfirmationem
vsq; ad mūdi futurā renouationem dif
ferre deus voluerit: inconueniēs videt^r
pferim cū illā in aliquib^o tā cito pfe
cerit: **E**t cū intelligi possit: q; in primis
hominib^o quādo peccauerūt illā fecisse

si nō peccasset: sicut fecit in pseuerā
bus angelis. **Q**uāuis em̄ nōdū puebe
rent ad illā equalitatē angeloz ad quā
puēturi erāt homies: cum pfectus esset
numer^o de illis assumendus: **I**n illa ta
mē iusticia in qua erant videt^r q; si vici
sent: vt nō peccarēt temptati ita confir
marent cū omni ppagine sua qd vltra
peccare nō possēt: quēadmodū q; vici
peccauerūt sic infirmati sunt vt quantū
in ipsis est sine peccato esse nō possint.
Quis em̄ audeat dicere plus valere in
iusticia ad alligandū in seruitutē homi
nē in prima psuasione sibi cōscentez
quā valeret iusticia ad cōfirmandū euz
in libertate sibi in eadē prima tēptatiōe
adherentē. **N**am quēadmodū: qm̄ hu
mana natura tota que erat i parentib^o
primis: tota in illis victa est vt peccaret
(excepto illo solo hoīe quē de^o sicut si
ne viri semine de virgine facere sic sciuit
a peccato ad se cernere voluit) ita i eis
dē tota vicisset si nō peccasset. **R**estat q̄
vt nō cōpleta in illo primo numero āge
lorz supna ciuitas: sed de hominibus cō
plēda fuisse dicat. **Q**ue si rata sunt plu
res erūt electi homines q̄ sint reprobi
angeli. **B** **R**ationabilia mihi valdē
vident^r que dicis. sed quid dicem^o q; le
gū de deo: cōstituit terminos populoz
iuxta numerz filioz israhel quod quidā
quia p filioz israhel: inuenit angeloz
dei sic exponit vt scdm numerz bonoz
angeloz assumēdus intelligat numer^o
electoz hominū. **H** **H**oc nō repug
nat predictē sententiē si certū nō est qd
totidez angeli cecidissent quot remāse
rūt. **N**ā si plures sunt angeli electi quā
reprobi et necesse est vt reprobos electi
homines restaurēt: z potest fieri vt bea
torū numero coequent^r: z sic plēs erunt
hoīes iusti q̄ angeli iniusti. **S**ed me m̄
to quo pacto incepti tue ridere questiōi
tue videlicet si qd dixerō maior nō con
firmer auctoritas: quāuis illud rōne p

Cur deus homo

bare videar non alia certitudine accipitur nisi quia inter michi ita videtur donec michi deus melius aliquomodo reuellet. **C**ertus enim si quid dico quod sacre scripture absque dubio contradicat quia falsum est. nec illud tenere volo si cognouero. **S**ed si in illis rebus de quibus diuersa fieri possunt sine periculo sicut est illud vnde de nunc agimus. **S**i enim nescimus vtrum plures homines eligendi sint quam angeli predicti an non. et alterum horum estimamus magis quam alterum. nullum puto a se periculum si inquam in his rebus sic exponimus divina dicta ut diuisis sententiis fauere videatur nec alicubi inuenitur vbi quod indubitata tenendum sit determinetur non arbitror reprehendi debere. **I**llud autem quod dixisti. constituit terminos populo seu gentium iuxta numerum angelorum dei quod in alia translatione legitur iuxta numerum filiorum israel. quoniam ambe translationes aut idem significant aut diuersa sine repugnancia. ita intelligendum est ut per angelos dei et per filios israel. angeli boni significantur terminus. aut soli homines electi. **A**ut filii angeli et electi homines tota scilicet illa ciuitas superna. aut per angelos dei sancti angeli terminus. et per filios israel. soli homines iusti. aut soli angeli per filios israel. et iusti homines per angelos dei. **S**i boni angeli tantum designantur per vtrumque idem est. quod si solum per angelos dei. **S**i vero tota celestis ciuitas: hic est sensus: quia tamdiu assumuntur populi id est multitudines electorum hominum aut tamdiu erunt populi in hoc seculo. donec de hominibus predestinatus numerus illius ciuitatis: non dum perfectus compleatur. **S**ed non video nunc quomodo soli angeli aut filii angeli et homines sancti per filios israel intelligantur. sanctos autem homines filios israel sicut filios abrahe vocari non est alienum. **Q**ui angeli quoque dei per hoc recte possent vocari quia vitam angelicam imitantur atque similitudo et equalitas illis angelorum promittitur in celo et quia omnes iuste viuentes angeli dei sunt. **U**nde et ipsi confessores atque

martires dicuntur. **Q**ui enim confitetur et testatur veritatem dei nuncius id est angelus est. et si malus homo dicitur dyabolus sicut de iuda dicit dominus propter similitudinem malicie. cur non et bonus homo dicitur angelus propter imitationem iusticie. **Q**uare possumus ut estimamus dicere deum constituisse terminos populo iuxta numerum electorum hominum quia tamdiu erunt populi et erit in hoc mundo hominum precreatio donec numerus eorumdem electorum hominum compleatur et eo completo cessabit esse hominum generatio: que fit in hac vita. **A**c si per angelos dei intelligimus sanctos angelos terminus et per filios israel. tantummodo iustos homines: duobus modis intelligi potest: quod constituit deus terminos populo iuxta numerum angelorum dei. aut quia tantus populus id est tot homines assumuntur quot sunt angeli dei aut quia tamdiu erunt populi donec numerus angelorum dei compleatur ex hominibus. **E**t hoc vnum exponi posse videri deo consti. ter. po. iuxta numerum filiorum israel. dei idem quia sicut supra dictum est tamdiu erunt populi in hoc seculo donec numerus sanctorum hominum assumatur: et colligatur ex vtriusque translatione: quia tot homines assumuntur quot remanserunt angeli. **U**nde de terminis non sequitur quibus perditis angelis ex hominibus restaurandi sunt tot angelos cecidisse quot pseuerauerunt. **Q**uod terminis si diceretur inueniendus erit quomodo non sint supra posite rationes que vident ostendere non fuisse in angelis prius quoniam quidam illorum caderent illum perfectum numerum quem supra dixi et plures homines electos futuros quam sint mali angeli. **N**on me penitet quia coegi te ut de angelis diceres. **H**anc non frustra factum est: nunc redi ad id vnde digressi sumus. **A** Constant deum proposuisse ut de hominibus angelos qui ceciderant restauraret. **C**ertum est. **T**ales ergo oportet esse homines in illa ciuitate superna qui per angelos in illa assumuntur quales illi futuri ibi erant

pro quib⁹ ibidem erūt id ē quales nunc sūt boni angeli: alioquin nō erūt restaurati qui ceciderūt: sequitur quia de⁹ aūt nō poterit perficere bonū q̄ incepit aut penitebit eū tm̄ bonū incepisse que duo absurda sūt. **B** Vere oportet vt e⁹ quales sint homines bonis anglis. **A** Boni angeli vnq̄ ne peccauerunt. **B** Non. **A** Potes ne cogitare q̄ homo qui aliqñ peccauit nec vnq̄ deo p̄ peccato satisfecit. s̄ tm̄ impunit⁹ dimittitur equalis sit angelo qui nūq̄ peccauit. **B** Verba ista cogitare z dicere possū, sed sensū eoz ita cogitare nequeo sicut falsitatem nō possū intelligere veritatē esse. **A** Nō decet ergo deū hominem peccatorē sine satisfactione ad restauratiōnē angelozū sumere pditorū qm̄ nō patitur veritas eū leuari ad equalitatē angeloz. **B** Sic ostēdit ratio. **A** Cōsidera etiam in solo homine sine eo qd̄ debet angelis equari. vtz eū taliter deus ad beatitudinē vllā vel talem. q̄lem habebat añq̄ peccaret debeat puehere. **B** Dic que cogitas z ego cōsiderabo prout potero. **A** Ponam⁹ diuitem alicuē in manu tenere margaritam preciosam q̄ nunq̄ pollutio vlla tetigit quā q̄ null⁹ alius possit a mouere de manu eius nisi ip̄o pmittente z eam disponat recōdere in thesaurū suū vbi sūt carissima z preciosissima que possidet. **B** Logito hoc velut ante nos sit. **Ans.** Quid si ip̄e pmittat eādē margaritā ab aliquo inuido excuti de manu sua in scenū, tum phibere posset ac postea eā desceno sumens pollutā z non lotam in aliquē locū suū mūdū z carū deinceps illam sic seruatur⁹ recōdat. Putabis ne illū sapientē. **B** Quomō hoc possū? **A** Nam nō ne esset hoc satis meli⁹ vt margaritā suam mūdā teneret z seruaret quā pollutā. **A** Nōne similiter faceret de⁹ qui hominē angelis sociandū sine peccato quasi i manu sua tenebat in

paradiso. et permisit vt accēsus inuidia dyabol⁹ eū in lutū peccati quāuis cōsentientē deijceret. **S**i ei phibere vellet dyabolū nō posset temptare hominem: nō ne inquā similitē faceret si hoiez peccati sorde maculatū sine omni lauatiōe idest absq̄ omni satisfactōe talē semp̄ māsū saltē in paradisu de quo eiect⁹ fuerat reduceret. **B** Similitudinē si de⁹ is faceret negare nō audeo et idcirco cum hoc facere posse nō abnuo. **V**ideref ei aut quod pposuerat pagere non potuisse. aut boni ppositi euz penituisse q̄ in deum cadere nequeunt.

Quod homo non possit saluari sine peccati satisfactione. .XIX. **A**

Tene igit certissime quia sine satisfactione id ē sine debiti solutiōe spōtanea nec deus pōt pctm̄ impunitū dimittere. nec peccator ad beatitudinē vel talē qualē habebat añq̄ peccaret puenire: nō em̄ hoc mō reparare hō vel talis qualis fuerat añ pctm̄. **B** Rationibus tuis omnimodo cōtradice re non possum. **S**ed quid est qd̄ dicam⁹ deo: dimitte no. de. no. et ois gens orat deū qm̄ credit vt dimittat sibi peccata. **S**i em̄ soluimus qd̄ debemus cur oramus vt dimittat? **R**ūqd̄ deus iniustus est vt iterū exigat qd̄ solutū est. **S**i aut nō soluimus: cur frustra oramus vt faciat qd̄ qz nō cōuenit facere nō pōt. **A** Qui nō soluit frustra dicit dimitte qui aut soluit supplicat qz hoc ip̄m pertinet ad solutionē vt supplicet. **N**ā deus nulli quicq̄ debet sed ois creatura illi debz et iō nō expedit hōi vt agat cū deo quē admodū par cū pari. **S**ed d̄ hoc nō est opus nūc tibi respondere. **C**ū enim cognosces cur xps mortuus est forsitā per te videbis qd̄ queris. **B** Sufficit mihi nunc qd̄ de hac questione respondes. **Q**d aut nullus homo ad beatitudinē pueire queat cū peccato aut solui a peccato nisi soluat qd̄ rapuit peccando: sic

Lur deus homo

apte mōstrasti vt etiā si veli non possim dubitare. **A** Hoc quoq; nō dubitabis vt puto quia scōm mēsurā peccati oportet satisfactionē esse. **B** Aliter aliquaten^o inordinatū maneret pctm̄ q̄ eē non potest. si deus nihil relinquit inordinatū in regno suo. Sed hoc est p̄stitutum quia q̄libz puū incōueniēs in deo impossibile ē. **A** Dic ergo quid solues p̄ peccato tuo. **B** Penitētiā cor: cōtritū et humiliatū, abstinētiā et multimodos labores corporis et misericordiā dandiz dimittēdi et obedientiā. **A** Quid in hīs omib⁹ das deo. **B** An nō honoro deū quādo p̄pter timorem eius et amorē in cordis cōtritōe letitiam tēporalem abito in abstinētijs et laborib⁹ delectatiōes et quietē hui⁹ vite calco, in dando et dimittēdo q̄ mea sūt largiēdo in obedientia meipsū illi subitio. **A** Cū reddis aliqd̄ qd̄ debes deo, etiā si non peccasti, nō debes cōputare pro debito quod debes p̄ peccato. Omnia autē ista debes deo q̄ dicis. **T**ātus nanq; debet esse in hac mortali vita amor et ad quod p̄tinet omne desiderii perueniēdi ad id, ad qd̄ factus es, et dolo: quia nondū ibi es, et timo: ne nō perueias vt nullā letitiā sentire debeas nisi de hīs que tibi aut auxiliuz aut sp̄e dāt perueniēdi. Nō em̄ mereris habere, qd̄ non scōm quod es amas et desideras et de quo qd̄ nondū habes, et adhuc vtrū habiturus sis, an nō i tanto es periclo, non doles. Ad quod etiā p̄tinet dētē et delectatiōes mūdanas que animum ab illa vera quiete et delectatione reuocant fugere, nisi quātum ad intentiōem illuc pueniēdi cognostis sufficere. **D**ationem vero ita debes p̄siderare te facere ex debito, sicut intelligis qd̄ das a te nō habes sed ab illo cui⁹ seruus es tuz illi cui das, et natura te docet vt conseruo tuo id est homo homini facias qd̄ tibi ab illo vis fieri, et qd̄ nō vult das

re quod habet, nō debet accipere qd̄ nō habet. De dimissione breuit̄ dico, quia nullaten⁹ p̄tineat ad te vidicta, sicut supra dixim⁹ quia nec tu tu⁹ es, nec ille tuus aut suus qui tibi fecit iniuriam sed vni⁹ domini serui facti ab illo de nihilo estis si et de conseruo tuo te vindicas, iudiciuz quod p̄p̄riū dñi et iudicis omnium est sup̄ illuz supbe p̄sumis. In obedientia vero quid das deo, q̄ non debes cui iubenti totum quod es et quod habes et quod potes debes. **B** Nihil iā au deo in hīs omib⁹ dicere me dare deo quod nō debeo. **A** Quid ergo solues deo p̄ pctō tuo. **B** Si meipsū et quicquid possū etiam qm̄ non pecco illi debeo ne peccem nihil habeo qd̄ pro peccato illi reddā. **A** Quid ergo erit de te: quomō poteris saluus eē. **B** Si ratiōes tuas p̄sidero nō video quomodo. Si autē ad fidem meam recurro in fide cristiāna q̄ p̄ dilectiōem operatur spero me posse saluari et qd̄ legimus si iniustus p̄uer⁹ fuerit ab iusticia sua et fecerit iusticiā omnes iniusticias suas tradi obliuioni. **A** Hoc non dicit nisi de illis qui autē expectabant cristū anteq̄ veniret aut credūt i eum postq̄ venit. Sed cristū et cristiānā fidem quasi nunq̄ fuisse posuim⁹ quādo sola ratione vtrum aduentus eius ad saluationem hominum esset necessari⁹ querere proposuim⁹. **B** Ita fecimus. **A** Sola igitur ratione procedam⁹. **B** Quāuis in angustias quasdam me deducas, desidero tamē multū vt sicut incepisti progrediari.

Quod scōm mēsurā peccati oportet esse satisfactionem nec hanc homo p̄ se satisfacere possit et quāti ponderis sit peccatum. .XX. **A** **P**onam⁹ oia illa q̄ mō p̄posuisti te p̄ pctō posse soluere te non debere et videā⁹ vtrū possit sufficere ad satisfactiōez vni⁹ tā pui pcti sicuti ē vni⁹

aspectus cōtra volūtātē dei. **B** Hi si quia audio te hoc ponere i questiōem putarē me hoc pctm̄ vna sola compun-
ctōe delere. **A** Hōdū considerasti quāti pōderis t pctm̄. **B** Hunc ostēde mihi. **A** Si videres te incō-
spectu dei z aliquis tibi diceret aspice il-
luc. z deus ecōtra nllaten⁹ volo vt aspi-
rias quere tu ipē in corde tuo quid sit in
omibus que sūt p quo deberes ptra vo-
lūtātē dei illū aspectū facere. **B** Hi-
hil inuenio p quo hic debeam nisi forte
sim in ea necessitate posit⁹ vt sit necesse
me aut hoc aut maius pctm̄ facere. **A**
Remoue hāc necessitatē et de solo hoc
pctō considera si possis illud facere pte
ipso redimēdo. **B** Aperte video
qā nō possū. **A** Ne te diutius ptra hā
qd si necesse esset aur totū mūdum z qe-
quid deus nō ē perirez in nihilū redi-
gi: aut te facere tam puam rem cōtra vo-
lūtātē dei. **B** Cum cōsidero acti-
onem ipam leuissimū quiddā in deo eē
sed tum intueor quid sit cōtra volūtātē
dei grauissimū quiddā z nulli dampno
compabile intelligo: sed solem⁹ aliqñ fa-
cere cōtra volūtātē alicui⁹ nō reprehēsi-
biliter vt res eius seruētur quod postea
illi placet ptra cui⁹ volūtātē facim⁹. **A**
hoc fit homini qui aliquādo nō intelli-
git qd sibi sit vtile aut nō posset restau-
rare qd pdit: sed de⁹ nllō idiget et oīa si
perirēt posset sic ea fecit restaurare. **B**
fateri me necesse ē quia pro cōseruāda
tota creatura nihil deberē facere contra
volūtātē dei. **A** Quid si plures es
sent mūdi pleni creature sicut iste est.
B Si infinito numero mltiplicarētur
et similiter mihi obrēderētur idipsū re-
spōderem. **A** Nihil rectius potes.
Sed cōsidera etiā si cōtingeret vt cōtra
volūtātē dei illū aspectū faceres qd pos-
ses pro hic pctō soluere. **B** Nō ha-
beo aliquid maius q̄ supra dixi. **A**
Sic grauiter peccam⁹ quotienscūq̄ sci

enter aliquid quātūlibet parū contra
volūtātē dei facim⁹ quomō semp sum⁹
in cōspectu eius z semper ipse precipit
nobis ne peccem⁹. **B** Ut audio ni-
mis piculose viuim⁹. **A** Patet qā
scdm̄ qntitatē pcti exiget deus satisfac-
tionē. **B** Nō possū negare. **A**
Nō ergo satisfacis si non reddis aliqd
maius quā sit id p quo pctm̄ facere nō
debueras. **B** Et rōnem video sic
exigere z oīno esse impossibile. **A**
Nec deus vllū obligatū aliqñ ten⁹ debi-
to pcti assumere pōt ad beatitudinem
quia nō debet. **B** Nihilis ē grauis
hec sentētia. **A** Audi adhuc aliud
cur non minus sit difficile homiez recō-
ciliari deo. **B** Nisi fides me conso-
laretur hoc solū cogeret me desperare.
Ansel. Audi tamen. Boso **D**ic
Quā cōtumeliam fecit deo homo cū
se pmisit a dyabolo vinci pro qua satis-
facere non potest. XXI. Ansel.

Homo in paradiso sine peccato
factus quasi positus ē p deo in-
ter deū z dyabolū vt viceret dy-
abolū non cōsentendo suadenti pecca-
tum ad excusatiōem z honorē dei. z cō-
fusionem dyaboli cum ille infirmior in
terra non peccaret eodem dyabolo sua-
dēte qui fortior peccauit in celo nllō sua-
dēte: et cum hoc homo facile posset effi-
cere nulla vi coact⁹ sola suastione spon-
te se vinci pmisit ad volūtātē dyaboli
z ptra volūtātē z honorē dei. **B** Ad
qd vis tēdere. **A** Iudica tu ipse si nō
ē ptra honorē dei vt hō recōciliet illi cū
calūnia hui⁹ cōtumelie deo irrogate. ni-
si pus hōrauerit deū vicēdo dyabolū si-
cut inhōrauit illū vicē a dyabolo. Vi-
ctoria vero talis esse debz vt sic foris ac
potestate immortalis cōfēsit facile dy-
abolo. vt peccaret vnō iuste icurrit penā
mortalitatis ita ifirm⁹ z mortalis qlē se
fecit ipē p mortis difficultatē vicat dy-
bolū vt nllomō peccet qd facere nō pōt

Lur deus homo

quādiu ex vulnere primi pcti cōcipitur et nascitur in pctō. **B** Iterū dico q̄a et ratio pbat q̄s dicit̄ z impossibile est.

A Adhuc accipe vnū siue q̄ iuste non recōciliaf hō nec min⁹ impossibile est.

B Totiā pposuisti nobis que facere debem⁹ vt quicquid sup addas non me magis terrere possit. **Anselm⁹.** Audi tamen **Boso.** Audio.

Quod abstulit deo cū peccauit quod reddere nequit. **XXII.** **A**

Quid abstulit homo deo cū vinci se permisit a dyabolo. **B**

Dic tu vt incepisti q̄a ego nescio: quid sup hec mala que ostēdisti potuit addere. **A** Nōne abstulit deo quicqd̄ de humana natura facere pposuerat. **B**

Nō pōt negari. **A** Attēde indistrictam iusticiā z iudica scdm̄ illā vtrū ad equalitatē pcti homo satisfaciāt deo: ni si idipsū quod pmittēdo se vinci a dyabolo deo abstulit: dyabolū vincēdo restituat: vt quēadmodū p hoc victus est rapuit dyabolus quod dei erat: z deus pdidit. ita p h̄ q̄s vicit pdat dyabol⁹ et de recuperet. **B** Nec districti⁹ nec iustius aliquid pōt cogitari. **A** Pu-

tas ne sūmā iusticiā hāc iusticiā posse violare. **B** Nō audeo cogitare. **A**

Nullaten⁹ ergo debet aut pōt accipere homo a deo q̄s deus illi dare pposuit si nō reddit deo totū quod illi abstulit: vt sicut p illū deus perdidit ita per illū recuperet. **Q**uod nō aliter fieri valet ni si vt quēadmodū p victuz tota hūana natura corruptaz q̄si fermētata ē pctō cū quo nullū deus assumit ad perficiendam illā ciuitatē. celestē ita per vincētem iustificētur a pctō tot hoies q̄s illū numerū completuri erāt ad quē cōplendū factus ē hō. **S**ed hoc facere nullaten⁹ pōt homo pctō: quia pctō: peccatorē iustificare nequit. **B** Et nil iustius z nil impossibili⁹. **S**ed ex his omnibus videtur misericōdia dei z spes hominis

perire q̄tum ad beatitudinē spectat ad quā factus ē homo. **A** Expecta adhuc parū. **B** Quid habes adhuc apli⁹

Quia q̄diu homo non reddit quod debet nōn possit esse beatus nec excusetur impotentia. **XXIII.** **A**

S homo dicitur iniust⁹ qui hōi non reddit q̄ debet multō magis iniustus ē qui deo quod debet non reddit. **B** Si pōt z non reddit vere iniustus ē. Si vero nō pōt quomō iniustus ē. **A** Forsitan si nulla in illo est impotētie causa aliq̄ten⁹ excusari potest. **S**ed si in ipa impotēcia ē culpa sicut non leuigat pctm̄ ita nō excusat nō reddentē debitū. **N**am si quis iniūgat aliqd̄ opus seruis suo et precipiat illi ne deiciat se in foueā q̄ illi demōstrat vnde nullaten⁹ exire possit: z seruus ille cōtempnēs mādātū et monitionē dñi sponte se in pmōstratā mittat foueā vt nullaten⁹ possit in iūctum opus officere putas ne illi aliquaten⁹ impotētia istaz ad excusationē valere cū opus iniūctū non faciat. **B** Nullomō sed ad augmētū potius culpe quoniā ipē impotentia illa sibi fecit. **D**upliciter nāq̄ peccauit q̄a et quod iustus ē facere nō fecit et quod pceptū ē ne facere fecit. **A**

Ita homo qui se spōte obligauit illi debito quod soluere non pōt. z sua culpa deiecit se in hāc impotentia vt nec illud possit soluere quod debebat ante pctm̄ id ē ne peccaret nec q̄s debet: quia peccauit inexcusabilis ē. **I**pa nāq̄ impotentia culpa ē quia nō debet eā habere ymo debet eā nō habere. **N**am sicut culpa ē non habere quod debet habere ita culpa ē habere q̄s debet nō habere. **S**icut ergo culpa ē homini non habere potestātē illā q̄ accepit: vt pōssēt carere pctm̄ sic culpa ē illi habere impotentia p q̄ nec iusticiā tenere z pctm̄ canere nec q̄s p pctō debet reddere pōt. **S**pōte nāq̄ fecit vnde pdidit illā potestātē z

Libecundus

deuenit in hac impotentiā. Idē em̄ ē nō habere potestātē q̄ debet habere impotentiā q̄ debet non habere. Quā ppter impotentiā reddēdi deo q̄ debet q̄ facit vt nō reddat non excusat hoīem si non reddit quō effect⁹ pcti nō excusat pctm̄ q̄ facit. **B** Et graue nimis ē z ita eē necesse ē. **A** Inuist⁹ ergo hō ē qui nō reddit deo quod debet. **B** Nimis ē yerū nā inuist⁹ ē quia nō reddit z inuist⁹ ē quia reddere nequit. **A** Null⁹ q̄ inuist⁹ admittitur ad beatitudinem quoniā quēadmodū beatitudo ē sufficiētia in qua nulla ē idigētia: sic nulli cōuenit nisi i quo ita pura ē iustitia vt nulla in eo sit iniustitia. **B** Nō audeo aliter credere. **A** Qui ergo non soluit deo q̄ debet non potest eē beatus. **B** Nec hoc cōseq̄ negare possū. **A** Qd si vis dicere q̄a misericors de⁹ dimittit supplicāti q̄ debet idcirco q̄a reddere nequit: non pōt dici dimittere: nisi aut h̄ quod hō spōte reddere debet: nec pōt: id ē: quod recōpensari possit pctō: q̄ si eri nō deberet p cōseruatiōe omīs rei q̄ deus nō ē aut hoc quod puniendo erat ablatu⁹ iuito: sicut supra dixi id ē beatitudinē. **B** Si dimittit q̄ spōte reddē debet hō ideo q̄a reddere nō pōt: qd est aliud q̄ dimittit de⁹ q̄ habere non pōt. **S**ed derisio ē vt talis misericordia deo attribuat. **A** si dimittit q̄ inuito erat ablatu⁹ ppter impotentiā reddēdi q̄ spōte reddere debet: relaxat de⁹ penā z facit beatū hoīem ppter pctm̄: quia habet q̄ debet non habere. **N**ā ipam impotentiam debet non habere z idcirco q̄ diu illā habet sine satisfactione pctm̄ est illi. **V**erū huiusmodi miscōdia dei nimis ē p̄traria iustitie illi⁹: que nō nisi penam pmittit reddi ppter pctm̄. **Q**uā ppter quēadmodū deū sibi eē contrariū ita hoc mō illū eē misericordē ē impossibile. **B** Aliā dei misericordiā video esse querēdā q̄ istā. **A** **V**erū esto di-

mittat de⁹ ei q̄ si soluit sbiū idcirco q̄ nō pōt. **B** **T**ravelle. **A** **A**t q̄ diu nō reddet. aut volet reddere aut nō volet. **Q**d si volet q̄ nō poterit indigēs erit. **S**i x̄o si volet iust⁹ erit. **B** **H**oc nil clari⁹. **A** **S**ive aut idiguus siue iust⁹ sit beat⁹ nōerit. **B** **E**t h̄ aptū. **A** **Q**uā diu aut nō reddet beatus eē nō poterit. **B** **S**i rōnem seq̄tur deus iustitie nō ē qua euadat miser hominatio et miscōdia dei perire videt. **A** **R**ōnem postulasti rōnem accipe: miscōdem desū eē nō nego qui hoīes z iumēta saluat quēadmodū multiplicauit misericordiā suam. **N**os aut loq̄mur de illa vltia miscōdia q̄ post hāc vitā beatū facit hoīem: hāc beatitudinē nulli dare debere: nisi illi cui penitus dimissa sūt pctā: nec hāc dimissionē fieri nisi debito reddito q̄ debetur pro pctō scdm magnitudinē pcti suprapostus rōnibus puto me sufficiēt ostēdisse. **Q**uib⁹ si qd tibi videtur posse rōnibus obia dicere deberes. **B** **E**go vtiq; nullam tuarū rōnum alq̄ten⁹ infū mari posse video. **A** **N**ec ego si bene cōsideretur estimo: yerūtū si vel vna de omnib⁹ quas posui in expūgnabili veritate roborat sufficere debet. **S**ive nanq; vno siue pluribus argumētis veritas inexpūgnabiliter mōstret equaliter ab omni dubitatiōe d̄fēditur. **B** **E**cce ita ē. **Q**uomō ḡ salu⁹ erit hō si ipē nō soluit q̄ debz nec saluari valet si nō soluit q̄ debet aut q̄ frōte asserim⁹ deū in misericordia diuītē sup h̄manū itellectū hāc misericordiā facere nō posse. **A** **H**oc debes nūc ab illis exigere: q̄ x̄pm nō eē credūt necessariū ad salutē hoīs: quoz vice loq̄ris: vt dicāt q̄lit hō saluari sine x̄po possit. **Q**d si nō possūt vllomō desināt nos irridere z accedāt vt iūgāt se nobis q̄ nō dubitam⁹ hoīem saluari posse p x̄pm aut desperēt h̄ vllomō posse fieri. **Q**d si horēt credāt nobiscū i x̄pm vt possint saluari. **B** **A**te q̄ro sicut in

cepi vt ostendas mihi qua ratione saluetur homo per cristum.

¶ Ex necessitate per cristum saluetur homo. .XXIII.

Nonne sufficere: pbatur p cristu hoiem posse saluari cu etiā infideles nō negent hoiem vllomō posse fieri beatū: z satis ostensum sit qd si ponim⁹ xpm non esse: nullomō pōt inueniri salus homis. Aut em̄ p xpm aut alio aliquomō aut nllomō poterit salu⁹ esse. Quia ppter si falsuz ē qd nullo aut aliquo aliomō pōt hoc eē: necesse ē fieri p xpm. **B** Si quis videns rōnem qd alio mō nō pōt esse z nō intelligēs qua ratione p xpm esse valeat asserere velit q: nec p xpm nec vllomō queat hoc esse quid huic respōdebim⁹. **A** Quid respōdēdū est illi q idcirco astruit esse impossibile qd necesse ē esse qd nescit quomodo sit. **B** Quia insipiens est. **A** Cōtemnendū ē ergo qd dicit. **B** Verum ē sed hoc ipm̄ illi ostēdendū ē qua ratione sit quod putat impossibile. **A** An nō intelligis ex his q supra dixim⁹ quia necesse ē aliquos hoies ad beatitudinē puenire. Nam si deo ē incōueniēs hoiem cū aliqua macula pducere ad b ad quod illū sine omni macula fecit: ne aut boni incepti penitere: aut ppositū implere non posse videatur: multo magis ppter eādē incōueniētiā ipossibile est nullū hoiem ad hoc puehi ad qd factus ē. Quapropter aut extra fidē cristianā inueniēda ē pcti satisfactio: qualem supra esse debere ostēdim⁹: qd nulla ratō pōt ostēdere aut indubitanē in illa esse credenda ē. Quod em̄ in necessaria rōne veracit̄ esse colligitur: id in nullam debet duci dubietatem etiā si ratio quomō sit nō p̄cipitur. **B** Verū ē qd dicitis. **A** Quid ergo qris ampli⁹. **B** Nō ad hoc veni vt auferas mihi dubitatioem: sed vt ostēdas mihi certitudis mee rōnem. Quapropter sicut me rōna

biliter deduxisti ad hoc vt videā hoiem peccatorē hoc debere deo p pctō quod et reddere nequit: z nisi reddiderit saluari nō valet: ita volo me pducas illuc vt rōnabili necessitate itelligā esse oportere oīa illa que nobis fides chatholica d xpo credē p̄cipit: si volum⁹ saluari: z quomō valeāt ad salutē homis z qualiter deus misericōdia saluet hoiem cum non dimittat illi pctm̄ nisi reddiderit quod ppter illud debet: z vt cerciores sint argumentatiōes tue sic a lōge incipe vt eas supra firmū fundamentū constituas. **A** Adiuuet menūc de⁹ quia tu nullaten⁹ mihi parcis nec cōsideras inbecillitatē sciētie mee cui tam magnū opus iniungis. Temptabo tamē qñquidem incepti nō in me sed in deo cōfidens z faciā qd ipō adiuuātē potero. Sed ne fastidium hec volenti legere nimis lōga p̄nuatiōne generem a dictis dicenda alio exordio distinguamus.

¶ Explicit liber primus.

¶ Incipiunt capitula libri secundi.

Hominē eē factū iustū. **¶** Ca. I.
¶ Quod non moreretur si nō peccasset. **¶** Capitulū. II.
¶ Quod cū corpore in quo viuit in hac vita resurgat. **¶** Capitulū. III.
¶ Quod de humana natura perficiat deus quod incepti. **¶** Capitulū. IIII.
¶ Qd quis hoc necesse sit fieri tñ non hoc faciet cogēte necessitate z q sit necessitas que aufert gratiā aut minuit et sit necessitas que auget. **¶** Capitulū. V.
¶ Qd satisfactiōem p q̄ saluat hō nō possit facere nisi de⁹ hō. **¶** Capitulū. VI.
¶ Qd necesse sit eundē ipm̄ eē pfectum deū z perfectū hoiem. **¶** Capitulū. VII.
¶ Qd ex genere ade z de virgie semīa: deū oporteat assūere hoies. **¶** Ca. VIII.
¶ Quod necesse sit vebū solū z hoies in ynā cōuenire psonā. **¶** Capitulū. IX.
¶ Quod idē hō non ex debito moriat et quomō nō possit vel possit peccare et

Liber Secundus

cur ille vel angelus d̄ sua iusticia laudā
dus sit cū peccare nō possint. .X.

Quod moria ex sua p̄tate z q̄ mortali
tas si p̄tineat ad purā hois naturā. XI.

Quod q̄uis incōmodorum nostrorum
pariceps sit miser tñ non sit. ¶ La. XII.

Quod cum alijs infirmitatibus nostris
ignorātiā non habeat. ¶ La. XIII.

Quomodo mors eius preualeat nu
mero z magnitudi p̄ctōrū oīm. XIII.

Quod delectat mors eadē etiā peccata
eum perimentium. ¶ Capitulum. XV.

Qualiter deus d̄ massa peccatrice af
sumpsit hominem sine peccato z de sal
uatione ade et eua. ¶ Capitulum. XVI.

Quod in deo non sit necessitas vel im
possibilitas et q̄ sit necessitas cogens et
necessitas non cogens. ¶ La. XVII.

Quomodo vita xp̄i soluat deo p̄
peccatis hominuz: et quomodo debuit
xp̄s vel non debuit pati. ¶ La. XVIII.

Quanta ratione d̄ morte eius sequa
tur humana saluatio. ¶ Capi. XIX.

Quā magna z q̄ iusta sit m̄ia dei.

Quod impossibile sit dyabolū re
conciliari. ¶ Capitulum. XXI.

Quod in his que dicta sunt veritas ve
teris z noui testamenti p̄bata sit. XXII

Incipit liber sc̄ds hominē factū esse
iustum vt beatū esset. ¶ Capitulum. I.

Rationalē na
turā a deo factā esse iustā
vt illo fruendo beata esset
dubitari non debet. Ideo

nāq̄ rōnalis est vt discernat inē iustū et
iniustū inter bonū z malū inter mai⁹ bo
nū z min⁹ bonū. Alioqn frustra facta ef
set rōnalis. Sed de⁹ nō fecit eā rōnales
frustra. Quare ad hoc eā factā rōnales
eē p̄stat. Simili rōne p̄bat qz ad hoc ac
cepit p̄tatem discernēdi vt odisset z vi
taret malū: amaretqz et diligeret bonuz

atqz maius bonū magis diligeret z eli
geret. **A**lter nāqz frustra illi de⁹ dedis
set p̄tatem illā discernēdi quā vanū di
scerneret si sc̄dm discretionē nō amaret
z vitaret. Sed nō puenit vt d̄s tātā po
testatē frustra dederit: ad h̄ itaqz factā
eē rōnalē naturā certum ē vt sūmum
bonū sup omnia amaret et diligeret nō
propter aliō sed p̄pter ip̄m: si. n. p̄pter
aliud: nō ip̄m sed aliud amat. **E**t h̄ nisi
iusta facere nequit. **E**t igit frustra non
sit rōnalis: simul rōnalis z iusta fa
cta ē. **Q**uod si ad sūmū bonū eligendū
et amādū iusta facta ē aut talis ad h̄ fa
cta ē vt aliquādo assequerē qd̄ amaret et
eligeret aut nō. Sed si nō ad hoc iusta
est facta vt qd̄ sic amat z eligit assequa
tur: frustra facta ē talis vt sic illud amet
et eligat nec vlla ratio erit cur illd̄ asseq̄
debeat aliqn̄. **Q**uādiu ergo amando z
eligendo sūmū bonū iusta faciet: ad qd̄
facta ē misera erit: qz indigēs erit cōtra
volūtātē non h̄ido qd̄ desiderat qd̄ ini
mis absurdū ē. **Q**ua p̄pter rōnalis na
tura iusta ē factā vt sūmo bono fruendo
br̄a esset. homo ḡ qui rōnalis natura ē:
factus ē iust⁹ ad h̄ vt d̄o fruendo br̄is eēt
Quod h̄ si moreret si nō peccasset. **H**

Quod at talis factus sit vt necita
te non moreret hoc facile p̄bat
qz vt iā dixim⁹ sapientie et iusti
cie dei repugnat vt cogeret mortē pati
sine culpa: quē iustū fecerat ad eternam
br̄itudinē. Sequit ḡ quia si nunqz pec
casset nūqz moreretur.

Quod cū corpore i quo viuit in hac vita
resurgat. ¶ Capitulum. III.

Unde apte qnqz futura mortuo
rū resurrectio p̄bat. **Q**uipe
si h̄o p̄fecte restaurādus ē talis
debet restitui q̄lis futur⁹ erat si non pec
casset. **B** Aliē eē nō potest. **Q**uē
admodū igit si nō peccasset h̄o cū codē
quod gerebat corpore incorruptibilita
tem transmūtandus erat ita oportet vt

Cur deus homo

cum restaurabitur cum suo in quo uiuit
i hac vita corpore restauret. **B** Quid
respondebimus si quis dicat quia hoc
fieri oportet de illis in quibus humana gen-
restaurabitur & reprobis uero non est neces-
se. **A** Nil iusti aut ueniendi intelligit
quam ut sicut homo si pseuerasset iusticia to-
tus id est anima et corpore eterne beatus esset:
ita si pseuerat in iusticia totus similis eter-
ne miser sit. **B** Breuiter mihi de his
satisficisti.

Q de humana natura proficiat deus quod
incepit. **¶** Capitulum. III.

E hijs est facile cognoscere quam
ad hoc de humana proficiat deus na-
tura quod incepit: aut inuani fecit: tam sub-
limem naturam ad terram bonum. At si nihil pe-
catorum agnoscit deus fecisse quam rationalem na-
turam ad gaudendum de se: ualde alienum est
ab eo ut illam rationalem naturam penitus peri-
re sinat. **B** Non potest aliter putare cor-
rationale. **A** Necessesse est ergo ut de huma-
na natura proficiat quod incepit hoc autem fie-
ri sicut diximus nequit nisi per integram peccati
satisfactionem quam nullus peccatorum facere po-
test. **B** Intellego iam necesse esse ut deus
proficiat quod incepit: ne aliter quam deceat a
suo incepto uideatur deficere.

Q quamuis hoc necesse sit fieri tamen
non faciet cogente necessitate et quod sit necessi-
tas que aufert gratiam aut minuit et sit neces-
sitas que auget. **B** So. **¶** Cap. V.

Sed si ita est uideatur quasi cogi de-
necessitate uitam indeceteriam ut salu-
tem procuret humanam. **Q** non ergo nega-
ri poterit plus habere propter se facere quam propter
nos. At si ita est quam gratiam illi debemus pro
eo quod facit propter se. Quomodo etiam nos imputa-
bimus salutem eius gratiam: si nos saluat neces-
sitate. **A** Est necessitas que beneficienti gratiam au-
fert aut minuit et est necessitas qua maior ex
beneficio: gratia debet. Cum enim aliquis ca-
necessitate cui subiacerit inuitur beneficium: aut
nulla aut minor illi gratia debet. Cum uero
ipse se sponte necessitate beneficienti subdit

nec inuitur eam sustinet tunc utique beneficium gra-
tiam meretur maiorem. **N**on enim hec est dicenda
necessitas sed gratia que nullo cogente illum
suscepit aut seruat sed gratis. **N**am si quod
hodie sponte permittis te cras daturum eam
de cras uoluntate das: quamuis necesse sit te
cras reddere permittis: si non poteris aut
non uis mereri. non tamen minus tibi debet
ille pro impetro beneficio cui das quam si non
permisisses: quam te debitorem ante tempus
dacionis illi facere non es cunctatus nec co-
actus. **T**ale est cum quis sancte conuersationis no-
uet propositum. Quamuis namque seruare illud
ex necessitate post notum debeat ne apostata
te dampnationem incurrat et licet cogi pos-
set seruare si noluit: si tamen non inuitur ser-
uat quod uouit non minus sed magis gratum
est deo quam si non uouisset: quam non solum co-
munem uitam sed etiam eius licentiam sibi pro-
pter deum abnegauit. **N**ec sancte uiuere di-
cedendum est necessitate: sed eadem qua uouit liber-
tate. **Q**uare multo magis si deus facit bo-
num homini quod incepit: licet non deceat eum a
bono incepto deficere: totum gratie debe-
mus imputare quod hoc propter nos non pro-
pter se (nullus egens) incepit. **N**on enim illud la-
tuit quod homo facturus erat cum illud fecit: et tamen
bonitate sua illum creando sponte se ut profice-
ret inceptum bonum quasi obligauit. **D**enique
deus nihil facit necessitate: quod nullo modo cogi-
tur aut prohibetur aliquid facere. **E**t cum dici-
mus deum aliquid facere quasi necessitate uitam
inhonestam quam utique non timet potius in-
telligendum est quod facit necessitate seruade ho-
nestatis que scilicet necessitas non est aliud quam
immutabilitas honestatis eius: quam a se-
ipso et non ab alio habet: et ideo improprie
dicitur necessitas. **D**icimus tamen quod necesse est
ut bonitas dei propter immutabilitatem suam pro-
ficiat de homine quod incepit quamuis totum sit
gratia quod fecit bonum. **B** Concedo

Quod satisfactionem per quam saluat homo non
possit facere nisi deus homo. **¶** VI.

Rec autem fieri nequit nisi sit qui
soluat deo pro peccato hominis

aliquid maius quam omne quod deus non est. **B** Ita constat. **A** Illud quod de suo poterit deo dare aliquid quod super omne quod se deo est maiori esse necesse est quam omne quod non est deus. **B** Nequeo negare. **A** Nihil autem est quod super omne sit quod deus non est nisi deus. **B** Verum est. **A** Non ergo potest hanc satisfactionem facere nisi deus. **A** Sic sequitur **A** Sed nec facere illam debet nisi homo alio qui non satisfacit homo. **B** Non videtur aliquid iustius. **A** Si ergo sicut constat necesse est ut de hominibus proficiatur illa superna civitas: nec hoc esse valet: nisi fiat predicta satisfactio quam nec potest facere nisi deus nec debet nisi homo: necesse est ut eam faciat deus homo. **B** Benedictus deus iam magni quiddam inuenimus de hoc quod querimus persequere igitur ut incepisti. Scio enim quia deus nos adiuuabit. **A** Inuestigandum est quomodo possit fieri deus homo.

Quid necesse sit eundem ipsum esse perfectum deum et perfectum hominem. VII.

Divina natura et humana si possunt inuicem mutari: ut divina fiat humana: vel humana divina nec ita misceri ut quedam tertia sit ex duabus que nec divina sit omnino nec humana. Denique si fieri possit ut altera in alteram converteretur aut esset tamen deus et non homo aut solum homo non deus. Aut si misceretur ita ut ex duabus corruptis fieret quedam tertia. quemadmodum de duobus indiuisibilibus animalibus diuersarum specierum masculo et femina nascitur tertiū quod nec patris integram nec matris seruat naturam sed ex utraque tertia nec homo esset nec deus. Non igitur potest fieri homo deus que querimus ex diuina et humana natura: aut conuersione alterius in alteram aut corruptiua commixtione vtriusque in tertia: quia hec fieri nequeunt: aut si fieri valerent nihil ad hoc quod querimus valeret. Si autem quolibet modo coniungi: ita dicuntur hee due nature integre: ut cum alius sit homo alius deus: et non idem sit deus quod et homo impossibile est ut am-

bo faciant quod fieri necesse est. Nam deus non faciet: quia non debet: et homo non faciet quia non poterit: ut ergo hoc faciat deus homo: necesse est eundem ipsum esse perfectum deum: et perfectum hominem qui hanc satisfactionem facturus est: quoniam eam facere non potest nisi sit verus deus nec debet nisi sit verus homo. Quomodo ergo seruata integritate vtriusque nature necesse est inueniri deum hominem non minus necesse est has duas naturas integras conueniri in vna persona quemadmodum corpus et anima rationalis conueniunt in vno hominem: quoniam aliter fieri nequit ut idem ipse sit perfectus deus et perfectus homo. **B** Totum mihi placet quod dicis. **Q**uid ex genere adae et de virgine femina deum opteat assumere hominem. VIII.

Restat nunc querere unde et a quo assumet deus humanam naturam. Aut enim assumet eam de adamo aut faciet nouum hominem quemadmodum fecit adamo de nullo alio homine. Sed si nouum hominem faciet non ex adae genere: non pertinet ad genus humanum quod natum est de adamo: quare non debet satisfacere pro eo quod non erit de illo. Sicut enim rectum est ut pro culpa hominis non satisfaciat ita necesse est ut satisfaciens idem sit qui peccator: aut eiusdem generis. Alter namque nec adamo nec genus eius satisfaciet pro se. Ergo sicut de adamo et eua peccatum in omnes homines propagatum est: ita nullus nisi vel ipse vel qui de illi nascitur pro peccato hominum satisfacere debet. Quomodo ergo illi nequeunt: necesse est ut de illis sit qui hoc faciet. Amplius sicut adamo et totum genus eius pro se stetit sine sustentatione alterius creature si non peccasset: ita oportet ut si idem genus resurget post casum pro se resurgat et releuetur. Nam pro quemcumque in statum suum restituatur per illum vtriusque status bit pro quem status suum recuperabit. Deus etiam quando humanam naturam primitus fecit in solo adamo: nec feminam ut de utroque sexu multiplicarentur homines facere voluit nisi de ipso vno ipse apte monstrauit

Tur deus homo

senō nisi de adam voluisse facere qđ de humana natura factur⁹ erat. **Q**uapropter si gen⁹ade p aliquē releuā hōiem qđ nō sit de eodē genere nō in illā dignitatē quā habiturum erat si nō peccasset adam: et ideo nō itēgre restaurabit⁹ et dei ppositū deficere videbit⁹ que duo in cōueniētia sūt. **E**rgo necesse ē vt de adam assunat hō p quē restauret genus ade. **B** Si rōiem seqmur sicut pposuim⁹ hoc inuitabiliter oportet eē. **A** Inuestigem⁹ nūc vtrū assumēda sit a deo natura hoīs de patre et matre sicut alij homines aut de viro sine femina aut de femina sine viro. **R**ā quocunq; mō ex his tribus modis sit de adā et de eua erit de quibus ē omīs hō vtriusq; sexus: nec aliq; modus ex tribus his facili⁹ ē dōq; alij vt eomō potius debet assumi. **B** Bene pcedis. **A** Verum nō ē opus multo labore vt ostēdat⁹ quia mūdius et honest⁹ pcreabitur hō ille de solo viro vel femina qđ de p̄mixtiōe vtriusq; sicut omnes alij filij hoīm. **B** Sufficit. **A** But ergo de solo viro aut de sola femina assumēdus ē. **B** Aliud nō pōt. **A** Quatuor modis pōt de⁹ facere hōiem videlicet aut de viro et de femina: sicut asiduus vsus mōstrat: aut nec d viro nec de femina sicut creauit adam: aut de viro sine femina sic fecit eua: aut de femina sine viro qđ nondū fecit. vt igif hunc qđ modū probet sue subiacere potestati et ad hoc ipm opus dilatū eē nil cōuenientius qđ vt de femina sine viro assumat illū hoīez quē querim⁹. **U**trū aut d virgine aut de nō virgīe digni⁹ h fiat: nō ē op⁹ disputare: s̄ sine oī disputatiōe asserdū ē: qđ d virgīe deū hoīez nasci oportet. **B** Scđm placitum cordis mei loqueris. **A** Est ne solidū hoc qđ diximus aut vanū aliquid sicut nubes: qđ dixisti nobis infideles obicere. **B** Nil solidius. **A** Pingē igitur non sup fictam vanitatē sed sup solidā veritatem

et dic: qđ valde cōuenit vt quē admodū hominis peccatū et causa nostre dāpnatiōis initium sumpsit a femina: ita medicina peccati et causa nostre salutis nascatur de femina: ac ne mulieres desperent se p̄ntrere ad sortem beatorū quoniam de femina tantū malū p̄cessit oportet: vt ad reformādā spem earū de muliere tantū bonum procedat. **P**inge et hic. **S**i virgo erat que causa fuit humano generi toti⁹ mali. multo magis decet vt virgo sit que causa erit totius boni. **H**oc quoq; pingē. **S**i mulier quā fecit deus de viro sine femina facta est de virgīe conuenit valde vt vir quoq; qđ fiet de femina sine viro fiat de virgīe. **S**ed de picturis que possunt pingi sup hoc: quia deus homo de virgīe muliere nasci debet: ista nunc sufficiant. **B** Talis pulcre et rōnabiles s̄ picture iste. **Q**uod necesse sit verbū solū et hoīez in vnā cōuenire psonā. **.IX.** **A**

Unc quoq; querendū ē in qua persona deus qui ē tres p̄sone hominē assumat. **P**lures enim p̄sone nequeūt vnū eūdemq; hominē assumere in vnitate p̄sone. **Q**uare in vna persona tātū hic fieri necesse ē. **S**ed de hac vnitate p̄sone dei et hominis et in qua persona dei hoc magis fieri oportet in epistola de incarnatione verbi ad dominū papam vrbānū directa q̄tum ad presentē inuestigatiōem sufficere pu to locutus sū. **B** Breviter tamē hoc tange cur potius persona filij debeat incarnari quā patris et spiritus sancti. **A** Si quēlibet alia persona incarnaretur erunt duo filij in trinitate filij scilicet dei qui et ante incarnationem filius est et ille qui per incarnationem filius erit virgīnus et erit in personis que semp equales esse debent in equalitas secūdum dignitatem natiuitatum. **D**igniorē namq; natiuitatem habebit natus ex deo quam nat⁹ ex virgīe. **I**tē si pater fueris scar

Liber Secundus

natus erūt duo nepotes in trinitate q̄a pater erit nepos parētū virginis p̄ ho-
minē assumptū z verbū cum nil habeat
de hoīs nepos tamē erit virginis q̄a fi-
lij ei⁹ erit filius. **Q**ue oīa incōueniētia
sūt nec in carnatiōe verbi cōtingūt. Est
et aliud cur magis pueniat incarnari fi-
lio q̄ alijs psonis: quia cōueniētius so-
nat filius supplicare patri q̄ aliā psonā
alijs. **I**tē hō p quo erat oraturus z dy-
abolus quē erat expugnatur? ambo fal-
sā similitudinē dei p ppriā volūtātē pre-
sūperāt. **U**nde q̄st specialis? aduer⁹ p
sonā filij peccauerāt qui vera p̄ris simi-
litudo creditur. **I**lli itaq̄ cui specialius
fit iniuria pueniētius attribuit̄ culpe vi-
dicta aut indulgētia. **Q**ua ppter cū ra-
tio nos inuitabilis pduerit ad hoc vt
necesse sit diuinā et humanā naturaz in
vnaz conuenire psonā nec h̄ fieri possit
in pluribus psonis dei z hoc cōueniēti⁹
fieri pateat in psona verbi q̄ in alijs: ne-
cesse ē verbū dei z hoīem in vnā cōue-
nire psonā. **B** Sic ē via qua me du-
cis vndiq̄ multa ratiōe vt neq̄ ad dex-
tram neq̄ ad sinistrā videā me ab illa
posse declinare. **A** Nō ego te duco
sed ille de q̄ loq̄mur: sine q̄ nil possum⁹
nos ducit vbiq̄: q̄ via veritatis tenem⁹.
Quod homo idē non ex debito mo-
riatur z quomō possit vel nō possit pec-
care z cur ille vel angel⁹ de sua iusticia
laudādus sit cū peccare nō possit. **X.**
Utrū aut̄ homo ille sit moritur⁹
ex debito sicut alijs hoīes ex de-
bito moriūtur nunc inuestigare
debem⁹. **S**ed si adam moritur⁹ nō erat
si non peccasset multo magis iste mortē
pati nō debet in quo pctm̄ eē nō pote-
rūt quia de⁹ erit. **B** In hoc volo te
aliq̄ntulū morari. **S**ive em̄ dicatur pos-
se siue non posse peccare in vtroq̄ mihi
non parua nascitur questio. **N**am si nō
posse peccare dicitur. **E**t em̄ aliquantu-
lū loquar nō quasi de illo qui nūq̄ fuis-

set sicut hacten⁹ fecimus: sed velud de
eo quē z cuius facta nouim⁹ quis neget
illū multa potuisse facere que pctā dicit̄
mus. **Q**uipe vt alia taceā quomō di-
cem⁹ eum nō potuisse mentiri quod sēp
peccatū ē. **C**um em̄ dicat iudeis de pa-
tre: si dixerō quia nō scio eū ero similis
vobis mendax z inter hec verba dicat
non scio eū: quis eum dicat easdē tres
nequiuisse pferre dictōes siue alijs ver-
bis vt sic diceret nō scio eum? **Q**uod si
faceret vt ipse ait: esset mēdax q̄ est esse
peccatorē. **Q**uare quoniam hic potuit
peccare potuit. **A** Et hoc dicere po-
tuit z hoc peccare non potuit. **B**
Hoc ostende. **A** **O**mnis potestas
sequit̄ voluntatem. **C**ū enim dico quia
possum loqui vel ambulare: subaudit̄ si
volo. **S**i enim non subintelligit̄ volun-
tas non ē potestas sed necessitas. **N**am
cū dico quia nolens possum trahi z vinci
non est nec mea potestas sed necessitas
z potestas alteri⁹. **Q**uipe non ē aliud
possum trahi vel vinci: q̄ alius me trahere
vel vincere pōt. **P**ossum⁹ itaq̄ dice-
re de cristo quia potuit mentiri si subau-
diatur si vellet: z quomō mētiri non po-
tuit nolēs: nec potuit velle mentiri: nec
minus dici pōt nequiuisse mentiri. **S**ic
itaq̄ potuit z non potuit mentiri. **B**
Nūc redeam⁹ ad inuestigandū de illo
q̄si nōdū sit sicut incepim⁹. **D**ico igit̄:
si peccare nō poterit q̄a sicut dicit̄ non
poterit velle ex necessitate seruabit iusti-
ciā: q̄re nō ex libertate arbitrij iust⁹ erit.
Que igitur gratia illi p iusticia sua de-
bebit̄. **S**olem⁹ nāq̄ dicere deū idcirco
fecisse angelū et hoīem tales q̄ peccare
posset: q̄ten⁹ cū posset deserere iusticiā
et ex libertate arbitrij seruaret̄: gratiā z
laudem mererentur que illis si ex neces-
sitate iusti essent non deberent̄. **A**n-
selm⁹: **N**onne angeli qui modo pec-
care nequeunt laudandi sunt. **B**oso.
Sūrvtiq̄ q̄a hoc q̄ modo nō possunt

Cur deus homo

meruerūt p hoc qđ potuerūt z noluerūt.

A Quid dicis de deo qđ peccare non pot nec hoc meruit p potestātē peccādi qua nō peccauit nōne laudādus ē p iusticia sua. **B** Hic volo vt respōdeas p me. nā si dico euz nō eē laudandū scio me mēiri. **S**i autē dico laudādum timeo infirmare rōnem qđ dixi de angelis. **A** Angeli nō sūt laudandi d iustitia sua qđ peccare potuerūt quia noluerūt sed qđ p hoc quodam mō a se habēt quod peccare nequnt in quo aliqtenus siles sūt deo: qui a se habz quicquid habet. Dicitur em̄ aliqd quod non aufert quādo pōr: z facere eē aliquid qui cum possit idipm facere non eē. nō facit. Sic itaq; cum angelus potuit auferre sibi iusticiā z nō abstulit z facere se nō eē iustū z nō fecit recte asserit ipse sibi dedisse iusticiam z seipsū iustū fecisse. hoc igitur mō habet a se iusticiā quia creatura eaz aliter a se habere nequit. z idcirco laudādus ē de sua iustitia z nō necessitate. sed libertate iust^o ē. qđ improprie dicitur necessitas vbi nec coactio vlla ē nec prohibitio. **Q**uia ppter quoniā de^o pfecte habet a se quicquid habet ille maxime laudādus ē de bonis que habz z seruat nō vlla necessitate sed sicut supra dixi ppriā z eterna imutabilitate. **S**ic ergo hō ille qui idē ipse deus erit quoniā omne bonū qđ ipse habebit a se habebit. nō necessitate sed volūtate z libertate z a seipso iust^o z idcirco laudād^o erit. **Q**uāuis em̄ humana natura a diuina habeat qđ habebit. idem tamen ipse a seipso (qm̄ due nature vna persona erūt) habebit. **B** Satisfecisti mihi ex hoc z apte video qđ z peccare non poterūt: z tamē laudād^o erit d iustitia sua. **S**ed nūc querēdū estimo: cū de^o talē posset facere homiē cur nō tales fecit angelos et duos primos homiēs vt similiter z peccare nō possent z de iusticia sua laudandi essēt. **A** Intelligis qđ dicas. **B**

Video mihi itelligere z idcirco quero cur eos tales nō fecit. **A** Quoniam nō potuit nec debuit fieri vt vn^o quisq; eoz eēt idem ipse qui deus sicut d hoie isto dicim^o: z si queris cur nō vel tot qđ sūt persone dei vlt saltē de vno hoc fecit rñdeo quia ratio tunc fieri nllaten^o hoc exigebat. sed omnio (quia deus nil sine ratioe facit) phibebat. **B** Erubescio quia hoc quesivi dic quod dicitur^o eras. **A** Dicam^o ergo quia mori non debet quoniam non erit peccator. **B**o. **C**oncedere me oportet.

Moria^o ex sua potestate qđ mortalitas nō pteat ad purā hois naturā. **XI**
Nunc autē restat indagare vtrū possit mori scđm humanā naturam. nā scđm diuinā icorruptibilis semper erit. **B** De hoc cur dubitare debem^o cū ipse verus hō futur^o sit z ois hō naturalit^o mortal^o sit. **A** Nō puto mortalitātē ad purā sed ad corruptā hois naturā ptinē. **Q**uippe si nūq; peccasset hō z immortalitas ipsi^o imutabiliter firma esset: nō tñ minus homo eēt verus. z quādo mortales in icorruptibilitatē resurgēt non minus erunt veri homines: **N**ā si ptineret ad veritatē humano nature mortalitas: nequa qđ posset esse homo qđ esset immortalis: nō qđ ptinet ad sinceritatē humane nature corruptibilitas: siue icorruptibilitas: quoniā am neutra facit aut destruit homiēs: s̄ altera valet ad eius miseriam: altera ad beatitudinem. **S**ed quoniā nullus homo qui non moriatur. **I**dcirco mortale ponitur in hominis diffinitioe a philosophis: qui non crediderunt totū hominē: aliqui potuisse aut posse esse immortalē. **Q**uare nō sufficit ad demonstrandū illum hoiem debere mortalem esse hoc quia verus erit. **B** Quere ergo tu aliam rationē: quia ego illam nescio si tu nescis qua ille probet et posse mori. **A**nselmus. **D**ubium non est quia

aut deus erit ita omnipotēs erit. **B**
Un est. **A** Si ergo volet poterit ani-
 mam suam ponere et iter sumere. **B**
Si hō nō pōt nō videt q̄ sit om̄ipotens
A Poterit igit̄ nūq̄ mori. Si volet. et
 poterit mori et flurgere. Siue aut̄ aiām
 suā ponat nlo alio faciēte. siue aliq̄ hō fa-
 ciat vt eā ponat ipō pmittēte. quātū ad
 potestātē nil differt. **B** Nō ē dubi-
 um. **A** Si igitur voluerit pmittere
 poterit occidi. sed si noluerit nō poterit
B Ad hoc nos in dedinabilit̄ pducit
 ratio. **A** Ratio quoq̄ nos docuit.
 q̄a oportet eū mai⁹ aliquid habere. quā
 quicquid sub deo est. q̄d spōte det et nō
 ex debito deo. **B** Ita ē. **A** hoc
 aut̄ sub illo nec extra illū iueniri pōt. **B**
Uerū ē. **A** In ipō igitur inuenien-
 dū ē. **B** Sic sequitur. **A** Aut igitur
 seipm̄ aut aliqd̄ de se dabit. **B**
Nō possū aliter intelligere. **A** Que-
 rendū nūc ē cuiusmodi hec datio debe-
 bit eē. Dare nāq̄ se nō poterit deo. aut
 aliquid de se quasi nō habētū vt suus sit
 quoniā omnis creatura dei ē. **B** Sic
 est. **A** Sic ergo itelligēda ē hec da-
 tio. q̄ aliqd̄ mō ponet se ad honores dei:
 aut aliqd̄ de se quomō debito: non erit.
B Ita sequitur ex supradictis. **A**
Si dicim⁹ quia dabit seipm̄ ad obediē-
 dū deo. vt pseueranē seruādo iusticiam
 subdat se ei⁹ volūtati. non erit hoc dare
 q̄d de⁹ ab illo nō exigat ex debito. **B** Om-
 nis enī rōnalis creatura debet hāc obe-
 diētiā deo. **B** hoc negari nequit.
A Alio itaq̄ mō oportet vt det seipm̄
 deo aut aliqd̄ de se. **B** Ad hoc nos
 impellit ratio. **A** Uideam⁹ si forte
 hoc sit vitā suā dare: siue ponere aiām
 suā. siue tradere seipm̄ morti ad honorē
 dei. hoc enī ex debito de⁹ nō exiget ab
 illo. qm̄ nāq̄ nō erit pctm̄ in illo nō de-
 bebūt mori vt dixim⁹. **B** Aliter ne-
 queo intelligere. **A** Cōsideremus
 adhuc vtrū sic rōnabilit̄ pueniat. **B**

Dicitur ego libenter audia. **A** Si
 homo psuauitatē peccauit an nō cōue-
 nit vt p̄ asperitatē satisficiat? **E**t si tam
 facile vict⁹ ē a dyabulo vt deū peccādo
 ex honoraret. vt facili⁹ nō posset. nōne
 iustū ē vt homo satisficiēs deo p̄ pctō.
 tāta difficultate vincat dyaboluz ad ho-
 norē dei: vt maiori nō possit. **A**n nō ē di-
 gnū quaten⁹ qui se sic abstulit deo pec-
 cādo vt se plus auferre nō posset: sic se
 det deo satisficiēdo vt magis se nō pol-
 sit dare. **B** Non ē aliquid rōnabilit̄.
A Nil aut̄ asperius aut difficilius po-
 test homo ad honorē dei spōte et non ex
 debito pati q̄ mortē. et nullaten⁹ seipm̄
 pōt homo magis dare deo quātum se
 morti tradit ad honorē illi⁹. **B** Ue-
 ra sūt oīa hec. **A** Talē ergo oportet
 eū esse qui p̄ pctō hominis satisficere
 volet vt mori possit si velit. **B** Ue-
 deo hominem illū plane quē querim⁹ ta-
 lē esse oportere q̄ nec ex necessitate mo-
 riatur qm̄ erit om̄ipotēs. nec ex debito
 q̄a nunq̄ peccator erit et mori possit ex li-
 bera volūtate quia necessariū erit. **A**
Sūt et alia mlt̄a cur eū valde cōueniat
 hominum similitudinē et conuersatiōez
 absq̄ peccato habere que facili⁹ et clari⁹
 per se patent. in eius vita et operibus
 quam veit ante experimentuz sola ra-
 tione monstrari possint. **Q**uis enim ex-
 plicet quam necessarie. quam sapienter
 factum sit. vt ille qui homines erat redē-
 pturus et de via mortis et perditiōis
 ad viam vitę et beatitudinis eterne do-
 cendo reducturus: cum hominibus cō-
 uersaretur et in ipsa conuersatione cum
 eos doceret verbo quē vivere deberent
 seipm̄ exēplū pberet. **E**xēplū autem se-
 ipsum quomodo daret infirmis et mor-
 talibus vt propter iniurias aut contu-
 melias aut dolores aut mortem a iustu-
 tia non recederent si ipsum hec omnia
 sentire non agnoscerent. **E**t quāuis in comodozsim nostrorū

Cur deus homo

particeps sit miser tñ nō sit **B. XII.**

Omnia hec patēter oñdūt cum mortalē z incōmodo dorū nostro rū participē esse oportere. Sed hec omnia miserie nfe sūt. Nunquid g̃ miser erit. **A** Requaq̃. Nam sicut ad beatitudinem non pertinet comodū quod habet quis cōtra volūtātē. ita nō est miseria apprehēdere sapienter nlla necessitate aliqd̃ incōmodū scdm volūtatem. **B** Concedendum est. **F** Quod cum alijs infirmitatib⁹ nostris ignorantia non habeat. **XIII.**

Utrum in hac silitudine quā habere debet euz hominibus. dic vtrum ignorantiaq̃ sicut alias infirmitates nostras habitur⁹ sit. **A** Quid dubitas de deo vtrū sit oīa sciēs. **B** Quia quāuis sit immortalis futurus ex diuina natura. mortalis tñ erit ex hūana. Cur ergo nō silt poterit ille hō esse vere ignorās sicut vere mortal erit. **A** Illa hoīs assumptio in vnitatē p̃sone nō nisi sapienter a summa sapia fiet: z ideo nō assumet in homie qd̃ nullo mō vile sed valde noxiū est ad op⁹ qd̃ idē hō factur⁹ est. Ignorātia nāq̃ ad nihilum illi vtilis esset: sed ad multa noxia. Quō em̃ tot z tāta opa que factur⁹ est faciet sine summa sapia. Aut quō illi hoīs credēt si eū sciūt nesciūt. Si autēz nesciet ad qd̃ erit illi vñt ignorantia illa. Deinde si nul amat nisi qd̃ cognoscitur sicut nihil erit boni qd̃ nō amat: ita nullū bonū erit qd̃ ignoret. Bonum autē nemo p̃fecte nouit nisi q̃ id a malo scit discernere: hāc quoq̃ discretionē null⁹ scit facere nisi qui malū nō ignorat. Sicut igitur ille de quo loquimur oē p̃fecte sci et bonū: ita nullū ignorabit malū. Omne igitur habebit sciam q̃uis eā publice in hoīm cōuersatiōe nō oñdat. **B** Hoc in maiori etate ita videtur sicut dicis: sed in infantia sicut nō erit tēpus cōgruū vt in illo appareat sapia: ita non

erit opus: z ideo nec cōgruū vt illā habeat. **A** Nonne dixi qz sapienter fiet illa incarnatio. Sapienter nāq̃ assumet deus mortalitātē qua sapienter (qz valde vtiliter) vtef. Ignorāter xō nō poterit assumere sapienter: qz nūq̃ est vtilis: sed semp noxia nisi forte p̃ eā mala volūtas (que nunq̃ in illo erit) ab effectu restringitur. Nā z si aliquādo ad aliud nō nocet h̃ solo tñ nocet: qz scie bonū aufert: z m vt breuiter absoluā qd̃ queris ex quo hō ille erit plenus deo: sp̃ in seipso erit: vñ nunq̃ erit sine eius potentia z fortitudine et sapia. **B** Quis h̃ in xpo fuisse semp nō dubitarē: adeo tñ quesui vt de hoc quoq̃ rōnem audirem. Sepe nāq̃ aliquid esse certi sumus: et tamen hoc ratione pbare nescimus.

F Quomodo mors eius preualeat numero z magnitudini pctōz oīm. **XIII**
Unc rogo vt doceas me quomodo mors eius p̃ualeat numero z magnitudini pctōz omnium cū vnū (qd̃ putamus leuissimū) peccatū tā infinitū monstres vt si numerus obtendat infinitus mūdōzū q̃ sic pleni sunt creaturis sicut iste ē nec possint seruari nisi redigant̃ in nihilū: nisi faciat aliquis aspectū vnū cōtra volūtātē dei non tñ fieri debeat. **A** Si p̃ns esset hō ille et quis eēt scires z diceret tibi nisi occidas hoīm illū pibit mundus iste totus: z quicqd̃ deus nō est faceres hoc p̃seruanda oī alia cteatura. **B** Nō facerem etiam si mihi infinitus uumer⁹ mūdōzū obtēderetur. **A** Quid si iterum tibi diceretur aut euz occides: aut omnia peccata mundi venient sup te. **B** oso. Responderem me potius illa omnia peccata velle suscipere: non solum huius mundi que fuerunt z que futura sunt: sed z quecunq̃ sup hic cogitari possunt q̃ istud solum: quod non solū de occisione eius: sed z de qua libet parua lesione que illum tangeret:

respondere me existimo debere. **A** Recte existimas: sed dic mihi cur ita cor tuum iudicat: ut plus horreat unum peccatum in lesione huius hominis quam alia omnia que cogitari possunt: cum omnia quecumque sunt peccata contra illum sint. **B** Eum peccatum quod in persona eius fit incopabile super omnia illa que extra personam illius cogitari possunt. **A** Quid dicis ad hoc: quod sepe libenter aliquis patitur quaedam in sua persona molestias ne maiores patiat in rebus suis. **B** Quia deus non eget hac pacia cuius preteriti omnia subiacerent sicut tu supra curam meam interrogatiomini respondisti. **A** Bene respondes: videmus ergo quod violatiomini vite corporalis huius hominis nulla immensitas vel multitudo peccatorum extra personam dei comparari valet. **B** Sapientissimum est. **A** Quantum bonum tibi videtur cuius interemptio tanta mala est. **B** Si omne bonum tanta bonum est: quam mala est eius destructio: plus est bonum incomparabiliter quam sicut sint ea peccata mala que sine existimatione superat eius interemptio. **A** Utrum dicis loquuta quod etiam peccata tantum sunt odibilia quantum sunt mala: et vita ista tantum amabilis quantum est bona. Inde sequitur quod vita hec plus est amabilis quam sint peccata odibilia. **B** Non possum hoc non intelligere. **A** Putas ne tantum bonum tanta amabile ne posse sufficere ad soluendum: quod debet pro peccatis totius mundi. **B** Imo potest plus quam in infinitum. **A** Uides igitur quomodo vita hec vincat omnia peccata si pro illis detur. **B** Aperte. **A** Si ergo dare vitam est mortem accipere: sicut datio huius vite preualet omnibus hominum peccatis: ita et acceptio. **Q**uomodo delectat mors ea: (mortis, dem etiam peccata eius pimentum. B. XV. **I**ta esse de omnibus peccatis que personam dei non tangunt constat. Sed nunc video aliud querendum. Nam si tanta malum est eum occidere: quam bona est vita eius quomodo potest mors eius superare et de-

lere peccata eorum quod eum occiderunt. Aut si alius cuius eorum peccatum delet quomodo potest aliorum quam hominum aliquid delere. **C**redimus enim quod et multi ex illis saluati sunt et innumerabiles alij saluantur. **A** Hac questione soluit apostolus quod dixit quod si cognouissent nunc quam deum glorie crucifixissent. **T**antum namque differunt scient factum peccatum et quod pro ignorantiam sit ut malum quod nunquam facere posset pro nimietate sua si cognosceret veniale sit quia ignoranter factum est. **D**eum enim occidere nullus homo nunquam scienter saltem velle possit et ideo quod illum occiderunt ignoranter non in illud infinitum peccatum cui nulla alia comparari possunt peccata pruerunt. **N**am si considerauimus eius magnitudinem ad videndum quam bona esset vita illa secundum hominem quod ignoranter factum est: sed quam scienter fieri quod nec unquam fecit aliquid nec facere potuit. **B** Rationabiliter interemptores christi adueniam peccati sui perungere potuisse monstrasti. **A** Quid iam queris amplius. **E**cce iam vides quomodo rationabilis necessitas ostendit ex hominibus proficiendum esse supernam ciuitatem: nec hoc posse fieri nisi pro remissionem peccatorum: quam homo nullus habere potest: nisi pro hominem quod idem ipse sit deus atque sua morte homines peccatores deo conciliet. **A** aperte igitur inuenimus christum quem deum et hominem confitemur et mortuum propter nos: hoc autem absque omnium dubietate cognoscimus: cuncta que ipse dicit certa esse quam deus merito nescit: et sapienter esse facta que fecerit dubitandum non est: quod quis non eorum rationem intelligatur a nobis. **B** Clerus est quod dicis. **N**ec aliquatenus quod dixit esse verum aut quod fecit rationabiliter esse factum dubito. **S**ed hoc postulo ut quod quasi non debere aut si posse fieri videtur infidelibus in fide christiana hoc mihi qua ratione fieri debeat aut possit apud: non ut me in fide confirmes: sed ut confirmatum veritatis ipsius intellectu les. **Q**ualiter deus de massa (tiffes. peccatrice assumpsit hominem sine peccato et de saluatione ade et eue. XVI.

Cur deus homo

Quia propter sicut eorum que supra dicta sunt ratione aperuisti sicut peto ut eorum que sunt adhuc questurum ratione ostendas. Primum scilicet qualiter de massa peccatrice et humano genere quod totum infectum erat peccato hominem sine peccato quasi Annu de fermetato deus assumpsit. Nam licet ipsa hominis eiusdem conceptio sit munda et absque carnalis delectationis peccato virgo tamen ipsa unde assumptus est in est iniquitatibus concepta est et in peccatis concepit eam mater eius: et cum originali peccato nata est quod et ipsa in adam peccauit in quo omnes peccauerunt. **A** Postquam constat hominem illum esse deum et peccatorum reconciliatorum dubium non est eum omnino sine peccato esse: hoc autem esse non valet nisi absque peccato de massa peccatrice sit assumptus. Quam ratione vero sapientia dei hoc fecit si non possumus intelligere non debemus mirari sed cum veneratone tollerare aliquid esse in secretis tate rei quod ignorem. Quippe mirabilis deus restaurauit humanam naturam quam instaurauit. Equiliter enim utrumque deo facile est sed homo antequam esset non peccauit ut fieri non deberet. Postquam vero factus est peccato meruit ut quod et ad quod factus erat perderet: quamuis non perdidit omnino quod factus erat ut esset quod puniret aut cui deus miseret. Neutrū enim horum fieri posset si in nihilum redactus esset. Tanto ergo mirabili deus illum restituit quod instituit quanto homo de peccatore nec pro merito fecit. Quatum etiam est deum et hominem sic in unum conuenire ut suata integritate utriusque nature idem sit homo quod deus. Quis ergo presumat vel cogitare quod humanus intellectus valeat penetrare quam sapienter quam mirabiliter tam in scrutabile opere factus sit. **B** Assentior quod nullus homo potest in hac vita tamen secretum penitus aperire nec peto ut facias: quod nullus homo facere potest: sed tantum quantum potes. Plus enim persuadebis aliores in hac re rationes latere si aliquis te monstraueris videre quam si te nullam in ea rationem

intelligere nihil dicendo probaueris. **A** Video me ab ipse oportunitate tua non posse liberari. Sed si aliquatenus potero quod postulas ostendere gratias agamus deo. Si vero non potero sufficiat ea que supra probata sunt. Cum enim constat deum hominem fieri oportere dubium non est sapientiam et potentiam illi non de esse ut homo sine peccato fiat. **B** Sic libenter accipio. **A** Oportuit utique ut illa redemptione quam christus fecit prodesset non solum illis qui eo tempore fuerunt sed et alijs. Sit enim rex aliquis cui totus populus sue cuiusdam ciuitatis sic peccauit excepto vno solo qui tamen est de illorum genere ut nullus eorum facere possit unde mortis dampnatorem euadat. Ille autem qui solus est innocens tantam apud regem habeat gratiam ut possit et tantam dilectionem erga reos ut velit omnes qui credent suo consilio reconciliare: quodam seruitio ipsi regi valde placituro quod facturum est die secundum voluntatem regis statuto: et quoniam non omnes possunt qui reconciliandi sunt ad diem illam conuenire concedit rex propter magnitudinem seruicij illius ut quicumque vel ante vel post diem illam confessi fuerint se velle per illud opus quod ea die fiet veniam impetrare: et ad pactum constitutum ibi accedere ab omni culpa sint absoluti propter: et si contigerit ut per hanc veniam iterum peccet si digne satisfacere et corrigi deinceps voluerint per eiusdem pacti efficaciam iterum veniam recipiant: sic tamen ut nullus palatium eius ingrediatur donec factum sit: unde culpe relaxatur. Secundum hac similitudinem quoniam non potuerunt omnes homines qui saluandi erant presentes esse: quando redemptionem illam christus fecit: tanta fuit vis in eius morte ut etiam in absentes vel loco vel tempore eius presentatur effectus. Quod autem non solum presentibus prodesse debeat hinc facile cognoscitur: quia non tot presentes eius esse mortui potuerunt quot ad superne ciuitatis con-

structionē necessarij sūt: etiā si oēs q̄ ei⁹
dem mortis tpe vbiq̄q̄ erāt ad illā re-
deptōem admitterētur. **P**lures em̄ sunt
demonēs quā de quibus restaurād⁹ est
numerus eorū ea die viuerēt homies.
Nec credēdū est ex quo fact⁹ est homo
vllū tps̄ fuisse quo mūdus iste cū crea-
turis suis (que facte sūt ad vsus hoīm)
sic vacuus fuisset: vt null⁹ esset in illo ex
hūano genere ad hoc ptinēs ppter qd̄
factus est hō. **V**idē em̄ incōueniēs qd̄
deus vel vno momēto pmiserit hūanū
gen⁹ et ea que fecit ppter vsū eorū (de q̄
bus superna ciuitas pficiēda est quasi)
frustra extitisse. **N**az aliquatenus inua-
nū eē viderētur quādiu nō ad hoc pp̄
quod maxie fact⁹ essēt viderētur subsiste-
re. **B** **L**ōguētī ratione et cui nihil re-
pugnare vidē mōstras nullū vnq̄ tē-
p⁹ fuisse: ex quo fact⁹ est hō: absq̄ aliq̄
q̄ ad eā ptineret (sine qua fact⁹ eēt vane
oīs hō) recōciliationē qd̄ nō solū cōue-
nire sed etiā necē esse possum⁹. **C**cludere
Si em̄ cōueniētī et rationabili⁹ est hoc
qm̄ aliquādo nullū fuisse de quo (inten-
tio dei q̄ hoīem fecit) pficeret nec ē ali-
qd̄ qd̄ huic obuiet rationi: necē ē semp̄
aliquē ad p̄dictā recōciliatōem ptinētē
fuisse. **U**nde adā et euā ad illā ptinuisse
redēptōem dubitādū nō ē q̄uis hoc au-
ctōritas diuina apte nō pnunciet. **A**
Incredibile quoq̄ vidē quādo de⁹ il-
los fecit et pposuit immutabilē facere d̄
illis oēs hoies, quos ad celestē ciuitatē
assūptur⁹ erat qd̄ illos duos ab h̄ exclu-
serit pposito. **B** **I**mo illos maxie ad
h̄ fecisse credi debet: vt eēt de illis pp̄
q̄s facti sūt. **A** **B**ene cōsideras. **M**ul-
la tñ aīa ante mortē xp̄i paradisi celestē
ingredi potuit sicut supra dixi de regis
palacio. **B** **S**ic tenem⁹. **A** **V**irgo
aut̄ illa de qua ille hō assūpt⁹ est de quo
loqm̄r: fuit de illis q̄ ante necitatē ei⁹
p̄ eū mūdāti sūt a pctis et in ei⁹ ip̄a mū-
dicia de illa assūptus est. **B** **P**laceret

mibi multū qd̄ dicit nisi cū ip̄e debeat a
seip̄o habere mūdiciā a pctō: vidē eaz
habere a m̄re et p se mūd⁹ nō eē sed p il-
lā. **A** **N**ō ita ē. **S**ed quomō m̄fis mū-
dicia p quā mūd⁹ est nō fuit nisi ab illo:
ip̄e quoq̄ p se ip̄m et a se mōs fuit. **B**
Bene est de illo: verū adhuc mihi aliud
vidē querēdum. **D**ixim⁹ em̄ supra qz
non necitate moriturus erat et nūc vide-
mus quia mater eius p eius mortē futu-
rā mūda fuit: q̄ nisi illa fuisset ip̄e de illa
eē nō potuiss̄. **Q**uō nō necitate mortu⁹
est qui non nisi quia moriturus erat po-
tuit esse. **N**ā si moriturus nō esset virgo
de qua assumptus est mūda nō fuisset
qm̄ hoc nequaq̄ valuit esse nisi verā ei⁹
mortem credendo nec ille de illa potuit
aliter assumi. **Q**uare si non mortuus ē
ex necitate postq̄ assūptus ē de virgīe:
potuit nō esse assūptus de virgīe postq̄
est assūptus: quod nō est possibile. **A**
Si bene que supradicta sūt p̄siderasses
hāc questionē in illis vt puto solutā in-
tellerisses. **B** **N**on video quomodo
A **N**ōne quādo quesiuimus vtrū ille
mentiri potuerit: mōstrauimus in mēti-
endo duas eē ptates: vnā videlicet vo-
lendi mētiri: alterā mētiēdi et qm̄ cū mē-
tiēdi ptatem haberet hoc a seip̄o habu-
it vt nō posset velle mētiri idcirco d̄ sua
iusticia qua veritatem seruauit: esse euz
laudādum. **B** **I**ta ē. **A** **S**imiliter
est in seruando vitā: ptās volendi serua-
re: et ptās seruandi. **C**ū aut̄ querit vtrū
idem de⁹ hō potuerit seruare vitā suam
vt nunq̄ moreret̄ dubitādum non est:
quia semp̄ habuit ptatem seruādi: quā-
uis nequiuert velle seruare vt nūq̄ mo-
reretur: et quomō hoc a seip̄o habuit vt
scilicet velle non posset non necessitate
sed libera potestate animā suam posuit
B **N**on omnino similes fuerūt in illo
iste potestates mētiēdi scilicet et seruā-
di vitam. **I**bi enim sequit̄ quia si vellet
posset mētiri hic aut̄ videtur quia si nō

Cur deus homo

mori vellet: nō magis hoc posset q̄ posset nō esse quod erat. **N**am ad hoc erat hō vt moreret̄ z ppter hui⁹ future mortis fidē de virgīe potuit assumi sicut supra dixisti. **Q**uēadmodū putas illum nō potuisse nō mori aut necessitate mortui esse q̄: nō potuit nō eē qd̄ erat: ita potes asserere illū non potuisse velle nō mori: aut nccitate mori voluisse: qm̄ quod erat nō esse non potuit. **N**ō enim magis ip̄e fact⁹ ē hō ad hoc vt moreret̄ q̄ vt vellet mori. **Q**uaprop̄ sicut non debes dicere quia non potuit velle non mori aut nccitate voluit mori sic nō est dicendum q̄: nō potuit nō mori aut nccitate mortuus ē. **I**mo qm̄ eadē subiacēt rationi scilicet z mori z velle mori vtrūq̄ videt̄ in illō nccitate fuisse. **Q**uis se sponte voluit hoīem facere vt eadē immutabili volūtate moreret̄ z p huius fidē certitudis virgo munda fieret de qua hō ille assumeret̄. **D**eus filius dei. **N**ōne mōstratū est supra qd̄ dei volūtas nulla cogit̄ nccitate sed ip̄e se spōtanea sua seruat immutabilitate: quādo dicit̄ aliqd̄ nccitate facere. **V**ere mōstratū ē. **S**ed videm⁹ ecōtra qd̄ qd̄ d̄s imutabilis vult: non potest nō esse s̄ nccē ē eē. **Q**uia ppter si deus voluit vt ille hō moreret̄ nō potuit non mori. **E**x eo qd̄ fili⁹ dei assūpsit hōminē ea volūtate vt moreret̄ p̄bas eundē hōiez nō potuisse nō mori. **I**ta intelligo. **A**n nō similiter apperuit ex hīs que dicta sūt filiū dei z assūptū hōminē vnā esse psonā vt idem sit deus z hō et filius dei z virgīs filius. **S**ic est. **I**dem igit̄ homo sua volūtate non potuit non mori z mortu⁹ est. **N**egare nequeo. **Q**uomō ergo volūtas dei nulla nccitate facit aliqd̄ sed sua ptāte: z volūtas illius fuit volūtas dei: nulla nccitate mortuus est: sed sola sua ptāte. **A**rgumētationibus tuis obuiare nequeo: nā nec ppositōes q̄s

p̄mittis nec cōsequētias quas inferis vlatenus infirmare valeo. **S**ed tamen h̄ mihi semp̄ occurrit quod dixisti quia si vellet nō mori non magis hoc posset q̄ nō eē qd̄ erat: vere nāq̄ moriturus erat quia si vero nō fuisset mortuus nō fuisset vera fides future mortis ei⁹: per q̄ et illa virgo de qua nar⁹ est et alij multi mūdati sūt a pctō. **N**ā si vera nō fuisset nil p̄desse potuisset. **Q**uaprop̄ si potuisset nō mori potuit facere nō esse verū qd̄ verū erat. **Q**uare verū erat ante qd̄ moreret̄ quia moriturus erat. **Q**uomō h̄ ip̄e sponte voluit z immutabili volūtate. **S**i ergo sicut dicit̄ idcirco nō potuit nō mori quia vere moriturus erat et ideo vere erat moritur⁹ qd̄ h̄ ip̄e sponte z immutabiliter voluisse: quitur illū: nō ab aliud nō potuisse non mori nisi quia immutabili volūtate voluit mori. **I**ta est. **S**ed quecūq̄ fuerit causa verū ē tamē qd̄: nō potuit nō mori z necesse fuit illū mori. **N**imis heres in nihilo: z vt dicit̄ solet queris nō dū in serpo. **A**n es oblitus qd̄ obiecerim excusationib⁹ tuis: in huius disputationis nre p̄ncipio: quia videlicet qd̄ postulabā nō faceres doctis: sed mihi z hoc ipsum mecum petētib⁹. **S**ustine igitur vt pro tarditate z habitudine nostri ingenij querā quatenus mihi z illis etiā in puerilib⁹ questionib⁹ sicut i cepisti satisfacias. **I**am diximus qd̄ deus in pprie dicitur aliquid nō posse: aut necessitate facere.

Et in deo nō sit nccitas vel impossibilitas z qd̄ sit necessitas cogēs z necessitas non cogēs. **C**apitulū. XVII.

Omnis quippe nccitas z impossibilitas eius subiacet volūtati. **I**llius aut̄ volūtas nulli subditur necessitati aut impossibilitati. **N**il em̄ est necessariū aut impossibile nisi quia ip̄e ita vult ip̄m vero aut velle aut nolle aliquid propter necessitatē aut impos-

sibilitatem alienū est a veritate. **Q**ua/
 re qm̄ omnia que vult: z non nisi q̄ vult
 facit: sicut nulla necessitas siue impossi/
 bilitas precedit eius velle aut nolle: ita
 nec eius facere aut non facere q̄uis ml̄
 ta velit immutabiliter z faciat. **E**t sicut
 cum deus facit aliquid postq̄ factū est
 iam nō potest nō esse factū: sed semp̄ ve
 rū est factū esse: nec tamen recte dicitur
 impossibile deo esse vt faciat q̄ preteri
 tum est nō esse preteritū. **N**il enī ibi ope
 ratur necessitas non faciēdi aut impossi
 bilitas faciēdi sed dei sola volūtas que
 veritatem semp̄ (quia ipse veritas est)
 immutabilem sicut est: esse vult: ita si p̄
 ponit se aliquid immutabiliter facturū q̄
 uis q̄ proponit anteq̄ fiat nō possit nō
 esse futurū non tamen vlla est in eo fa/
 ciēdi necessitas: aut nō faciēdi impos
 sibilitas: quia sola operatur in eo vo
 luntas. **Q**uoties nāq̄ dicitur deus nō
 posse nulla negatur in eo ptās sed in su
 pabilis signat potētia et fortitudo. **N**ō
 enī aliud intelligitur nisi quia nulla res
 potest efficere vt agat ille q̄ negat pos
 se. **N**ā visitata est huiusmodi multū lo
 cutio vt dicatur res aliqua posse non qz
 in illa s̄ qm̄ in alia re est ptās et nō pos
 se: nō qm̄ in illa sed quia alia re est im
 potentia. **D**icimus nāq̄ iste hō potest
 vinci: pro aliquis potest eū nō vincere et
 ille non potest vinci pro: nullus eū vin
 cere potest. **N**ō enim ptās est posse vin
 ci sed impotētia nec vinci non posse im
 potentia est sed potestas. **N**ec dicimus
 deū necessitate facere aliquid: eo qz in il
 lo sit vlla necessitas sed qm̄ est in alio si
 cut dixi de impotētia quando dicit nō
 posse. **O**mnis quippe necessitas est aut
 coactio aut prohibitio: que due necessi
 tates cōuertūtur inuicem cōtrarie sicut
 necesse et impossibile. **Q**uicquid nāq̄
 cogitur esse prohibet non esse: z qz cogi
 tur non esse phibetur esse: quēadmodū
 qz necesse est esse: impossibile est non esse

impossibile est esse: z conuersim. **C**um
 autem dicimus aliquid necesse esse aut
 non esse in deo: non intelligitur qz sit in
 illo necessitas aut cogens aut prohibēs
 sed significat qz in oibus alijs rebus est
 necessitas prohibēs eas facere et cogēs
 non facere cōtra hoc q̄ de deo dicitur.
Nam cū dicimus qz necesse est deū sem
 per verum dicere: et necesse eum nunq̄
 mentiri nō dicitur aliud nisi quia tanta
 est in illo cōstantia seruandi veritatem
 vt necesse sit nullaz rem facere posse: vt
 vcrū non dicat aut vt mentiatur.

Quomō vita cristi soluat deo pro
 peccatis hominū et quomō debuit xps
 vel nō debuit pati. **C**apitulū. XVIII.

Quapropter cū dicimus quia ho
 mo ille qui secūdu vnitatē per
 sone sicut supra dictū est idē ipse
 est qui filius dei deus nō potuit nō mo
 ri aut velle non mori postq̄ de virgine
 natus est nō significatur in illo vlla im
 potētia seruandi aut volēdi seruare vi
 tam suā immortalē sed immutabilitas
 volūtatis eius quā se spōte fecit ad hoc
 hominem: vt in eadē voluntate perfe
 uerans moreretur et quia nulla res po
 tuit illam voluntatē mutare. **P**lus enī
 esset in potentia q̄ potētia si posset vel
 le mentiri aut fallere aut mutare volun
 tatem q̄ paus immutabilē esse voluit.
Et si quēadmodum supra dixi cum ali
 quo spōte se proponit aliquid facturū
 hominū z eadem volūtate postea per
 ficat: quod proposuit q̄uis cogi possit si
 nolit promissū soluere non tamē dicen
 dus est necessitate facere quod facit: sed
 ea qua proposuit libera voluntate. **N**ō
 enim necessitate aut impotētia fieri vel
 non fieri dici debet aliquid vbi neqz ne
 cessitas nec impotentia quicq̄ operant̄
 sed voluntas: si inq̄ ita ē i homine mul
 tomagis necessitas aut impotētia neqz
 q̄ nominande sūt in deo: qui nil nisi q̄
 vult facit z cuius volūtatem null a vis

Cur deus homo

cogere aut prohibere valet. Ad hoc enim valuit in christo diuersitas naturarum et unitas persone: ut quod opus erat fieri ad hominum restaurandorum si humana non posset natura: fateretur diuina: et si diuine minime conueniret: exhiberet humana: et non alius. sed idem ipse esset qui vtrumque perfecte existens per humanam solueret quod illa debebat et per diuinam posset quod expediebat. Denique virgo que per fidem munda facta est ut de illa posset assumi nequaquam crediderit illum moriturum nisi quod vellet quemadmodum per prophetam qui de illo dixit oblatum esse: quia ipse voluit didicerat. Quapropter quoniam vera fuit fides eius necesse erat ita futurum esse sicut credidit. Quod si te iterum perturbat quod dico necesse erat: memente quia veritas fidei virginis non fuit causa ut ille sponte moreretur: sed quia hoc futurum erat vera fuit fides. Quod si dicis necesse erat ut voluntate sola moreretur quia vera fuit fides siue prophetia que de hoc precesserat non est aliud quam si dicas necesse fuisse ita futurum esse quoniam sic futurum erat huiusmodi autem necessitas non cogit rem esse: sed esse rei facit necessitatem esse. Est namque necessitas precedens que causa est: ut sit res: et est necessitas sequens que res facit. Precedens et efficiens necessitas est cum dicitur celum volui quia necesse est ut voluatur: sequens vero et que nihil efficit sed sic est cum dico te ex necessitate loqui quia loqueris. Cum enim hoc dico significo nihil facere posse ut dum loqueris non loquaris non quod aliquid te cogat ad loquendum. Nam violentia naturalis conditionis cogit celum volui: te vero nulla necessitas facit loqui. Sed vbique est precedens necessitas: et et sequens non autem vbi sequens ibi statim et precedens. Possumus namque dicere necesse est celum volui quia voluit sed non similiter est verum idcirco te loqui quia necesse est ut loquaris. Ista sequens neces-

sitas currit per omnia tempora hoc modo. Quicquid fuit necesse est fuisse. Quicquid est necesse est esse et necesse est futurum fuisse. Quicquid futurum est necesse est futurum fuisse. Hec est illa necessitas que ut tractat aristoteles de propositionibus singularibus et futuris videtur vtrilibet destruere et omnia esse ex necessitate astruere: hac sequenti et nihil efficiendi necessitate quam vera fuit fides vel prophetia de christo: quia ex voluntate non necessitate moriturus erat: necesse fuit ut sic esset: hac homo factus est: hac fecit et passus est. Quicquid fecit et passus est hac voluit quecumque voluit. Ideo enim necessitate fuerunt quia futura erant et futura erant quia fuerunt: et fuerunt quia fuerunt et si vis omnia que fecit et ea que passus est veram scire necessitatem scito omnia ex necessitate fuisse quia ipse voluit. Voluntatem ergo eius nulla precessit necessitas. Quare si non fuerunt nisi quod ipse voluit si non voluisset non fuisset. Sic vti que nemo tulit animam eius ab illo sed ipse posuit eam et iterum suscipit eam quia potest habere ponendi animam suam et iterum sumendi eam sicut ipse dicit. **B** Satisfecisti mihi illum non posse probari vlla necessitate mortem subire nec me penitet ut hoc faceres importunum tibi extitisse. **A** Dicitur dimus ut puto certam rationem quomodo deus assumpserit hominem sine peccato de massa peccatrice: sed nequaquam negandum estimo aliam esse propter istam que diximus: excepto hoc quod diximus deus facere potest quod hominis ratio comprehendere non potest. **C**lerum quam et ista mihi videtur posse sufficere: et si aliam nunc inquirere vellem necesse esset investigare quid sit originale peccatum et quod a primis parentibus in vniuersum genus humanum propter illum de quo agimus hominem diffundatur: et incidere in quasdam alias questiones que huiusmodi postulant tractatum: ea qua diximus ratione contenti que de incepto restat opere persequimur. **B** Et vis sed eo pacto

vt tu aliquādo auxiliante deo illam aliam rationem quā nūc inquirere vitas quāsi debitum exoluas. **¶** Quoniā volūntatem hanc scio me gerere quod petis nō denego sed quia de futuris incertus sū promittere non audeo sed dei dispositiōni cōmitto. **¶** Sed dic nūc quid tibi de quāstione quā in principio proposuisti propter quā alie multe se ingesserūt psoluēdū videatur. **¶** Sūma quæstionis fuit cur deus hō factus sit vt per mortē suā saluaret hominē cum hō alio mō potuisset facere videretur. **¶** Ad quod tumultis et necessarijs rationibus respondens ostendisti restauratō in hūane nature nō debuisse remanere nec potuisse fieri nisi solueret homo quod pro peccato deo debebat: quod debitū tm̄ erat vt illud cū non deberet solvere nisi homo: non posset nisi deus: ita vt idem esset homo qui deus. **¶** Unde necesse erat vt de⁹ assumeret hominem in vnitatē persone: quatenus in natura solvere debebat: et non poterat in persona esset qui posset. **¶** Deinde quia de virgine et a psona filij dei esset assumendus homo ille qui de⁹ esset: et quomō sine peccato de massa peccatrice assumi potuerit monstrasti. **¶** Vitam autē hui⁹ hominis tam sublimem tam preciosā apertissime probasti vt sufficere possit ad soluēdū quod pro peccatis toti⁹ mūdi debetur et plus in infinitū. **¶** Restat ergo nūc ostendere quomō illa soluatnr deo pro peccatis hominum.

¶ Quanta ratione de morte eius sequitur humana saluatio. **¶** Capi. XIX.

¶ Propter iusticiam se permittit occidi nonne ad honores dei vitam suā dedit. **¶** Si possū intelligere quod non dubito quis non videā quō rationabiliter hoc fecerit cū et iusticiam indeclinabiliter et vitā suā eternaliter seruare potuerit: fatebor illū tale quid sponte dedisse deo ad honore illius: cui quicquid deus non est cōpa-

ri non potest: et quod pro oībus hominū oīm debitis recōpensari potest. **¶** An non intelligis quia cū iniurias et cōtumelias et mortē crucis cū latronib⁹ sibi sicut supra dixim⁹ propter iusticiā (quā obediēter seruabat) illatas benigna paciētia sustinuit exemplū dedit hominibus quātus propter nulla incōmoda que sentire possunt a iusticia quā deo debent declinent quod minie dedisset si scōm potentiam suā mortem pro tali causa illa tam declinasset. **¶** Videtur quod nulla hō exemplum necessitate dederit quoniā meli⁹ ante aduentum eius et iohannes baptista post aduentum ante mortem eius fortiter mortem pro veritate sustinētes illud sufficienter dedisse noscūtur. **¶** Nullus vnquē moriendo homo propter illum deo dedit quod aliquando necessitate perditurus non erat: aut soluit quod nō debebat. **¶** Ille vero spōte patri obrulit quod nulla necessitate vnquē amissurus erat et soluit pro peccatorib⁹ quod pro se non debebat. **¶** Quapropter ille magis dedit exemplū vt vnusquisque quod aliquādo incūctatē amissurus est pro se ipso reddere deo cū ratio postulat: non dubitet: quia cū nullatenus aut pro se indigeret aut cogere pro alijs quib⁹ nil nisi penam debebat tam preciosā vitam ymo seipm tantam scilicet personā: tanta volūntate dedit. **¶** Multū propter desiderio meo sed sustine vt quadā quā rā quod quis fatuū forsitan putes quereat: non tamē promptū mihi est quid respondeā si a me quera. **¶** Dicit quia quādo mortu⁹ est dedit quod non debebat. **¶** Sed nemo negabit illū meli⁹ fecisse quādo illud ad exemplū taliter dedit et magis hō placē deo quā si nō hō fecisset: aut dicit eū nō debuisse facere quod meli⁹ esse et quod magis placere deo cognouit. **¶** Quomō ergo asseremus eū nō debuisse se deo quod fecit: id est quod meli⁹ esse et magis placere deo cognouit: presertim

Cur deus homo

cū creatura debeat deo totū quod est z quod scit z quod potest. **A** Quis creatura nil habeat a se quādo tamē illi deus concedit aliquid licite facere z nō facere dat illi ita suū esse vtrumq; vt licet alterum sit melius neutrum tamen exigitur determinate sed siue faciat quod meli⁹ est siue alterū: debere facere dicat quod facit: z si facit qđ melius ē: p̄miūz habeat: quia sponte dat quod suūz est. **A**m cū virginitas meli⁹ sit coniugio neutriū tamē ab hoīe determinate exigit sed z qui cōiugio vti z qui virginitatez seruare maūult: quod facit: debere facere dicat. **N**emo em̄ virginitatē siue coniugiū dicit eligi nō debere: sed dicimus quia maūult homo anteq; aliquid horum statuatur: hoc debet facere z si virginitatem seruat p̄ spontaneo munere qđ offert deo premiū expectat. **C**ū ergo creaturam dicit deo debere qđ melius scit et potest si intelligis ex debito et nō sub audis si deus iubet: non est semper verū. **S**iquidem vt dixi non debet hō virginitatē ex debito sed si maūult debet vti cōiugio. **A** si te mouet verbū quod est debere: nec potes illō intelligere sine aliquo debito: scito quia sicut cōtingit posse z necessitatē aliquādo dici nō q; sunt in rebus vbi dicuntur sed qm̄ sūt in alio. **I**ta z debere. **Q**uipe cū dicim⁹ debere pauperes a diuitibus elemosinā accipere: nō est aliud q; diuites debere pauperibus elemosinā impēdere: hoc nāq; debitū non est exigēduz a paupere: sed a diuite. **D**eus quoq; dicit oībus debere preesse: nō q; ille in hoc aliquomō sit debito: sed quoniam oīa debent illi sb̄ eē: z debere facere qđ vult: quō qđ vult debet esse. **I**ta quādo vult aliqua creatura facere quod suū est: facere: z nō facere dicitur debere facere: quia qđ ipsa vult debet esse. **D**omin⁹ itaq; ihes⁹ cuius mortem sicut diximus sustinere voluit qm̄ suū erat z pati z non pati: debuit

facere quod fecit: quia quod voluit fieri debuit: z non debuit facere q; nō ex debito. **N**empe qm̄ ipse idē est deus z homo secūdu humanā ex qua fuit homo: sic accepit a diuina natura que alia ē ab hūana eē suū quicqđ habebat: vt nil deberet dare nisi quod volebat secūdu psonam vero sic a seipso habebat qđ habebat: z sic pfecte sibi sufficiens erat: vt nec alij quicq; retribuere deberet: nec vt sibi retribuere dare indigeret. **B** Aperte vt video q; nulla ratione seipm̄ mortu ex debito sicut ratio mea videbat mōstrare dedit ad honorem dei z tamē facere debuit qđ fecit. **A** Honor vtiq; illi ton⁹ est trinitatis: quare qm̄ idē ipse ē deus filius dei: ad honore suū seipm̄ sibi sicut patri z spiritui sancto obtulit id est hūanitatē suā diuinitati sue que vna eadē trium psonarū est. **U**t tamē in eadem ipa veritate manētes apertius loquimur: quod volumus: dicam⁹ sicut vlt⁹ habet quia filius spōte seipm̄ patri obtulit: hoc nūq; modo aptissime dicat: q; in persona totus de⁹ cui secūdu hoīem se obtulit intelligat: et p̄ nomē patris et filij immēsa quedā in cordib⁹ audiētuz (cū patrē filius hoc mō postulare p nobis dicit) pietas sentiat. **H**oc libentissime accipio. **I**ntueamur nūc p̄ ut possum⁹ q̄ta mihi ratione sequat̄ humana saluatio. **A**d h̄ tēdit cor meum. **N**ā quis hoc mihi videat intelligere ipaz tñ ratiois cōtensionē a te volo audire. **Q**uātū aut sit qđ fili⁹ sponte dedit nō est op⁹ exponere. **S**ufficenter patet. **E**ū aut qui tantū donū spōte dat deo: sine retributōe debere eē nō iudicabis. **I**mo necesse esse videri deo vt pater filio retribuatur alioquin aut iniust⁹ eē videret si nollet: aut impotēs si nō posset q̄ aliena sū a deo. **Q**ui retribuit alicui: aut dat qđ ille nō habet aut dimittit qđ ab illo potest exigi. **P**rius aut q; tantā rem fili⁹ faceret oīa que

Liber Secundus

patris erat sua erat: nec vnq̄ debuit qđ illi dimitti possit. **Q**uid ergo retribuēt nullius rei egēt aut cui nō ē quod dari aut dimitti possit. **B** Ex vna pte vi/ deo retribuēdi necessitatē et ex altera im/ possibilitatē qz et necesse est deū reddere quod debet: et nō est qđ reddat. **A** Si tanta et tā debita merces nec illi nec aliq̄ redditur. **I**nuanū filius tātā rem fecit/ se videbit. **B** Hoc nephas ē estimare. **A** Necesse ē ergo vt alicui aliq̄ red/ dat quia illi nō potest. **B** Inuitabi/ liter seq̄tur. **A** Si voluerit fili⁹ quod sibi debet alteri dare poterit: nec pater iure illū phibere aut illi cui dabit nega/ re. **B** Imo et iustū et necessariū intel/ ligo vt cui voluerit dare fili⁹ a p̄re red/ datur qz et filio quod suū ē dare licet et pater quod debet nō nisi aliq̄ reddere p̄t. **A** Quib⁹ cōueniētius fructū et retribu/ tōem sue mortis attribuet q̄ illis p̄t q̄s saluādos (sic ratio veritatis nos do/ cuit) et hoīez se fecit: et qđ vt dixim⁹ mo/ riēdo exēplū moriēdi p̄pter iustitiā de/ dit: frustra quidē imitatores ei⁹ erūt: si meriti ei⁹ participes nō erūt. **A** Aut q̄s iu/ sti⁹ faciet heredes debiti q̄ ipse non eget ex habūdātia sue plenitudis q̄ parētes suos et fr̄es quos aspiciat tot et tātis: debi/ tis obligatos: egestate tabescere in p̄sū do miseris: vt eis dimittat qđ p̄ pec/ catis debet et deē quo p̄pter pctā carēt. **B** Nil rationabilius nil dulci⁹ nil desi/ derabilius mōs audire p̄t. **E**go em̄ tātā fiducia ex hoc cōcipio vt iaz dicere non possim q̄to gaudio exultet cor meū. **V**idetur em̄ mihi q̄ nullū hoīem reiciat de/ us a se sub hoc noīe accedēre. **A** Ita ē si accedit sicut oportet. **Q**uēadmoduz aut sit ad tāte grātie participatōem ac/ cedēdū et quō sub illa viuēdū nos vbi/ q̄s sacra scriptura docet q̄ sup solidā ve/ ritatē: q̄ adiuuāte dō aliq̄tenus p̄speri/ im⁹ velut sup firmū fundamētū sūdata est. **B** Vere qđqd sup sūdamētū hoc

edificat sup firmā petrā sūdat. **A** **P**ro to me aliquātulū iā tue satisfecisse q̄stio ni q̄uis hoc melior me facere pleni⁹ pos/ sit et maiores atq̄ plures q̄ meū mora/ le īgenū cōphēdere valeat hui⁹ rei sint rōes. **P**alā etiā ē qz de⁹ vt hoc faceret qđ dixim⁹ nullaten⁹ indigebat: sed ita veritas imutabil⁹ exigebat: licet em̄ hoc qđ hō ille fecit de⁹ dicatur fecisse p̄pter vnitatē p̄sone: de⁹ tñ nō egebat vt d̄ ce/ lo descēderet ad vincēdū dyabolū: ne/ qz vt p̄ iustitiā ageret cōtra illū ad libe/ rādū hoīez: sed ab hoīe d̄s exigebat vt dyabolū vicēt: et q̄ p̄ pctm̄ dō offēderat iustitiā satisfacēt. **S**i qđ d̄ dyabolo nec de⁹ aliqđ debebat: nisi penā nec hō nisi vicē vt ab illo vicē illū reuiceret: sed qđ ab illo exigebat d̄s dō debebat n̄ dy/ ablo. **M**aḡ et q̄ iusta sit mīa dei (abolo. **M**iseri cordiā dō dei q̄ tibi (XX. **M**isere videbat cū iusticia dei et pec/ cātū hoīs p̄siderabā ita magnā tāq̄ cōco: dē iuenum⁹ iustitie: vt nec ma/ ior nec iustior cogitari possit. **N**epe qđ miseris di⁹ intelligi valet: q̄stū pctōi to: mētis eternis deputato: et vnde sere dimar nō habēt de⁹ p̄f dicit accipe vni/ genitū meū: et da p̄ te sp̄e fili⁹: tolle me et redie te. **Q**z si em̄ hoc dicūt q̄ndo nos ad xpianā fidē vocant et trahūt. **Q**uid etiā iusti⁹ q̄ vt ille cui dat pctū mai⁹ oī debito: si debito dat affectu dimittat oē. **I**mpossibile sit dyabolū **D**ebitū reconciliari. **C**apitulū: XXI. **D**dyaboli vero recōciliatōem d̄ q̄ q̄stiuisti impossibile intelliges si diligēter hūanā cōsideres. **S**ic em̄ hō nō potuit recōciliari nisi p̄ hoīez deū: qđ moui posset p̄ cui⁹ iustitiā dō resti/ tuerēt: qđ p̄ pctm̄ hoīs pdiderat: ita an/ geli dāpnati nō possūt saluari nisi p̄ an/ gelū dñi: qđ moui possit: et q̄ p̄ iustitiā suā deo reparat qđ aliorū pctā abstulerūt: et sicut hō p̄ aliū hoīem q̄ nō eiusdē gene/ ris q̄uis eiusdē eet nature nō debuit re

De incarnatione verbi

leuari: ita nullus angelus pro alio saluari debuit: et quous omnes sunt eiusdem nature quoniam non sunt eiusdem generis sicut homines. Non enim sic sunt omnes angeli de uno angelo quem admodum omnes homines de uno homine. Hoc quod quod remouet eorum restauracionem: quod sicut ceciderunt nullo alio iuadente ut caderent ita nullo alio adiuuante resurgere debent quod est impossibile: aliter enim indignitate quod habituri erant non possunt restitui quoniam sine alieno auxilio pro peccato sua quod acceperant stetit in veritate: si non peccassent. Quapropter si quis opinatur saluatoris nostri redemptorem versus ad illos aliquando debere extendi: rationabilitate conuincatur quod irrationabiliter de capite. Sed non dico quod peccatum mortis eius omnibus hominibus et angelis: ut peccatis sua magnitudine non preualeat: sed quoniam peccatorum angelorum releuato in stabili ratione repugnat. **R**ationabilia et quod nihil contradicere possit quod dico omnia mihi videntur et pro vniuersis questionibus quod proponuntur solutores: quod quod in nouo veterisque testamento prout perbatum intelligo. **E**t in his quod dicta sunt veritas veteris et noui testamenti probata sit. XXII.

Quoniam enim sic probetur deum fieri hominem ex necessitate ut etiam si remouerentur pauca quod de nostris libris posuisti ut quod de tribus personis dei: et de adhaerentibus: non solum iudeis sed etiam pagans sola ratione satisfacias: et idem ipse deus homo: nouum condatur testamentum et veteris approbetur sic ipsum veraciter esse necesse est ostendi: ita nil quod illi continetur verum esse potest aliquis diffiteri. **S**i quod diximus quod corrigendum sit non renouo correctores si rationabiliter sit. Si autem testimonio veritatis roboratur quod nos rationabiliter iuuisse existimamus: deo si nobis attribue debemus: quod est benedictus in secula Amen.

ExPLICIT SCILICET LIBER ANSELMI EPISCOPI CURIAE PRAEFATO SANTI ANSELMI CANTUARIE. **O**mnia vero dicta sancti benedicti in libro de fide et alias de incarnatione ubi per se reperimus.

Quoniam pro apostolis sancti notatum presertim et doctores nostri multum tot et

tanta de fidei nostre ratione dicunt ad confirmanda ista pietate et fragenda duritia infidelium: et ad pacificandum eos quod iam corde fide mundato eiusdem fidei ratione quod post eius certitudinem de beatitudine esurire delectantur ut nec nostris nec futuris temporibus vili illi parere iueritatis contrarietate sperem: nisi tamen reprehendendum arbitror: si fide stabilitur in rationis eius indagare se voluerit exercere: nam et illi quod bene uisus di es homines sunt: non omnia quod possent si diuinitus uisisset dicere potuerunt: et ueritatis ratione tam ampla tamque profunda est ut a mortalibus non cogatur exhauriri: et dominus in ecclesia sua cum quod se esse uisus quod ad consummationem seculi permittit gratie sue dona non desunt ipsi. **E**t ut alia tamen quod sacra pagina nos adiuuantes indaganda ratione imitatur ubi dicit nisi credideritis non intelligetis apte mouet intentionem ad intellectum extendendum docet quod ad illud debeamus proficere. **D**enique quoniam iter fidei et spiritus: intellectum quem in hac uita capimus esse medium intelligo: quod aliquid ad illud proficit: tanto enim propinquius ipse dei (ad quod omnes angelorum) exultio: hac igitur ego consideratio habet similes homines pueri numerum te te confortat ad eorum quod creduntur rationem intendendam quantum in propria gratia mihi dare dignatur aliquando canor assurgere: et cum aliquid quod pro non uidebam reperio id alijs libenter aperio quatenus quod secure tenere debeam alio discipulo iudicio. **Q**uapropter mihi pro et dominus christianis omnibus cum reuerentia amanda: et cum amore reuerende papa uideam: quem dei prouidentia in sua ecclesia summum constituit pontificem: quoniam nulli recte possit: uere scitatis presertim conspectui subditum opusculum: ut eius auctoritate que ibi suscipienda sunt approbetur: et que corrigenda sunt emendantur.

Incipit titulus libri Anselmi de incarnatione uerbi.

Humilis subiectio et cur hunc librum facere attemptauerit. **C**apitulum I.

Quod sacre fidei questionibus quas disputamus aut rimamur: non quilibet dialectica sed in scripturis sacris experti suscipere humiliter debent. **C**apitulum II.

Quod nō sūt tres dī quāq̄ tres res
p̄sonalis: vna tamē res eēntialis .III.

Tres personas esse incarnatas filio i
carnato ipossibile ē: filio tñ ampli⁹ que-
rit incarnari q̄ p̄ri z spūisfacto. .III.

Quō in xp̄o non dicūtur due p̄sone
esse sicut due nature assūpte. ¶ La. V.

Quod p̄ filius spūisfactus non sint tres
res sepate naturali p̄bat exēplo. VI.

Dignem p̄sonaz in diuinis alio na-
turali exemplo p̄bat. ¶ Lapi. VII.

Eternitati cui p̄ctū cōparat.

Humilis subiectō auctoris z cur hūc
librum facere attēptauerit.

Incipit liber .Anselmi de Incarna-
tione verbi. ¶ Capitulū. I.

Domino z pa-
tri vniuerse ecclesie in ter-
ra periginātis: sūmo pō-
tēnti vrbano frater ansel-
mus vita peccator: habitu monach⁹ s-
ue iubēte siue p̄mittēte deo cātuarie me-
tropolis vocat⁹ ep̄s debita subiectio-
nem cū hūili seruitio et deuotis oratōi-
b⁹. **Q**m̄ diuina p̄uidētia vraz elegit s̄-
ctitate cui vitā z fidē xp̄ianā custodien-
dā z ecclesiā suā regēdā cōmitteret: ad
nullū aliū recti⁹ referē si quid cōtra ca-
tholicā fidē oritur in ecclesia: vt eius au-
ctōitate corrigat: nec vlli alij tutius si
qd̄ cōtra errorem respōdet ostēdit: vt ei⁹
p̄uidētia exanimet. **Q**uapropt̄ sicut n̄
li digni⁹ possuz ita nulli libētius p̄sentē
epistolā q̄ vestre destino sapiētie: qua-
tenus si quid in ea corrigēdū est: vza cē-
sura castiget: z qd̄ regulā veritatis te-
net vestra auctōitate roboretur. **E**ū ad
huc in becci monasterio eēm abbas p̄-
sūpta ē a quodā clerico in frātia talis as-
sertio. **S**i in deo inquit tres p̄sone sūt
vna tñ res: et nō sūt tres res vnaq̄q̄ p̄-
se seperatim: sic tres angeli aut tres aie

ta tñ vt potentia et volūtate oīno sint
dē: q̄ p̄ z spūisfact⁹ cū filio ē incarnat⁹

Qd cū ad me platū eēt incepti p̄tra hūc
errorem quādā eplam. **Q**uā pte quadaz
edita p̄ficere cōtēpti credēs nō ea opus
eēt qm̄ z ille cōtra quē fiebat incōcilio a
venerabili remēsī archiepiscopo reinal-
do collecto errorem suū abiurauerat z n̄
l⁹ videbat q̄ eū errare ignoraret. **P**ar-
tē tñ illā q̄ fecerā: qd̄ā f̄res me nesciēte
trāscripserint atq̄ alijs legēdā tradide-
rūt. **Q**d idcirco dico vt si i alicui⁹ ma-
n⁹ pars illa venerit quāq̄ ibi nihil fal-
sū sit tñ tāq̄ imp̄fecta z nō exq̄sita reli-
quat: z hic qd̄ ibi incepti diligēt⁹ incept-
tū z p̄fectū req̄ratur. **P**ostq̄ em̄ in an-
glia ad episcopatū nescio q̄ dei dispositi-
ōe capt⁹ z retē⁹ sū: audiui p̄fate noui-
tatis auctōrem in sua p̄seueratē snia dicere
se nō ob aliū abiurasse qd̄ dicebat nisi qz
a p̄plo iterfici timebat: hac igit̄ cā qd̄ā
f̄res p̄cib⁹ suis me coegerūt vt soluerē q-
stionem q̄ ip̄e sic irretit⁹ erat et nullo mō
se expediri ab ea crederet nisi aut incar-
natōe dei p̄ris z spūisfacti aut deoz mul-
titudie se ip̄ediret. **Q**d rogo ne q̄s pu-
tet p̄sūp̄sisse me: q̄ si fortitudinē fidei cri-
stianē mee existimē idigere defēsōis au-
xilio. **Q**uipe si q̄ cōtēptibil hominū
tor sc̄tis z sapiētib⁹ vbiq̄ existētib⁹ ad
cōfirmādū fidē xp̄iane firmamentū q̄si
mea idigeat defēsōe: aliqd̄ scribere tēp-
tarē: p̄sūptor: vtiq̄ iudicari z d̄ ridēdus
posse videri. **S**i em̄ me viderent hoies
alij: hominū paxill⁹ z finib⁹ z alijs reb⁹
q̄b⁹: nutantia ligari z solidari solent ela-
borare circa mōtē olympū ad cōfirmā-
dū eū ne alicui⁹ ip̄ulsu mitaret aut sub-
uerteret: murū si se a risu z d̄ risu cōtine-
rēt: q̄tomagis cū lapis q̄ abs̄cis⁹ est de
mōtē sine maib⁹ z p̄cussit z comminuit
statuā q̄ vidit i somno nabuchodono-
sor. **J**am sc̄tus est mons magnus et im-
pleuerit vniuersam terrā si eū meis rati-
onibus fulcirez quāsi nutantē stabilire

De incarnatione verbi

nitur tot sancti et sapientes qui pro eius eterna firmitate se stabilitas esse gaudēt indignari mihi possūt et hoc imputare: non studiose grauitati sed iactantia de leuitati. **S**iquid ergo de firmitate fidei nostre in hac epistola disputauero non est ad confirmandum illā sed ad fratrum hoc exigētium precibus satisfaciendum. **S**ed si ille qui prefatam protulit sententiā deo corrigente ad veritatem rediit nullatenus putet me in hac epistola contra se loqui quia iam non est quod contra. **S**i enim fuit aliquando tenebre nunc aut lux in domino non sūt arguende tenebre que iam non sūt: sed lux approbāda que lucet. **C**urruntamen siue adhuc ad lucem redierit siue non quomodo sentio laborare plures in eadem questione: etiam si fides in illis superet rationem que illis fidei videtur repugnare: non mihi videtur superfluum repugnantiam istā quas dissoluere.

Questio sacre fidei questiones: disputamus aut rīnamur non quilibet dyalectici sed in scripturis sacris experti suscipere humiliter debent.

Capitulum II.

Sed priusquam de questione differā aliquid premitam ad cōpescendam eorum presūptōem qui nefāda temeritate audent disputare contra aliquid eorum. que fides christiana confitetur quā id intellectu capere nequeūt et potius insipienti supbia iudicāt nullatenus posse esse quod nequeūt intelligere: quomodo humana sapientia fatētur esse que ipsi non valeāt comprehendere. **N**ullus quippe christianus debet disputare quomodo quod catholica ecclesia corde credit et ore confitetur non sit sed semper eandem fidei indubitāter tenendo amando et scōm illā viuēdo humiliter quantum potest querere rationē quomodo sit. **S**i potest intelligere deo grās agat: si non potest non immittat cornua aduentilādum sed submittat caput ad venerandū. **L**icet enim in se potest confidēs humana sapientia inopinā-

gēdo cornua sibi euellere quā inuēdo petra hāc euellere. **S**olēt enim quidā cum ceperint quasi cornua presūptiue sibi sciētie producere: nesciētes quod si quis estimat se scire aliquid non dū cognouit quē admodum operat eū scire: aut quā habeāt per soliditatem fidei alas spirituales in altissimas de fide questiones presūptuose assurgere. **U**nde fit ut dū ad illa que prius fidei scalā exigūt (sicut scriptū est nisi credideritis non intelligetis) prepostere prius per intellectum: conātur ascendere in multimodos errores: per intellectus defectū cogant descendere. **P**alam namque est quia illi non habēt fidei firmitatē: qui quomodo quod credunt intelligere non possunt: disputant contra eiusdem fidei a factis patribus confirmatam veritatē: velut si vesperationes et noctue non nisi in nocte celum videntes de meridianis solis radijs disceptent contra aquilas solem ipsum irreuerberato visu intuentes. **P**rius ergo fidei mūdandum est cor sicut dicitur de deo. fide mūdans corda eorum et prius preceptorum domini custodiā illuminandi sunt oculi: quia preceptū domini lucidum illuminās oculos: et prius per humilem obediētiam testimoniorū dei debemus fieri paruuli ut discamus sapientiam quā dat testimonium domini si. sapie. par. **U**nde dominus. **C**onfiteor tibi domine pater celi et terre quia abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. **P**rius inquam ea que carnis sunt postponētes secundum spiritum viuamus quā profunda fidei diiudicando discuciamus: nam qui secundum carnem viuūt carnalis siue animalis est: de quo dicitur. **A**nimalis homo non percipit ea que sunt spiritus dei. **Q**ui vero spiritu facta carnis mortificat spiritualis efficitur: de quo legitur quia spiritualis oīa iudicat et ipse a nemine iudicatur. **U**erum enim est quia quanto epulentiū nutritur in sacra scriptura ex hijs que

per obediētiam pascunt tāto subtili^o p
uehimur ad ea que per intellectū faciāt
frustra quippe conatur dīe: sup oēs do
centes me intellexi qui proferre non au
det quia testimonia tua meditatio mea
est. **E**t mēda ceter pronūciat. **S**uper se
nes intellexi: tui nō est familiare qđ seq
tur: quia mādara tua quesui. **A**miruz
hoc ipsū quod dico qui non crediderit
non intelliget. **N**ā qui nō crediderit nō
experiet: et qui expertus nō fuerit nō ī
telliget. **N**am q̄to rei auditum superat
experientiā. tātum vincit audientes cog
nitōem experientis sciētia: et non solum
ad intelligēdum altiora prohibet mēs
ostendere sine vite et mādatorū dei obe
dientia: sed etiā aliquādo dat^o intelle
ct^o subtrahitur: et fides ipa subuertitur
neglecta bona, consciētia. **A**it enim de q̄
buldam apostol^o. **C**um cognouissēt de
um nō sicut deū glorificauerūt: aut gra
tias egerunt sed eua: nico. s. et obfi. ē ni
si cor eorum. **E**t cum preciperet thimo
theo militare militiam bonā: ait habēs
fidem et consciētiā bonam q̄ quidā re
pellentes circa fidem naufragauerūt.
Nemo ergo se temere mergat incōden
sa difficillimarū questionū nisi prius in
soliditate fidei: cōquesita morum et sapi
entie grauitate: ne p̄ multiplicia sophis
matum diuerticula in tanta leuitate di
scurrans: aliqua tenaci illaqueet falsi
tate. **C**umq; omnes vt cautissime ad sa
cre pagine questiones accedāt: sunt cō
mouendi illi vtiq; nostri temporis dya
leuici (ymo dyaletice heretici qui quidez
non nisi flatum vocis putāt esse vniuer
sales substantias et qui colorē non aliō
queunt intelligere nisi corpus nec sapiē
tiam hominis aliud q̄ animam) proz^o
a spiritualiū questionum disputatione
sunt ex sufflendi. **I**n eorum quippe ani
mabus ratio que p̄nceps et iudex oīm
debet esse que sunt in homine sic ē yma
ginationibus corporalib^o obuoluta vt

ex eis se non possit euoluere nec ab ipis
ea que sola et pura ipsa p̄templari debet
valeat discernere. **Q**ui enim non dum
intelligit quomō plures homies in spe
cie sint vnus homo qualiter in illa secre
tissima et altissima natura cōprehen
det quomō plures persone quaruz singula
queq; est p̄fectus deus sint vnus deus.
Et cuius meus obscurata est ad discer
nēdum inter equū suum: et colorē ei^o
qualiter discernet inter vnum deū et plu
res relationes eius. **D**eniq; qui nō po
test intelligere aliquid esse hominē nisi
indiuuiduum: nullatenus intelliget ho
minē nisi hūanā personam. **O**mnis enī
indiuiduus homo: persona ē. **Q**uomō
ergo iste intelliget hominē assūptum eē
a verbo non p̄sonā: idest aliam naturā
non aliam p̄sonā esse assūptam. **H**ec di
xi: nequis anteq; sit ydoneus altissim^o
de fide questiones presumat discutere:
aut si p̄sūperit nulla difficultas aut
ipossibilitas intelligendi valeat illum a
veritate cui per fidem adhesit excutere
Iam veniēdū ē ad id p̄p̄t qđ incepim^o
Quoniam sūt tres dī quāq; tres res p̄
sonales vna tñ res eēncialis. **III.**

Dicit sicut audio ille qui tres p̄
sonas dicitur asserere esse ve
lud tres angelos aut tres aīas.
Pagani defēdunt legem suā. **J**udei de
fēdunt legem suā ergo et nos xp̄iani de
bemus defēdem fidem nostrā. **A**udia
mus quomō iste xp̄ianus defēdat fidez
suam. **S**i inquit tres persone sunt vna
tātum res et non sūt tres res: vnaqueq;
per se separatim sicut tres āgeli aut tres
anime: ita tamē vt volūtate et potentia
omnino sint idē: ergo pater et spūs s̄ct^o
cū filio incarnatus ē. **V**idete quid dicat
iste hō quomō defēdat iste xp̄ian^o fidez
suā. **C**erte aut vult p̄fiteri tres deos aut
nō intelligit quod dicit. **S**ed si tres de
os cōfiteat nō ē xp̄ian^o. **S**i aut affirmat
qđ nō intelligit nō illi credēdū est: huic

De incarnatione verbi

homini nō est respōdēdū auctoritate sacre scripture quia aut ei non credit aut eaz puerfo sensu interpretatur. **Q**uid em̄ apertius dicit scriptura sacra q̄ qd deo vn̄o et sol̄o. **R**ōe igit̄ q̄ se defendere nitit̄ ei⁹ error: demōstrād⁹ ē. **U**t aut̄ facili⁹ et breuius h̄ faciā loquar tm̄ de patre et filio qm̄ hec due p̄sone suis proprijs vocabus alie ab inuicē aperte designantur. **N**ā nomē sp̄s̄ facti non est alienū a p̄e et filio quia vterq̄ est et sp̄s et factus: **Q**uā aut̄ in patre et filio de vnitate substantie vel pluralitate p̄sonarū inueniemus hoc in trib⁹ absq̄ dubio cognoscimus. **D**icat ergo **S**i due p̄sone pater et filius non sūt due res. **Q**ueram⁹ primū quid velit hic dicere duas res. **N**ā vnā quāz q̄ p̄sonā credimus eē hoc qd cōmune ē ambob⁹ et esse hoc quod p̄p̄riū est sibi. **P**ersona em̄ patris et deus est quod cōmune ē illi cū filio: et pater est qd ei⁹ p̄p̄riū est. **S**imiliter p̄sona filij et de⁹ est quod cōmune est illi cū patre: et filius ē quod nō nisi de hac sola p̄sona dicitur. **I**n h̄is igit̄ duabus p̄sonis vnū ē cōmune id est deus: et duo p̄p̄ria que sūt pater et filius. **Q**uecūq̄ em̄ illis sūt cōmunia vt ops eternus: in hoc solo cōmuni intelligūtur. **E**t que sunt singulis propria vt est pater genitor: vel gignēs et filio verbū vel genitus: h̄is duobus noibus patris scilicet et filij significātur. **C**ū igitur dicit has duas p̄sonas eē duas res quero. qd dicat ibi duas res an id quod cōmune est illis an ea que propria sunt singula singulis. **S**ed si duas res esse dicit duo p̄p̄ria id est patrē et filiū vt tm̄ id quod cōmune est nō sit plures res sed vna et sola res: sup̄flue hoc dicit quia nemo cristian⁹ confitē p̄rem et filiū scdm̄ hec duo p̄p̄ria vnā rē esse: sed duas. **S**olem⁹ em̄ vsu dicere rē q̄c/ quid aliquo mō dicimus eē aliqd. **Q**ui aut̄ dicit de deo patrē aut filiū: aliqd de eo dicit. **E**t oēs sciūt in deo patrē: nō

eē filiū et filiū nō esse patrē: q̄uis ī vno homine pater sit filius et filius sit pater si idem hō est pater et filius. **Q**uideo fit: quia in deo dicūtur exposite in vno vtro hoie non adinuicē: sed ad aliū filium pater: et ad aliū patrē filius dicit: hoc q̄ modo nihil phibet dicere duas p̄sonas patrē et filiū esse duas res: si tamen intelligatur cuiusmodi sint res. **N**ō em̄ si cut sint pater et filius due res vt in h̄is duabus rebus intelligat̄ eorū substantia: sed eorū relatōes q̄uis ille p̄ ea que subiungit aperte ostēdat se non intelligere hoc mō duas p̄sonas esse duas res. **N**am cū dicit si tres persone sint vna tantum res: et non tres res subiungit per se separatim. **Q**uipe talem videt p̄nū/ciare seperatōem que phibeat esse siml̄ in eodē homie patrē et filiū. **P**er hanc nam q̄ solā putat se posse liberare patrē a cōmunionē incarnationis cū filio. **N**ā per illam separationem qua aliud ē esse se patrem et aliud esse filium: nā alie sunt ab inuicem paternitas et filiatio si credit vnum et solū esse deum qui est pater et filius nō videt patrem et filiū posse seperari quin sint in eodem homine siml̄. **A**ut ergo aliam seperatōem personarum patris et filij loquitur q̄ illā qua secundū propria alij sunt ab inuicēz pater et filius quia per hāc nō intelligit incarnationē alienā esse a patre ymo si siml̄ sunt pater et filius opinatur confite qui patrē esse participē incarnationis cū filio. **A**ut si illam dicit frustra laborat: si cut iam dixi quia cristiana fides hoc modo intelligit patrem et filiū esse duas res. **S**ed cum ait sicut sunt tres angeli aut tres anime aperte mōstrat se nō de pluralitate vel seperatione illa loqui quem illis est personis secundū propria. **N**ēpe d̄ nulla vna eademq̄ numero re duo angeli dicunt̄ aut due aie nec vnū aliqd numero d̄ duob⁹ angel̄ dicit̄ aut d̄ duab⁹ aīab⁹ sicut patrem et filium dicimus

de deo vno numero et vno numero dei
de patre et filio. **C**redimus enim et dicimus
quia deus est pater et deus est filius et con-
uersum pater est deus: et filius est deus et tamen
nec credimus nec dicimus plures esse deos:
sed ita vnum est deum numero sicut natura quae
vix pater et filius non sunt vnus sed duo.
Angelum enim et animam secundum substantiam di-
cimus non secundum relationem. **N**am licet angeli
nomen ab officio dictum sit quia angelus
nuncius dicitur tamen sicut anima pro specie sub-
stantie accipitur ita et angelus. **Q**uod ipse
intelligere se monstrat cum pariter dicit sic
sunt tres angeli aut tres anime. **T**ale namque
signat pluralitatem et separationem qualiter ha-
beret plures angeli aut anime: id est qualem
haberet plures substantie. **Q**uod adhuc
apte monstrare videtur cum subdit ita tamen
ut voluntate et parte omnino sunt idem.
Sic enim intelligit voluntatem et partem in il-
lis pluribus rebus quemadmodum in pluri-
bus angelis aut animabus. **Q**uod intel-
ligi non potest si ille plures res putatur
secundum proprietates personarum esse non secundum
hic quod communiter dicuntur. **N**ullatenus namque
quod patris et filii secundum ipsas proprietates id
est secundum paternitatem et filiationem vlla vo-
luntas aut potentia est sed secundum diuinitatis
substantiam que communis est illis. **Q**ua-
re si dicit tres personas esse tres res secundum
ipsa propria: palam est quam superflue hoc di-
cat quod etiam inconuenienter addit sicut sunt
tres angeli aut tres anime. **A**c si dicit eas/
dem personas duas esse res secundum hoc quod
comune est illis id est secundum quod singula quaeque
et plures simul vnus perfectus deus est.
Primum quero an sit christianus. **R**esponde-
bit ut estimo hic se esse: ergo credit vnus
esse deum et ipsum esset tres personas id est
est patrem et filium et spiritum sanctum et filium perso-
nam solam incarnatam alijs tamen duabus
coopantibus. **Q**ui autem ita credit affir-
mat cum non esse christianum qui aliquid vult
asserere contra aliquid horum. **S**i ergo
iste ita credit negat esse christianum qui

contra hic disputat. **U**trum autem hanc fi-
dem subuertere ipse nitatur videamus.
Cum igitur dicit ut de duabus personis
dicam sicut incepti quod de tribus intelliga-
tur: cum in quibus dicit. **S**i due persone sunt vna
res et non due sicut sunt duo angeli aut
duo anime consequi patrem quoque esse in-
carnatum si filius est incarnatus puto quod
sic rationatur secum. **S**i vna et eadem
numero res deus est et ipsa eadem est pater et filius
cum filius sit incarnatus quod non et pater est incar-
natus. **D**e vna quippe et eadem re non
est vera simul affirmatio et eius negatio
sed de alia re affirmare aliquid et de alia
idem ipsum negare nihil prohibet. **N**on
enim idem petrus apostolus est et non est
apostolus. **S**ed si alio nomine idem ipse af-
firmetur apostolus et alio negetur ut pe-
trus est apostolus et symon non est aposto-
lus non est vtraque vera euincitatio sed vna
harum falsa. **P**etrum autem esse apostolum et
Stephanum non esse apostolum quoniam
alius est petrus et alius est stephanus pos-
sibile est verum esse. **S**i ergo eadem nume-
ro et non alia res est pater quam filius non
est verum: affirmari debere aliquid: de fi-
lio et negari de patre aut affirmari debere
de patre et filio negari. **Q**uicquid igitur est pater
est et filius et quod dicitur de filio non debet ne-
gari de patre. **E**st autem incarnatus filius. **E**st
igitur incarnatus quoque pater. **S**ed h ratio/
natio si vera est et rata vera est heresis sa-
bellij. **S**i enim quicquid dicitur de vna per-
sona dicitur et de altera idcirco quoniam
vna res due sunt persone ergo sicut de fi-
lio dicitur filius et verbum et genitus ita
hec dicentur de patre. **E**t quemadmodum
pater est et pater et genitor et ingenuus
sic hoc de filio dicenda sunt. **A**t si ita est:
non est alius pater quam filius nec filius alius
a patre. **Q**uare non sunt due persone sed
vna persona. **I**deo namque dicuntur per-
sone due quia alij creditur abinuicem
pater et filius: si tamen deus erit pater
et filius. **N**am semper pater est aliculus

De incarnatione verbi

pater et filius alicuius filius: nec vnq̄
p̄f suimet ipsius ē pat̄: aut filius suimet
ipsi⁹ fili⁹ ē. **S**z alius ē p̄f alius cui⁹ ē p̄f
z s̄siter ali⁹ ē fili⁹ et alius cuius ē filius
Quare si in deo nō ē alius pater: z ali⁹
cuius ē pater: nec similiter fili⁹ ali⁹ est z
alius cuius ē fili⁹ false dicit̄ de⁹ p̄f aut
filius. **S**i em̄ in deo nō est alius a patre
cuius p̄f sit: nō potest eē pater. **E**t simi-
liter si nō est in eo ali⁹ a filio cui⁹ sit fili⁹
non valet eē filius. **Q**uapropt̄ non erit
vnde ille due p̄sone dicātur in deo que
ideo dicūtur quia de⁹ est p̄f z de⁹ ē fili⁹
et semp̄ alius ē pater alius ē fili⁹. **E**nde
tis ergo quō destruat̄ fides nostra secū
dū sensū ei⁹ qui putat cōsequi p̄fem esse
cū filio incarnatum si vna z nō plures:
sūt res in deo p̄sone plures. **S**i em̄ ve-
ra est hec ei⁹ cōsequētia nō solū hoc q̄d
de patre z filio dixi: sed in q̄b⁹ tribus p̄-
sonis tāta sequef cōfusio vt quicq̄d de
singulis pp̄e dicit̄: de oibus dicēdum
cōmuniter sit. **Q**uāobrem nō erit vnde
pater z fili⁹ et sp̄s factus p̄cedēs a p̄fē
et filio sint ali⁹ abinuicē sicut ostendi in
patre z filio. **Q**uare nec vlla erit ibi re-
latio que nullaten⁹ ibi ē nisi scdm̄ h̄ q̄d
ali⁹ sūt abinuicē. **E**rgo nec plures erūt
p̄sone. **P**osito nāq; vnā rem eē tres per-
sonas aut illud non seq̄tur q̄d dicit̄: aut
oīa illa simul que dixi cōsequētur. **S**i-
milis nāq; ē oibus vis cōsequētie. **C**ur
ergo p̄git ad incarnatōm quasi ip̄a sola
faciat questionēz nō potius dicit̄ si tres
p̄sone sūt vna res nō sunt tres persone
Nā nō minus ante incarnatōez q̄ post
facere hāc questionē potest. **S**i aut̄ hoc
omnino vult asserere: tres scilicet perso-
nas secūdum q̄ vnaqueq; deus ē non
esse vnā rem sed tres res: vnāquāq; per
se sicut sūt tres angeli: apertissimū ē qz
tres deos cōstituit. **S**ed forsitan ip̄e nō
dicit̄ sic sūt tres aīe | aut tres angeli: sed
ille qui mihi eius mādauit questionem
hāc ex suo posuit similitudinē sed soluz

tres p̄sonas affirmat eē tres res sunt ad
ditamento alicuius similitudinis. **C**ur
ergo fallit̄ aut fallit sub noīe rei cum id
ip̄m significet̄ sub noīe dei. **N**empe aut
deū esse rem illā negabit in qua tres p̄-
sonas ymo, quā tres fatemur esse perso-
nas. **A**ut si hoc nō negat consequēs est
vt sicut ip̄e assent̄ p̄sonas tres non vnā
sed tres esse res. **I**ta quoq; affirmet eas
dem p̄sonas non vnū sed tres esse deos
Que q̄ ip̄ia sic iudicēt̄ cristiani. **S**ed
dicit̄ nō cogit quod dico tres res fateri
tres deos: quomō tres: ille res simul sūt
vnus deus: z nos dicim⁹. **E**rgo singu-
la queq; de tribus illis: id ē singula q̄q;
p̄sona nō est deus sed ex trib⁹ rebus cō-
ficitur de⁹. **P**ater igit̄ nō est deus: fili⁹
non ē deus sp̄s factus nō ē de⁹ qm̄ nec
de singulis nec de duobus sed solū de
tribus simul noīatis dicēdus ē de⁹: qd
similiter est impiū. **N**ā si ita est nō ē de⁹
simplex natura sed partibus cōposita.
Sed si simpliciter habet intellectum: z
non multiplicitate fantasmātū obrutū
intelligit̄ simplicia p̄stare cōpositis quā
tū ad simplicitatem z cōpositionem ar-
tinet. **E**m̄ omne cōpositū necē est aut i
tellectu posse disiungi aut re ip̄a quod
de simplicibus intelligi nequit. **C**uius
em̄ partes cogitari non possūt id in par-
tes nullus intellectus dissoluere potest
Si ergo deus tribus ex rebus composi-
tus est: aut nulla natura simplex ē: aut
ali qua natura est alia: que in aliquo est
p̄statio: natura dei que vtraq; quam
falsa sint non est obscuruz. **Q**uod si iste
de illis dyaleticis modernis est: qui ni-
hil esse credunt nisi quod ymaginatio-
nibus cōprehendere possunt: nec putat
aliquid esse in quo partes nulle sunt vt
non negabit intelligere se quia si eēt ali-
quid quod nec actu nec itellectu dissol-
ui posset mai⁹ eēt q̄ qd vel itellectu est
dissolubile. **I**taq; si oē cōpositū saltē co-
gitatōe dissolui p̄t cū dic̄ deū eē cōpositū

dicit deo aliquid maius se posse intelligere: trāsit itaq; eius intellectus ultra deū quod nullus facere potest intellectus. Sed videamus quod addat quasi ad incōuenientiam repellendam que videtur nasci si tres ille persone sūt tres res. Sic tamē inquit ut vna triū earū rerū sit voluntas et potestas: hic querendum ē an ille tres res sed hoc quod sepatim abiuicē intelliguntur an secundū cōmunē volūtate et potatē an neque secundū illud solū quod sepatim habēt: neque sed hoc quod cōmune est illis: sed secundū vtrūque simul sint diuine nature. Quippe si secundū illud quod sūt sepatim habēt diuinitatē erūt tres dii: et idē intelligi poterūt sine volūtate et potatē. Semp̄ em̄ propria discrete intelliguntur a comunibus: et cōmunia a discretis. Sed diuina natura sine volūtate et potatē nullatenus intelligi valet. Quod si secundū vnā et cōmunē volūtate et potatē sūt et singule et bine et tres simul deus: quod ibi faciūt ille tres discordes res: que nec nisi per aliud in vnitatē cōcordare possunt deitatis: nec ad pfectionē nec ad auxiliū aliquod ut deus sit valeāt. Nam si vna sufficit volūtate et potatē ad pfectionē dei: que sūt ille tres res quibus idiget deus aut ad quid illis eget. Credimus em̄ deū nullo indigere: frustra igitur cogitantur ille tres res in deo. Ac si nec sole tres res: nec sola voluntas et potestas: sed hec oīa simul cōficiūt deū. Itē dico quia cōpositus est et ea que nō sunt per se deus aut dii faciūt deū. Aut si dicit quia ille tres res ita nomē dei habēt per potatē et volūtate sicut hō dicit rex per regiam potatē: nō est deus nomē substantie sed accidētialiter dicūtur ille nescio que tres res tres dii: sicut tres hoīes eādē habentes regiam potatē tres reges dicūtur. Tres em̄ hoīes vnus rex esse nequeunt. Quod cū nefādum sit: nō est opus dicere. Loquor magnus implēdus ē si voluero scribere absurditates et impietates que sequū

tur si verū est: vna dei persona incarnata reliquis duas psequi esse incarnatas quia tres ille persone sūt vna res secundū id quod cōmuniter de tribus dicitur: aut si sūt tres res sepeparate quē admodū ille putat cōtra que ista dixi quod solus filius est incarnatus. Palā ergo ē que nō debeat esse p̄mptus ad disputandū de rebus p̄fundis et maxime de illis in quibus nō errat sine periculo.

Tres personas esse incarnatas filio incarnato impossibile ē filio tamen amplius cōuenit incarnari quā patri et sp̄i sancto. III

Sed forsitan dicit iste mihi. Sic putas ista pariter cōsequi ex necessitate que dicitur sic et sequitur quod dico ita necessaria mea videt cōsequētia. Ergo ostēde non cōsequi que dico: et fatebor ego tecū nullū incōueniens sequi: si solus filius est incarnatus aut si tres persone sūt vna res. Quod si ad hac ostēdione deficiis nō soluis sed magis ligas quēstionem cū tu ipse mecum p̄bas innumerabilia nasci incōuenientia. Que si neganda sūt ambo debem⁹ pariter cōcludere tres personas nō eē vnā rem sed solus filius ē incarnatus: aut si sūt vna res oēs pariter eē incarnatas. Ostēdendū ergo est in quo iste fallit et quō incarnatōm solus filij nō sequitur tres personas eē tres res se paratas: aut si sunt vna res: tres persone oēs eas esse incarnatas. Quod vtrūque deus vna et sola et indiuidua et simplex sit natura et tres persone factorū patrū et maxime beati augustini post ap̄olos et euangelistas inexpugnabilibus rationibus disputatū ē. Sed et si quis legere dignabitur duo parua opuscula mea monologio scilicet p̄sologion que ad hec maxime facta sūt ut quod fide tenem⁹ de diuina natura et eius personis p̄ter incarnatōm necessarijs rationibus sine scripture auctoritate p̄bari possit. si inquam ea aliquis legere voluerit puto quod et ibi inueniet de hoc quod nec improbare poterit nec p̄tēpnere volet. In quibus

De incarnatione verbi

(si aliquid quod alibi aut nō legi: aut q̄ nō memini me legisse: nō q̄i docēdo q̄o doctores nostri nescierūt aut corrigēdo q̄ non bene dixerūt: sed dicēdo forsitan q̄ illi tacerunt q̄o tamē ab eorū dictis non discordet sed ill' cohereat) posui ad respondēdum p̄ fide nostra contra eos qui volētes credere quod nō intelligūt deridēt credētes siue ad adiuuādū religiōsū studiū eorum qui hūiliter querūt intelligere q̄o firmissime credūt nequa- q̄s ob hoc me redarguēdū existimo. **H**e tamē hāc legētibz eplam laborē inuigam querēdi alia scripta vt nō solūmō fide verū etiā euidētī cognoscāt ratiōe tres p̄sonas non esse tres deos sed vnū solū: nec tamē deo secundū vnā p̄sonaz incarnato: ex necessitate secundū alias p̄sonas: eūdē deū incarnari (aliquid hic q̄tū ad repellēdū opiniōem huius de- fensoris) sicut ipse putat nostre fidei suf- ficere credo subiugā. **A**p̄te dicit aut pa- trē et sp̄ritū s̄ctū cū filio esse incarnatū aut tres illas p̄sonas esse tres res sepa- ras. **N**imirū sepatōem talē existimat vt nec pater nec sp̄s̄s̄ctus sint in filio. **N**ā si due alie p̄sone sūt in filio et fili' in hoīe: ille quoq; sūt in hoīe. **U**nde putat cōsequi cū tres p̄sone simul sint in eodē hoīe si sūt vnā res nullaten' p̄sonā filij posse i hoīe ipso incarnari: sine alijs duo- bus p̄sonis. **P**ersonas tamē tres eē nō negat: nec filiū eē incarnatū. **Q**uā igit' (vt supra mōstratū ē) si tres p̄sone sunt tres res seperate: aut tres deos eē cōse- qui aut alias (de quibus iā dictū est) ab surditates nūc breuiter ostēdā adiuuā- te vno solo deo. **P**rimū quia etiā si sint tres dī nihil illi p̄derit ad defendēdū pa- trē et sp̄s̄s̄ctū ab incarnatōi quod fieri non posse putat siue deorū multitudine. **D**eniq; q̄ nō sunt plures dī sed vn' so- lus. **P**ostea patefaciā: quāuis sit vnus deus tres p̄sone: nō tamē qualibet vnā incarnata: alias quoq; incarnari neces-

se esse: sed potius eēt impossibile. **D**iu- ne vtiq; nature est sicut semp et vbiq; eē vt nihil vnq; aut alicubi sit siue eius p̄- sentia. **A**lioquin nequa q̄s vbiq; et semp est potēs et quod vbiq; potēs nō ē et sem- per: nullatenus ē deus. **S**i em̄ dicit non ipsā demā substantiā sed ptātem ei' esse semp et vbiq;: nō tamē negebat ptātem illi esse aut accidētālē aut substantiālē: ac- cidētālis quidē nō est deo ptās: quia cū oē subiectū siue accidētī aut esse aut in- telligi possit: deus sine ptāte nec eē nec intelligi potest. **S**i vero deo ptās s̄bstā- cialis est: aut pars ei' effentie: aut est id ipm quod est tota ei' eēntia. **P**ars aut non est: quia sicut supra dictū ē: q̄o par- tes habeat: aut actu aut itellectu ē disso- lubile: q̄o oīno extraneū est a deo. **I**des igit' est esse dei et ptās eius. **S**icut itaq; ptās dei est semp et vbiq;: ita quicquid ē deus vbiq; et semp est. **E**rga cū p̄dictus nostre fidei: defensor: secundum se: dicit esse tres deos: mōstrare nequid quomō- sint sepatim ea seperatione qua putat se patre et sp̄s̄s̄ctū ab incarnatōe libera- re. **N**ō ergo illū potest adiuuare multi- tudo deorū ad defendēdū patre et sp̄m s̄ctū ab incarnatōe qm̄ inueniri nō po- test in deorū multiplicatōe illa distinctio sine qua defēssionē istā fieri posse nequa q̄s existimat. **Q**uod aut vnus sol' deus sit et non plures: hinc facile p̄bat q; aut deus non est summum bonum aut sunt plura summa bona: aut non sūt plures dī sed vnus solus. **D**eū vero sūmū bo- nū esse nullus negat: quia q̄cqd aliquo minus ē nullaten' deus est et quicquid summū bonū nō ē: min' est aliquo: quia min' est sūmo bono. **S**ummū certe bo- nū pluralitatē sui non admittit vt plu- ra sint sūma bona: **S**i em̄ plura sūt sum- ma bona paria sūt. **S**ūmū ergo bonū ē quod sic prestat alijs bōis vt nec par ha- beat nec prestat'. **S**ummū ergo bonū vnū et solū ē: non igitur sūt plures dī s̄

vnus et solus est deus sicut summum bonum est vnum et solum: et sic summa substantia vel essentia siue natura que eadem ratione qua summus nullatenus pluraliter posse dici probatur. Qui vnus solus deus cum sit tres persone pater et filius et spiritus sanctus: non tamen filio incarnato necesse est alias quoque personas (sicut ille disputator putat) incarnari sed impossibile. Personas enim non negat plures esse idcirco quoniam alie sunt abinuicem. Si enim abinuicem non essent alie plures non essent. Sed vt breuius explicem quod volo et facilius loquar tamen sic supra feci de patre et filio: quod per hos clarescit quid intelligendum sit de spiritu sancto. Pater ergo et filius secundum substantias non sunt plures nec alij abinuicem quia non sunt due substantie nec alia substantia patris alia filij sed vna et eadem substantia sunt pater et filius. Secundum personam vero sunt plures et alij abinuicem: quod pater et filius non sunt vna et eadem persona sed due et alie abinuicem. Dicit ergo si filius incarnatus est: et filius non est alia sed vna et eadem numero res: que pater: ergo necesse est patrem quoque esse incarnatum. Vna enim et eadem numero res impossibile est simul esse et non esse in eodem homine incarnatam. Et ego dico. Si filius incarnatus est et filius non est vnus et eadem numero persona quam pater sed alia: non idcirco esse patrem incarnatum necesse est. Etiam enim personam esse in vno homine incarnatam: et aliam simul non esse in eodem homine incarnatam possibile est. Et ille. Si deus filius incarnatus est: et deus qui est filius non est alius sed vnus et idem numero deus qui pater est. Plus tamen (quoduis diuerse persone sint pater et filius) videtur necesse esse patrem quoque incarnatum cum filio propter identitatem deitatis: quam possibile esse propter diuersitatem personarum non esse simul incarnatum. Videte quid hic dicit: quomodo claudicat vtroque pede in incarnatione filij dei. Nam qui recte suscipit eius incar-

nationem: credit eum non assumpsisse hominem in vnitatem nature sed in vnitatem persone. Hic autem somniat hominem a filio dei magis esse assumptum in nature vnitatem quam in persone vnitatem. Si enim homo non opinaretur: non diceret magis necessarium esse patrem cum filio incarnatum (quod vnus est deus pater et filius) quam esse possibile illum simul non esse incarnatum quia plures sunt persone. Vtroque igitur pede id est in vtraque parte claudicat: in incarnatione filij dei qui vna natura est cum patre et alia persona a patre quicquid existimat hanc incarnationem esse secundum nature vnitatem: vt filius non possit incarnari sine patre: nec intelligit eam sic secundum vnitatem esse persone vt pater non possit incarnari cum filio. Quippe deus non sic assumpsit hominem vt natura dei et hominis sit vna et eadem sed vt persona dei et hominis vna eademque sit: quod non nisi in vna persona dei esse potest. Diuersas enim personas vnā et eandemque personam esse cum vno eodemque homine nequit intelligi. Nam si vnus homo cum singulis pluribus personis vna persona est necesse est plures personas que alie sunt a se inuicem esse: vnā eandemque personam: quod non est possibile. Quapropter impossibile est deo incarnato secundum vnā quālibet personam: illum secundum aliam quoque incarnari personam. Cur autem deus magis assumpsit hominem in vnitatem persone filij: quam in vnitatem alicuius aliarum personarum: quoduis in hac epistola nostrum hoc propositum non fuit: tamen quoniam huius rei mentio se obtulit aliquid reddendam rationem existimo. Nempe si spiritus sanctus incarnatus esset sicut filius est incarnatus esset spiritus sanctus filius hominis. Essent igitur duo filij in trinitate dei scilicet filius dei et filius hominis. Unde quedam nasceretur dubietatis confusio cum de deo filio loquermur vtrique enim esset deus: et filius quoduis alter dei alter hominis: fieret quoque quasi quedam inaequalitas diuersarum personarum secundum hoc

De incarnatione verbi

quod filij essent: que oīno equales eē de-
bent: cum alter filius (maioris parētis)
dignitate excelleret: alter (minoris parē-
tis) humilitate subesset. **H**ic em̄ maior
est natura dei q̄ hoīs: tanto dignius est
esse filium dei q̄ filiū hominis. **S**i ergo
spūsfactus natus esset ex virgine: cū fili-
us dei haberet excellētiore natiuitatem
solā que ex deo est: et spūsfactus minorē
tantū que esset ex homine: alia persona
esset maior et alia minor secundum digni-
tatem natiuitatis q̄ nō cōuenit. **Q**uod
si aut̄ pater in vnitate sue persone homi-
nem assumpsisset: easdem faceret in deo
pluralitas filiorū incōuenientias: et ad
huc aliam. **N**am si esset filius virginis:
due p̄sone in trinitate nomē nepotis as-
sumerēt: quia et pater nepos esset parē-
tum virginis et filius eius virginis esset
nepos: cum ip̄e tamen nihil haberet ex
virgine. **Q**uā ergo q̄libet paruū incon-
ueniēs in deo est impossibile: non debu-
it alia persona incarnari q̄ filius. **I**llo
em̄ incarnato nullum sequitur incōueni-
ens. **Q**uod em̄ patre minor dicit̄ filius
et spūsancto secundum humanitatē: non
tamen ille due persone ideo excellūt fi-
lio: quia eādē maiestatem (qua maio-
res sunt hūanitate filij) habet et filius: qua
et ip̄e p̄est cū illis sue hūanitati. **E**st et
aliud cur magis cōueniat filio incarna-
tio q̄ alijs. **Q**ui em̄ erat incarnandus ora-
turus erat p̄ humano genere. **E**t satis
conuenientiū suscipit mens hūana filiū
patri q̄ alijs alijs supplicare: q̄uis hec
supplicatio non fiat a diuinitate: sed ab
hūanitate ad diuinitatē. **H**ic idcirco fili-
us dei facit quia homo per vnitatē perso-
ne filius dei est. **A**mplius. **Q**ui hoīem
erat assumpturus ventur⁹ erat ad pu-
gnādum contra dyabolum: et ad inter-
cedēdum (sicut dixi) p̄ hominib⁹. **Q**ui
ambo dyabolus scilicet et homo per ra-
pinam se voluerunt facere similes deo:
cum propria sint vsi volūtate. **E**t quia

per rapinam voluerūt: non nisi falsita-
tem qm̄ non nisi iniuste voluerūt. **P**ro-
pria enim volūtate hominis sine angeli
est que contra volūtatem dei est. **C**um
em̄ vult aliquis q̄ deus velle prohibet:
nullū habet auctorem sue volūtatis ni-
si seipm̄: et ideo sua propria est. **N**am q̄-
uis homo volūtatem suā aliquādo sub-
dat voluntati alterius hominis: pp̄ria
tamen est si contra deū est: qm̄ non eam
subdit nisi vt aliquid qd̄ vult attingat:
et idcirco seipm̄ habet auctorem cur eā
alijs subdat. **Q**uapropt̄ propria volun-
tas est que nulli alijs est subdita. **S**olius
aut̄ dei est propriam habere volūtatem
ideest que nulli subdita sit. **Q**uicū q̄ igit̄
propria volūtate vtitur ad similitudinē
dei: per rapinā n̄itur: et deū pp̄ria di-
gnitate et singulari excellētia p̄uare q̄
tum in ip̄o est cōuincitur. **S**i em̄ est alia
aliqua volūtate que nulli subdita sit: nō
erit volūtate dei omnibus plata: nec erit
ipsa sola cui nulla alia p̄stit. **N**ulla igit̄
tur triū personarū dei cōgruētius semet
ipsam exinanīuit for. ser. acti. ad debel-
landū dyabolū et intercedēdum pro ho-
mine qui p̄ rapinā falsam similitudines
dei p̄sūpserāt: q̄ filius: qui splendor lu-
cis eterne et vera patris imago: nō rabi-
nā arbitratus est esse se equalē deo: vep̄
per veram equalitatē et similitudinē di-
xit ego et pater vnū sum⁹. **E**t qui videt
me videt et patrē. **N**ullus nāq̄ iusti⁹ ex-
pugnat reū: vel punit aut illi misericor-
dus parit vel pro eo intercedit: q̄ cui
speciali⁹ iniuria fieri probat̄: nec aliqd̄
conuenientiū opponit falsitati ad ex-
pugnādum: aut apponitur ad saluādū
q̄ veritas. **I**n illū em̄ (falsā dei p̄sumē-
tes similitudinē) speciali⁹ peccasse vi-
denē qui vera dei patris similitudo cre-
ditur. **S**uscepit aut̄ in vnitatē persone
hoīem vt dictum est vt sint due nature:
diuina scilicet et humaana: vna perso-
na. **D**e qua persona quā firmissime cre-

dimus esse: non ex duabus personis in xpo: tamē quia potest dici vnde parum caute intuitibus videri possit xps ex duabus et in duabus personis existere: nō inutile mihi videtur aliquid dicere.

Quō in xpo nō dicuntur due persone eē sicut due nature assūpte. **¶** Ca. V.

Sicut em̄ quidā. **Q**uō dicim⁹ in xpo nō eē duas personas sicut duas naturas. **N**ā deus et ante hoīs assūptōem persona erat nec postq̄ hoīem assūptus persona destitit esse: et homo assūptus persona est: quia oīs homo indiuiduus esse persona cognoscit. **Q**uare alia est persona dei que fuit ante incarnationem alia hoīs assūpti: sicut igitur xps deus et hō: ita due in illo videntur esse persone. **Q**ue ratiōinatio p̄ hoc videtur probare duas esse personas in xpo quia deus est persona et hō assūptus ē persona. **S**ed non ita est. **S**icut em̄ in deo vna natura est: plures persone: et plures persone sunt vna natura ita in xpo vna persona est: plures nature: et plures nature sūt vna persona. **Q**uēadmodū em̄ pater est deus et filius est de⁹: et spūssāctus est deus: et tamē nō tres dī sed vn⁹ est de⁹ ita in xpo de⁹ est persona: et hō est persona: nec tamē due sūt: sed vna persona. **N**on em̄ est ali⁹ de⁹: alius hō in xpo: quāuis aliud sit deus: aliud hō: sed idē ipse est de⁹ qui et hō. **V**erbū em̄ caro factū: assūpsit naturā aliā non aliā personā. **N**ā cū pferatur hō: natura tm̄ que comunis est oīb⁹ hoīb⁹ significat. **C**ū vero demonstratiue dicimus istū vel illū hoīem: vel p̄prio noīe ihesu: personā designam⁹: que cū natura collectōem h̄z pprietatū quib⁹ hō cōmunis: sit singlis et ab alijs singulis distinguit. **N**ā cū ita designat non quilibet hō intelligit s̄ q̄ ab anglo nūciat⁹ ē q̄ de⁹ et hō fili⁹ dei et fili⁹ x̄gis ē et quicquid de illo dicitur aut secūdū deū: aut secūdū hominē verū est dicere. **N**eq̄ em̄ personalit̄ fili⁹ dei designari potest vel nominari si-

ne filio hoīs: nec fili⁹ hoīs sine filio dei: quia idem ipse est fili⁹ dei qui fili⁹ hoīs: et eadem ē verbi et assūpti hoīs pprietatum collectio. **D**iuersarū vero personarū impossibile ē eandem esse pprietatū collectionē: aut de inuicē eas p̄dicari. **N**ā et petri et pauli nō est eadē pprietatum collectio: et petr⁹ nō dicitur paul⁹ nec paulus petrus. **C**ū ergo verbū caro factū et est: naturā assūpsit: que sola noīe hominis significatur: et semp̄ est alia a diuina natura. nō aliā assūpsit personā quā eadē habet cū assūpto hoīe pprietatū collectionem. **N**ō em̄ idē est hō: et assūptus a verbo: hō idest ihesus: quā in noīe hoīs sicut dictū ē sola intelligit natura in assūpto vero hoīe vel in noīe ihesu intelligit cū natura (idest cū hoīe) collectio pprietatū: que ē eadē eidē assūpto homini et verbo. **Q**uapropt̄ non dicimus verbū et simpliciter hoīem eandē esse personā: ne nō magis dicam⁹ illum hoīem eandē esse personā cū verbo: quā quilibet hoīem s̄ verbū et illū assūptū hoīem idē est ihesū: sicut nō credimus eūdē hoīem eandē simpliciter eē personā cū deo: s̄ cū illa persona: quā verbū est: et fili⁹ est: ne confiteri videamur ipsū hoīem personā eandē esse: que pater ē aut spūssāctus. **S**ed quō et verbū ē de⁹: et ille assūptus hō est hō verū ē dicere quia de⁹ et hō eadē est persona est: sed in noīe dei subaudiendum verbum et in nomine hominis subaudiendum est filius virginis.

Quā p̄ fili⁹ et spūssāct⁹ nō sint tres res sepeate naturali p̄bat̄ exēplo. **¶** VI.

De scriptis illi cui respondeo in hac ep̄la nihil potui videre preter illud quod supra dixi s̄ p̄to sic rei veritatē patere et h̄is quod dixi ut nulli lateat intelligētī nihil quod ab illo dicitur vim veritatis tenere. **S**ed si reuocatus a multitudine deorū: pluralitatē abnegat in deo personarū: hoc ideo facit: quia nescit vnde loquit̄. **N**am nec deū nec p̄-

De incarnatione uerbi

sonas eius cogitat: sed tale aliquid quales sunt plures humane persone. Et quod uidet unum hominem plures personas esse non posse: negat hoc ipsum de deo. Non enim idcirco dicuntur tres persone quia sunt tres res separate sicut tres homines sed quia similitudinem habent quandam cum tribus separatis personis. Consideremus hoc in patre et filio et idipsum intelligatur de spiritu sancto. Ponamus igitur hominem qui tamen sit pater et non filius et filium eius qui tamen sit filius et non pater ut adam et abel. Dicimus itaque de adamo patre et abel filio: quia pater non est filius et filius non est pater quod duo homines et separate persone sunt adam et abel nec est cuius filius sit adam aut cuius pater abel. Sic itaque fatemur in deo quia pater non est filius: aut filius pater: quousque duo dei non sint quam pater non habet patrem: aut filius filium. Similiter spiritus sanctus non est pater aut filius: quia non est cuius sit pater aut cuius sit filius. Quia ergo pater et filius et spiritus sanctus tres sunt et alij ab inuicem: et nec de inuicem dici queunt: sicut de patre et filio in diuersis personis hominum ostendimus: ideo dicuntur tres persone non quod sint tres res separate. Ac si negat tria dici de uno possibile: et unum de tribus ut tria non dicantur de inuicem sicut in hijs tribus personis et uno deo facimus quam hoc in alijs rebus non uidet: nec in deo intelligere valeat sufferat paulisper aliquid: quod intellectus eius penetrare non possit esse in deo nec comparet naturam que super omnia est libera: ab omne lege loci: et temporis et compositiois partium: rebus quo loco: aut tempore clauduntur: aut partibus componuntur sed credat aliquid in illa esse quod in istis esse nequit: et acquiescat auctoritati christi nec disputet contra illam.

Originem personarum in diuinis alio naturali exemplo probat. Cap. VII.

Ideam tamen an in rebus creatis et loci et temporis et compositio-

onis partium legi subiaceret inueniri possit aliquatenus hoc quod negat in deo.

Ponamus fontem de qua nascatur et fluat riuus qui postea colligatur in lacum sitque nomen eius nilus. Sic itaque discrete dicimus fontem riuum lacum ut fontem non dicamus riuum, aut lacum nec riuum fontem aut lacum, nec lacum fontem aut riuum fons tamen et nilus uocatur et riuus nilus et lacus nilus et duo simul fons et riuus nilus: fons et lacus nilus riuus et lacus nilus: cum tamen non sit alius et alius nilus sed unum idemque siue cum singulis quilibet siue cum binis siue cum tres dicuntur nilus. Tres igitur sunt fons: riuus: lacus: et unus nilus: unus fluuius: una natura: una aqua: et dici non potest quod tres. Nam neque tres: aut nili: aut fluuij: aut nature: aut aque sunt: neque tres aut fontes: aut riuus: aut lacus. Unum igitur dicitur hoc de tribus et tria de uno: nec tamen tria de inuicem. Quod si obicit non esse singulum quemque: aut fontem: aut riuum: aut lacum: aut binos perfectum nilum: sed partes nihil cogitet totum hunc nilum ex quo incipit: usque dum desinet esse in tota quasi etate sua: quia nec ipse totus est simul: aut loco aut tempore sed per partes nec perfectus erit: donec desinat esse: habet enim nihilus quandam cum oratione similitudinem: qua quod diu quasi ex oris fonte procedit: perfecta non est: et cum perfecta est: iam non est. Si quis enim sic consideret et diligenter intelligat: cognoscet totum nilum esse fontem totum esse riuum: totum esse lacum: nec fontem esse riuum aut lacum: nec riuum esse fontem aut lacum: nec lacum esse fontem aut riuum. Non enim est idem ipse fons: qui riuus aut lacus quousque idipsum sit riuus et lacus quod fons idem nilus: idem fluuius: eadem aqua: eadem natura. Tria igitur hec dicuntur de uno perfecto: et unum perfectum totum de tribus: nec tamen ipsa tria de inuicem dicuntur: quousque hoc aliter valde: et perfectius sit in

illa natura simplicissima: et ab omni loco vel temporis liberrima. Verū tamen si hoc aliquatenus videtur in rebus que partibus compositis localis: et temporalis est non est incredibile in illa summe libera natura perfecte esse. Est hoc quoque hic considerandum: quia fons non est de riuo nec de lacu: riuus vero de solo fonte: non de lacu: lacus vero de fonte: et de riuo: et ita ut totus riuus de toto fonte: et totus lacus de toto fonte et de toto riuo: sic dicimus in patre et filio et spiritu sancto. Et quia alio modo riuus est de fonte: et alio modo lacus de fonte: et riuo: ut lacus non dicatur riuus: sic suo quodammodo alio: verbum est de patre et spiritu sancto alio modo de patre et verbo: ut idem spiritus sanctus non sit verbum aut filius: sed procedens. Adhuc volo quidam dicere quod quisquam magnam habeat dissimilitudinem nonnullam: tamen habet ad incarnationem verbi similitudinem quod forsitan aliquis legens contempnerit: dicam tamen quia ego alio dicere omnino non contempnerem. Si enim riuus per fistulam currat a fonte usque ad lacum: nonne solus riuus quis non alius nisi quia fons et lacus: ut ita dicam in fistula est. Sic solus filius incarnationis est: licet non alius deus quod pater et spiritus sanctus.

Eternitatem cui punctum comparat. VIII.

Sed quoniam ista terrena valde longe sunt a summa natura leuemus ad illam (ipsa opilate) mentem et in ea preplemur aliquatenus et breuiter quod dicimus. Deus non est aliud quam ipsa simpliciter eternitas. Eternitates autem plures intelligi nequeunt. Nam si plures sunt: aut sunt extra se inuicem aut sunt intra se inuicem. Sed nihil est extra eternitatem: ergo nec eternitas est extra eternitatem. Itz si extra se inuicem sunt in diuersis locis sunt: aut temporibus: quod alienum est ab eternitate. Non itaque sunt plures eternitates extra se inuicem. Si vero inuicem in se plures esse dicitur. Sciendum quia quotienscunque repetatur eternitas in eternitate

non est nisi vna et eadem eternitas. Dignior est autem natura que in se repetita semper sibi conuenit imperfectam vnitatem: quam que sui admittit pluralitatem. Ubi enim pluralitas ibi diuersitas. At ubi diuersitas ibi non est perfecta concordia. Perfecta namque est que in idempnitatem: et eandem vnitatem conuenit. Si ergo melior est perfecta concordia quam imperfecta: et impossibile est in summo bono quod est ipsa eternitas esse imperfectum aliquid: non est possibile naturam eternitatis: pluralitatem admittere. Quapropter quotienscunque repetatur eternitas in eternitate: semper vna et eadem eternitas est. Quod de multis alijs similiter dicitur: ut omnipotentia in omnipotentia non est nisi omnipotentia vna. Et ut vnum de his que diuinam non habent naturam: in quo similiter est: ponam. Punctum in puncto non est nisi punctum: habet enim punctum (velud medium punctum mundi velud punctum temporis id est presens tempus) eternitatis: non nullam similitudinem non parum ad eiusdem eternitatis contemplationem vtile. Unde lacus alius disputandum est: hic tamen hoc sufficiat: quia punctum simpliciter id est sine partibus est: et indiuisibile est velud eternitas: et ideo punctum cum puncto sine interuallo non est nisi vnum punctum: sicut eternitas cum eternitate non est nisi vna eternitas. Ergo quoniam deus eternitas est non sunt plures dei: quia nec deus extra deum nec deus in deo addit numerum deo. Semper igitur vnus et idem est solus deus. Cum itaque deus de deo nascitur (quia quod nascitur non est extra id de quo nascitur) est: plures in parte et partes in plures scilicet deus pater et filius et cum deus procedit de deo patre et filio nec exit extra deum manet deus id est spiritus sanctus in deo de quo procedit. Et est vnus deus pater et filius et spiritus sanctus. Et quomodo ista natiuitas: et ista processio sine principio sunt: alioquin eternitas nata et eternitas procedens quod falsum est: habet principium nequaquam deum incepisse esse patrem aut filium aut spiritum sanctum

cogitare debem⁹ aut possum⁹. Sic autē (B
 stātia diuina eternā z singularē fūat vni-
 tatē sic horū velanno:ū p̄ris scz z filij : p̄-
 cedēt z de quo p̄cedit natura inseparabile
 tenet cū vnitāte p̄lātātē. Nā quēadmo-
 dū necē ē deū sp̄ vnū z eūdū eē z nō aliū:
 et aliū ita pater nūq̄ ē idē filio suo aut p̄-
 cedēs illi a quo p̄cedit scdm̄ has relatōes
 S; pater ali⁹ ē: z fili⁹ ali⁹ ē: p̄cedēs ali⁹ a
 quo p̄cedit: nec vnq̄s dici possūt de inuicē
 Quō q̄ cū de⁹ nascit de deo: vl cū de⁹ p̄-
 cedit de deo: nec substācia p̄t amittere sin-
 glaritatē: nec relatō p̄lātātē idcirco vnū
 ē ibi tria: z tria vnū. nec tñ tria de inuicē di-
 cūtur: nec incredibile debet esse in natura q̄
 sup̄ oia z oib⁹ alijs dissimiles ē eē aliqd̄:
 cur⁹ exemplū i alijs reb⁹ nō valeat p̄fecte
 inueniri: hec autē tria latini dicunt p̄sonas
 greci substācias. Sic em̄ dicim⁹ nos i deo
 substācia vnam: tres p̄sonas: ita illi dicūt
 vnā eēnciā tres substācias: idipm̄ p̄ sub-
 stācia q̄ nos p̄sonā significātes nec a nob̄
 aliquaten⁹ i fide discrepātes. Quō vero
 fili⁹ nascit de patre z sp̄s s̄c̄r⁹ p̄cedat a
 patre z filio nec tñ sit fili⁹: qm̄ sicuti ē: vi-
 deri i hac vita nō p̄t b̄t̄s augustin⁹ velud
 p̄ specim̄ i enigmate i libro de hac ip̄a tri-
 nitate diligētē cōtēplār⁹ ē. Et ego in mo-
 nologiō meo p̄ mea possibilitate disputa-
 uī Si q̄s ar̄ velit scire cur i sūma eēntia n̄
 l⁹ sit sex⁹ cur parēs ibi pot⁹ dicat p̄r quā
 m̄f aut p̄les fili⁹ q̄ filia aut cur p̄r tñ i ge-
 nit⁹ fili⁹ tñ genit⁹: sp̄s s̄c̄r⁹ nec genit⁹ nec
 ingenit⁹ in eodē libello inueniet.
 Explicat d̄ fide xp̄iana siue icarnatōe x̄bi

Incipiūt capla in librū b̄t̄i Anselmi or-
 dinis sancti b̄ndicti de pctō originali z con-
 ceptu virginali. **Capitū. I.**
Que sit originalis z p̄sonalis iusticia
 Qualit̄ hūana nā corrupta ē. II.
Quā sit pctm̄ nisi i voluntate rōali. III.
Quā nihil p̄ se sit iustū aut iūstū nisi ip̄a
 iusticia vl̄ iniusticia z q̄ nihil puniat nisi
 volūtas vel iniusticia. **Capitū. IIII.**
Quā malū q̄ est pctm̄ siue iusticia: nihil sit

Quā cū puniat d̄s p̄ pctō non
 puniat pro nihilo. **Capitū. VI.**
Quā semē hoīs dicat i mōm z cōcipi in
 pctis q̄uis i eo nō sit pctm̄. **Capitū. VII.**
Quā i semine sūpto de virgie nō sit pec-
 catū nec necessitas futuri peccati. VIII.
Quā cur pctm̄ q̄ dāpnat hūanū genus ma-
 gis imputat̄ ade q̄s eue cū ille post et per
 illam peccauerit. **Capitū. IX.**
Quā cur grauetur pctō ade q̄ ei⁹ cōscij non
 ppagatio de virgie nō (fuerūt. X.
 subiaceat legi z meritis naturalis ppaga-
 tionis z q̄ tres sunt cursus rerū. XI.
Quā mala ade nulla rctitudie ad illā ho-
 m̄ z si nō eēt **U**minē trāseant. XII.
 d̄s sed pur⁹ hō: nec eē tñ illū talē qual̄ pri-
 mus hō fact⁹ ē p̄p̄osite ratōi nō refraget̄
 q̄ scriptū ē hoīem de i mōo semie z iniq̄ta-
 tatib⁹ cōceptū etiā si d̄ aliqb⁹ pp̄rie dictū
Quō massa peccatrix n̄ sit (sit. XIII.
Quā cur iohan̄ **T**oto peccatrix. XIII.
 nes z alij q̄ similiter p̄cepti sūt p̄ miraculū
Quā cur d̄s icarna (nō sint p̄ se liberi. XV.
 t⁹ sit cū de adā posset facē hoīes nō deos
 sine pctō tot q̄ sufficerēt. **Capitū. XVI.**
Quā de virgie iusta d̄s cōcept⁹ sit nō ex
 necessitate: q̄si de peccatrice nō posset: sed
Quō ista ratō (q̄ sic docebat. XVII.
 et altera alibi data concordent z different
Quā nar⁹ de virgie p̄ originali (XVIII.
 pctō habuit originalē iusticiā. **Capitū. XIX.**
Quā de quāntitate originalis pcti. XX.
Quā cur z quō descēdat in infātes. XXI.
Quā pctā parētū post adā nō cōputet̄ i
 originali pctō filiorū. **Capitū. XXII.**
Quō noceat aiabus eorū. XXIII.
Quō tñ null⁹ potet pctm̄ p̄ris: s̄ suoz
Quid sit originali pctm̄ etq̄. XXIII.
 in oibus sit equale. **Capitū. XXV.**
Quā cōtra illos q̄ putāt infātes non debe-
 re dampnari. **Capitū. XXVI.**
Quō in potētia habēdi iusticiā excu-
 set eos post baptismū. **Capitū. XXVII.**
Quā de conceptu virginali z pctō originali.

De conceptu virginali

Omnim in omni
b^o religiose tue voluntati veli
si possi obseq^r z ff z fili carissi
me. **B**oso tūcvtiq; maxie de
bitore me iudico cū eā a me i te excitari in
telligo. **L**err^o at sū cum i libro. **L**ur dō hō
quē vt ederē tu maxie iter alios me ipulsi
sti i q te mecū disputatē assūpsi: legis aliā
pter illā q̄ ibi posui posse videri rōez quō
de^o accepit hoies d massa peccatrice hūa
ni generi sine pctō q; studiosa mēs tua ad
q̄rendū q nā sit illa n̄ paz puocat. **Q**ua
prop^t iustus videre tibi timeo si qd inde
mibi videf: dilectōi tue abscondo. **D**icā igit
tur sic breuif de h q̄ sctio vt nll^o de eadē
re fidelē iprobē sctētā: nec meā (si verita
ti repugnare rōnabilif poterit. onidi) pni
caciē defedā. **I**llā tñ eiusdē rei rōem q̄ in
eodē opusculo posui omnio ratā z sufficiē
te (si bene cōsiderē) existio: nihil em̄ phi
bet eiusdē rei rōes ples eē q̄rū vnaq; so
la p̄t sufficere. **A**d vidēdū igit q̄lit dō ho
miem assūpsit de generi hūani massa pec
catrice sine pctō: pmū de origiali pctō ne
cesse ē iuestigare: q; deb̄ solo nasci hec q̄
stio. **N**ā si videf quō xps huic subiacē nō
potuit: q̄liter assūptio siue conceptio illi
hois ab oī pctō libera fuit: palā erit. **O**ri
giale ab origie denoiari dubiū nō est. **S**i
ḡ origiale pctm̄ nō ē nisi i hoie: videf dici
ab origie hūane nature qd ē ab ei^o initio
origiale: eo q; ab ipa hūane nature origie
trahaf: aut ab origie h̄ ē ab initō vnuscu
iusq; psone qm̄ i ipa ei^o trahaf origie. **S**z
qd ab initio hūane nature descēdat nō vi
deē quando origo illius iusta fuit quādo
primi parētes iusti facti sūt sine pctō. **V**i
detur itaq; dici originale ab ipsa origine
vnuscuusq; psone humane q̄uis si qd
dicat peccatuz vocari origiale eo q; ab ill
descēdat i singlos a qb^o hz originē natu
re: n̄ cōtradicā si tñ n̄ negēf origiale pctm̄
cū ipa vnuscuusq; psōe trahi origie. **L**i
cet em̄ i vnoq; hoie sil fuit z natura (q̄ est
hō sic oēs alij) z psōa q̄ discernif ab alijs
cū dicat ille v̄l iste suo pprio noie: vt adā
z abel: et vnuscuusq; pctm̄ sit i natura z
psōa: fuit em̄ pctm̄ adei hoie qd ē i natu

ra: z i illo q̄ vocat^o ē adā qd ē i psōa. **E**st
tñ pctm̄ qd q̄sq; trahit cū natura z in ipsa
sui origie: z ē pctm̄ qd nō trahit ab ipa na
tura: sed ipē fac̄ illd postq; i psōa discreta
ab alijs: psōnis. **I**llud qd ē qd trahit i ipa
origie vocat^o origiale q; p̄t etiā dici natu
rale: non q; sit ex eēntie nature f qm̄ ppē
ei^o corrūptōem cū illa assumif. **P**ctm̄ aut
qd q̄sq; fac̄ postq; psōa ē psōnale p̄t noia
ri q; vicio psōe sit. **S**ilī rōe p̄t dici origial
z psōnal iusticia. **S**i qd ē adā z eua origia
lif h̄ ē i ipō sui initio mox vt hoies extite
rūt sine iteruallo iusti sil fuerūt. **P**ersonal
at dici p̄t iusticia cū i: iust^o accipit iusticiā q̄
i origie nō habuit. **E**rgo adā z eua si iusti
ciā seruassēt origiale: q; de illis nascerētur
origialiter: sic illi iusti eēnt. **Q**m̄ at psōa
liter peccauerūt. cū origialiter fortes z in
corrupti haberēt ptatē sp seruādi sine dif
ficultate iusticiā: totū q; erāt infirmatū et
corruptū ē. **C**orp^o qd ē q; tale p^o pctm̄ fu
it q̄lia sūt b: uitoz aialiu corruptōi z carna
lib^o appetitib^o sbiacētia: aia xō q; ex coru
ptōe corpis z eiusdē appetitib^o atq; ex
digētia bonoz q; pdidit carnalib^o affecti
b^o ē ifecta: nō potuit h̄fe psōnale iusticiā.
Qualiter hūana natura corrupta est.
Et extra illos de illa nihil erat: to
ta ifirmata et corrupta ē. **R**eman
sit igit i ea debitū iusticie integre sine omī
iusticia q̄ accepit: et debitū satisfaciēdi qz
eā deseruit cū ipa corruptōe q̄ prop^t pec
catū icurrit. **S**ic itaq; si nō peccasset q̄lis
fctā ē a deo tal^o ppagaref ita post pctm̄ q̄
lē se fec̄ peccādo tal^o ppagaf. **Q**m̄ igit p
se nec satisfacere p pctō nec iusticiā dere
lictā recuperare valz et corp^o qd corrūpitur
aggūat aiam et tūc maxie qm̄ ifirmū ē vt
i ifātia: z i vtero m̄ris vt nec itelligere iu
sticiā possit: videf eē nccē eā ifātib^o nasci
cū debito satisfaciēdi p primo pctō qd sp
cauere potuit et cū debito habēdi origia
lē iusticiā q̄ sp seruare valuit. **N**ec ipotē
tia excusat eā i ipis ifātib^o q; i ill nō soluit
qd debet: qm̄ ipa sibi sed eā deserēdo iusti
ciā i primis hoib^o i qb^o tota erat: et sp de
bitrix ē h̄fe ptatē quā ad seruādā sp iusti
ciā accepit: h̄ eē videri p̄t imfātib^o origia

et peccato originali

le pctm **A**ddam^o etiā pctā proximoz par-
rētū q̄ reddūtur i terciā et quartā genera-
tōem. Quis enī queri possit vtruz oīa hec
itelligēda sint i originali pctō an nō: tñ ne
propter hoc q̄ q̄ro videar leuigare illō po-
nā istō eē tale: vt a nullo graui^o oñdi possit

Quā sit pctm nisi i volūtate rōnali.

Az siue h̄ totū sit origiale pctm si-
ue aliō min^o puto nullatenus illō
posse asseri eē in ifātē aīq̄ habeat
aiāz rōalē sicut nec i adā fuisse iusticiā pri-
uāq̄ fieri hō rōnal. Nā si adā z eua gene-
rasset sine pcedētī pctō n̄ tñ eēt i seie iusti-
cia nec eē possz pri^o q̄z formarēt inuicētes
hoiem. Si ḡ semē hoīs n̄ ē susceptibile ius-
ticiae pu^o q̄z fiat hō nō p̄t suscipere origiale
pctm aīq̄ hō fiat. Nēpe origiale pctm eē
iusticiā dubitari n̄ dz. Nā si oē pctm ē ius-
ticia z origiale pctm ē pctm: vtiqz ē z i
iusticia. Sz si dicē aliqz n̄ eē oē pctm i iusti-
cia. dicat posse s̄l i aliq̄: z eē pctm: z nullā
eē iusticiā: q̄ videt̄ incredibile. Si dō dr
origiale pctm n̄ eē absolute dicēdū pctm
s̄ cū additāto origiale pctm s̄c̄ pict^o hō
n̄ de hō ē h̄ de hō pict^o p̄ctō seq̄ qz ifās
q̄ nullū hz pctm nisi origiale mōs ē a pctō.
nec fuit sol^o inter hoīes fili^o virgīs i vtero
mris et nascēs d̄ m̄re sine pctō. et aut n̄ dā
nat̄ ifās q̄ morit̄ sine baptismo nullū h̄is
pctm p̄ter origiale: aut sine pctō dāpnat̄.
Sz nihil hoz accipim^o. Quare oē pctm ē
iusticia et origiale pctm ē absolute pctm
vñ seq̄ q̄ ē iusticia. Itē si dō n̄ dāpnat̄ ni-
si p̄p̄ iusticiā dāpnat̄ at̄ aliquē p̄p̄ ori-
giale pctm ḡ n̄ ē aliō origiale pctm q̄z ius-
ticia. Qd̄ si ita ē origiale pctm n̄ ē aliō q̄z
iusticia id ē absētia debite iusticie si videt̄
eē iusticia nisi i natura: q̄ cū dz h̄re iustici-
az n̄ hz: vtiqz origiale pctm claudīt sub ea
dē diffinitōe iusticie. At si iusticia ē rctitu-
do volūtatis p̄p̄ se fuata nec ista rctitudo
p̄t eē nisi i rōnali natura ḡ n̄ ē vlla natura
susceptibil̄ iusticie p̄ter rōnalē. Quāz qm̄
iusticia n̄ p̄t eē nisi vbi iusticia dz eē: origi-
nale pctm: q̄ ē iusticia n̄ ē nisi i natura rō-
nali. Rōnal̄ at̄ natura n̄ ē nisi dō z āglus
et aīa hoīs p̄ q̄z hō dr rōnal̄ sine q̄ n̄ ē hō
Qm̄ ḡ n̄ ē origiale pctm nec i dō nec i an-
glo n̄ ē nisi hoīs aīa rōnali. Sciēdū q̄z ē

qz iusticia n̄ p̄t eē nisi i volūtate si iusticia ē
rctitudo volūtatis p̄p̄ter se fuata q̄re nec
iusticia. Nō enī vocat̄ absētia iusticie ius-
ticia nisi vbi dz eē iusticia. Nihil itaqz p̄t
ipam iusticiā v̄l iusticiā dr iustū v̄l iustū
nisi volūtas aut p̄p̄ter volūtate iustā v̄l i-
ustā. Per hāc dicim^o iustū v̄l iustū hoīez
v̄l āglm̄ iustā v̄l iustā aīam siue actōem.

Quā nihil p̄ se sit iustū aut iustū nisi ipa
iusticia v̄l iniusticia et q̄ nihil puniat̄ nisi

Nihil ei siue volūtas v̄l iusticia
s̄ba siue actō siue aliq̄ aliō p̄ se cō-
sideratū ē iustū nisi iusticia: aut i-
ustū vel pctm nisi iusticia nec ipa volun-
tas i q̄ ē iusticia siue iusticia. Nihil ei evis
illa aīe p̄ q̄z ipa aīa vult aliō: q̄ vis instrū-
volēdi p̄t dici (s̄c̄ v̄l instrumētū vidēdi)
q̄z volūtate noīam^o: et aliō ē iusticia quā
h̄ndō iustā volūtas: z q̄ carēdo iustā vo-
cat̄. Dr ei volūtas eiusdē instrumētū ad af-
fctōes z v̄l q̄ h̄ lōgū ē inferē. Nec ipi ap-
petit^o q̄s ap̄los carnē vocat̄ (q̄z cupiscit
aduer^o sp̄m̄: z legē pcti q̄ ē i mēbr̄ repug-
natē legi mēri) iustū v̄l iustū se p̄ se p̄siderā-
di. Nō ei iustū faciūt v̄l iustū sc̄ciētē: s̄ i-
ustū tātū volūtate (cū n̄ dz) p̄sc̄ciētē. Dicē
ei ap̄ls nihil dāpnatōis eē h̄is q̄ sūt i x̄po
ih̄u q̄ n̄ sc̄bz carnē ābulāt idest: n̄ carni vo-
lūtate p̄sc̄ciūt. Nā si sc̄ciētē sine p̄sc̄su ius-
tum facerēt seq̄rē dāpnatio. Quare nō
eos sc̄tire s̄ eis cōsc̄tire pctm ē. Si enī iusti
p̄ se eēt q̄tiēs ill̄ sc̄tirēt iustū facerēt. Sz
q̄n̄ bruta aīalia ill̄ p̄sc̄ciūt n̄ dūr iustā. Itē
si pctā eēt aufere^o i baptismo cū oē pctm
abstergit̄ q̄ neq̄qz fieri palā ē. Quare n̄ ē
i eoz eēntia vlla iusticia s̄ i volūtate rōa-
li illos iordiate seq̄nte. Cū ei ill̄ resistit vo-
lūtas cōdelectādo legi dī s̄m̄ iteriorē hoī-
nē tē ē iustā volūtatis. Iusticiā ei q̄z lex iubz
z legē dei dicē qz a dō ē z lege mēri qz p̄ mē-
tē itelligit̄ sic lex vet^o lex dei dicē qz a dō
ē z lex moisi qz p̄ moīse m̄strata ē. Qd̄ q̄
dē dixi nllā actōem p̄ se iustā dici s̄ p̄p̄ter
iustā volūtate i ill̄ planū ē q̄ n̄ iuste pos-
sūt fieri aliq̄n̄ vt ē hoīez occidē: sic fecē fi-
nees: z vtriusqz sex^o cōmixtio vt i iugio
z sic i baut̄ aiab^o. In ill̄ vero q̄ nūqz nisi i
iuste p̄nt eē vt ē p̄ iurium z qd̄ā aīa q̄ nec
sunt nomināda nō ita facile itelligit̄. Sz
si aliqua actio: q̄ fit aliud: q̄ nō ē nisi dū fit

De cōceptu virginali

aliis et p̄ acto eo trāsit vt iā n̄ sit aut op̄ q̄ fit et remanet. Verbi gr̄a. Ascribendo qd̄ scribi nō debz trāsit scriptio q̄ fuit scriptur̄ re q̄ remanēt) eēt pctm̄ trāseunte actōe vt iā nō sic trāsiret similiter pctm̄: nec iam esset aut q̄ diu remanēt qd̄ fit nūq̄ deleret pctm̄. S; videm̄ pctā sepe n̄ delē actōe deleta: et deleri: ope non deletō. Quare actio que trāsit: nec opus q̄ remanet ē ali: quādo pctm̄. Deniq; si de actōib̄ volūtarijs q̄ iuste fuit arguūtur mēbra z sens̄ q̄ b̄ fuit: r̄idere possūt. De^o nos: z ptātē q̄ i nobis ē subiecit volūtati: vt ad imperiū ei^o nō possum^o nō mouere nos z facere q̄ vult. Imo illa mouet nos velut instrumenta sua z fac̄ opa q̄ videmur facere nec nos possum^o illi p̄ nos resistere nec opa q̄ fac̄ possūt nō fieri d̄natiōni quā de^o nobis dedit nec possum^o nec debem^o nō obedire. Quā illi obedim^o do q̄ hāc legē nobis dedit obedim^o. Ergo qd̄ peccāt mēbra vel sens̄ v̄l opa q̄ de^o sic subiecit voluntati si seruat qd̄ de^o ill' ordinauit. Quicqd̄ igit̄ faciūt totū iputādū ē volūtati. Qd̄ cū ita sit miraf̄ forsitā: q̄s cur p̄ culpa volūtatis mēbra puniātur v̄l sens̄. Vex nō ita est: nō em̄ puniūt nisi volūtas. Nā nihil ē ali: cui pena nisi qd̄ ē cōtra volūtātē et nulla res penaz sentit nisi q̄ hz volūtātē mēbra at̄ z sēs̄ p̄ se nihil volūt. Si igit̄ volūtas i mēbris z sensib̄ opaf̄ ita i ill' ip̄a torq̄tur aut delectaf̄. Qd̄ si q̄s nō accipit: sciat in sensib̄ z mēbris nō nisi aiām i qua ē volūtas sentire z opari: z ido i ill' torq̄ri aut delectari: hz tñ vsus vt actōes q̄s fec̄ iusta volūtas vocem^o pctā: q̄ i volūtate q̄ fuit et pctm̄. Danf̄ etiā q̄busdā noīa q̄b̄ significaf̄ eas iuste fieri vt fornicatō mēdatiū. S; aliud itelligit̄: cū q̄si actio v̄l platō aliud cū vtz iuste fiat consideraf̄.

Quā malū q̄ ē pctm̄ siue iusticia nihil sit. Deniq; ois eēntia ē a deo: a q̄ nihil ē iustū. Quare nlla eēntia ē iusta p̄ se. Iniusta aut̄ oīno nihil est sic cecitas. Nō em̄ aliud ē cecitas q̄ absentia vis̄ vbi d̄z eē: q̄ nō magis ē aliud i oculo vbi d̄z eē visus: q̄ i ligno vbi nō debz eē.

Nō em̄ ē iusticia tal' res q̄ ificiat z corrūpat aīa velud corp^o venēdo z q̄ faciat aliud sic videt̄ quādo maliciosus hō mala facit opa. Nā quēadmodum cui i domita fera ruptis vinculis discurrēdo seuit z cū nauis si gubernator dimisso gubernaculo dimittat eam vētis et moribus maris vagatur et inuehit in quolibet pericla dicimus qz hoc facit absentie cathene: vel gubernaculi: nō qd̄ absentia eoz aliud sit aut q̄c̄q̄ faciat: sed qm̄ si adesset faceret ne seuiret fera aut peirz nauis. Ita cū mal^o hō seuit et i quibet aīe sue pericla q̄ sūt mala opa i pellit: clamam^o qz h̄ opaf̄ iusticia: non q̄ ip̄a vlla eēntia sit: aut faciat aliud: sed qm̄ volūtas (cui subditi sūt oēs volūtarij mot^o toti^o hoīs) absente iusticia diuersis appetitib̄ implia: se z oīa sibi subdita i multimoda mala leuis: z effrenata: z sine rectorē p̄cipitat: qd̄ totū iusticia si adeēt: p̄hiberet ne fieret. Ex hijs ḡ facile cognoscit̄ qz iusticia nullā hz eēntiā: q̄suis iniuste volūtatis effect^o z act^o: q̄ p̄ se considerati aliud sibi vsus iusticiā nos. Hac ip̄a rōe itelligim^o malū nihil eē. Sic em̄ iusticia n̄ ē aliud quā absentia debite iusticie: ita malū nō ē aliq̄s absētia debiti boni. Nulla at̄ eēntia (q̄suis mala dicat̄) ē nihil: nec malā eē ē illi eē aliqd̄. Alii em̄ eēntie ē aliud malā eēntiā eē: quā deesse illi bonū qd̄ debet h̄re. De esse vero bonū qd̄ debet adeē nō ē aliud eē. Quare malū eē: n̄ ē illi eēntie aliqd̄ eē: hec breuit̄ de malo qd̄ sp̄ ē nihil i dubitāter qd̄ ē iusticia: dixi. In comoditas em̄ nō ē malū: vnde i comoda mala dicuntur: q̄ aliq̄n nihil ē vt surditas z cecitas aliq̄n videtur eē aliud: vt dolor z tristitia.

Quā aut̄ iusticia sit rectitudo volūtatis propter se seruata z iusticia nō sit aliud quā absentia debite iusticie: z nllā habeat eēntiā q̄ etiā ois eēntia sit a deo z nihil sit a deo nisi bonū: sufficiēter me puto oñdusse i eo tractatu quē feci d̄ casu dyaboli. S; de iusticia pleni^o in eo quē edidi de veritate. **Q**uā cū puuit d̄s p̄ pctō n̄ punitat p̄ nichilo: **Q**uidā cū audiuit pctm̄ nihil eē solēt dicē. Si pctm̄ nihil ē: cur punit de^o

et peccato originali

hominē pro peccato: cū pro nihilo puniri nō debeat. Quibus quāvis humilis sit questio tamen quia quod querunt ignorant. aliquid breuiter respōdendum est. Licet pariter nihil sit absentia iusticie: z vbi debet esse iusticia z vbi nō debet esse: punit tamē deus recte peccatores nō pro nihilo sed propter aliud (quod in p̄fato libro dixi) quia z debitum sibi honorem quem sponte reddere inuoluerunt ab iniuris exigit: z ne quid in ordinatus sit in regno eius: eas seperatim a iustis ordine competenti disponit. Creaturas autem in quibus iusticia non debet esse non punit: pro absentia iusticie: hoc est pro nihilo: quia non est aliud quod ab illis exigat: nec ordo congruus viuifitatis rerum hoc ex postulat. Sic itaq; cum punit deus pro peccato quod ē absentia debite iusticie: que nihil est: non omnino punit pro nihilo et verum est: quia nisi sit aliud propter quod punire debeat: omnino nō punit p̄ nihilo. Nā peccatū z iniusticiam nihil esse z hec nō esse nisi in rationali volūtate nec vllam essentiā pprie dici iniustā nisi volūtate: ex hīs que dicta sūt apertū eē existimo. Videt itaq; sequi q̄ aut infās statim ab ipsa cōceptione animam habet rationalem: sine qua volūtatem rationalem nequit habere: aut in eo non est originale peccatum mox cum cōceptus est. Quare autem mox ab ipsa cōceptione rationalem animam habeat: nullus humanus suscipit sensus. Sequitur enim vt quotiens susceptum semen humanū: etiam ab ipso momēto susceptionis parit: ante q̄ perueniat ad humanā figurā tocies damnatur in illo anima humana: qm̄ non reconciliatur per xpm̄ qd̄ est nimis absurdum. Hec igitur pars huius diuisionis penitus relinquēda est. Sed si non statim infans ab ipsa cōceptione habet peccatū: quid dicit. Job deo. Quis potest facere mūdum de immūdo conceptum

semine: nisi tu qui solus es? Et quomodo vix est. quod dicit David: in iniquitatibus conceptus sum z in peccatis cōcepit me mater mea? Querā igitur si possum: quō (quāvis nō statim ab ipsa cōceptione) sit in infātib; peccatū de immūdo tamen semine in iniquitatibus z peccatis concipi dicatur. Sepe vtiq; diuina scriptura asserit aliud esse quādo nō est: idcirco quia certū est futurū esse. Sic quippe deus ad de ligno vetito dicit. In quacūq; die comederis ex eo morte morieris: non quod ea die mortuus sit corpore: sed qm̄ die illa necessitatem accepit aliquādo moriēdi. Et paulo similiter ob necessitatem moriēdi aliquādo ait. Si autem xps̄ in vobis est: corpus quidem mortuū est propter peccatum: spūs vero viuūt propter iustificationē. Non em̄ corpora eorū quibus loquebatur mortua erāt sed mortura propt̄ peccatū: quia per vnū hominem peccatū in hūc mūdū intrauit: z p̄ peccatum mors. Sicut in adā oēs peccauim⁹ quādo ille peccauit nō q̄ tūc peccauim⁹ ipsi qui nō dū eramus. Sed q̄ de illo futuri eram⁹ et tūc facta est illi necessitas: vt cum essem⁹ peccarem⁹ qm̄ per vnus inobediētiā peccatores cōstituti sūt multi. Simili mō de immūdo semine in iniquitatibus z in peccatis cōcipi potest hō intelligi nō q̄ in semine sit immūdicia pcti aut pcti siue iniquitas sed q̄ ab ipso semine et ipsa cōceptōe ex qua incipit hō esse accipit necessitatem vt cū habebit animam rationalem habeat peccati immūdiciā que nō est aliud quā peccatum z iniquitas. Nam etsi ex viciosa concupiscentia generet infās nō tamē magis ē in semine culpa quā est in sputo vel in sāguine si quis mala volūtate expuit aut de sāguine suo aliud emittit: non em̄ sputum aut sanguis sed mala volūtās arguitur. Patet igitur quomodo z infantibus nō statim ab ipsa conceptōe sit peccatum z

De cōceptu virginali

vera sūt q̄ de diuina scriptura opposui
Quippe non est in illis peccatū q̄ non
habēt (siue qua nō inest peccatū) volū-
tatem z tamen dicitur inesse qm̄ in semi-
ne trahūt peccādi (cū homines iā erūt)
necessitatē. Si ḡ hec vtrūto vera sunt:
que assumit̄ de parēte ad prolē q̄ nullā
habet volūtātē nullū est in eo peccatū.

¶ Semē hoīs dicatur immūdum et
cōcipi in peccatis q̄uis i eo nō sit pctm̄

Itaq̄ perspicuū est quod in eo
quod filius dei in personā suā
assūpsit de virgine: nulla potu-
it esse peccati macula. Sed z dictum est
quia semen a parētibus trahitur cuz ne-
cessitate peccati futuri cū fuerit anima-
tum anima rationali: hoc vtiq̄ non est
propter aliud nisi quia humana natura
nascitur in infātibz (vt dixi) cum debi-
tus satisfaciēdi p̄ peccato ade (z secūdū
quod posui proximozū parentū) qd̄ ne-
quaq̄ facere potest: z q̄diu nō facit pec-
cat. z quia sola per se non valet iusticiā
habere quā deseruit: z anima q̄ grauat
corpore q̄ corūpitur nequit eam saltez
intelligere que nec seruari potest nec ha-
beri nō intellecta. Quapropt̄ si ab hīs
necessitatibus semē assūptū de virgine li-
berum ostēdi poterit: palā erit: quia nul-
lam peccati necessitatē traxit. Qd̄ sola
quidē necessitas qua hūana natura so-
la p̄ se iusticiāz recuperare nequit: z illa
qua corpus quod corūpitur aggrauat
animā vt eandem iusticiā: nec acceptaz
in etate perfecta: sine auxilio gratie ser-
uare: nec in infātibz saltem intelligere
queat ab illo semē sint aliene. facile mō-
strari valet per vnitātē p̄sonalē assumē-
tis z assumptę nature si prius necessitas
illa repellit̄ qua ad satisfaciōnē p̄ pec-
catis primozū z proximozū parentum
astringi videtur. Sed q̄ illud nullū se-
quatur a proximis parentibus debitu-
z dubium non erit si a debito primozū pa-
rentum intelligi poterit. hoc igitur ad-

iuuante deo conabor primū quomodo
cognosci possit z inuestigari: quatenus
hoc demonstrato in alijs non sit necesse
multum laborare.

¶ In semine sūpto de virgine nō sit
peccatū nec necessitas futuri peccati.

Ad quod mihi videtur querēdū
in primis cur sepius z speciali-
ter peccatū (quo dāpnatū est hūa-
num genus) magis imputet̄ ade q̄ eue
cum ip̄a prius peccauerit et adā post et
per illam. Dicit em̄ ap̄tus. Sed regna-
uit mors ab adā vsq̄ ad moysē etiam
in eos qui non peccauerunt in similitu-
dinez p̄uaricatōis ade. Multa quoq̄
alia legūtur que magis adam q̄ eue
criminari uidētur. Quod ideo fieri exi-
stimo quia illa duozū copula tota in-
telligitur in nomine principalis partis:
sicut sepe p̄ partem totum solet signifi-
cari: aut qm̄ adam cū costa sua q̄uis in
mulierem edificata dici poterat adā: si-
cut legitur quia deus masculū z feminā
fecit eos z benedixit eis. Et vocauit no-
men eozū adam in die quo creati sunt.
Aut idcirco quia si nō adā sed sola eua
peccasset non necesse erat totum huma-
num genus perire: sed solam eūā. Pote-
rat namq̄ deus de adam in quo semen
omniū hominum creauerat aliā facere
mulierem p̄ quā de adam propositū dei
perficeretur. Eisdem rationibus signifi-
cabo p̄ nomen ade eos ambos nisi cum
necesse erit eos discernere.

¶ Cur peccatū quo dāpnatur hūanum
genus magis imputatur ade q̄ eue cuz
ille post z per illā peccauerit.

¶ Et quidē vnusquisq̄ filius ade
homo per creationē z adāz per
propagationem z persona p̄ in-
diuiduitatē qua discernit̄ ab alijs. Nō
em̄ habet hō esse ab adā: sed p̄ adā. Nā
sicut adam nō se fecit hoīem: ita nō fecit
in se naturā p̄pagādi sed de q̄ eū crea-
uit hoīem fecit in eo hanc naturā vt de

et peccato originali

propagarētur hoīes. **D**ubiū aut nō est vnde vnusquisq; alligē debito de quo agitur: nō eīn inde quia homo ē: nec qz persona est. **N**am si idcirco vnusquisq; huius debiti reus est: quia ē homo aut persona: necesse erat adam priusq; peccasset ad hoc debitū astrictum esse quia erat homo et persona: quod ē absurdissimū. **R**estat igit vt p hoc tantū sit debitor: qz est adā sed nō simpliciter qz ē adā s qz est peccator: adā: quippe sequeret: qz si nūq; peccasset adā tñ qui de illo pparētur cū hoc debito nascerētur qz impium est. **N**on incōgruū est hoc repetere qz iam supra dictū est: cur scilicet vnusquisq; peccato vel debito ade grauatur idcirco: quia de illo pparatur cum eiusdem peccati conscius non fuerit. **C**um enim fecit deus adam fecit in eo naturā propagandī qz subiecit eius potestati vt ea vteretur pro sua voluntate: qz diu ipse vellet subditus esse deo: nō vt illa vteretur bestiali vt irrationali voluptate s humana et rationali voluntate. **S**icut enim est bestiarum nihil velle cum ratione: ita hominū est nihil velle sine ratione: quod semp dberet: quia potestates hanc accepit adam et eā semper seruare potuit. **D**edit etiam illi deus gratiaz vt sicut quando illū condidit (nulla propagandī operāte natura aut volūtate creature simul) fecit eum et rationalem et iustum: ita simul cū rationalem haberent animam: iusti essēt quos generaret operante natura: et volūtate: si nō peccaret. **E**adem quippe ratione qua monstratur rationalem naturā iustam esse creatam (quod in prefato feci opusculo) probat etiā: qz qui ex humana natura pparētur nō precedente peccato ex necessitate: iustitiam pariter haberēt: cum rationalitate. **S**iquidem qui creauit primum hominē sine parētum generatōe: creat etiam omnes qui per creatam sūt ab illo propagandī naturā. **O**mnis igit

tur homo si peccatum non precessisset simul esset sicut adam et iustus et rationalis. **Q**uoniam vero adam subditus noluit esse dei voluntati: ipsa natura propagandī qzuis remaneret: non fuit subditus ita eius voluntati: sicut esset si nō peccasset et gratiam qz de se propagandī seruare poterat perdidit: atq; omnes qui operante natura qz acceperat propagandī eius astricti debito nascuntur. **P**robem qm̄ humana natura (que sic erat in adam tota vt nihil de illa extra illū eēt) peccando sine omni necessitate deū ex honorauit (Vnde et p se satisfacere non potuit) gratiam qz acceptā propagandī de se semp potuit seruare perdidit: et peccatū secum comitante pena peccati (qz tūc qz per datam propagandī naturam pparatur) trahit. **H**unc igit cōsiderandum est vtrū hec quasi hereditas peccati et peccati pena ad hominē p virginem de adā propagatā iuste ptrāseat. **C**ertum quidē est qz adam non accepit naturam propagandī nisi per virū simul et mulierem. **S**iquidem hūana natura non habet et impossibile cognoscit vt solus vir aut sola mulier hominē generare queat: natura tamē voluntate propria operāte. **S**icut nāq; lim^o terre non acceperat naturā aut volūtate qua operante vir primus de illo fieret: qzuis eēt de quo a deo fieri posset: sic nō est facta mulier de costa viri aut vir de sola muliere operante natura aut volūtate hoīs. **S**ed deus propria volūtate et potestate fecit virum de limo vnū: et alterū de sola femina: et feminam de solo viro: licet enim nihil fiat: nisi voluntate dei faciēte aut permittēte: quedam tamen sola potestas et volūtas eius facit: quedam creata natura: quedā volūtas nature. **S**ed sicut creata natura nihil per se facere potest nisi quod a volūtate dei suscepit ita volūtas nature nequit per se qz oporari nō qz natura adiuvat aut concedit.

De cōceptu virginali

Sola dei volūtas fecit in principio rez naturas: dans quibusdā cōpetētes singulis volūitates: vt nature z volūitates secūdū ordinē sibi traditū suū opus: in rerū cursu p̄soluerēt: z adhuc multa facit cum de eisdem naturis et volūtatib⁹ operatur: quod ille secūdum suū vsū et propositū nequaquā facerēt. Soli⁹ quippe volūtatē dei est opus tū mare siccū iter intra se populo p̄bet: tū mortui resurgūt: tū aqua subito in vinū couertitum spūsācto corda hoīm ea que nec p̄ se nec per aliam creaturā sciūt docētur: tum noxie volūtatē a suo impetu sola gratia regente ad hoc quod prodest cōuertitur: cū alio multa sūt que nec creatura nec eius volūtas per vsitatū cursū suū operatur. Natura leuīa cursū grauiā deo: sum trahit: terrā aliquādo p̄ volūtatē colente z semināte: aliquādo nullo volūtatē opere p̄cedēte herbas et arbores innumeras producere z eas fructificare facit: z alia multa que facilius vsu quā doctrina cognoscim⁹. Volūtatē imputatur illa que sunt hoīs iter facere: edificare scribere: loqui: z similia quā non nisi volūtas facit. Cum igit̄ omnia que fiunt si diligētē considerētur fiant aut sola volūtatē dei: aut natura secūdū vim a deo illi inditam: aut volūtatē creature: z ea quā nec creatura nec creata nec volūtas creature: sed solus deus facit: semp mirāda sint apparet: quia tres sūt cursus rerum scilicet mirabilis: naturalis volūtatē: z mirabilis quidē alijs aut eorū legi nullaten⁹ subditus est: sed libere dominat̄ neq; illis facit iniuriā quando eis obuiare videtur: quia nihil habēt nisi quod ab illo acceperūt nec ille dedit eis aliud nisi sub se. Quā ergo p̄pagatio viri de sola virgīe ita nō est naturalis aut volūtatē sed mirabilis: sicut illa que mulierē p̄tulit de solo viro: z sicut creatio viri de limo: palā ē quia nequaquā subiacet legib⁹ z meritis illi⁹ pro

pagatōis quā z volūtas z natura quāuis discrete opentur (aliud em̄ ibi facit volūtas aliud natura) pariter tñ verus est hō z adā de nō hoīe z ihesus d sola muliere: z eua de sola viro: sicut est ver⁹ hō quilibet vir aut mulier de viro et muliere. His autē hō aut adam est: aut de adā ē sed eua de solo adā ē: z oēs alij de adā et eua. Quā nāq; maria de qua sola est ihesus de adā z eua est nō potest ip̄e de eisdem nō eē. Sic nāq; expediebat vt q̄ redēpturus erat genus hūanū: eēt z nasceret de patre z matre omnium.

Cur grauentur peccato ade qui eius conscij non fuerunt.

Quomō autē fili⁹ virgīs non subiacet pctō aut debito ade scilicet sic quoq; difficile nō ē intelligere. Si quidē adā fact⁹ est z iust⁹: z libera pctō: z debito sepe fato et a pena pcti: et beat⁹ z potens seruare semp acceptā iusticiā: z p̄ iusticiā eā quā dixi libertatē z beatitudinē. Quā ergo cū hec bōa sine omni difficultate posset seruare sibi: non seruauit ea sibi ip̄e abstulit z horū se cōtrarijs subiecit: fact⁹ ē itaq; seruus pcti sine iusticie debiti: quōd reddere nequit et miserie: de qua ē in potētia: bona p̄dita recupandi. Sicut igit̄ aliter nequiuit sibi auferre bōa que habebat: z attrahere mala que nō habebat: quā nō seruādo sibi bōa cū potuit: ita nulli alij valuit eadem bōa auferre atq; mala inferre: nisi nō seruādo bōa cui seruare quiuit. Seruare autē nulli potuit ea bōa nisi illis quā generatōis p̄tates volūtatē subditā accepit. Nulli ergo persone quāuis de eo p̄pagate trāsmittere mala p̄dicta potuit in cuius generatōe nec natura illi data est p̄pagādi: nec volūtas ei⁹ quācuq; operata est aut operari valuit.

Quā p̄pagatio de virgīe nō subiaceat legi z meritis naturalis p̄pagatōis z quā tres sint cursus rez. Quare ade mala p̄dicta nulla

et peccato originali

Item si diligenter puro rationis intuitu sapiētem dei speculamur iusticiā. **N**imis absurdum intelligitur vt per illud semen: quod nō creata natura: nō volūtas creature: nō illi data ptās producit aut semināt: sed solius dei volūtas propria ad procreādum hominē nouo virtute mundum a peccato de virgine segregat alicui peccati seu debiti siue peccati ad eūdem hominem necessitas ptās sear: vlla etiam si non assumatur in persona dei sed vt purus homo fiat. **N**am eadem (ipsa qua non debuit) ratōe de adam facere nisi iustum nec aliquo debito sine in cōmodo grauatū apte mēs rationalis cognoscit eum quez similiter propria voluntate z virtute procreauit alicui malo subditū fieri nō debere: qm̄ nimis incōueniēs ē omnipotēti z sapiēti dei bonitati talem facere rationalē naturam sola propria voluntate de materia in qua est nullum peccatum. **Q**uod qui non intelligit: non cognoscit qd̄ dō non cōueniat. **Q**uapropt̄ etiā si purum hominem sic faceret deus: vt dictum est necesse eēt eum non minorū p̄dicitum iusticiā z beatitudine quam fuit adam cū primū factus fuit.

Quia mala ade nulla rectitudine ad illū hominem transeāt.

Item si alicuius mens non capit quod de semine hominis dixi scz non esse in illo peccatū ante animam rationalem sed in mūdum peccato dia et iniquitate propter futuram imūdiciam cū iam erit homo: atq; putat illū immundū esse in ipsa cōceptiōe propeā q; sicut ipse mihi opposui: legif. **Q**uis potest facere mūdum de imūdo cōcepte. et. **I**n iniquitatibus conceptus sū et in peccatis cōcepit me mater mea: nō: hoc laboro quia non indigeo vt qd̄ nō potest capere capiat. **S**ed peto vt qd̄ breuiter dicam attendat. **I**lli vtq; qui h̄ dixerunt aut noluerūt ea intelligi de omni

hominis semine aut tātum de illo quod cū consensu seminat voluptatis quod non esset nisi brutorum animalium si hō nō peccasset. **A**t si de omni hoc senserunt: q; semen de sola virgine sūptum in mundum tān viri asseruerūt: quod impiū ē credere. **N**ō itaq; hoc de illo scripserūt. **S**ed si de aliquo hoīs semine hoc iuxta hunc sensum prulerunt: non nisi de illo quod cum predicta voluptate concipit intelligi voluerūt. **H**oc aut nulla tenus refragatur nostre rationi que semen de virgine sumptum asserit esse mundum q̄uis de massa peccatrice. **N**ā quemadmodū cecitas nō est nisi in aliqua parte hoīs q̄uis homo dicat̄ cecus nisi in oculo vbi debet esse visus: nō enim est in manu vel in pede: nec surditas nisi in aure cuz hō dicit̄ surdus: ita licet massa generis hūani peccatrix nomine nō tū in vlla parte est eius peccatū: nisi vt dixi in voluptate q; in nulla hoīs cōceptiōe semē habere cognoscit. **Q**uāobrem nulla rōe vera aut vera simili cōtradictōe si cōsiderētur que supra dicta sūt iam libere possum cōcludere quia nulla rō nulla veritas nullū intellectū permittit ad hoīem de virgine cōceptū de peccato masse peccatrice q̄uis de illa sit assumptus aliis potuisse aut debuisse accedere etiā si nō esset deus.

Quia si nō esset deus sed purus hō nec eēt esse illū talē esse qualis prius hō factus ē p̄posite rōi nō refraget q; scriptū ē hominem de in mōdo semine et iniquitatibus conceptum etiam si de aliq̄bus proprie dictum sit

Quod si obiciūtur mihi iohannes baptista z alij qui de sterilibus z in quibus p̄senectute natura generāditā erit emortua p̄pagati sūt et quasi per similem rationem putātur debuisse nasci sine peccato z pena peccati: quia per miraculum concepti sunt valde vtique intelligenda est ab istis

De cōceptu virginali

aliena ratio illa que virginalē cōceptio/
nā liberā ab oī peccati mōstrat necessi/
tate. Aliud est em̄ mādatum z in opina
bile atq; nature incognitū facere: z aliū
naturā aut etate aut aliquo vitio debili
tatem sanare: z ad suū opus reuocare.

Nam si adā non peccasset sicut ipse nul/
la senectute nulla causa infirmat^o desi/
ceret sic natura ppagandi creata in illo
et ad vtēdum vt iam dictum eius ptāti
subdita nullo casu a suo cursu impedi/
ret. Nō ergo in iohanne z similibus est
aliū nouū nature ade sicut ē in filio vir/
ginis datū sed quod suis causis infirma
tum erat cognoscit esse reparatū. Qua
re qm̄ illi p ppagatōem naturalē dataz
ade sunt generati nequaq; possunt aut
debent ei de quo agimus in cōceptōis
assimulari miraculo: aut ab originalⁱ vi
culo peccati absoluti possūt offēdi.

Quomō massa peccatrix nō sit totā
Origan dicit ali/ (peccatrix
quis si pur^o homo qui de^o non
ēēt potuit fieri de adā sine om̄i
peccati contagione sicut dicitur cur neces
se fuit deū incarnari cū aut per vnū talē
qui esset sine om̄i peccato posset pecca
tores deus redimere: aut tot qd̄ necessa
rij erāt ad perficiēdam supnam ciuitatē
hoīes simili miraculo facere. Ad h̄ b̄ie/
uiter respōdebo. Ideo deus fact^o ē ho
mo quia nō sufficeret ad redimēdos ali
os sicut in prefato opusculo mōstratum
est homo nō deus. Idcirco etiā nō fecit
tot hoīes tales quod necessarij erant ne
si nullus de ppagatōe naturali saluare
tur frustra naturam illā in adam condi
disse z quasi q nō bene fecisset coirex/
se videretur q summe sapiētie nō cōue
nit de aliqua natura facere: non lōge su
pra inuestigare pposui quō semē sūptū
de virgine quo monstratū erat nullū eē
peccatum libera necessitatibus pdictis
in quibus oēs alios hoīes cōcepti posue
ram posset intelligi. Et de illa quidem

necessitate qua recuperare iusticiā q̄ de
seruit hūana natura p se nequit z de illa
qua corpus q̄ cōrūpitur aggrauat ani
mā z maxime in infātibz illuz liberari
posse quia hō ille deus esset cōfidebā: si
prius ab illo necessi^{as} peccati et debiti
ade z proximozū parētum rationabili/
ter alienarētur. Incepi itaq; q̄rere quō
valeret hic intelligi de necessitate pecca
ti z debiti ade z de alijs vt postea facili^o
qd̄ querebā inueniretur: z habundante
gratia illius de cuius cōceptōis agitur
mūdicia factū est vt non mō ab oī pec
cato z debito z necessitatib^o p̄fat^o liberū
cognoscere sed insup hoīem ita cōcep
tum esse debere pditum nō muneri iusti
cia vel beatitudie qm̄ i qua fact^o ē adāz
intelligibili ratione etiā si non deus sed
purus homo esse p̄baretur. Si quidem
pariter irrationabile videbāz z pctm̄ et
penam peccati ab illis parētibus ad il
lum p talem ppagatōem descendere et
deum spōte rationabilē naturā iniustaz
aut nulla eius pm̄ēte in iudiciā mife/
ram facere.

Cur iohānes z alij qui sūnter cōcepti
sūt p miraculū nō sint per se liberi.

Quamuis ḡ d̄ mūdissima virgīe
filius dei verissime cōceptus sit
nō tamē hic ea necessitate factū
est quasi de peccatrice parēti iusta ples
rationabiliter p huiusmedi ppagatōez
nequiret. Sed quia decebat vt illi^o ho
minis cōceptio de matre purissima fieret
Nēpe decēs erat vt ea puritate q̄ maior
sub dō neq̄t intelligi virgo illa iteret cui
de^o p̄ vnū filii suū quē de co: de suo
equalē sibi genitū tāq; seipsū diligebat
ita dare disponebat vt naturaliter esset
vnus idemq; cōmunis dei patris z vir
ginis filius z q̄ ipse filius substātaliter
faceret sibi infem eligebat: z de q̄ spūs/
sanctus volebat z operatur^o erat vt cō
ciperetur z nasceret ille de quo p̄cede/
bat. Qualiter aut virgo eadez p fidem

De cōceptu virginali

ante ipsā cōceptōem mundata sit dixi
vbi aliā rationem de hoc ipō vnde agif
hic reddidi que due rationes intellectui
meo vidētur ad questionem vnaqueq;
per se sufficere: sed ambe simul aīo vni
ratiōnis et decorē actiones querēti cō-
piose satisfacere.

Qur deus incarnatus sit cum de adā
posset facere homines nō deos sine pec-
cato tot quōr sufficerent.

Et quis ad idem tēdant in hoc
tamen differunt q̄ ipsa quidem
quā hic protuli monstrat deum
etiā de peccatrici virginis substātia
qm̄ nusq̄ est in hominis natura p̄ter vo-
lūtatem peccatū prolē debere iustā imo
non nisi iustā nulla ratione repūgnante
tali propagatōe producere. Illa vero p-
bat q̄ etiā si in tota virginis essentia pec-
catum esset: tamē ad huiusmodi cōcep-
tionis mūdiciā per fidem mūda fieri
possit. Atq; in ista omnis mortis neces-
sitas et cuiuslibet corruptionis siue labo-
ris ab illo homine aperte excluditur nē-
la autem questio ori de hoc ipō videt
sed sufficenti ratione si diligēter perspe-
cta fuerit soluitur. Quapropt̄ ex vtraq;
palam ē quia nihil nisi pia volūtate do-
minus nostrē et redēptor sustinuit in oī-
bus que passus est.

Que de virgine iusta deus cōceptus sit
nō ex necessitate quasi de peccatrice nō
posset sed quia sic decebat.

T mibi videtur de peccato qui-
dem originali sicut p̄posui suf-
ficiēter ostēsuz est quō ad homi-
nē de virgine cōceptū nulla ratione de-
scendere a parētibus potuit sed potius
iustus et beatus fieri ratōe exigente de-
buit. Probrem qm̄ de iusto patrē secun-
dum diuinā et de iusta matre scōm hūā-
nā naturā iusto ab ipso origine vt ita di-
ctū sit natus est non incōgruē pro origi-
li iniusta q̄ oēs filij ade habēt a sua ori-
gine iusticiā originalē habere dicēdus ē.

Quomō ista ratio et altera alibi data
concordent et different.

A de personali iniusticia supflu-
um est disputare quod ad illum
nō attigerit qm̄ humana natu-
ra nunq̄ in illo sine diuina fuit nec illius
anima vnq̄ agrauata contra volūtatem
aut vllomodo impedita est corpore cor-
ruptibili: que anima qm̄ ipa imo tot⁹ il-
le homo et verbū dei deus vna persona
semper existit nūq̄ sine p̄fecta iusticia
et sapientia et p̄tate fuit quā semper ase-
ipso ille secūdum personā sicut deus ha-
buit licet in naturis humana a diuina qd
habuit accepit. Alciorem autē aliam ra-
tionem quō deus assumpsit hominē de
massa peccatrice sine peccato velud azi-
mum de fermēto p̄ter istam q̄ hic et il-
lam quā alibi posui esse non nego: quaz
si mihi ostēsa fuerit libētē accipio et me-
as siquidem nō arbitror contra verita-
tem poterint ostēdi non ceneo.

Que nar⁹ de virgine pro originale pec-
cato habuerit originali iusticiam.

Pro peccatū originale nec ma-
ius potest esse q̄ dixi nec minus
quia cuz infans iā rationalis est
humana natura nō habet in illo iusticiā
q̄ accepit in adā et quā semper deberet
habere: nec eam excusat impotētia quia
non habet sicut supra dictum est. Illud
tamen nō per omnia tam graue sicut su-
pra posui existimo. Nam qm̄ ad homi-
nem de virgine cōceptum ostēdere vo-
lebam illud non pertinere tale istud con-
stitui cui aliud non possit addi nec sicut
dixi propter hoc qd inuestigabam vide-
re pondus eius minorare. De quo quid
mibi videatur breuiter nūc aperiri. Pec-
catum apertita in infātes descendere: vt
sic puniri pro eo debeant ac si ipsi singu-
li illud fecissent personaliter sicut adam
non puto: q̄uis propter illud factum sit
vt eorum nullus possit nasci sine pecca-
to qd sequitur dāpnatio. Cum enim dicit

De conceptu virginali

apls qz mors regnauit ab adaz vsqz ad moysen etiaz in eos qui nō peccauerunt i similitudinē preuaricatōis ade aperte videtur significare qz non illis personaliter imputet ipa ade puaricatio aut aliud tāmagnū qzuis oēs filios ade excepto xgis filio pctōres et filios ire i scriptis suis pnūciat. **Nā** cū ait etiā in eos q nō peccauerūt in similitudinē preuaricatōis ade pōt sic intelligi ac si dicat etiā i eos q nō tm peccauerūt qstū adā peccauit puaricādo. **Et** cū ait, lex autem subintrauit vt habūdaret delictum aut intelligemus peccatuz ante legem in illis qui nō peccauerunt i similitudinem preuaricatōis ade minus quā ade pictū aut si nō minus erat habūdauit in eis peccatum post legem vltra pctm ade qz intelligere nequeo cū illud considero de cuius pōdere et satisfactōe in cur deus hō qz mihi visum est sicut iā legisti exposui. **Ueruz** est tamen qz nullus ad hoc ad qz hō factus est z propagatio illi data est restituitur nec a malis iniqz incidit hūana natura eruitur non per satisfactōem illius peccati per quod i eadē mala ipa se precipitauit. **Dicit** aliquis si nō habent singuli pctm ade: quō asseris nullū saluari sine satisfactōe peccati ade. **Nā** qualiter iustus deus exigit ab illis satisfactōem peccati qz nō habēt. **Ad** quod dico. **Deus** nō exigit ab vllō peccatore plusqz debet. **Sed** quoniam potest reddere quātū debet solus xps reddidit p oibus qz saluātur plusqz debetur sicut iam in prefato opusculo dixi. **Adhuc** alio qz modo videndū est qua ratione peccatū minus sit in infātibz qz in adā cū ab illo i oēs descēdat. **Per** vnū enī hominē qz ē per adā peccatū intrauit i hūc mundū et p pctm mors. **Cur** aut min⁹ sit nō cognoscit si cur et quō insit nō intelligat. **De** qzitate originalis peccati. **XX.** **Quod** qzuis supradictuz sit qstū opus erat ad hic quod quereba

tur tamen non erit supfluum si hoc breuiter repetitur. **Equidem** negari nequit infantes in adā fuisse tū peccauit sed in illo causaliter siue naturaliter velud in femine fuerūt in seipsis psonaliter sunt: qz in illo fuerunt ipm semē in se singuli sūt diuerse psone. **In** illo non alij: ab illo in se alij qz ille. **In** illo fuerūt ille: in se sunt ipse fuerūt igit in illo sed non ipi qm nō dum erāt ipsi: forsitā dicit aliquis istud esse quod alij homines in adā fuisse dicuntur quasi nihil et inane quoddam est nec est nominādū esse. **Dicat** ergo illud eē fuisse nihil aut falsum siue vanuz quo fuit xps: scdm semē in abraam in dauid et in alijs patribz z quo oia que sūt ex femine fuerūt in feminibus: z nihil fecit se decum cū oia que procreatur ex femie ipse fecit prius in feminibus ipis. z dicat nihil vel vanū aliud esse hoc qz si vero non esset hec que videmus esse nō esset. **Si** enī verū non est ea que natura procreat ex feminibus in illis pri⁹ aliud fuisse nullomō ex ipsis esset. **Quō** si hoc dicere stultissimū est nō est falsum vel vanū sed verū z solidū esse fuit quo fuerūt omnes alij hoies in adā. **Hec** fecit deus inane aliud cū eos in illo fecit esse. **Sed** sicut dictū est in illo fuerūt nō alij ab illo z ideo lōge aliter qz sūt in seipsis. **Uerū** qzuis cōstet eos in illo oēs fuisse sol⁹ tamē filius virginis valde diuerso modo ab alijs in illo fuit. **Oēs** quippe alij sic fuerūt in illo vt per naturā ppagandi qz potestati z volūtati eius subdita erat de illo essent: solus vero iste non sic in eo fuit vt per naturā aut volūtatem ei⁹ de illo fieret. **De** alijs acceperat adā quando peccauit vt esset hic de quo illi futuri erāt: z vt de illo esset: de isto vero vt esset hic vnde futurus erat: non aut vt de illo esset qz non erat ptate vt de ipō propagaret. **Sed** nec in ptate eius erat vt de alia essetia aut de nihilo fieret. **Quare** non erat in eo vt hoc aliquo modo es-

et peccato originali

set quoquo. **E**rat tamē in eo natura de qua propagandus erat nec eius sed dei potestate. Nam et si vsq; ad virginē matrem in parētibus et volūtas seminavit et natura germinavit ut ipsa virgo partim naturali partim volūtario cursu ad suum esse ab adam produceretur sicut omnes alij: in illa tamē nec volūtas creature prolem seminavit nec natura germinavit sed spiritus factus et virtus altissimi de virginē muliere virum mirabiliter procreavit. **D**e alijs g̃ erat in adam id est in eius potestate ut de illo essent: de isto vero nō erat in illo ut aliquo modo esset sicut non erat in limo: vnde vir primus factus est ut de illo esset mirabiliter: neq; in viro ut eua: de illo quem ad modum facta ē: esset. **S**ed nec in aliquo eorum in quibus fuit ab adā vsq; ad mariam erat ut esset: fuit tñ in illis q; erat in eis. **U**nde ipse assumēd^o erat quē ad modum erat in limo vnde prim^o hō fact^o est: et in eo vnde eua facta ē nō in volūate creature aut ptate: sed sola diuina virtute: sed iste tanto mirabilius et maiori gratia q̃: to illi puri hoies hō homo deus factus ē. **V**alde itaq; diuerso mō iste erat in adā quādo peccauit: q̃: erant illi qui volūtario et naturali cursu pcreatur. **I**llos ergo quodā mō fecit adā quos p acceptā ptatem hūana volūtas seminādo et natura germinādo procreat. **I**stū vero nō nisi deus fecit q̃: suis de adā quia nō per adā sed per se velut de suo genere: ade vero. **Q**uid ergo cōueniētius ad ostendendā magnitudinē bonitatis dei et ad plenitudinē gratie ade cōcedebat quā sic tradiderat ppagādi naturā: ut quorū esse in illius ptate sic erat ut q; ille naturaliter erat hoc illi p illū esset ita quōq; in eius esset arbitrij libertate ut qualis erat ipse in iusticia et felicitate tales eos ppagaret: hoc igit̃ illi datū est. **Q**uā itaq; in tate gratie celsitudine positus que bona sibi et illis seruāda acceperat spon

te deseruit. idcirco filij pdiderūt que pater illis (cū seruādo dare posset nō suādo) abstulit. **H**ec mihi sufficere videtur ratio cur ad infātes pctm̃ et mala descēdāt ade: si diligēter remota nostra volūate que sepe et multū impedit mentē ab intellectu rectitudinis ipsa pura iusticia cōsideret. **Q**ualiter aut̃ peccatum idem mihi videatur ad eos descēdere paucis expediam. **E**st pctm̃ a natura ut dixi et est peccatū a persona. **I**taq; qd̃ est a persōa potest dici psonale: qd̃ aut̃ a natura naturale quod dicit̃ originale et sicut psonale transit ad naturam ita naturale ad psonam hoc mō quod adam comedebat hoc natura exigebat: quia ut hec exigeret sic creata erat. **Q**uod vero de ligno vetito comedit nō hec volūtas naturalis sed psonalis ade propria fecit: qd̃ tamen egit persona non fecit sine natura. **P**ersona enim erat quod dicebatur adā natura qd̃ homo: fecit igit̃ persona peccatricem naturā quia vbi adā peccauit homo peccauit. **S**iquidē nō quia homo erat: ut vetitū presumeret: impulsus est: sed propria volūate (quā non exegit natura sed persona pcepit) attractus ē. **S**imiliter fit in infātibus econuerso. **S**emper q; in illis non est iusticia quā deberet habere nō hec fecit illorū volūtas psonalis sicut in adā: sed egestas naturalis quā ipsa natura accepit ab adā. **I**n adā nāq; extra quē de illa nihil erat: ē nuda: ta iusticia quā habebat: et ea semper nisi adiuta careret hac ratione quia natura subsistit in personis et psona non sunt sine natura fecit natura psonas infātium peccatrices. **S**ic spoliavit persona naturam bono iusticie in adam et natura egestas facta: omnes persōas quas ipsa de se pcreat eadem egestate peccatrices et iniustas facit. **H**oc modo trāsit peccatū ade personale in omnes qui de illo naturaliter propagātur et est in illis originale siue naturale. **U**erum patet: magnam eē

De conceptu virginali

distantiam inter peccatū ade et peccatū eorum qz ille peccauit ppria voluntate. illi naturali peccant necessitate quā propria et psonal meruit illi^o volūtas. Sed cū nemo dubitat (qz par pena nō sequatur imparia peccata in hō tamē similis ē et psonalis et originalis peccati dāpnatō) quia null^o admittit ad regnū dei ad qd factus est hō nisi p mortem xpi: sine quo nō reddat. qd pro ade peccato debet. qz: ius non oēs pariter in inferno torqueri mereantur. Nam post diem iudicij null^o erit angelus aut hō nisi aut in regno dei aut in inferno. Ita igit^r et peccatū infantium min^o est quaz peccatū ade et null^o tñ sine illa vniuersali satisfactōe saluat per quā magnū et parū dimittit peccatum. Cur autē non sit sine illa morte et quomō per illā sit salua hoīm in prefato libro sicut deus mihi dedit quesui et dixi.

Cur et quō descēdat in infātes. XXI.

Parentū vero proximoz peccata originale peccatū nō estimo pertinere. Quippe si adāz nequiuisset ad eos quos generaturus erat iusticiā suā pducere nequaqz posset eis suaz iniusticiā trāsmittere. Quare quā null^o post adā filijs suis queuit iusticiā suā seruari nullā video rationē cur proximoz parētū peccata filiozū debebāt aīab^o imputari. Deniqz nulli dubiū est qd infantes nullā seruāt rectitudinē voluntatis propi ipaz rectitudinē. In hoc ergo sūt oēs pariter iniusti quia nullā habēt: quā oīs hō habere debet iusticiam. Hec nuditas iusticie descēdit ad oēs ab adā in quo hūana natura se spoliauit eadez iusticia. Nā et si in adā illi remāsit aliqua iusticia vt in rebus aliquibus rectaz seruaret volūtatem sic tamē priuata est illo bono quo sibi iusticiā custodire poterat imposteros vt in nullo eozū ipa cum aliqua iusticia se ppagare queat. Plus itaqz in infātibz auferre sibi non valuit quā omnē iusticiā et beatitudinē que nō

li datur aliquo carenti debita iusticia. **Q**uā autē proximoz parētum iniusticia possit hāc augere iusticie nuditatez que non valet in infātes ab ade peccata maior descēdere non videt^r possibile. Nam vbi nulla est iusticia nulla potest auferre iusticia. Unde autē nulla potest auferri iusticia ibi addi nulla valet iniusticia. Nulla ergo infātib^o suis addere queunt iniusti parētes iniusticiā sup predictam nuditatē iusticie. At vbi nulla iusticia: nil phibet aliquā inuenire iusticiā. Verisimilius igitur et possibilis videt^r si parētes iniusti aliquā suis infātib^o adderent iniusticiā qd iusti suis aliqz dare possent iusticiā. Quod si sit: habēt infātes iustozū aliqz iusticiam? Si vero hoc est leuius dāpnant^r quā infantes i iustozū si moriūtur sine baptismo aut si saluent^r cum aliquo suo pcedēti merito eligūtur. Quod paulus apłs negat vbi p Jacob et esau pbat nullū nisi oīm merita pcedēte gratia saluari. Quā itaqz nullam dant iusti parētes ante baptismū in fantibus suis iusticiā nullā vtiqz addūt iniusti suis iniusticiā. Quod si dicat non addūt iniusti parētes suis infātib^o aliqz iniusticiā quibus auferre nequeunt vllam iusticiā sed originale quā habent ab adam faciūt in eis grauiorem: ergo et iusti in suis reddūt eum leuiorem. Quare si minus sint iniusti infātes iustozum quā iniustozū min^o debēt reprobari quā illi. Quod dicat. qui audeat et ostendere potest. Ego vero non audeo cū mixtim videā et iustozū infātes ad baptismi gratiam eligi et ab illa reprobari. Sed et hoc si quis dicat non valet ostēdere. Quippe sicut hoc modo non est iusto iustior: nisi qui volūtate magis aut appetit aut vitat quod debet: ita non est iniusto iniustior nisi qui plus amat aut contempnit quod non debet. Si igit^r infātes nequeunt ostēdi mox vt aīam habēt. ali^o alio maius vel minus velle quod debet aut

et peccato originali

quod nō debet nemo potest pbare q̄ in infātibz aliis alio nascat̄ iustior v̄l iniustior. Pariter ergo nec iusti sua iustitia reddere vidētur in suis infātibz originalē iniustitiā leuiorem nec iniusti in suis sua iniusticia grauiorē. Quapropt̄ si parentes iniusti nec numero nec magnitudine queant originale peccatū suis infātibz suo peccato augere vidēt̄ mihi peccata parētū post adā in infātū originali peccato nō deputari. **H**ec nego propter merita bona parētū filijs multa et magna beneficia corpis et aie impēdi propt̄ pctā parētū filios et nepotes vsq; ad terciā et quartā generatōem et forsitā vltra diuersis tribulatōibus in hac vita flagellari et ea pdere bona etiaz in aia q̄ forsitā p̄ illos p̄sequerētur si iusti eēnt q̄ rū exempla numis lōgū est inserere. S; dico pctm̄ originale in oibus infātibz cōceptis naturaliter equale eē sicut peccatū ade q̄ est causa cur nascūtur i illo ad omnes pertinet equaliter.

Hec pctā parētū post adā nō cōputet̄ in originali peccato filiorū. .XXII.

Sicut pctā parētū aliquādo nocēt aiabus filiorū hoc nō pot̄ fieri existimo nō q̄ ea illis deus imputet: aut quod eos in aliqua delicta propter parētes inducat. Sed sicut sepe meritis parētū filios iustorū a peccatis eruit ita filios iniustorū eorū meritis in suis aliquando derelinquit. Quā enim nemo liber est a pctō nisi deo liberante cū nō liberat dicit̄ inducere et cū nō molit̄ indurare. Nāq; satis vidēt̄ susceptibilis q̄ aiā peccatricē cui nihil p̄ter peccatū debet propter parētū peccata in suis dimittat peccatis vt p̄ ipis puniat̄ quā q̄ eā alienis oneret vt p̄ illis torqueat. Ita igif sine repugnātia et originale peccatū est idē in oibus et fili⁹ non portabit iniquitatē patris et vnusquisq; onus suum portabit et recipiet. put̄ gessit in corpore siue bonū siue malū et reddet deus

pctā parētū filijs etiā in terciā et quartā generatōem etiā si hoc sit in aia: et quicquid aliud legif̄ q̄ aiabus filiorū imputari peccata parētū significare videtur: Quippe nō mox̄ aia filij pctō p̄ris sed suo nec portat q̄s iniquitatē p̄ris cui in sua reliquit sed suā nec onus alienuz s; suū: nec recipit. put̄ pater. Sed vt ipse gessit in corpore. Sed qm̄ propt̄ pctā parētū a suis malis nō est liberat⁹ ea q̄ portat eisdē pctis parentū imputatur.

Quō noceat̄ aiabus eorū. .XXIII.

Ad si obicit̄ qz oēs qui nō saluantur p̄ fidē que ē in xpo portat̄ iniquitatē et on⁹ ade vt p̄ hoc velit pbare infātes aut aliorū quoq; parētuz iniquitates simuliter debere portare aut illius nō debere cōsideret diligēter quia nō portat̄ pctm̄ ade sed suū. Nā aliud sit it̄ pctm̄ ade aliud infātū qz differunt vt dictū ē. Illud em̄ fuit causa: istud ē effectus. Adā caruit debita iusticia nō quaz alius sed quā ip̄e deseruit. Infātes carēt ea nō quā ip̄i sed ali⁹ dereliquit. Nō est ergo idē pctm̄ ade et infātum et cū dicit̄ ap̄lus qd̄ supra posui qz mors regnit̄ ab adā vsq; ad moysen etiā in eo q̄ nō peccauerūt in similitudinē p̄uaricaiōis ade sicut significat̄ infātū minus eē quā ade pctm̄ ita apte mōstrat̄ aliud esse. Quapropt̄ cū dāpnat̄ infās p̄ pctō originali dāpnat̄ nō p̄ pctō ade sed p̄ suo. Nā si ip̄e nō haberet suū pctm̄ nō dāpnaretur. Ita ergo nō portat̄ iniquitatē ade s; suā quā ideo dicit̄ portare qz iniquitas illi⁹ pcti isti⁹ causa fuit. Hec aut̄ causa q̄ fuit in adā vt infātes in pctō nascātur: nō ē in alijs parētibz qz nō habet in eis hūana natura ptātē quē admodū dixi vt filij iusti ppagētur. Quare nō ita sequif̄ vt p̄ pctō illoz sit in infātibz peccatus. Quō tñ null⁹ (sicut pro peccato ade. parceret pctm̄ p̄ris s; suū. **Ca.** XXIII.

Originale igif pctm̄ nō aliud intelligo quā qd̄ ē infante mox̄ vt

De conceptu virginali

quam habet rationales quicquid prius in corpore non dum sic aiatu factus sit ut est aliqua membrorum corruptio: vel post siue i aia siue in corpore futurum sit quod propter pre dictas estimo rationes in omnibus infantibus naturaliter propagatis esse equale et omnes qui in illo solo moriuntur equaliter dampnari: siquidem quicquid peccati super illud addit personale est: et sicut persona propter naturam peccatrix nascitur ita natura propter personam magis peccatrix redditur quia cum peccat persona quilibet peccat homo.

Quid sit originale peccatum quod in omnibus sit equale. **C**apitulum. XXV.

Hic propter quod originale dico aliud intelligere nequeo in istis infantibus nisi ipsam quam supra posui factam per inobedientiam ad iustitiam debite nuditatem per quam omnes filii sunt ire: quoniam et natura accusat spontanea quam fecit in adam iustitiam desertio nec personas excusat ut dictum est recuperandi in potentia quam comitatur beatitudinis quoque nuditas: ut sicut sunt sine omni iustitia ita sunt absque omni beatitudine per quas duas nuditates in huius vite exilio expositi sunt et parentes propter et miseris incessanter ubique occurrentibus et vndique irruentibus nisi quantum diuina defensionem disponit.

Contra illos qui non putant infantes non debere dampnari. **C**onclusionem. XXVI.

Nunc quorum animus infantes debere dampnari qui sine baptismo moriuntur ob solam iniustitiam quam dixi non vult accipere quoniam nullus homo iudicat eos reprehendendos de peccato alie persone: et quia nondum sunt iusti et intelligentes in tali etate nec putant deum districtum innocentes debere iudicare quam iudicant homines. Quibus dicendum est quia aliter deus erga infantes debeat agere aliter homo. Nam homo non debet exigere a natura quod ipse non dedit et quod sibi non debet. Nec iuste redarguit homo hominem cum culpa nasci sine qua ipse non nascitur et de qua non nisi per alium sanat. Deus vero recte exigit a natura quod dedit et quod si-

bi iuste debet. Sed et hoc iudicium quod infantes dampnatur non est alienum multum si consideret ab hominum iudicio. Si quis enim vir et vxor eius ad magnam quandam dignitatem et possessionem nullo suo merito sed gratia sola perfecti simul crimine graue inexcusabiliter committunt et pro eo iuste deiciuntur: et in seruitutem rediguntur quis dicit filios quis post dampnationem generat eidem non debere subiacere seruituti: sed potius ad bona quam parentes iuste perdiderunt gratis oportere restitui. Tales primi parentes et filii eorum quis iuste pro culpa sua de beatitudine in misericordia dampnati in eodem generant exilio. De similibus itaque simile debet esse iudicium sed de illis tanto districtius quantum delictum eorum probari potest improperabilibus. Denique omnis homo aut saluatur aut dampnatur: omnis homo qui saluatur ad regnum celorum admittitur et omnis qui dampnatur ab eo excluditur. Qui vero admittitur pueris ad similitudinem angelorum in quibus nullum vniuersum fuit aut erit peccatum quod fieri nequit quod diu est in eo aliqua macula peccati. Impossibile itaque est aliquem hominem cum aliquo quouis pro vno peccato saluari. Quare si quod dixi originale peccatum est aliquid quod peccatum necesse est omnem hominem in eo natum in illo non dimisso dampnari.

Quo impotentia habendi iustitiam excuset eos post baptismum. **C**apitulum. XXVII.

Dixi in potentiam habendi iustitiam non excusare iniustitiam infantium. Queret quod aliquis forsitan dicet. Si in infante peccatum ad est: iniustitia est ante baptismum non excusat impotentiam habendi iustitiam sicut dicitur et in baptismo non remittitur peccatum nisi quod prius erat cum post baptismum sit sine iustitia quam diu infans est nec intelligere potest iustitiam quam seruet. Siquidem est iustitia rectitudo voluntatis propter se seruata quod non est iniustum etiam postquam baptizatur est. Si ergo baptizatur moritur in infamia non statim post baptismum cum penitere non dicitur scit quoniam non habet debitam iustitiam nec excusat impotentiam iniustum transit de hac

et peccato originali

vita sicut faceret ante baptismum nec ad regnum dei admittitur intra quod nullus iustus recipit quod catholica non tenet ecclesia. **Ad** si in baptismo peccatum in infamia futurum remittitur infanti? cur non et illa que in sequenti fuerit etate. **Ad** quod respondeo quod in baptismo peccatum penitens ante baptismum erat delens. **Quapropter** originalis impotentia iustitiam habendi iam baptizatus non imputatur ad peccatum sicut patet. **Quoadmodum** igitur prius excusare non poterat absentiam iustitie quam ipsa erat in culpa sic post baptismum illa omnino excusatur quod remanet sine omni culpa. **Unde** fit ut iusticia que ante baptismum debebatur ab infanti sine omni excusatione post baptismum ab illis non exigatur quasi ex debito. **Adiu** ergo sola originali impotentia non habet iustitiam non sunt iniusti quoniam non est in eis absentia debite iustitie. **Non** enim est debitum quod sine omni culpa est impossibile. **Quare** si sic moriuntur quod non sunt iniusti non dampnatur sed et iusticia christi que se dedit pro illis et iusticia fidei in eis ecclesie que pro illis credit quasi iusti salvantur. **Hec** breuiter de originali peccato per capacitatem intellectus mei non tam affirmando quam coniectando dixi donec mihi de aliquando melius reuelet. **Si** cui vero aliter visum fuerit nullius responsio sententia si vera probari poterit. **Explicit** liber anselmi de conceptu virginali et peccato originali.

Declaratio cuiusdam de eodem libro incipit.

Quidam quod hoc dicitur scilicet in semine que concipitur homo non magis esse culpam aliquam vel originale vel actuali quam est in sputo vel sanguine si quis mala voluntate exspuat aut de sanguine suo aliud emittat reprehenditur falsum esse ex his astruentes quod in ipso semine sit quedam fomes peccati corruptio nature humane et inde origo peccati originalis. **Sed** si ab eis

quod appellatur fomes peccati quod in illo sit et corruptio nature: non video quod rursus possint de ratione nulla enim res ratione carens vel ad peccatum incitare potest vel ad virtutem ut ait ambrosius de sacramentis sermone primo. **Iude** us viceos baptizat et calices quasi in sensibilia vel culpam possunt habere vel gratiam. **Quod** igitur nec culpam potest habere nec laudem non potest fomes esse peccati vel virtutis. **Tale** est semine quo concipitur homo cum sit insensibile ergo insensibile semine illud cum in eo non sit nec esse culpa possit nec esse nec esse potest fomes peccati. **Quod** autem in eo ipso sit causa corruptio humane nature non videtur si vocant corruptioem eam que de peccato processit et cum peccato inest. **Est** enim quedam nature nostre corruptio que de peccato quidem processit: sed cum peccato inest aliquando: aliquando cum peccato non inest. **Corruptio** illa que tantummodo pena est et non peccatum ut morbi corporum nostrorum et alie incommoditates et mors ipsa que corruptio sine peccato fuit in corpore christi: et sine peccato mortali est in sanctis hominibus in hac vita: eadem cum peccato inest peccatoribus. **Hec** corruptio non habet causam in semine nec ex semine: licet potest esse in omnes que generatur paterno semine. **Sed** cum sit pena peccati habet causam in peccato primi parentis propter quod inflicta est non semini insensibili sed eis que sentire et sustinere debent molestiam afflictionis. **De** hac autem corruptioe oritur quedam alia corruptio que in semine quod est non generatur a semine causam habet: ut cum de morbidis parentibus semine morbidum format in morbo dicitur plene de quo medici considerant in hac nec culpa est nec tamen culpe originalis vel actualis. **Et** de hac non puto eos dicere. **Si** autem vocant corruptioem ipsum peccatum quod quodammodo potest dici corruptio virtutis ea lege est a predicto semine ut premissa ambrosius docet auctoritas. **Quid** ergo appellatur fomes peccati vel corruptioem nature que est in semine. **Fortis** dicere volent quod hec auctoritas vera sit: sed de seminibus ex quibus homines sunt sic vera

Decōceptu virginali

esse non possūt sicut etiā ab ambrosio de illis dicta nō fuerit. **Nā** q̄ in tali semine sic peccatum ostēdit augustinus in sc̄do libro de nuptijs z concupiscētia. **Natura** hoīs inquit habz auctore deū in qua ex vitio inobediētie trahit originale peccatū. **Nam** si semē ipm nullū habet vicium quid est q̄ scriptum est in libro sapiētie nō ignoratis qm̄ nequā ē illoz natio z naturalis malicia ipoz. **Et** qm̄ nō poterat mutatio illoz impetuu. **Semen** em̄ erat maledictū ab initio. **Tempore** de quibuscunq; dicat ista: de hoibus dicit: **Quō** ē ergo cuiuslibet hoīs malitia naturalis z semē maledictū ab initio: nisi ad illud respiciat q̄ per vnum hominez pctm̄ in mōm z p̄ pctm̄ mos z ita in omnes hoīs pertrāsijt in quo oēs peccauerūt. **Cuius** aut̄ hoīs cogitatio nō potest mutari impetuum: nisi quia per seip̄as non potest nisi gratia diuina subueniat qua non subueniēte: quid sūt hoīs: nisi q̄ ait petrus ap̄ls velut muta anima / lia procreata naturaliter in captiuitatez interitum: hec augustinus. **Ecce** aut̄ habētis in hac auctoritate culpa esse in semine. **His** ergo qui hec p̄tendunt respōdemus. **Primo** dicāt vnde ostēdere possint aug^o sensisse hic de ip̄o semine q̄ hō seminat. **Semē** em̄ equoce z de eo q̄ ē causa: z de eo q̄ ē ex causa: vt illd. **Semē** abrahe sum^o. **Iuxta** quē modū semē maledictū est: id ē: illi sūt maledicti qui sunt de semine vel generatōe in malicia p̄seuerātum si ipi sunt in eodē p̄seuerantes. **Non** ita est aiunt. **Dicit** em̄ hoc manifeste augustin^o querens. **Quomō** est cuiuslibet hoīs malicia naturalis et semen maledictuz ab initio? **Cuiuslibet** inqt̄ hoīs malicia natural et semē maledictū ab initio. **Sicut** em̄ cuiuslibet hominis malicia ē naturalis: ita cuiuslibet hominis semē maledictū dicimus quia non valet hoc zeuma: id est: repetitio a superiori nec ip̄e augustin^o eā repetitio:

nem fecit. **Quare** non cogimur cōsentire eā faciētib^o sed sic dicim^o. **Cuiuslibet** hoīs malicia ē naturalis z ipse est semē maledictū non ei^o semē maledictū qz in eo nō ē pctm̄ v̄l possum^o figuratīe dicere ipsū semē maledictū eē p̄ eo q̄ ex eo erūt q̄ maledicti erāt iuxta illud. **Maledicta** terra ī operib^o tuis idē opa tua in terra. **Non** em̄ terra maledicta est cū ipsa alibi dicatur sc̄ta licet eā pctōres operentur. **Ut** locus in quo stas terra sc̄ta est alioquin eadē z maledicta z sc̄ta esset. **Sic** semen maledictū quia maledicti qui ex semine. **Iuxta** quē modum **Anselmus** noster optime z vere exponit illam auctoritatē Job. de immūdo semine q̄ tamē in se neq; immūdū ē neq; maledictū. **Primo** inquit de semine qd̄ ē materia carnis hūane videt̄ dicere augustinus dum sic incipit. **Nā** si semē ip̄sum nullū habet vitium ad quid em̄ fieret relatio p̄ ipm̄. **Non** em̄ p̄cessit sermo de semie sed sepe fit p̄ hoc p̄nomē nō relatio sed p̄prietatis quedā expressio ei^o rei que in causa dicti est vt etiā palladi^o de rusticatōe incipit. **Prima** p̄ma ē p̄prietate ip̄am cui p̄cepturus est estimare p̄sonā. **Nulla** igit̄ per ip̄am fit relatio sed p̄prietatis eius que in p̄sona ē expressio. **Ac** si dicat **Ipsam** p̄sonā id est virtutē vel sciētiam vel dignitatē vel artē v̄l p̄fessionē p̄sonē vel tale quid eius. **Sic** et hic accipit ip̄m cū de semine agit quasi dicat. **Ipsū** semē id est ratio seminis ea esse vt non sine vitio sit. **Nā** si non in vitio est si nullū habet vitium qd̄ est qd̄ scriptū est rē. **Ad** hoc respōdem^o. **Quicquid** sit de relatōe vel de p̄prietatis: expressione per hoc p̄nomē ip̄m in semie nulluz esse pctm̄ p̄bat. **Augustinus** alias questionē faciēs. **Ieronimo** de origie aīe dicit q̄ cottidie de^o creat nouas animas. **Quō** augustin^o nec recipiēs nec ip̄obās q̄rēs at̄ qd̄ **Ier.** r̄ideat obiecti q̄stioez tale facit ei in epla de origie aīe. **Si** omnia

et peccato originali

hui⁹ infātuli recens nati infūdēdo crea-
ta est ⁊ creādo infusa quādo vel quomō
peccauit hic i adā: hec questio nūq̄ pos-
set esse illi⁹ qui diceret in semine quo cō-
cipit hō esse peccatū originale. **D**iceret
enī ei. **Q**uid queris hic q̄ tu ipse indubi-
tante fateris. **I**n semine peccatū ⁊ vici-
um quod traicit de primo hoīe in omnes
posterōs frustra queris quō peccauit q̄
seminaliter de adā p̄cessit. **S**emē autē
culpā secū trahit: h̄ in q̄ diceret ei **Q**ua-
re si hec augustinus sentiret: nūq̄ **J**ero-
nimo eā questionē faceret: huic autē que-
stioni nihil est a **J**eronimo respōsus nec
eaz ipse augustinus soluit qui de origine
anime nullā certā sententiā ptulit. **V**ide
aut moderni p̄ceptores quō eā soluant.
In tantū per ipsū **A**ugustinum obtinui
mus in auctoritate eius supraposita nō
eū intellexisse de semine qd̄ sperma est h̄
dixit in semine esse vitium. **R**ata est ergo
sentētia **A**mbrosij ⁊ nostri **A**nselmi gene-
raliter que intelligēda qd̄ i refēbili nec
gratia sit nec culpa. **A**ttamen adhuc
opponūt d̄ auctoritate **J**ohānis dama-
sceni quis dicat qd̄ post conceptum siue
consensū beate virginis spūs sanctus sup-
ueniens esse peccatum in ea purgauerit
et omnē fomitē peccati. **E**t ide credo vo-
lūt habere auctoritatē qd̄ oporteret ali-
quatenus semē illud virginalē licet non
esset ex viri comixtione tamē mundatū
esse a peccati fomite spūs sancti operatōe.
Ad hoc respōdem⁹ nihil nos **J**ohanni
damascēo in dictis suis p̄iudicare v̄po-
te qd̄ ei⁹ scripta nulla legerim⁹ nisi qua-
tenus ea ab alijs in testimoniū introdu-
cta multis in locis cognouimus. **A**t no-
bis promptuz est. **J**eronimi nostri san-
ctissimi ⁊ doctissimi testimoniū ferre in-
cōtrariū dicētis in sermone de assūptōe
eiusdē domine ⁊ regie nostre. **B**eata in-
quit ⁊ gloriosa virgo maria q̄uis dudū
incōparabilis esset vniuersis que sub ce-
lo sūt virginibus vt decēter posset in se

suscipe diuinitatē amixtionē salua vtra-
q̄ natura tm̄ cū gr̄a replet cū spūs sancto
p̄fūdēt cū spūs sancto obūbraf sit p̄ciosior
merit: celsis sblimior fastigijs p̄chior
sanctitate gloziosior suorum meritis et
p̄rogatiuis meritorū: ita vt nullis iam
v̄sibus sit ipsa eadez manapāda nisi di-
uinis. **R**ogo te **J**ohānes damascene
vt quicumq̄ es in tali sentētia qd̄ putes
beatam dei matrē post annūciatōm san-
cti angeli tūc p̄imum insupuentōe spiri-
tus sancti amisisse vel peccatū vel fomi-
tem peccati: rogo inquā te p̄ eandē bea-
taz theotocō desiste: noli emulari in ma-
lignatibus: cessa sincerissimū vas incru-
stare solue calciamēta pedū tuorū quod
impedit p̄gressū recte intētōnis tue. **S**i
quidem zelū dei habes in hac parte sed
forte nō scdm̄ sciētiam. **F**orsitan enī pu-
tas i hac errore deo te obsequiū exhibe-
re: quod si noluer̄ cessare scito quod ter-
ra hec quā calcas deuorat habitatores
suos vlcionē faciens in oēs filios diffi-
dentie. **A**dhuc audi quid dicat inde
nostrorū temporū spūs sancti organū be-
atus **B**ernard⁹ abbas clareuallis. **S**pi-
ritus sanctus supueniet in te ⁊ virtus altis-
simi obūbrabit tibi. **S**uperi⁹ dicta ē gra-
tia plena ⁊ nūc quō dicitur spūs sanct⁹ su-
pueniet in te rē. **N**ūquid potuit repleri
gratia ⁊ nec dū habere spūs sanctū cū ipse
sit dator gratiarū. **S**i autē iā spūs erat in
ea quō adhuc tāq̄ nouerit supuēturus
repmittit. **A**n forte ideo nō dicit sim-
pliciter veniet i te sed addidit super: qz
et prius quidē fuit in ea per multā grati-
am sed superueniēte nunciatur p̄pter
habundatōnis gratie plenitudiēz quā
effusus est super illam. **A**t vero cū
plena sit illud ampli⁹ quomō capere po-
terit? **S**i autem aliud pl⁹ capere potest
quō aut plena fuisse intelligēda est? **A**n
prior quidē gr̄a ei⁹ tm̄ repleuaret mētez
sequēs vno ⁊ v̄tuz p̄fūdere debet qua-
ten⁹ scilicet plenitudo diuinitatis q̄ ate

Decōceptu virginali

in illa sicut et in multis sanctorū spiritua-
liter habitat etiam sicut in nullo sanctorū
corporaliter in ipsa habitare incipiat: **Q**uod
est virtus altissimi obūbrabit tibi: **Q**ui
potest capere capiat et forte propter hec
maxime dictū sit obūbrabit tibi quia res
nimirum in sacramēto erat et quod sola per
se trinitas in solo et cum sola virgine vo-
luit operari soli datū est nosse cui soli da-
tum est expediri. **H**ec nos quidē bre-
uiter introduximus cōtra hoc quod op-
ponunt de iohanne damasceno cui nos
dare determinatōm presūptuosū eēt: quod
quo sensu dixerit penitus ignoramus.
At si ille ieronimo et nostris cōtraria hic
dixit libet in hoc eodem poti⁹ adherere
non ei sed Ieronimo et nostris. **P**ro-
pōnit adhuc anselmo nostro quod in hoc ipso
libro dixerit: quod nulla ratio nlla veritas
nullus intellectus pmittit ad hoīem de
sola virgine cōceptū et de peccato masse
peccatricis aliud potuisse vel debuisse ac-
cedere: etiam si nō esset deus: quōis de il-
la massa esset assūptus. **D**icūt em̄ cristū
nō potuisse nec voluisse peccare nō quia
filius virginis. **S**ed quia de⁹ fuit cristus.
Aunt: nec voluit nec peccare potuit: er-
go deus fuit. **Q**uid ergo dicem⁹ de san-
ctis angelis qui ex gratia p̄firmationis
non volūt nec possūt peccare: vel si adā
ante quē peccasset aliquos qui ante ipsū
in iusticia confirmarētur genuisset de il-
lis quid dicem⁹? **U**tique si illi cū nec vel-
lēt nec possēt peccare: nō ideo deus vel
dei essent: sicut in xp̄o videndū: vtrū quod
peccare nō potuit nec voluit sola diuini-
tas ei⁹ homini vnita in causa fuerit. **N**ā
quod ipsa plurimū et maxie adinuenerit om-
ni p̄stat fideli. **S**ed aliud ē causā simpli-
citer esse. aliud cause supplemētū cōfer-
re. **D**icūt forte quia post peccatū ade nul-
la caro mortalis nō vnita deitati absque
peccato esse p̄ualuit: vel p̄ualere potuis-
se quocūque mō deus aliquē vel aliquaz
absque semie viri creasset dum mō de adā

esset. **S**ed cū hoc dicūt causā peccati
vt supra in semine ponūt quod vtiq; deus
sicut facit esse ex mare et femina sic facere
potest ex femina sola. **I**psi igit soluant quod
supra diximus et ex auctoritate et ex rati-
one et libēter audiemus. **Q**uod si nō po-
tuerint constabit nobis sicut constat ex
anselmi rōe irrefragabili quecūque gigni-
tur aliomō quā adā generauit quod nō te-
neatur preiuditio peccati originalis quod p̄
traducem ex adā descēdit licet ille deus
nō sit vt xp̄s fuit: et ita si voluerit nō pec-
care poterit: et non velle peccare cū pos-
se nō peccare valebit donec ei cōfirmās
gratia nō posse velle et nō posse peccare
superauxit. **C**onsentit nobis augusti-
nus in tercio contra Iulianum: frustra
inquit putas ideo in paruulis nō eē de-
lictum quia sine voluntate que in eis n̄
la est esse non potest. **H**oc em̄ recte dicit
propter propriū cuiusque peccatum: non
propter primi parētis originale delictū
siue contagiū. **Q**uod si nullum esset p̄-
fectō nlli malo paruuli obstricti nihil ma-
li vel in corpore vel in anima sub tāta dei
potestate paterētur. **E**t hinc in hīs ver-
bis prudens lector hanc maximā incur-
rere. **A** quocūque remouetur pena pec-
cati ab eodem et peccatū remouet et non
cōuertitur. **A** quibus ergo paruulis re-
mouet in corpore et animo peccati penā
aug⁹ prius ab eis remoueri docet pec-
catum omne et cōtagium peccati. **I**lli er-
go nō essent nec deus nec dū et tamē pos-
sent si vellent non peccare et confirmati
non possent peccare. **R**ecte ergo et veris-
sime anselmus quia cum eo est veritas et
filius veritatis Augustinus.

ExPLICIT de cōceptu virginali et pec-
cato originali.

Incipit prohemium in prologion li-
brum Anselmi Abbatis Beccensis et
Archiepi Cantuarien.

Prosologion

Postquam opus
scilicet quoddam velud exem-
plum meditandi de ratione fi-
dei cogentibus me precibus
quorundam fratrum in persona alicuius ta-
cite secum rationando que nesciat iuesti-
gandis edidi consideras illud esse mul-
torum concatenatorum contertum argumeto-
rum cepi mecum querere si forte posset in-
ueniri vnus argumētum quod nullo alio
ad se probandum quod se solo indigeret et so-
lum ad astruendum quia deus vere est et
quia est summum bonum nullo alio indi-
gens et quo omnia indigent vt sint et be-
ne sint et quecumque credimus de diuina sub-
stantia sufficeret. Ad quod cum sepe stu-
diosius cogitationes puerterem atque aliqua
do mihi viderem iam capi posse quod quere-
bam aliquando mentis aciem oino fuger-
et tandem desperans volui cessare velut
ab inquisitione rei quam inueniri eēt impos-
sibile. Sed cum illam cogitationem ne mentem
meam frustra occupando ab alijs in qui-
bus proficere posset impediret penitus a
me vellem excludere tunc magis ac ma-
gis volenti et diffidenti se cepit cum impo-
tunitate quadam ingerere. Quadam igitur
die cum vehementer eius importunitas
mi resistendo fatigarem in ipso cogitationum
conflictu sic se obtulit quod desperaueram
vt studiosius cogitationem amplecterer quod so-
licitus repellere. Estimans igitur quod
me gaudebam inuenisse si scriptum esset ali-
cui legenti placiturum. De hoc ipso et qui-
busdam alijs sub persona conantis erige-
re mentem suam ad contemplantum deum
et querentis intelligere quod credit sub-
ditum scripsi opusculum. Et quoniam nec
istud nec illud cuius supra meminimus dig-
num liber nomine aut cui auctoris pro-
neretur nomen iudicabam nec tamen si-
ne aliquo titulo quo aliquem in cuius ma-
nus venirent quodammodo ad se legendum
inuitaret dimittere da putabam vniciusque

dedit titulum vt prius exemplum meditandi
de ratione fidei et sequens fides querens
intellectum diceretur. Sed cum iam a plu-
ribus in hijs titulis vtriusque transumptum es-
set coegerunt me plures et maxime. Reue-
rendus archiepiscopus lugdunensis hugo noie
fugens in gallia legatione apostolica precepit
auctoritate vt nomen meum illis prescribere-
rem. Quod vt aptius fieret illud quidem
monologion id est soliloquium istud ve-
ro prosologion id est alloquium nominavi.

Explicit probemium.

Incipiunt capitula. **¶** Ca. I.

Quoties mentis ad contemplandum deum.

Quod vere sit deus. **¶** Capitulum. II.

Quod non possit cogitari non esse. **¶** III.

Quomodo insipies dixit in corde suo quod
cogitari non potest. **¶** Capitulum. IIII.

Quod deus sit quicquid melius est esse quam
non esse et solus existens per se omnia alia fa-
cit de nihilo. **¶** Capitulum. V.

Quod sit sensibilis cum non sit corpus. **¶** VI.

Quod sit opus cum multa non possit. **¶** VII.

Quod sit misericors et impassibilis. **¶** VIII.

Quod iustus et summe iustus parcat ma-
lis et quod iuste misereatur malis. **¶** IX.

Quod iuste puniat et iuste peccat malis. **¶** X.

Quod vniverse vie domini misericordia
et veritas et tamen iustus dominus in om-
nibus vijs suis. **¶** Capitulum. XI.

Quod deus sit ipsa vita qua viuunt et sic de
similibus. **¶** Capitulum. XII.

Quod solus sit in circumscriptione et eternus
cum alij spiritus sint in circumscriptione et eterni.

Quod et cur videtur et non videtur. **¶** XIII.

deus a querentibus eum. **¶** XIII.

Quod maior sit quam cogitari possit. **¶** XV.

Quod hec sit lux inaccessibilis quam inhabi-
tabilia. **¶** XVI.

Quod in deo sit armonia. **¶** (tat. XVI.

odor: sapor: leuitas: pulchritudo suo in-
effabili modo. **¶** Capitulum. XVII.

Quod in deo nec in eternitate eius quod ipse est

Quod non sit in loco (mille sit pres. **¶** XVIII.

aut tempore sed omnia sint in illo. **¶** XIX.

Profologion

Quid sit ante et ultra omnia etiam eterna. **Capitulū .XX.**

An hoc sit seculū seculi siue secula seculorum. **Capitulū .XXI.**

Quid solus sit q̄ est et qui est. **XXII.**

Quid hoc bonum sit pariter pater et filius et spūssactus et hoc sit vnum necessarium q̄ est oē et totū et solū bonū. **XXIII.**

Comecratio quale et q̄tum sit hoc bonum. **Capitulū .XXIII.**

Que et quanta bona sint fruētibus eo. **Capitulū .XXV.**

An hoc sit gaudium q̄ promittit dominus. **Capitulū .XXVI.**

Incipit profologion liber Reuerēdi patris Anselmi abbatis beccēsii Archiepiscopi Cantuariensis ordinis sancti bñdicti.

Eya nunc ho-

mīcio fuge paulū ū occupationes tuas a bscōde te modicū a tumultuosis cogitationib⁹ tuis. Abite nūc onerosas curas et p̄pone laboriosas disseciōes tuas. Uica aliquātulū deo et requiesce aliquātulū in eo. Intra i cubiculū mētis tue exclude oia preter deū et q̄ te viuēt ad querendum eum et clauso ostio quere eum. Dic nunc totū cor meū dic nunc deo. Quero vultū tuū. vultū tuū dño requiro. **E**ya nūc ergo tu domine deus meus doce cor meū vbi et q̄ mō te querat vbi et quomō te inueniat. Domine si nō es hic vbi te querā absentem. Si ergo vbiq̄ es cur nō video presentē. Sed certe hitas lucē inaccessibilem. Et vbi est lux inaccessibile? aut q̄ mō accedant ad lucē inaccessibile? Aut quis me ducet aut inducet in illā vt videā te in illa? **D**einde quibus signis qua facie te querā. Nunquā te vidi dñe deus meus nō noui facie tuā. Quid faciet altissime dñe quid iste tuus longin-

qu⁹ exul? Quid faciet seru⁹ tu⁹ anxius amore tui. et longe pietus a facie tua? Anhelat videre te. et nimis abest illi facies tua. Accedere ad te desiderat. et inaccessibilis est habitatio tua. Inuenire te cupit et nescit locū tuū. Domin⁹ meus es et de⁹ me⁹ et nūq̄ te vidi. In me fecisti et refecisti et oia mea bōa tu mihi contulisti et nō duz noui te. **D**eniq̄ ad te vidēdū factus suz et nō dum feci ppter quod factus sū. **M**isera fors hominis cū hoc perdidit qd̄ ad factus est. **D**urus et durus casus ille. Heu quid perdit et quid inuenit? quid abscessit? et quid remansit? **P**erdidit beatitudinē ad quam fact⁹ est et inuenit miseriam propter quā factus non est. **A**bscessit: sine quo miser⁹ est et reinansit quod per se nō nisi miserum est. **A**d inducabat tunc homo panem angelo. ū quem nūc esurit manducat nūc panē dolo. ūm quē tunc nesciebat: heu publicus luctus hominum: vniuersalis plangit filiorum ade. **I**lle ructabat saturitate: nos suspiramus esurie. **I**lle abūdabat nos medicamus. **I**lle feliciter tenebat et misere deseruit: nos infeliciter egem⁹: et miserabiliter desideramus et heu vacui remanemus. **C**ur non nob̄ custodiuit cū facile posset quōtam grauitē caremus? **Q**uare sic nob̄ obstravit lucē et obduxit nos tenebris? **U**t quid abstulit nobis vitam et infliccit mortem? **E**rit nosi vnde sum⁹ expulsi quo sumus impulsi? **U**nde precipitati: quo obruti? **A** patria in exiliū a visione dei in cecitatem nostrā. **A** Jocunditate immortalitatis: in amaritudine et horrore mortis. **A** Misera mutatio de quāto bono in quātum malum. **G**raue dāpnū grauis dolor: grāte torū. **S**ed heu me miserū vnum de alijs miseris filij eius: elogatis a deo: quid incepti? quid effecti? **Q**uo tendebas? quo venisti? **A**d qd̄ aspirabam in quibus suspiro? **Q**ue sui bona: et ecce turbatio. **T**endebas in

Profologion

deum: et offendi in me ipsum. **Requie** que-
rebam in in secreto meo tribulationes et
dolorum inveni in intimis meis. **Glo-**
lebam ridere a gaudio mentis mee et co-
gor rugire a gemitu cordis mei. **Spera-**
batur letitia et ecce unde densetur suspi-
ria. **Et o tu domine usquequo?** Usquequo
domine obliuisceris nos usquequo auer-
tis faciem tuam a nobis? **Quando respici-**
es et exaudies nos? quando illuminabis
oculos nostros et ostendes nobis faciem
tuam? **Quando restitues te nobis?** Respi-
ce domine exaudi illumina nos ostende no-
bis te ipsum. **Restitue te nobis ut bene sit**
nobis sine quo tam mala est nobis. **Mi-**
serere labores et conare nostros ad te quod
nihil ualemus sine te. **Inuita nos adiu-**
ua nos. **Obsecro domine ne desperem su-**
spirando. **Sed respice sperando.** **Obsecro**
domine amaricatum est cor meum sua desolatio-
ne indulcora illud tua consolatio. **Obse-**
cro domine esurientes incepti querere te ne
desina. **Ieiunus de te famelicus accessi**
ne recedam impastus. **Paup** ueni ad di-
uites miser ad misericordiam ne redeam vacu-
us et cotemptus. **Et si antequam comedam suspi-**
ro da uel post suspiria quod comedam. **Do-**
mie incurua? non possim nisi deorsum aspi-
cere erige me ut possim sursum intendere.
Iniquitates mee supergressae sunt caput
meum: obuoluunt me et sicut onus graue gra-
uant me. **Euolue me exoneram me ne uis-**
geat puteus eorum os suum super me. **liceat mi-**
hi suspicere lucem tuam uel de longe uel de
proximo. **Doce me querere te et ostendete**
querenti quia nec querere te possim nisi tu
doceas nec inuenire nisi te ostendas. **Que-**
ram te desiderando: desiderem querendo.
inueniam amando: amem inueniendo. **Ma-**
teor domine et gratias ago quia creasti in
me hanc imaginem tuam ut tui memor te co-
gitem te amem. **Sed sic est abolita attri-**
tione uiciorum sic est offuscata fumo pec-
catorum ut non possit facere ad quod facta
est nisi te renoues et reformes eam. **Non te-**

pto domine penetrare altitudinem tuam.
quia nullatenus comparo illi intellectum me-
um: sed desidero aliquatenus intelligen-
re ueritatem tuam quam credit et amat cor me-
um. **Neque enim quero intelligere ut cre-**
dam sed credo ut intelligam. **Non enim hoc cre-**
do quia nisi credidit non intelligam.

Quid uere sit deus. **Cap. II.**

Quod domine qui das fidei intel-
lectum da mihi ut quantum scis expe-
dire intelligam quia es sicut credi-
mus et hoc est quod credimus. **Et quidem cre-**
dimus te esse aliquid quo nihil maius cogi-
tari possit. **An ergo non est aliqua talis**
natura quia dixit insipiens in corde suo
non est deus. **Sed certe idem ipse insipi-**
ens tum audit hoc ipsum quod dico aliquid
quo maius nihil cogitari potest intelligit
quod audit: et quod intelligit in intelle-
ctu eius est etiam si non intelligat illud esse
aliud est enim rem esse in intellectu. **Aliud**
intelligere rem esse. **nam cum pictor pre-**
cogitat que facturum est: habet quidem in
intellectu sed nondum esse intelligit quod
nondum fecit. **lum** uero iam pinxit et habet
in intellectu et intelligit esse quod iam fecit.
Conuincit ergo insipiens esse uel in intel-
lectu aliquid quo nihil maius cogitari po-
test quia hoc cum audit intelligit et quicquid
intelligit in intellectu est. **Et certe id quo**
maius cogitari nequit non potest esse in i-
tellectu solo. **Si enim uel in solo intellectu**
est potest cogitari esse in re quod maius est. **Si**
ergo id quod maius cogitari non potest in
intellectu id ipsum quo maius cogitari non potest
est certe hoc esse non potest. **Existit ergo pro-**
culdubio aliquid quo maius cogitari non
ualet et in intellectu et in re.

Quid non possit cogitari non esse. **III.**

Quod uerum sic uere est ut nec co-
gitari possit non esse. **nam potest**
cogitari esse aliquid quod non pos-
sit cogitari non esse: quod maius est: quam quod
non esse cogitari potest. **Quare si id quod**
maius nequit cogitari potest cogitari non

eē idipſū quo maius cogitari nequit nō est id quo maius cogitari nequit qđ conuenire non potest. Sic ergo vere est aliquid quo maius cogitari non potest vt nec cogitari possit nō eē. Et hoc estu domine deus noster. Si ergo vere es dñe deus meus vt nec cogitari possis nō esse et merito. Si em aliqua mēs posset cogitare aliquid melius te ascēderet creatura super creatorē: et iudicaret de creatore quod valde est absurdū. Et quidez quicqđ est aliud preter solū te potest cogitari nō esse. Solus igit verissime oim et ideo maxime oim habes esse: quia qđ quid aliud est: nō sit vere: et ideo miū habet esse. Cur itaq; dixit inspiēs in corde suo nō est deus: cū causa in promptu sit rationali menti te maxime oim esse? Cur nisi quia stultus et inspiens?

Quo inspiens dixit in corde suo qđ cogitari non potest. Capitulum. III.

Uerū quō dixit in cogitatu quod cogitare nō potuit: aut quō cogitare non potuit qđ dixit in corde: cū idē dicere sit in corde et cogitare. Qđ si vere: imo q; vere: et cogitauit q; dixit in corde: et nō dixit i corde: q; cogitare nō potuit: non vno tantummodo dicitur aliquid in corde vlt cogitaf. Aliter em cogitatur res: cū vox eam significās cogitatur: aliter tamen id ipm quod res est intelliget. Illo itaq; modo potest cogitari de nō esse: isto vero minime. Nullus quippe intelligēs id quod deus est: potest cogitare: quia deus nō est: licet h verba dicat in corde aut sine vlla aut cū aliqua extranea significatōe. Deus em est id quo maius cogitari nō potest. Qđ qui bene intelligit vtiq; intelligit idipſū sic esse vt nec cogitatōe qđat nō esse. Qui ergo intelligit sic esse: deum nequit cum non esse cogitare. Gratias tibi bone domine: gratias tibi: quia quod prius credidi te donāte. Nam sic intelligo te illuminante: vt si te esse nolim credere: non

possim non intelligere.

Quo deus sit quicqđ melius est eē quā non esse et solus existēs per se oia alia facit de nihilo. Capitulum. V.

Quigitur es dñe deus quo nihil maius valet cogitari. Sed qđ es: nisi qđ summū oim solū existens per seipm: oia alia fecit de nihilo. Quicqđ em hoc nō est: min⁹ quā cogitari possit. Sed hoc de te cogitari nō potest qđ ergo bonū deest sūmo bono: p qđ est oē bonuz? Tu es itaq; iustus: verax: beatus: et quicquid melius est esse quā non esse: melius namq; est esse iustum: quā non iustum beatū quā non beatū.

Quo sit sensibilibis cū nō sit corp⁹. VI.

Uerū tum melius sit esse sensibilem omnipotētem misericordēz impassibilem: quā non esse: quō es sensibilibis si non es corpus: aut omnipotēs si omnia nō potes: aut misericors simul et ipassibilis. Nam si sola corporea sunt sensibilia qm sensus circa corpus: et in corpore sunt: quō es sensibilibis cum non sis corpus: sed sumus spūs qui corpore melior est. Sed si sentire nō est nisi cognoscere aut nisi id ad cognoscēdum qui enim sentit cognoscit: scdm sensuūz proprietatem vt per visum colores per gustum sapes: Non incōueniēter dicit aliqđm sentire: qđquid aliomō cognoscit. Ergo dñe quis non sis corpus: vere tamen eo nō summe sensibilibis es quo summe omnia cognoscis: nō quo animal corporeo sensu cognoscit. Capitulum. VII.

Quo sit oēs cū multa non possit.

Sed et omnipotēs quō es si omnia nō potes? Aut si non potes corumpi: nec mentiri: nec facere verum esse falsum: vt quod factū est: nō esse factum et plura similiter: quō potes omnia? An hec posse: non est potētia si impotētia. Nam qui hec potest: quod si bi non expedit: et quod non debet potest que quanto magis potest tanto magis

Profologion

aduersitas et peruersitas possunt in illuz
z ipse minus contra illas. **Q**ui ergo sit
potest: nō potētia potest sed impotētia
Non enim dicitur posse: quia ipse possit
Sed quia sua impotētia facit aliud i se
posse sine aliq genere loquēdi sicut mul
ta improprie dicuntur: vt cū ponimus eē
pro non esse: z facere pro eo quod est nō
facere aut pro nihil facere. Nam sepe di
cimus ei qui rem aliquam esse negat: sic
est quem admoduz dicis esse: aut magis
proprie videatur dici sic non est queit
admodum dicis nō esse. **I**te dicim⁹ iste
sedet sicut ille facit: aut iste quiescit sicut
ille facit. cū sedere sit quiddā non facere
et quiescere sit nihil facere. Sic itaqz cū
quis dicitur habere potētiā faciēdi aut
paciēdi quod sibi non expedit aut qđ
non debet impotētia intelligit per potē
tiam: quia quo plus habet hāc potētiāz
eo aduersitas z peruersitas in illum sūt
potētiōes z ille cōtra eas impotētiōz.

Ergo dicitur: inde veri⁹ z oīs qz potes
nihil p ipotētiā: z nihil potes contra te.

Quō sit misericors et impassibil. VIII.

Sed et misericors simul z impas
sibilis quō es? **N**ā si es impassibilis
non cōpateris: si nō cōpa
teris: non est tibi miserū cor: ex compassi
one miseri quod est esse misericors dē. **A**t
si non es misericors vnde miseri est tā
ta consolatio? **Q**uō ergo es z nō es mi
sericors domie? nisi qz es misericors se
cū dū nos: z nō es secū dū te. **E**s quip
pe secū dū sensū nostrū: z nō es secū dū
tuū. **E**tem cū tu respicis nos miseros:
nos sentim⁹ misericordis effectū: tu nō
sentis affectū z misericors es. **I**git⁹ quia
miseros saluas z peccatorib⁹ tuis parci
et misericors nō es qz nulla miserie com
passione afficeris.

Quō totus iustus z sūme iustus par
cat malis z qđ iuste misereat malis. IX.

Ueruz malis quomō parcis si es
tor⁹ iust⁹ z sūme iust⁹? **Q**uō em

totus z sūme iustus facit aliquid nō ius
stum? **A**ut que iusticia est merēti merē
eternā dare vitā sempiternā? **U**nde er
go bone deus: bone bonis z malis: vnde
de tibi saluare malos si hoc nō est iustuz
et tu nō facis aliquid nō iustū? **A**n quia
bonitas tua est incōprehēnsibilis latet h
in luce inaccessibili: quā inhabitas? **V**e
re in altissimo z secretissimo bōitatis tue
latet fons vnde manat fluui⁹ misericor
die tue. **N**ā cūz totus z sūme iustus sis:
tamen idcirco etiaz malis benignus es:
quia totus sūme bonus est. **A**ur⁹ nāqz
bonus esses si nulli malo esses benign⁹.
Melior em est qui z bōis et malis bon⁹
est quā qui bonis tātum est bonus. **E**t
melior est qui malis z puniēdo z parcē
do est bonus: qm qui puniēdo tm̄ **I**deo
ergo misericors es: quia totus z summe
bonus es. **E**t cum forsitan videatur
cur bonis bona z malis mala: retribuas
Illud certe penitus est mirādum cur tu
totus z summe iustus: z nullo egēs mal
et reis tuis bona retribuas. **A**ltitudo
bonitatis tue de⁹ z videtur vnde sis mi
sericors et nō pervideretur. **L**ernitur vnde
de summe manat z nō pspicitur fons vnde
de nascitur. **N**am z de plenitudine bo
nitatis est: quia peccatorib⁹ tuis pius es
et in altitudine bonitatis latet: quia ra
tione hoc es. **E**tenim licet bonis bona z
malis mala: ex bonitate retribuas ratio
tamen iusticie hoc postulare videtur.

Cum vero malis bona tribuis et scitur
quia summe bonus hoc facere voluit et
mir⁹ est cur sūme iust⁹ h velle potuit? **M**
misericordia dei de q opulēta dulcedie
z dulci opulētia nobis pfluat. **O** immē
sitas bonitatis dei q affectu amanda es
pctōib⁹ **I**ustos em saluas iusticia comi
tante: istos vere liberas iusticia dāpnā
te. **I**llos meritis adiuuātibus: istos me
ritis repugnātibus. **I**llos bona que de
disti cognoscendo: istos mala que odisti
ignoscendo. **O** immēsa bonitas que sic

Liber Anselmi

omnem intellectum excedis: veniet super me misericordia illa: que de tanta opulenta tua procedit. **I**nfluat in me que pluuat de te. **P**arce per clementiam ne vlciscaris pro iustitiam. **N**am et si difficile sit intelligere quomodo misericordia tua non absit a tua iustitia: necessarius tamen est credere quia nequaquam aduersatur iustitie quod exundat ex bonitate que nulla est sine iustitia imo vere concordat iusticie. **N**onne si misericors es: quia es summe bonus: et summe bonus non es: nisi quia es summe iustus? vere idcirco es misericors quia summe iustus es. **A**diua me iuste et summe et misericors deus cuius lucez quero adiuua me vt intelligam quod dico. **V**ere ergo ideo misericors es quia iustus. **E**rgo ne misericordia tua nascitur ex iustitia tua? **E**rgo ne parcis malis ex iustitia? **S**i sic est domine: si sic est: doce me quomodo est? **A**n quia iustum est te sic esse bonum vt ne queas intelligi melior: et sic poterit operari vt non possis cogitari potentius? **Q**uid enim hoc iustius? **H**oc utique non fieret si esses bonus tantum retribuendo et non parcendo: et si faceres de non bonis tantum bonos: et non etiam de malis. **H**oc itaque quomodo iustum est vt parcas malis et vt fatias bonos de malis. **D**enique quod non iuste fit non debet fieri: et quod non debet fieri iniuste fit. **S**i ergo non iuste malis misereri non debes misereri. **E**t si non debes misereri iniuste misereri. **Q**uod si nefas est dicere fas est credere te iuste miserere malis.

Quomodo iuste puniat et iuste parcat malum. **X**
Et iustum est vt malos punias: quid namque iustius. quam vt boni bona et mali mala recipiant. **Q**uomodo ergo et iustum est vt malos punias et iustum est vt malis parcas? **A**n alio modo iuste punis malos: et alio modo iuste parcis malis. **C**ur enim punis malos: iustum est: quia illorum meritis conuenit: cur vero parcis malis: iustum est: non quia

illoz meritis: sed quia bonitati tue condecens est. **N**am parcendo malis ita iustus es secundum te et non secundum nos: sicut misericors es secundum nos et non secundum te: quoniam saluando nos quos iuste perderes sicut misericors es non quia tu sentias affectum sed quia nos sentimus effectum ita iustus es non quia nobis reddas debitum: sed quia facis quod decet te summe bonum. **S**ic itaque sine repugnancia: iuste punis et iuste parcis.

Quomodo vniuerse vie domini misericordia et veritas: et tamen iustus dominus in omnibus vis suis. **C**apitulum. XI.

Sed nunquid etiam non est iustum secundum te domine: vt malos punias. **I**ustum quippe est te sic esse iustum vt iustior nequeas cogitari. **Q**uomodo nequaquam esses si tantum bonis bona: et non malis mala redderes. **I**ustior enim est qui et bonis et malis quare qui bonis tantum merita retribuit. **I**ustum igitur est secundum te: iuste et benigne deus: et cum punis: et cum parcat. **V**ere igitur vniuerse vie domini misericordia et veritas: et tamen iustus dominus in omnibus vis suis. **E**t utique sine repugnancia quia quos vis punire: non est iustum saluari et quibus vis parcere non est iustum dannari. **N**am id solum iustum est quod vis: et non iustum quod non vis. **S**ic ergo nascitur de iustitia tua misericordia tua quia iustum est te sic esse bonum vt et parcendo sis bonus: et hoc forsitan est cur summe iustus potest velle bona malis.

Sed si vtrumque capi potest cur malos potes velle saluare illud certe nulla ratione comprehendere potest: cur de similibus malis hoc magis salues quam illos per summam bonitatem et illos magis dannes quam istos per summam iustitiam. **S**ic ergo vere es sensibilis omnipotens misericors et impassibilis quemadmodum viuens sapiens bonus beatus eternus: et quicquid melius est esse quam non esse.

Prologion

Quod deus sit ipsa vita qua viuunt et sic de similibus.

¶ Capitulum. XII.

Quod certe quicquid es non per aliud es quam per te ipsum. Tu es igitur ipsa vita qua viuunt. et sapientia quam sapientia et bonitas ipsa qua bonis et malis bonus es et ita de similibus.

Quomodo solus sit incircumscribitus et eternus cum alij spiritus sint in circumscribiti et eterni.

¶ Capitulum. XIII.

Quod omne quod claudit aliquatenus loco aut tempore minus est. quam quod nulla lex loci aut temporis cohercet. Quia ergo maius te nihil est nullus locus aut tempus te cohibet. sed

ubi que et semper es. quod quod de te solo dici potest. tu solus incircumscribitus es et eternus. Quomodo igitur dicunt et alij spiritus incircumscribiti et eterni? Et quidem solus es eternus quia solus omnium sicut non desinis sic non incipis esse. Sed solus quomodo es in circumscribitus? An creatus spiritus ad te collatus? circumscribitus. ad corpus christi incircumscribitus?

Rempe omnino circumscribitus est quod cuius alicubi totus est non potest simul esse alibi quod de solis corporis cernitur. Incircumscribitus christi quod simul est ubique totum quod de te solo intelligitur. Circumscribitus autem simul et incircumscribitus est quod cum alicubi sit totum potest simul esse totum alibi non tamen ubique quod de creatis spiritibus cognoscitur. Si enim non esset anima tota in singulis membris sui corporis. non sentiret tota in singulis. Tu ergo domine singulariter es incircumscribitus et eternus: et tamen et alij spiritus sunt incircumscribiti et eterni.

Quomodo et cur videtur et non videtur deus a querentibus eum. XIII.

An inuenisti anima mea quod querebas? Querebas deum: et inuenisti eum esse quiddam summum omnium: quod nihil melius cogitari potest: et hoc est vitam ipsam lucem sapientiam: bonitatem: eternam beatitudinem et beatam eternitatem: et hoc esse

ubi que et semper. Nam si non inuenisti deum tuum quod est ille: hoc quod inuenisti: et quod illum tam certa veritate et vera certitudine intellexisti? Si vero inuenisti: quid est quod non sensisti quod inuenisti? Cur non te sentit dominus deus anima mea si inuenit te? An si inuenit quem inuenit esse lucem et veritatem? Quomodo namque intellexit hoc: nisi videndo lucem et veritatem. Aut potuit omnino aliquid intelligere de te nisi per lucem tuam et veritatem tuam. Si ergo vidit lucem et veritatem vidit te. Si non vidit te non vidit lucem nec veritatem. An et veritas et lux est quod vidit: et tamen non vidit te quia vidit te aliquatenus: et non vidit te sicuti es. Domine deus meus formator et reformator meus dic desideranti anime mee quid aliud es quam quod vidit ut pure videat quod desiderat. Intendit se ut plus videat et nihil videt ultra hoc quod vidit nisi tenebras imo non vidit tenebras que nulle sunt in te: sed videt se non plus posse videre propter tenebras suas. Cur hoc domine: cur hoc? Tenebras oculis eius infirmitate sua aut reuerberatur fulgore tuo. Sed certe et tenebratur in se et reuerberatur a te. Utique et obscuratur sua breuitate et obruitur tua immensitate. Vere et contrahitur angustia sua et vincitur amplitudine tua. Quanta namque est lux illa de qua micat omne verum: quod rationali menti lucet? Quam ampla est illa veritas in qua est omne quod verum est et extra quam non nisi nihil et falsum est? Quam immensa est: que vno intuitu videt quecumque facta sunt et a quo et per quem et quod de nihilo facta sunt: quid puritatis quid simplicitatis quid certitudinis et splendoris ibi est. Lerte plusquam a creatura valeat intelligi.

Quomodo maior sit quam cogitari possit. XV

Argo domine non solum es quo maius cogitari nequit: sed es quiddam maius quam cogitari possit. Quomodo namque valet cogitari esse aliquid

huiusmodi. Si tu nō es hoc ip̄m. pōt cogitari aliqd̄ maius te qđ fieri nequit.

¶ Hec sit lux inaccessibilis quā inhabitat.

¶ Capitulum. XVI.

¶ Vere dñe hec ē lux inaccessibilis in qua habitas. Vere em̄ nō est aliud qđ hanc penetret vt ibi te pvideat. Vere ideo hanc nō video quia nimia mihi est: z tñ quicqd̄ video p illaz video sicut infirm⁹ oculus qđ videt per lucē solis videt. quā in ip̄so sole nequit asp̄icere. Non pōt intellectus meus ad illā. Nimis fulget. nō capit illā. nec suffert oculus aīe mee diu intendere in illā. Reuerberat̄ fulgore vincit̄ amplitudie obruit̄ immensitate cōfundit̄ capacitatem

¶ Summa z inaccessibilis lux. o tota z beata veritas. qđ lōge es a me qui tam ppe tibi sum. Tremota es a conspectu meo qđ sic p̄ns sū p̄spectui tuo. Ubique es tota p̄sens. z nō te video. In te moneor z in te sum z ad te nō possū accedere Intra me z circa me es et nō te sētio. XVII

¶ In deo sit armonia odor. sapor. lenitas. pulcritudo suo ineffabili modo.

¶ Obuc lates dñe animā meam in luce z beatitudine tua z idcirco versatur illa adhuc in tenebris z miseria sua. Circūspicit em̄ z nō vidit pulcritudinē tuā. Auscultat z nō audit armoniā tuā. Olfacit̄ z nō percipit odorem tuū. Gustat. z cognoscit saporē tuū. Palpat̄ z nō sentit lenitatē tuā. Habes em̄ hec dñe deus in te tuo ineffabili modo qui ea dedisti rebus a te creatis suo sensibili modo sed obriguerūt sed obstu puerunt. s̄ obstructi sunt sensus aīe mee vetusto languore peccati.

¶ In deo. nec in eternitate eius qđ ip̄e est nulle sint partes. **¶** Capi. XVIII

¶ Iterū ecce turbacio: ecce iterū obruiat meror et luctus querenti gaudiū z leticiā. Sperabat iam anima mea facietatē. z ecce iterū obruit̄ egestate. Affectabā iam comedere. z ec-

ce magis esurio. Conabar assurgere ad lucē dei z recidi in tenebras meas. Imō nō modo cecidi in eas. sed sentio me inuolutum in eis. Ante cecidi qđ cōciperet me mater mea. Certe in illis conceptus sum. z cū eaz obuolutione natus sum.

¶ Quid certe in illo oēs cecidimus: in quo oēs peccauimus. In illo oēs p̄didimus qui facile tenebat. z male sibi z nobis p̄didit. qđ cū volumus querere nescimus cū querimus nō inuenimus. cū inuenimus nō est qđ querimus. Adiuua me tu ppter bonitatē tuā dñe. Quesiui vultū tuum. vultū tuū requirā ne auertas faciem tuā a me. Releua me de me ad te.

¶ Abunda. sana. acue. illumina oculū mēt̄is mee vt intueat̄ te. Recolligat vires suas anima mea. z toto intellectu iterū intendat in te dñe. **¶** Quid es dñe quid es? quid te intelliget eor̄ meū? Certe vita es. sapiētia es. veritas es. bonitas es. beatitudo es. eternitas es. z omne verū bonū es. Abulta sunt hec: nō potest angustus intellectus meus totus vno siml̄ intuitu videre vt omnib⁹ simul delectet̄

¶ Quomodo ergo domie es omnia hec? An sunt partes tui aut potius vnū qđqz horum totum est qđ es? Nam quicquid est partibus iunctū nō est omnino vnū. sed quodāmodo plura. z diuersum a se ip̄so z vel actu intellectu dissolui potest que aliena sunt a te quo nihil melius cogitari potest. **¶** Nulle igit̄ partes ī te sūt dñe. nec es plura. s̄ sic es vnū quoddaz z idē tibi ip̄si. vt in nullo tibi ip̄si sis dissimilis. immo tu es ipsa vnitas nullo in intellectu diuisibilis. Ergo vita z sapientia z reliq̄ nō sunt partes tui. sed omnia sunt vnū z vnū quodqz hoz̄ est totū qđ es. et qđ sunt reliqua omnia. Quō nec tu habes partes nec tua eternitas que tu es. nusq̄ z nunq̄ est pars tua. aut eternitatis tue: sed vbiq̄ totus es et eternitas tua tota est semper.

¶ Nō sit in loco aut tempore sed om-

Profologion

nia sunt in illo.

Capitulū. XIX.

Sed si per eternitatem tuā fuisti: et es: et eris: et fuisse nō est futurū esse: et esse nō est fuisse vel futurū esse: quō eternitas tua tota ē semp? An de eternitate tua nihil p̄terit? ut iaz non sit nec aliquid futurū est: quasi nō dum sit? Nō ergo fuisti heri: aut eris cras. S; heri et hodie et cras es: imo nec heri: nec hodie: nec cras es. Sed simpliciter es extra omne tempus. Nā nihil aliud ē heri: et hodie et cras: quā in tpe: tu autē licet nihil sit sine te: non es tamen in loco aut tempore sed oīa sunt in te: nihil em̄ te cōtinet: sed tu continēs oīa.

Capitulū. XX.

Tu ergo imple et complecteris omnia: tu es ante et ultra oīa. Et quidem ante oīa es: quia anteq̄ fierent tu es. Ultra oīa vero quomō es? Qualiter em̄ es ultra ea que finē nō habebūt? An quia illa sine te nullatenus esse possūt? Tu autē nullo modo minus es: etiā si illa redeāt in nihilū. Sic em̄ quod animō es ultra illa. An etiā quia illa cogitari possūt habere finē tu vero nequaquā? Nā sic illa quidē habent finē quodamō: tu vero nullo mō? Et certe quō nullo mō habet finē: ultra illud est: quō aliquo mō finitur. An hoc quoq; mō transis oīa etiā eterna quia tua et illorū eternitas tota tibi p̄sens est: cū illa nondū habeant de sua eternitate quō venturū est: si cut iā non habent quod p̄teritū est? Sic quippe semp es ultra illa: cui semp ibi sis p̄sens: seu cū illud semp sit tibi p̄sens ad quod illa nōdum peruenerūt.

Capitulū. XXI.

Hoc ergo hoc est seculū seculi siue secula seculorum. Sicut em̄ seculorū temporū cōtinet oīa tēpora: sic tua eternitas cōtinet etiā ip̄a seculi temporū. Quod seculū quidem est propter indiuisibilē unitatē: secula vero

propter interminabilē immēsitatem. Et quāuis ita sis magnus domie ut oīa sint te plena et sint in te: sic tamē es sine oīi spacio ut nec mediū nec dimidiū nec vlla pars sit in te.

Capitulū. XXII.

Tu solus sit quod est et qui ē. Solus ergo domie es quod es: et tu es qui es. Nā quod aliud ē in toto et aliud in partibus: et in quō aliqd est mutabile nō oīno ē quō est. Et quō incepit a nō esse: et p̄t cogitari nō ē et nisi p̄ aliud subsistat redit in nō esse: et quō habet fuisse: quod iam nō est: et futurum esse: quod non dum est id nō est p̄prie et absolute. Tu vero es quod es: quia quicquid aliquādo aut aliquo mō es: hoc totus et semper es. Et tu es qui p̄prie et simpliciter es: quia nec habes fuisse aut futurū esse: sed tantus p̄sens esse nec potes cogitari aliquādo nō esse. Sed vita es: et lux: et sapiētia et beatitudo: et eternitas et multa huiusmodi bona et tamen non es nisi vnū et summus bonū cū tibi omnino sufficiens: nullo indigens: quo omnia indigent ut sint: et ut bene sūt.

Capitulū. XXIII.

Hoc bonū sit pariter pater et filius et sp̄s sanctus et hoc sit vnum necessariū quō est oīe et totū et solū bonū. Hoc bonū est tu deus pater hoc est verbum tuum id est filius tuus. Etenim non potest aliud quō es aut aliquid maius vel minus te esse in verbo que teipsū dicis: quā verbū tuum sic est verum quomō tu verax. Et idcirco est ipsa veritas sicut tu non aliquid quō tu: et sic es tu simplex ut de te non possit nasci aliud: quā quod tu es. Hoc ipsum est amor vnus: et cōmunis tibi et filio tuo id ē factus sp̄s: ab vtroq; procedens. Nā idem amor nō est impar tibi a filio tuo: quia tū amas te et illū: et ille te et seip̄s: quātus es tu et ille nec ē aliud a te et ab illo quod dispar nō est tibi: et illi nec de sūma simplicitate potest procedere aliud quā quod est de quo procedit.

Quod autem est singulis quisque hoc est tota trinitas simul pater et filius et spiritus sanctus quam singulis quisque non est aliud quam summe simplex unitas: et summe una simplicitas: que nec multiplicari: nec aliud et aliud esse potest. Porro unum est necessarium porro hoc est illud unum necessarium in quo omne bonum imo quod est et unum totum et solum bonum.

Coniectatio quale et quantum sit hoc bonum. **C**apitulū. XXIII.

Ecce nunc anima mea et ergo totum intellectum tuum et cogita quantum potes: quale et quantum sit illud bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt cogita intente quod delectabile sit illud bonum: quod continet iocunditatem omnium bonorum: et non quale in rebus creatis sumus experti: sed tanto differente: quanto differt creator a creatura. Si enim bona est vita creata quam bona est vita creatrix. Si iocunda est salus facta quam iocunda est salus que facit omnem salutem. Si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum quam amabilis est sapientia que omnia condidit ex nihilo. Denique si multe et magne delectationes sunt in rebus delectabilibus qualis et quanta delectatio est in illo qui fecit ipsa delectabilia.

Que et quanta bona sint fructibus eius. XXV

Qui hoc bono fruetur quid illi erit et quid illi non erit. Certe quicquid volet erit et quod nolet non erit. Ibi quippe erunt bona corporis et anime qualia nec oculis vidit nec auris audiuit nec cor hominis cogitavit. Cur ergo per multa vagaris hominum querendo bona anime tue et corporis tui? Ama unum bonum in quo sunt omnia bona: et sufficit. Desidera simplex bonum quod est omnium bonum: et satis est. Quid enim amas caro mea: quod desideras anima mea? Ibi est: ibi est: quicquid amatis: quicquid desideratis. Si delectat pulchritudo: fulgebant iusti sicut sol. Si velocitas aut fortitudo aut libertas corporis cui nihil obistere possit: erunt similes angelis dei:

quia seminatur corpus animale: et surgit corpus spirituale potestate utique non natura. Si longe et salubris vita: ibi sana est eternitas et eterna sanitas: quia iusti impetuum vivunt: et salus iustorum a domino. Si facietas: faciunt cum apparuerit gloria dei. Si ebrietas: inebriantur ab veritate domus dei. Si melodia: ibi angelorum chori concinunt sine fine deo. Si quolibet non immunda: sed munda voluptas: torrente voluptatis tue potabit eos deus. Si sapientia: ipsa dei sapientia ostendet eis seipsum. Si amicitia: diliget deus optime quam seipsum et inuicem tamquam seipsum: et deus illos plusquam illi seipsum: quia illi illi et se et inuicem per illum: et ille se et illos per seipsum. Si concordia omnibus illis erit una voluntas: quia nulla illis erit nisi sola dei voluntas. Si potestas: omnipotentes erunt sue voluntatis ut deus sue. Nam si poterit deus quod volet per seipsum ita potuerunt illi quod volent per illum: quia sicut illi non aliud volent: quam quod ille ita ille volent quicquid ille volent: et quod ille volent non poterit non esse. Si honor et diuitie: deus seruos suos bonos et fideles super praemia multa constituet imo filii dei et dei vocabuntur et ubi erit filius eius ibi erit et ille: heredes quidem dei: coheredes autem christi. Si vera securitas certe ita certi erunt nunquam et nullatenus ista: vel potius istud bonum sibi defuturum: sicut certi erunt se non sua sponte: illud amissuros: nec dilectorem deum illud dilectoribus suis inuitis ablaturum nec aliquid deo potenter inuitos deum et illos seperaturum. Gaudium vero quale aut quantum est: ubi tale aut tantum bonum est. Cor humanum cor indigens: cor expertum eternas: imo obrutum eternis quantum gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua si capere possint gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius quem omnino sicut seipsum diligeres eandem beatitudinem haberet duplicare

Monologion

tur gaudium tuū: quia non minus gauderes pro eo quā p teipso. Si vero duo vel tres vel multo plures idipm haberent tantundem pro singulis quantū p teipso gauderes: si singulos sicut teipm amares. Ergo in illa perfecta caritate innumerabilium angeloz beatorum et hominum: vbi nullus minus diligit aliu quā seipm: non aliter gaudebit quisq; p singulis alijs quam pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capi et gaudium suuz quomō capax erit tot et tantorum gaudiorū? Et vtiq; quantum de bono eius gaudet sicut in illa perfecta felicitate vnusquisq; plus amabit sine comparatōe deum quā se et omnes alios secum ita plus gaudebit absq; estimatiōe de felicitate dei quā de sua et omnium aliorum secum. Sed si deum sic diligent toto corde: tota mente tota anima: vt tamen totum cor: tota mens tota anima non sufficiat dignitati dilectōis: profecto sic gaudebunt toto corde tota mente tota anima vt totum cor: tota mens: tota aīa nō sufficiat plenitudini gaudiū.

¶ An hoc sit gaudium plenum quod promittit dominus. **¶** Capitulum. XXVI

Deus me: et dominus me. Spes mea et gaudium cordis mei dic anime mee si hoc est gaudiū de quo nobis dicis per filium tuū petite et accipietis: vt gaudium vestrū sit plenum. Inueni namq; gaudium quoddam plenum et plusq; plenum. Pleno quippe corde plena mente: plena anima: pleno toto hoīe gaudio illo adhuc supra modum supererit gaudium. Non ergo totū illō gaudiū intrabit ingaudētes: sed totū gaudentes intrabunt in gaudium.

¶ Dic domine dic seruo tuo: intus in corde suo si hoc est gaudium in quod intrabunt serui tui: qui intrabunt in gaudium domini sui. Sed gaudiū illud certe quod gaudent electi tui: nec oculus vidit:

nec auris audiuit: nec cor hominis ascendit. Nōdum ergo dixi: aut cogitavi domine: quantum gaudebunt illi beati tui? Vtiq; tantum gaudebūt quantum amabunt: tantum amabunt quantum cognoscēt. Quantum te cognoscēt domine tūc et quantum te amabunt. Certe nec oculus vidit nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit in hac vita: quantum te cognoscēt. et amabūt in illa vita? Pro deus cognoscat te amē te: vt gaudeam de te. Et si non possū in hac vita ad plenum vel proficiā in dies vsq; dum veniat illud ad plenum: proficiat hic in me noticia tua et ibi fiat plena: crescat amor tuus: et ibi sit plenus: vt hic gaudium meum sit in spe magnum et ibi sit in re plenum. **¶** Domine per filium tuum iubesimo consulis petere et promittis accipere vt gaudium nostrū sit plenum. Peto domine quod consulis: per admirabile consiliariū nostrū accipiā quod promittis: per veritatem tuā vt gaudium meū plenum sit. Deus verax peto accipiam vt gaudium meū plenum sit. **¶** Meditef interim mēs mea: loquatur inde lingua mea. **¶** Amet illud cor meum: sermocinet os meum. **¶** Esuriat illud anima mea siti: et caro mea desideret tota substantia mea donec intrem in gaudium domini qui es trinus et vnus deus benedictus in secula Amen.

¶ Explicit prologion liber Reuerendi patris Anselmi Abbatis Beccensis et post Archiepi Cantuarien.

¶ Incipit prefatio beati Anselmi Episcopi cantuarien. In monologion.

Quidamfrēs
sepe me studioseque precati sunt vt quedā de illis que de meditanda diuinitatis essetia et quibusdā alijs hu

ius meditatōi coherētib⁹ vsitato sermo-
ne colloquēdo ptuleraz sub quodā eius
meditatōis exēplo describerē: cuius sci-
licet scribendo meditatōis magis scōm
suā volūtātē quā scōm rei facilitatē aut
meā possibilitatē hāc mihi formā p̄stite-
rūt quaten⁹ auctoritate scripture penit⁹
nihil in ea p̄suaderet. Sed quicquid p̄ sin-
gulas inuestigatōes finis assererz id ita
eē plano stilo ⁊ vulgari⁹ argumēt⁹ sim-
plici⁹ disputatiōe et rōis necessitas bre-
uiter cogēt et veritat⁹ claritat⁹ patēter oñ-
deret. Voluerūt etiā vt nec simplicibus
peneq; fatuis obiectōib⁹ mihi occurren-
tib⁹ obuiare cōtēpnerē qđ quidē diu tē-
ptare recusauī atq; mecū re ip̄a cōparās
multis me rōib⁹ excusare tēptauī. Quā
em̄ id qđ petebāt vsus sibi optabant faci-
lius tāto mihi illud actu inuigebāt diffi-
cili⁹: tandē tamē victus tū p̄cū modesta
importunitate tū studij eorū nō cōtemp-
nēda honestate: inuit⁹ quidē propter rei
difficultatē ⁊ ingenij mei imbecillitatē qđ
p̄cabatur incepti s̄ libēter propt̄ eorū cari-
tatē quātū potui in eorū diffinitōem effe-
ci. Ad qđ cū ea spe sim adduct⁹ vt quicquid
facerē illis solis a q̄bus exigebat eēt no-
tū ⁊ paulopost idip̄z vt vilē rē fastidiētī-
bus cōtēptu esset obruēdū scio me in eo
nō tā p̄cantib⁹ satisfacere potuisse quaz
p̄cib⁹ me p̄sequētibus finē posuisse. Ne
scio tū quō sic p̄ter spem euenit vt nō so-
lū p̄dicti f̄res s̄ ⁊ plures alij scripturā ip-
sā q̄sq; eā sibi trāscribēdo in longū me-
more cōmēdare satagerēt quā ego sepe
retractās nihil potui inuenire me in ea di-
xisse qđ nō catholicorū pat̄z ⁊ maxie bea-
ti augustini script⁹ cohereat. Quapropter
si cui videbit⁹ qđ in eodē opusculo ali-
quid ptulerim qđ aut nimis nouū sit aut a
veritate diffetiat rogo ne statim me aut
vt p̄sūptorē nouitatū aut falsitat⁹ asser-
torē exclamet s̄ pri⁹ libros beati augusti-
ni de trinitate diligētē p̄spiciat deinde
scōm eos opusculū meum diiudicet.

Quod em̄ dixi sūmā trinitatē posse dici
tres substānas grecos secur⁹ sū qđ cōfite-
tur tres sbas eē in vna p̄sona eadē fide.
Nāz h̄ significāt in deo p̄ sbam qđ nos p̄
p̄sonā. Quēcūq; aut̄ dixi sub p̄sona se-
cū sola cogitatōe disputātis ⁊ inuestigā-
tis ea qđ pauus nō aiāduertisset plata sūt
sic sciebā eos velle quoz petitiō obseq̄ i-
tēdebā. Precor aut̄ ⁊ obsecro vebemē-
ter siq; h̄ opusculū voluerit trāscribere
vt hāc p̄fationē in capite libelli ante ip̄a
capitula studeat p̄ponere. Multū em̄ p̄
desse puto ad intelligēda ea qđ legerit ibi
si qđ pri⁹ qua intentōe que mō disputa-
ta sic cognouerit. Puro etiā qđ siq; hāc
ip̄am p̄fatiōem viderit pri⁹ nō temere in-
dicabit si qđ ⁊ contra suā opiniōe pro-
latum inuenerit.

Explicit p̄fatio.

Incipiūt capitula.

Quod sit quoddā optimū ⁊ maximū ⁊ sū-
mū oim que sūt. **C**apitulū. i.

De eadem re. **C**apitulū. ij.

Quod sit quedā natura p̄ quā ē quicquid est
qđ p̄ se est ⁊ ē sūmū oim qđ sūt. **C**ap. iij.

De eadē re qđ sicut illa ē p̄ se ⁊ alia p̄
illā ita alia sit ex se ⁊ alia ex illa. **C**a. iij.

Quod illa nō sit vlla inuātē cā ducta ad
eē: nec tamē sit p̄ nihil aut ex nihilo: aut
quō intelligi possit esse p̄ se ⁊ ex se. **v.**

Quō alia oia sicut p̄ illā ⁊ ex illa. **vj.**

Quō intelligēdū sit qđ omnia fecit ex
nihilo. **C**apitulū. vij.

Quod ea que facta sūt ex nihilo nō nihil
erant anteq̄ fierent quantū ad rationez
faciētis. **C**apitulū. viij.

Quod illa sit quedā rerū locutio sicut fa-
ber dicit pri⁹ apud se qđ factur⁹ est. **ix.**

Quod tamen multa sit in hac similitudine
dissimilitudo. **C**apitulū. x.

Quod hec sūme eēntie locutio sit sūma
essentia. **C**apitulū. xi.

Quod sicut oia p̄ sūmam essentiaz facta
sūt ita vigeāt p̄ ip̄am. **C**ap. xij.

Monologion

Quod illa sit in omnibus et omnia sint ex illa et per illam et in illa. **Capitulū. xiiij.**

Quod possit aut non possit de illa dici substantialiter. **Capitulū. xiiij.**

Quod idem sit illi iustam quod est esse iusticia et eodem modo de hijs quod similiter de illa dici potest et quod nihil horum monstrat quod illa vel quanta sit sed quid sit. **Capitulum. xv.**

Quod ita sit simpliciter ut omnia que de eius essentia dici possunt unum idemque sit in illa et nihil de ea dici possit substantialiter nisi in eo quod quid est. **Capitulum. xvij.**

Quomodo sit sine principio et sine fine. **Capitulum. xvij.**

Quomodo nihil fuit ante aut erit post illam. **Capitulū. xvij.**

Quod illa sit in omni loco et tempore. **Capitulum. xix.**

Quod in nullo sit loco aut tempore. **Capitulum. xx.**

Quod sit in omni et in nullo loco. **Capitulum. xxi.**

Quod melius intelligi possit esse ubique quam in omni loco. **Capitulum. xxij.**

Quod melius intelligi esse semper quam in omni tempore. **Capitulum. xxij.**

Quod nullum mutabile sit accidens. **Capitulum. xxij.**

Quod illa dicenda sit substantia et quod sit extra omnem substantiam et singulariter sic quicquid est. **Capitulum. xxv.**

Quod non contineatur in communi tractatu substantiarum et tamen sit substantia et individuus spiritus. **Capitulum. xxvj.**

Quod idem spiritus simpliciter sit et creata illi comparata non sint. **Capitulum. xxvij.**

Quod eius locutio idem sit quod ipse nec tamen sint duo sed unus spiritus. **Capitulum. xxvij.**

Quod eadem locutio non consistat pluribus verbis sed sic unum verbum. **Capitulum. xxix.**

Quod ipsum verbum non sit similitudo factorum sed veritas essentie facta vero sunt aliqua veritatis mutatio et que nature magis sint quam alie et prestantiores. **Capitulum. xxx.**

Quod summus spiritus seipsum dicat coeterno verbo. **Capitulum. xxxi.**

Quod uno verbo dicat se et quod fecit. **Capitulum. xxxij.**

Quod suo verbo videri possit dicere creaturam. **Capitulum. xxxij.**

Quicquid factum est in eius verbo et

scientia sit vita et veritas. **Capitulum. xxxij.**

Quod incomprehensibili modo dicat vel sciatur res a se factas. **Capitulum. xxxv.**

Quod quicquid ipse est ad creaturas hic sit et verbum eius: nec tamen ambo pluraliter. **Capitulum. xxxvj.**

Quod dici non possit quid duo sint quod unus necesse sit esse duos. **Capitulum. xxxvij.**

Quod idem verbum sit a summo spiritu nascendo. **Capitulum. xxxvij.**

Quod verissime illud sit parens illud vero proles. **Capitulum. xxxix.**

Quod illud verissime gignat illud verissime gignatur. **Capitulum. xl.**

Quod alterius verissime sit esse genitor et filium alterius patrem et genitum. **Capitulum. xli.**

Quod retractatio communionis amboque et proprietatum singulorum. **Capitulum. xliij.**

Quod alter alterius sit essentia. **Capitulum. xliij.**

Quod apte dici possit filius essentia patris quod pater essentia filij et quod similiter sit filius patris virtus et sapientia et similia. **Capitulum. xliij.**

Quomodo quedam ex hijs que sic proferuntur aliter quoque possint intelligi. **Capitulum. xlv.**

Quod filius sit intelligentia intelligentie et veritas veritatis et similiter de similibus. **Capitulum. xlvj.**

Quod in memoria intelligatur pater sicut in intelligentia filius et quod filius sit intelligentia vel sapientia memorie et memoria patris et memorie. **Capitulum. xlvj.**

Quod summus spiritus se amet et quod idem amor pariter procedat a patre et filio. **Capitulum. xlvij.**

Quod uterque pari amore diligat se et alterum. **Capitulum. xlvij.**

Quod tantus est ipse amor quantum est ipse spiritus. **Capitulum. l.**

Quod idem amor sit ad ipsum quod est summus spiritus et tamen ipse cum patre et filio unus est spiritus. **Capitulum. li.**

Quod totus procedat a patre totus a filio et tamen non sit nisi unus amor. **Capitulum. liij.**

Quod non sit eorum filius. **Capitulum. liij.**

Quod solus pater sit genitor et ingenuus.

Monologion

solus filius genitus solus amor nec ge-
nitus nec ingenus. **¶** Ca. liij.

¶ Quod amor idem sit increatus et creatus
sicut pater et filius et tamen ipse cum illis
non tres sed vnus increatus et vnus cre-
ator et quod idem possit dici spiritus patris et
filij. **¶** Capitulum. lvi.

¶ Quod sicut filius est essentia vel sapien-
tia patris eo sensu quia habet eandem es-
sentiam vel sapietiam quam pater sic idem
spiritus sit patris et filij essentia et sapien-
tia et similia. **¶** Capitulum. lvj.

¶ Quod pater et filius et eorum spiritus pariter
sunt in seinuicem. **¶** Capitulum. lvij.

¶ Quod nullus eorum alio indigeat ad me-
morandum vel intelligendum vel aman-
dum quia singulus quisque cum memoria et
intelligetia et amor et quicquid necesse est
inesse summe essentie. **¶** Capitulum. lvij.

¶ Quod tamen non sint tres sed vnus seu
patris seu filius seu vtriusque spiritus. **¶** Ca. lix.

¶ Quod ex hijs multi filij nasci videan-
tur. **¶** Capitulum. lx.

¶ Quod non sit ibi nisi vnus vnus. **¶** lxj.

¶ Quod hic licet inexplicabile sit tamen cre-
dendum sit. **¶** Capitulum. lxij.

¶ Quod de ineffabili re verum disputatum
sit. **¶** Capitulum. lxij.

¶ Quod per rationalem mentem maxime ac-
cedat ad cognoscendum summam entiam. **¶** lxiiij.

¶ Quod mens ipsa speculum eius et imago ei-
us sit. **¶** Capitulum. lxv.

¶ Quod rationalis creatura ad amandum
illum facta sit. **¶** Capitulum. lxvj.

¶ Quod anima semper illum amat aliquando ve-
re beate viuat. **¶** Capitulum. lxvij.

¶ Quod illa se amati seipsum retribuatur. **¶** lxvij.

¶ Quod omnis humana anima sit immortalis. **¶** lxix.

¶ Quod autem spiritus misera aut aliquando beata vere
nulla anima iniuste priuetur (sit. **¶** lxx.

¶ Quod summo bono: et quod omnino ad ipsum nitendum
summa entia sit separata. **¶** lxxij (sit lxxj

¶ Quod credendum sit in illa. **¶** lxxij.

¶ Quod in patre et filio et eorum spiritu pariter
et in singulos et simul in tres credendum

fit. **¶** Capitulum. lxxiiij.

¶ Quod sit viuata que mortua fides. **¶** lxxv.

¶ Quod tres summa entia quodam mo-
do dici possit. **¶** Capitulum. lxxvj.

¶ Quod ipsa dominetur omnibus et regat omnia
et si solus deus. **¶** Capitulum. lxxvij.

¶ Incipit Anselmus in monologion.

¶ Quod sit quoddam optimum et maximum et
summum omnium que sunt.

Siquis vnaz

naturam summam omnium que sunt
solum in eterna beatitudine
sua sufficeret: omnibusque rebus

alijs hoc ipsum quod aliquid sunt aut quod ali-

quo modo bene sunt: per omnipotentem bonita-

tem suam daret. aliaque per plura que de deo siue

de eius creatura necessarium credimus aut

non audiendo aut non credendo ignorat: pu-

to quod ea ipsa ex magis parte simul mediocris

ingenij est potest ipse sibi saltem sola ratione per

suadere. Sed cum multis modis facere pos-

sit ponam quod illi estimo esse promptissimum.

Et cum omnes frui solent hijs appetant que

bona putant in proprio est ut aliquando mentis

oculum peruertat ad inuestigandum illud unde

de sunt bona ea ipsa que non appetit nisi quod iu-

dicat esse bona: ut deinde ratione ducere et il-

la persequere ad ea que irrationabiliter ignorat

rationabiliter proficiat. **I**n quo tamen siquid

dixero: quod maior non monstrat auctoritas

sic volo accipi: ut quis ex rationibus que mihi

videbuntur quasi necessarium concludat: non ob-

h tamen omnino necessarium sed tamen sic interim vi-

deri posse dicat. **F**acile est igitur ut aliquis

sit que secum tacite dicat cum tamen innumerabilia

bona sicut quorum tamen multam diuersitatem et se-

sibus corporis exprimur et ratione mentis discer-

nim? **E**st ne credendum esse vnum aliquid per

quod vnum sunt bona quecumque bona sunt

aut sunt bona alia per aliud. **C**ertissimum

quidem et omnibus est volentibus ad-

uertere perspicuum quia quecumque dicuntur

aliquid ita ut adinuicē magis at minus aut equaliter dicantur. per aliud dicuntur quod non aliud et aliud sed idem intelligitur in diuersis siue in illis. equaliter siue in equaliter consideret. **N**am quecumque ista dicuntur adinuicem siue pariter siue magis vel minus non possunt intelligi in ista nisi per iusticiam que non est aliud et aliud. **E**rgo cuius certum sit quod omnia bona si adinuicem conferantur aut equaliter aut in equaliter sint bona necesse est ut omnia sint per aliquid bona quod intelligitur idem in diuersis bonis licet aliqui videantur bona dici alia per aliud. **P**er aliud enim videtur dici bonus equus quod velocis est. **L**um enim videtur dici bonus per fortitudinem et bonus per velocitatem non tamen idem videtur esse velocitas et fortitudo. **T**er si equus quod est fortis aut velocis bonus est quomodo fortis et velocis latro malus est. **P**ocius igitur queadmodum fortis et velocis latro ideo malus quia noxius est ita fortis et velocis equus idcirco bonus est quia utilis est. **E**t quidem nihil solet putari bonum nisi aut propter utilitatem aliquam ut bona dicuntur salus et que salutem promittunt aut propter quolibet honestatem sicut pulchritudo estimatur bona et que pulchritudinem inuuant. **S**ed quo iam prospecta ratio nullo potest dissolui pacto necesse est omne quoque utile vel honestum si vere bona sunt per ipsum esse bona per quod necesse est cuncta esse bona quicquid illud sit. **Q**uis autem dubitet illud ipsum per quod cuncta sunt bona esse magnam bonum. **I**llud igitur est bonum per seipsum quomodo omne bonum est per ipsum ergo consequitur ut omnia alia bona sint per aliud quod ipsa sunt et ipsorum solū per se ipsorum aut nullum bonum quod per aliud est equale aut maius equale aut maius est eo bono quod per se est bonum. **I**llud itaque solū est summum bonum. **I**d enim summum bonum est quod per se eminet alijs ita ut nec par habeat nec prestantius sed quod est summum bonum est etiam summum magnū. **E**t igitur

tur vnum aliquid summe magnū et summum bonū. i. summe omnium que sunt.

De eadem rei. **C**apitulū. II.

Quemadmodum autem inuentum est aliquid esse summum bonum quoniam cuncta bona per vnum aliquid sunt bona quod est bonum per seipsum sic ex necessitate colligitur aliquid esse summe magnū quod quicquid magna sunt per vnum aliquid magna sunt quod magnū est per seipsum. **D**ico autem non magnū spacio ut est corpus aliquid sed quod quanto maius tamen melius aut dignius ut est sapietia. **E**t quoniam non potest esse summe magnū nisi id quod est summe bonum necesse est aliquid esse maximū et optimū id est summum omnium que sunt.

Quod et quidam natura per quam est quicquid est quod per se est et est summum omnium que sunt. III.

Denique non solum omnia bona per idem aliquid sunt bona et omnia magna per idem aliquid sunt magna sed quicquid est per omnem aliquid videtur esse. **D**icitur namque quod aut est aut est per aliquid aut per nihil sed nihil est per nihil. **N**on enim est vel cogitari potest ut si aliquid non per aliquid. **Q**uicquid igitur est non nisi per aliquid est quod cuncta ita sit aut est vnum aut sunt plura per que sunt cuncta que sunt. **S**ed si sunt plura tunc ipsa referuntur ad vnum aliquid per quod sunt aut eadem plura singula sunt per se aut ipsa per se inuicem sunt. **A**t si plura ipsa sunt per vnum ita non sunt omnia per plura sed potius per illud vnum per quod plura sunt. **S**i vero ipsa plura singula sunt per se vtrique est vna aliquid visus natura exinde per se quam habet ut per se sunt. **N**on est autem dubium quod per ipsum vnum sunt per quod habent ut sicut per se. **C**eterius quod per ipsum vnum cuncta sunt quoniam per plura que sine eo vno esse non possunt ut vero plura per se inuicem sint nulla patitur ratio quam irrationabilis cogitatio est ut aliqua res sit per illud cui datur esse non nec ipsa relata sic sunt per inuicem. **N**am cum dominus et seruus referantur adinuicem et ipsi homines qui referuntur omnino non sunt per inuicem et ipse relationes quibus referuntur non omnino sunt

Libri Anselmi

per inuicem quia eadē sūt per subiecat.

Luz itaq; veritas omnimoda excludat plura esse per que sunt cuncta necesse est vnū illud esse per quod sunt cuncta que sunt. **Q**uā ergo cūcta que sunt sūt per ip̄m. **Q**uēcūq; igit alia sunt per aliud et ipsum solum per seip̄m quicquid est per aliud minus est quā illud per quod cuncta sunt alia et quod solum est per se quare illud qd̄ ē p̄ se maxime omnium est. **E**st igit vnū aliud quod solū maxime et summe oīm ē qd̄ aut maxime oīm ē et p̄ quod est quicquid est bonū vel magnū et omnino quicquid aliqd̄ ē id necesse ē esse summe bonū et summe magnū et sumuz omnium que sūt. **Q**uare est aliud quod si ne essentia sine substātia sine natura dicatur optimū et maximū est et sumū omnium que sunt.

De eadē re q̄ sicut illa est per se et alia p̄ illā ita alia sit ex se et alia ex illa. III.

Amplius si quis intēdens reruz naturas velit nolit sentit nō eas omnes contineri vna dignitatē paritate sed quas dā earuz distingui graduum imparitate. **Q**ui enim dubitat q̄ in natura sua ligno melior sit equus et equo prestātio: homo is profecto nō est dicēdus homo. **L**ū igitur naturarū alie alijs negari non possint meliores nihilo minus persuadet ratio aliquaz in eis sic super eminere vt non habeat se superiorē. **S**i enī hui⁹ graduum distinctio sic est infinita vt nullus sit tibi grad⁹ superior quo superior alius nō inueniat. **A**d hoc ratio deducit vt ipsaruz multitudo naturarū nullo sine claudat. **H**oc autē nemo non putat absurdū nisi qui nimis est absurdus. **E**st igit ex necessitate aliqua natura que sic est aliam vel aliquib⁹ superior vt nulla sit cui ordinetur inferior. **H**ec vero natura que talis est aut sola est aut plures huius et equales sūt: verum si plures sūt et equales sunt cū equa-

les esse non possint per diuersa quedam sed per idem aliud illud vnuz per quod equaliter tam magne sūt aut est idipsuz q̄ ipse sunt et ip̄a earum essentia aut aliā quā q̄ ipse sunt. **S**ed si nihil ē aliud quā ip̄arum essentia sicut earū essētie nō sunt plures sed vna ita et nature nō sūt plures sed vna. **I**dem nāq; naturam hic intelligo q̄ essentia. **S**i vero id per quod plures ipse nature tam magne sūt aliud est quā qd̄ ipse sūt pro certo minores sūt quā id per quod magne sūt. **Q**uicquid enim per aliud est magnū minus ē quaz id per quod est magnū quare nō sūt sic magne vt illis nihil sit mai⁹ aliud. **Q**d si nec per hoc quod sūt nec per aliā possibile est tales esse plures naturas quibus nihil est prestātius nullomō possūt esse nature plures huius. **R**estat igit vnam et solā naturā aliq̄ esse que sic est alijs superior: vt nullo sit inferior sed q̄ tale est maximū et optimū est omnium que sunt. **H**oc autē esse nō potest nisi ipsa sit per se id quod est et cuncta que sunt sunt per ipsam id quod sūt. **N**ā cū paulo ante ratio docuerit id quod p̄ se est et p̄ qd̄ alia cuncta sūt: esse summū oīm existētū aut ecōuerso id qd̄ est sumuz ē p̄ se et cūcta alia p̄ illud aut erūt plura summa. **S**ed plura nō esse manifestū ē. **Q**uare est quedā natura vel ip̄a vel essentia que ē p̄ se bona vel magna et p̄ se est id qd̄ est et p̄ quā est qcquid vere aut bonū aut magnū aliqd̄ est et que ē sumū magnū sumūq; bonuz sumū ens siue existēs id est sumū oīm q̄ sūt. **Q**uoniā itaq; placet q̄ inuētū ē viuatur indagare vtrū hec ip̄a natura et cuncta q̄ aliquid sūt nō sūt nisi ex ip̄a quem: admodū nō sūt nisi p̄ ip̄az. **S**i licq; possibile dicit q̄ qd̄ ex aliquo est p̄ idip̄m est q̄ p̄ aliquid est et ex eo ip̄o que admodū q̄ est ex materia et p̄ artificē potest etiā dici esse p̄ materiā et ex artifice quoniāz p̄ vtrūq; et ex vtroq; et ab vtroq; habet vt sit quāuis aliter sit per materiā et ex ma-

teria quā p̄ artificē et ex artifice. Consequenter ḡ vt quō cūcta q̄ sūt p̄ sūmā naturā id q̄ sūt et ideo illa ē p̄ seip̄ā alia dō p̄ aliā ita oīa q̄ sūt sūt ex eadē natura sūma et ideo illas ex seip̄ā alia autē ex illa n̄ sit vlla iuuāte causa. (alio. ducta adesse nec tamen sit p̄ nihil aut ex nihilo aut quomō intelligi possit esse p̄ se et ex se.

V Capitulū. V.

Quoniam igitur non semper habet eūdem sensuz q̄ dicitur esse per aliquid aut est ex aliquo querendum est diligentius quomodo per summā naturā vel ex ip̄a sint oīa que sunt et qm̄ id quod est per seipsum et id quod est per aliud non eādē suscipiūt existētiā rationem prius seperatim videamus de ipsa summa natura que per se est postea de hīs que per aliud sūt. **T**ū igitur constat q̄ illa est per seip̄am quicquid est: et omnia alia sunt per illam id quod sūt quō ē ipsa p̄ se? Quod enī dicit̄ eē p̄ aliquid videtur esse aut p̄ efficiēs aut p̄ materiā aut per aliquid aliud adiumentum vel instrumētum. Sed quicquid ex aliquo hīs tribus modis est per aliud ē et posterius et aliquo mō min⁹ eēo p̄ qd̄ habet vt sit. **A**c sūma natura nullatenus est per aliud nec est posterior aut minor seip̄a vt aliqua re: quare summa natura nec a se nec ab alio fieri potuit: nec ip̄a sibi nec aliqd̄ aliud illi materia vnde fieret fuit: aut ip̄a se aliquo mō aut aliqua res ip̄am vt esset quod non erat adiunxit. **Q**uid igitur? **Q**uod enim non est aliquo faciēte aut ex qua materia aut ex quibus adiumentis ad esse peruenit id videtur aut esse nihil aut si aliud est per nihil esse et ex nihilo. **Q**uod licet ex hīs q̄ rationis luce de summa iam animaduertit substantiā p̄ntem nullatenus in illam posse cadere nec tamē negligam huius rei probationem cōtexere. **Q**uā autē ad magnum et delectabile quoddā me subito produxit hec mea medicatio nul-

lām vel simplicem penes fatuam objectionem mihi disputanti occurrentē negligenter nolo preterire. **Q**uaten⁹ et ego nihil ambigū in p̄cedētib⁹ relinquens cercior valeam ad sequētiā procedere et si forte cui quod speculor persuadere omni vel modico remoto obstaculo quibus tardus intellectus ad audita facile possit accedere. **Q**uod igitur illa natura sine qua n̄ est natura sic nihil t̄z falsū est: quā absurdū erit si dicatur: qd̄ quid est nihil esse: per nihil vero non est quia nullomodo intelligi potest: vt qd̄ aliquid est sit per nihil: aut si quo modo est ex nihilo aut per se aut per aliud aut per nihil est ex nihilo. **S**ed constat quia nullomodo aliud est per nihil. **S**i igitur est aliq̄ mō ex nihilo aut p̄ se aut p̄ aliud et ex nihilo. **P**er se aut nihil potest eē ex nihilo: q̄ si qd̄ ē ex nihilo p̄ aliqd̄ nec eē vt id per quod est prius sit. **Q**uoniam igitur hec essentia p̄ior seip̄a non est: nullomodo est ex nihilo per se. **A**t si dicitur per aliquā naturā alia extitisse ex nihilo non et summa omnium sed aliquo inferior: nec est per se hic quod est sed p̄ aliud. **I**tem si per aliquid est ip̄a ex nihilo id per quod est magnū bonū fuit cū causa tanti boni fuit. **A**t nullum bonum potest intelligi ante illud bonū sine quo nihil est bonum hoc autē bonū sine quo nihil est bonum satis liquet hāc esse summam naturā de qua agitur. **Q**uare res nulla v̄ nullūm precessit per quā ista ex nihilo esset. **D**eniq; si hec ipsa natura est aliud: aut per nihil aut ex nihilo: procul dubio aut ipsa nō est per se et ex se qd̄ quid est aut dicitur ip̄a nihil quod vtrūq; superfluum est exponere quā fallum est: licet igitur sūma substantia nō sit per aliquid efficiens aut ex aliqua materia: nec aliquibus adiuta sit causis vt adesse p̄ducere nullatenus tamē est p̄ nihil aut ex nihilo: quia p̄ se ip̄a et ex se ip̄a est quicquid est. **Q**uō ḡ tādē eē intelligē-

da est p se et ex se si nec ipsa se fecit nec ipsa sibi materia extitit nec ipsa se quolibz mō vt qd nō erat esset adiuuit: nisi forte eo mō intelligendū videt qd dicit quia lux lucet vel lucēs ē p seipam z ex se ipsa. **Q**uemadmodū em̄ sese habent adinuicem lux z lucere et lucens: sic sunt adinuicem essentia esse z ens hoc est existens siue subsistens ergo summa essentia z sūme esse z sūme ens: id ē summe existēs siue summe subsistēs non dissimilē sibi cōueniēt qz lux z lucere et lucens.

Quō alia oia sint p illā z ex illa. VI.

Restat nunc de rerū earū vniuersitate que p aliud sunt discutere quō sint p summā substātiā vtz qz ipsa fecit vniuersa aut qz materia fuit vniuersorum. **N**ō em̄ opus est querere vtrum ideo sint vniuersa p ipsam qz alio faciente aut alia materia existēte: illa tñ quolibet mō vt res omēs essent adiuuit cū repugnet his que iā supra patuerunt si scōo loco z nō principaliter sint p ipaz quecunqz sunt. **P**rimū itaqz mihi querendū esse puto vtrū vniuersitas rerum que per aliud sunt sit ex aliqua materia. **N**ō autē dubito hanc mundi molē cum ptibus suis sicut videmus formatā constare ex terra et aq̄ et aere et igne q̄ sunt quatuor elemēta aliquomō intelligi posse siue his formis quas cōspicimus i rebus formatis vt eoz informis aut etiam confusa natura videat esse materia oim corporū suis formis discretoz nō inquā hoc dubito sz quero vñ hic ipsa quā dixi mundane molis materia sit. **N**ā si hui⁹ materie est aliqua materia alia verius ē corporee vniuersitatis materia. **S**i igit vniuersitas rerū seu visibiliū seu inuisibiliū ē ex aliqua materia pfecto nō solū nō pōt esse sed nec dici pōt ex aliqua materia qz ex sūma natura aut ex seipsa aut ex aliqua tercia eētia que vtiqz nulla ē. **Q**uipe nihil omnio vel cogitari pōt esse pter illud summū omniū qd ē p seip

sum et vniuersitatem eoz que nō p se sz p idē summū sūt: quare qd nullo modo aliud est nulli⁹ rei materia est. **E**x sua vero natura rerū vniuersitas que p se nō ē esse nō pōt: quē si hic esset aliquo mō eēt p se et p aliud qz p id p qd sunt cuncta q oia sunt falsa. **I**te omne qd ex materia est ex aliquo est: z posterius est eo: quoniam igit nihil est aliud a seipso vel posterius seipso: cōsequit vt nihil sit materialiter ex seipso. **A**c si ex summe materia nature pōt esse aliud minus ipsa summū bonū mutari z corrumpi pōt qd nephals est dicere. **Q**uapropter qm̄ omne quod aliud est qz ipsa minus est ipsa. **I**mpossibile est aliud: aliud hui⁹ hoc mō eē ex ipsa. **A**mplius dubiū nō est qz nullatenus est bonū p qd mutat vel corrumpitur summū bonū. **Q**d si qua minor natura est ex summi boni materia: cū nihil sit vnūcūqz nisi p summā essentiam mutatur z corrumpit summū p ipm̄ bonuz. **Q**uare summa essentia que est ipsū summū bonū nullatenus est bonū quod est inconueniens. **N**ulla igit minor natura materialiter est ex summa natura. **C**um igit eaz essentia que p aliud sibi constet nō esse velut ex materia ex summa essentia: nec ex se nec ex alio manifestū est qd ex nulla materia est. **Q**uare: qm̄ quicqd qm̄ est p summā essentia est: nec p ipsam aliquid aliud esse pōt nisi ea aut faciente aut materia existente. **C**onsequitur de necessitate vt pter eā nihil sit nisi ea faciente: z qm̄ nihil aliud est vel fuit nisi illa et que facta sunt ab illa nihil omnino facere potuit p aliud vel instrumentū vt adiuuentū qm̄ p seipsam. **A**c omne quod fecit sine dubio aut fecit ex aliquo velut ex materia aut ex nihilo. **Q**m̄ igit certissime patet: qz essentia oim que pter sūmam essentiam sunt ab eadez summa essentia facta est. **E**t qz ex nulla materia ē pculdubio nihil apertius qz q̄ illa summa essentia tantā rez molem tā numero

Monologion

sam multitudinē tam formose formataz
tam ordinate variatam tam conuenient
diuersam sola per seipāe produxit ex ni
hilo.

Quō intelligēdum sit q̄ omnia fecit
ex nihilo. ¶ Capitulū. VII.

Sed occurrit quedam dubitatio
de nihilo. Nam ex quocunq; sit
aliquid id causa est eius q̄ ex se
fit et omnis causa necesse est aliq̄ ad ef
sentiam effectus p̄beat adiuuētuz. **Q**uō
sic omnes tenēt experimēto: vt etiā nul
li rapiatur contēdendo vt vix illi surri
piatur decipiēdo. Si ḡ factū est ex nihi
lo aliud ip̄m nihil fuit causa eius: quod
ex ip̄o factū est. Sed quō id q̄ nullā ha
bebat eē adiuuēt aliud vt pueniret ad ef
se. Si aut nullum adiuuētum de nihilo
prouenit ad aliud cui aut quailter p̄sua
deatur quia ex nihilo aliud efficiatur.

Proterea nihil aut significat aliq̄d aut
non significat aliquid. Sed si nihil ē ali
ud quecūq; facta sunt ex nihilo facta sūt
ex aliquo. Si vero nihil nō est aliud qm̄
intelligi non potest vt ex eo q̄ penit̄ nō
est fiat aliq̄d nihil sit ex nihilo. Sic vox
oīm est quia nihil de nihilo. Unde vide
tur consequi vt quicq̄d fit fiat ex aliquo.
Aut eum fit de aliquo aut de nihilo. Si
igitur nihil sit aliud siue nihil nō sit aliū
cōsequi videtur vt quicquid factum est
factum sit ex aliquo. **Q**uod si verum
esse ponitur omnib; que supra disputa
ta sunt opponit̄. Unde qm̄ q̄ erat nihil
aliud erit: id q̄ maxime aliquid erat: ni
hil erit. Ex eo nāq; q̄ quādam sbam ma
ximē oīm existētē inuenerā ad hoc vt
omnia alia ab ea facta essent sic vt nihil
esset vnde facta esset rationādo peruene
ram. Quare si illud vnde facta sunt q̄
putabam esse nihil: est aliquid quicquid
inuentum est in abam de sūma essentia ē
nihil: quid igitur est de nihilo: naz nihil
quod videam posse obici tibi pene iā fa
ctū statui in hac meditatōe negligere.

Quea que facta sunt ex nihilo non ni
hil erant ante q̄ fierēt q̄tum ad rationē
faciētia.

¶ Capitulū. VIII.

Tribus itaq; vtputo modis q̄
ad p̄sētis impedimēti sufficit ex
pedimētuz exponi potest: si qua
substātia dicitur esse facta ex nihilo.

Unus quidem modus est quo volum⁹
intelligi penitus nō esse factū quod dici
tur ex nihilo esse cui simile est cū queren
ti de tacente vnde loquat̄ respōdetur de
nihil id est non loquit̄. **S**ecūdm̄ quē
modū de ipsa summa essētia z de eo q̄
penitus nec fuit nec querenti. Unde fa
ctum sit: recte respōderi potest de nihilo
id est neq; q̄ factū est: q̄ sēsus de nullo eo
rum que facta sūt intelligi potest. **A**lia
significatio est que dici potest quidē ve
ra esse tamē non potest: vt si dicat̄ sic eē
factum ex nihilo vt ex ip̄o nihilo id ē ex
eo q̄ penitus nō est: factū sit quasi ip̄m
nihil sit aliud existens ex quo possit ali
quid fieri: q̄ qm̄ semper falsū est quoti
ens esse ponitur impossibilis incōueniē
tia cōsequitur. **T**ercia interpretatio qua
dicitur aliquid esse factum de nihilo cuz
intelligimus esse quidē factū: sed nō ef
se aliud vnde sit factum p̄ similem signi
ficatōem dici videtur cū homo cōtrista
tus sine causa dicitur cōtristatus de ni
hilo: **S**ecūdm̄ igitur hūc sensum si in
telligatur q̄ supra conclusū est quia pre
ter sūmā essentiam cūcta que sunt ab ea
dē ex nihilo facta sūt: id est nō ex aliquo
sicut ip̄a cōclusio p̄cedētia pueniēter se
quet̄ ita ex eadem cōclusionē: nihil incō
ueniēs subsequē q̄uis nō incōueniēter
z sine omni repugnātia ea que facta sūt
a creatrice sbā dici possunt ex nihilo eo
mō quo dici solet: diues ex paup̄: z rece
pisse quis sanitatē ex egritudine: id est:
qui prius paup̄ erat nūc est diues: q̄ an
tea nō erat: z qui prius habebat egritu
dinē nūc habet sanitatē quā ātea nō ha
bebat. **H**oc igit̄ mō nō incōueniēter in
s

telligi potest si dicat creatrix essetia vni-
 uersa fecisse de nihilo siue qđ vniuersa p
 illaz facta sunt de nihilo id est que prius
 nihil erāt nūc sūt aliquid. **H**ac ipa quip-
 pe voce qua dicitur quia illa fecit sine q
 ista facta sūt intelligit: quia cū illa fecit
 aliqua fecit: z cū ista facta sūt nō nisi ali-
 qua facta sūt. **S**icut em̄ aspiciētes ali-
 quem de valde hūili fortuna multis opi-
 bus ab aliquo honoribus que exaltatū:
 dicimus: ecce ille fecit istū de nihilo aut
 factus est ille ab isto de nihilo: id est ipse
 qui prius quasi nihilū reputabat nūc il-
 lo faciēte vere aliquid estimatur. **T**e-
 rum videoz mihi videre quoddā negli-
 gēter discernere cognouit: sed qđ ea que
 facta sūt anteq̄ fierēt dici possūt fuisse ni-
 hil. **N**ullo nāq; pacto fieri potest aliud
 rationabiliter ab aliquo: nisi infacientis
 ratōe pcedat aliqđ rei faciēde quasi exē-
 plū: siue vt apcius dicat forma vel simi-
 litudo aut regula. **D**atet igit itaq; qm̄
 prius quā fierent vniuersa erāt in ratio-
 ne summe nature: quid: aut qualia: aut
 quō futura essent: quare cū ea que facta
 sūt: claruz sit nihil fuisse anteq̄ fierēt qđ-
 tum ad hoc quia nō erant q nūc sūt: nec
 ex quo fierēt non tamē nihil erāt q̄tum
 ad rationē faciētis p quā z secūdū quaz
 fierent.

Quilla sit quedam rerū locutio sicut
 faber dicit prius apud se quod facturū
 est.

Capitulū. IX.

Nla aut forma rerum que in ei-
 ratione res creādas precedebat
 qđ aliud est quā reruz quedā in
 ipa ratione locutio veluti cū faber factu-
 rus aliqđ sue artis opus prius illud in-
 tra se dicit mentis cōceptōe. **H**ētis aut
 siue rationis cōceptōez locutōem hic in-
 telligo: nō cū voces rez significatiue co-
 gitāt: sed cū res ipse v̄ future: vel iā exi-
 stentes acie cogitatōis in mēte cōspiciū-
 tur. **F**requētī namq; vsu cognoscitur qz
 rem vnā tripliciter loqui possum⁹. **A**ut

enim res loquimur signis sensibilib⁹ id
 est que sensibus corporeis sentiri possūt
 sensibiliter vtendo: aut eadez signa que
 foras sensibilia sunt intra nos sēsibiliter
 cogitando: aut nec sensibiler hīs signis
 vtēdo: sed res ipas vel corpōz ymagna-
 tōe vel rationis intellectū p rerū ipsarū
 diuersitate intus in nostra mēte dicēdo.

Alter nāq; hoīem dico cum eum hoc
 noīe qđ est homo significo: aliter cū idēz
 nomen tacens cogito: aliter cum euz ip-
 sum hoīem mens aut p corpōis ymagi-
 nē aut p rationē cōtinef: p corpōis qui-
 dem ymaginē cū eius sensibilē figuram
 ymaginat. **P**er ratōem vero vt cū vni-
 uersalē eius essetiā que est animal rōna-
 le mortale cogitat. **H**ec vero tres lo-
 quēdi varietates singule verbis sui ge-
 neris constant sed illius quā terciā z vl-
 mā posui locutōis verba cū de reb⁹ non
 ignoratis sūt: naturalia sūt z apud om̄s
 gētes sunt eadem: z quō omnia alia ver-
 ba propter hoc sūt inuēta vbi ista sūt nē-
 lum aliud verbū est necessarium ad rem
 cognoscēdam et vbi ista esse nō possunt
 nullū aliud est vtile ad rem ostēdēdam

Possūt etiā non absurde dici tāto ve-
 riora quāto magis rebus quarū sūt ver-
 ba similia sunt z eas expressius signant
 exceptis nāq; rebus illis quib⁹ ipis vti-
 mur p nominibus suis ad easdē signifi-
 candas: vt sūt quedā voces velut a vo-
 calis exceptis inquā hīs nullū aliud ver-
 bum sit videtur rei simile cuius est x̄bū
 aut sic eam exprimit quō illa similitudo
 que in acie mētis rem ipam cogitātis ex-
 primit. **I**llud igitur iure dicendū est:
 maxime pprium z principale rei verbuz
Quapropt si nulla de nlla re locutio tā-
 tuz ppinquāt rei quantū illa que huius-
 modi verbis constat nec aliqđ aliud taz
 simile rei future vel iam existēs in ratōe
 alicuius potest esse non immerito videri
 potest apud ipam summā sbam talē rez
 locutōem et fuisse anteq̄ essēt vt per eam

fierāt et esse cū facta sūt vt p eā sciātur.

¶ tamen multa sūt in hac similitudine dissimilitudo. **¶** Capitulū. X.

Sed quis summam sēam cōstet pri^o in se quasi dixisse cūctā creaturam quā eam sed eandē et per eādē suā intimā locutōem pderet quē admodū faber prius mēte cōcipit quod postea scōm mētis conceptōm opere p̄ficit. Multā tamen in hac similitudine in teor: dissimilitudiez Illa nāq; nihil omnino aliūde assūpsit vnde vel eorū q̄ factura erant formā in seipō compingeret vel ea ipā id quod sūt p̄ficeret: faber vero penitus nec mente potest aliquid corporeum cōcipere imaginādo nisi id qd̄ aut totum simul aut p̄ partes ex aliquib^o reb^o aliquo mō iā didicit: nec op^o mēte cōceptū perficere si desit aut materia: aut aliud sine quo opus p̄cogitātū fieri non possit: quāq; em̄ hō tale qd̄ aial possit cogitādo vel pingēdo quale nusq; sit confingere: nequa q; tamē h̄ facere valet cōponendo in eo partes quas ex rebus als cognitis ī memoriā attraxit. **¶** Quare in h̄ differunt abinuicem ille in creatrice sba et in fabro suoz operū faciendorum intime locutōes qd̄ illa nec assūpta nec adiuta aliunde sed prima et sola eaz sufficere potuit suo artifici ad suū opus perficiēdum. **¶** Ista vero nec prima nec sola nec sufficiens est ad suum incipiēdum.

¶ Quapropter ea q̄ p̄ illā creatā sūt omnino nō sunt aliud q̄ nō sūt p̄ illā. **¶** Que vero p̄ ipsā fiunt penitus nō essent aliqd̄ qd̄ non sūt per ipsam.

¶ H̄ sūme essentie locutio sit summa essentia. **¶** Capitulū. XI.

Sed cum pariter ratione docēte sit certū quia quicquid sūma sba fecit per aliud quā semetipsam. **¶** Et quicquid fecit p̄ suaz intimā locutio- nem fecit siue singula singulis verbis siue potius vno verbo simul omnia dicēdo: quid magis necessariū videri potest

quā hanc summe essentie locutōem non esse aliud quā summā essentiā: **¶** Nō igit̄ negligētē p̄tereūdū huius locutōis cōsideratōez puto sed priusq; de illa possit tractari diligētē eiusdem sūme sbe proprietates aliquas studiose iuestigādas existimo.

¶ sicut oīa p̄ sūmam essentiā facta sūt ita vigeant per ipsam. **¶** Capitulū. XII.

Constat ergo per summā naturam esse factum quicquid nō est eodem illi. **¶** Dubiū aut̄ non nisi irrationabili menti esse potest q̄ cūcta q̄ facta sunt eodē ipō sustinēte vigāt et per seuerant esse q̄diu sūt quo faciēte de nihilo habent esse quod sunt. **¶** Simili nāq; per omnia ratione qua collectuz est oīa q̄ sūt esse per vnū aliud: vnde ipsū solū ē p̄ seipm̄ et alia p̄ aliud. **¶** Simili in quā ratione potest p̄bari qz quecūq; vigēt: per vnum aliud vigēt. **¶** Unde illud solū vigeat per seipm̄ et alia p̄ aliud. **¶** Quod qm̄ aliter esse nō potest nisi vt ea que sūt facta p̄ aliud vigeant et id a quo facta sūt vigeat per seipm̄ necesse est vt sicut nihil factum est nisi per creatricem p̄sentē essentiam ita nihil vigeat nisi p̄ eiusdē seruatricem p̄sentiam.

¶ Illa sit in oībus et oīa sint ex illa et per illam et in illa. **¶** Capitulū. XIII.

Quod si ita est imo quia ex necessitate sic est cōsequit̄ vt vbi ipsa non est nihil sit. **¶** Ubique igit̄ est et p̄ omnia et in oībus. **¶** Ac qm̄ absurdū est vt scilicet quēadmodū nullaten^o aliqd̄ creatū potest exire creatis et fouēis imēstitez: sic creās et fouēs nequa q; valeat aliquo mō excedere factorū vniuersitatē liquet quō ipsa est que cūcta alia portat et superat et claudit et penetrat. **¶** Si igit̄ h̄ illis que superius sunt inuenta iūganf eadez ē que in oībus est et p̄ oīa et ex qua et per quā et in qua oīa.

¶ Possit aut̄ non possit de illa dici substantialiter. **¶** Capitulū. XIII.

Iam non immerito valde moue-
or quā studiose possū inquirere
quid oīm que de aliquo dici pos-
sunt huic tam admirabili nature queat cō-
uenire substācialiter. Quā em̄ mirer si
possit in noībus vel verbis que aptam⁹
rebus factis de nihilo reperire: q̄ digne
dicat̄ de creatrice vniuersoy s̄ba tēptan-
dum tamē est ad quid hāc indagatōem
ratio pducet. Itaq; de relatiuis quidez
nulli dubiū quia nullū eorū s̄bale est ille
de quo relatiue dicī. Quare siquid de
summa natura dicī relatiue non est eius
significatū s̄bale. Unde hoc ip̄m que sū-
ma est oīm siue maior oībus que ab illa
facta sūt vel aliquid aliud similiter rela-
tiue dici potest: manifestū est qm̄ nō ei⁹
naturalem designat essentiā. Si em̄ n̄
la earū rerum vnq; esset quaz relatione
sūma ⁊ maior dicī ip̄a nec sūma nec ma-
ior intelligeret: nec tamē idcirco minus
bona esset aut essentialis sue magnitudi-
nis in aliquo detrimentūz pateret. Ad
ex eo manifeste cognoscat̄ qm̄ ip̄a q̄cqd
boni vel magni est nō est per aliud quā
p seip̄am. Si igit̄ sūma natura sic potest
intelligi nō summa vt tamē nequaquā sit
maior aut minor quā cū intelligit̄ sūma
oīm: manifestū est qm̄ sūmū non simpli-
citer significat illā summā essentiā q̄ om-
nino maior ⁊ melior est qm̄ q̄cqd non est
quod ip̄a. Quod aut̄ ratio docet de sū-
mo nō dissimiliter inuenit̄ in simpliciter
relatiuis. Illis itaq; que relatiue dicuntur
obmissis quia nullū eoy simpliciter demō-
strat alicuius essentiā. Ad alia discutiē-
da se cōuertat intētio. Equidē si quis
singula diligēter intueat̄ quicqd est pre-
ter relatiua aut tale est vt ip̄m oīno meli-
us sit quā nō ip̄m aut tale vt non ip̄m in
aliquo meli⁹ sit quā ip̄m. Ip̄m aut̄ ⁊ nō
ip̄m nō aliud h̄ intelligo quā vtz nō ve-
rum corp⁹ nō corp⁹ ⁊ h̄ys similia. De-
li⁹ quidē est oīno aliud quā non ip̄m vt
sapiens: quā nō ip̄m sapiēs: id est meli⁹

est sapiens quā non sapiens. Quis em̄
iustus nō sapiens melior videat̄ q̄ non
iustus sapiēs nō tamē melius simplicit̄
est non sapiēs quā sapiēs: oīne em̄ nō sa-
piens simpliciter inquātuz non sapiēs ē
minus est quā sapiēs: quia oē nō sapiēs
meli⁹ esset si esset sapiēs simpliciter oīo
meli⁹ est vtz quā non ip̄m: id est: qm̄ nō
vt ⁊ iustum quā nō iustū: ⁊ viuūt q̄ nō
viuūt. Melius aut̄ est in aliquo nō ip̄m
quā ip̄m: vt nō aur⁹ quā aurū. Nā meli⁹
est homini esse non aur⁹ quā aurū: q̄uis
forsitan melius esset alicui aur⁹ esse quaz
non aur⁹ esse vt plūbo. Cum em̄ vtrūq;
scilicet hō ⁊ plūbū sit nō aur⁹: tāto meli⁹
aliquis est hō quā aur⁹ quāto inferioris
nature esset si esset aur⁹ ⁊ plūbum tanto
vilius est quāto preciosus esset si aurū
esset. Patet aut̄ ex eo quod sūma natura
sic intelligi potest nō summa vt nec sum-
mū omnino melius sit quā nō sūmū nec
nō sūmū alicui melius quā sūmum:
multa relatiua esse que nequaquā hac cō-
tineant̄ diuisiōe. Vtrū aut̄ aliqua cōti-
neant̄ inquirere sup sedeo ⁊ ad ppositū
sufficiat q̄ de illis notū est nullum eoy
simpliciter scilicet summe nature s̄bam de-
signare. Cū igit̄ quicqd aliud est si sin-
gula despiciat̄: aut si meli⁹ quā non ip̄m
aut nō ip̄m i aliq̄ sit meli⁹ quā ip̄m sic ne-
phas est putare quod s̄ba summe natu-
re sit aliqd quo melius sit aliquo mō nō
ip̄m sic necesse est vt sit quicqd oīno me-
lius est quā nō ip̄m. Illa em̄ sola ē qua
penitus nihil est melius ⁊ que melior est
oībus que nō sunt q̄ est ip̄a. Nō est igit̄
corp⁹ vel aliud eoy que corporei sens⁹
discernūt. Quippe h̄ys oībus meli⁹ est
aliquid quod nō est q̄ ip̄a sunt. Adens
em̄ rationalis que nullo corporeo sensu:
quid v̄ qualis vel quāta sit percipit quā-
to minor esset si esset aliud eoy que cor-
poreis sensibus s̄biacent tanto maior est
quā quodlibet eoy. Denit⁹ em̄ ip̄a sū-
ma essentia racenda est esse aliud eoyum

quibus est aliud q̄ non est q̄ ip̄a sunt su-
perius: et est omnino sicut ratio docet di-
cenda quodlibet eorū quibus est om̄ne q̄
non est q̄ ip̄a sunt inferius: quare necesse
est esse eā viuētem sapiētem potētē et
omnipotētē verā iustā beatā eternam
et quicquid simpliciter absolute meli⁹ quā
non ip̄m. **Quid ergo querat amplius quod
summa illa sit natura si manifestū est quod
omniū aliquid nō sit.**

Quidem sit illi iustā q̄ est esse iusticiā
et eodem mō de hīs que similiter de illa
dici possūt et quod nihil horū mōstret qua-
lis illa vel quāta sit s̄ quod sit. **¶ Ca. XV.**

Sed fortasse cuz dicitur iusta vel
magna vel aliud similitū nō ostē-
ditur quid sit vel potius qualis
vel quāta sit. **Per qualitātē quippe vel
quātitatē quodlibet eorū dici videtur.**

Omne nāq; q̄ iustū est p̄ iusticiā iustū
est et alia huius simpliciter. **Quare ipsa
sūma natura nō est iusta nisi p̄ iusticiā.**
Videtur igit̄ participatōe qualitatis iu-
sticie scilicet iusta dici sūme bona s̄ba quod
si ita est p̄ aliud est iusta nō p̄ se. **Ac h̄ cō-
trariū est veritati p̄specte quia bona vel
magna vel subsistēs q̄ est omnino p̄ se ē
non p̄ aliud. Si igit̄ nō est iusta nisi p̄ iu-
sticiā: nec summa potest esse nisi per se
quid magis cōspiciū quid magis neces-
sariū q̄ q̄ eadem natura est ipsa iusticia
et cum iusta p̄ se dicat̄ esse nō aliud intel-
ligitur q̄ p̄ iusticiā. Quapropter si que-
ratur quid sit ip̄a summa natura de qua
agitur quid veri⁹ respōdetur q̄ iusticia?
Quidēdum igit̄ quō intelligēdū sit quā-
do illa natura que est ip̄a iusticia dicitur
iusta. **Q**m̄ em̄ hō nō potest esse iusticia:
iusticiā aut̄ habere potest. **N**ō em̄ intel-
ligit̄ iustus hō existēs iusticia sed habēs
iusticiā. **Q**m̄ igit̄ sūma natura non pro-
prie dicat̄ iusta quia habet iusticiā s̄ exi-
sit iusticia cum dicat̄ iusta proprie intelli-
gitur existēs iusticia nō aut̄ habēs iusti-
ciam quare si cū dicitur existens iusticia**

non dicitur qualis est sed quid est conse-
quitur ut cuz dicat̄ iusta nō dica t̄ quis sit s̄
quid sit. **¶ Deinde qm̄ de illa suprema et
fencia idem est dicere quia est iusta et qz
est existens iusticia et cū dicat̄ est existēs
iusticia nō est aliud quā est iusticia nihil
differt in illa siue dicat̄ est iusticia siue ē
iusta. Quapropter cū querit̄ de illa quid
non est minus: congrue respōdere iusta
q̄ iusticia quod non in exēplū iusticie ratiū
esse cōspicitur h̄ de omnibus que simplici-
ter de ip̄a summa natura dicitur intelles-
tus sentire p̄ rationē cōstringit̄. **¶ Q**uic-
quid igitur eorū de illa dicat̄ nō qualis
vel quanta sed magis quid sit mōstrat̄
Sed palā est quia quodlibet bonū sum-
ma natura sit sūme illud est. **¶ Illa igit̄
est summa essentia: et sūma vita: sūma ra-
tio: summa salus: sūma iusticia: sūma sa-
piētia: summa veritas: summa bonitas:
sūma magnitudo: summa pulchritudo:
summa immortalitas: sūma incorrupti-
bilitas: sūma imutabilitas: sūma beatis-
tudo: sūma eternitas: sūma pt̄as sūma
vnitas: quod nō est aliud quā sūme ens
summe viuēs et alia simpliciter.****

¶ Quia sit simpliciter ut oīa que de ei⁹
essentia dici possūt vnuz idemq; sit in il-
la et nihil de ea dici possit substantialiter
nisi in eo q̄ quid est. **¶ Capitulū. XVI.**

Quid ergo si illa summa natura
tot bona est erit ne cōposita tot
pluribus bonis an potius nō sunt
plura bona sed vnū bonum taz plurib⁹
noībus significatū. **¶ O**mne em̄ cōpo-
situm ut subsistat indiget hīs ex quib⁹
componit̄ et illis debet quidē q̄ est: quia
quicquid est p̄ illa est et illa q̄ sunt p̄ illd
non sūt et idcirco penitus summū nō est
Si igit̄ sūma natura illa cōposita est ex
pluribus bonis h̄ omnia que omni com-
posito insunt in illaz incidere necesse est
Quod nephas falsitatis apta ratōe des-
truit et obruit tota que supra patuit ne-
cessitas veritatis. **¶ Cum igit̄ illa natura**

Liber Anselmi

nullo modo cōposita sit z tamem oīmo
do tot illa bona sic necesse vt illa omnia
non plura sed vnū sint. **A**dem igitur
est quodlibet vnū illoꝝ q̄ omnia sunt si
mul siue singula vt cū dicitur iusticia vl
essentia vnū significāt q̄ alia vel omnia
simul vel singula. **Q**uēadmoduz itaq̄
vnū est quicqd̄ essentialiter de sūma sb̄
stantia dicī ita ip̄a vno mō vna cōside
ratōe est quicqd̄ est essentialiter. **C**ū em̄
aliquis homo dicat: corpus et rationalis
z homo nō vno mō vel cōsideratōe
hec tria dicūtur. **S**cđm aliud em̄ est cor
pus z scđm aliud ratiōalis z singulū ho
rū nō est totū id quod est hō. **I**lla ve
ro summa essentia nullo mō sic est aliqd̄
vt illud idem scđm aliū modū aut scđm
aliā cōsideratōem nō sit quia quicqd̄
aliquo mō essentialiter est quod est totū
q̄ ip̄a est. **N**ihil igit̄ quod de ei⁹ esse
tia vere dicitur in eo q̄ qualis vel quan
ta sed ī eo q̄ quid sit accipitur. **Q**uicqd̄
em̄ ē vel q̄le vel quātū est et aliud in eo
q̄ qd̄ ē vnde nō simpliciter s̄ ppositū ē.
Capitulum sine principio z sine fine. XVII.
Equo igitur tā simplex natura
creatrix z vigor oīm fuit vl̄ vsq̄
quo futura est: an potius nec ex
quo nec vsq̄ quo est sed sine principio z
sine fine. **S**i em̄ principūz habet aut ex
se vel p se s̄ habet aut ex alio vel per ali
ud aut ex nihilo vel pro nihilo. **S**ed cō
stat per veritatem iam p̄spectā: quia nū
lomo ex alio vel ex nihilo vl̄ p aliud
vel per nihil est. **N**ullo igit̄ mō per aliō
vel ex alio aut per nihil vel ex nihilo ini
cium sortita est. **E**x seīpa vero vel per se
initium habere nō potest quēq̄ ex se ip̄a
z per seīpam sit. **S**ic em̄ est ex se z per se
nullo mō sit aliā essētia que est p se z aliā
per quā et ex qua est. **Q**uicquid autem
ex aliquo vel per aliud incipit esse nō est
oīno idem illi ex quo vel per quod incipit
esse. **S**umma igitur natura non incipit
per se vl̄ ex se. **N**ihil igit̄ nec per se nec ex

se p aliud nec ex alio nec per nihil nec ex
nihilō habet principiūz nullomō habet
principiū sed neq̄ finē habebit. **S**i em̄
finem habitura est nō est sūme immorta
lis z summe incorruptibilis sed constat
quia est summe z immortalis z incorru
ptibilis non habebit igit̄ finez. **A**mpli
us si finem habitura est aut volens aut
nolens deficiat. **S**ed p̄certo nō est sim
plex bonū cuius volūtate perit sūmum
bonū. **A**c ip̄a est verū z simplex bonum
quare sua sp̄ote non deficiet ip̄a q̄ certū
est esse summū bonū. **S**i vero nolēs pe
ritura est non est sūme potens nec ops s̄
rationis necessitas asseruit eā sūme po
tētē esse z oīpotētē. **N**ō ḡ nolēs deficiet
q̄re sic nec volēs neq̄ nolēs sūma natu
ra finē habebit nullomō finē habebit.
Ampli⁹ si illa sūma natura fine habebit
vl̄ principiū non est vera eternitas qd̄ ē
supra in expugnabilē inuētū. **D**eīde co
gitet q̄ potest quādo īcepit aut qn̄ nō fu
it s̄ verū scilicet q̄ futuz erat aliqd̄: aut
quādo desinet z nō erit s̄ verū scilicet q̄
p̄teritū erit aliud. **Q**uod si neutz horū
cogitari potest z vtrūq̄ hoc vez sine ve
ritate esse non potest impossibile est vel
cogitari quod veritas principiū vl̄ finē
habeat. **D**eniq̄ si veritas habuit pn
cipium vel habebit finem ante q̄ ip̄a in
ciperet vez erat tunc quia non erit veri
tas z post q̄ finita erit vez erit: quia non
erat veritas. **A**t quia vez non potest ef
se sine veritate erat igit̄ veritas ante q̄
esset veritas et erit veritas post q̄ finita
erit veritas q̄ incōueniētissimū ē. **S**īue
igitur dicatur veritas habere siue intel
ligatur non habere principiū vel finem
nullo claudi potest veritas principio vl̄
fine quare idem sequitur de sūma natu
tura q̄ ipsa summa veritas est.
Quomō nihil fuit ante aut erit post
illam. **C**apitulū. XVIII.
Ed ecce iterum insurgit nihil et
quecunq̄s hactenus ratio in ve

Ronologion

ritate et necessitate concorditer a testanti-
bus differuit asserit esse nihil. Si enim ea
que supra digesta sunt necessarie verita-
tis munimine firmata sunt non fuit aliud
ante summam essentiam nec erit aliud post
eam quare nihil fuit ante eam et nihil erit
post eam. **N**am aut aliud aut nihil neces-
se est precessisse vel subsequitur esse. **Q**ui
autem dicit quia nihil fuit ante ipsam et nihil
erit post ipsam id pronuntiare videtur quod
fuit ante ipsam quando nihil erat et erit post
ipsam quando nihil erit. **Q**uando ergo
nihil erat illa non erat: et quando nihil erit
illa non erit. **Q**uomodo ergo non incepit ex nihi-
lo aut quomodo non deveniet ad nihilum si
illa non dum erat cum iam erat nihil et eadem
iam non erit tamen adhuc erit nihil. **Q**uid
ergo molita est tanto moles argumentorū:
si tam facile demolitur itez in nihilo
lum molimina eorum. **S**inamque constitui-
tur ut summum esse: nihilo et precedenti suc-
cedat et subsequenti decedat quicquid su-
pra statuit verum necessitate destituitur
per inane nihilum. **A**n potius repugnā-
dum est nihilo ne tot structure necessarie
rationis a nihilo expugnentur et summum
bonum quod lucerna veritatis quesitum
et inventum est amittatur pro nihilo. **P**o-
tius igitur asserat si fieri potest quia ni-
hil non fuit ante summam essentiam nec
erit post illam quod cum loco datur ante vel
post illam nihilo per nihilum reducatur
ad nihilum illud esse quod per seipsum produ-
xit id quod erat nihil adesse. **D**uplicem
namque vna pronuntiatio gerit summam.
cum dicitur: quia nihil fuit ante summam
essentiam. **U**nus enim est eius sensus
quia priusquam summa essentia esset fuit cum
erat nihil. **A**lter vero eius est intelle-
ctus quia ante summam essentiam non
fuit aliud veluti si dicatur nihil docuit me
volare hoc autem sic exponam quia ip-
sum nihil quod signat non aliquid docuit me
volare et erit falsum: aut quia non me do-
cuit aliud volare quod est verum. **P**ri-

or itaque sensus est: quem sequitur supra
tractata inconuenientia et omnimoda ra-
tione pro falso repellitur. **A**lter vero est
que superioribus perfecta coheret conue-
nientia et tota illorum contextione verus
esse compellitur quia cum dicitur nihil fu-
it ante illam sed posteriorem intellectus
accipiendum est nec sic est exponendum
ut intelligatur aliquando fuisse quando
illa non erat et nihil erat sed ita ut intel-
ligatur quia ante illam non fuit aliquid.
Eadem ratio est duplicis intellectus si
nihil dicatur post illam esse futurum. **S**i
ergo hec interpretatio que facta est de ni-
hilo diligenter discernitur verissime nec
aliud nec nihil summam essentiam aut pre-
cessisse aut subsequitur esse et nihil fuisse
ante vel post illam esse futurum concludi-
tur et tamen nulla iam constitutorum soli-
ditas nihil inanitate concutitur.

Quod illa sit in omni loco et tpe. XIX.
Quod autem supra conclusum sit quod
Creatrix hec natura ubique et in om-
nibus et per omnia sit et ex eo quod
nec incepit nec desinit esse consequat quod
semper fuit est et erit sentio: tamen quid-
dam tradidit siue murmurare quod me co-
git diligentius ubi et quando illa sit in-
dagare. **I**taque summa essentia aut ubique
et semper est aut tantum alicubi et ali-
quando aut nusquam et nunquam. **Q**uod di-
co aut in omni loco vel tempore aut de-
terminante in aliquo vel in nullo. **S**ed
quid videtur repugnantius: quod ut quod
verissime et summe est id nusquam et nunquam.
falsum est igitur illam nusquam et nunquam esse.
Deinde quomodo nullum bonum nec pe-
nitus aliquid est sine ea si ipsa nusquam vel
nunquam est: nusquam vel nunquam aliquid bonum
est et nusquam vel nunquam omnino aliquid est. **Q**uod
quod falsum sit nec dicere opus est falsum
igitur est et illud quod illa nusquam et nunquam sit:
Aut est ergo determinante alicubi et ali-
quando aut ubique et semper. **A**t si deter-
minante cum in aliquo loco vel tempore
g iij

ibi et tunc tantum ubi quādo ipsa est potest aliud esse. Ubi vero et quando ipsa non est ibi et tunc penitus nulla est essentia quia sine ea nihil est unde consequitur ut sit aliquis locus et aliquod tēpus ubi et quando omnino nihil est. Quod quoniam est falsum ipse namque locus et tempus ipsū aliud est nō potest esse. Summa natura alicubi et aliquādo determinate quod si dicitur quod determinate tēpus ipsa per se alicubi et aliquando est sed per potentiam suam est ubique et vel quādoque aliud est nō est verum: quoniam enim potentiam eius nihil aliud quam ipsam esse manifestum est nullomodo potentia eius sine ipsa est. Cum ergo non sit alicubi vel aliquādo determinate necesse est ut sit ubique et semper: id est in omni loco vel tēpore.

¶ Et in nullo sit loco aut tēpore. **¶** Ca. XX.

Quod si ita est aut tota est in omni loco vel tēpore aut tamen quolibet pars eius ut altera pars sit extra omnem locum et tēpus. Si vero partim est et partim non est in omni loco vel tēpore partes habet quod falsum est. Non igitur partim est ubique et semper tota autem quoniam est ubique et semper: aut enim sic est intelligendum ut tota simul sit in omnibus locis vel tēporibus et per partes in singulis aut sit ut tota etiam in singulis. Verum si per partes in singulis est non effugit partium compositionem et diuisionem quod valde alienum a summa natura inuenitur est. Quapropter non est ita tota in omnibus locis vel tēporibus ut per partes sit in singulis.

¶ Restat altera pars discutienda scilicet quomodo summa natura sit tota in omnibus et singulis locis vel tēporibus. Hoc nimis mirum esse non potest nisi aut simul aut diuersis tēporibus. Sed quomodo ratio loci aut ratio tēporis quas hactenus simul progressas eisdem vestigijs vna potuit indagare prosecutio habet abinuites

discrepantes disputatōem videntur diuersis quasi fugere amfractibus sigillatim suis inuestigentur discussionibus.

¶ Primum ergo videatur si summa natura tota possit esse in singulis locis aut simul aut per diuersa tēpora. Deinde id ipsum in tēporibus inqueratur. Si igitur tota est simul in singulis locis per singula loca sunt singule tōte. Sicut enim locus a loco distinguitur ut singula loca sint ita id quod totum est in vno loco ab eodem de eodem tēpore totum est in alio loco distinguitur ut singula tota sint. Nam quod totum est in aliquo loco nihil eius est quod non sit in ipso loco. At de quo nihil est quod non sit in aliquo loco nihil est de eo quod sit eodem tēpore extra eundem locum. Quod igitur totum est in aliquo loco nihil eius est quod eodem tēpore sit extra ipsum locum. Sed de quo nihil est extra quemlibet locum nihil eius est eodem tēpore in alio loco. Quare quod totum est in quolibet loco nihil est simul in alio loco. Quod igitur totum est in aliquo loco quomodo totum simul est in alio loco si nihil de eo potest esse in alio loco. Quoniam igitur vnus totum non potest esse simul totum in diuersis locis totum consequitur ut per singula loca singula sint tota si in singulis locis simul aliud est totum. Quapropter si summa natura tota est vno tēpore in singulis omnibus locis quod singula loca esse possunt tota singule sunt nature summe quod irrationabile est opinari. Non est igitur tota vno tēpore in singulis locis.

¶ At vero si diuersis tēporibus tota est in singulis locis quando est in vno loco nullum bonum et nulla essentia est interim in alijs locis quia sine ea prius aliud non existit. Quod absurdum esse vel ipsa loca probant que non nihil sed aliquid sunt. Non est itaque summa natura tota in singulis locis diuersis tēporibus.

Monologion

Quod si nec eodem tempore nec diuersis temporibus tota est in singulis locis liquet quia nullomodo est tota in singulis: omnibus locis non igitur est indagandum si tota summa natura sit in singulis temporibus: aut simul aut distincte per singula tempora.

Quomodo sit in omni et in nullo loco. **Capitulum XXI.**

Sed quomodo est aliud totum simul in singulis temporibus si ipsa tempora simul non sunt. Si vero seperatim et distincte tota est in singulis temporibus quemadmodum aliquis homo totus est heri et hodie et cras. Et proprie dicitur quia fuit et est et erit. Ergo eius etas que nihil aliud est quam eius eternitas non est tota simul sed est partibus extensa per temporum partes. At eius eternitas nihil aliud est quam ipsa essentia. Summa igitur essentia erit diuisa per partes sed temporum distinctiones. Si enim eius etas per temporum cursus producit habet cum ipsis temporibus presens preteritum et futurum. Quid autem aliud est eius etas vel existendi diuturnitas quam eius eternitas. Ergo cum eius eternitas nihil aliud sit quam eius essentia sicut supra digesta ratio indubitabiliter probat si eius eternitas habet preteritum presens et futurum consequenter quoque eius essentia habet preteritum presens et futurum. At quod preteritum est non est presens vel futurum et quod presens est non est preteritum nec futurum et quod futurum est non est preteritum vel presens quomodo ergo stabit quod supra rationabili et perspicua necessitate clariuit quia illa summa natura scilicet nullomodo composita sed summe simpliciter est et summe incommutabilis si aliud et aliud est in diuersis temporibus et per tempora distributas habet partes aut potius si illa ve-

ra sunt imo quia liquido vera sunt quomodo hec possibilis sunt? Nullo igitur modo creatrix essentia aut etas aut eternitas eius recepit preteritum vel futurum. Presens enim quomodo non habet si vere est sed fuit significat preteritum et erat futurum. Nunquam igitur illa fuit vel erit: quare non est distincta sicut nec simul tota in diuersis singulis temporibus. **S**i igitur sicut discussum est nec sic est tota in omnibus locis vel temporibus ut semel sit tota in nominibus et per partes in singulis nec sicut tota sit in singulis manifestum est quia non est villo modo omni loco vel tempore tota. Et quomodo similiter per visum est quia nec sic est in omni loco vel tempore ut pars sit in omni et pars sit extra omnem locum vel tempus impossibile est ut sit ubique et semper. Nullatenus enim potest intelligi esse ubique et semper nisi aut tota aut pars. **Q**uid si nequaquam est ubique et semper aut erit de terminate in aliquo loco vel tempore aut in nullo determinate aut eam in aliquo non posse esse iam discussum est. In nullo igitur loco vel tempore: id est nusquam et nunquam est. Non enim potest esse nisi aut in omni aut in aliquo. Sed rursus cum constet inexpugnabiliter non solum quia est per se sine principio et sine fine sed quia aliquid sine ea nec vbi est nec nunquam est necesse illam esse ubique et semper.

Quomodo melius intelligi possit est ubique quam in omni loco. **Capitulum XXII.**
Quomodo ergo conuenient hec tam contraria secundum prolationem et tam necessaria secundum probationem? fortasse quodammodo est summa natura loco vel tempore quo non prohibetur sic esse simul tota in singulis locis vel temporibus ut tamen non sint plures tunc et una sola tota nec eius etas quam non est nisi et eternitas non sit distributa in

presens preteritū et futurū. Non enim videtur hac lege loci ac temporis cogi nisi ea que sic sunt in loco vel tempore ut loci spacium vel temporis diuturnitatē non excedant. Quare sicut de hijs que huius sunt unum idemque totum simul non posse esse totum in diuersis locis vel temporibus omni veritate asseritur. Ita in hijs que huius non sunt idipsum nulla necessitate concluditur. **V**ere namque dici videtur quod tantum eius rei sit aliquis locus cuius quantitatem locus circūscribendo continet et continēdo circūscribit et quod eius rei solum sit aliquod tempus cuius diuturnitatem tempus metiēdo aliquo modo terminant et determinādo metitur. Quapropter cuius amplitudini aut diuturnitati nulla meta vel a loco vel a tempore opponitur illi nullum esse locū vel tempus vere proponitur. Quam namque nec locus illi facit quod locus nec tempus quod tempus non irrationabiliter dicitur quia nullus locus et nullum tempus est tempus. Quod vero nullum locū aut tempus habere cōspicitur id profecto nullatenus loci aut temporis legem sibi conuincitur. Nulla igitur lex loci aut temporis naturam ullam aliquo modo contingit: quod nullus locus ac tempus aliqua continentia claudit. **¶** Quod autem rationalis consideratio omnimoda ratione cōcludat ut creatricem summamque omnium substantiā quā necesse est alienam esse et liberam a natura et iure omnium que ipsa fecit de nihilo nulla loci cohibitio vel temporis includat cum potius eius potentia que nihil est aliud quam eius essentia cūcta a se facta sub se continēdo concludat. Quomodo quoque non est impudentis impudentie dicere quod summe veritatis aut loci circūscribat quantitatem aut tempus metiatur diuturnitatem: que nulla penitus localis vel temporalis distensionis magnitudinem suscipit vel paruitatem. Quam itaque loci huius est et temporis cō-

ditio ut tantummodo quicquid eorum metis clauditur nec partium fugiat rationem vel qualem suscipit locus eius secundum quantitatem vel qualem patitur tempus eius secundum diuturnitatē nec ullomodo possit totum a diuersis locis vel temporibus simul contineri quicquid vero loci vel temporis continentia nequaquam cohercetur nulla locorum vel temporum lege ad partium multiplicatē cogatur aut presens esse totum simul pluribus locis aut temporibus prohibeatur quam inquam huius est conditio loci ac temporis proculdubio summa substantia que nulla loci vel temporum continentia cingitur nulla eorum lege constringitur. **¶** Quare quam summam essentiam totam et inuisibilis necessitas exigit nulli loco vel tempore deesse: et nulla ratio loci aut temporis prohibet omni loco vel tempore simul totam adesse necesse est eam simul totam omnibus et singulis locis et temporibus presentem esse. Non enim quia huic loco vel tempore presens est ideo prohibetur illi vel illi loco aut tempore simul et similiter presens esse: nec quam fuit aut est aut erit ideo eternitatis eius aliud emanat a presenti tempore et preterito quod iam non est aut transit cum presenti quod vix est aut veturum est cuius futuro quod non dum est. **¶** Nullatenus namque cogitur vel prohibetur lege locorum vel temporum alibi aut aliquando esse vel non esse quod nullo modo intra locum vel tempus claudit suum esse. Nam si ipsa summa essentia dicitur esse in loco aut tempore quous de illa et de locabilibus siue temporalibus naturis vna sit probatio propter loquendi consuetudinem diuersus tamen est intellectus propter rerum dissimilitudinē. In illis namque duo quedam eadem prolatio significat id est: quia et presentia sunt locis et temporibus in quibus esse dicuntur et que continentur ab ipsis. In summa vero essentia vnum tantum percipitur: id est quod presens

est non etiam quia continetur. Unde si
 vsus loquendi admitteret cōuenientius
 dici videret esse cū loco v'l tpe q̄ in loco
 vel tpe. **P**l^o em̄ significat p̄tineri aliqd
 et dicit esse in alio q̄ cū dicit esse cū alio
In nullo itaq; loco vel tempore proprie
 dicitur quia omnino a nullo alio cōtine-
 tur et tamē in omni loco vel tempore suo
 quodammodo dici potest esse qm̄ quic-
 quid aliud est ne in nihilū cadat ab ea p̄-
 sente sustinetur in omni loco et tempore
 est quia nulli abest et in nullo est quia nē-
 lum locū aut tempus habet nec in se re-
 cipit distinctōes locorum aut temporū
 aut illic vel hic vel alicubi vel tunc vel
 nunc v'l aliquādo nec scdm̄ labile p̄sens
 quo vtimur tempus est aut scdm̄ preteri-
 tum vel futurū fuit vel erit qm̄ h̄ circum-
 scriptoz et mutabilū pp̄ria sunt quia il-
 la non est et tamē h̄ de ea quodammodo
 dici possunt quādo sic est p̄sens oībus
 circūscriptis et mutabilib⁹ ac si illa circū-
 scribatur eisdem locis et mutetur tempo-
 ribus. **P**atet itaq; quātum satis est ad
 dissoluēdam que insonabat cōtraricta-
 tem qualiter sūma oīm essentia vbiq; et
 semper et nusq; et nunq; id est in omni et
 in nullo loco aut tempore sit iuxta diuer-
 soz intellectū cōcordem veritatem.

Quō melius intelligi esse semp̄ quasi
 in omni tempore. **C**apitulū. XXIII.

Utrum cū constet eandē sūmam
 naturam nō magis esse in omni-
 bus locis q̄ in oībus que sūt nō
 velut que contineātur sed que penetran-
 do cūcta cōtineat cur nō dicatur esse vbi-
 q; hoc sensu vt potius intelligat esse in
 oībus que sunt: q̄ tātum in oībus locis
 cum hunc intellectū et rei veritas exhibeat
 et ip̄a localis verbi pp̄rietas nequa-
 q̄ phibeat. **S**olem⁹ nāq; localia v̄ba
 sepe irreph̄sibiliter attribuere rebus q̄
 nec loca sunt nec circūscriptōe locali cō-
 tinent velut si ibi dicā ibi esse intellectū
 in aīa vbi est rationalitas. **N**am cū vbi

et ibi aduerbia localia sunt non tamē lo-
 cali circūscriptōe vt aīa continet aliud
 aut intellectus aut rationalitas cōtinetur.
Quare summa natura scdm̄ rei ve-
 ritatem dicitur aptius vbiq; esse secun-
 dum hanc significatōem vt intelligatur
 esse in omnibus que sunt q̄ intelligatur
 in omnibus locis et qm̄ sic supra exposite
 rationes docēt aliter esse non potest ne-
 cesse est eā sic esse in oīb⁹ que sūt vt vna
 eandēq; p̄fecta tota simul sit in singul.

Nullis mutabilib⁹ accidētib⁹. XXIII

Andem quoq; sūmam s̄bam cō-
 stat sine p̄ncipio et sine fine esse
 nec habere p̄teritū aut futurū
 nec est tempozale hoc est labile p̄sens
 quo nos vtimur: qm̄ etas siue eternitas
 eius que nihil aliud est q̄ ip̄a immutabi-
 lis et sine partibus est. **N**onne ergo sem-
 per q̄ videtur designare totum tempus
 multo verius si de illa dicitur intelligi
 significare eternitatē que sibi nūq; ē
 dissimilis q̄ temporū varietatē que sibi
 semp̄ est in aliquo non similis: quare si
 dicitur semp̄ esse qm̄ idē est illi esse et vi-
 uere nihil melius intelligi q̄ eterne esse
 vel viuere id est interminabilē vitam si-
 mul p̄fectam totā obtinere. **V**idē
 aut̄ eius eternitas esse interminabilis vi-
 ta simul p̄fecte tota existens. **C**um est
 supra iam satis liqueat q̄ eadem substā-
 tia non sit aliud q̄ vita sua et eternitas
 sua nec sit aliquo mō terminabilis nec ni-
 si simul et p̄fecte tota quid aliud est ve-
 ra eternitas que illi soli cōuenit q̄ inter-
 minabilis vita simul et p̄fecte tota exi-
 stens. **N**am vel h̄ solo verā eternitatem
 soli in esse illi substātie que sola nō facta
 sed factrix esse inuēta est aperte percipi-
 tur qm̄ vera eternitas p̄ncipij finisq;
 meta carere intelligitur q̄ nulli rez crea-
 tarum conuenire eo ipso de nihilo facte
 sūt cōuincit. **S**ed h̄ essentia quā patuit
 oīmode sibi eē eandē substātalit̄ nō ē ali-
 quādo a se diuersa v'l accidētali. **V**erū

qm̄ est summe incōmutabilis si p accidētia: potest non dicam esse sed vel intelligi variabilis. Et ecōtra qm̄ nō est particeps accidētis cū et h̄ ipm̄ q̄ maior est omnibus alijs naturis et q̄ illis dissimilis est illi videat̄ accidere. Sed quid repugnant quorūdam que accidētia dicūtur susceptibilitas et naturalis incōmutabilitas: si eorū assūptōe nullā s̄bam psequatur variabilitas. **V**idim quippe que accidētia dicunt̄ alia nō nisi cū aliqua participantis variatione adesse et ab eē posse intelligūtur: vt oēs colores alia nulla omnino vel accedēdo v̄l recedēdo mutatōm: circa id de quo dicunt̄ efficere nō sciunt̄ vt quedā relatōes. **C**onstat nāq̄ quia homini post annū presētem nascituro nec maior: nec minor: nec equalis s̄t nec siml̄. **O**mnes aut̄ relatōes has vtiq̄ cum natus fuerit sine omni mei mutatione ad illuz habere potero et amittere scōm quod crescet vel per qualitates diuersas mutabit̄. **P**alam itaq̄ fit qz eorū que accidētia dicūtur quedā aliquaten⁹ contrahāt cōmutabilitatē: quedāz vero nullatenus subtrahāt immutabilitatez. **S**icut igit̄ summa natura accidētib⁹ mutationē efficiētibus nunq̄ in sua simplicitate locū tribuit sic secūdum ea que nullatenus sūme incōmutabilitati repugnant aliquādo dici aliud nō respuit et tamē aliud eius essētie. **U**nde ip̄a variabilis intelligi possit nō accidit. **U**nde h̄ quoq̄ concludi potest quia nullius accidentis susceptibilis est. **Q**uipe quem admodū illa accidentia q̄ mutatōez aliquam accedēdo vel recedēdo faciūt ip̄a suo effectu vere accidere q̄ mutant perpenduntur sic illa que a simili effectu deficiunt improprie dici accidentia deprehendūtur. **S**icut igitur semp est sibi omni modo eadem substāntialiter ita nunq̄ est a se diuersa yllomodo vel accidētialiter. **S**ed quoquomō sese habeat ratio de proprietate nominis accidentiū illud

sine dubio verum est quia de sūma incōmutabili natura nihil potest dici vnde mutabilis possit intelligi.

Quō illa dicenda sit s̄ba et q̄ sit extra omnem s̄bam et singulariter sic quicquid est.

Capitulū. XXV.

Sed si ratū est quod de huius nature simplicitate p̄spectū ē quomodo s̄ba est. **N**ā cum omnis substantia admixtionis differētiarū v̄l mutationis accidētiaz sit susceptibilis hui⁹ immutabilis sinceritas omnimode admixtionis siue mutatōi est inaccessibleis quō ergo obtinebit eam esse quālibet substantiaz: nisi dicatur s̄ba p̄ essentia: et sic fit extra sicut ē supra oēm s̄bam: nā quātum istud illud est: q̄ p̄ se est quicquid ē et de nihilo facit esse aliud esse: diuersuz est ab eo esse per quod aliud fit de nihilo quicquid est tātum omnino distat sūma s̄ba ab h̄ijs que nō sunt idem quoq̄ ip̄a. **L**unq̄ ip̄a sola omnium naturarū habeat a se sine alterius nature auxilio esse quicquid est: quomō non est singulariter absq̄ nature sue cōsortio quicquid ip̄a est. **U**nde si quādo illi est cū alijs nominis alicuius cōmunio valde p̄cludubio intelligēda est diuersa significatio.

Nō contineatur in cōmuni tractatu substantiarum et tamē sit s̄ba et indiuidu⁹ spiritus.

Capitulū. XXVI.

Constat igitur quia illa s̄ba nullo communi tractatu substantiarum includitur essentiali cōmunionē a cui⁹ oīs natura excludit̄. **N**ā s̄pe cum omnis s̄ba tractetur aut esse vniuersalis que pluribus substātijs essentialiter cōmunis est vt hominem esse cōmune est singulis hominibus: aut esse indiuidua que vniuersalez essētiā communem habet cum alijs quēadmodum singuli homines commune habent cum singulis vt homines sint quomodo aliq̄s summam naturam in aliarum substantiarū tractatu contineri intelligit que nec

in plures sbas se diuidit nec cuz aliqua alia per essētiālē cōmunionē se colligit? **Q**m tamē ipa non solū certissime existit sed etiam summā oim existit z cuiuslibz rei essētia dici solet sba profecto itaqz si quid dici potest digne nō prohibet dici sba z qm non noscīt dignior essētia quā spūs aut corpus z ex hīs dignior est spiritus qz corpus vtiqz asserēda est eē spiritus z nō corpus. **Q**m aut nec vllē partes sunt eiusdem spūs nec plures eē pos sūt huius spūs necesse est vt sit omnino indiuiduus spūs. **Q**m enim sicut supra constat nec partib⁹ est composit⁹ nec vllis differētis vel accidentib⁹ potest esse mutabilis impossibile est vt qualibet se cione sit diuisibilis.

Quidem spūs simpliciter sit z creata illi cōparata nō sūt. **Capitulū XXVII**

Uidef ergo cōsequi ex pcedētib⁹ qz iste spūs qui sic suo quodā mirabiliter singulari et singlariter mirabili mō ē quādā rōe solus sit. Alia vero quecūqz videntur esse huic collata nō sūt. Si em̄ diligētē intēda ille sol⁹ videbit simpliciter z perfecte absolute esse: alia vero oia vere non esse z vix esse qm nāqz idēz spūs propter incōmutabilē eternitatem suā nullomodo scdm aliqz quem modum dici potest qz fuit aut erit sed simpliciter est nec mutabiliter est aliud quod aliquñ aut non fuit aut non erit neqz non est quod aliquādo fuit aut erit sed si quis est semel et simul z interminabiliter est. **Q**m inquā huius est eius esse iure simpliciter z absolute z perfecte dicitur esse. **Q**m vero omnia alia secūduz aliud mutabiliter aliquādo aut fuerunt aut erunt qz nō sūt: aut sūt qz aliquando nō fuerūt vel nō erūt: z qm hoc qz fuerunt iam nō est: illud aut scilicet qz erunt nōdum est: z hoc quoqz in labili breuissimoz z vix existēte: presenti sunt vix est. **Q**m ergo tā mutabiliter sunt nō immerito negātur simpliciter z perfecte et ab-

solute esse z asserūtur vere nō esse et vix esse. **U**nde cum omnia quecūqz alia sunt quā ipē de non esse venerunt ad esse: non per se sed per aliud z cum de esse redeant ad non esse: qzrum ad se nisi sustineātur per aliud: quō illis simpliciter cōuenit aut perfecte siue absolute esse et non magis vix esse aut fere nō esse. **I**ūqz esse solius eiusdē ineffabilis spūs intelligi nullo modo possit aut ex non esse inceptum aut aliquē pati posse ex eo qd est in nō esse defectum z quicquid ipē est non sit per aliud quā per se: id est p hoc qd ipē est non est huius esse merito soluz intelligitur simplex perfectūqz z absolutum. **Q**uod vero sit simplex z omnimoda ratione solum est pfectum simplex et absolutum id nimirum quodam mō dici potest solū esse: et econtra quicqd per superiorē rationēz nec simpliciter nec perfecte nec absolute esse sed vix esse aut fere nō esse cognoscīt id vtiqz aliquo modo recte nō esse dicitur. **S**ecundū hanc igitur rationem ille solus creator spirit⁹ est: et omnia creata non sunt: nec tamen oīno non sunt quia per illū qui solus absolute est de nihilo aliqua facta sunt.

Qz eius locutio idipm sit qz ipē nec tamen sint duo sed vnus spūs. **XXVIII.**

Iam nunc hīs que de propria bus hui⁹ summe nature ad presens mihi ducere rationē sequēti occurrunt perspectis oportunū existimo vt de eius locutione per quam facta sunt omnia si quid possum cōsiderem. **E**tenim cuz omnia que de illa supra potui aduertere rationis robur inflexibile teneāt illud me maxime cogit de illa diligentius discutere quia idipsum qz ipse sumus spiritus est probatur esse. **S**i em̄ ille nihil fecit nisi per seipsū et quicquid ab eo factum est per illam est factū quomodo ille est aliud quā quod est idēz ipse. **A**mplius asserunt vtiqz inexpugnabiliter ea que iam inuenta sunt quia

nihil oīno potuit vniq̄ aut potest substi-
stere preter creatē sp̄m z eius creaturā
hanc vero sp̄s eiusdem locutōem im-
possibile est inter creata cōtineri: qm̄ q̄c-
quid creatū existit p̄ illam factum est il-
la vero per se fieri nō potuit. Nihil quip-
pe per seipm̄ fieri potest: quia quicqd̄ fit
posterius est eo p̄ quod fit z nihil est po-
sterius seipō. Relinquit̄ itaq̄ vt h̄ sūmi
sp̄s locutio cum creatura esse nō possit
non sit aliud quā sūmus sp̄s. Deni-
q̄ hec ip̄a locutio nihil aliō potest intel-
ligi quā eiusdē sp̄s intelligētia qua cū-
cta intelligit. Quid em̄ est aliud illi rem
loqui aliq̄ loquendū hoc mō quā intel-
ligere nam nō vt homo semp̄ dicit q̄ in-
telligit? Si igitur sūme simplex natura
non est aliud quā q̄ est sua intelligentia
quēadmodū est id qd̄ est sua sapiētia ne-
cesse est vt similiter non sit aliud quā qd̄
est sua locutio. Sed qm̄ iā manifestū est
summū sp̄m vñū tantū esse z omnino-
de indiuiduū necesse est vt sit illi hec sua
locutio sit consubstāialis vt nō sint duo
sed vnus sp̄s.

eadem locutio nō constet plurib⁹
verbis s̄ sit vñū verbū. Cap. XXIX.

Quod igitur dubitem qd̄ supra du-
biū dimiserā scilicet vtrū hec lo-
cutio in plurib⁹ verbis an in vno
verbo consistat? Nam si sic est sūme na-
ture consubstāialis vt nō sunt duo sed
vnus sp̄s vtiq̄ sicut illa sūme simplex
est ita z ista. Non igit̄ constat pluribus
verbis sed est vñū verbū p̄ quod: facta
sūt oīa. Sed ecce videt̄ mihi subori-
ri nec facilis nec vllaten⁹ sub ambiguita-
te relinquēda questio. Etenim oīa huius
verba quib⁹ res quaslibet mēte dicimus
id est cogitam⁹ similitudines z ymagines
sūt rez quaz verba sūt z oīs similitudo
et ymago tāto magis vel min⁹ est vera
quāt⁹ magis vel minus imitat̄ rem cui⁹
est similitudo. Quid igit̄ tenēdū ē dex-
bo: que dicuntur z p̄ qd̄ facta sunt omnia?

Erit aut nō erit similitudo eorū que per
ip̄m facta sunt? Si em̄ ip̄m est vera mu-
tabiliū similitudo nō est consubstāiale
incomutabilitati quod falsū est. Si aut̄
non est omnino vera sed qualiscūq̄ simi-
tudo mutabiliū est nō est verbū summe
veritatis omnino verū quod absurdū ē.
Ac si nullam mutabiliū habet similitu-
dinē quō ad illius exēplum facta sūt.

Verum forsitan nihil huiusmodi rema-
nebit ambiguitas si quēadmodū i viuo
hoīe veritas hoīs esse dicitur in picto ve-
ro similitudo siue ymago eius veritatis
sic existēdi veritas itelligat̄ in verbo cu-
ius essētia summe est sic vt quodammō
illa sola sit. In hīs vero que: in eius cō-
paratōe quodā mō nō sūt: z tñ p̄ illud et
fm̄ illō facta sūt aliud imitatio aliq̄ illi⁹
summe essētie perpēdat̄ sic quippe ver-
bum sūme veritatis: q̄ z ip̄m est summa
veritas nullū augmētum vel detrimen-
tum sciet sed hoc q̄ magis vel minus
creaturis sit simile: sed poti⁹ necesse erit
oē quod creatū est tāto magis esse z tā-
to esse prestātius quāto simili⁹ est illi q̄
summe est: et sūme magnū est. Hinc z
inde fortasse: imo nō fortasse: sed p̄o cer-
to hinc oīs intellectus iudicat naturas
quolibet mō viuētes prestare nō viuēti-
bus scietes nō sentiētibus rationales
irrationabilibus. Quā em̄ sūma natura
suo quodaz mō singulari non solum est
sed z viuūt z sentit z rationalis est liquet
qm̄ omnīū que sunt id quod aliquo mo-
do viuūt magis ē illi simile qm̄ id quod
nullatenus viuūt z quod modo quolibz
vel corporeo sensu cognoscit aliud ma-
gis est quā quod nihil omnino sentit et
quod rationale est magis quā quod ra-
tionis capax non est. Quoniam vero
simili rōe quedā nature magis min⁹ ve-
sint q̄ alie: p̄spiciū est. Quēadmodum
euz illud natura p̄stantius est: quod per
naturalem essētiāz propinquius est pre-
stantissimo: ita vtiq̄ illa natura magis

Monologion

est cuius essentia similior est summe essentie. **Q**uod sic quod animaduerti facile posse existimo. **R**epe si cuiuslibet esse quod et uiuit et sensibilis et rationalis est cogitatio auferat quod ratio nalis est. **D**einde quod sensibilis et postea quod vitalis postremo ipsum nudum esse: quod remanet quis non intelligat quod illa substantia que sic paulatim destruitur ad minus et minus esse et ad ultimum ad non esse gradatim producit. **Q**ue autem sigillatim assumpta quolibet essentiam ad minus et minus esse deducit eadem ordinatim assumpta illam ad magis esse producit. **P**ater igitur quia magis est uiuens substantia quam non uiuens et sensibilis quam non sensibilis et rationalis quam non rationalis. **N**on est itaque dubium quod omnia essentia eo ipso maior est potentiorque est quo similior est illi essentie que summe est et summe prestat. **S**atis itaque manifestum est in uerbo per quod facta sunt omnia non esse eorum similitudine: sed ueram simplicemque essentiam. **I**n factis uero non esse simpliciter absolutamque essentiam sed uere illius essentie uix aliquam mutationem. **U**nde necesse est non idem uerbum sed reus creaturam similitudinem magis uel minus esse uerum sed omnem creaturam naturam eo altiori gradu essentie dignitatisque consistere quo magis illi propinquare uidetur.

Quod ipsum uerbum non sit similitudo factorum sed ueritas essentie facta uero sint aliqua ueritatis mutatio et que nec magis sint quam alie et potentiores. **C**ap. XXX

Sed cum ita sit quod illud quod simplex est ueritas potest esse uerbis eorum quorum non est similitudo: cum omne uerbum quo aliqua res sit mente dicitur similitudo sic rei eiusdem et si non est uerbum eorum que facta sunt per ipsum quod constabit quia sit uerbum. **R**epe omne uerbum alius cuius rei uerbum est. **D**enique si nuscquam creatura esset nullum eius esset uerbum. **Q**uid igitur an concludendum est quod si nullo modo esset creatura nequaquam esset uerbum illud quod est summa et nullius indigens essentia

aut fortasse illa summa essentia que uerbum est essentia quidem esset eterna: si uerbum non esset: si nihil unquam per istam fieret.

Unius enim quod nec fuit nec est nec futurum est nullum uerbum potest esse uerum hanc rationem si nuscquam uel preter summum spiritum esset essentia nullum omnino eorum uerbis in illo. **S**i nullum in illo uerbum esset nihil apud se diceret cum idem sit illi sic dicere aliquid quod est intelligere non aliud intelligeret. **S**i nihil intelligeret quod summa sapientia que non est aliud quam idem spiritus nihil intelligeret quod absurdissimum est. **Q**uid igitur? **S**i enim nihil intelligeret quod esset summa sapientia aut si nullo modo esset preter illam aliud quid illa intelligeret? **S**ed nuscquam seipsum non intelligeret aut quod uel cogitari potest quod summa sapientia se aliquando non intelligat cum aliquando mens rationalis possit non solum sumere sed et illius summe sapientie reminisci et illam et se intelligere. **S**i enim mens humana nullam eius aut suam habere memoriam aut intelligentiam posset nequaquam se ab irrationabilibus creaturis et illam ab omni creatura secum sola tacite disputando sicut nunc mens mea facit discerneret. **E**rgo summus ille spiritus sicut est eternus ita eterne sui memor est et intelligit se ad similitudinem mentis rationalis imo non ad illius similitudinem sed ille principaliter et mens rationalis ad eius similitudinem. **A**t si eterne se intelligit eterne se dicit. **S**i eterne se dicit eterne est uerbum eius apud ipsum. **S**ive igitur ille cogitetur nulla alia existente essentia siue alijs existentibus necesse est uerbum illius coeternum illi esse cum ipso.

Quod summus spiritus seipsum dicat coeterno uerbo. **C**apitulū. XXXI.

Sed ecce querenti mihi de uerbo quomodo creator dicit omnia que fecit obtulit se uerbum quo seipsum dicit quod omnia fecit. **A**n ergo alio uerbo dicit seipsum et alio ea que fecit: aut potest eodem ipso uerbo quod dicit seipsum dicit quod fecit? **R**espondeo

hoc quoque verbū quo seipm̄ dicit neces-
se est idipsuz esse q̄ ipm̄ est sicut constat
de verbo illo quo dicit ea a se facta sunt.
Cū enī etiā si nihil vn̄q̄ aliud esset nisi
summus ille sp̄s ratio tamē cogat ver-
bū illud quo se dicit ex necessitate eē qd̄
verius quā hoc verbū eius nō esse aliud
q̄ q̄ ip̄e est. Ergo si z seipm̄ z ea que faci-
cōsubstātia sibi verbo dicit manifestuz
est qz verbi quo se dicit z verbi quo crea-
turā dicit vna substātia est. Quō ergo si
vna sba est duo verba sūt? Sed forsītā
non cogit idēptitas sbe verbi vnitatem
admittere. Nā idem ip̄e qui hīs verbis
loquitur eandē illis habet sbam z tamē
verbū nō est. Sed vtiq̄ verbū quo se di-
cit sūma sapiētia cōueniētissime dici po-
test verbū eius sed superiorē rationē qz
eius perfectā tenet similitudinē. Nā nul-
la ratione negari potest cuz mens ratio-
nalis seipm̄ cogitādo intelligit ymagi-
nem ip̄ius nasci in sua cogitatōe imo ip̄-
sara cogitatōem sui esse suā ymaginē ad
eius similitudinē tāq̄ ex eius impressio-
ne formatā. Cūq̄ enī rem mēs seu per-
corporeis ymaginatōem seu p̄ ratōem cu-
pit veraciter cogitare: eius vtiq̄ simili-
tudinem quātū valet in ip̄a sua cogitatio-
ne conatur exprimere: qd̄ quāto verius
facit tāto rem ip̄am verius cogitat: et h̄
quidē cū cogitat aliud aliud qd̄ ip̄a non
est z maxime cū aliquid cogitat corpus
clarius p̄spicitur. Cū enī cogito notū
mibi hoīem absētem format̄ acies cogi-
tatōis mee in talem ymaginē eius qua-
lem illā p̄visum oculoz in memoriā
attraxi que ymago in cogitatōe verbuz
est eiisdē hoīs que cogitādo dico. Ha-
bet igitur mens rationalis cū se cogitan-
do intelligit secū ymagines suā ex se na-
tam id est cogitatōem sui ad suam simili-
tudinem quasi sua impressione formatā
q̄uis ip̄a se a sua ymagie nō nisi ratione
sola seperare possit que ymago eius ver-
bum eius est.

¶ Vno v̄bo dicat se z q̄ fecit. XXXII.
De itaq̄ mō quis neget summā
sapientiam cum se dicēdo intel-
ligit gignere cōsubstātales sibi
similitudinē suam id est verbum filium.
Dō verbuz licet de re tam singulariter
eminenti pp̄ie aliquid satis cōuenient
dici non possit non tamē incōueniēter si-
cut similitudo ymaginē z figura z cara-
cter eius dici potest. Verbū aut̄ quo
creaturā dicit nequāq̄ similiter est ver-
bum creature: quia non est eius similitu-
do sed principalis essentia: cōsequit̄ igitur
vt ip̄am creaturā nō dicat v̄bo crea-
ture. Cuius ergo verbo eā dicit si nō
dicit eam verbo eius. Nā q̄ dicit verbo
dicit: z verbū aliter est verbū id est simi-
litudo. Si nihil aliud dicit q̄ se aut crea-
turaz nihil dicere potest: nisi aut suo aut
eius verbo. Si ergo nihil dicit v̄bo crea-
ture quicqd̄ dicit verbo suo dicit. Uno
igitur eodēq̄ verbo dicit seipm̄ et que-
cunq̄ fecit.

¶ Vno verbo videri possit dicere crea-
turam. Capitulum. XXXIII.

Sed quō tā differētes res scilicet
creans z creata essentia dici pos-
sit vno verbo: p̄sertim cū verbū
ip̄m sit dicēti coeternū creatura aut̄ non
sit illi coeterna forsitan quia ip̄a est sum-
ma sapiētia z sūma ratio in qua sūt om-
nia que facta sūt queadmodum op̄ qd̄
fit scdm̄ aliquā artem nō solū quādo fit
verum z anteq̄ fiat et postq̄ dissoluitur
semp̄ est in ip̄a arte. Non aliud quā qd̄
est ars ip̄a idcirco cū summ̄ ip̄e sp̄s di-
cit seipm̄ dicit oīa que facta sūt. Nam et
anteq̄ fierēt z cū iā facta sūt z cū corrupū-
tur seu aliquo mō variātur semp̄ in ip̄o
sunt nō q̄ sunt in seip̄is: sed q̄ est idē ip̄e.
Et enim in seip̄is sūt essentia mutabi-
lis scdm̄ immutabilē rationē creata ī ip̄-
so vero sūt ip̄a prima essētia z prima exi-
stendi veritas cui prout magis vtiq̄
illa similia sūt: ita verius z p̄stātius exi-

Honologion

stunt. Hoc itaq; modo hoc irrationabi-
liter asseri potest quia cum seipm dicit sū-
mus ille spūs dicit etiaz quicquid factuz
est vno eodemq; verbo. Verum cū con-
stet quia verbū eius cōsubstāiale est illi
et pfecte simile necessario cōsequitur vt
oīa que sūt in illo eadem z eodē mō sint
in verbo eius. Quicqd igit factū est si-
ue viuat siue nō viuat aut quocūq; sit in
se: in illo est ipa vita et veritas. Quā aut
idez ē sūmo spiritui scire q; intelligere vt
dicere necesse est q; eodez mō sciat oīa
que scit quo ea dicit aut intelligit.

Quicquid factum est in eius verbo z
scientia sit vita z veritas. XXXIII.

Quemadmoduz igitur oīa sūt in
verbo eius vita z veritas ita sūt
in scientia eius. Quia ex re mani-
festissime pprehēdi potest quō dicat idē
spūs vel quō sciat ea que facta sūt ab hu-
mana sciētia cōprehēdi nō posse. Nam
nulli dubiū creatas sbas multo aliter es-
se in seipsis q; in nostra sciētia i seipsis nā
q; sunt per ipam suā essentiā in nra vero
sciētia nō sunt eaz essentie sed earū simi-
litudines. Restat igit vt tāto verius sint
in seipsis quā in nostra sciētia: quāto veri-
us sunt alicubi per suā essentiā quā p su-
am similitudinē.

Incōprehensibili mō dicat vel sci-
at res a se factas. Capitulū. XXXV.

Cum ergo z h constet q; oīs crea-
ta substantia tanto verius est in
verbo: id est intelligētia creato-
ris quā in seipā: quāto veri⁹ existit crea-
trix q; creata essētia quō cōprehēdat hu-
mana mēs cui⁹ sit illud dicere z illa sciē-
tia que sic longe superior: z verior ē crea-
tis substātis si nostra scientia tā lōge su-
peratur ab alijs quātū earuz similitudo
distat ab eaz essētia.

Quicqd ipē est ad creaturā h sit et
verbū ei⁹ nec tñ ambo pliter. XXXVI

Verūtāmē manifeste rōes supē-
riores doceāt summū spm p ver-

bum suū fecisse oīa nunqd nō z ipm ver-
bum fecit eadē oīa. Quā em illi est cōsb-
stāiale cuius est verbū necesse est vt sit
sūma essētia. Summa aut essētia non
est nisi vna que sola creatrix z solū prin-
cipium est oīm que facta sūt. Ipā namq;
sola fecit nō p aliud quam p se oīa ex ni-
hilo. Quare quecūq; sūmus spūs facit
eadē z verbū eius facit simpliter. Quic-
quid igitur sūmus spūs est ad creaturā
h et verbū eius est et similiter nec tamen
ambo simul pliter quia non sunt plures
creatrices sūme essētie. Sicut igit ille ē
creator rez z principū sic z verbuz eius
nec tamen sunt duo sed vnus creator et
vnū principium.

Quod dici nō possit quid duo sint q;uis
necesse sit esse duos. Cap. XXXVII.

Sudiose itaq; attendendū ē qui-
dē quod valde insolitū alijs rez
bus in sūmo spū z verbo ei⁹ vi-
detur euenire. Nam certū ē sic vnicuiq;
singulatim vt et vtriusq; simul inesse q;
quid sunt in essētia et quicquid sunt ad
creaturā vt z singulatim perfectū sit am-
bobus et tamen pluralitatē non admit-
tat in duobus: licet em singulatim et ille
perfecte sit sūma veritas z creator: z ver-
buz eius sit summa veritas z creator: nō
tamen ambo simul sūt due veritates aut
duo creatores. Sed cū hoc ita sint: miro-
tamē mō apertissimū est quia nec ille cui-
us verbum ē potest esse verbuz suū nec
verbum potest esse ille cuius est verbum
vt in eo quod significat vel quid sint sb-
stāialiter vel quid sint ad creaturā sem-
per indiuiduam teneāt vnitatem. In eo
vero q; ille nō existo est h autē est ex il-
lo ineffabilem admittāt plalitatē ines-
fabilez certe. Quis em necessitas cogat
vt sint duo nullo tamen mō exprimi pos-
test quid duo sint. Nā z si forte duo pa-
res aut aliquid aliud similiter ad inuicē
possint dici in hys ipis tamē relatiuis st-
queratur quid sit illud de quo dicuntur

non potest dici pluraliter quæadmodum dicuntur due pares linee aut duo hoies similes. Quippe nec sunt duo pares spiritus nec duo pares creatores nec duo aliquid quod significet eorum aut essentiam aut habitudinem ad creaturam sed nec duo aliquid quod designet propriam habitudinem alterius ad alterum quia nec duo verba nec due ymagines: verbum namque hoc ipsum quod verbum est aut ymago ad alterum est et sic propria sunt hoc alterius ut nequaquam alteri coaptetur. Nam ille cuius est verbum aut ymago nec ymago nec verbum est.

¶ Idem verbum sit a summo spiritu nascendo. **Capitulum. XXXVIII.**

Constat igitur quod exprimi non potest: quid duo sint: summus spiritus: et verbum eius: quibus quibusdam singulorum proprietatibus cogatur esse duo. Etenim proprium est esse unius ex altero et proprium est alterius alterum esse ex illo. Quod ipsum nullo utique verbo videtur familiarius posse perferri quam si dicatur proprium esse unius nasci ex altero et proprium alterius nasci ex ipso. **¶** Certum namque iam constat quod verbum summi spiritus non sic est ex eo quæadmodum ea que ab illo facta sunt: sed quæadmodum creator de creatore summi et de summo et ut plena breuitate omnimoda absoluatur similitudo penitus idem ipsum est de eodem ipso ita ut nullatenus sit nisi ex eo. Cum igitur pateat verbum summi spiritus sic esse ex ipso solo ut perfectam eius quasi proles parentis teneat similitudinem nec sic esse ex eo ut fiat ab ipso perfecto nullo modo convenientius cogitari potest ex illo esse quam nascendo.

Nempe si immutabiles res indubitanter dicuntur nasci ex his ex quibus habentur: cum nullam eorum ex quibus nasci dicuntur teneant similitudinem sicut proles parentis. Dicimus enim capillos nasci de capite et poma ex arboribus licet nec illi capitis nec illa arboris similia sint. Si inquam multa huius dicuntur nasci non absurde tanto

congruentius dici potest verbum summi spiritus ex illo existere nascendo quanto perfectius quasi proles parentis trahit eius similitudinem ex illo existendo.

¶ Verissime illud sit patris illud vero proles. **¶** Capitulum. XXXIX.

Quod si convenientissime dicitur nascitur: cur et tam simile est illi de quo nascitur: cur estimetur simile quasi proles parenti et non potius asseratur: quia quando verior est ille patris et istud proles quanto magis ille ad huius necessitatis perfectionem solo sufficit et quod nascitur eius similitudinem experimit. **¶** Namque in rebus alijs quas parentis prolesque certum est habitudinem habere nulla sic gignit ut omnino nullum indigens sola per se ad gignendam prolem sufficiat: nulla sic gignitur ut nulla admixta dissimilitudine omnimoda similitudinem parentis exhibeat. Si ergo verbum summi spiritus sic est omnino ex ipso sola essentia et sic singulariter est illi simile ut nulla proles sic sit ex sola parentis essentia aut sic similis parenti profecto nullis rebus tam convenienter videtur aptari habitudo parentis et proles que summo spiritui et verbo eius. Quapropter illius est verissimum proprium esse patrem istius vere verissimum esse prolem.

¶ Illud verissime gignat illud verissime gignatur. **¶** Cap. lx.

Et hoc constare non poterit nisi pariter ille verissime gignatur. Si igitur illud est perspicuum ita hic esse certissimum necesse est quare summi spiritus est verissime gignere et verbi eius verissime gigni. **¶** Vellem iam quidem et forte possem illum esse verissime patrem huius vero esse verissime filium concludere. Sed nec hoc negligendum existimo an patris et filij et an matris et filie magis illis apta sit appellatio cum in eis nulla sit sexus discretio. Nam si idcirco convenienter est ille pater et proles eius filius: quare uterque est

Monologion

spūs cur non pari ratione alteri cōuenit esse matrem alteri filiam quia vterq; est veritas et sapientia: an quia in hīs naturis que sexus habēt differētiam melioris sexus est patrem esse v' filiū minoris vero matrem vel filiā. ¶ Est h' quidem naturaliter in pluribus in quibusdā dō est cōtrario vt in quibusdā auiū generibus in quibus feminin' sexus semp maior: et validior est masculin' vero minor et infirmior. Aut certe idcirco magis cōuenit sūmo spīi dici patrē quā matrē qz prima et principalis taz. plis semp est in patre nā si maternā causā quolibet modo sp' paternā pcedit minūnis est incongruuz vt illi parēti apte nōmē mris cui ad gignēdaz plem nulla alia causa aut sociatur aut pcedit. Clariſsimū est igitur summū spīi patrē esse. plis sue. Quod si filius semp similioz est patri quā filia nihil aut similius est alteri quā sūmo patri. ples sua verissimū ē hāc. plem nō esse filiam sed filium.

¶ Quod alterius verissime sic esse genitorē et filium alteri' p' rem et genitū. .xij.

Sicut igit' p'p'riū est illius verissime gignere istius dō gigni sic p'p'riū est illius esse verissimuz genitorē istius vero verissimū genitū et sicut alter est verissimus parens alter verissima proles sic alter est verissim' p' alter verissimus filius. Inuētis tot et tātis singuloz p'prietatibus quibus mirā quedā tam ineffabilis quā inuitabilis in sūma vnitate pbatur esse plitas valde videt' mihi delectabile retractare sepius tam inpenetrabile secretū. Ecce em̄ cum sit impossibile sic eūdem esse qui gignit et eū qui gignitur atq; eūdem eē patrem et plem necesse sit aliū esse genitorē aliū genitum: aliū esse p' rem: aliū filium: sic tamē necesse est idē esse illū qui gignit et illū qui gignitur necnō parentē et plem et impossibile sit aliū esse genitorē quā quod genitus est aliud esse pa-

trem quā q' est filius.

¶ Retractatio cōmunionis amboz et p'prietatū singuloz. ¶ Cap. xlij.

Et cum ita sit alius ille et alius ille vt omnino pateat q' duo sint sic tamē vnū et ipm est id quod est ille et ille vt penitus lateat quid duo sint. Nam sic est alius pater alius filius vt cū ambos dixerim videā me duos dixisse et sic est idipm q' est et pater et fili' vt nō intelligā quid duos dixerim. Quis nāq; singulus p' sit pfecte sūmus spūs sic tamē vnū idemq; spūs p' et filius vt p' et filius nō sint duo spūs sed vn' spūs vt sicut singula p'p'ria singuloz nō recipiūt pluralitatē quia nō sunt duoz: ita id quod cōmune est amboz indiuiduaz teneat vnitatē quāuis totū sit singuloz.

Nam sicut nō sunt duo p'fes aut duo filij sed vnus p' et vnus filius quā singla sunt singuloz p'p'ria ita nō sunt duo patres aut duo filij sed vnus p' et vnus filius qm̄ singula sūt singuloz p'p'ria ita non sūt duo sed vn' spūs quāuis et singuli p'fis et singuli filij sic pfectuz esse spiritum sic sūt oppositi relationib' vt alter nūq; suscipiat p'p'riū alteri' sic sunt concordēs natura vt alter semp teneat essentiam alterius.

¶ Quō alter alterius sit essentia .xliij.

Sic em̄ diuersi sunt p' h' q' alter ē pater alter filius vt nūq; dicat' aut pater filius aut filius pater et sic idem sūt p' s'bam vt semp sit in p'fe essentia filijz in filio essentia p'fis. ¶ Est em̄ nō diuersa sed eadem nō plures sed vna vtriusq; essentia. Unde etiā si alter alterius dicatur essentia nō errat a veritate sed sūma vnitas simplicitasq; cōmē datur cōēs nature. Nō em̄ quēadmodū itelligitur sapiētia hoīs per quā homo sapiens est qui nō potest esse p' se sapiens ita intelligi potest si dicatur p' essentia filij et filius essentia p'fis vt eo mō sit fili' existens p' p'fe et p' per filij: quasi non

possit alter existens eē nisi p alterū sicut homo nō potest esse sapiēs nisi p sapiētiā. Sicut nāq; sūma sapientia semp sapit p se ita sūma essentia semp est p se. Est autē pfecte sūma essentia p̄: et pfecte sūma essentia filius; pariter ergo pfectus pater p se est et pariter pfectus filius p se est sicut vterq; sapit p se. Non em̄ idcirco minus pfecta ē essentia vel sapiētia filius quia est essentia nata de p̄ris essentia et sapiētia de sapientia sed tūc min⁹ pfecte essentia vel sapiētia esset si non esset p se aut nō saperet p se. Nequaquē em̄ repugnant vt filius p se subsistat et de p̄re habeat esse sicut em̄ p̄ris habet essentia et sapiētiā et vitā in semetip̄o vt nō p alienā s̄ p suā essentia p suā sapiētiā et vitā in semetip̄o aut nō p extraneā sed p suā essentia sapiētiā et vitā subsistat sapiat et viuat: alioquin nō erit idem esse p̄ris et filij nec erit par p̄ris filius. Quod q̄ falsum sit liquidissime superius peruisus est quare nō repugnat filiū et subsistere p se et esse de p̄re quia hoc ip̄m: id est p seip̄m posse subsistere necesse est illū de patre habere. Nam si quis sapiēs suā me sapiētiā cuius p̄ris expers essem doceret vtiq; h̄ ip̄a sapiētia eius facere nō incōgrue diceret: sed q̄nis mea sapiētia ab illius sapiētia haberet esse et sapere tamē cū iam eliet non nisi sua essentia esset nec saperet nisi seip̄a. Multo igit̄ magis eterni patris coetern⁹ filius qui sic habet a patre esse: vt nō sint due essētie p se subsistit sapit et viuūt. Non igit̄ sic intelligi potest. q̄ p̄ filij aut filius p̄ris sit essentia quasi alter nō possit subsistere p se sed p alter sed ad designādā quā habet cōmunionem sūme simplicis sūmeq; vnius essētie sic cōgrue dici et intelligi potest: quia sic est alter id ip̄m q̄ alter vt alter habeat essentia alterius. Hac itaq; ratione qm̄ vterq; nō aliud est habere essentia q̄ esse esse sicut habet alter alterius essentia: ita est alter alterius essentia idem esse est al-

teri quod alteri.

Quap̄ius dici possit filius essentia patris quā pater essentia filij et quod similis sit filius patris virtus et sapientia et similia. **Capitulū. xliij.**

Quod licet scdm̄ p̄spectā ratōem verū sit valde tamē magis conuenit filij dici essentia p̄ris quā patre essentia filij. Quā nāq; p̄ a nullo habet essentia nisi a seip̄o nā satis apte dicit̄ h̄re essentia nisi suā quia vero fili⁹ essentia suā habet a p̄re et eadē quam h̄z pater aptissime dici potest habere essentia p̄ris. Quare qm̄ neuter aliter h̄z essentia quā existēdo sicut satis ap̄ius intelligit̄ h̄re filius p̄ris essentia quā p̄ filij ita cōueniētius dici potest filius patris essentia quā p̄ filij. Nam hec vna si fiat platio satis acuta breuitate cōmēdat filium nō solum eandē essentia h̄re cum p̄re sed h̄c ip̄az h̄re de patre vt hic sic filius est essentia p̄ris quod est filius ē nō differēs essentia de patris essentia imo de p̄re essentia. Similiter ergo est filius patris essentia virtus et sapiētia siue veritas et iusticia et quicquid summi sp̄is conuenit essentia.

Quō quedā ex h̄is q̄ sic p̄ferūtur aliter quoq; possint intelligi. **Cap. xlv.**

Quod idē tamē quedā ex h̄is q̄ sic p̄ferri et intelligi possūt: alia q̄z non incōgruā sub hac ip̄a p̄nunciatōe intelligētia suscipere. Liquec em̄ filiū esse vey verbū: id est p̄fectā intelligētia siue p̄fectā toti⁹ paterne s̄be cognitōez et sciam et sapiētiā: id ē: q̄ ip̄m p̄ris intelligit essentia et cognoscit et scit et sapit. Si igit̄ hoc sensu dicat̄ filius patris intelligētiaz sapiētiāz sciētiāz cognitio siue noticia qm̄ intelligit sapit scit et nouit p̄rem nequaquē a veritate disceditur.

Veritas quoq; p̄ris aptissime dici p̄ filius nō solū eo sensu quia est eadē filij veritas que est p̄ris sicut iam p̄spectū ē sed etiam hoc sensu vt in eo intelligatur

Monologion

nō impfecta quedā imitatio sed itegra
veritas paterne sbe: quia non est aliud
quā q̄ est pater. At si ita sba p̄ris est in-
telligētia z scia z sapia z veritas p̄ris col-
ligitur quia sicut filius est intelligētia z
sciētia z sapientia z veritas: paterne sbe
ita est intelligētia intelligētie: scientia
sciētie sapia sapie veritas veritatis.

Quod filius sit intelligētia intelligētie z
veritas veritatis et similiter de simili-
bus.

Capitulū. xlvi.

De memoria vō quid sētiendūz
est an estimādus est fili⁹ intelli-
gentia memorie siue memoria
patris aut memoria memorie. **E**qui-
dem cū summa sapiētia sui memor esse
negari non possit nihil competētius q̄
in memoria pater sicut in verbo fili⁹ in-
telligitur: qm̄ de memoria nasci verbūz
videtur quod clarius in nostra mēte p̄-
cipitur. **Q**uā nāqz mēs hūana nō sem-
per se cogitat sicut sui semp̄ meminit li-
quet cū cogitat quia verbū eius nascit̄
de memoria. **U**nde apparz quia si sem-
per se cogitaret semp̄ verbū eius de me-
moriam nasceret. **R**em em̄ cogitare cui⁹
memoriā habemus hoc est mēte eā di-
cere: verbū vero rei est ip̄a cogitatio ad
eius similitudinē ex memoria formata.

Hinc itaqz liquido animaduerti po-
test de summa sapiētia que sic semp̄ se
dicit sicut semp̄ sui memor ē: qz de eter-
na memoria est coeternū verbū nascit̄
Sicut igitur verbū congrue intelligit̄
ples ita memoria p̄ris nomē aptissime
suscipit. **S**i ergo ples que omnino de
solo sūmo sp̄ritui nata est: ples est me-
morie eius nihil conueniētius q̄ qz me-
moriam ei⁹ est idem ip̄e quippe non in eo
quod sui memor est sic est in sui memo-
ria velut alia res in alia quēadmodum
ea que sic sunt in hūane mentis memo-
ria vt non sint ip̄a nostra memoria s̄ sic
est memor sui vt ip̄a memoria sua sit.

Cōsequit̄ itaqz vt quō filius intelligē-

tia siue sapiētia p̄ris ita sit paterne me-
morie. **A**t quicquid filius sapit aut intel-
ligit eius similiter z meminit.

Quod in memoria intelligat̄ p̄r sicut in
intelligētia filius z quō filius sit intelli-
gentia vt sapiētia memorie z memoria
patris et memorie.

Capitulū. xlvij.

Et igitur fili⁹ memoria p̄ris et
memoria memorie: idē memo-
ria memor p̄ris qui est memo-
ria sicut ē sapia p̄ris et sapia sapie: idēz
sapia sapiens p̄rem sapiētia z fili⁹ qui
de z memoria nata de memoria sicut sa-
piētia nata de sapia p̄r vō de nullo nata
memoria vel sapia. **S**z ecce dū hui⁹ pa-
tris filijqz p̄rietates cōmunionēqz de-
lectabilē intueor nihil delectabilius in
ill' cōtēplādū inuenio q̄ mutui amoris
affectū qm̄ em̄ absurde neget̄ sūm⁹ sp̄-
rit⁹ se amare sicut sui memor ēz se intelli-
git cū mēs rationalis se z illū amare pos-
se conuincať ex eo quia sui z illi⁹ memor
esse z se z illuz intelligere potest ociosa
naqz z penit⁹ inutilis est memoria et in-
telligentia cuiuslibet rei nisi put ratio
exigit res ip̄a amet̄ aut reprobet̄. **A**mat
ergo seip̄m sp̄s sūmus sicut sui memi-
nit z se intelligit.

Quod sūm⁹ sp̄s se amet z q̄ idē amor
parit̄ p̄cedat a p̄re z filio.

Cap. xlvij.

Plam certe est rationē habenti
Deum nō idcirco sui memorē esse
aut se intelligere qz se amat sed
ideo se amare quia sui meminit z se in-
telligit: nec cū se posse amare si sui non
sit memor aut se nō intelligat. **N**ulla
em̄ res amat̄ sine eius memoria z intel-
ligētia z multa tenētur memoria z intel-
ligūtur que non amātur. **P**aret igitur
amorē sūmi sp̄s ex eo p̄cedere quia sui
memor est z se intelligit. **Q**z si in memo-
ria sūmi sp̄s intelligit̄ p̄r intelligentia
filius manifestū est qz a p̄re pariter z fi-
lio sūmi sp̄s amor p̄cedit.

Qz vterqz pari amore diligit se z al-

b ij

terum.

Sed si se amat sum^{us} spūs pculdu
bio se amat p̄r amat se filius al
ter alterz quia singulus p̄r: sum
mus spūs: z singulus filius sum^{us} spūs
et ambo simul vnus spūs z qz vterqz pa
riter sui z alterius meminit z se z alterū
intelligit et qm̄ oīno idipm̄ est q̄ amat
vel amat in p̄re z qd̄ in filio necesse ēvt
pari amore vterqz diligit se z alterz.

Quātus est ip̄e amor quātus est ip̄s
se spiritus.

Capitulū. l.

Quātus ergo est amor iste sum
mi spūs sit cōmunis p̄r z filio s̄
si se tātuz diligit q̄tū sui memi
nit z se intelligit tm̄ aut sui memor est z
intelligit se quāta est eius essētia qd̄ ali
ter esse nō potest p̄fecto tant^{us} est amor
eius quātus ip̄e est.

Quidem amor sit adipm̄ qd̄ est sum^{us}
spūs z tamē ip̄e cum patre et filio vnus
spiritus.

Capitulū. l.

Utrū quid potest esse par sumo
spūi nisi sumus spūs. Iste itaqz
amor est sum^{us} spūs. Deniqz
si nulla vnqz creatura: id est: si nihil vn
qz aliud est q̄ sum^{us} spūs p̄r z fili^{us} nihil
omin^{us} seipos ad inuicē p̄r z fili^{us} dilige
rent. Cōsequit itaqz hūc amorē nō esse
aliud q̄ qd̄ est p̄r z fili^{us} qd̄ est summa eēn
tia. Ad quē summe essētie plures esse
nō possūt quid magis necessariū q̄ pa
tre z filiū z vtriusqz amorē vnā esse sū
mā essētia. Est igit idē amor summa sa
piētia: summa veritas: sumū bonū: z qz
quid de sumi spūs sba dici potest.

Quid tot^{us} p̄cedat a p̄re tot^{us} a filio et ta
men non sit nisi vnus amor.

Cap. liij.

Truendū est diligēter vtz sint
duo amores vn^{us} a p̄re p̄cedēs
alter a filio: an vn^{us} non tot^{us} ab
vno p̄cedēs sed partim a p̄re partim a
filio an nec plures nec vnus partim p̄
cedēs a singulis sed vn^{us} totus a singu
lis z idem totus a duob^{us} simul.

huiusmodi dubitatiōis certitudo hinc
indubitāter cognoscit quia nō ex eo p̄
cedit in quo plures sūt p̄r z fili^{us} s̄ ex eo
in quo vnū sunt. Nā nō ex relationibus
suis que plures sunt: alia est em̄ relatio
p̄ris: alia filij: s̄ ex ip̄a sua essētia q̄ plu
ralitatem nō admittit emittit p̄r z fili^{us}
tm̄ pariter bonū. Sicut ergo singul^{us} p̄r
est sumus spūs z singulus fili^{us} est sum^{us}
spūs z simul p̄r z fili^{us} non duo sed vn^{us}
spūs: ita a singulo p̄re manat tot^{us} amor
summi spūs z a singulo filio totus z si
mul a patre z filio non duo toti sed vn^{us}
idemqz totus.

Quid non sit eoz filius.

Cap. liij.

Quid ergo cū hic amor parit ha
beat esse a p̄re z filio z sic simul
sit ambob^{us} vt nullaten^{us} dissimi
lis sit illis sed oīno idēz sit quod illi nū
quid filius eoz aut p̄les estimādus est
Sed sicut verbū mox considerat se plē
esse eius a quo est euidentissime probat
promptā preferēdo p̄ris ymaginem sic
amor apte se p̄lem negat qz de p̄re z fi
lio p̄cedere intelligit nō statim tā p̄spī
catā exhibet se cōtemplati eius ex quo
est similitudinē q̄uis ip̄m p̄siderata ra
tio doceat oīno idipm̄ esse q̄ est p̄r z fi
lius. Deniqz si p̄les eoz est: aut alt^{er} eoz
erit p̄r ei^{us} alter m̄r aut vterqz pater siue
m̄r est que oīa veritati repugnare vidē
tur. Qm̄ nāqz nullaten^{us} aliter a p̄re pro
cedit q̄ a filio nulla veritas patitur vt
dissimili vocabulo ad illū p̄r z fili^{us} refe
rant. Non est igit alter p̄r eius alter
m̄r vt aut duo aliqua sint que singula p̄
fectā z nulla consideratiōe differētez ha
beant pariter ad aliud vnū p̄ris aut ma
tris habitudinē nlla natura aliquo mō
strari cōcedit exēplo. Ergo nō est vter
qz scilicet p̄r z filius p̄r z m̄r amoris a se
manantis. Nequa qz itaqz videt verita
ti conuenire vt idēz amor eozum filius
sit aut proles.

Quid sol^{us} p̄r sit genitor z ingenit^{us} solus.

Monologion

filius genitus solus amor nec genitor nec ingenuus.

¶ Capitulum. liiij.

Sed videtur tamen amor idem nec omnino secundum communis locutionis modum dici posse ingenuus nec ita proprie sic verbum genitus. ¶ Solus enim sepe dicere aliquid gigni ex ea re de qua existit ut cum dicimus splendorem aut calorem gigni ab igne seu aliquem effectum ex causa sua. ¶ Secundum hanc igitur rationem amor a summo spiritu existens non omnino asseri potest ingenuus ita vero proprie sicut verbum dici genitus non potest quod verbum verissimum esse plene et verissimum filium amorem vero nullatenus filium aut plene esse manifestum est. Potest itaque in eo debet dici solus ille cuius verbum est genitor et ingenuus quia solus est pater et pater et nullo modo ab alio est. Solus autem verbum genitum quod solus filius et plene est. Solus vero amor utriusque nec genitus quod nec filius est nec plene est: nec omnino non est ab alio.

Quod amor idem sit increatus et creator sicut pater et filius et cum ipse tum illis non tres sed unus increatus et unus creator et quod idem possit dici spiritus patris et filii. lvi.

Quomodo autem idem amor singularis est summa essentia sicut pater et filius et tamen simul pater et filius et amor utriusque non plures sed una summa essentia que sola a nullo facta non per aliud quam per se omnia fecit necesse est ut quodammodo singularis pater et singularis filius est increatus et creator ita et amor singularis sic increatus et creator et tamen omnes tres simul et non plures sed unus increatus et unus creator. ¶ Patrem itaque nullus facit siue creat aut gignit: filium vero pater solus gignit sed non facit: pater autem pater et filius non faciunt neque gignunt sed quodammodo sic dici potest spirare suum amorem quousque enim non nisi amore spirare suum me incommutabilis essentia tamen ipse suum amorem a se ineffabiliter procedente non descendendo ab illa se existendo ex illa foras

non alio modo videtur posse dici aptius ex se emittere quam spirando. ¶ Quod si dici potest sicut verbum summe essentie filius est eius: ita eiusdem amor satis venienter appellari potest spiritus eius ut cum essentialiter ipse sit spiritus: tamen quod pater et filius illi non putetur alicui spiritus quod nec pater ab illo alio est nec filius a patre quasi spirante nascitur iste autem est spiritus utriusque quod ab utroque suo quodammodo inuitabili modo spirante procedit mirabiliter: ¶ Qui etiam ex eo quod est communio patris et filii non absque ratione quasi proprium assumere posse videtur aliquod nomen quod patri filioque commune sit si proprium nomen exigit indigentia. ¶ Quod quidem si fiat scilicet ut ipse amor nomine spiritus quam substantiam pariter patris et filii significat quasi proprio designet. Ad hoc quod non inutiliter valebit ut per hoc idipsum esse quod est pater et filius quousque ab illis esse suum habeat intimeretur.

Quod sicut filius est essentia vel sapientia patris eo sensu quod habeat eandem essentiam vel sapientiam quam pater sic idem spiritus sit pater et filii essentia et sapientia et similia. ¶ Capitulum. lvj.

Potest quod quodammodo filius est substantia et virtus patris eo sensu quod habet eandem essentiam et sapientiam et virtutem quam pater ita utriusque spiritus intelligi essentia vel sapientia vel virtus patris et filii quod habet omnino eandem quam habent illi.

Quod pater et filius et eorum spiritus pariter sunt in se inuicem. ¶ Capitulum. lvij.

Intendendum est intueri in patre et filio et utriusque spiritum quod sint in se inuicem esse tanta equalitate et nullum alium excedat. ¶ Preter hoc enim quod unusquisque eorum sic est perfecte summa essentia ut tamen omnes tres simul non sit nisi essentia una summa: quod nec sine se vel extra se nec maior vel minor seipsa esse potest.

Per singulos tamen idipsum non minus valet probari. Est etenim totus pater in filio et communis spiritus et filius in patre et eodem spiritu et idem spiritus in patre et filio quod memoria summe essentie tota est in eis intelligetia et amor et amor in memoria et intelligetia. Totam quippe suam mem-

b. iij.

moziā sūm^o intelligit spūs z amat z totius intelligentie meminit et totā amat et totius amoris meminit z totū intelligit. **I**ntelligerit autē in memoria pater in intelligentia filius in amore vtriusq; spūs. Tanta igitur pater z filius z vtriusq; spūs: equalitate sese cōplectuntur et sunt in se inuicem vt nullus eorū aliū excedere aut sine eo esse p̄betur.

Nullus eorū alio indigeat ad memorandū vel intelligēdum vel amādū quia singulus quisq; cuz memoria z intelligentia et amor z quicqd̄ necesse est in esse summe essentie. **C**ap. lviij.

Ed in hijs nullatenus negligēter: memorie cōmēdantur q̄ intuitenti mihi occurrit existimo. Sic em̄ necesse est vt pater intelligatur memoria: filius intelligentia: spūs amor: vt nec pater indigeat filio aut commūi spū nec filius patre vel eodem spū siue idem spūs patre et filio quasi pater per se meminisse soluz possit: intelligere autē non nisi per filiū et amare nō nisi per suū filijq; spū: et filius per se intelligere tm̄ queat p̄rem aut memor sit p̄ spiritum suū amet z idem spūs p̄ se non aliud q̄ amare valeat sed pater illi sit memor z filius illi intelligat. **N**az cū in hijs tribus vnusquisq; singulus sit sūma essentia et summa sapiētia sic perfecta vt ip̄a per se memor sit z intelligat z amet necesse est vt nullus eorum trium alio indigeat aut ad memorandum aut ad intelligēdum aut ad amādum. Singulus em̄ quisq; essentialiter est: et memoria et intelligentia z amor z quicquid summe est necesse in esse essentie.

Nam tamen non sint tres sed vnus seu pater seu filius seu vtriusq; spūs. .lix.

Quandam hic video questionē occurrere. Nam si pater ita est intelligentia z amor sicut ē memoria z fili^o sic ē memoria et amor quomodo est intelligentia z vtriusq; spirit^o

non minus est memoria et intelligentia q̄ amor: quomodo non est pater et fili^o et alicuius spūs z quare non est fili^o pater et spūs alicuius: et cur non est idem spūs alicuius pater z alicuius filius sic quippe intelligebat q̄ memoria esset p̄ filius intelligentia vtriusq; spūs amor? **T**erū hec questio non difficile soluitur si ea que iam ratione inuēta sūt considerent. **I**dcirco em̄ nō est pater filius aut alterius spūs licet sit intelligentia genita z amor q̄ non est intelligentia genita aut amor ab aliquo p̄cedens sed quicquid est gignens est tm̄ z a quo p̄cedit alius: filius quoq; ideo nō est pater aut alicuius spūs q̄uis seipso memor sit et amet quia non est memoria gignēs aut amor ab alio ad similitudinem sui spūs p̄cedens sed quicquid existit tantū gignitur et est a quo spūs p̄cedit. **S**piritum quoq; nō cogit esse patrem aut filium hic quia cōtētus est memoria aut intelligentia sua cuz nō sit memoria gignens aut intelligentia genita sed solū quicquid est p̄cedat. **Q**uid igitur prohibet concludi quia vnus tm̄ est in summa essentia pater vnus filius vnus spiritus: z nō tres patres aut filij aut spūs

Quomō ex hijs multi filij nasci videntur. **C**apitulū. lx.

Ed ne forte repugnet huic assertioni q̄ intueor nam dubiū esse non debet quia pater z filius et eorū spūs vnusquisq; seipm̄ z alios ambos dicit sicut se z alios intelligit. **Q**uod si ita est quō nō sunt in summa essentia tota verba q̄t sunt dicentes et q̄t sunt que dicuntur? **S**i em̄ plures homines vnū aliud cogitatōe dicant tot eius vidētur esse verba q̄t sunt cogitatōes quia in singulorum cogitatōibus verbuz eius est. **I**tem si vnus hō cogitet aliqua plura tot verba sūt in mēte cogitātis quot sūt res cogitate. **S**ed in hominis cogitatione non cogitat aliquid quod extra

Monologion

eius mentem est non nascitur verbum cogitate rei ex ipsa re: quia ipsa absens est a cogitationis intuitu sed ex rei aliqua similitudine vel ymagine que est in cogitantis memoria aut forte que tunc cum cogitat per corporeum sensum ex re presentata in mentem attrahitur. In summa vero essentia sic sibi semper sunt presentes pater et filius et eorum spiritus. **U**lt est enim sicut iam prospectum est unusquisque non minus in alijs quam in seipso ut cum inuicem se dicunt sic videntur idem ipse qui dicit gignere verbum suum quemadmodum cum a seipso dicitur. **Q**uod ergo nihil gignit filius aut eius pater et spiritus si unusquisque eorum verbum suum gignit cum a seipso dicitur vel ab alio? **Q**uod autem verba propriari possunt de summa nasci sibi tota est necesse est sed superiorum consideratione filios gignere et tota emittere spiritus. **H**ac itaque ratione videntur in illa esse non solum multi presens et filij et procedentes: sed et alie naturas aut certe pater et filius et eorum spiritus de quibus iam certissimum est quia vere existunt non sunt tres dicentes quibus singulus quisque seipsum et alios duos dicit. **S**icut enim summe sapientie inest scire et intelligere: ita utique eterne incommutabilisque scientie et intelligentie naturale est id semper presens intueri quod scit et intelligit. **N**ihil autem aliud est summo spiritui huius dicere quam quasi cogitatio intueri sicut nostre mentis locutio nihil aliud est quam cogitantis inspectio. **C**ertissimum autem iam considerare rationes reddiderunt quod summe nature inest essentialiter id est perfecte conuenire patri et filio et eorum spiritui singulativim et tamen id ipsum si simul dicatur de tribus non admittere pluralitatem. **U**t ergo constet quia sicut pertinet ad eius scientiam scientiam et intelligentiam sicut eius scire et intelligere non est aliud quam dicere: id est semper presens intueri quod sit et intelligit necesse est ut quemadmodum singulus pater et singulus filius et singulus eorum spiritus est sciens et intelligens et tamen hi tres simul non sunt

plures scientes aut intelligentes sed unus sciens et unus intelligens ita unusquisque sit dicens: nec tamen sint tres dicentes simul sed unus dicens. **H**inc illud quoque liquide cognosci potest quia cum hi tres dicuntur vel a seipsis vel ab inuicem non sunt plura que dicuntur. **Q**uid namque ibi dicit nisi eorum essentia? **S**i ergo illa una sola est unum solum est quod dicitur ergo unum solum est in illis quod dicit et unum quod dicitur. **U**na quippe sapientia est que in illis dicit et una sibi que dicitur consequitur non ibi esse plura verba sed unum.

Licet igitur unusquisque seipsum et omnes inuicem dicantur impossibile tamen est in summa essentia esse verbum aliud preter illud de quo iam constat quod sic nascitur ex eo cuius est verbum et ut vera eius dici possit ymago et vere filius eius sit. **I**n quo mixtum quoddam et inexplicabile video. **E**cce enim cum manifestum sit unumquemque scilicet patrem et filium et patris filijque spiritum pariter se et ambos alios dicere et unum solum ibi esse verbum nullatenus tamen ipsum verbum videtur posse dici verbum omnium trium sed tantum unius eorum constat enim ipsum esse ymaginem et filium eius cuius est verbum et patet quia nec ymago nec filius suum se precedentis spiritus congrue dici potest. **N**am a seipso nec ex procedente a se nascitur nec seipsum aut procedentem a se existendo imitatur. **S**eipsum quippe non imitatur nec a se trahit existendi similitudinem quia imitatio et similitudo non est in uno solo sed in pluribus. **I**llum vero non imitatur nec ad eius similitudinem existit: quia iste non habet ab illo esse sed ille ab isto.

Quod non sit ibi nisi unus unus. **I**tem.

Restat igitur solum verbum illi soli? **R**e de quo nascendo habet esse et ad cuiusmodam similitudinem existit. **U**nus ergo pater non plures presens unum filium non plures filij idem unum procedens spiritus non plures procedentes spiritus sunt in summa essentia. **Q**ui cum ita tres sint ut nunquam pater sit filius

Liber Anselmi

aut procedens spūs nec filius aliquando sit p̄f aut spūs pcedēs nec vnq̄ spiritus patris aut filij sit pater: aut filius et singulus quisq̄ si sit pfectus vt nullo mō indigeat id tñ qd sunt sic est vnū vt sicut de singulis pluralit̄ dici nō p̄t ita nec de trib⁹ s̄l̄z cū parit̄ vnusq̄sq̄ seipz et oēs inuicē se dicāt nō tñ sūt ibi plura v̄ba s̄ vnū et ipm non singuloz aut omniū simul sed vnus tātum.

Hoc licet inexplicabile sit tamē credendum sit. **Capitulū. lxxij.**

Uidet̄ mihi hui⁹ tā sublimis rei secretū trāscēdere oēm intellectus acies hūani et idcirco conatū explicādī qual̄r s̄ sit cōtinēdū puto.

Sufficere nāq̄ debere existimo rem incōprehensibile indagātī si ad h̄ rōnanz do puenit vt eaz certissime cognoscat etiā si penetrare nequeat intellectu quō ita sit nec idcirco min⁹ hīs adhibēdā fidei certitudinem q̄ pbatōib⁹ necessarijs nulla alia repugnāte rōe asserueit si sue naturalis altitudis incōprehensibilitate explicare nō paciātur. **Q**uid aut̄ tñ incōprehensibile tā ineffabile q̄ id q̄ supra oīa est: **Q**uapropt̄ si ea q̄ de sūma eēntia hacten⁹ disputata sūt necessarijs sūt rōib⁹ asserta q̄uis sic intellectu penetrari nō possint vt et v̄bis valeāt explicari nullatenus tñ certitudis eoz mutat soliditas.

Nam si superior̄ p̄sideratio rōnabilit̄ cōprehēdit incōprehensibile esse quō eadez sūma sapia sciat ea que fecit de qb⁹ taz multa nos scire necesse ē: q̄s explicet quō sciat aut dicat seipam de q̄ aut nihil aut vix aliqd ab hōie sciri possibile ē: **E**rgo si in eo q̄ seipam dicit generat pater et generat̄ fili⁹ generationē eius quis enarrabit. **S**ed rursū si ita ratio ineffabilitatis illius habet imo quia sic ē quō stabat quicqd de illa s̄ba secundum p̄ris et filijz pcedētis habitudinē disputatū est: **N**az si vera illud ratione explicatū est qualiter est illa ineffabilis:

aut si illa ineffabilis est quō est ita sicut disputatū est: an quodā ten⁹ de illa potuit explicari et ideo nihil p̄hibet eē verū q̄ disputatū est. **S**ed quia penitus non potuit cōprehēdi idcirco est ineffabilis. **S**ed ad illud quid respōderi poterit q̄ iam supra hec in ipa disputatōe constitit qz sicut est sūma essentia supra et extra oēm aliā naturā vt si quādo de illa dicit̄ aliud verbis que cōmunia sūt alijs naturis sensus nullatenus sit cōmunis. **Q**uem cū sensū in oibus hīs verbis que cogitavi intellexi nisi cōmūnem et vsitatū. **S**i ergo vsitatus sensus verborum alienus est ab illa qcquid rationatus sum nō pertinet ad illā. **Q**uō igitur verū est inuentū esse aliquid de sūma essentia si qd est inuentū lōge diuersum est ab illa: **Q**uid ergo an quō inuentum est aliquid de incōprehensibili re et quodammō nihil p̄spectū est de ea: **S**epe nāq̄ multa dicimus que pp̄rie sicut sunt nō exprimimus sed per aliud significamus id quod pp̄rie aut volum⁹ aut non possumus deprimere: vt cū p̄ enigmata loquimur et sepe videmus aliqd nō pp̄rie quemadmodū res ipa est sed per aliquā similitudinem aut ymaginem vt cū vultū alicuius cōsideram⁹ in speculo sic quippe vnā eandemq̄ rem dicimus et non dicimus videmus et nō videmus. **D**icimus et videmus per aliud non dicimus et non videmus per suam proprietatem.

Quomō de ineffabili re verū disputatum sit. **Capitulū. lxxij.**

Nec itaq̄ ratione nihil prohibet et verum esse q̄ disputatum est hactenus de summa natura: et ipam tamē nihilominus ineffabile consistere: sed nequaq̄ illa putetur per essentie sue pp̄rietatem expressa sed vt cuiq̄ per aliud designata. **N**ā q̄cūq̄ noīa de illa natura dici posse vidēt nō tñ mihi eā onidūt p̄ pp̄rietatē q̄ p̄ aliq̄ inuēt

Monologion

similitudinē. Etenim cū eorūdem vocū significatōes cogito familiari^o cōcipio mente qđ in rebus factis cōspicio qđ id quoq; omnem humanū intellectū transcendere intelligo nā valde min^o aliqđ imo longe aliud in mēte mea sua significatōe cōstituūt qđ sit illud ad qđ intelligēdam p hanc tenuam significatōem mens ipa mea conat^o pficere. **N**ā nec nomē sapiētie mihi sufficit ostēdere. illud per quod oīa facta sūt de nihilo et seruātur a nihilo nec nomē essētie mihi valet exprimere illud qđ p singl^{arē} altitudinem lōge ē supra oīa z p naturalē proprietatē valde est extra oīa. Si ergo illa naturā ineffabilis est quia p verba sicuti est nullatenus valet intimari falsū non est si quid de illa ratione docēte p aliud velud in enigmate p̄ estimari. **P** rationalē mentē maxime accedat ad cognoscēdū sūmā eētīā. lxiiij. **Q**uam igitur pateat qđ nihil de hac natura possit p̄cipi p suā proprietatem sed p aliud certū est quia p illud magis ad eius cognitōem accedat qđ illi magis p similitudinem p̄p̄inquat. **Q**uicqđ em̄ inter creata cōstat illi esse simili^o id necesse est esse natura p̄stantius. Quapropter p maiorem similitudinem plus iuuat mentē indagātem sūmō veritati p̄p̄quare z p excellētiorē creatā essētiā plus docet quid de create mens ipa debeat estiare. **P**rocul dubio itaq; tāto altius creatrix essētia cognoscit^o quāto p p̄p̄quiores sibi creaturā indagat. **N**ā qđ oīs essētia in quātū est in tñ sit sūmē similis essētie ratio iaz supra considerata dubitari nō p̄mittit. **D**atet itaq; qđ sicut sola ē mēs rationalis inter oēs creaturas qđ ad ei^o inuestigatōez assurgere valeat ita nihilomin^o eadez sola est p quā maxime ipa met ad eiusdez inuētōem proficere queat. **N**ā tam cognitū est quia h ille maxime per naturalis essētie p̄p̄inquat: simi-

litudinē. **Q**uid igitur aptius qđ qđ mēs rationalis quāto studiosius ad se discendum intendit tanto efficacius ad illius cognitionem ascendit: z quāto seipsam intueri negligit tanto ab eius speculatione descendit.

Q mens ipa speculum eius z ymagō eius sit. **C**apitulū. lxxv:

Aptissime igitur sibi met eēve lut speculum dici potest in quo speculetur et ita dicam ymaginem eius quā facie ad facie videre neāt. **N**am si mēs ipa sola ex omnib^o que facta sūt sui memor z intelligēs z amās esse potest nō video cur neget esse in illa vera ymago illius essētie que p sui memoriā z intelligentiā z amorē in trinitate ineffabili p̄sistit. **A**c certe inde veri^o illi^o eē se pbat ymaginē qđ illi^o potest eē memor illā intelligere z amare. **I**n qđ em̄ maior ē z illi similior et verior i eo illi^o eē ymago cognoscit^o oīno at cogitari nō potest rationali creaturē naturaliter eē datū aliud tā p̄cipuū tamq; simile summe sapiētie qđ hic qđ potest reminisci z intelligere z amare id quod optim^o esset maximū est oīm. **N**ihil igitur aliud est inditū alicui creature qđ sic proferat ymaginem creatoris. **C**onsequi itaq; videtur: quia rationalis creatura nihil tñ debet studere qđ hanc ymaginēz sibi per naturalem potētiam impressaz per volūtarium effectū exprimere. **E**tenim p̄ter h̄ quia creati se debet hōcipm qđ est. **H**inc quoq; quia nil tam p̄cipuum posse qđ reminisci z intelligere z amare summū bonum cognoscitur nimirū nihil tam p̄cipue debere velle conuincitur. **Q**uis enim neget quecunq; meliora sūt in potestate ea magis esse debere in volūtate. **D**eniq; rōnali nature nō ē aliud eē rationalē qđ posse discernere iustū a nō iusto verū a nō vō: bonū a nō bono mai^o bonū a min^o bono: h̄ aut^o posse omnino inutile est illi z supuacūā

Liber Anselmi

nisi quod discernit amet: vel reprobet secū
dum de discretōis iudiciū.

¶ Rationalis creatura ad amādum
illum facta sit. **¶** Capitulū. lxxj.

Rinc itaq; satis patēter videt eē
rationale ad h̄ existere: vt sicut
ratione discretōis aliud maius
vel minus bonū siue non bonū iudicat.

Ita maius aut min⁹ id amet aut respu-
at. **¶** Nihil igit aptius quā rationalez
creaturā ad h̄ esse factā vt sūmā essētiaz
amet sup oīa bona sicut ipa est sūmum
bonū: imo vt nihil amet nisi illā aut pro-
pter illā quia illa est bona p se: nihil est
bonū nisi p illā. Amare aut eā nequit ni-
si eius reminisci z eā studiūt intelligere

¶ Laz ergo est rationale creaturā totum
suū velle z posse ad memorādū z intel-
ligendū z amādū summū bonū impen-
dere debere ad quod ipam esse suum se co-
gnoscat habere.

¶ Anima semp illā amās aliquādo
vere beate viuat. **¶** Capitulū. lxxij.

Dubiū aut non est aiām hūanā
esse rationale creaturam. Ergo
necesse est eaz esse factā ad h̄ vt
amet sūmā essētā. **¶** Necesse est igitur
eā esse factā vel ad hoc vt sine fine amet
aut ad h̄ vt aliquādo vel spōte vel vio-
lēter hūc amorē amittat. Sed nephas
est estimare sūmā sapiētā ad h̄ eā fecis-
se vt aliquādo tm̄ bonū aut contēpnat
aut volēs tenere aliqua violētia pdat.

¶ Restat igit eaz esse quod h̄ factā vt sine
fine amet summā essētā: hoc facere nō
potest nisi semp viuat. Sic igit est factā
vt semp viuat si semper velit facere ad
quod facta est.

¶ Illa se amāti seipaz retribuat. lxxij.

Deinde incōueniēs est nimis sū-
mo bono sūmeq; sapiētī z om-
nipotētī creatori vt quod fecit
esse ad se amādum id faciat non esse: quod
diu vere amauerit: quod sponte dedit nō
amāti vt semp amaret id auferat vt au-

ferri pmittat amanti vt ex necessitate nō
amet presertim cū dubitari nullatenus
debeat quod ipse oēm naturam se vere amā-
tem amet. **¶** Quare manifestū est hūa-
na anime nūquā auferri suā vitā: si sem-
per studeat amare sūmam vitā. Quali-
ter ergo viuat? Quid in agēdo est lon-
ga vita: nisi sit amolestiaz incursiōe de-
secura? Quisquis em̄ dū viuat aut timē-
do aut paciēdo molestijs subiacer: aut
falsa securitate fallit quid nisi misere vi-
uit? Si quis aut ab hīs libere viuat bre-
uiuat. **¶** Sed absurdissimū ē vt aliqua
natura semp amādo illū qui est summe
bonus z oēs semp misere viuat: liquet
igit hūanaz aiām huius esse vt si seruet
id ad quod est aliquādo vera secura: ab
ista morte z omni alia molestia beate vi-
uat. **¶** Deniq; nullatenus verū videri
potest vt iustissimus z potētissimus ni-
hil retribuat amanti se pseueranter cui
non amāti tribuit essentiā vt amās esse
possit. Si em̄ nihil retribuunt amāti non
discernit iustissimus inter amātem z cō-
tēpnētem id quod summe amari debet
nec amat amātes se aut non prodest ab
illo amari que omnia ab illo dissonant:
retribuunt igit omni se amare pseuerāti.
Quid attribuit si nihilo dedit rationa-
lem essentiā vt amans esset quid dabit
amāti si amare non cesset. Si tam gran-
de est quod amori famulā: quantū grande
est quod amori recōpēsā. **¶** Et si tale ē amo-
ris fulcimentū quale est amoris emoli-
mentū. Nam si rationalis creatura que
sibi inutilis ē sine hoc amore sic eminet
in oibus creaturis vt quod nihil potest eē
premiū huius amoris nisi quod supeminet
in oibus naturis. Etenim ipm̄ idēz bo-
num quod sic amare exigit: nō minus se ab
amante desiderari cogit. Nam quis sic
amet iusticiam: veritatem: beatitudi-
nem: incorruptibilitatez: vt hīs frui nō
appetat. Quid ergo summa bonitas
retribuunt amāti et consideranti se nisi se

Monologion

ipam. Nam quicquid aliud tribuat non retribuit quia nec recompensatur amori nec consolatur amanti nec faciat desideratum. Et si se vult amari et desiderari ut aliud retribuat nec se vult amari et desiderari propter se sed propter aliud et sic non vult se amari sed aliud quod cogitari nequias est. Nihil ergo verius quam quod omnia anima rationalis si quoad modum debeat studeat amando desiderare summam beatitudinem aliquando illam ad fruendum percipiat ut quod nunc videt quasi per speculum et in enigmate tunc videat facie ad faciem.

Quod omnia humana anima sit immortalis. lxxix.
Verum autem ea sine fine fruatur durabitare stultissimum est: quoniam illa fruens nec timore torqueri poterit: nec fallaci securitate decipi: nec eius indignitatem iam ex parte illa poterit non amare: nec illa deseret amantem se: nec aliquid erit potestum quod eas seperet inuitas. Quare quocumque anima summa beatitudinem semel frui ceperit eterne beata erit. Hinc utique consequenter colligitur quod illa que summi boni amorem contempnit eternam miseriam incurrit. Nam si dicitur quod pro tali contemptu sic iustius puniatur ut ipsum esse vel vitam perdat quia se non videtur ad id ad quod est facta nullatenus hec admittit ratio ut post tantam culpam pro pena recipiat esse quod erat ante omnem culpam. Quippe antequam esset nec culpam habere nec penam sentire poterat. Si ergo anima contempnens id ad quod facta est sic moritur ut nihil sentiat: aut ut omnino nihil sit similiter se habebit. et in maxima culpa et sine omni culpa nec discernet summe sapiens iusticiam inter id quod nullum bonum potest et nullum malum vult ad id quod maximum bonum potest et maximum malum vult. Ad hoc satis patet quod inconueniens sit.

Quod autem semper misera aut aliquando beata vere sit. Capitulum lxx.

Nihil igitur videri potest conuenientius et nihil credi debet cer-

tius quam hominis animam sic esse factam: ut si contempnat amare summam essentiam eternam pacietur miseriam: ut sic amans eterno gaudebit premio: ita contempnens eterna pena doleat: et sicut illa sentiat immutabilem sufficientiam: ita ista sentiat insolubilem indigentiam. Sed nec amantem animam necesse est eterne beatam esse: contempnentes miseriam si sit mortalis. Siue igitur amet siue contempnat id ad quod amandum creata est: necesse est eam immortalem esse. Si autem sunt aliquae anime nec amantes nec contempnentes iudicande sunt sicut esse videntur anime insensitum: quid de his scicandum est siue sunt mortales siue immortales. Sed proculdubio omnes humane anime eiusdem nature sunt. Quare quoniam constat esse quasdam immortales: necesse est omnem animam esse immortalis. Verum cum omnino quod viuunt aut nunquam aut aliquando sit vere securum ab omni molestia: nihilominus est necesse omnem humanam animam aut semper miseram esse aut aliquando viuere beatam.

Quod nulla anima iniuste priuetur summo bono et quod omnino ad ipsum sit. Capitulum lxxi.

Quare vero anime incunctanter iudicande sunt sic amantes illud ad quod amandum facte sunt: ut illo quocumque frui que autem sint contempnentes ut illo semper indigere mereantur: aut qualiter quoque merito ille que nec amantes nec contempnentes dici posse videntur ad beatitudinem eternam miseriam ne distribuantur aliquid mortalius disputando posse comprehendere proculdubio vel difficillime vel impossibile existimo quod tam a summo iusto summeque bono creatore rerum nulla eo bono ad quod facta est iniuste priuetur certissime est tenendum et ad idem ipsum bonum est omni homini toto corde tota anima tota mente amando et desiderando intendendum.

Quod summa essentia sit sepanda. lxxii.

Sed in hac intentione humana anima nullatenus se poterit

exercere si desperet quo intendit se posse puenire. Quapropter quātū est ei vtile studiū ad nitēdū tātūz necessaria ē spes ptingēdi. Amare autē z sperare nō potest q̄ non credit. Expedi itaq; eidem hūāne aie summa essētia z ea sine quib⁹ illa amari nō potest credere: vt illa credēdo tendat in illā quod idē apte breuiusq; si gnari posse puto si p eo q̄ est credendo tendere in summā essētia dicat credere i summā essētia. Nam si quis dicat se credere in illam satis videt ostēdere z p fidem quā p̄tēf ad sūmā se tēdere essētia z illā se credere que ad hāc p̄tinet in tētōem nā non videt credere in illā siue qui credit q̄ attēdendū in illā nō p̄tinet siue qui p hoc q̄ credit nō ad illā tendit.

¶ Credēdū sit in illā. **¶** Cap. lxxiij.

Et fortasse idifferēter dici potest credere in illā z ad illā sicut pro eodem accipi p̄t credēdo tēdere in illā z ad illā nisi quia quisq; tendēdo ad illā puenerit nō extra illā remanebit sed intra illā pmanebit et express⁹ et familiarius significet si dicat tēdēdū esse in illā quā si dicat ad illā. Hac itaq; ratione puto cōguētius posse dici credēdū esse in illā quā ad illam.

¶ In p̄m z filiū z eorū sp̄m pariter et in singulos simul in tres credendum sit. **¶** Capitulū. lxxv.

Credēdū igit̄ est pariter in p̄m et filiū z eorū sp̄m z in singulos et simul in tres qz et singulus p̄t et singulus filius z singul⁹ eorū sp̄s est sūma essētia z simul p̄t z fili⁹ cū suo spū sunt vna eademq; sūma essētia in quā solam oīs homo debet credere quia ē sol⁹ finis quē in omni cogitatu actuq; suo per amorem debet intēdere vnde manifestum est quia sicut in illā tēdere nō credit illā nullus potest ita eā credere non tendat in illā nulli p̄dest. (lxxv)

¶ Que sit viua que mortua fides. Quapropter quacūq; certitudine

credat tāta res inutilis erit fides et qua si mortuum aliquid nisi dilectione valeat z viuat. Etenim nullatenus fidez illam quā cōpotens comitatur dilectio si se oportunitas offerat operādi ociosam eē sed magis se quadā op̄ez exercere frequētia qd̄ sine dilectiōe facere nō posset vel h̄ solo p̄bari potest qz q̄ sūmā iusticiā diligit nihil iustū contēnere nihil valet iniustū admittere. Ergo qm̄ q̄ aliqd̄ op̄at inesse sibi vitā siue qua operari nō valeret ostēdit nō absurde dicat operosa fides viuere qz habet vitā dilectōis si ne qua nō operaret z ociosa fides nō viue qz caret vita dilectōis cū qua nō oīaret. Quare si cec⁹ dicat nō tm̄ q̄ pdidit visū sed qui cū debet habere non habet cur non similis p̄t dici fides sine dilectōe mortua nō qz vitaz suā: id est dilectōem pdiderit sed qz nō habet quā semp̄ debz habere. Quēadmoduz igit̄ illa fides q̄ p dilectōem op̄at viua esse cognoscitur ita illa que p cōtēptū oīat mortua esse cognoscit. Satis itaq; cōuenienter dici p̄t viua fides credere in id in quo credi debet mortua vero fides credere tantuz id quod credi debet.

¶ Quid tres sūma essentia quodāmodo dici possit. **¶** Capitulū. lxxvj.

Ecce patet oī hōi expedire vt credat in quādā ineffabilē trinaz vnitatē z vnā trinitatē. Unā q̄ dē z vnitatē prop̄ vnā essētia trinā xō et trinitatē prop̄ tres nescio qd̄ licet em̄ possim dicere trinitatē prop̄ p̄m z filiūm z vtriūsq; sp̄m q̄ sūt tres non tm̄ possum p̄ferre vno noīe propter qd̄ tres velut si dicerē prop̄ tres p̄sonas. Sicut si dicerē vnitatem prop̄ vnā s̄bam. Non enim putāde sunt tres persone quia oēs plures persone sic subsistunt seperatim abinuicem vt tot necesse sit esse substātiās qd̄ sūt p̄sone q̄ in plib⁹ hoīb⁹ q̄ quot persone tot indiuidue sūt s̄be cognoscit. Quare in summa essentia sicut nō sunt

Monologion

plures sbe ita nec plures psonae. Si quis itaq; velit alicui loqui quid tres dicet eē patrē & filiū & vtriusq; spm nisi forte indigentia nois pprie conuenientius coactus elegerit aliqd de illis nomibus que pluraliter in summa essentia dici nō possint ad designādū id qd congruo nomine dici nō potest vt si dicat illā ammirabilem trinitatē esse vnā essentiā vlnaturam & tres psonas siue sbas. **N**az hec duo noia aptius eligūtur ad designādū p̄sentialitē in summa essentia qz p̄sona nō dicitur nec de indiuidua rationali natura sba p̄ncipaliter dicitur de indiuiduis que maxime in p̄sentialitate s̄sistūt. Indiuidua namq; maxime s̄stant: id est s̄biacet accidētibus & ideo magis pprie nomē sbe suscipiunt. **U**nde iam supra manifestus est summa essentia que nullis s̄biacet accidētibus pprie non posse dici s̄bam nisi sba ponat p̄ essentia. **P**otest ergo hac necessitatis ratione irrephēbiliter illa summa & vna trinitas siue trina vnitas dici vna essentia & tres persone siue tres sbe. **V**idetur ergo imo incūctanter asseritur quia vero nihil est id quod dicitur deus & huic soli summe essentie pprie nomē dei assignat. **Q**uipe ois qui deū esse dicit siue vnū siue plures nō intelligit nisi aliq̄ s̄bam q̄ sentiet supra oēm naturam q̄ deus nō est ab hoibus & venerādā propter eius eminentem dignitatē & exorandā sibi prope q̄libz iminētē necessitatē. **Q**uia ipsa dominef oibus & regat oia & si solus deus. **V**l ap. lviij.

Quid at tā p̄ sua dignitate venerandū & p̄ qualibet re deprecādū quā summe bon⁹ & sūme potens spūs qui dñatur oibus & regit oia. **S**ic enī constat qz oia per sūme bonā sūmeq; sapiētē oipotētā eius facta sunt et vigēt ita minus incōueniēs est si estimeatur q̄ rebus a se factis ip̄e non dominef siue q̄ facte ab illo min⁹ potētē minus uel bono vel sapiente aut nulla penitus

ratione sed sola casuum inordinata volubilitate regatur cū ille solus sit p̄ quez cuiuslibet & sine quo nulli bono est ex quo et per quem et in quo sunt omnia. **C**um igitur solus sit ip̄e non solū bonus creator: sed & potētissimus deus & sapientissimus rector: oim liquidissimum est hunc solum esse quē omnis alia natura scōntorum suum posse debet diligēdo venerari & venerando diligere de quo solo p̄spera sunt sperāda ad quē solum ab aduersis fugiēd: cui soli pro quauis re supplicādū. **V**ere igitur hic est non solum deus sed solus deus ineffabiliter trinus et vnus.

ExPLICIT MONOLOGION.

INCIPIT ANSELMUS DE P̄CESSIONE SP̄S SANCTI CONTRA GRECOS.

Negatur a grecis quod spūs sanctus de filio procedat: sicut nos latini confitemur nec recipiūt doctores nostros latios quos in hoc sequimur. **Q**ui quō enangelia nobiscuz veneratur et in alijs de trino vno deo credūt h̄ ip̄m per oia quod nos q̄ eadē re certissimus spero p̄ auxilium eius de spūs sancti quia si malunt solide veritati acquiescere quaz pro inani gloria contēdere p̄ hoc quod absq; ambiguitate confitētur ad h̄ q̄ nō recipiūt rationabiliter duci possūt. **Q**uis igitur multi sunt qui h̄ meli⁹ me possint efficere tamē quō mihi a plurib⁹ iungit quoz petitioni tū p̄ debito veritatis amore: tū p̄ eoz caritate & religiosa volūtate nō audeo resistere. **I**nuoco eūdē spūs sanctū vt ad hec me dignet dirigere. **H**ac itaq; spe p̄ mee sciētē hūilitate sciētioribus altiora relinquēsq; postulant aggrediar & grecoz fide atq; h̄ijs q̄ credūt indubitāter & confitēter pro certissimis argumētis ad rep̄p̄bādū q̄ nō credunt vtat.

De processione

Credunt qui
dem unum et solū ac perfe-
ctum esse deum: nec ullam
eum habere partem sed to-
tam esse quicquid est. Hunc quoque cōfi-
tentur esse patrem et filiū et spūsanctum
ita ut si solus dicatur pater aut fili⁹ aut
spūsanctus siue duo simul pater et filius
aut pater et spūsanctus aut filius et spū-
sanctus siue tres simul pater filius spū-
sanctus idem totus pfectus designetur
deus quous nō idem significet nomē pa-
tris aut filij quod nomen dei. Non enim idem
est esse deum quod est esse patrem aut filiū.
Nomen autē spūsancti ideo quia spūsa-
ctus alicuius intelligitur spūs pro rela-
tuo noie ponitur. Nam quous pater sit
spiritus et sanctus et filius sit spiritus et
sanctus nec tamen pater alicuius spirit⁹
nec filius alicuius spūs sicut spūsanct⁹
alicuius et spūs. Est enim spūs de⁹ et spūs
patris et filij. Quis enim greci negēt de fi-
lio illum pcedere nō tamen negāt eū es-
se spū filij. Credunt quoque et confitētur
deum de deo esse nascēdo et de⁹ de deo
esse pcedēdo quia filius deus est de pa-
tre deo nascēdo et spūsanct⁹ est de patre
deo pcedēdo. Nec putant aliū esse deū
qui nascitur quā de quo nascit⁹ et qui pro-
cedit quā de quo pcedit: quous scdm no-
mia significātia quod est de quo aliquis na-
scitur et est qui de aliquo nascit⁹: et ē qui
de aliq⁹ pcedit p̄litalitē admittat: s̄ quā
plures et aliū sūt abinuicem pater et filius
et spūsanctus. Nam cui⁹ dicitur de⁹ esse
pater significatur eē de quo aliq⁹ nasci-
tur et cum nominat⁹ filius intelligit⁹ esse
qui de aliquo nascit⁹ et quādo spūsanct⁹
noiatur quia non absolute spū sed san-
ctus dei intelligimus mōstratur esse qui
de aliquo pcedit. Sed cū dicit⁹ quia fili⁹
est de patre et spūsanctus de patre intel-
ligitur quia hoc quod est filius ē spūsanctus
habent de patre. Sed alio mō intelligit⁹

filius esse de patre et aliter spūsanct⁹ fi-
lius enim est de patre: id est de deo qui est
pater eius. Spūsanctus vero nō est de
deo patre suo sed tm̄ de deo qui ē pater
ergo filius sed quod est de deo dicitur filius
eius et ille de quo est p̄ eius spūsanctus
aut non sed quod est de deo dicitur fili⁹
eius nec ille de quo est pater eius. Certū
est etiam quia deus nō est pater aut fili⁹
aut spūsanctus alicuius nisi dei nec vl-
la res est deus nisi idem pater et filius et
spūsanct⁹ et sicut unus deus est sic un⁹
tm̄ pater: unus filius unus spūsanctus
Unde fit ut non sit in illa trinitate pater
nisi eiusdem filij nec filius nisi eiusdē pa-
tris neque spūsanctus alicuius spūs nisi
eiusdem patris et filij. Hec itaque sola cau-
sa p̄litalitatis est in deo ut pater et filius et
spūsanctus dici nō possint de inuicē sed
aliū sicut ab inuicem quia p̄dictis duob⁹
modis est deus de deo quod totū potest di-
ci relatio. Nam quō filius existit de deo
nascēdo et spūsanctus pcedēdo ipa di-
uersitate natiuitatis et p̄cessionis referū-
tur ad inuicem ut diuersi et aliū ab inuicē
Et quādo s̄ba habet esse de s̄ba due sūt
ibi relatōes insociabiles si scdm illas no-
mina ponātur s̄be. Luz enim hō est gignē-
do de hoie dicit⁹ hō de quo est hō pater
et hō qui est de hoie filius. Impossibile
igitur est p̄rem esse illum filiū cui⁹ pater
est et filium esse illū patrem cuius fili⁹ est
quous patrem esse filiū et filium esse patre
nihil phibet cum unus homo pater est
et filius quō ad aliū est pater ad aliū fili-
us. Nampe cū isaac sit pater Jacob et fi-
lius abrahe pater est filius et filius est pa-
ter sine repūgnantia quō ad aliū pater
dicitur quā ad suū patre et filius ad ali-
um quā ad suū filium patrem aut esse in
eodem isaac illū filiū cuius pater est aut
filium esse illum patrem cuius est filium
non est possibile. Ita ergo in deo cū de⁹
sit pater et filius et spūsanctus nec sit pa-
ter nisi eiusdē filij nec filius nisi eiusdem

spūssancti

patris nec spūs alicuius nisi eiusdē patris et filij: p̄r nō est filius aut spūssanctus? filius nō est p̄r aut spūssanctus: nec spūs est p̄r aut filius. Quippe quō filius est de p̄re spūssanctus de p̄re nec ille de q̄ est aliquis potest esse qui de se est nec ille qui de aliquo est valet esse is de quo est sicut iam dictū est idcirco nec p̄r ē filius aut spūssanctus nec filius siue spūssanctus est p̄r filius aut ut interim aliā cām dicā quō non dū constat q̄ spūssanctus de illo sit et p̄cedat ideo nō est spūssanctus nec spūssanctus est filius q̄ filius nascēdo habet esse de p̄re: spūssanctus vero non nascēdo sed p̄cedēdo nec filius potest esse suus spūs nec spūssanctus valet esse ille cuius spūs est.

His p̄missis quō indiuisibilis unitas et insociabilis pluralitas in deo se adinuicē habeāt inquiramus. Quō autē hec que dicta sūt pariter credimus indubitātē et p̄fitemur et nos qui dicim⁹ spūssanctū de filio p̄cedere et greci qui nobiscuz de hac re nō sentiunt debemus absq̄ nulla ambiguitate que ex hīs necessarie p̄secutur vno cōsensu suscipere. Sequit̄ em̄ scdm̄ unitatis dei que nullas habet partes proprietatem vt quicquid de vno deo qui totus est: quicquid est dicitur de toto deus p̄r dicatu et de filio et de spūssancto quia vnusquisq̄ solus et totus et p̄fectus de⁹ est. Supradicta vero relationis oppositio que ex eo nascit̄ q̄ supradictis duobus modis deus de deo ē p̄hibet p̄rem et filiū et spūssanctū de inuicē dici et p̄pria singulorū alijs attribui. Sic ḡ hui⁹ unitatis et huius relatōis consequentie se contemperāt vt nec pluralitas qui sequitur relatōez trāseat ad ea in quibus p̄dicte simplicitas sonat unitatis: nec unitas cohibeat pluraliteram vbi eadē relatio significatur quaten⁹ nec unitas amittat aliquādo suā consequētiā vbi non obuiat aliqua relationis oppositio

nec relatio p̄dat quod suum est nisi vbi obstitit unitas inseperabilis. Et si per exempla considerem⁹ clar⁹ erit. Qualiter quidē unitatis simplicitas a se excludit pluralitatem que est in relatiuorū noīm significatōez facile est cognoscere confitemur em̄ quia p̄r nō est filius aut spūssanctus nec filius p̄r aut spūssanctus nec spūssanctus p̄r aut fili⁹. Sequitur ergo als abiucem et plures esse patres et filios et spūssanctū. At pater est deus filius est deus et spūssanctus est deus. Quid itaq̄ consequētius si p̄dictarū personarum pluralitas suā seruat proprietatem q̄ p̄rem et filiū et spūssanctū plures deos et alios ab inuicem. Sed h̄ nullo latenus admittit inuolabilis simplicitas diuinitatis: qm̄ vnū solū deū eē credimus. Sic repellit unitas essentie dei relatiuorū consequētiā. Cōsiderandū quoq̄ est quō relatōez pluralitas obuiat unitatis consequētiā si prius posuerimus aliqua ex hīs in quib⁹ nulla obstitit oppositio. Dicimus vnū deū esse p̄rem et esse filiū et esse spūssanctum et vnū eundē deū esse siue singuli siue diuisiue tres simul dicātur. Si ergo deus est eternus prop̄ unitatem deitatis ex necessitate sequit̄ quia eternus est pater eternus est filius eternus est spūssanctus. Et quō siue singuli siue plures siml̄ sūt vnus deus nō est nisi vnus etern⁹. Similis est consequētiā si deus dicit̄ creator siue iustus siue aliquid aliorū in quibus nulla p̄dicta intelligit̄ relatio. Videamus nunc quō hāc unitatis dei consequētiā restringat relatio. Dicimus enim quia deus est pater. Quō ḡ vnus est deus pater et filius et spūssanct⁹ exigit unitas dei vt filius sit pater et spūs sit pater. Sed obuiat relatio que prohibet filiū aut spūssanctū esse patrem. Quippe nec natura p̄mittit nec intellect⁹ capit existentē de aliquo esse de quo existit aut de quo existit esse existentem

De processione

de se. **E**xistit autem filius et spiritus sanctus de patre. Quare non potest filius aut spiritus sanctus esse pater: quia deus sit pater et unus idemque deus sit pater et filius et spiritus sanctus. **I**dem cognoscitur si dicitur deus esse filius vult enim unitatis dei consequentia ut pater et spiritus sanctus sit filius. Sed pater de quo est filius non potest esse qui de se est. Spiritus vero sanctus qui existit de patre procedendo non est ille qui est de patre nascendo. **I**tem cum dicitur deus est spiritus sanctus requirit unitas predicta patrem quoque et filium esse spiritus sanctum sed nec pater de quo est spiritus sanctus potest ille esse qui de se est: nec filius qui existit de patre nascendo est ille qui de eodem patre est procedendo: id est spiritus sanctus. **C**um autem apparebit quia spiritus sanctus est de filio tunc quoque palam erit quia propter hoc nequid esse filius spiritus sanctus et spiritus sanctus filius. **C**onsideremus adhuc quomodo supradictae oppositiones obstant consequentiae predictae unitatis deus est de deo. **H**oc ergo semel accepto quomodo idem deus est pater et filius et spiritus sanctus. **S**equitur secundum hanc identitatem ut deus pater sit deus de deo et deus de quo est deus et similiter filius deus de deo et deus de quo est deus et eodem modo spiritus sanctus. **U**trum querere utrum unusquisque sit deus de quo est deus non est aliud quam considerare utrum singulus quisque sit deus de deo. **N**on enim potest deus de deo deus esse non pater aut filius aut spiritus sanctus nisi de patre aut de filio aut de spiritu sancto. **I**nspiciamus utrum unusquisque sit deus de deo et patebit utrum sit singulus quisque deus de quo est deus. **S**ed pater non potest esse de deo propter predictam oppositionem. **C**um enim non sit deus nisi aut pater aut filius et spiritus sanctus aut duo et hijs aut tres simul non potest esse deus pater: de deo nisi aut de patre habet de seipso aut de duobus aut de tribus de seipso non potest esse quia existens de aliquo et de quo existit non potest idem esse de quo non est quia filius est de ipso et ideo

non potest esse de filio et spiritus sancto non est quia de illo est spiritus sanctus: nec valet ille esse qui de se est de duobus vel de tribus simul nequit esse pater propter eandem oppositionem rationem filius vero deum necesse est esse de patre deo quia pater non est de illo. **D**e filio vero hoc est de seipso esse nequit quia non est idem existens de aliquo et de quo existit. **U**trum autem sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de illo post monstrabit sed prius dicemus de spiritu sancto si secundum consequentiam predictam sit de patre et de seipso. **D**e patre quidem necesse est esse quia nulla obuiat oppositio: non enim est pater de illo: de seipso vero impossibile est esse quia non potest existens de aliquo et de quo est idem esse. **I**n hijs omnibus nihil obuiat consequente unius identitatis nisi aliqua de supradictis oppositio. **Q**uod vero in hijs cognoscitur in omnibus que de deo dicuntur immutabiliter euenire necesse est.

Nunc querendum est per supradictas irrefragabiles rationes utrum spiritus sanctus sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. **D**ico quia sicut per supradictam rationem aut pater est de filio aut filius de patre aut de spiritu sancto pater: aut spiritus sanctus de patre ita est aut filius de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. **Q**ui negat neget etiam necesse unum solum deum esse: aut filium deum esse: aut spiritus sanctum deum esse aut deum esse de deo quia ex hijs sequitur quod dico. **A**mplius non est filius aut spiritus sanctus de patre nisi de patris essentia que una est illi cum filio et spiritu sancto. **C**um ergo dicitur quia filius est de deo patre si idem deus est pater spiritus sanctus sequitur secundum unitatem deitatis ut sit etiam de spiritu sancto. **E**odem modo quando confitemur spiritus sanctum esse de deo patre si idem est pater et filius sequitur secundum eandem deitatis unitatem: ut sic et de filio. **E**x hijs igitur aperte cognoscitur: quod aut filius est de spiritu sancto aut spiritus sanctus

Spūssancti

de filio quō vtrūq; nequit esse verū aut
 flin. **N**ecessesse est ergo spūsanctū esse de
 filio si potest monstrari filiū non esse de
 illo. **N**am si quis dicit non sequi filiū
 esse de patre z spūsancto quō vnus ē de
 us pater z spūssanctus. etiam si non op
 ponitur aliud aut spūsanctū esse de pa
 tre z filio quō vnus est deus p̄ z filius
 quīs non sit filius de spūsancto. **C**ōsi
 deret quia cū est deus de deo aut est to
 tus de toto aut pars de parte aut pars
 de toto. **S**ed deus nullā habet partez.
Impossibile igit̄ est vt si de^o est de deo
 vt totus sit de parte aut vt pars de to
 to aut vt pars de parte. **N**ecessesse est igit̄
 tur: vt si est deus de deo totus sit de to
 to. **L**uz ergo filius dicit̄ esse de deo qui
 est pater z spūssanctus: aut alius totus
 erit pater alius totus spūssanctus vt de
 toto patre sit z nō de toto spūsancto aut
 si idem totus deus est p̄ z spūssanctus
 ex necessitate cū est de deo toto q̄ ē vn^o
 totus tam p̄ q̄ spūssanctus est pariter
 de patre z spūssancto si nō repugnat
 aliud. **E**odez mō cum dicit̄ spūssanctus
 esse de toto deo qui est pater z filius aut
 alius totus erit p̄ alius totus filius vt
 sit de toto patre et nō de toto filio spū
 sanctus aut cū est de patre spūssanctus
 nō potest non esse de filio si nō est filius
 de spūsancto. **N**ulla em̄ alia ratione p̄t
 negari spūssanct^o esse de filio. **D**icit ali
 quis: si qm̄ vnus deus p̄ et spūssanct^o
 cū filius est de p̄ se sequit̄ eū esse de spū
 sancto aut cū spūssanctus est de p̄ se: qz
 idem est deus p̄ z filius est etiā de filio
 cū p̄ gignit filiūz necesse est eū gignere
 quoq; spūsanctū quia vnus idēq; de^o
 est filius z spūssanctus et cū spūssanct^o
 p̄cedit de patre. p̄pter eandem vnitatē
 deitatis filij z spūssancti p̄cedit̄ filius
 de patre ita sicut spūssanctus. **S**i vero
 vnitatis deitatis in filio z spūsancto: non
 illā habet vīm consequētie vt vterq; si
 militer sit genitus et p̄cedens videt̄ q

non ex eo q̄ vnus est de^o pater z spū
 sanctus sequit̄ filium esse de spūsancto
 aut spūsanctū esse de filio quō idēz de
 us est pater z filius vt dicit̄. **A**d qd̄ ego
Habēt vtrūq; a patre esse filius z spūssan
 ctus sed diuerso mō quia aliter nascent̄
 do alter p̄cedēdo alij sint ab invicē per
 b̄ quod dictū est. **E**t ideo cum nascitur
 vnus nō potest cū eo nasci ille qui p̄
 est aliud ab eo quia non similiter nascit̄
 sed p̄cedit. **E**t cū vnus p̄cedit nequit
 ille simul p̄cedere qui p̄ hoc est alius ab
 illo quia nō similiter p̄cedit sed nascit̄.
Et ideo nō habet hęc vnitatis illa vīm eō
 sequētie quia pluralitas obuiat quē ex
 necessitate nascit̄ z p̄cessione. **N**am z si
 p̄ aliud non essent plures filij z spūssan
 ctus z p̄ hoc solum essent diuersi. **C**um
 aut̄ dico ex eo quia p̄ vnus deus ē cū
 filio aut cū spūsancto: sequi filiū esse de
 spūsancto aut spūsanctū esse de filio:
 nulla ibi pluralitas generat̄ que vnitatis
 obuiet cōsequētie: quia nō vtrūq;
 dico esse sed alterū tātum. **O**mnimoda
 igit̄ z inexpugnabili necessitate conclu
 dit̄ quia si vera sunt que supra dixi nos
 pariter cū grecis credere: aut filij est de
 spūsancto aut spūssanctus est de filio.
Quod aut̄ filius nō sit de spūsancto pa
 lam est ex catholica fide. **N**ō em̄ ē deus
 de deo nisi aut nascēdo vt filius: aut p̄
 cedēdo vt spūssanctus filius aut̄ nō na
 scitur de spūsancto. **S**i em̄ nascit̄ de il
 lo est filius spūssanctus z spūssanct^o p̄
 eius sed alter alterius nec pater nec fili
 us est. **N**ō ergo nascit̄ de spūsancto fi
 lius nec minus aptū est quia nō p̄ce
 dit de illo. **E**sset em̄ spūs eiusdem spū
 sanctus. **N**ō apte negatur cum spūssan
 ctus dicitur z creditur spūs filij. **N**ō em̄
 potest esse spūs sui spūs. **Q**uare nō p̄
 cedit filij de spūsancto. **N**ullo ergo mō
 est de spūsancto filius. **S**equitur itaq;
 inexpugnabili ratione spūssanctum
 esse de filio sicut est de patre.

De processione

Hereticā negabūt greci spūsanctum esse deū de deo sicut est filius deus de deo: quomō probamus per hec illum esse et pcedere de filio nec est positum in illo simbolo: in quo reprehēdimur ab illis addidisse processionē eius de filio: sed qui hoc putat negat aut patrem esse deum de quo est spūsanctus aut spūsanctū esse deū q̄ est de p̄e: aut h̄ipm q̄ est spūsanctus esse de p̄e. **N**e p̄em non esse deum aut spūsanctū: nullus suscipit xp̄ian⁹. **V**ideamus igit̄ vtrū hoc ip̄m q̄ est essētia: liter sit spūsanctus de p̄e q̄ quendam ep̄m grecis forsitā fauētē in **B**arēsī ciuitate sensi nolle sentire. **N**am si nō est ip̄m de p̄e q̄ est cum sit vnus idēq̄ de⁹ qui p̄ inueniri nequit: vnde sit alius a patre. **N**on em̄ nisi alius est quia p̄ habet filium ⁊ spūsanctus nō habet filiū. **P**er hoc em̄ p̄bari possūt quia alij sunt ab inuicem nō tamē hec est causa vt diuerse sint p̄sone. **Q**uipe si duo sint homines quoz alter habeat filiu⁹ alter nō qūis p̄ hoc ostēdi possint esse diuersi non tamen ob hoc alij sūt abinūicē quomodo se habeant in habendo vel nō habendo filium diuersitatem: tamen non amittunt. **I**ta in p̄e et spūsancto nō q̄ alius habet alius nō habet idcirco sunt diuersi sed quō diuersi sūt idcirco nihil phibet eos in habendo ⁊ non habendo filiū esse dissimiles. **S**imiliter r̄ideri potest si ideo dicatur alius quia ab illo p̄cedit spūsanctus sicut ip̄e p̄cedit a p̄e. **Q**uipe vt sc̄dm illos loquar qui negāt spūsanctum de filio p̄cedere: sicut non est hec causa quia spūsanctuz filius de se p̄cedētem non habet sicut p̄ vt alius sit a patre: sequeret̄ em̄ vt si spūsanctus p̄cederet de filio: filius nō esset alius a p̄e ita p̄ hoc non est spūsanctus a p̄e alius: quia non habet filiu⁹: aut spūm de se p̄cedētem sicut p̄. **E**t quēadmoduz filius non ideo est alius a p̄e: q̄ patres

habet ⁊ p̄ non habet patrē. **S**i em̄ habet p̄em alius tamē esset a p̄e ita spūsanctus quia de aliquo p̄cedit et pater a nullo non p̄pter hoc est alius a patre quia si pater ab aliquo p̄cederet nō minus tamen esset alius a p̄e de quo p̄cedit. **P**alam igit̄ est quia non ideo spūsanctus ali⁹ a p̄e quia nō habet filiū: aut spūsanctū de se p̄cedētem sicut p̄: nec q̄ de aliquo p̄cedit et p̄ de nullo. **S**ed neq̄ p̄ h̄ intelligi potest esse a patre ali⁹ quia est spūsanctus p̄is si de illo nō habet cē. **P**otest em̄ intelligi aliquis alius ab alio quo p̄ius q̄ sit illi⁹ qūis alicui⁹ nequeat esse nisi sit alius vt cuz dicitur hō dominus alicuius: aut homo alteri⁹ hoīs. **P**ri⁹ em̄ intelligit̄ ali⁹ ab illo cui⁹ eē dicit̄ q̄ sit ei⁹ dñs vel hō. **S**ic itaq̄ si spiritus sanctus non est de p̄e nihil phibet eum intelligi p̄ius aliū ab illo q̄ sit illius. **Q**uare nō facit illum aliū esse a p̄e h̄ quod spūsanctus eius est. **S**i p̄ h̄ non habet vt sit alius ab illo quod est spūsanctus illi⁹ sicut filius p̄ h̄ est alius a p̄e: p̄ quod est filius eius quod non est aliud nisi q̄ de ip̄o existit nascēdo. **V**idēt itaq̄ q̄ spiritus sanctus nō sit p̄ aliud a p̄e ali⁹ nisi q̄ ab illo habet esse q̄ ē qūis alio suo mō q̄ filius. **I**nuestigem⁹ tamē h̄ diligentius vtiq̄ aut postq̄ fuit spūsanctus h̄ q̄ est contigit illi aliū esse a patre: aut in existēdo habet vnde alius est. **C**ōtingit em̄ aliquē esse q̄ est p̄ius q̄ sit alius ⁊ contigit aliquē aliū in existēdo fieri: p̄ius aut̄ quicq̄ esse aliū q̄ sit hoc q̄ nō est possibile. **N**amq̄ p̄imus hō p̄ius q̄ de illo esset hō aliquis erat ip̄e hō: h̄ nō alius erat: cum vero extitit de illo aliq̄s et ille de quo extitit postq̄ h̄ fuit factus est ali⁹ et qui de illo extitit simul habuit esse et alius factus est. **A**ut ergo spūsanctus sicut dixi postq̄ fuit fact⁹ ē a patre alius aut habet in existēdo p̄pter quod alius dicitur. **S**ed si postq̄ fuit cōtingit illi aliuz esse a p̄e em̄ nō sit alia p̄sona

spūs sancti

nisi quōd alius est ab illo nō fuerūt semp
tres ille persone. quia ista non semp fu-
it si non semp fuit spūs sanctus ali⁹ a pa-
tre. Quō itaq; falsa sūt h̄ patet qm̄ i exi-
stendo habet vnde alius est. **E**sse autē
nequit nisi aut ex aliquo sicut filius aut
ex nullo sicut p̄r. **Q**uod si ex nullo quē-
admodū p̄r existit: aut ita existit vnus
quisq; p se vt neuter ab altero q̄c̄q; ha-
beat sed sūt duo dij p̄r et spūs sanct⁹: aut
qm̄ vnus deus est si vterq; de nullo est
penit⁹ nihil inueniri valet in fide xp̄ia-
na vnde sint ab in uicē alij sed vn⁹ idēq;
p̄r et spūs sanctus et vna psona que ve-
ra fides abhorret. **N**on est ergo verum
spūs sanctū a nullo esse. **S**i autē est ab ali-
quo non est nisi ex deo qui est p̄r et filius
et spūs sanctus. **S**ed a seip̄o nequit esse
quō nulla psona a seip̄a potest existere
nisi sola p̄ris. **Q**uare si quis negat esse
a filio negare nequit illuz a p̄re esse. **S**i
quis autē dicit quia licet non habeat esse
de p̄re tamē p̄ p̄cessionē alius potest in-
telligi. **A**d hoc quoq; respondendū ar-
bitror: ne possit aliquid in hac questioe
nostre obici assertioni: cui n̄ra respōsio
non obuiet: nec intret aliquis me tantū
in hoc cōmorari quōd non parue aucto-
ritatis erat ille inter suos quē sensū non
sentire spūs sanctum hoc quōd est habere ex
patre nec tunc habui oportunitatem re-
spondendi.

Quā ergo sanctū spūs dicere vult
ex sola p̄cessionē aliū esse a p̄re
licet non sit ex illo intelligit aut
idipm̄ esse p̄cedere de p̄re solūmō quōd est
mitti vel dari a p̄re vt cū mittit vel dat
eū p̄r tūc tūc p̄cedat a p̄re aut h̄ eē p̄ce-
dere quōd de p̄re eē si idē eē p̄cedere quōd est
dari vel mitti p̄cedit parit̄ a filio: sicut a
p̄re spūs sanct⁹ quōd ab illo similē mittit̄ et
dat̄. **I**tē si nō eē aliud spūs sancto p̄cede-
re quōd mitti vel dari nō est alius a p̄re nec
p̄cedit a p̄re nisi cū dat̄ vel mittit̄ quōd ne-
mo puto intelligit. **S**emp̄ em̄ est alius

a patre spūs sanctus etiam ante creaturā
non autē dat̄ vel mittit̄ non creature nec
tamen dicēdum est quōd accidat ei dari vel
mitti. **N**am cū ip̄e sit vbiq; et immutabi-
lis accipiēti quidem accidit aliquid: quōd
circa illū fit quōd prius nō erat et abesse po-
test circa spūs sanctum vero nihil fit quōd nō
erat. **C**ū em̄ cecus in luce nō sentit lucez
nō magis nec min⁹ h̄z aliqd lux t̄si de-
pulsā cecitate s̄riat cec⁹ lucē circa illuz
fit mot⁹ nō circa lucē. **P**atet itaq; nō eē
spūs sanctū aliū a p̄re p̄ sic intellectā p̄ces-
sionē vt nō sit aliū illi p̄cedere quōd dari vel
mitti. **E**st quōd patēs eū p̄ p̄cessionē ea-
dem esse de patre: et per hoc alium esse
a patre sicut filius non per aliud eā a pa-
tre alius quōd per hoc quōd de illo existit. **E**st
igitur deus de deo et p̄cedit de deo quōd et
ip̄e est deus et p̄r deus de quo est et p̄-
cedit. **A**c si dicimus duas spūs sancti pos-
se noiari p̄cessionēs vnā quā existit de
p̄re alterā quā datur vel mittitur non pu-
to hoc esse negādum si vnaqueq; in suo
sēsu accipit̄: de illa quē p̄cessionē: qua
datur vel mittit̄ non incōgrue d̄m̄ sic
dixisse intelligim⁹. **S**pūs vbi vult spi-
rat et vocem e⁹ au. et nes. vnde ye. aut
quo va. **S**ic em̄ hoc potuisse dici videt̄.
Nescis vnde procedat aut quo recedat.
Cum em̄ datur quasi de occulto venit et
procedit cum vero protrahitur velut ad
ocultum vadit et recedit. **D**e hac p̄ces-
sione potest dici quia idem illi est proce-
dere quod mitti. **S**ive igit̄ non p̄cedat
nisi existendo de p̄re siue non nisi cū da-
tur aut mittitur ad s̄ctificādā creatu-
ram siue vtroq; mō p̄cedat. **S**equitur
vt p̄cedat de filio. **S**i em̄ est de p̄re de-
us est de deo: vnde pbatur vt dictū est
eē quoq; de filio et p̄cedere ab illo. **N**ā-
q; p̄cedit de quo est et de illo existit a quō
procedit. **S**i vero tūc tūc procedit cum
mittitur vel datur procedit a filio a quo
datur et mittit̄. **Q**uod si vtroq; modo
procedit pariter vtroq; mō procedere
i iij

De processione

cognoscat a filio. **E**cce videmus spm factum esse de deo et pcedere de deo: quod non est positum in pfato simbolo. **S**i ergo ideo negant eum esse et pcedere de filio quia ibi taceat negat esse similiter eum de deo et pcedere quod ibidem non dicitur. **A**ut si hoc diffiteri nequeunt non timeant confiteri nobiscum spm sanctum esse et pcedere de filio quod hoc in eodem simbolo non inveniuntur. **A**c si dicitur satis ibi significat: quod est et pcedit de deo quod a pfe pcedit quia pater est deus et nos similiter dicimus: quod a parte monstrat pcedere de filio cum dicitur pcedere de deo quia filius est deus. **I**nterrogo enim vtrius ideo intelligendus sit spm factus esse de patre: quia de deo est: aut idcirco esse de deo: quod est de patre: licet enim inuicem alter ex altero probetur. **S**i enim est de patre est de deo: et si est de deo est de patre: quod nulla supra dicitur obuiat relatio non tamen similiter inuicem sunt alterum alterius causa. **N**am si esse spm factum de patre est causa ut sit de deo cum dicitur esse de patre non est intelligendum quod sit de hoc quod pater est deus id est de diuina essentia: sed de hoc quod deus pater est: id est de hoc vnde refertur ad filium. **E**rit igitur diuina essentia in spm sancto non de deitate patris sed de relatione quod stultissimum est dicere. **Q**uis si hoc velit aliquis accipere non minus sequitur spm sanctum de filio quod de pfe pcedere. **N**empe nulla relatio est patris sine relatione filii sicut nihil est filii relatio: sine patris relatione. **S**i ergo alia nihil est sine altera non potest aliquid de relatione patris esse sine relatione filii. **Q**uare sequitur spm factum esse de vtraque: si est de vna. **I**taque si est de pfe secundum relationem erit simul et de filio secundum eundem sensum. **U**lex quia nemo tam insipiens est qui hoc opinetur credendum et confitendum esse: ideo de pfe spm factum esse quod est de deo. **N**on autem magis est pater deus quam filius sed vnum solum verus deus pater et filius. **Q**uapropter

si spm factus est de pfe quod est de deo qui pater est negari nequit esse quoque de filio cum sit de deo qui est filius.

Consideremus etiam: quod dominus dicit in euangelio. **A**it enim. **H**ec est vita eterna: ut cognoscat te solum verum deum: quem misisti in hoc mundo. **A**ut igitur ita intelligendum est iste solus verus deus: ut cum nominamus solum patrem non significet ille solus verus deus: neque quando nominamus solum filium sed tunc solummodo intelligatur iste solus verus deus: quando simul dicimus patrem et filium. **A**ut solus verus deus intelligitur cum nominamus solum patrem: aut solum filium: aut si solo patre nominato: aut solo filio non intelligitur solus verus deus sine adiectione nominis alterius non est pater perfectus deus sed est deus compositus ex patre et filio. **S**ed credimus patrem esse perfectum et solum verum deum et filium: similiter perfectum et solum verum deum. **C**um ergo nominamus patrem solum: aut filium non aliud intelligimus excepta relatione quam referuntur ad inuicem quod solum verum deum et eundem quem in vtriusque relatione cognoscimus. **I**taque cum dixit dominus. **H**ec est autem vita eterna ut cognoscat te solum verum deum et quem misisti in hoc mundo. **X**pm si addidisset dices et de hoc solo vero deo pcedit spm factus quis auderet separe filium ab illa processione cum ille solus verus deus non magis aut minus sit pater quam filius. **Q**uapropter si idem solus verus deus intelligitur cum solus pater dicitur aut filius: et cum ambo simul nominantur quid aperciatur quod quia de solo vero deo qui pater est et filius pcedit spm sanctum cum dicitur a patre pcedere. **Q**uare sicut intelligitur de filio pcedere si idem filius dixisset de solo vero deo illum pcedere quam dixit se et patrem solum verum deum esse ita cum dicit eum de patre pcedere absque dubio eum de se significat pcedere. **D**icit etiam dominus paraclitus spm sanctus quem mitet pater in nomine meo. **E**t cum autem venerit ille paraclitus quem ego mitto

spūssancti

vobis a p̄re. **Q**uid ergo intelligēdū est cū dicit quē mittet p̄r in noīe meo: an qz spūssāctus habebit nomen ei? vt cū mittet p̄r spūssāctū: idem sit qz mittere filiū. **S**ed quod ait quez ego mittaz vobis a p̄re nō recipit sensū hūc: qz eundē ipsuz spūm quē mittit p̄r mittit fili? neqz mittit filius filiū. **D**eniqz nusqz legim? z oīno negam? spūss. esse filiū. **Q**uid itaqz est quē mittet p̄r in noīe meo nō quē pater mittet fili? quoqz mittet: sicut cum dicit quē ego mittā a p̄re: nō est aliud qz ego mittā et p̄r filius nāqz est nomē illius qz dicebat: mittet p̄r in noīe meo. **N**on est ergo aliud mittet p̄r in nomē meo: nisi mittet p̄r in noīe filij. **Q**uid igit? est mittet p̄r: in noīe filij nisi mittet p̄r tanqz si mittat fili? vt in missione p̄ris missio intelligat filij. **Q**uod dō ait quē ego mittā vobis a p̄re quō intelligēdū est. **A**tiqz a qz cū mittit fili? ab eo mittit. **A**it autē eū a p̄re. **E**rgo a p̄re mittit. **S**ed ille mittit a quo mittit. **D**at itaqz mittere intelligit cū filius dicit. **E**go mittā a p̄re. **Q**uid est ergo ego mittā a patre nisi ego mittā tāqz si p̄r mittat vt vna z et eadē sit missio mea et p̄ris. **L**uz itaqz filius tāta diligētia ostēdat vnā eē missionem p̄ris z suā vt nec p̄r mittat nisi: cū filius mittit: nec fili? mittat: nisi cum mittit pater. **Q**uid vult significare aut quid vult intelligi nisi qz nō aliter se hz ad p̄rem spūssāctus z aliter ad filiū: nec magis est vnus qz alterius. **Q**uobrem nimis difficile immo impossibile est ostēdere quō nō p̄cedat ab vtroqz vnde em̄ ē filio cū p̄re dare simul vel mittere spūssāctum z hunc esse vtriusqz si simul nō est de vtroqz. **C**ur em̄ magis dat filius spūssāctum qz spūssāctus filius? aut cur magis spūss. est filij qz filius spūss. nisi qz filius nō est ita de p̄re simul: z de spūssācto sicut spūssāctus est de p̄re simul et de filio. **S**i qz spūssāct? nō est de filio nō det filio: nec dicat eē filij sicut

fili? nō dat a spūssācto. nec dicat eē spūssāctus quō nō est de spūssācto. **S**i autē dicit quia spūssāctus mittit filium sicut idē ip̄e dicit per p̄pham z nūc dñs deus misit me et spūss. eius h̄ scdm hoīez quē gerebat intelligēdū est qui p̄ris et spūssācti vna volūtate z dispositōe mōdm redēpturus in mōdo apparuit. **Q**uero tñ ab hīs qui negāt spūssāctū esse et p̄cedere de filio quō intelligāt eū: sicut esse spūss. filij vt filius tāqz suum spūss. illum mittat. **A**n putāt quia p̄r dedit filio spūss. ritū suū tanqz a se non habēt: aut enim habet a se: aut ab alio. **S**ed ab alio non potest h̄re nisi a patre. **A**ccipit igitur a patre a quo habet et dedit ei pater spūssāctum vt a se non habēt. **H**ec ostēdāt cū eq̄les sint pater et fi. z. s. z vnusqzqz sibi sit sufficiens que fuit causa: vel qz indigentia filij vt pater daret ei spūss. suuz magis qz spiritūssācto filiū suū. **N**ō negamus hoc mōdō habere filiū spūssāctū a patre qz a quo habet esse ab eo habet vt de se spūssāctū existētem habeat sicut pater quō idem esse est p̄ris z filij. **N**on est em̄ idēz accipere a p̄re essentiā de qua p̄cedit spūssāctus z accipere a p̄re spūssāctū. **C**ū em̄ dicit habere a patre essentiā de qua spūss. p̄cedit nllā mōstrā indigentia filij. **C**ū vero dicit quia filius accipit a p̄re spūssāctū quē de se nō hz sicut p̄r videt significari fili? quā si minus aliqd h̄re qz habeat p̄r z velut ad supplemētū ei dare spūssāctū. **S**z nō apparet cur magis egeat fili? spūssācto qz spūssāct? filio. **S**i em̄ respōdet ad hoc datū esse spūssāctū filio: vt cū ip̄e cū p̄re quoqz daret eūdē spūssāctū par illi cuz p̄re gr̄a imputaret. **T**errena est hec opinio z longe ab intellectu diuinitatis extranea vt tāqz hō homini de? deo indigenti subueniat. **N**āqz si dat p̄r spūssāctū filio dat de? deū deo p̄r em̄ de? fili?: de? et spūssāct? deus z vnus idēqz deus. **N**ō autē legim? deū a deo deū accipere:

De processione

nisi hic dicatur cum deus est de deo: vt filius et spiritus factus. Dicitur ergo spiritus factus filij: spiritus non ob aliud nisi qz ex ipso est.

Post rōnem legim^o: qz insuffla-
uit dñs in discipulos suos: et ait
ill. Accipite spm̄ factum. Quid
sibi vult ista insufflatio. Scimus enim
quia flatus ille qui de ore eius tñc pro-
cessit non erat spiritus factus. Non ergo
credimus illam insufflationem sine ali-
quo misterio factam esse. Quid igit re-
ctius hoc intelligi potest: aut apercius
q̄ hoc ideo illum fecisse: vt intelligere-
mus spiritum factum de illo procedere.
Ac si diceret. Sicut videtis hunc flatum
per quem vobis spiritum factum: sicut
sensibilibus insensibilia significari que-
unt significo de intimo corporis mei: et
de psona mea procedere: ita scitote spi-
ritum factum quem vobis per hunc fla-
tum significo de secreto deitatis mee: et
de mea persona procedere. Vnam eni
personam verbi: et hominis: et in ea du-
as naturas diuinā: scilicet et humanam
credimus et confitemur. Sed diceret for-
sitan flatus vtiqz ille non erat de substā-
tia hūana: et tñ quasi suū illū emittebat.
Quapropter docemur p̄ huiusmodi spū
facti datōem qz cū dat filius spm̄. dat et
mittit sūmū spiritum sed non de sue di-
uinitatis essentia. Dicant igitur si qui
hoc opinantur: qz sicut flatus non est hu-
mana natura cum emittitur ab homine
ita spiritus factus non est diuina substā-
tia cum datur vel mittitur a deo filio qz
nullus confitetur christianus. Dicāt etiā
cum audimus verbo dñi ce. fir. s. et spi-
ritu oris e. o. d. e. Si ibi non negant in-
telligendum per spiritum oris domini
spiritum factum: non illuz esse de essen-
tia domini cuius oris spiritus dicitur:
quia spiritus qui est ex ore solet homi-

ni procedere: non est de substātia illi-
us de cuius ore procedit. Qz si non au-
dent dicere spiritum scilicet dei: non es-
se de essentia dei: et per verba rerum se-
nsibilibus id est per spiritum oris intelli-
gunt spiritum factum de secreto ei^o es-
sentie procedere cuius oris spir^o dici-
tur fateantur etiam eundem spiritum f.
de illius essentia procedere cuius labio-
rum spiritus dicitur: legimus enim in
prophā de cristo qz spiritu labioꝝ suo-
rum interfici. nup̄. Aut ergo ostendant di-
uersitatem inter spiritum oris: et spi-
ritum labioꝝ qd fieri neq̄t aut pariter conce-
dāt spm̄ sanctū. pcedere de illo cui^o oris
et de illo cuius labioꝝ spiritus designa-
tur. Ac si dicunt nequa q̄ per spiritum
labioꝝ ibi intelligi spiritum sanctum
debere sed verba predicatōis eius: que
ex isto aeri spiritu hūano in ore forma-
uit qz verbis suis interficiet impiū cum
docendo ab homine audit impietatem
non vtiqz hoc faciunt verba sensibilia et
iste spiritus sensibilis: sed spiritus fact^o
de quo dicit deus per prophā. Ause-
ram cor lapideum de carne vestra et da-
bo vobis cor carneum: et spiritum me-
um ponam in medio vestri. Spiritus
ergo sanctus interficit impiū: cum cor
eius conuertitur ab impietate ad piete-
tem. Qd si intelligim^o in illo impio an-
ticristum quem dominus. Ihesus inter-
ficiet spiritu oris sui nō puto: qz aliquis
attribuat virtutem illam spiritui vocis
humane tantum q̄tum spiritui diuino.
Si ergo spū factus intelligitur in hīs
dictis cuz pariter dicatur spū oris do-
mini cuius verbo celi firmati sunt id est
p̄ris: et spū oris domini ihu et spū la-
bioꝝ eius non apparet cur magis in-
telligi debeat pcedere de ore patris: q̄
de ore filij. Et si per hos patris intelli-
gimus essentiam patris: nō enī est aliud
os eius q̄ essentia eius vt sicut v erbum

Spiritus sancti

domini est de essentia eius. ita spūs oris eius non sit nisi de essentia eius: quid ap-
cius q̄ sicut spūs oris patris est de esse-
tia patris et p̄cedit: ita spūs oris et labi-
orum filij de filij essentia sit et procedat.
Puto em̄ quia nemo intelliget simplici-
ter vbi dictū est: uerbo do. te. fir. s. et s. o.
e. o. h. eoz verba transitoria et spm̄ qui
de h̄ aere assūp̄ per loquētis os emit-
titur: sed quōcunq̄ hoc aliquis expone-
re conatur sufficit: q̄ in illa sufflatione
domini in discipulos cuius feci mentio-
nem factum est ad significanduz quia de
eiusdem persone secreto procedebat ille
le spūs quem dabat de cuius oculo sp̄i-
ritus ille procedebat quem in sufflabat.
Deniq̄ cū scriptura significat aliquod
secretum per sensibilibus similitudines
nō per omnia que significant significā-
tur similia possunt esse. **N**on enim hoc
esset similitudo sed idempritas nisi for-
te quis dicere voluerit illam insufflatō-
nem ita simpliciter esse factam a sapien-
tia dei sine omni spiritali significatio-
ne sed neminem puto ita insensatum vt
h̄ sentiat. **I**tem filius dicit de spūs s̄cto.
Non enim loquetur a semetip̄o sed qui-
cunq̄ audiet loquetur. **Q**uid est nō lo-
quetur a semetip̄o sed quicunq̄ audiet
loquetur? **E**t quid ē ab alio habebit: q̄
loquetur nisi ab illo habebit scientiā eo-
rum que loquetur. **U**nde postq̄ dixit:
nō loquetur a seip̄o addidit: sed quecū-
q̄ audiet loquetur. **Q**uid est audire spi-
ritum s̄ctum nisi quasi discere. **E**t quid
est discere nisi scientiam accipere. **S**i ḡ
scientia eius non est aliud: nisi essentia
eius ab illo habet essentia a quo audit
ea que loquetur et que docet quomodo
idem est illi loqui q̄ docere. **N**on audit
autem: neq̄ habet essentiam ab illo nisi
a patre et filio. **V**eruz si habet esse a pa-
tre secundum supradictam rationē ha-
bet etiam a filio: unde et idem filius dū

cit. **I**lle de meo accipiet et annūciabit vo-
bis. **Q**uipe quid est aliud hoc dicere:
q̄ a me audiet hoc ē a me sciet quod an-
nūciabit vobis. **C**um dixit quecunq̄
audiet loquetur nō determinauit a quo
audiet. **C**uz vero ait de meo accipiet ne-
quis soli patri attribuat: quod ab alio
audit aperte se esse: a quo sicut a patre
scientiam siue essentiam accipiat demō-
strat. **S**icut enim cū dicitur non loque-
tur a semetip̄o sed quecūq̄ au. lo. si gni-
ficatur ab eo esse et procedere a quo au-
dit: ita cum profert filius de meo accipi-
et palam ostendit eum de suo: hoc ē de
essentia sua essentiam habere et procede-
re. **Q**uod enim diuina essentia nō est s̄
spiritus sancto est nec ip̄e accipit aliquid
de hoc quod sub se est. **Q**uare cum fili-
us dicit de meo accipiet nō aliud ibi su-
um significat q̄ suā essentiam. **I**llud for-
sitā quod dixit filius de meo accipiet:
aliter conabuntur intelligere q̄ ego ex-
posuerim. **S**ed quid dicent vbi ait **N**e-
mo nouit filium nisi pater: neq̄ patrem
quis nouit nisi filius. aut cui voluerit fi-
lius reuelare. **A**udiuim̄ quia nemo no-
uit patrem aut filium: nisi pater aut fili-
us: aut cui reuelat filius. **N**on dicit au-
tem nemo quasi nullus homo. **S**ed ac-
si diceret nullus omnino. **Q**uipe si h̄
intelligeret nisi adderet nō pater: quia
pater non est homo. **E**t cū ait: neq̄ pa-
trem quis nouit. **I**n hac monasillaba
dictione videlicet quis non magis in-
telligitur humana. q̄ quelibet persona.
Omnino igitur nullus habet hanc no-
ticiam nisi pater et filius et cui fili-
us reuelat aut itaq̄ spūs sanctus nō cogno-
scit patrem et filium: quod impium est
opinari: aut fili-
us reuelat ei sui: et patris
scientiam que non est aliud q̄ eiusdem
spiritus sancti essentia. **S**i debet: quia
licet filius: q̄stum ad pronuntiationem
attinet nllā ad hāc admittit noticiā nisi

De processione

se et patrem et cui ipse reuelat non tamen spiritus sanctus: aut ab illa separatū aut illū a filio accipere fatēdū ē quōd pater et filius non se cognoscūt nisi per hunc quod vnum sunt cum spiritu sancto. Et ideo cum ait pater et filius inuicem se nosse intelligēdū est simul spiritus sanctus. Et cum reuelat filius non spiritus sancto sed creature reuelat si in quibus dicit nos statim infirmus. Ergo ubi apte veritas sed quod verba oris eius pronūciāt negat spiritus sanctus nosse nisi reuelate filio patrem et filium dicunt nos: non tamen verba attendere debere quātū unitatē essentie que vna tribus et inseparabilis ē multo magis debemus huius unitatis seruare consequentiā de qua supra locutus sū cum eaz nulla: aut scripto: aut sensu negat auctoritas: nec profert aliquid quod contrariū sit: aut aliquomōdō repugnet. Eligant itaque greci vnum de duobus si apte volūt veritati resistere: aut scilicet spiritus sanctus non nosse patrem: aut filium nisi reuelante filio: aut propterea quod in hunc quod per se cognoscūt pater et filius vnum sunt cum spiritu sancto quōd ipsi dicuntur se persequi nosse ex necessitate vt in eadē noticia intelligatur spiritus sanctus. Nempe nihil est mediū si volūt hanc notiā a spiritu sancto: aut veritatē a verbis veritatis penitus abdicare. Que vtraque execranda vera confessio. Sicut enim ait veritas nō nouit filium: nisi pater neque pater quis nouit nisi filius. et cuius uo. si. re. Siquidē eligūt spiritus sanctus nosse patrem et filium per reuelatōem filij habet a filio nosse quod nō est aliud illi quod eē. Est igitur et procedit a filio quōd ab illo procedit a quo est. Si autē dicūt cum pater et filius dicuntur nosse se: quia essentia per quam se noscūt eadē est spiritus sancto conse qui spiritus sanctus eiusdē esse cōsortē notitie cum legit illum a patre procedere de quo ait filius ego et pater vnum sumus: confiteatur nobiscum: propter essentialē idēritatē patris et filij illū a filio proculdubio procedere.

Vero obicitur cum dicitur filius a patre nasci et spiritus sanctum a patre

et filio procedere quia quosdam gradus et quedam interualla constituimus quōd spiritus sanctus esse nō possit nisi filius prius nascatur a patre vt posterior sit filio spiritus sanctus: et ideo rectius dici quod pariter sint a patre filius nascendo et spiritus sanctus procedendo: ita vt nec filius a spiritu sancto sit: nec spiritus sanctus a filio sicut splendor et calor pariter sūt de vno sole: nec splendor a calore est: nec calor a splendore: si in quibus aliquid nō obicit assercioni respondemus. Nos nec gradus dignitatis ponim⁹ in deo qui vnum est: nec existēdo filium de patre aut spiritus sanctum de patre et filio interualla in eternitate que est extra omne tēps statui⁹. Sicut enim omnes cristiani fidē tenētes cōfitemur nec minorē: nec posteriorē filium eē patrem: quous non nisi de illo sit. Ita quod nos qui dicim⁹ spiritus sanctum de filio esse siue procedere: nec minorē: nec posteriorē eū filio fatemur. Nempe: quous splendor et calor de sole procedāt: nec possūt eē nisi si sit ille de quo sūt: nihil tamē prius: aut posteriorius in tribus in sole et splendore et calore intelligim⁹. multo itaque minor⁹ eū in rebus temporalibus ita sicut in eternitate que tēps non claudif predictē tres personē in existēdo susceptibiles interualli possint intelligi. Quod autē dicitur quia filius et spiritus sanctus sicut possunt esse de solo patre: vt nec filius sit de spiritu sancto: nec spiritus sanctus de filio sicut splendor et calor simul procedit de vno sole: vt alē non sit de altero nō recte hoc nobis opponit. Lū enim dicim⁹ filium de patre: et spiritus sanctus de patre esse filium fatemur deū et spiritus sanctum deū esse de patre deo: et has tres personas vnum solū deū eē et idēpm eē de eodē ipso. In sole xō nō dicim⁹ solē esse de sole cum splendor et calor est de sole: nec idēpm esse solem et quod est de sole: nec illa tria vnum eē solē. Nā si sol et splendor vnum eēt sol aut si sol et calor: sicut vnum sol eēt nec eēt: aut splendor eēt de calore cum eēt de toto sole quod idēpm eēt quod calor aut splen-

Spiritus sancti

dores de calore esse qui de solo haberet esse qui non a splendore differret essentia

Donamus tamen filium et spiritum sanctum ita pariter esse de solo patre: sicut calor et splendor sunt de vno sole. Sed si ita est unde habet qui hoc dicunt quod spiritus sanctum confitetur esse filium et filium negat esse spiritum sanctum. Nam sicut nulla ratio admittit ut calor sit splendore: aut splendor calidus ita non patitur veritas ut spiritus sanctus magis sit filius: quam filius spiritus sancti. Quapropter si negare non audet spiritus sanctum esse filium negat filium et spiritum sanctum ita esse pariter de solo patre sicut sunt splendor et calor de vno solo. Quare si hoc nobis obiiciunt quod dixi de splendore et calore solis nec cum illis nec contra nos est.

Sicut nobis dicitur ne omnino separentur filius a patre in comunione in hac spiritus sancti processione asserunt eum de patre per filium procedere. Sed hoc quod intelligi possit non videtur persertim cum nusquam legantur de hoc aperte probare queant. Nam si hoc sibi suffragari existimant quod legimus de deo quia ex ipso et per ipsum in ipso sunt omnia: ut ex quo sunt omnia sit pater: et per quem filius et in quo spiritus sanctus et inter omnia que sunt per filium spiritus sanctus accipitur: hoc quidem quod ex patre sint omnia et per filium in spiritu sancto sine scrupulo accipimus illud quod spiritus sanctus sit inter omnia que sic esse dicit apostolus nimis est scrupulosum asserere. Impossibile namque est vnum quilibet de illis tribus personis inter illa omnia claudere et duas alias excludere. Quod si pater et filius sunt inter omnia que sunt ex patre et per filium et in spiritu sancto videat mens rationalis quanta sequatur confusio. Cum ergo dicat apostolus ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia intelligere debemus sine dubio omnia creata a deo que ita sunt ex ipso: et per ipsum: et in ipso sicut aliud ex alio: et per alium: et in alio. Quicquid enim factum est non est idem deo sed ab illo aliud. Spiritus autem sanctus non est aliud sed idem ipsum quod pater et filius vti

quod nihil aliud intelligi potest quo ostendi possit spiritum sanctum per filium de patre sicut aiunt procedere. Quod enim pater et filius non differant in unitate deitatis: nec spiritus sanctus procedit de patre nisi de deitate: sed si eadem deitas est filii nequit intelligi: quod procedat de deitate patris: per deitatem filii et non de eiusdem filii deitate nisi forte quod dicat spiritum sanctum non procedere de deitate patris: sed de paternitate nec per deitatem filii sed per filiationem que opinio sua se patienti fatuitate suffocat. Quod si dicitur quia cum dico illum procedere de deitate patris et filii non possumus deitatem spiritus sancti ab hac patris et filii deitate seperare quod omniam vna et eadem est deitas trium: et ideo sequi si de deitate patris et filii procedit de sua quoque eum procedere et ob hoc spiritum sanctum de seipso procedere. Ad hoc iam supra me sufficiens memini respondisse quia nulla persona ex seipsa esse potest: nam sicut filius cum est de patris essentia quibus non sit alia: sed eadem filii essentia que est patris non tamen est de seipso sed de patre solo ita spiritus sanctus cum est de essentia patris et filii: que est eadem illi non tamen de seipso: sed tantummodo de patre et filio dicitur. Cur non similiter dicere possumus spiritum sanctum de patre per filium procedere sicut dicimus a patre omnia per verbum facta quod est filius. Sicut enim cum pater facit per verbum suum non facit per aliud: quam per hoc quod ipse est: hoc est per essentialem potestatem: que est eadem verbi: et non dicitur tamen facere nisi per verbum: cur non similiter spiritum sanctum a patre procedere per verbum cum non procedat de patre nisi de hoc et per hoc quod idem est illi cum filio quibus non ut creatura: sed ut ad ipsum de eodem ipso. Videamus quod sequitur si hoc dicimus et pater sit inter nos. Nepe que facta sunt a patre per verbum facta sunt ab ipso verbo. Spiritus enim deus namque dicitur. Quicquidque pater fecerit hoc et filius similiter facit.

De processione

Dicamus igitur quia spiritus sanctus cum procedit a patre per filium procedit et a filio similiter sicut que facta sunt a patre per verbum facta sunt similiter ab ipso verbo. Nisi forte intelligunt spiritus sanctus procedere de patre per filium quemadmodum cum fons fluit in rivum et rivus colligitur in lacum dicitur lacus esse de fonte per rivum. Sed ibi non est rivus in fonte sed extra fontem: sicut est filius in patre non extra patrem. Quare sic non est spiritus sanctus de patre per filium sicut est lacus de fonte per rivum. Si tamen sic est negari nequit esse de filio quous sit de patre per filium sicut fatendum est lacum esse de rivum: quous sit de fonte per rivum. Qui enim negat lacum esse de rivum quoniam prius est de fonte rivum dicat se non esse de patre suo sed de adam: quoniam per patrem suum est de adam. Dicat etiam filium virginis non esse de maria nec de david nec de abraham quoniam isti prius fuerunt de adam: et dicitur filium esse quod dictum est abrahe. In seic tuo benedi. o. g. et ad david de fructu. v. e. t. p. l. se. ru. a. Et ad maria. B. n. d. i. c. t. u. s. f. r. u. c. t. u. s. v. e. t. r. i. t. u. i. Dicatque christum non esse semine hominum vel fructum sed ad eum quoniam isti ab illo descendunt. Sed neque de adam est filius: quous sit de limo de quo factus est adam. at inferretur: benedictum spiritus sanctus non procedere de filio sed de patre et filio: sicut dicitur lacum esse de fonte et de rivum. De processione namque verbo questio est in nos quous vos asseritis esse de filio nos negamus. Ecce enim videtis rivum de fonte procedere quasi de originali principio: lacus autem non procedit sed colligitur de rivum: quous habeat esse de illo. Ita igitur etiam: si spiritus sanctus habeat esse de filio non tamen procedere proprie dicitur de filio sed de patre quasi de principio hoc forsitan diceret recte si filius nascens de patre procedere extra patrem et medio quousda spacio interveniente prius intelligeret esse spiritus sanctus de patre quous de filio: sicut rivus de fonte fluens extra fontem procedit et quousda intervallo in lacum colligitur et prius est lacus de fonte quous de rivum et ideo est de fonte per rivum.

non de rivum per fontem. Verum est cum filius nascens de patre non exeat extra patrem: sed in ipso manens nec loco nec tempore nec essentia diversus sit a patre et cum unum sit idemque pater et filio id unde procedit spiritus sanctus nec intelligi potest nec dici potest spiritus sanctus procedere de patre et non de filio. Non ergo videtur quous rone dicatur spiritus sanctus non procedere de filio: sed de patre per filium: cum etiam si per filium nequeat non de filio. Si quis tamen vult dicere filium de patre procedere magis proprie: quous spiritus sanctus de filio quous spiritus sanctus de illo sit: sicut rivus magis illi videtur procedere de fonte quous lacus de rivum non concedat spiritus sanctum procedere de filio de quo habet esse sicut lacus de rivum nos non negamus nascens aliquomodo procedere de illo: de quo nascitur et spiritus sanctum asserimus suo modo non quasi de duobus fontibus sed vere de uno fonte procedere ita tamen ut nomine necessitatis: nec processio filii amittat: nec spiritus sancti processio recipiat. Non est igitur cur magis dici debeat filius procedere de patre: quous spiritus sanctus de filio.

Discretius consideremus quous lacus sit de fonte pariter et de rivum ut per hoc sit per temporale et locale aliquid potest intelligi quous eternum est cognoscimus spiritus sanctus esse de patre et filio. Multa enim in horum consideratione sicut in epistola ad venerabilem memorie vrbani de incarnatione verbi scripti inveniuntur que uni deo et tribus personis per quousdam similitudinem aptantur. Constat enim quia una eademque aqua est: que et fons et rivus et lacus dicitur non tres aque quousuis tres sint fons rivus et lacus. Discernamus itaque inter fontem rivum et lacum et videamus quomodo singula hec cum tria sint in una intelligantur aqua. In fonte quidem de abisso ascendens aqua ebullit in rivum de fonte descendens: fluit in lacum colligitur et manet. Per fontem ergo intelligitur aqua de abisso ebullit:

Spiritus sancti

ens p riuū quia de fonte fluit p lacuz qz
simul ibi coadiuuat. **U**idem autē qz ri
u^o nō est de h vnde aqua fons dicit: sed
de hoc quod est idēz de aqua: nec lacus
est de hoc: vnde aqua dicit fons aut ri
uus sed de ipa aqua q̄ vna z eadē est in
fonte z riuo. **N**on ergo de h vnde diffe
rūt fons z riuus: sed de h in quo vnum
sūt lac^o existit. **S**i ergo nō magis fōs ē
h vnde lacus est q̄ riu^o neq̄t intelligi la
cus magis esse de fonte q̄ de riuo. **S**ic
itaq̄ cū dicit deus p̄r aut filius aut spi
ritus factus vna in tribus intelligit esse
tia et vnus deus quod nomē est ipsius
significatū essētie sed in p̄re intelligitur
signēs in filio genit^o in spūs factō singu
lari quodāz ineffabili mō pcedēs. **Q**uē
admodū igit lacus nō est de h vnde di
uersi sūt abinuicē fons z riu^o s̄ de aqua
in qua vnū sūt ita spūs fact^o nō est de h:
vnde alij sūt abinuicē p̄r z filius s̄ de di
uina essētia in qua vnus sunt. **S**i ergo
non magis est p̄r h vnde spūs sanct^o est
q̄ fili^o intelligi nequit: cur magis sit de
patre q̄ de filio. **Q**uod si dicūt nō esse
euz posse ex duabus causis siue ex duo
bus principijs respōdemus quomō si
cut nō credim^o spūs sanctū esse de h vnde
de duo sunt p̄r z fili^o: sed de hoc in quo
vnum sunt ita nō dicimus duo ei^o p̄ri
cipia sed vnū principiu. **Q**uipe cū di
cimus deum principium creature intelli
gim^o p̄rem z filium et spūs factum vnus
principius nō tria principia sicut vnū crea
tozem nō tres creatores q̄uis tres sicut
p̄r z filius z spūs fact^o qm̄ p hoc in quo
vnū sunt nō per hoc in quo tres sūt est
pater aut filius aut spiritus factus prin
cipius siue creature. **S**icut igit q̄uis
p̄r sit principium z filius sit principium: et
spūs factus sit principium non tamē sunt
tria principia sed vnum: ita cum spūs san
ctus dicit esse de p̄re z de filio non ē de
duob^o principijs sed de vno q̄ est pater z
filius sicut de vno deo q̄est p̄r: z filius

si tamen dici debet deus habere p̄ncipi
um aut cām. **P**incipium nāq̄ videtur
non nisi rei incipētis esse: z causa nō ni
si effectus alicuius et spūs sanct^o nūq̄ in
cepit esse nec est effectus alicui^o. **E**t em̄
incipit esse p̄ficit de non esse ad esse. **E**t
nomē effectus rei que fit aptari videtur
pprie. **Q**uō tamē v̄x est filium esse de
p̄re z spūs factuz de p̄re filio si suo quo
dam z ineffabili mō intelligit quō aliē
p̄ferri nequit dici nō icōgrue potest pa
ter quodamō p̄ncipium filij z p̄r et fili^o
p̄ncipium spūs sancti. **N**ec tamē duo cō
fitemur p̄ncipia: vnum p̄rem z filiu^oz al
terum p̄rem et filium ad spūs sanctum.
Sicut nō credimus alium deum patrē
de quo est filius z alium deum p̄rem et
filiū de q̄ est spūs fact^o q̄uis de eodē do
siue de eodē p̄ncipio suo q̄sq̄ mō sit alē
scilicet nascendo: alter pcedēdo s̄ quo
dam singulari z ineffabili mō intelligit
ista p̄cessio. **P**rocessio nāq̄ modis mul
tis dicitur de quib^o iste solitarius intel
ligitur sicut necessitas filij singularis cō
gnoscit. **I**diēp̄m intelligitur si dicimus
p̄rem esse cām filij z p̄rem et filium cām
spūs sancti. **N**on em̄ duas possumus di
cere causas. aliā videlicet filij aliā spūs
facti sed vnam: quemadmodū non duo
dij sunt sed vnus deus de quo est filius
et spūs sanctus.

Si aut querit cum dñs dixit euz
venerit paraclitus spūs verita
tis qui a p̄re p̄cedit cur non ad
didit z a filio vel a me si sic voluit intel
ligi nō est h inusitatum in dictis illi^o vt
cū attribuit aliquid p̄ri quasi soli vel si
bi vel spūs factō velit in alijs intelligi qd̄
de vno loquit: nā cū dicit br̄s es. **S**i
mon bariona qz ca. z san. non re. t. s̄ p̄r
me^o q̄ est in celis nō ip̄e fili^o z spūs fact^o
intelligēd^o ē reuelasse cū p̄re. **Q**uā em̄
p̄r nō reuelat p̄ h qz p̄r est s̄ p̄ h qz de^o ē
et idē de^o est p̄r z fili^o z spūs. seq̄tur vt
q̄ reuelat p̄r reuelet fili^o z spūs sanctus.

De processione

Item cum dicit nemo nouit filium nisi pater
neque pater quis nouit nisi filium et cui uoluerit
filius reuelare: quasi solus filius cognoscat
et reuelat patrem: et solus pater cognoscat
filium: intelligendum est ibi reuelare et nosse
tribus personis esse commune quod non per hoc
quod alii sunt ab inuicem: sed per hoc quod unus
sunt pater et filius: et spiritus sanctus cognoscent
et reuelant. Cum enim dicit pater nosse filium
et filium nosse patrem et reuelare se et patrem:
apte uult intelligi quia pater cognoscat
spiritum sanctum et filius noscit et reuelat
spiritum sanctum: quoniam id ipsum quod est pater
et filius est et spiritus sanctus. Similiter cum
dicit qui me uidet uidet et patrem non est
separandum spiritum sanctum: quod quod uidet
hunc unde unus sunt pater et filius et spiritus
sanctus non potest uidere unum de his tribus
sine aliis duobus. De spiritu sancto quoque
dicit ad apostolos. Cum autem uenerit ille spiritus
veritatis deus uos omnes: uos quasi solus
spiritus sanctus doceat omnes ueritatem: cum
nec sine filio doceat omnes ueritatem. Non
enim per hoc quia est spiritus alicuius scilicet
patris et filii et spiritus per hoc quod unus
est cum patre et filio idem per hoc quod
deus est docet omnes ueritatem. Videtis
igitur quod in his quae perposui quod uni
quasi soli attribuit ab aliis non possunt
personis separari. Multa huiusmodi in sacra
scriptura legimus ut quod de uerba persona
singulariter dicitur indifferenter de tribus
intelligatur. Quicquid enim de uerba persona
pronunciatur de aliis pariter oportet
intelligi: nisi cum de hoc unde alie sunt
ut dixi ab inuicem obuiare cognoscitur.
Quapropter cum credimus spiritum sanctum de
patre procedere quoniam deus de deo: id est
essentia spiritus sancti de essentia patris que
una est tribus esse intelligitur: necesse est
ut de filio eum similiter esse confiteamur si
filius non est de illo de hoc enim est spiritus
sanctus quod est filius et quod est pater.

Ed dicit aliquis Ideo intelligimus
filium et spiritum sanctum reuelare
quod solus pater reuelare dicitur:

et patrem et spiritum sanctum reuelare nosse
quod solus filius facere dicitur: et patrem et filium
docere quod spiritus sanctus docere promittitur
quia quod de uno solo in uno loco legitur
de aliis alibi apte significatur. Cum uero
dicit spiritum sanctum de patre procedere non
legimus alicubi eum de filio procedere. Per
quod mouemur non nostro sensu quod nisi
quod dictum est asserere. Ad quod respondemus
quia potius docemur per hec que sic dicta
sunt ea que in similibus dictis tacentur
similiter intelligere: presertim cum ex
his que dicuntur nulla ratione contradicente
ea que non dicuntur rationabili necessitate
consequi aptissime uidemus. Cum enim
dicit dominus ad patrem: hec est aeterna uita
eterna ut cognoscat te solum uerum deum
et quem misisti in mundum christum. An ideo
debemus separare ab hac salubri et uitali
cognitione spiritum sanctum: quia nisi legitur.
Hec est autem uita eterna ut cognoscat
patrem solum uerum deum et spiritum sanctum:
aut hec est uita eterna ut cognoscat filium
solum uerum deum et spiritum sanctum. Aut
cum legimus quod sicut pater habet uitam in
semetipso sic dedit et filio uitam habere in
semetipso dicimus spiritum sanctum non habere
a patre a quo est ut habeat in semetipso
ipsam sicut habet pater et filius quoniam
hoc nisi dicitur filius de spiritu sancto
sicut de seipso. Item cum dicit pater in
me est et ego in patre et qui uidet me
uidet et patrem: an negabimus spiritum
sanctum esse in patre et filio et patrem
et filium esse in spiritu sancto aut eum
qui uidet filium uidere spiritum sanctum
sicut uidet patrem: si hec non eadem
pronunciatione leguntur que de patre
et filio preferuntur: immo quoniam unus
idemque deus est pater et filius et
spiritus sanctus cum dicitur cognoscere
solum uerum deum patrem et filium
esse uitam eternam inseparabiliter
intelligendum est in illa cognitione
spiritus sancti et cum legimus quod
sicut pater habet uitam in semetipso
sic dedit filio uita in semetipso habere.
Et cum audimus pater in me

Spiritus sancti

est et ego in patre: et qui me videt: videt et patrem cognoscere debemus per hec que ita dicuntur quia spiritus sanctus non est extra patrem et filium: aut pater et filius extra spiritum sanctum quia per visionem filii videtur spiritus sanctus sicut pater. Sicut enim non est alius deus pater: alius deus filius. alius deus spiritus sanctus sic non habet deus in se ipso aliud quam deus non est deus extra deum nec deus dissimilis deo. Denique ubi legitur in prophetia aut euangelista aut apostolo his verbis deus unum esse tres personas: aut unum deum esse trinitatem aut deum de deo. Sed neque illo simbolo in quo non est plata processio spiritus sancti de filio invenitur nomen trinitatis. Quod autem ex his que legimus hec aptissime secuntur ostendit ea et corde credimus et ore confitemur. Quare non tantum suscipere cum certitudine debemus que in sacra scriptura leguntur: sed etiam ea que ex his nulla alia contradicente ratione rationabili necessitate sequuntur.

Quævis que supradicta sunt sufficere possint adhuc tamen aliquid addam. Unde spiritus sanctus cognoscatur esse de filio. Confitentur greci nobiscum spiritum sanctum esse spiritum dei et spiritum patris et spiritum filii. Quæro itaque si eodem modo intelligitur esse illud spiritum dei et spiritum patris et spiritum filii aut dissimiliter. Certum est autem quod non spiritus dei sicut possessio ut cum dicitur equus alicuius vel domus. Dator enim est qui possidet quam quod possidet. Deus autem non est maior spiritus sancto quam spiritus sanctus est deus nec deus est maior deo. Neque dicitur spiritus dei ut membrum dei sicut manus vel pes hominis: non enim deus habet membra aut partem ullam. Quod ergo intelligitur est spiritus esse dei. nisi hoc quod est ex deo est? Non autem signat aliud nomen patris quam deum quod est pater aut relationem eius ad filium ex quo nomen patris habet. Similiter dicitur de filio. Quid namque intelligitur in nomine filio: nisi deus qui filius est aut relatio que refertur ad patrem per quam filius appellatur.

Sed nullus sensus capit spiritum sanctum esse spiritum patris aut filium secundum quod alter est pater alius filius sed secundum quod uterque unus idemque deus est. Quare idem est intellectus cum dicitur spiritus sanctus spiritus dei et spiritus patris et spiritus filii: sed spiritus dei et spiritus patris dicitur quod est et procedit de deo et de patre. Itaque est et procedit de filio quod eodem sensu spiritus filii dicitur. Nam cum dicitur spiritus sanctus spiritus dei et spiritus domini si non intelligimus ibi spiritum filii eo sensu quo spiritum patris: aut sepabimus filium a nomine dei vel domini aut bifariam intelligemus spiritus dei siue spiritus domini. Sed unde hunc habent sensum aut ubi legitur in sacra scriptura quod simile non intelligatur de patre et de filio cum legitur spiritum dei et spiritum domini: aut quid invenitur: unde hoc non sequitur. Nam si dicitur cum dicitur spiritus patris duobus modis intelligitur. Est enim spiritus patris quia est de patre et quia datur a patre filii vero spiritus non est nisi quia datur a filio: hoc est quod quero unde habeant: et si dicitur quod in nulla autentica dictum est pagina: nec sequitur ex eo quod scriptum sit ibi cur nos reprehendant: cum dicimus spiritum sanctum procedere de filio quia hec verba non legunt cum ex his que legunt et credunt hoc ex necessitate sequi intelligamus. Iudicet ergo ipsi quid potius suscipiendum sit quamvis in sacra pagina utriusque taceatur: an hoc quod nos dicimus spiritum sanctum procedere de filio quod ostendimus ex his consequi que veraciter credimus an quod ipsi dicunt spiritum sanctum aliter esse patris aliter filii quod nec auctoritate nec ratione nec ex his que certa sunt possunt ostendere utriusque aut debent cessare ab hac sua sententia si tamen hoc dicunt ut audio quod spiritus sanctus aliter est filii spiritus: quam spiritus patris: cum hoc nusquam legant vel unde hoc possunt aut saltem nos non reprehendere debent quod dicimus spiritum sanctum procedere de filio quamvis his verbis non legamus quam ex his que pariter credimus hoc consequi monstramus.

De processione

Sed si cessant ab hac sua assertione credant pariter nobiscum spiritum sanctum simile esse patri et filio spiritum et intelligant eum a filio sicut a patre procedere: et si nos reprehendere desinunt fateatur nobiscum hoc unde cognoscunt nos reprehendi non debere.

Ad hoc autem ut nos reprehendant in simbolo illo quod pariter nos et illi suscipimus et tenemus addidisse spiritum sanctum a filio procedere: et quaeritur hoc factum sit et quare hoc prius eorum ecclesie monstratum non est: ut communiter consideraretur et communi consensu adderetur quod addendum erat: ad hoc in quibus responsus sufficiens habemus. Nam si queritur cur factum sit dicimus quia necesse erat propter quosdam minus intelligentes qui non animaduertebant in illis que uniuersa credit ecclesia contineri: et ex his sequi spiritum sanctum de filio procedere ne forte hoc credere dubitarent. Quod si necessarium fuerit pro illis qui hoc negant quia in illo simbolo positum non est cognoscimus. Quia igitur necessitas cogebat et nulla ratio prohibebat et vera fides hoc admittebat fiducialiter asseruit latinitas quod credendum et confitendum esse cognoscebat. Scimus enim quod non omnia que credere et confiteri debemus ibi dicta sunt nec illum qui symbolum illum dictauerunt voluerunt fidei christianam esse contentam ea tantum modo credere et confiteri que ibi posuerunt ut alia taceam non ibi dicitur deus ad infernum descendisse quod tamen pariter et nos et greci credimus. Si autem dicitur nullo modo debuisset corrupti symbolum tanta auctoritate firmatum nos non iudicamus esse corruptionem ubi nihil addidimus quod his que ibi dicta sunt aduerset. Et quis defendere possimus hanc adiectionem non esse corruptionem si quis tamen hoc contentiose voluerit asserere respondemus nos illud non corruptum esse sed aliud nouum edidisse illud secundum proprietatem greci dictaminis trans-

latum cum illis integrum seruamus et ueneramur. Illud autem quo frequentius in populi audientia utimur legitimo more dictatum cum additamento supra dicto edidimus. Quod autem queritur quare hoc grecorum ecclesie consensu factum non est respondemus: quia et nimis erat difficile latinis eorum episcopos ad consulendum de hac re colligere: nec erat necesse. Unde non dubitabant hoc in questionem adducere. Que est enim ecclesia que vel per amplitudinem unius regni dilatatur cui non liceat aliquid secundum rectam fidem constituitur quod in conuentu populi utiliter legatur aut cantetur? Quamto ergo magis licuit latinis hoc constanter proferre in quo omnes gentes et omnia regna que latinis utuntur litteris pariter concordant.

Colligamus breuiter quod supra pluribus rationibus effectum est. Constat inexpugnabili ratione spiritum sanctum esse de filio sicuti est de patre: nec tamen esse de duobus diuersis sed de uno. Ex eo enim quod pater et filius unum sunt: id est ex deo et est spiritus sanctus: non ex eo unde alii sunt abinuietate. Sed quomodo deus de quo est spiritus sanctus est pater et filius: idcirco vere dicitur esse de patre et filio qui duo sunt. Et quomodo pater non est prior aut posterior filio aut maior aut minor nec alter magis aut minus est deus quam alter non est spiritus sanctus prius de patre quam de filio: nec de filio quam de patre nec maior nec minor est existens de patre quam existens de filio nec magis nec minus est de uno quam de altero. Nam de altero si prius aut posterior: vel maior vel minor aut magis aut minus de uno esset quam de altero ex necessitate sequeretur: aut ut spiritus sanctus non esset de hoc in quo unum sunt pater et filius: aut ipsum unum ipsum non esset perfecter simpliciter unum sed esset ibi aliqua diuersitas de qua illa quam dixi in existendo de eodem uno spiritus sancto esset uarietas. Sed dici non potest quod spiritus sanctus non sit de hoc in quo unum sunt pater et filius: alioquin non esset de deo

spūssancti

nec credi debet q̄ in ip̄o vno sit sc̄dm q̄ est aliq̄ diuersitas. Quare nec p̄us nec p̄ nec maior aut minor nec magis aut minus ē spūssanct̄ de p̄re q̄ de filio: aut de filio q̄ de p̄re. Nō em̄ vn̄ idēq̄ spūssanct̄ q̄ semel ē de dō toto magis: aut min̄ p̄r eē devno et sūmo simplici dō. Qd̄ si dic̄ q̄ spūssanct̄ p̄ncipalit̄ est de p̄re q̄si magis sit de patre q̄ de filio nō ita dicendū est vt itelligat̄ illa p̄dictay varietatū inesse s̄ qm̄ filī? h̄ q̄ ē de p̄re habet idcirco h̄ ip̄m q̄ spūssanct̄ est de filio habere de patre de quo habz eē non incōueniēt asserit̄. Qm̄ cū sic habet esse de p̄re vt omnino idip̄m sit q̄ pat̄ et vnus idēq̄ deus sicut solus et simplex deus non potest eē maior v̄l minor seip̄o nec prior nec posterior nec aliqd̄ in se habz diuersū sic filius: nec p̄or nec posterior: nec maior nec minorē p̄re: nec habet aliqd̄ in se diuersum ab eo. sed sicut habet ab illo p̄fecte esse ita habet p̄ omnia ab eodem equale illi et simile immo idip̄m esse. Quapropt̄ sicut p̄r nō est magis deus q̄ filius q̄uis filius habeat eē de p̄re ita nō est magis spūss. de p̄re: q̄ de filio: licet filius de p̄re habeat: vt de illo sit spūssanctus. In eo em̄ in quo est vn̄ idēq̄ cū p̄re id ē in eo q̄ deus est nec est alius ille et alius p̄r neq̄ dissimiliter sūt id qd̄ sūt sed in eo qd̄ ille est pater iste est filius: alī est ille et alius iste. Et sicut filius non est alius deus: q̄ pater ita sc̄dm qd̄ deus est nō habet aliqd̄ ab alio q̄ a seip̄o. Nā cū dicim̄ deuz de deo filiū de p̄re. nō aliū intelligim̄ deū de deo alio sed eūdem ip̄m deū de eodē ip̄o deo: q̄uis dicam̄ aliū de alio filiuz sc̄licet de p̄re. Sicut em̄ supra dictū est quēadmodū deus sc̄dm nomen significās vnitatē nullā recipit diuersitatē ita sc̄dm noīa significātia deuz esse de deo: necesse admittit pluralitatē. Si ergo dic̄ q̄ spūssanctus p̄ncipaliter a p̄re sit nō aliud significat̄ q̄ q̄r ip̄e filī de quo est

spūssanctus a p̄re habet hoc ip̄m vt spūssanct̄ sit de illo qm̄ id qd̄ est habet a p̄re. Nō quēadmodū in reb̄ creatis cū aliqd̄ asserim̄ esse p̄ncipaliter volumus significare q̄ magis sit h̄ q̄ dic̄ esse p̄ncipaliter q̄ illud ad qd̄ refert̄.

V Cū dispēsator alicui dñi eius p̄cepto pascit familiā dom̄: dom̄ p̄ncipalit̄ et magis eaz pascere recte dic̄ q̄ dispēsator. Nāz non oīa que sūt dñi dispēsatoris equaliter sicut ea que sūt p̄ris filij quoq̄ sūt nō in equaliter. Queret forsītā aliq̄s et mirabitur dicēs. Quō potest intelligi vt habeat aliqd̄ esse de aliquo et non sit aliquo: mō id de quo est p̄ncipalī et dignius et h̄ qd̄ ex eo est quodamō minus et quasi secundariū p̄fertim̄ cū id qd̄ est de aliquo videat̄ indigere vt sit ex eo quod est. Illud vero de quo ē nequaquā egeat eo qd̄ de se est. Ad quod respōdendū: q̄ sicut essentia dei valde diuersa et aliena est a creata essentia: ita cū dicim̄ deū de deo existere nascēdo vel p̄cedēdo lōge aliē intelligenda est ista natiuitas siue processio qm̄ cuz dicim̄ in alijs rebus aliqd̄ nasci vel p̄cedere. Ibi em̄ nihil est aut natura aut tpe aut ī aliquo p̄r̄ aut posterius magis aut minus aut aliqua rōe aliquo indigēs sed totū q̄ est nō tñ equale vel simile sibi et coeternū q̄ idēz sibi ipsi et p̄ se sibi ipsi oīno sufficiens: nec nascit̄ vel p̄cedit ibi aliud quasi de non esse p̄ficiens ad esse. Sicut igit̄ intellectus n̄ non potest trāsire vltra eternitatem vt quasi de p̄ncipio eius iudicet: sic nō potest de hac natiuitate vel processione: nec debet ad similitudinem creature sentire vel iudicare. Sed qm̄ et qd̄ nascit̄ et qd̄ p̄cedit nō est aliud nisi id de q̄ est nascēs vel p̄cedēs q̄ est sol̄ et vnus dē sicut idē dē nō est seip̄so maior vel minor ita in tribus h̄ est in p̄re et filio et spūssanct̄o nō est aliud maius vel minus: nec est alī alio h̄ qd̄ est maius v̄l min̄: k

De processione

quis verum sit quod deus est de deo nascendo et procedendo. **E**cce videmus quanta veritate et quanta necessitate sequatur spiritus sanctus de filio procedere. Quod si verum non est: aut aliquid eorum ex quibus hoc diximus consequi falsum est quod est contra christianam fidem quam cum grecis tenemus aut non consequenter conclusimus quod ostendi nequit. Quare si verum non est fides christiana destruitur. **P**aliam etiam est intelligendum si falsum esse potest inquit quia nulla inde veritas nascitur. **C**onsideramus quoque quid eveniat cum per hoc asseritur. **U**tique si verum est spiritus sanctus procedere de filio sicut a patre sequitur: quod filius spiritus est sicut patris et mittitur et dat a filio sicut a patre quod divina docet auctoritas: et nulla penitus sequitur falsitas. **E**t autem processio spiritus sancti a filio negata tantam inducat falsitatem ut illa ex quibus eam consequi monstravimus destruat contra fidem christianam nec ullam generet veritatem et asserta tantam probet veritatem sicut ostendimus nec ullam vllatenus secum trahat falsitatem cogitet corrationale qua ratio illam excludat a fide christiana. **D**enique si error est hanc credere de filio spiritus sancti processione ipsa divina auctoritas nos in errorem inducit cum illa ex quibus hoc sequitur processio et que illam sequuntur nos docet nec alicubi aut illam negat aut illi quod repugnet aliquomodo pronunciat auctoritas. **S**i ergo opponitur quod nullam eam profert divina auctoritas. **I**deo non esse dicendam dicatur similiter quod nullam illam negat nec aliquid dicit quod repugnet non esse negandam. **D**icimus etiam quod satis illam affirmat cum illa asseritur unde probatur et nullomodo aliquid significet unde negetur. **P**roter ergo sicut supra promisi propter hoc quia filius existit nascendo et spiritus sanctus procedendo. **H**ac quoque causa quod scilicet spiritus sanctus est de filio eos de invicem non posse dici et propter hoc solum filium non posse esse de spiritu sancto. **N**am quod ut dictum est aut filius est de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. **S**i non esset spiritus sanctus

de filio sequeretur: de spiritu sancto filius esse. **A**paret itaque per supradictas rationes quia pater est deus de quo deus est: et non est deus de deo: et filius est deus de deo et deus de quo est deus: et spiritus sanctus deus de deo nec est deus de quo est deus. **E**t quis de patre sint duo idem filius et spiritus sanctus. non tamen duo dii sunt de patre sed unus est deus qui est filius et spiritus sanctus. et licet duo sint de quo et filius et quod est de filio: idem pater est spiritus sanctus. non tamen sunt duo dii sed unus deus qui est pater et spiritus sanctus. et quatenus spiritus sanctus sit de duobus id est de patre et filio non tamen de duobus est dii sed de uno deo qui est pater et filius. **S**i autem pater et filius et spiritus sanctus bini considerentur liquet ex hijs que dicta sunt quod necesse est alterum ex altero: aut esse: quia ille non ex se est: aut non esse quod illa est ex se. **N**am si consideramus patrem et filium videmus: filium esse de patre: quod pater non est de illo: et patrem non esse de filio: quod filius est de patre. **E**t similiter si considerare mus conferendo patrem et spiritus sanctum invenimus spiritus sanctum esse de patre quia non est de illo pater: et patrem non esse de spiritu sancto: quia spiritus sanctus de illo est. **I**ta quoque si filius et spiritus sanctus quod sunt ad invicem speculemur intelligimus spiritus sanctum esse de filio: quod filius non est de illo et filium non esse de spiritu sancto. quod spiritus sanctus est de filio. **A**paret igitur quod supra dixi quod relationes predictae licet sint in uno non possunt unitati immittere pluralitatem suam nec unitas relationibus singularitatem suam. **P**orro sex sunt differentie patris et filij et spiritus sancti. ex hijs nascentes nominibus. id est habere patrem et non habere patrem habere filium et non habere filium: habere spiritus sanctum de se procedentem: et non habere spiritus sanctum procedentem. **H**arum differentiarum singulus quisque habet unam propriam qua differt ab alijs duobus et duas ita communes et proprias ut quae communitate unica differat ab altero. **P**ater namque habet filium solus qua differt ab alijs duobus habet spiritus sanctum procedentem de se quae commune est illi cum filio et quo differt

spūsancti

a spū. **P**rem autē nō habet sicut nec spiritalis, et in hoc differt a filio filius solus habet prem in quo differt a preter spū. ē illi cōmune cū pre sicut dictū est quia pcedit de illo spū. **U**nde ab eodē spū. diuisus est: caret autē filio sicut spūsanctus: vnde discrepat a pre. **S**pūsanctus solus est de quo alius nō pcedit cōmune est illi cū patre vt dixi nō habere patrem in quo dissimilis est filio cū filio qz est illi cōmune vt iā mōstratū est non habere filium vnde patri nō concordat. **S**olus itaqz pre est qui est de nullo et de quo sunt alij duo. **S**olus ecōtra spū. est qui de duobus et de quo nullus solus filius qui de vno et de quo vnus. **E**st autē tribus cōmune ad duas habere relationē: pre em ad filiū et ad spū. s. referē sicut ad illos qui de se sunt: filius ad prem et ad spū. s. qui est de patre et spū. de illo spū. ad prem et filiū qz est de vtroqz. **P**ossidet ergo vnusquisqz suas proprietates quaz collectio in alio nō est eadē ad similitudinem diuersoz hoīm psonarū. **P**er hoc em hoīm psonē diuerse sūt abinuicez quia vniuscuiusqz proprietatū collectio nō est in alia eadem tñ aliquid. **N**am in psonis hoīm si vna est perōa: vnus est hō et si vnus est hō: vna est psona. **I**tem si plures sūt psonē plures qz sūt hoīes et si isti plures sūt ille et pluralitatez non effugiūt. **I**n deo vero quā tres psonē sint vnus tamē est deus et licet sit vnus deus: nequaqz tamē psonē pluralitatem amittūt. **I**n hoc itaqz qd relatiōe deus ad deū dicit: sicut plures hoīes psonarū admittit pluralitatem et diuersitatem. **I**n hō vero quod p se: id ē in deo isepabile ad similitudinem vni⁹ hoīminis seruat singularitatem pluralitatis nā qz hūanaz psonaz nō est in plurib⁹ hoīminibus nec vnus hō pluralitatez accipit psonarum. **D**eus vero vnus est tres psonē et psonē tres vn⁹ deus hō itaqz mō: nec vnus: nec diuersarū integre seruat

aliarum psonaz proprietatem.

Quā autē ita sit quā in p̄fata epistola de incarnatiōe verbi de hoc aliquātulum diximus breuiter tñ hic repetam. **S**epe fit vt plura cōueniant in vnū sub eodem noīe et eadez qz titatē quā habebāt singula ante qz vnus fierent. **Q**uipe si p̄cto p̄ctuz ad dim⁹ sine interuallo aut equalē lineam in equali linea aut supficiem equalē in equali supficie collocamus nō fit nisi vn⁹ punctus vna linea vna supficies. **I**n multis si quis voluerit querere inueniat simile. **H**oc itaqz mō quā nō sint plures eternitates: si tñ dicit eternitas in eternitate: nō est nisi vna eternitas: et lumē in lumine vnū tñ lumē est. **E**odem mō quecūqz de dei dicuntur essentia: si in se replicētur: nec q̄tatem augēt nec pluralitatem admittūt. **Q**uā autē deus eternitas: sicut extra eternitatem nihil ē oīno ita extra deū penitus nō est aliqd. **A**t qz sicut eternitas nō est nisi vna eternitas in eternitate sic deus in deo vn⁹ solus est deus. **H**abemus autē ex vera fide deū esse de deo nascendo: et deū de deo pcedendo. **S**ed quō nō est aliquid extra deū cū nascitur deus de deo vlt cū pcedit deus de deo nō exit nascens vlt pcedens extra deū: sed manet in deo. **Q**uō ergo deus in deo nō est nisi vnus deus cū nascitur deus de deo vnus solus est deus gignēs et genitus et cū pcedit deus de deo vnus tñ mō deus est et pcedens et de quo pcedit. **U**nde in euitabiliter sequit quā deus nullas habet partes sed tot⁹ est quicqd est vnū eundemqz et non alium et aliū totū esse prem: totū esse filiū: totū esse spū. s. **Q**uare pre et filius et spū. s. p hō quia cū est deus in deo nō est nisi vnus de⁹ seruant in deitate ad similitudinem vni⁹ hoīminis singularitatem. **P**er hō vero qz cum est deus de deo: aut nascēdo: aut pcedēdo non potest vnus idēqz esse qui est de

Registrum

aliquo et de quo est scdm noia has rela-
tões significatā tenēt sicut diuerse ho-
minū psonē p̄sentialitatem. Nota tamen qz
nec deus est sine psona: nec psona sine
deo et quia singulis psonis attribuim⁹
aliquādo ppria singulari. aliquādo vni
quasi pprium qd cōmune est alijs. Nā
cū dicimus solus p̄s est: in tribus p̄sois
qui a nullo est solus filius qui est de vno
et de quo vnus solus sp̄s. de quo nul-
lus est singlas psonas noiantes singu-
lis ppria attribuimus. Cū vero legim⁹
nemo nouit filiū nisi p̄s neq; p̄rem quis
no. ni. si. et que sunt dei nemo cognouit
nisi sp̄s dei: quis videat scriptura qz
de vna dicit psona negare de alijs com-
mune tamen est oibus qz singulis quasi
ppriū attribuit. Non em̄ ignorat pater
aut filius seipm̄ z que dei sūt neq; sp̄s.
p̄rem: aut filium. Cur aut̄ qm̄ qz de vno
quasi de solo dicit de alijs intelligat̄ sa-
tis supra dictum est.

Hec de p̄essione sp̄s facti alijs
cogētibus nō de me: sed de eo-
dem sp̄s. confidēs p̄ latinis cō-
tra grecos scribere z ea occasiōe de vni-
tate deitatis z de trinitate p̄sonarū ali-
quid addere p̄sūpsit: quis innumerabi-
les sicut inter illos qui latinis vtunt̄ lit-
teris qui hoc meli⁹ qz eo facere possint.
Quicquid ergo dixi qz suscipiēdum sit
nō mihi attribuat̄: sed spiritu veritatis:
si aut̄ aliqd̄ ptuli qz aliquatenus corri-
gēdum sit mihi imputeē nō sensui lati-
nitatis.

ExPLICIT epl̄a de p̄essione sp̄s facti.

Incipiūt capitula in librum de casu
dyaboli.

Quod etiā ad
angelos dicat̄: quid habes
quod nō accepisti: et a deo
non sit nisi bonuz et eē z oē
bonū sit essētia z ois eētia bonū. Cal.

Cur videat̄ dyabolus ideo nō acce-
pisse pseuerantiā qz deus nō dedit. II.
Quō ideo dedit non dedit quia ille nō
accepit. **Capitulū. III.**

Quō ille peccauit: et voluit similis
esse deo. **Capitulū. IIII.**

Quō boni angeli ante casuz malozum
peccare poterunt. **Capitulū. V.**

Quō boni confirmati sūt in suo sta-
tu et mali in casu suo. **Cap. VI.**

Questio an volūtas et eius conuer-
sio ad quod nō debet sic ipm̄ malum qz
malos fecit: cur nō possit rational̄ crea-
tura p̄ se de malo cōuertī ad bonū sicut
potest de bono ad malū. **Cap. VII.**

Quō volūtas eius et conuersio sit nō
ipm̄ malum. **Capitulū. VIII.**

Quō iusticia sit ipz malū z sit nihil. IX.

Quō malū videat̄ eē aliqd̄. X.
Quō malū z nihil nō possunt p̄bari
per nomē suū aliquid esse sed quasi ali-
quid. **Capitulū. XI.**

Quō angelus a se nō potuit habere vo-
luntatē primā et qd̄ multa dicūtur pos-
se aliena potestate z nō posse aliena im-
potentia. **Capitulū. XII.**

Quō accepta sola volūtas beatitudi-
nis nec aliud posset velle: nec illā nō vel-
le z quicqd̄ vellet nō esset iusta v̄l iniu-
sta voluntas. **Capitulū. XIII.**

Quō similiter sit si sola accepta volun-
tas rectitudinis et idcirco vtrūq; volū-
tatem accepit simul z vt iust⁹ et vt bea-
tus esset. **Capitulū. XIII.**

Quō iusticia sit aliquid. **Cap. XV.**

Quō iniusticia nō sit nisi absentia debi-
te iusticie. **Capitulū. XVI.**

Cur deserto angelus nō possit redi-
re ad iusticiam. **Capitulū. XVII.**

Quō malus angelus se fecit iniustū
et bon⁹ se iustū z qz malus sic debet deo
gras p̄ bonis que accepit z deseruit si-
cut bonus qz seruauit accepta. **XVIII.**

Quō volūtas in q̄tū sit bonū est z nō
la res mala sit. **Capitulū. XVIII.**

De casu dyaboli

Quō deus faciat malas voluntates et actiones et quō accipiātur ab eo. XX

Quō malus angelus nō potuit p̄scire se casurum esse. Capitulū. XXI.

Quō sciūt se nō debere vellē hoc quod volēdo peccauit et debere puniri si peccaret. Capitulū. XXII.

Quō non debuit scire q̄si peccaret puniretur. Capitulū. XXIII.

Quō etiam bonus angelus h̄ scire non debuit. Capitulū. XXIII.

Quō ille si etiā h̄ solo dicit iā nō posse peccare: q̄ nunc habet sciētiam ex casu dyaboli t̄m illi sit ad gl̄iam. XXV.

Quō horremus audito noīe mali et qd̄ facit opera que dicit̄ iniusticia facē: cuz ip̄a et malū nihil sit. Cap. XXVI.

Unde venit malū in angelū qui bonus erat. Capitulū. XXVII.

Quō de potestate volendi qd̄ non debuit bona fuit semp̄ et ip̄m velle bonū q̄tuz ad esse. Capitulū. XXVIII.

Incipit dyalog⁹ beati anselmi Ep̄i scopi de casu dyaboli.

Quō etiā ad angelos dicit̄ qd̄ habes quod nō accepisti et a deo nō sit nisi bonum et esset oē bonū sit essentia ois essentia bonū. Capitulū. I.

Ilud aposto

Ili. Quid habes quod non accepisti dicit̄ hoībus t̄m an et angelis. **N**ulla creatura habet aliqd̄ a se. **Q**uō em̄ se ip̄s sū a se non h̄z quō habet a se aliqd̄. **D**e n̄q̄ si nō est aliud nisi vn⁹ q̄ fecit et que facta sūt ab vno claz est q̄ nullaten⁹ p̄t haberi aliqd̄ nisi q̄ fecit aut qd̄ fecit. **D**ere claz. **S**ed neq̄ ip̄e factor neq̄ qd̄ factū est p̄t haberi nisi ab ip̄so factore. **N**ec h̄ min⁹ claz. **I**lle igit̄ solus a se h̄z q̄cqd̄ h̄z et oīa alia nō nisi ab illo habēt aliqd̄ et sicut a se nō ni

si nihil habēt ita ab illo nō nisi aliqd̄ habent. **N**ō plane video q̄ ais q̄ a deo nō habēt alia nisi aliqd̄. **N**ā q̄s fecit alius vt multa q̄ videm⁹ trāsire de esse ad nō eē si sint qd̄ erāt etiā si oīno i nihiluz nō trāsēūt. **A**ut q̄s facit nō esse q̄cquid nō ē nisi ille q̄ facit eē oē qd̄ ē. **I**tez si nō est aliqd̄ nisi ideo q̄ de⁹ facit necesse est vt qd̄ nō est idcirco nō sit q̄ ip̄e nō facit. **S**icut ḡ illa q̄ sūt ab illo habēt eē aliqd̄ ita q̄ nō sūt vel q̄ de eē trāsēūt ad nō esse vident̄ ab eodē ip̄o h̄re eē nihil. **N**on solū ille dicit̄ facere aliqd̄ eē aut esse nō aliqd̄ q̄ facit vt sit qd̄ nō ē aut non sit qd̄ ē sed etiā ille q̄ p̄t facē aliqd̄ vt nō sit et non facit d̄ citur facere eē non esse. **Q**uipe nō ille t̄m dicit̄ facere aliquem nudū eē aut nō eē indutū q̄ eū despoliā: sed et q̄ spoliātē cū phibere possit nō phibet s̄ ille dicit̄ pp̄rie facere iste ip̄o pp̄rie. **C**ū em̄ iste dicit̄ q̄ fecit eē nudum aut nō eē indutū nō aliud intelligit̄ nisi q̄ cū posset nō fecit nō eēt nudus aut maneret indut⁹. **H**oc mō de⁹ dicit̄ multa facere q̄ nō facit vt cū dicit̄ inducere i ntēptatiōem qm̄ nō defēdit a temptatiōe cū possit. et facere nō eē q̄ nō est qm̄ cū possit nō facit eē. **A**c si cōsideres ea q̄ sūt cū trāsēūt ad nō eē nō ip̄e facit ea nō eē. **Q**m̄ nāq̄ nō solū nō ē aliq̄ alia eēntia nisi illo faciēte s̄ nec aliq̄ten⁹ manere p̄t qd̄ facta ē nisi eodē ip̄o faciēte vt maneat cū ip̄e desinit fuare qd̄ fecit: nō idō id qd̄ erat redit in nō eē: q̄ ip̄e facit non eē s̄ q̄ cessat facere eē. **N**ā et cū q̄si irat⁹ destruēdo aliqd̄ aufert eē: nō ē ab illo nō eē s̄ illo tollēte velut suū qd̄ p̄stiterat qd̄ ab eo factū fuabat̄ vt eēt. redit in nō eē qd̄ nō ab illo s̄ a se: atēq̄ fieret habebat. **S**i em̄ ab aliq̄ tunicā repetas: q̄ p̄stiteras illi mō ad t̄ps: nō h̄z a te nuditatem sed te quod tuū erat tollente redit in id quod erat anteq̄ iūduētur a te. **N**empe sicut a sūmo bono nō est nisi bonū: et oē bonū est a sūmo bono ica a sūma eēntia

nō est nisi essentia: et omnis essentia est a summa essentia: unde quoniam summum bonum est summa essentia assequens est ut omne bonum sit essentia: et omnis essentia bonum

Nihil ergo et non esse sicut est essentia non est bonum. **N**ihil itaque et non esse non est ab illo a quo non est nisi bonum et essentia

D Aperte nunc video quia sicut bonum et esse non est nisi a deo: ita non est a deo nisi bonum et esse.

A Vide ne vllate nus putes cum in diuinis libris legimus aut cum secundum illos dicimus deum facere malum aut facere non esse: quia negamus propter quod dicitur: aut reprehendamus quia ita dicitur: sed non tamen debemus inherere improprietati verborum veritatem tegenti quantum inhiare proprietati veritatis sub multum genere locutionis latenti.

D Ista non nisi non intelligenti aut calumpniosi habes oportet dicere.

A Redi ad id quod incepisti et vide si non solum homini sed et angelo potest dici quia non habet quod non accipit.

Cur videatur diabolus ideo non accepisse perseuerantiam quia deus non dedit.

Capitulum. ij. Dis.

Satis patet non minus angelo quam homini conuenire. **C**onstat ergo: quia ille angelus qui stetit in veritate sicut ideo perseuerauit: quia perseuerantiam habuit: ita ideo perseuerantiam habuit quia accepit: et ideo accepit: quia deus dedit id. **C**onsequens est igitur quia ille qui in veritate non stetit quemadmodum: ideo non perseuerauit: quia perseuerantiam habuit: sic ideo non habuit perseuerantiam: quia non accepit: et ideo non accepit: quia deus non dedit. **S**i ergo potes: volo ut ostendas mihi culpam eius cum ideo non perseuerauit: quia ille non dedit quo non dante nihil habere potuit. **C**ertus sum enim etiam si non videam non illum nisi iuste a summo iusto dampnatum: nec sine culpa iuste illum potuisse dampnari. **A** Unde putas consequi si bonus angelus: ideo accepit

perseuerantiam: quia deus dedit malum ideo non accepisse. quia deus non dedit

D Quia si bono angelo datio est causa acceptiois puto nondationem esse malum angelo causa non acceptiois: et si ponitur non datio inde necessariam esse causam ut sequatur non acceptio ut omnes scimus: quia cum non accipimus quod volumus non ideo non datur quia non accepimus: sed ideo non accipimus: quia non datur. **D**enique quoscumque legi aut audiui facere questioem hanc hac ratione eam in quantum me tibi constituit: quia si bonus angelus ideo accepit: quia deus dedit: malus angelus ideo non accepit: quia deus non dedit nec meminisse adhuc huius consequentie solutionem vidisse.

Cur ideo deus non dedit: quia ille non accepit.

Capitulum. iij.

Nulla est ibi consequentia: potest enim non dare non esse causa non accipiendi: etiam si dare semper est causa accipiendi.

D Ergo si ponas non dare non necesse est sequi non accipere. **Q**uare potest esse accipere etiam si non sit dare.

A Non est ita. **D** Exemplo volo mihi ostendas: quod dicitur.

A Si ergo porrigo tibi aliquid et tu accipis non ideo do quia accipis sed ideo accipis: quia do et est datio causa acceptiois.

D Ita est. **A** Quid si ipsum porrigo alio non et accepit: ille ne ideo non accipit quia non do.

D Potius videtur quia tu ideo non das: quia ille non accipit.

A Hic igitur non dare non est causa non accipiendi: etiam si pono non me dedisse: causa est consequendi illum non accepisse.

A Aliud namque est rem causa esse alterius rei aliquid positioem rei esse causam ut sequatur aliquid. **C**um enim incendium non sit causa ignis: sed ignis incendij positio tamen incendij semper causa est sequatur esse ignem

Si enim est incendium necesse est ignem esse

D Necesse est me sic esse fateri. **A** Quides ergo ut puto si tu ideo accepisti

De casu dyaboli

quia ego dedi non tamē idcirco conse-
qui illū qui nō accepit: ideo non accepit
se quia ego nō dedi: et tamē consequi: quia
si ego nō dedi ille nō accepit. **D** **U**
deo et placet. mihi quia video. **A**
An amplius dubitas: quia sicut angelus
stetit: ideo accepit p̄seuerantiā quia de-
dit ita non statim idcirco deus non de-
dit: quia ille nō accepit. **D** **R**ondum
mihi hō ostēdisti: sed illud tm̄ sufficiēter
demonstrasti scilicet nō esse cōsequēs ex
eo: quia bonus angelus ideo accepit quia
deus dedit: malū ideo non accepisse: quia
deus nō dedit. **S**i em̄ vis asserere deus
illi ideo non dedisse quia nō accepit: que-
ro cur nō accepit. **A**ut quia nō potuit: aut
quia nō voluit. **N**ā si non habuit potestatem
aut volūtatē accipiēdi: deus nō dedit
Si em̄ deus dedisset p̄ certo habuisset.
Quare si nō potuit habere potestatem: aut
volūtatē accipiēdi p̄seuerantiā: nisi
dāte deo quid peccauit si nō accepit: quod
deus illi nō dedit: posse aut velle accipe-
A **D**eus dedit illi potestatem et vo-
lūtatē accipiēdi p̄seuerantiā. **D**
Accipit igit quod deus dedit et habu-
it quod accepit. **A** **V**ere habuit et
accepit. **D** **A**ccipit ergo et habuit
p̄seuerantiā. **A** **N**on accepit et
ideo non habuit. **D** **N**ōne dixisti
deū illi dedisse et illū accepisse potesta-
tē et volūtatē accipiēdi p̄seuerantiā?
A **D**ixi sed nō dixi deū illi dedisse ac-
cipere p̄seuerantiā: sed tm̄ velle et posse
p̄seuerantiā accipere. **D** **E**rgo si vo-
luit et potuit accepit p̄seuerantiā. **A**
Non est necessariū consequēs. **D**
Nō video cur si nisi mihi ostēdas. **A**
Incepisti unquā aliqd cū volūtatē et po-
testatē p̄ficiēdi: quod tamē voluntate
ante finem rei mutata nō p̄fecisti. **D**
Sepe. **A** **V**oluiisti igit et potui-
sti p̄seuerare in quo nō p̄seuerasti. **D**
Volui utiq; sed non p̄seueravi in volū-
tate et ideo nō p̄seueravi in actōe. **A**

Quare non p̄seuerasti in volūtatē. **D**
Quia nō volui. **A** **N**onne quādiu
voluisti p̄seuerare in actōe voluisti p̄se-
uerare in ip̄a volūtatē. **D** **N**ō pos-
sū negare. **A** **C**ur ergo dicis nō vo-
luisse p̄seuerare in illa. **D** **I**tem re-
spōderem: quia p̄seuerare volui sed nō
p̄seueravi in hac volūtatē nisi rez vide-
rem in infinitū p̄cedere te semp̄ idip̄m
interrogāte me eadē respōdente. **A**
Non ergo debes dicere ideo non volui
p̄seuerare in volūtatē huius volūtatē.
Sed cum querit: quare non p̄seuerasti
in actōe in qua voluisti et potuisti p̄seue-
rare respōdere potes vel debes: quia non
p̄seueravi in volūtatē. **Q**uod si querit
iterum quare non p̄seuerasti in voluntate
alia causa reddēda est: vnde scilicet cō-
tigerit defectus illius volūtatē quia
non p̄seuerasti velle volūtatē. **N**ō em̄
respondēdo aliud ostendis quā idip̄m quod
queritur: id est non p̄seuerasti in volūta-
tē p̄seuerādi in actōe. **D** **U**ideo
quia nō videbam quid dicerem. **A**
Dic ergo vno verbo quid sit p̄seuerare:
quod res exigit in faciēdo aliqd. **D**
Perficere. **N**am p̄seuerare in scribēdo
aliud dicimus p̄scribere inducēdo p̄du-
cere. **A** **D**icamus igit similit̄: etiā
si nō sit i vsu quod p̄seuerare in volūtatē sit
p̄se. velle. **D** **I**ta fiat. **A** **C**ū
ergo non p̄fecisti quod voluisti: et potuisti
cur non p̄fecisti. **D** **Q**uia nō. p̄se. vo-
lui. **A** **I**ta ergo dic quia dyabolus
qui accepit velle et posse accipere p̄seue-
rantiā et velle et posse p̄seuerare: ideo
non accepit nec p̄seueravit quia non. p̄se.
voluit. **D** **I**te quero quare nō. p̄se.
voluit. **C**ū em̄ dicis quia nō. p̄se. voluit
quod voluit: tale est ac si dicas quod volu-
it prius postea nō voluit. **Q**uia ergo nō
voluit quod prius voluit: quare nō vo-
luit nisi quia nō habuit volūtatē. **N**ō
dico volūtatē: quā prius habuit cū vo-
luerit sed quā non habuit cum non voluit

Hanc aut volūtatē quare non habuit nisi quia non accepit. Quare aut nō accepit nisi qz deus nō dedit. sed ideo de⁹ non dedit qz ille nō accepit. **A** Itēz dico qz nō ideo nō accepit. qz deus non dedit: sed ideo deus nō dedit: qz ille nō accepit. **D** Hoc ostēde. **A** Spōte dimisit volūtatēz quā habuit. et sicut accepit habet quousqz habuit: ita potuit accipere: semp tenere qd deseruit. **S**z qz deseruit nō accepit. Quod igit ideo nō accepit tenere qz deseruit nō ideo nō accepit qz deus non dedit sed deus nō dedit qz ille nō accepit. Quis nō videat: qz nō ideo nō voluit tenere qz deseruit: s̄ ideo deseruit qz nō voluit tenē. **S**emp nāqz tenēa prius est nō velle tenere q̄ velle deserere. Ideo em̄ vult aliq̄s deserere qd tenet qz non vult tenere. **D** Quero igit quare tenere nō voluit qz tenebat nisi qz deus nō dedit velle. **A** Non semp prius est nō velle tenere: q̄ velle deserere. **D** Quādo nō sit ostēde mihi. **A** Quādo aliquādo rez ppter se nō vis tenere s̄ deserere vt carbonē ignitū in manu nuda positū: tunc forsitan prius est nō velle tenere q̄ velle deserere et ideo vis deserere qz nō vis tenere. Prius em̄ q̄ teneas nō vis tenere velle aut deserere nō potes nisi cū teneas. Cū aut teneas quod nō ppter aliud vis tenere: nec tamen propter aliquid deserere vis et magis vis aliqd qd non potes habere nisi deseras qd teneas tūc velle deserere prius est q̄ nō velle tenere. Auarus nāqz cū vult tenere nūmum et mauult panē quē nequit h̄re nisi nūmū det: prius vult dare: id est deserere nūmū quā nō velit tenere: non em̄ illuz ideo vult dare qz nō vult tenere quia vt panē habeat necesse habet dare. **A**z anteqz habeat vult tenē et habere: et cū habet nequaqz nō vult tenere. q̄diu nō habet necesse deserere. **D** Veruz est. **A** Non ergo semp est prius nō vel-

le tenere q̄ velle deserere sed aliquādo prius est velle deserere. **D** Nō possū negare. **A** Dic ergo qz nō ideo nō voluit cū debuit: z qz debuit qz volūtas deficit deo dare deficientē: sed qz ipse volendo quod nō debuit bonā volūtatē expulit mala supueniēte. Quapropt̄ si ideo nō habuit bonā volūtatē pseueratē aut nō accepit qz deus nō dedit: s̄ ideo de⁹ nō dedit qz ille volēdo qd si debuit eā defuit et eā deserēdo nō tenuit.

Quō ille peccauit et voluit similis esse deo. **V** Capitulum. III. **D**

Intelligo qd dicis. **A** Dubitas adhuc dyabolū non ideo voluisse deserere qd habebat: qz non voluit tenere s̄ ideo nō voluisse tenere qz voluit deserere. **D** Nō dubito sic esse posse sed nōdū fecisti me certū sic esse. Prius ergo ostēde qd voluit habere quod non habebat vt vellet deserere qd tenebat sicut i auaro mōstrasti. Deinde si nihil tradici poterit ita eē me non dubitare fatebor. **A** Peccasse illū non dubitas qm̄ a iusto deo non potuit iuste dāpnari. Sed queris quō peccauit. **D** Ita est. **A** Si iusticiam pseueratē seruasset nō peccasset vinqz nec miser esset: **D** Ita credimus. **A** Iusticiam vero nullus seruat nisi volēdo quod debet neqz deserit nisi volēdo quod non debet. **D** Nulli dubiū. **A** Volendo aliud igit quod velle tūc nō debebat deseruit iusticiā et sic peccauit. **D** Ita seq̄tur. Sed quero quid voluit. **A** Erudit quid habebat debebat velle. **D** Debebat vere velle quod a deo acceperat: nec h̄ volendo peccauit. **A** Voluit igit aliqd qd nō habebat nec tūc velle debebat sicut eua simil' voluit eē dijs priusqz deus h̄ vellet. **D** Nec h̄ ita sequi negare queo. **A** Nihil autē velle poterat nisi iusticiā aut comodum ex comodis em̄ pstat b̄tudo quā vult

De casu dyaboli

ois rationalis natura. **D** In nobis possumus h̄ cognoscere qui nihil volumus nisi q̄ iustū et comodū putamus. **A** Iusticiā vero volendo peccare nō potuit. **D** Verum est. **A** Peccavit ergo volendo aliquid comodum quod nec habebat nec tūc velle debuit. quod tamē ad augmētuz beatitudinis esse illi poterat. **D** Palā est qm̄ alr non potuit. **A** Lernis vtputo: qz plus aliquid q̄ accepit inordinate volēdo volūtatem suam extra iusticiā extēdit. **D** Aperte nūc video qz peccavit et volēdo quod nō debuit et nolēdo qd̄ debuit: et palā est qz idō nō voluit plus: q̄ debuit qz noluit tenere iusticiā: s̄ idō iusticiā nō tenuit qz aliqd̄ voluit qd̄ volendo illā deseruit sicut in auaro de nūmo et pane mōstrasti. **D** At cum h̄ voluit qd̄ deus illū velle volebat voluit inordinate similis esse deo. **D** Si deus cogitari nō potest nisi ita solus vt nihil illi simile cogitari possit quō potuit dyabolus velle q̄ nō potuit cogitare. Non em̄ ita obtuse mētis erat: vt nihil aliud simile deo cogitari posse nesciret. **A** Etiā si voluit oīno par cē deo s̄ aliud min⁹ deo cōtra volūtate dei h̄ voluit inordinate similē deo qz ppria volūtate q̄ nulli subdita fuit voluit aliō. Solius em̄ dei cē debet sic volūtate ppria velle aliud vt supiorē nō seq̄tur volūtate. **D** Ita ē. **A** Nō solū aut voluit eē equal deo qz psūpsit h̄re ppriā volūtate s̄ etiā maior voluit eē volēdo qd̄ d̄ illū velle volebat qm̄ volūtate suā sup̄ volūtate dei posuit. **D** Satis liquet. **A** Iā tibi manifestū eē puto ex rōib⁹ sup̄positis dyabolū sp̄te dimisisse velle qd̄ debebat et iuste amisisse qd̄ habebat qz sp̄te et iniuste voluit qd̄ non habebat et velle nō debebat. **D** Nihil puto manifestū. **A** Quis igit bon⁹ angel⁹ ideo accepit p̄seueratiā: qz deus dedit nō ideo nō accepit: in mal⁹ ange-

lus qz de⁹ nō dedit: s̄ de⁹ ideo nō dedit qz ille nō accepit: et idō nō accepit qz accipere noluit. **D** Mihi qd̄ satisfecisti ad ea q̄ quero vt nec in h̄is q̄ pponis: nec in ipa p̄sequētia p̄clusionū tuarū nllā videā s̄esu meo titubare veritatem. **A** Boni angeli ante casū maloz peccare potuerūt. **V** Cap. V. **A**

P Utas ne bonos anglos similit potuisse peccare ante q̄ mali cauderēt. **D** Puto s̄ rōe cōpre hēde velle. **A** Hoc certū habes qz si nō potuerūt peccare nō potestate s̄ necessitate suauerūt iusticiā. Quare non magis merueft grām a deo qz steterunt alijs cadētib⁹ q̄ qz suauerūt rōnabilitate quā pdē nequert s̄ nec iusti recte s̄ b̄i cōsideres dicerēt: **D** Sic monstrat ratio.

A Quō boni confirmati sūt in suo statu et mali in casu suo. **V** Cap. VI. **A**

H Ali q̄ cecidit si nō peccasset cū possēt tāto meliores eēnt. **A** Isti q̄to et de eēnt iusti et grām a deo merent. Unde sequitur quia aut electi homines maiores et meliores erūt angelis bonis aut reprobi angeli p̄fecte non restaurabūtur: qm̄ non tales erunt homines qui pro illis sumūtur quales illi futurū erant. **D** Hec duo penitus neganda existimo. **A** Poterūt igit boni angeli peccare ante casuz maloz nec aliter q̄ sicut ostensū ē de illi qui peccauerūt. **D** Aliter esse posse non video. **A** Illi itaqz angeli q̄ magis voluerūt iusticiā quā habebant q̄ illud plus: quod non habebant boni quod quasi propter iustaz q̄tū ad volūtate p̄tinuit pdiderūt iustitia retribuite acceperunt et de illo: qd̄ habebāt in vera securitate permāserūt. Quapropter a deo sunt p̄fecti vt sūt adepti q̄c quid potuerūt velle nec tā videāt qd̄ pl⁹ velle possūt et ppt h̄ peccare neq̄t. Illi dō angli q̄ maluerūt illd̄ plus qd̄ nodū

Liber Anselmi

de^o illis dari volebat: q̄ stare i iusticia: in qua facti erāt eadē iusticia iudicāter illud ppter quod illā contēpserūt neq̄ q̄ obtinuerūt quod tenebāt bonū amiserūt. Sic ergo distincti sūt angeli vt adherētes iusticie nullū velle bonū possint quo non gaudeāt z deserētes illā nullū velle que aut quo nō careāt. **D** Nihil pulchrius aut iustius hac distinctōe. Sed si posses dicere vellē audire cuius modi comodū illud fuit q̄ z boni angeli iuste volendo sic perfecerūt et mali iniuste concupiscēdo sic defecerūt. **Q**uid illud fuerit n̄ video sed q̄cqd fuerit sufficit scire q̄ fuit aliqd ad qd crescere potuēst qd nō acceperūt. quādo creati sunt vt ad illud suo meritō p̄ficerent. **Q**uestio an volūtas et eius conuersio ad quod nō debet sic ip̄m maluz qd malos facit et cur non possit rationalis creatura p se de malo cōuerti ad bonuz sicut p̄t de bono ad malū. **Cap. VII. D** Nobis nunc sufficiat hucusq̄ de h̄ inuestigasse. S̄z nescio qd sit vt cū me sperē ad finē questionis tā p̄tingere tunc magis videā velut de raditibus succisaz questionū alias pullulātes cōsurgere. **E**cce em̄ cum manifestissime videā p̄uersū angelū n̄ la rōe deuenire potuisse in immoderatā boni indigētiam nō ppter immoderatā concupiscētiam nō parū me mouet vn̄ de ip̄am inordinatā habuit voluntatem. Si em̄ bona fuit ppter bonā volūtatez de tanto bono cecidit in tantū malum. **I**tē si bona fuit deus illā illi dedit: quia non nisi nihil habuit a se. Si ergo voluit quod deus dedit velle qd peccauit. Aut si a se habuit hāc volūtatē habuit a se aliqd bonū quod nō accepit. **Q**d si mala est et aliqd est itez occurrit q̄ non nisi a deo est a quo oē quod aliqd ē. Et similiter queri p̄t qd peccauit habendo volūtatē quā de^o dedit aut quō potuit deus dare malā volūtatē. Si x̄o ma-

la voluntas ab ip̄o dyabolo fuit z aliqd ē habuit aliqd a se et nō ē ois eēntia bona nec malū erit nihil sicut solem^o dicere siquidē mala voluntas eēntia est aut si mala volūtas nihil est ppter nihil et ideo sine causa tā grauiter dānatus est. **Q**uod autē dico de volūtate h̄idem dici p̄t de cōcupiscētia siue desiderio qm̄ et cōcupiscētia et desiderū volūtas est et sicut est bona et mala volūtas ita est et bona et mala cōcupiscētia et bonū z malū desiderū. **Q**uod si dicē q̄ volūtas est aliqua eēntia z ideo bonū est aliqd s̄ cōuersa ad hoc qd debet velle fit bona volūtas ad id x̄o qd nō debet conuersa dicitur volūtas mala. **Q**uicqd dixi de volūtate video posse dici de ip̄a cōuersione volūtatis. **M**ouet em̄ multuz me vn̄de ip̄am p̄uersā habuit dyabol^o volūtatē p̄uersionē z cetera q̄ de volūtate mō dixi. **E**st adhuc aliqd q̄ valde miror cū p̄sidero hāc volūtatē conuersionē cur videlicet deus talē fecerit illā naturā quā tāta excellētia s̄blimauerat vt de eo qd debuit velle posse cōuertere volūtatē suā ad id qd nō debuit s̄ de eo qd nō debet nō possit ad id qd debet: cum magis videat potestātē debuisse talē creatura a tali factore accipē faciēdi bonū: ad qd facta sūt q̄ faciēdi malū ad qd vītādū factā ē. **Q**d etiā i n̄ra natura q̄ri p̄t qm̄ credim^o nullū hoiez posse bonā volūtatē habere nisi dāte deo malā x̄o semp habere posse sola p̄missione dei. **Q**uod volūtas ei^o et cōuersio sit nō ipsū malū. **Capitulū. VIII. D** **N**ec volūtatē nec volūtatē p̄uersionē puto negari posse aliqd eē. **N**ā et si nō sūt s̄bstantie nō tñ p̄bari p̄t eas nō eē eēntias qm̄ multe sunt eēntie p̄ter illā q̄ pp̄rie dicē s̄ba. **D**enique bōa n̄ magis ē aliqd q̄ mala volūtas nec ē ista magis malū q̄ illa bonū. **N**ō em̄ magis ē aliqd voluntas q̄ vult dare misericordit̄ q̄ illa q̄ vult rape violēter:

De casu dyaboli

nec magis hoc malū: q̄ illa bonum est. Ergo si mala voluntas est ip̄m malum quo malus aliquis dicit̄ erit et bona voluntas ip̄m bonū quo fit aliquis bonus sed mala volūtas erit nihil si est ipsum malū quod credimus esse nihil. Bona igit̄ volūtas nihil erit: qm̄ ip̄a si magis est aliqd̄ q̄ mala volūtas. Quare ip̄m bonū quod bonos facit nō poterimus negare nihil esse qm̄ ip̄m est bona volūtas que nihil erit. Sed falsū eē nullus ambigit bonā volūtatē siue bonū ip̄sū esse nihil. Ita q̄ mala volūtas nō est ip̄m malū qd̄ malos facit: sicut nec bōa volūtas ē ip̄m bonū qd̄ bonos facit: h̄ ip̄m q̄ dixi de volūtatē potest considerare in conuersiōe volūtatē. Nō enim magis est aliqd̄ conuersio illa que cōuertit volūtatē de rapina ad tribuēduz q̄ illa que conuertit eandē volūtatē de largitate ad auaritiā et cetera q̄ de volūtatē paulo aū dixi. **D** **A**bi quoq̄ id ip̄m videt̄ vt asseris. **R** **A** ergo volūtas mala neq̄ p̄uaa volūtatē conuersio est ip̄m malū quo angelus vel hō fit malus qd̄ nihil eē dicim⁹: nec bona volūtas: nec bona voluntatis conuersio est bonū quo boni fiunt.

C **A** in iustitia sit ipsum malū et sit nihil.

C **A** capitulū. IX.

Quid ergo dicemus ip̄m malum quod malos facit: et quid ip̄sū bonū quod bonos facit. **A** **I**ustitiā credere dicimus ip̄z bonū quo fiūt boni id est iusti et angeli et homines et quo ip̄a volūtas bona siue iusta dicit̄ **I**n iustitiā vero ip̄m malū esse quod nihil aliud dicimus esse q̄ boni priuationem quod malos et malā volūtatē facit et ideo eandem in iustitiā non aliud esse asserimus q̄ priuationem iustitiē. **D** **I**u enim voluntas p̄imū data rationali naturez siml̄ in ip̄a datōe ab ip̄o datore p̄uersa imo nō p̄uersa s̄ facta recta ad h̄ quod velle debuit stetit in ip̄a rectitudi

ne q̄ dicimus veritatē: siue iustitiā in qua facta fuit iusta fuit. **L**ū vero auertit se ab eo quod debuit et cōuertit se ad id quod non debuit nō stetit in originā: li vt ita dicā rectitudinē in qua facta est quā cū deseruit magnū aliud perdidit: et nihil pro ea nisi priuatōem eius q̄ nō lam habet essētiā: q̄ iniustitiā nominamus suscepit.

Quō malū videat̄ esse aliqd̄. **C** **A** X.

Quod dicit̄ malū esse priuatōem boni concedo sed nihilominus video bonū priuatōem esse mali. **E**t sicut percipio in priuatione mali aliqd̄: aliqd̄ fieri quod bonuz dicimus: ita animaduerto in priuatōe bōi aliqd̄: aliud fieri quod malū dicimus. **Q**uare propt̄ licet quibusdam argumētis malum nihil esse probetur: vt qm̄ malū nō nisi vitiiū aut corruptio est que nō s̄ mō sunt nisi in aliqua essētiā: et q̄to magis ibi sunt tāto magis illā redigūt in nihilum et si eadem essētiā omnino deueniat ad nihil vitiiū quoq̄ et corruptō inueniūtur nihil licet in q̄ sic: aut alio mō probetur nihil esse malum nō potest minus mēs nisi sola fide acquiescere: si nō illud mihi auferat̄ quod mihi etiā probat malum non nisi aliqd̄ esse. **N**am cū auditur nomen mali frustra horret corda nostra quod in hui⁹ nominis significatōe intelligūt: si nihil significet hoc nomine. **I**tem si vox hec scilicet malum nomē est utiq̄ significatū est. **S**i autē significatū est significat sed non nisi aliqd̄ significat. **Q**uō ergo malū est nihil si quod significat nomē eius est aliqd̄. **D**eniq̄ cum manēte iustitiā tāta videatur trāquillitas tanta quies vt in multis nihil aliud videat̄ iustitiā q̄ quiescē a malo sicut ē castitas patiētiā recedente aut iustitiā tā diuersus tam laboriosus tamq̄ multiplex occupet animū affectus qui velut crudelis domin⁹ miser homūculuz cogat tot turpiū et

laboriosoz opm sollicitu eē et ipis opes
 rib⁹ tā grauiē laborare mirū ē si poterit
 ondi nihil h oia opari. **A** Puto qz
 nō ita es isan⁹ vt dicat nihil eē aliqd cū
 tamē nō possis negare: nihil esse nomē
Quaprop^t si nihil p̄t p̄bart aliqd eē p
 nomē nihili qmō estimas te pbare esse
 malū aliqd p nomē mali. **D** Nil agit
 exemplū qd litem lite resoluit **N**ā rhoc
 ipm nihil nescio qd sit. **Qua**prop^t qm
 questio ē de malo in manib⁹ qz dicis eē
 nihil si vis me docē qd sit malū doce me
 p̄us qd intelligā eē nihil deinde ad alia
 qbus p̄ter nomē mali me dixi me moue
 ri de eo vt aliqd eē videat respōdebis.
A Lū nequaqz differat nihil eē: z nō
 aliqd eē qmō dici p̄t qd sit qd n̄ ē aliqd
D Si nō ē aliqd qd h noie significat
 nō significat aliqd. **S**i xō nō significat
 aliqd nō ē nomē s̄ vtiqz nomē ē: quāqz
 igit null⁹ dicat nihil eē aliqd: s̄ semp ni
 hil eē cogamur fateri nihil **N**emo p̄t no
 mē nihili significatū eē diffiteri: **C**ez si
 h̄ipz nomē nō significat nihil s̄ aliqd id
 qd significat videt n̄ posse eē nihil s̄ ma
 gis aliqd **S**i qd significatur non ē: ni
 hil s̄ aliqd qliter vey erit vt significetur
 p̄ h nomē qz ē nihil **Q**uipe si vere nihil
 dicit: vere nihil ē z idcirco nō est aliqd.
Quare si qd significat h noie nō ē nihil
 s̄ aliqd quēadmodū cōsequētia videt
 ostēdere false z incōgrue vocat h noie.
At ecōtra si scdm iuditiū oi id qd noia
 tur nihil vere ē nihil z neqz est aliquid
 vsqz ne videt aliqd p̄sequētiuz: qz vt h
 ipm nomē nihil significet id nō signifi
 cet aliqd. **Q**uid itaqz ē quia h nomen
 videlicet nō significat nihil s̄ aliqd z nō
 significat aliqd: s̄ nihil. **A** Forstian
 nō repūgnāt significare nihil z aliquid
D Si nō repūgnāt aut ista vox diuer
 sa cōsideratōe significat nihil aut aliqd
 aut inueniēda res ē aliq q sit aliqd z ni
 hil. **A** Quid si vtrūqz inueniri p̄t
 et diuersa scilicet significatōis cōsidera

tio in h noie et eādem rem eē aliqd z ni
 hil. **D** Utrūqz vellē cognoscē. **A**
Constat qm h vox scilicet nihil q̄tū ad
 significatōem nullaten⁹ differt ab eo qd
 dico nōaliqd. **N**ihil quoqz h aptius qz
 qd h vox scilicet nōaliqd oēm rē peni
 tus et oē quod ē aliqd intellectu remouē
 dū nec oim oyllā rez aut penit⁹ qd aliqd
 sit intellectu retinēduz sua significatōe
 cōstituit s̄ qm̄ rem otio alicui⁹ rei signi
 ficari nullaten⁹ p̄t nisi cū significatōe
 et⁹ ipius cui⁹ significat remotio. **N**ull⁹
 em̄ intelligit quid significet nonhō nisi
 intelligēdo qd sit hō necesse ē vt h vox
 que ē nōaliqd destruēdo: id qd ē aliqd
 significet aliqd. **Q**m̄ vero auferēdo oē
 qd ē aliqd nullā significat cēntiāqz i au
 diētis intellectu retinēdā constituat: id
 circo nōaliqd vox nullā rē aut qd sit ali
 qd significat. **I**git h vox nō aliqd h̄is
 diuersis ratōibus aliq̄ten⁹ significat rē
 et aliqd et nullaten⁹ significat rē aut ali
 qd significat em̄ remouēdo et nō signi
 ficat constituēdo. **H**ac rōe nihil nomen
 quod pimit oē quod ē aliqd et destruē
 do nō significat nihil s̄ aliqd et cōstitu
 eudo nō significat aliqd s̄ nihil. **Q**ua
 prop^t nō ē necesse nihil eē aliqd ideo qz
 nomē significet aliqd quolibet mō s̄ po
 tius necesse ē nihil eē nihil: qz nomē ei⁹
 significat h mō aliqd. **H**oc itaqz mō nō
 repugnat malū nihil eē et mali nomē eē
 significatū. s̄ sic aliqd pimitōdo signifi
 cat vt null⁹ rei sit cōstitutū. **D** **H**e
 queo negare nomē nihili scdm p̄dictam
 a te rōem: aliquo mō significare aliqd s̄
 satis notū ē qz illud aliqd: qz isto modo
 hoc noie significat nō noiatur nihil nec
 cū audimus hoc nomē accipimus illud
 pro illa re quā ita significat. **I**llud igit
 quero pro quo hoc nomē ponitur et qd
 intelligimus cū ipm audimus: illud in
 qz quero quid sit. **I**llud enim hoc nomi
 ne pp̄rie significat et idcirco nomē ē: qz
 eius significatū ē nō qz sup̄dicto mō ne

De casu dyaboli

gando significat aliud eius quippe no-
men est: pro cuius significatōe inter no-
mina cōputatur et illud vocatur nihil.
Illud quero quō sit aliud si pprie voca-
tur nihil aut qualiter sit nihil. Si nomē
significatū significat nihil: aut quō idēz
sit aliud et nihil. Illud idē quero de no-
mine mali. et de eo q̄ significat et quod
malū nominat. **A** Recte queris:
quia licet supraposita rōe malū et nihil
significent aliud tamē qd̄ significat ma-
lū non est aut nihil: sed et alia ratio qua
significant aliud: et quod significat est
aliud sed nō vere est aliud sed quasi ali-
ud. **A** Multa quidem dicuntur scdm̄ for-
mā que non sūt scdm̄ rem vt timere: se-
cū dū formam vocis dicis actiuū cuz sit
passiuuz scdm̄ rem. Ita q̄ cecitas dicis
aliud sed formā loquēdi cū non sit aliud
scdm̄ rem. Sicut em̄ de aliquo dicimus
quia visū habet et visus est in eo: ita di-
cimus q̄ habet cecitatē. et cecitas est in
eo cū h̄ non sit aliud: sed potius nō ali-
ud et hanc h̄re non sit habere aliud im-
mo carere eo q̄ est aliud. **C**ecitas nāq̄
nō est aliud: q̄ non visus aut absētia vi-
sus vbi visus debet esse nō visus vbi ab-
sētia visus nō magis est aliud vbi vi-
sus debet esse: quaz vbi non debet esse.
Quare cecitas nō magis est in oculo ali-
ud q̄ vbi debet esse visus. q̄ nō vis⁹ vel
absētia visus in lapide vbi nō debet eē
visus. **A** Multa q̄z alia similiter dicuntur:
aliud scdm̄ formā loquēdi que non sūt
aliud qm̄ sic loquimur de ill' sicut de re-
bus existētibus. **H**oc ergo mō maluz et
nihil significatur aliud et quod signifi-
catur est aliud non scdm̄ rem: sed scdm̄
formā loquēdi. **N**ihil em̄ non aliud sig-
nificat q̄ non aliud: aut absentiam eoz
que sūt aliud et malū nō est aliud q̄ nō
bonū: aut absentia boni vbi debet et ex-
pedit esse bonū. **Q**uod aut non est ali-
ud q̄ absentia eius: q̄ est aliud vtiq̄ nō
est aliud. **M**alū igit̄ vere est nihil et ni-

hil nō est aliud: et tamē qd̄am mō sunt
aliud: q̄ sic loquimur de h̄is quasi sint
aliud cū dicimus nihil vel malum fecit:
aut nihil aut malū est qd̄ fecit: sicut dici-
mus aliud vel bonū fecit: aut aliud vel
bonum est quod fecit. **H**inc est qd̄ cum
negam⁹ oīno esse aliud: quod dicit ali-
quis ita dicimus hoc qd̄ dicit nihil est.
Nam et hoc q̄ pprie non dicit nō de eo
quod est aliud et cū ita dicitur sicut mo-
do dixi nō dicitur eo q̄ sit aliud s̄ qua-
si aliud dicitur. **D** De ratōe nomi-
nis mali qua me putabam posse pbare
malum esse aliud satisfecisti.

Quō malū et nihil nō possūt pbari
per nomen suū aliquid esse sed quasi ali-
quid.

Capitulū. XI.

Restat nūc vt me ad alia que mi-
hi malū esse aliud psuadere nitū-
tur quid respōdere valeam edo-
ceas. **A** Ut veritatem rei enoda-
re possumus lōge aliquātulum exordi-
ri nos oportet sed et opus est vt tu ea q̄
dicam non sis contētus singula tātum
intelligere: s̄ omnia simul memoria qua-
si sub vno intuitu colligere. **E**go
quidem intentus ero q̄stū potero verū
tamē si in aliquo tardior q̄ velis extitero
non te me expectare pigeat. **P**ut vi-
deris tarditatem meā expetere. **A**
Ponamus ergo deū nunc facere ange-
lum quē velit facere beatū: et non simul-
totum: sed p̄ partes et hactenus iam eē
factum vt iā sit aptus ad habēdam vo-
lūtatem: sed nondū velit aliud. **P**
Pone q̄ vis et expone q̄ quero. **A**
An ergo putas q̄ ipse angel⁹ per se pos-
sit velle aliud. **N**on bene video
quod dicit p̄ se. **Q**uod em̄ sicut supra
iaz dixisti de omni creatura nihil habet
quod nō accepit nihil potest p̄ se. **P**er
se dico per hoc q̄ iam habet vt qui ha-
bet pedes et q̄ sufficiāt ad potētā ambu-
lādi p̄t ābulare p̄ se: q̄ aut̄ habet pedes
et nō h̄z incolomitātē pedē nō p̄t ambu-

Liber Anselmi

lare per se. Hoc itaq; mō quero an ille angelus qui iam aptus est ad volēduz et nōdum quicq; vult possit per se velle aliud. **D** Puto quia potest si aliquid quando vult. **A** Non respondes ad interrogatōem meā. **D** Quō. **A** Ego quero de nihil volente et de p̄tate que p̄cedit rez: et tu respondes de volūtate et potestate que fit cū re. **H**ā oē quod est coipō quo est potest esse. Non aut omē q̄ est potuit esse anteq̄ eēt. **L**ū ergo quero vtrū ille qui nihil vult possit velle: quero p̄tatem ante volūtatem qua se possit mouere ad volūtatem. **T**u vero cū respondes q̄ si vult potest: dicis p̄tatem que fit cū ip̄a volūtate. **N**ecessse enim est si vult vt possit velle. **D** Scio duas esse p̄tates vnaz que nōdū est in re: alterā que iam est in re. **S**ed et et h̄ nō possum nescire q̄ quicqd̄ ita potest esse vt iaz sit si aliquādo nō fuit potuit prius esse. **S**i em̄ non potuisset nūq̄ eēt. **B**ene ergo estimo me respōdisse quia qui ideo potest velle: q̄ iaz vult necesse est eū prius potuisse q̄ veller. **A** Putas q̄ quod nihil est oīno nihil habet: et ideo nullam habet p̄tatem et sine p̄tate oīno nihil potest. **D** hoc nō possum negare. **A** Estimo q̄ mūdus anteq̄ fieret nihil erat. **D** Ueruz dicitis. **A** Ergo oīno nihil potuit anteq̄ eēt. **D** Ita sequit̄. **A** Non ergo potuit esse anteq̄ eēt. **D** Et ego dico: Si nō potuit esse impossibile fuit vt esset aliquando. **A** Et possibile et impossibile erat: anteq̄ esset et quidē in cuius potestate nō erat vt eēt erat impossibile: s̄ deo in cuius potestate erat vt fieret impossibile. **Q**uare ergo de mōdi facere poterat priusq̄ fieret: ideo est mōdi non quia ip̄e mōdi prius potuit esse. **D** Rationi nō possum contra dicere sed vsus loquendi nō consentit. **A** Non est mirum. **M**ulta nāq; in cōmuni locutōe dicuntur improprie s̄ ta-

men oportet medullā veritatis inquire re necesse est improprietate pturbantez q̄tum res expetit impossibile est fecerere. **E**x qua improprietate loquēdi fit vt sepiissime dicam⁹ re posse non q̄ illa possit: s̄ qm̄ alia res p̄tz re q̄ p̄t nō posse qm̄ alia res nō potest: vt si dico liber p̄t a me scribi vtiq; liber nihil potest: s̄ ego possum scribere librum et cū dicim⁹ iste non potest vinci ab illo non aliud intelligimus q̄ ille non potest vincere istum. **H**inc est q̄ dicimus deū nō posse aliud sibi aduersū: aut puerum qm̄ sic est potens in beatitudine et iusticia immo qm̄ beatitudo et iusticia nō sūt in illo diuersa sed vnū bonū: sic est oīpotens in simplici bono vt nulla res possit q̄d noceat summo bono. **I**deo nō potest corrūpi: vel mentiri. **I**ta ergo quicqd̄ nō est anteq̄ ē sua potestate eē nō potest s̄ si potest alia res facere: vt sit hoc mō aliena potestate p̄t esse. **Q**uis aut plurib⁹ modis diuidi possit potētia vel impotentia: hoc t̄m̄ nūc tibi sufficiat q̄ multa dicuntur posse nō sua s̄ aliena potestate: et multa nō posse nō sua sed aliena impotentia. **D**e pp̄ria igit̄ p̄tate loquor: cuz quero de angelo quez nouū posuimus fieri et hactenus iam esse factū iā et aptus iā sit ad habēdam volūtatem: s̄ nihil adhuc velit an ip̄e possit per se velle aliud et de ip̄a mihi respōde. **D** Si iam sit aptus est ad volūtatem vt nihil illi aliud desit q̄z velle nō video cur p̄ se non possit. **Q**uicunq; em̄ aptus est ad videndum et clausis oculis in luce positus nihil videt potest videre per se quare ergo non volens simpliciter nō velit per se sicut non videns potest per se videre. **A** Quis ille non vidēs habet visum et volūtatem qua potest mouere visū nos x̄o de illo qui nullā habet volūtate loquimur. **Q**uare r̄sponde mihi si q̄ res seip̄az mouet de nō velle ad velle vt sic ip̄a se velit mouere. **D** Si dixero

De casu dyaboli

q: moueat nō volēs cōsequēs erit vt nō a se s̄ ab alio moueat nisi forte si quis subito claudit oculos ad ictū ventientem: aut si cogit q̄s aliquo incōmodo vt velit q̄ prius non volebat. **R**escio em̄ tūc prius se velit mouere ad hāc volūtatez.

Nullus cogit vel timore vel sensu alicuius incōmodi nec attrahit amore alicuius cōmodi. **A**d volēdū aliud nisi que prius habet naturalē volūtatez vidēdū incōmodum aut habēdū cōmodū qua volūtate se mouet ad alias volūtates.

Regare nequeo. **A** Dic ergo quia quicquid se mouet ad volēdū prius se vult ita mouere.

Ita est.

Quod ergo nihil vult nullo mō potest se mouere ad volēdū.

Non possum cōtradīcere.

Restat igit̄ vt ille angelus qui iā aptus factus est ad habēdam volūtatem: sed tū nihil vult nō possit habere primā volūtatem a se.

Recessit est fateri me q̄ nihil potest p se velle qui nihil vult.

Beatus aut̄ nō potest esse: si non vult beatitudinē. **D**ico aut̄ nūc beatitudinem nō beatitudinē cū iusticia: sed q̄ volūt omēs etiam iniusti.

Dēs quippe volūt bene sibi esse.

Excepto nāq̄ hoc q̄ oīs natura bona dicit̄ in duo bona et duo hīs cōtraria mala vsu dicūt̄ vnū bonū et quod dicit̄ iusticia cui cōtrariū malum iniusticia: iniusticia at̄q̄ bonū est quod mihi videt̄ posse dici cōmodū et huic malū opponit̄ incōmoduz.

Sed iusticia quidē non oēs volunt neq̄ oēs fugiūt iniusticiā cōmodum vero nō solum oīs rationalis natura: sed et omne quod sentire potest vult et vitat incōmodū.

Nam nullus vult nisi quod ali: quo mō putat sibi cōmodum.

Hoc igit̄ mō bene sibi esse oēs volunt et male sibi esse nolunt.

De hac beatitudine nūc dico quia nullus potest esse beatus qui non vult beatitudinem.

Nullus nāq̄ beatus potest esse: aut habēdo quod non

vult: aut non habēdo q̄s vult.

Res est negandum.

Rec beatus eē potest qui nō vult iusticiā.

Rec hoc minus concedēdum.

Angelus a se nō potuit habere volūtatem primam et quod multa dicūt̄ posse aliena p̄tate et nō posse aliena impotētia.

Capitulū. XII.

Dicamus ergo deū illi dare primū solā beatitudinis volūtate et videamus an idcirco q̄ accipit aliq̄ volūtatez iā se possit ip̄e mouere ad volēdum aliud q̄ q̄s accipit velle.

Prosequere q̄s incepisti ego enim paratus sū intelligere.

Lostat quia nondum aliud vult: q̄ beatitudinem quia nō aliud accepit velle.

Unde est.

Quero ergo a te: an possit se mouere ad aliud volēdū.

Requo videre quō se moueat ad volēdū aliud q̄ beatitudinem: q̄ aliud nō vult.

Nā si vult se mouere ad aliud volēdum vult vtiq̄ aliud.

Sicut ergo nulla voluntate adhuc data nihil poterat p se velle ita sola volūtate beatitudinis accepta nullā aliā a se potest habere volūtate.

Ita ē.

Nōne si putat pdesse aliud ad adipiscēdū beatitudinē potest se mouere ad volēdum illud.

Dubito quid respōdeam nā si non potest nō video q̄ velit beatitudinē qui non potest velle quo se adipisci posse beatitudiez putat.

Si dō potest nō intelligo: quō non possit velle aliud.

Qui vult aliud nō ppter rem quam videtur velle sed propter aliud quid proprie iudicandus est velle an illud quod dicit̄ velle an illud ppter quod vult.

Illud itaq̄ ppter quod vult videt̄ velle.

Qui igit̄ vult aliud propter beatitudinem nō aliud vult q̄ beatitudinē.

Quare potest et q̄ putat prodesse ad beatitudinem et solā beatitudinē velle.

Satis est planū.

Quero adhuc an accepta hac

Liber Anselmi

sola voluntate possit non velle beatitudinem. **D** Non potest vtrūq; simul et velle et non velle. **A** Vex est. Sed non hoc quō sed quero: an possit deferere hanc volūtātē et mouere se de velle ad nō velle beatitudinē. **D** Si quidē h̄ facit nolēs. non ip̄e facit: si vero volens aliud vult q̄ beatitudinē sed non vult aliud. Quare manifestū puto quia nullaten⁹ potest p se non velle ad quod solū accepit velle. **A** Bene intelligis. Sed respōde mihi adhuc si nō potest nō velle beatitudiez q̄to maiorem eā intelliget qui nihil nisi beatitudinē vult et non potest nisi velle beatitudinem. **D** Si nō tāto magis vellet beatitudinē q̄to maiorem ac maiorem illā putaret aut oīno nō vellet beatitudinem aut vellet aliud aliud pp̄ qd̄ maiorem nollet. Sed dicim⁹ quia illaz vultz non aliud. **A** Vult ergo esse beatus q̄to altius h̄ esse posse cognoscit. **D** Proculdubio vult. **A** Ergo vult similis esse deo. **D** Nihil ap̄cius. **A** Quid tibi viderur an esset iusta volūtas si hoc mō: similis vellet esse deo. **D** Nec iustam volo dicere quia vellet qd̄ non conueniret uec iniustā: qz ex necessitate vellet. **A** At eū qui vult beatitudinē solā cōmoda t̄m velle posumus. Si ergo ille qui nihil vellet nisi cōmoda nō posset habere maiora z veriora vellet ne mīora quibus cūq; vti posset. **D** Pmo nō posset nec velle q̄libet infima si maiora nō posset. **A** Nonne cū vellet comoda infima et immūda quibus irrationabilia aīalia delectātur esset eadē voluntas iniusta et vitupabilis. **D** Quō iniusta aut rephēdēda volūtas eēt: qz vellet qd̄ nō posse velle accepisset. **A** Volūtatem tamē ip̄am siue cū vult sūmā cōmoda siue cū vult infima constat esse opus et domū dei sicut est vita: aut sensibilitas aut nō esse in eo iustitiaz si

ue iniustitiam. **D** Nō est dubium. **A** Ergo inq̄tū essentia est bonū aliud est q̄tum vero ad iustitiā ptinet siue iniustitiam nec bona nec mala est. **D** Nihil clarius. **A** Sed non debet esse beatus si nō habet iustā volūtatem. immo nō potest p̄fecte nec laudabiliter esse beatus qui vult q̄ nec potest nec debet esse. **D** Multū patet.

C Accepta sola volūtate beatitudinis nec aliud posset velle: nec illā nō velle et quicquid vellet nō esset iusta vl̄ iniusta volūtas. **Cap. XIII.** **A**

C Considerem⁹ ergo de iustitie voluntate si daretur eidem angelo velle solū: q̄ eum velle cōueniret an posset aliud velle: aut si nō posset nō velle p se quod accepisset velle. **D** Oīno quod vidimus in volūtate beatitudinis necesse est in hac quoq; volūtate euenire. **A** Ergo nec iustam nec iniustā haberet volūtate. Sicut enī ibi nō esset volūtas iniusta si vellet in conueniētiā nō idcirco esset iusta volūtas qm̄ sic h̄ accepisset vt nō posset alit velle. Quā ergo nec solūmō volēdo beatitudinem nec solūmō volēdo quod cōuenit cū ex necessitate sic velit iust⁹ vel iniustus potest appellari nec potest: nec debet esse beat⁹ nisi velit et nisi iuste velit necesse est vt sic faciat deus vtramq; volūtatem in illo cōuenire vt et beatus esse velit quatenus addita iustitia sic tēperet volūtatem beatitudinis vt et resecet volūtatis excessum et excedēdi nō amputet ptātem vt cū p hoc q̄ volet beatus esse modū possit excedere p hoc q̄ iuste volet nō volet excedere et sic iustā habens beatitudinis volūtate possit et debeat esse beatus qui nō volēdo quod nō debet velle cū tamē possit mereatur: vt qd̄ velle nō debet nūq; velle possit: z semp tenēdo iustitiā p moderatā volūtatem nullomō indigeat: aut si deseruerit iustitiā p immoderatā voluntatem

De casu dyaboli

omnino indigeat. **D** Nihil cōuenientius cogitari potest. **A** De merito quia cū superius cōsiderabam⁹ solam beatitudinis volūtatem sine hac meta q̄ addidimus vt sub deo se coherceat dicebamus in ea non esse iusticiam vel iniusticiā quicq̄d vellet. **D** Bene memini. **A** An putas aliq̄d eē quod additū eidem volūtati temperat illā ne plus velit q̄ velle oportet et expedit. **D** Nullus intelligēs nihil h̄ esse putabat. **A** Hoc satis credo animaduertis nō aliud esse: q̄ iusticiāz. **D** Nihil aliud cogitari potest. **A** Certū est igitur iusticiam esse aliq̄d.

Quod similiter sit si sola accepta volūtas recitūdinis et idcirco vtrāq̄ voluntatem accepit simul et vt iustus et vt beatus esset. **Capitulū. XIII. D**

Imo valde aliud bonū. **A** Ante q̄ acciperet iusticiam hāc volūtas illa debebat velle et nō velle scdm iusticiā. **D** Nō debebat quod ideo: non debebat: q̄ nō accepit. **A** Post q̄ aut nō accepit non dubitas debere nisi aliqua violētia amittat. **D** Semp eā huic debito alligatā puto siue teneat q̄ accepit siue spōte deserat. **A** Recte asseris. Sed quid si voluntas eadem iusticiā tā vtiliter et tā sapienter additā sibi nulla indigētia et nulla violētia cogēte deserat vt edo spōte sua potestate id est plus volēdo q̄ debeat. An remanebit aliq̄d aliud cū ipsa volūtate q̄ q̄ prius cōsiderabamus ante additāmētum iusticie.

Quod iusticia sit aliq̄d. **XV. D**

Quia nihil aliud ē additū: q̄ iusticia sepata iusticia nihil aliud certū ē remanere: q̄ q̄ pri⁹ erat nisi quia debitricem fecit eā accepta iusticiā et quasi quedā pulchra a vestigia sui reliquid derelicta eadem iusticia. **E**o est ipso quo debitrix iusticie permanet mōstratur honestate iusticie su-

isse decorata. **S**ed et hoc satis iustū est vt q̄ semel accepit iusticiāz scilicet eam semp debeat nisi violenter amiserit. **E**t certe multū dignior natura pbatur que vel aliquādo habuisset semp debere vt habeat tam honestū bonū conuincit q̄ quia hoc ipm nō habere nec debere aliquando cognoscit. **A** Bene cōsideras sed adde huic tue sentēcie q̄ quāto natura que hic habuit q̄ debet mōstrat laudabilior: tanto psona q̄ nō habet q̄ debet p̄uincit vitupabilior. **D** Vehemēter assentio. **A** Discerne mihi bene quid ibi mōstrat naturā laudabilem et quid faciat psonā vitupabilem. **D** Habuisse vel debere mōstrat naturā dignitatē et nō habere facit psonalem inhonestatē. **H**abere eī factū est ab eo qui dedit: nō habere factum ab ipso qui deseruit. **I**deo nāq̄ debet quia accepit ideo vero non habet quia deseruit. **A** Non ergo reprehendas in ipa voluntate que nō sterit in iusticia debere iusticiam sed nō habere iusticiam. **D** Quid nihil aliud ibi reprehendo: q̄ absentiam iusticie siue non habere iusticiam nā sicut iam dixi habere decorat nō habere vero deturpat et quo magis illud decet eo magis istud dedecet immo non ob aliud volūtatez illā deturpat ex ppria culpa nō h̄re: q̄ quia illā decorat ex bonitate dantis h̄re debere. **A** Nōne iam volūtatem ipam que nō habet iusticiā quā debet h̄re iudicas iniustā et in illa eē iniusticiā. **D** Quis nō ita iudicet. **A** Si nō esset iniusta: nec esset in illa iniusticia: puto q̄ nihil in ea reprehenderes. **D** Nihil omnino. **A** Ergo nihil aliud in illa reprehendis: q̄ iniusticiam: et quia iniusta est. **D** Nō possum aliud quicq̄ in ea reprehēdere. **A** Si ergo nihil aliud ibi reprehēdis q̄ absentiam iusticie et illam non habere iusticiā sicut paulo ante dixisti: et itez verū est quia nihil aliud re-

prehendís in ea q̄ in illa esse iusticiam
sive illam esse iniustā: palam est. q̄ non
aliud in illa est iniusticia aut eē iniustaz
q̄ absentia iusticie aut non habere iusti-
ciam. **D** Nullo mō possūt hec esse
diuersa. **A** Sicut igit absentia ius-
ticie et non habere iusticiā nullā essen-
tiam habet: ita iniusticia et esse iniustuz
nullum habet esse et idcirco nō est aliqd
sed. nihil. **D** Non est consequen-
tius aliqd. **A** Memēto etiā iam
constare: quia recedēte iusticia excepto
debito iusticie nihil aliud ibi remāsit q̄
qd̄ habebat ante susceptā iusticiā. **D**
Constat utiq̄. **A** Ac iniusta non
erat nec iniusticiam habebat anteq̄ ha-
beret iusticiā. **D** Non. **A** Er-
go aut recedēte iniusticia: non est in il-
la iniusticia nec est iniusta: aut nihil est
iniusticia vel esse iniustū. **D** Nō po-
test videri aliqd̄ magis necessariū. **A**
Et iniusticiā illā habere et esse iniustaz
post desertā iusticiam concessisti. **D**
Immo nō possum nō videre. **A**
Nihil igit est iniusticia vel esse iniustuz
D Credētem me fecisti scire q̄ nesci-
ens credebam.

Quā iniusticia nō sit nisi absentia debi-
te iusticie. **Capitulū. XVI.** **A**

Estimo etiā te cognoscere itaq̄
cū iniusticia non sit aliud q̄ ab-
sentia iusticie: nec iniustum esse
aliud q̄ non habere iusticiā cur nō an-
te datā s̄ post derelictā iusticiā eadē ab-
sētia iusticie vocet iniusticiāz nō h̄re ius-
ticiā sit iniustū eēz sit vtrūq̄z rep̄hē sibi
le non em̄ ppter aliud nisi quia non de-
decet ab eē iusticiam nisi vbi debet esse.
Sicut em̄ virum qui nōdum debet ha-
bere barbā non dedecet nō habere cū
v̄ro iam debet habere iudeozū est non
habere: ita naturā que non debet habe-
re iusticiam non deformat non habere.
Illam vero que habere debet de hone-
stat nō habere et q̄to magis debet ha-

bere virilem ostendit naturā tanto ma-
gis non habere fedat virilem figuram.

D. Sufficiēter video iniusticiā non
esse nisi absentiam iusticie. vbi debet eē
iusticia. **A** Cum posuimus solaz
voluntatem beatitudinis p̄fato angelo
dari vidimus eū nihil potuisse velle ali-
ud. **D** Aperte vidimus qd̄ dicis.

Qur desertor angelus nō possit redi-
re ad iusticiam. **Cap. XVII.** **A**

A modo derelicta iusticia et re-
manente illa solum voluntate q̄
prius fuerat beatitudinis: potest
idem desertor ad voluntatem iusticie re-
dire p̄ se ad q̄ nō potuit anteq̄ daretur
venire. **D** Sed mō multominus.
Tunc em̄ conditōe nature non poterat
habere nūc vero merito quoq̄ culpe nō
debet habere. **A** Nullo ergo mō
potest habere iusticiā a se cuz nō habet
iusticiam quia nec anteq̄ eam accipiat
nec postq̄ eam deserit. **D** Non de-
bet aliquid habere a se. **A** Nōne
aliquo mō vel cū ip̄e haberet potuit ip̄e
sibi dare iusticiam. **D** Quō potu-
isset. **A** Pluribus modis dicim⁹
facere. Dicimus em̄ facere aliqd̄ cū esse
facim⁹ rē et cū facē possim⁹ vt nō sit rē
facim⁹. Hoc itaq̄ mō potuit ip̄e sibi da-
re iusticiam: quia potuit sibi auferre eā
et potuit non auferre quō ille qui stetit ī
veritate in qua factus est nō fecit cū po-
tuit vt eam nō haberet et ita eaz ip̄e sibi
dedit et totum hoc a deo accepit: ab eo
em̄ acceperūt ambo habere et posse tene-
re et posse deserere. Hoc vltimū ī dō de⁹
dedit vt possent sibi dare aliquomō ius-
ticiam. Si enim nullo mō eaz sibi pos-
sent auferre nullo mō possent sibi dare.
Qui ergo hoc mō sibi dedit eam h̄pm
a deo accepit vt sibi eam daret.

Quō malus angelus se fecit iniustū
et bonus se iustū: et quod malus sic de-
bet deo gr̄as p̄ bonis que accepit et de-
seruit: sicut bonus qui seruauit accep-

De casu dyaboli

ta. **Capita lū. XVIII. D**

Quideo quia non auferēdo potuerūt sibi dare iusticiā: sed alter sibi dedit: alē sibi abstulit. **A**

Vides ergo deo parem eos debere gratiam q̄tū ad bonitatem ip̄ius: nec dyabolū: ideo minus debere deo reddere quod dei est quia sibi abstulit: quod deus dedit et noluit accipere quod deo obtulit. **D** Video. **A** Semper

igif debet dco gr̄as agere malus angelus p̄ beatitudie: quā sibi abstulit sicut bon⁹ p̄ ea quā sibi ip̄e dedit. **D** Terribilissimū est. **A** Estimo quia anim

aduertis deū nullo mō posse facere iniustum nisi iniustū nō faciendo iustū cū possit. Nam ante acceptā iusticiā nullus est iustus vel iniustus et null⁹ post acceptā iusticiā fit iniust⁹ nisi sp̄te deserta iusticia. Sicut ergo bonus angelus fecit se iustū non auferēdo sibi iusticiā cū potuit ita deus malū angeluz: angelū facit iniustū non reddēdo ei iusticiā cū possit. **D** Facile cognoscit.

Quolūtas in q̄tū sit bonū ē. et nulla res mala sit. **Cap. XIX. A**

Redeamus ad cōsideratōem voluntatis et reminiscamur q̄ cōsiderauim⁹ volūtate scilicet beatitudinis q̄d q̄d velit nō esse malū: sed esse bonū aliq̄ ante q̄ accipiat iusticiā. Unde consequit q̄ cū deserit acceptā iusticiā si eadem essetia est: que prius erat bonū aliq̄ q̄tū ad hoc quod ē: q̄tū vero ad hoc q̄ iusticia non ē in illa q̄ fuit dicif mala et iniusta. Nā si velle dō similem esse malū esset filius dei nō velle similis ē patri: aut si velle quasilibet infimas voluptates esset malū mala dicere volūtas brutoz animalium. Sed nec volūtas filij dei est mala q̄ est iusta nec volūtas irrationalis mala dicif: q̄ non ē iniusta. Unde sequit nullā volūtatem esse malū sed esse bonū in q̄tuz ē q̄ opus dei ē: nec nisi in q̄tū ē iniusta

malā esse: et qm̄ nulla res mala dicif nisi mala volūtas aut p̄p̄ malā volūtate vt malus hō et mala actio nihil est ap̄cius q̄ nullā rem esse malā: nec aliud ē malū q̄ absentia iusticie derelictae in volūtate: aut in aliqua re p̄pter malā volūtatem.

Quō deus faciat malas volūtates: actōes q̄ accipiāt ab eo. **XX. D**

Sc tua disputatio veris et necessestarijs apertisq̄ rationib⁹ cōcathenat vt nulla ratione q̄d dicif dissolui posse videā nisi q̄ video aliud consequi quod nec dicif debē credo: nec quō non sint: si vera sūt que dicis nō vt deo. Nam si velle esse similem deo non nihil nec malū: sed quoddā bonū ē non nisi ab eo a quo ē omne bonū q̄ ē haberi potuit. Si ergo angelus nō habuit q̄d non accepit: quod habuit ab illo accepit a quo habuit. Quid aut ab illo accepit q̄d ille nō dedit. Quare si habuit velle esse similem deo ideo habuit q̄ de⁹ dedit. **A** Quid mir⁹ si quēadmodū dicif inducere in tēptatōem quādo non liberat de ea: ita fatemur eum dare volūtatem malā non phibēdo eā cum potest: p̄sertim cū potestas volendi quē libet non nisi ab illo sit. **D** Hoc mō non videt esse incōueniens. **A** Si ergo datio nō ē sine acceptōe quēadmodum non iniustate dicif dare et qui sp̄te p̄cedit et q̄ nō aprobādo p̄mittit: ita non incōgrue accipere dicif et qui concessa suscipit et qui illicita p̄sumit. **D** Nec incōgruum nec iniustatū mihi videt quod dicis. **A** Quid ergo dicimus cōtra veritatem si dicim⁹ cū dyabolus voluit q̄ nō debuit: h̄ illū a deo accepisse: q̄ deus p̄misit: et nō accepisse q̄ ille non confēsit. **D** Nihil h̄ re. pugnare videt veritati. **A** Cum igif dyabolus conuertit volūtatem ad quod nō debuit: et ip̄m velle et ip̄a conuersio fuit aliq̄d: et tamē nō nisi a deo et

de dei aliud habuit qm̄ nec velle aliud: nec mouere potuit volūtatē nisi illo p̄mitente qui fecit oēs naturas sbales: et accidentales vniuersales et iudiuiduales. In q̄tū em̄ volūtas: cōuersio siue motus volūtatē ē aliqd̄ bonū ē et dei ē. Inquātū vero iusticia caret sine qua esse non debet nō simpliciter malū: sed aliud malū ē: et q̄ malū ē nisi dei s̄ volētis siue mouentis volūtatē ē. Simplex quippe malum ē iniusticia: qm̄ non ē aliud q̄ malū q̄ nihil ē. Aliud vero malū ē natura in qua ē iusticia: quia ē aliqd̄ et aliud q̄ iniusticia que maluz et nihil ē. Quare quod aliquid ē a deo fit: et dei ē quod vero nihil ē id ē malū ab iniusto fit et eius ē. **D** Quod quidē deus naturas rez oim̄ faciat fatēdum ē. **Q**uod vero singulas actōes puerfarū volūtatū velut ip̄m̄ prauū motū volūtatē q̄ ip̄a mala volūtas se mouet faciat qd̄ cōcedat. **A**d Quid mixti dicim⁹ deū facere singlas actōes que sūt mala volūtatē euz fatemur eum facere singlas sbas que sūt in iusta volūtatē in honesta actōe. **D** Non habeo qd̄ cōtradica: quippe nec negare possim̄ vere aliud esse q̄libet actōez: nec fateri volo nō fieri a deo quod vere aliq̄s habet essentiaz neq̄ ista tua rō vllō mō accusat deū: aut excusat dyabolū: sed oīno deū excusat et dyabolū accusat. Sed vellē scire vtrū idem deserto: angelus ista de se p̄sciuerit.

Quod mal⁹ angelus nō potuit p̄scire se casurū esse **V** Cap. XXI. **A**d

Quod queris vtrū ille angelus q̄ non stetit in veritate p̄sciuerit se esse casurū discernēdum ē de qua sciētia dicas. Nam si de illa sciētia queris que nō est nisi cū certa rōe aliq̄s intelligit oīo respondeo non posse scire quod p̄t non esse. Quod em̄ nō esse potest nequa q̄ esse certa p̄t colligi ratione. Quapropt̄ cōstat illū nullatenus fuisse

se p̄scire casū suū quē necesse nō erat futurum. **P**onamus em̄ nō fuisse futurū casū illū. **A**n itaq̄ putas p̄sciri potuisse se si futurū nō erat. **D** Uides nō posse p̄sciri quod p̄t futurū non esse nec posse nō esse futurū: qd̄ p̄scitur. **S**ed reminiscor nūc illius famosissime questōnis de p̄sciētia diuina: et libero arbitrio quibus em̄ tanta auctoritate asserat: et tāta teneat vtilitate et nullatenus p̄pter hūmanaz rōez dubitādum sit diuinā p̄sciētia et liberū arbitriū sibi inuicē consentire tamē q̄tū ad rationis cōsideratōem que videt̄ spectat infociabilit̄ videret̄ dissentire: vnde videmus in hac questōne nōnullos sic in vnā partē vrgentes vt alterā oīs deserat̄ vnda infidelitatis sue submergēte perire multos vero velut cōtrarijs ventis hinc inde cōtra inuicē sustētando quassatibus periclitari. **C**ū ergo diuina cōstet p̄sciētia esse oīm̄ que sūt libero arbitrio nec aliud horū sit ex necessitate: nihilomin⁹ videt̄ posse non esse futurū qd̄ p̄st̄. **A**d Breuiter interim respōdebo. **P**rescienātia dei non pp̄rie dicit̄ p̄sciētia. **C**ui em̄ oīa semp̄ sunt p̄sentia nō habet futurū p̄sciētia sed p̄setium sciētia. **C**um ergo alia sit ratio de p̄sciētia future q̄ de p̄sentis rei sciētia nō est necesse diuinā p̄sciētia et illā de qua querim⁹ eandem h̄re consequētia. **D** Assētio. **A**d Redeamus ad illā que erat i manibus questōez. **D** Placet quod dicis. **S**ed eius pacto vt cū de illa cui⁹ mentionē fecimus quesiero tibi respōdere quod inde deus tibi dignabit̄ ostendere non rēnuas. **V**alde nāq̄ necessaria est eius solutio si iam ab aliquo facta est aut si fiat: fateor em̄ non deū alicubi excepta diuina auctoritate cui indubitāt̄ credo me legisse ratōem: que mihi sufficeret ad eiusdē solutiōis intellectū. **A**d **C**ū ad illā veniemus si forte venerimus erit sicut deus dabit. **N**ūc autē

De casu dyaboli

quā supraposita ratione patet apostatā angelū nō potuisse prescire riuuā suā ea p̄scientia quā rei necessitas sequit̄: acci-
pe adhuc aliā rōnem que nō solū p̄scien-
tia: sed et estimacione aut qualibz suspi-
cione suū eū presensisse casum excludit.

D hoc excepto. **A** Si adhuc in
bona voluntate stans p̄sciebat se casurū
aut volebat vt ita fieret aut nolebat.

D Unū horū necesse est verum esse.

A Sed si cum p̄scientia voluntatem
habebat aliquā cadendi iaz ipsa mala vo-
luntate ceciderat.

D Patet qđ dī-
cis. **A** Non itaqz volendo cadere
prius sciuit se casurum: quā caderet.

D Nō pōt aliud obici p̄clusioni tue.

A Ac si p̄sciebat se casurū et nole-
bat t̄m miser erat dolendo q̄stum magis
stare volebat et quo erat iustior: eo debe-
bat esse felicioz.

D Regari nō pōt.

A At tanto iustior erat q̄to magis
volebat stare: et quo erat iustior: eo debe-
bat esse facilioz.

D Nō pōt negari.

A Ego si nolendo p̄sciebat se casu-
rum tanto erat miserioz: quāto debebat
esse felicioz: quod non conuenit.

D Ita quidē consequi negare nequeo. **S**z
hoc sepe nō solū sine incōuenientia s̄z
et laudabiliter et suprema gratia fieri co-
gnoscitur multotiens em̄ vt pauca d̄ in-
cōmodis iustiorū cōmemorem q̄to quis
iustior: est tanto maiore doloris compas-
sione de alieno casu afficitur.

Sepe em̄
eū qui maiore habet iniusticia cōstātini
videmus ab iniustis maiorem pati p̄se-
cutionis instātiā.

A Nō est eadē
ratio in hominibus et in illo angelo. ho-
mini em̄ natura p̄pter pctm̄ p̄ami parē-
tiam innumerabiliū incomodorū fac-
ta est passibilis ex qua passibilitate mul-
tis modis gratia vobis operat̄ incorru-
pibilitatē.

Ille vō adhuc nullo pecca-
to precedente alicuius mali non inuene-
rat passionē.

D Satisfecisti obiectō-
ni mee. **P**atet em̄ quia hec ipsa ratio si-

cut seperat ab ipso malo angelo sui casū
p̄scientiā ita nihilominus oēm segregat
opinionē.

A Est et aliud qđ mihi
setis videtur ostendere nullo mō eū su-
am ante putauisse futuram p̄uaricatio-
nē.

Rempeyt coactā putauisset aut spō-
taneam: sed nec nullatenus erat vnde se
aliquā cogi suspicaret nec qđ diu voluit i
veritate p̄seuerare vllō mō putare potu-
it sed sola voluntate illā deserturū.

Supra nanqz iam mōstratū est eū qđ diu re-
ctam voluntatē habuit in hac ipsa volū-
tate voluisse p̄seuerare.

Quapropt̄ vo-
lendo tenere p̄seuerant qđ tenebat nullo
mō video vnde potuisset vel suspi-
cari nulla alia accedente tā sola se illud de-
serturū voluntate.

Nō nego illū sciuisse
qz posset mutare voluntatē quā tenebat
sed dico illū nō potuisse putare: qz aliqñ
omni alia cessante tā spōte mutaret vo-
luntatē quā p̄seueranter tenere volebat.

D Qui diligenter intelligit qđ dīcis
patenter videt: qz nullo mō scire vel pu-
tare potuit angelus malus se facturum
quod malefecit.

A Sciuit se nō debere velle h̄ qđ vo-
lendo peccauit et debē puniri si peccaret

Capitulum. XXII.

Sed et hoc volo vt pariter ostē-
das si sciuit se non debere velle
qz p̄uaricando voluit.

A In h̄ du-
bitare nō debes si supradicta cōsideras.

Si em̄ nescisset se nō debere velle qđ in-
iuste voluit ignorasset se debere volun-
tatē tenere qz deseruit.

Quapropter nec
iustus esset tenendo nec iniustus deserē-
do iusticiā qz nescisset imo nec poterat h̄
velle plus qz habebat: si nesciebat se obe-
re esse contentum eo qz acceperat.

Deni-
qz qz ita rationalis erat: vt nulla re phi-
beretur vti ratione non ignorabat quid
debē vel non deberet velle.

D Ra-
tionem tuam nō video posse infirmari.
sed tamen inde mihi videtur quedā ori-
ri questio.

Si enī sciebat se non debere

Liber Anselmi

deserere quod accepat utiq; sciebat ni-
hilominus se debere puniri si desereret.
Quo igitur sponte potuit velle vñ mi-
ser esset qui acceperat inseparabilē vel-
le vnde beatus esset.

Q non debuit scire q; si peccaret pu-
niretur. **¶** Capitulum. XXIII. **¶**

Sicut certū q; debere se puniri si
peccaret ignorare nō potuit ita
q; puniretur si peccaret scire nō
debutt.

¶ Quo hoc ignorauit si ita
rationalis erat vt eius rationalitas nō
impediret veritatē cognoscere: sicut se-
pe nostra impediret regnante corruptibili
corpore.

¶ Quia rationalis erat
potuit intelligere q; iuste si peccaret pu-
nirē. **¶** S; qm iudicia dei multa ⁊ inuesti-
gabile vite eius nequiuit cōprehendere
an deus faceret q; iuste facere possz.

¶ S; et si quis dicat q; nullatenus credere po-
tuit deū creaturā suā ppter eius culpaz
damnaturū q; tāta sua bonitate fecerat
pferim cū nullū exemplum: iusticie vici-

scientis iniusticiā precessisset et certus es-
set numerū in quo facturi erant qui deo
frui deberent tanta sapia esse prestitutū
vt sicut nihil habebat supflū ita si mi-
nueret im pfectus esset nec tam pclarum
opus dei ex aliqua pte pmanusz impfe-

ctū nec vlla ratione scire posset: si hō iā
factus erat deū humanā naturā p ange-
lica aut angelicā p humana si caderz s; b;
stitutuz s; pōtius vñ quāq; in id ad qd
facta erat p se nō palia restitutū aut si

factus nōdū hō erat multominus puta-
re posset ad substitutionē alterius natu-
re illū esse faciendum. Si in q; aliquis h;
dicat q; incōueniētia inest. **¶** S; redeam⁹
ad h; qd dixeram illū. s. hanc nō debuis-

se habere sciam. Si em̄ sciuisset nō pos-
set volens et habens beatitudinē spon-
te velle: vñ miser esset quare nō esset iu-
stus nō volendo: qd nō deberet qm nō
posset velle: Sed et hac ratione p̄siderā

vtrū scire q; queris debuerit: nā si scisset
aut peccasset aut nō.

¶ Unū horū
esset. **¶** Si p̄uisa tanta pena nulla
indigentia et nulla re cogente peccasset
tantomagis puniendus esset. **¶** Ita
est. **¶** Non ergo hoc presciētia il-
li expediebat. **¶** Vere peccaturo nō
expediebat presciētia penaz.

¶ S; si nō peccasset aut sola bona voluntate
nō peccasset aut timore pene. **¶** Ni-
hil aliud dici potest. **¶** S; qm si
cauisset peccatū solo amore iusticie ip̄o
ope monstrauit. **¶** Non est dubiū

¶ Si vero timore cauisset nō eēt iu-
stus. **¶** Palam est nullo mō eū de-
buisse scire in dictam sibi penam suū se-
curam peccatum. Sed qm eum ange-
lum qui stetit et eum qui nō stetit in veri-
tate pari sciētia p̄ditos in prima condi-
tione credimus nō video cur illi negata
sit sciētia ista tui tā tenax erat bona vo-

luntas vt sufficeret ad cauendū peccatū
¶ Non tamen posset nec deberet cō-
temnere penā q; p̄scisset. **¶** Sic vi-
detur. **¶** Sicut ergo solus amor
iusticie ita solū odium pene sufficerz ad
nō peccandum. **¶** Nihil planius.

¶ Quas igit̄ habuisset causas non
peccandi vñā honestā et vtilem alteraz
in honestā ⁊ inutilem. i. amorē iusticie
et odium pene. Nam non satis est hone-
stū solo odio pene nō peccare ⁊ ad non
peccandū inutile est odiū pene vbi sol⁹
amor iusticie sufficit. **¶** Non ē qd
possim obicere. **¶** Quid g. Non-
nē multo incidiuz placet eius pseueran-
tia cum illa sola pseuerandi causa vide-
tur in illo que vtilis est et honesta: quia
spontanea q; si simul sese illa ostenderet
que inutilis et ihonesta: quia necessaria
intelligitur.

¶ etia bonus angelus hoc scire nō
debut. **¶** Capitulum. XXIII. **¶**

Sic patet qd dicit vt qd paulo
ante volebā eū sciuisse nūc gau-
deā eū nesciuisse: nisi q; nūc ean

De casu dyaboli

dē eū negare nō possum⁹ hñe sciētiaz q̄
ip̄o angelo exēplo peccātis ignorare nō
p̄t. **A**d nūc vterq; scilicet bonus
angel⁹ et mal⁹ cert⁹ ē q; talē culpā talē se
quif pena: sicut sciētia ē ambob⁹ diuer-
sa: ita ē sciētie causa nō eadē et finis dis-
simil. **N**ā qd̄ ille scit ip̄o sui experimen-
to: h̄ iste didicit solo alteri⁹ exēplo. **S**z
ille illomō q; nō pseueravit iste alio mō
q; pseueravit. **Q**uapropt̄ sicut illi qm̄
vituperabiliter n̄ pseueravit sciētia sua
est ad gl̄iam. **S**i ḡ ille dicit h̄ solo quia
hāc habet sciām iā peccare nō posse sa-
tis patet q; sicut gl̄osa ē scia q̄ ex lauda-
bili pseuerātia ē cōpata sit ad gl̄iam est
impotentia peccādi q̄ ex glorioza scien-
tia est nata. **Q**uēadmodū ḡ mal⁹ ange-
lus vituperādus ē q; nō p̄t ad iustitiā re-
dire: ita iste laudādus ē: q; nō p̄t abire
Sicut em̄ ille iā redire nō p̄t q; sola ma-
la volūtate abijt sic iste iā abire nō p̄t:
q; sola bona volūtate p̄mansit. **P**alaz
igif ē q; sicut illi nō posse recuperare: qd̄
deseruit ē pena peccati ita huic nō pos-
se deserere qd̄ tenuit ē p̄mū iusticie.

Quod ille si etiā h̄ solo dicit iā nō posse
peccare q; nūc habet sciām ex casu dya-
boli: tñ illi sit ad gl̄iam. **XXV.**

Valde pulchra esset hui⁹ scientie
atq; impotētie ita tua cōtēplā-
tio si quēadmodū asseris: ideo
bono angelo eadē sciētia et impotentia
q; pseueravit contigisset. **N**on em̄ eas
adeptus esse videt q; ip̄e pseueravit: s;
q; deserto: nō pseueravit. **A**d Si ita
est vt dicit gaudere p̄t bonus angel⁹ de
casu a potestate angeli vtpote cui expē-
diebat vt ille caderet qm̄ adeptus ē hāc
sciētiaz qua nec peccare: nec miser esse
amplius possit: non q; ipse bene meruit
sed quia alius male meruit quia omnia
sūt nimia absurditate plēa. **Q**uā-
to absurdus videt: sicut tu mōstras ca-
sū peccantis angeli pfuisse stanti: tātō
magis necessarium ē: vt ostēdas istum

non ideo adeptū esse sciētia de qua agi-
tur q; ille peccauit. **A**d Nō debes di-
cere ideo bonū angelū ad sciētia p̄fecis-
se hāc q; mal⁹ peccauit: sed bonū ange-
lū ideo p̄fecisse ad hāc sciētia exēplo ca-
dentis q; ille peccauit. **S**i em̄ neut⁹ pec-
casset vterq; daturus erat deus eādē
sciētiam merito pseuerātie alio mō sine
alicius cadētis exēplo. **N**ullus em̄ di-
cit deū non alio mō potuisse angel⁹ suis
hanc dare sciētiam. **C**ū ergo ille pecca-
uit exemplo eius istū docuit q; doctur⁹
erat nō impotētia q; alio mō nō potuit:
sed maiore potētia qua de malo bonuz
facere potuit vt nec malū inordinatum
ī regno om̄ipotētis sapiētie p̄maneret.

Placet mihi valde qd̄ dicitis. **A**d

Patet itaq; si bon⁹ angel⁹ h̄ solo iā pec-
care nō posset q; scit peccatū mali ange-
li penā secutā esse q; tamē h̄ impotentia
non illi esset ad minutōem laudis: s; ad
p̄mū suare iusticie. **S**ed scis q; supra
daruī euz idcirco peccare nō posse: qm̄
merito pseuerātie a deo p̄uct⁹ est vt iā
nō videat qd̄ plus velle queat. **D**

Nihil excidit eoz que supra rōe inuesti-
gante cōperimus a memoria mea.

Quod honoremus audito noie mali et
qd̄ facit opa q̄ dicit iniusticia facere cuz
ip̄a et malū nihil sit. **Cap. XXVI.**

Ed cū oib⁹ q̄stioib⁹ meis satisse-
ceris illd̄ adhuc expecto aperiri
qd̄ sit qd̄ horrem⁹ audito noie
mali et qd̄ faciat opa q̄ iusticia: q̄ malū
est videt facere vt in raptore inlibido-
so cū malū nihil sit. **B**reuit̄ tibi
respondebo. **M**alū q; est iusticia semp
nihil est malū vero: q; est incōmoditas
aliquādo sine dubio est nihil vt cecitas
aliquādo est aliqd̄ vt tristicia et dolorz
hāc incōmoditatē q̄ est aliqd̄ semp odio
habemus. **C**ū itaq; audim⁹ nomē mali
non malū: q; nihil est timem⁹: sed malū
q; aliqd̄ est q; absentia boni sequit̄. **N**ā
iniusticia et cecitatē qui malum et nihil

sunt secuntur multa incommoda que maluz et aliquid sunt: et h sunt que horremus audito nomine mali. **C**um autem dicimus quod iniusticia facit rapinam aut cecitas facit hominem cadere in foueam: nequaquam intelligendum est quod iniusticia aut cecitas faciat aliquid sed si iusticia esset in voluntate et visus in oculo: nec rapina fieret nec casus in foueam. **T**ale est cum dicimus absentiam gubernaculi impellit nauem in scopulos: aut absentia freni facit equum discurrere quod non est aliud quam si gubernaculum abest nauem et frenum equo que si adessent nec ventum nauem impelleret nec equus discurreret. **S**icut namque gubernaculo nauis et freno regitur equus sic iusticia gubernatur voluntas hominis et visus pedes. **D**

Unde venit malum in angelum qui bonus erat. **C**apitulum. XXVII. **D**

Sic mihi de malo que est iniusticia satisfecisti ut iam omnes in corde meo que de illo inesse solebant questiones sint deterse. **D**e hoc enim malo questionem nasci vides quam si esset aliqua essentia esset a deo a quo et necesse est esse omne quod aliquid est et impossibile est esse peccatum siue iniusticia. **D**e malo vero que est incommoditas si aliquando est aliquid nihil video recte fidei obuiare. **S**ed ne tedeat te breuiter respondere fatue interrogationi mee: ut scientia qualiter hoc ipsum querentibus responderem que non semper facile est insipienti insipienter querenti sapienter respondere. **Q**uero igitur unde primum venit malum quod dicitur iniusticia siue peccatum in angelum que factum est iustum. **A** Dic tu mihi unde venit nihil in aliquid. **D** Nihil nec venit nec recedit. **A** Cur ergo queris unde venit iniusticia que nihil est. **D** Quia quando iusticia recedit inde ubi erat dicimus accedere iniusticia. **A** Dic ergo que magis proprie et apte dicis et quere de abcessu iusticie. **S**iquidem sepe apta interrogatio expedit responsionem et inepta reddit impedimento. **D** Cur ergo recessit ab angelo iu-

sto iusticia. **A** Si proprie vis loqui recessit ab eo sed ipse deseruit eam volendo quod non debuit. **D** Cur deseruit eam. **A** Cum dico quod volendo quod non debuit eam deseruit apte ostendo cur et quare illam deseruit. **N**am ideo illam deseruit quod voluit quod velle non debuit et hoc modo id volendo quod non debuit illam deseruit. **D** Cur voluit quod non debuit. **A** Nulla causa precessit hanc voluntatem nisi quod velle potuit. **D** An ideo voluit quod potuit. **A** Non quod similiter potuit bonus angelus velle nec tamen voluit. **N**am nullus vult quod velle potest ideo quod potest siue alia causa queuis nisi que velit si non potest. **D** Cur ergo voluit. **A** Non nisi quod voluit nam hoc voluntas nullam aliam habuit causam qua impelleret aliquatenus: aut attraheret sed ipse sibi efficiens causa fuit si dici potest et effectum.

Potestas volendi quod non debuit bona fuit semper et ipsum velle bonum que sum adesse. **C**apitulum. XXVIII. **D**

Potestas ipsa volendi et ipsius velle fuit aliquod bonum fuit a deo. **A** Utrum fuit aliquid et potestas quidem non nisi bonum aliquid et spontaneum donum dei velle aut secundum essentiam bonum: sed quam non iuste factum est malum et tamen a deo fuit a quo est omne quod aliquid est. **N**empe non solum hoc habet aliquis a deo quod deus sponte dat: sed etiam quod iniuste rapit deo permittente. **E**t sicut dicit deus facere que permittit fieri ita dicit dare que permittit rapi. **Q**uoniam igitur permittente deo angelus malus per rapinam usus est potestate a deo sponte data: a deo habuit utique quod non est aliud quam ipsum velle. **N**on est enim aliud velle quam uti potestate volendi sicut idem est loqui et uti potestate loquendi.

ExPLICIT DE CASU DYABOLI.

ExPLICIT DE CASU DYABOLI.

Incipit Anselmus p. insipiente.

Dubitati utrum sit vel neganti quod sic aliqua talis natura: qua nihil maius cogitari possit tamen esse illa huic dicitur primo. pbari quod ipse negat vel ambigens de illa iam habeat eam intellectu cum audiens illam dicit: id quod dicitur intelligit deinde quia: quod intelligit necesse est ut non in solo intellectu: sed etiam in re sit. Et hoc ita probatur: quia maius est esse in intellectu et in re quam in solo intellectu. Et si illud in solo est in intellectu maius illo erit: quicquid etiam fuerit in re ac si maius omnibus minus erit aliquo et non erit maius omnibus quod utique repugnat. Et ideo necesse est ut maius omnibus quod est iam probatum est in intellectu non in solo intellectu: sed in re sit quomodo aliter maius omnibus esse non poterit. Responderi forsitan potest quod hoc iam esse dicitur in intellectu: meo non ob aliud nisi qua id quod dicitur intelligo. Nonne et quecumque falsa ac nullo profus modo in seipsis existantia in intellectu habere similiter dici possem cum ea dicente aliquo: quecumque ille diceret: ego intelligemur nisi forte tale illud constat esse ut non eo modo quo etiam falsa queque vel dubia haberi possint in cogitatione et ideo non dico illud auditum cogitare vel incogitatione habere: sed intelligere et intelligitur habere quod scilicet licet non possim habere aliter cogitare nisi intelligendo id est scientia comprehendendo re ipsa illud existere sed non hoc est. Primo quidem non habet erat aliud id est tempore procedens habere rem in intellectu et aliud id est tempore sequens intelligere rem esse ut sit de pictura que prius eum in animo pictorum deinde in opere. Deinde vix unquam poterit esse credibile: cum dictum et auditum fuerit illud: non

eo modo posse cogitari non esse quo etiam potest non esse deus. Nam si non potest cur contra negantem: aut dubitantem quod sit aliqua talis natura tota ista disputatio assumpta est. Postremo quod tale sit illud ut non possit: nisi mox cogitatum indubitabilis existentie sue certo percipi intellectu indubio aliquo probandum mihi est argumento non autem isto quod iam sit hoc intellectu meo cum auditum intelligo in quo similiter esse posse quecumque alia incerta vel etiam falsa ab aliquo: cuius verba intelligeremur dicta adhuc puto et insuper magis si illa deceptus ut sepe fit credemur quod istud nondum credo. Unde nec illud exemplum de pictore picturam que factum est iam intellectu habente satis potest huic argumento congrue. Illa enim pictura antequam fieret in ipsa pictoris arte habetur et tale quippiam in arte artificis alii cuius nihil est aliud quam pars quedam intelligentie ipsius: quia et sicut sanctus augustinus ait: cum faber archam fabricaturus in opere prius habet illam in arte: archa que fit in opere non est vita archa que est in arte vita est quia vivit anima artificis: in qua sunt ista omnia antequam proferantur. Ut quid enim in vivente anima vita sunt ista nisi quod nihil sunt aliud quam scientia: vel intelligentia anime ipsius. Ac vero quicquid extra illa que ad ipsam mentis noscuntur pertinere naturam: aut auditum: aut excogitatum intellectu percipitur. Verum aliud est sine dubio: verum illud aliud intellectus ipse quo capitur: quo circa etiam si verum sit esse aliud quo maius quicquam nequeat cogitari: non tamen hoc auditum et intellectum: tale est: qualis nondum facta pictura in intellectu pictoris. Huc accedit illud: quod preteritum est superius quod scilicet illud omnibus que cogitari possint maius quam nihil aliud posse esse dicitur: quod ipse deus. Et ergo

Liber Anselmi

scdm rem vel ex specie mihi vel ex gene-
re notā cogitare auditū v'l intellectū h're
non possū: q̄ nec ipm deū quē vtiq; ob
h' ipm etiā n̄ eē cogitare possū. Neq; em̄
aut rē ipam noui aut ex alia possū con-
cere simili q̄doq; dez et tu talem asseris
illam vt esse non possit simile quicquā.
Nam si de homie aliquo mihi prozsus
ignoto quē etiā eē nescirē dici tamē ali-
ud audirē p illā specialē generalem ve-
notitiā q̄ qd sic hō vel hoies noui de il-
lo quoq; scdm rē ipam que ē hō cogita-
re possē z tamē fieri posset vt mētiente
illo q̄ diceret ipē que ē cogitarē hō non
esset cū tamē ego de illo scdm veraz ni-
hilomin⁹ rē nō q̄ esset ille hō sed q̄ ē hō
q̄libet cogitarē. Nec sic igi' vt h'rez fal-
sū istud in cogitatōe v'l intellectu habē
possū illud cū audio dici de⁹ aut aliō oī-
bus mai⁹. Cū quādo illud scdm rē ve-
rā mihiq; notā p̄t cogitare possē istd oī-
no nequeā p̄t vllū cogitari vez: si q̄dez
cū ita cogitat nō tā ipa vox q̄ res ē vti-
q; vera h' cū l'fraz son⁹ v'l sillabaz q̄ vo-
cis audite significatio cogitet: s' nō ita
vt ab illo q̄ nouit quid ea solet voce si-
gnificari a q̄ scilicet cogitat scdm rē vel
in sola cogitatōe verā. Q̄ez vt ab eo q̄
illud nō nouit z solūmō cogitat secūdū
animi motū illi⁹ auditu vocis effectum
significatōemq; p̄cepte vocis conātem
effingere sibi qd mix est si vnq; rei veri-
tate potuerit. Ita q̄ nec prozsus aliē ad-
huc in intellectu meo cōstat illud h'ri cū
audio intelligoq; dicētē esse aliud mai⁹
oibus q̄ valeāt cogitari h' de eo q̄ sum-
ma illa natura taz esse dicif in intellectu
meo. Quod aut z in re necessario eē in-
de mihi pbat qz ibi fuerit q̄cqd ē maius
in re illa erit ac si p hoc nō erit illud ma-
ius oibus qd vtiq; iā eē pbatū ē in in-
tellectu. Ad hoc respōdeo sic eē dicēdū
ē in intellectu qd scdm veritatē cuiusq;
rei nequit saltē cogitari et i h' in meo sic
esse nō denego. Sed qz p h' eē q; in re

nō p̄t nullaten⁹ obtinere illud ei esse ad-
huc penit⁹ nō cōcedo q̄sq; mihi argu-
mēto p̄bet in dubio qd q̄ eē dicit h': qd
mai⁹ oib⁹ aliē nō erit oib⁹ min⁹ si satis
attēdit cui loquat. Ego em̄ nō duz di-
co immo etiā nego v'l dubito vlla re ve-
ra eē mai⁹ illud nec aliud ei eē p̄cedo q̄
illud si dicēdū ē eē cū scdm vocē tm̄ au-
ditā rē prozsus ignotā sibi conat anim⁹
effingere. Quō igi' inde mihi p̄batur
mai⁹ illud reiveritate subsistere qz p̄stet
illud mai⁹ oib⁹ eē cū id ego eousq; negē
adhuc dubitē ve cōstare vt ne intellectu
q̄dez v'l cogitatōe mea eos saltē mō ma-
ius ipm eē dicā q̄ dubia etiā multa sunt
et incerta. Prius em̄ certū mihi necesse
est fiat reuera esse alicubi maius ipm: z
tamen deinde ex eo qd maius ē oib⁹ in
seipō quoq; subsistere nō erit ambiguū
exempli grā. Aiunt qdam alicubi ocea-
ni eē insulā q̄ ex difficultate v'l poti⁹ ex
impossibilitate inueniēdi qd non est co-
gnomināt aliq̄ pditi q̄q; fabulatur ml-
to ampli⁹ q̄ de fortunatis insulis fertur
diuitiaruz deliciarumq; oim inestabili
vbertate pollere nulloq; possessore aut
habitatore vniuersis alijs quas incolūt
homies terris possidendoz redūdātia
vsq; quaq; p̄stare: h' ita esse dicat mihi
quispiā et ego facile: dictū in quo nihil
est difficultatis intelligā. Ac si tunc ve-
lut consequēter adiūgat ac dicat nō po-
tes vltra dubitare in sulā illā oibus ter-
ris p̄stātiozem vere esse alicubi in re q̄
in intellectu tuo nō ambigis esse z quia
p̄stātius est non in intellectu solo s' eti-
am esse in re. Ideo sic eā necesse est esse
qz nisi fuerit q̄cūq; alia in re ē terra p̄stā-
tior illa erit ac si ipa iam a te p̄stantior
et intellecta p̄stātior non erit. Si in q̄
p h' ille mihi velit astruere de insula illa
qd vere sit ambigēdū vltra nō esse: aut
iocari ipm credā aut nescio quē stultio-
rem debeā reputare. Utrū me si ei cōce-
dā an illū si se putet aliqua certitudine

Pro insipiente

insule illi⁹ eēntiā astruxisse: nisi prius ipsam p̄stariā eius solūmō sicut rē vere atq; indubie existentē nec vllatenus sicut falsū aut incercū aliqd̄ i intellectu i eo esse docuerit. Hoc interi ad obiecta insipiens ille r̄nderit cui cū dinceps asseritur tale eē maius illud vt nec sola cogitatōe valeat nō eē: r̄ h̄ rursus nō aliūde p̄batur q̄ eo ip̄o q̄ aliter nō erit oibus mai⁹ idē ip̄m possit r̄ndere r̄ dicē. Quā ei ego reiueritatē esse tale aliqd̄ h̄ est maius oibus dixi vt ex hoc mihi debeat p̄bari in tātū etiā reip̄a: id esse vt nec possit cogitari nō esse. Quapropter certissimo p̄mitus aliq̄ p̄bandū est argumēto aliq̄m sup̄iore h̄ eē maiore ac meliore oim q̄ se esse naturā vt ex hac alia iā possim⁹ oia p̄bare quibus necesse ē ac qd̄ maius melius ē illō oibus nō carere. Quā aut̄ d̄r qd̄ sūma res ista nō eē neq̄at cogitari meli⁹ fortasse dicere qd̄ nō eē aliud etiā posse nō eē nō possit itelligi: nā scdm̄ p̄petatē verbi istius falsa nequeit itelligi q̄ possunt vtiq; eo mō cogitari quō deū nō eē insipies cogitauit et me q̄ esse certissime scio: sed et posse nō esse nihilomin⁹ scio sūmū x̄o illud qd̄ est. s. r̄ d̄s r̄ eē r̄ nō eē nō posse idubitanē itelligo. Cogitare aut̄ me nō eē q̄ diu eē certissime scio: nescio vtrū possim s̄ si possū cur r̄ nūquid aliqd̄ eadē certitudine scio. Si aut̄ nō possū nō erit iā istud p̄p̄riū deo. Certa libelli illi⁹ tā veraciter r̄ tā p̄clare sunt magnificeq; distantia tanta deniq; restricta vtilitate et p̄ij ac sc̄ri affectus intimo quodā odore flagrantia vt nullo mō p̄pter illa q̄ virtus recte qd̄ de sensa: s̄ minus firmit̄ argumentata sibi ista sint p̄tēnēda: s̄ illa potius argumētada robustius ac si oia cum ingenti veneratiōe r̄ laude suscipienda.

Responsio contra insipientem.

Quoniam nō me rep̄hēdit i his dictis ille insipies q̄ quē sum locutus in meo opusculo: sed quidā nō insipies r̄ catholicus p̄ insipiente sus-

ficere mihi pōt r̄ndere catholico. **D**icis quidē quicūq; es qui dicis h̄ posse dicē insipiente: q; nō ē i intellectu aliqd̄ suo maius cogitari nō possit alit̄ q̄ qd̄ scdm̄ veritatē cuiusq; rei nequit saltē cogitari r̄ qd̄ maius p̄sequit̄ h̄ qd̄ dico q̄ maius cogitari nō possit ex eo q; est i intellectu eē r̄ i re q̄ p̄ditā isulā certissime ex eo cum describit̄ x̄bis audies eā nō ambigit i intellectu suo eē ego x̄o dico si q̄ maius cogitari nō pōt nō intelligit̄ vel cogitat̄ nec est i intellectu vel cogitatiōe p̄fecto. d̄s aut̄ nō est q̄ maius cogitari nō possit aut nō intelligit̄ vel cogitat̄ et nō est i intellectu vel cogitatiōe. **Q**d̄ q̄ falsū sit fide r̄ p̄scia tua p̄ firmissimo vtor argumēto. Ergo q̄ maius cogitari nō pōt vere intelligit̄ et cogitat̄ r̄ est i intellectu r̄ cogitatiōe. **Q**uare aut̄ vera nō s̄ quibus conaris p̄ p̄bare aut ex eis non p̄sequit̄ qd̄ te p̄nter opinaris cōcludere. **Q**d̄ at̄ putas ex eo qd̄ itelligit̄ aliquid: quo maius cogitari nequit nō p̄sequi illud eē i intellectu nec si est i intellectu iō eē i re iō est i re. **C**erte q̄ dico si v̄l cogitari pōt esse necesse est illud eē. **N**ā quo maius cogitari nequit nō pōt cogitari eē nisi siue initio. **Q**uicquid aut̄ p̄t cogitari esse et nō esse p̄ initium pōt cogitari esse. **N**ō q̄ quo maius cogitari neq̄t cogitare pōt eē et nō esse. **S**i q̄ pōt cogitari eē illud ex necessitate est. **A**mpli⁹ si vtiq; vel cogitari p̄t necesse est illud esse. **N**ullus em̄ negās aut̄ dubitās eē aliqd̄ quo maius cogitari nō possit negat vel dubitat: q; si esset nec actu nec intellectu posse nō esse. **A**lit̄ nāq; nō esset: quo maius cogitari nō possit: s̄ quicquid cogitari pōt et nō ē si eēt posset vel actu vel i intellectu nō ē. **Q**uare si nihil cogitari p̄t nō pōt nō esse quo maius cogitari neq̄t. **S**i ponamus nō esse si vel cogitari valeat: aut quicquid cogitari pōt et nō si esset quo maius cogitari non possit quod nimis est absurdum: **F**alsum est igitur

nō esse aliquid: q̄ maius cogitari nō potest si vel cogitari potest multo itaq̄ magis si intelligi et in intellectu esse pōt. **P**l^o aliquid dicā p̄culdubio quicquid alicubi aut aliq̄n non est etiā: si est alicubi aut aliquando pōt tñ cogitari nunq̄ te nusq̄ esse: sicut nō est alicubi aut aliquādo. **N**ā quod heri nō fuit et hodie est sicut heri non fuisse intelligitur: ita nūq̄ esse sub intelligi potest: et q̄ hoc non est et alibi est sicut nō est hoc ita pōt cogitari nusq̄ esse. **S**imiliter cuius ptes singule nō sunt vbi aut quando sunt alie partes eius omnes partes: et idō ipm totū potest cogitari nunq̄: aut nusq̄ esse. **N**az et si dicatur tempus semp esse aut mundus vbiq̄ nō tamē illud totum semper aut iste semper est vbiq̄ et sicut singule partes tpis nō satis quādo alie sunt: ita possunt esse nūq̄ cogitari et singule mūdi partes sicut nō sunt: vbi alie sunt ita subintelligi possunt nusq̄ esse: sed et q̄ partibus iunctum est cogitatione dissolutū et nō esse pōt. **Q**uare quicquid alicubi aut aliquando totum non est etiā si est potest cogitari nō esse: ac quo maius cogitari nequit si est non potest cogitari nō esse alioquin: si est non est quo maius cogitari non possit quod nō conuenit. **N**ullatenus q̄ alicubi: aut aliquando totū nō est sed semp et vbiq̄ totū est. **P**utas ne aliquaten^o posse cogitari v̄l intelligi aut esse in cogitatione vel intellectu de quo hīc intelligunt. **S**i em̄ non pōt non de eo possunt hec intelligi q̄ si dicat non intelligi et non esse in intellectu q̄ nō penitus intelligitur dic q̄ q̄ nō potest intueri purissimam lucis solis nō videt lucem diei que non est nisi lux sol certe vel hactenus intelligitur et est i intellectu quo maius cogitari nequit v̄l de eo intelligantur. **D**ixi itaq̄ i argumētatione quā reprehendis quia cum insipiens audit proferri quo maius cogitari non potest intelligi quod audit. **T**ri

q̄ si non intelligit si nota lingua dicitur aut nullū aut nimis obrutū habet intellectum. **D**einde dixi q̄ si intelligit est in intellectu an non est in nullo intellectu: q̄ necessario in rei veritate esse mōstratum est. **S**ed dicis q̄ si est in intellectu: non tamen consequit q̄ intelligitur. **U**ide quia cōsequit esse in intellectu ex eo: q̄ intelligit. **S**ic em̄ q̄ cogitatur cogitatione cogitatur et q̄ cogitatione cogitatur sicut cogitatur sic est in cogitatione ita q̄ intelligitur intellectu intelligit: et quod intellectu intelligitur sicut intelligitur sic est in intellectu. **Q**uid hoc plānius. **P**ostea dixi quia si est vel in solo intellectu potest cogitari esse et in re q̄ maius est. **S**i ergo in intellectu solo est idipm scilicet quo maius non potest cogitari est quo maius cogitari potest: rōgo quid consequentius: an em̄ si est vel in solo intellectu non potest cogitari esse in re: aut si potest: nonne qui hoc cogitat aliud cogitat maius eo si est in solo intellectu. **Q**uid ergo consequētius: q̄ si quo maius cogitari nequit est in solo intellectu idem esse: quo maius cogitari possit. **S**z vtiq̄ quo maius cogitari potest in nullo intellectu est: quo maius cogitari non possit. **A**n ergo non sequitur quo maius cogitari nequit si est in vllō intellectu non est in solo intellectu si em̄ est in solo intellectu est quo maius cogitari potest quod non conuenit. **S**ed tale est maius ac si aliquis insulam oceanī omnes terras sua fertilitate vincentem que difficultate: imo impossibilitate inueniēdi quod nō est p̄dita nominat. **D**icat idcirco nō posse dubitari vere esse in re q̄ verbis descriptā facile quis intelligit fidens loquor: q̄ si quis non venerit nisi aut rei p̄a aut sola cogitatione existēs q̄ maius cogitari non possit cui aptare valeat connexionē huius mee argumētationis inueniā et dabo illi perditā insulā amplius nō perdendam. **P**alā autē

iam videt quo non valet cogitari maius non posse cogitari non esse: quod tamen certa ratione veritatis existit aliter enim nullatenus existet. Denique si quis dicit se cogitare illud non esse dico quod cum hoc cogitat: aut cogitat aliquid quo maius cogitari non possit aut non cogitat quod si non cogitat: non cogitat non esse quod non cogitat. Si vero cogitat utique cogitat aliquid quod nec cogitari possit non esse. Si enim posset cogitari non esse cogitari posset habere principium et finem sed hoc non potest. Qui ergo illud cogitat aliquid cogitat. Quod nec cogitari non esse possit hoc vero quod cogitat non cogitat id ipsum esse alioquin cogitat: quod cogitari non potest. Non igitur potest cogitari non esse quo minus nequit cogitari. Quod autem dicitur quod cum dicitur quod summa res ista non esse nequeat cogitari melius fortasse diceretur quod non esse aut etiam posse non esse non possit intelligi potest? dicendum fuit non posse cogitari. Si enim dixissem rem ipsam non posse intelligi non esse fortasse tu ipse qui dicitur quod secundum proprietatem verbi istius falsa nequeat intelligi abiceres: nihil quod esse posse intelligi non est falsum est enim non esse quod est quare non est proprium deo non posse intelligi non esse. Quod si esset aliquid eorum que certissime sunt potest intelligi non esse similiter et alia certa non esse posse intelligi: sed hoc utique non potest obici de cogitatione si bene consideres. Nam et si nulla que sunt possunt intelligi non esse omnia tamen possunt cogitari non esse propter id quod summe est. Illa quippe omnia et sola possunt cogitari non esse que initium aut finem aut partium habent coniunctionem et sicut iam dixi quicquid alicubi aut aliquid totum non est illud vero solum non potest cogitari non esse in quo nec initium nec finem nec partium coniunctionem et quod non nisi semper et ubique totum velle inuenit cogitationem. Scito igitur quod potes cogitare te non esse quod diu esse certissime scis quod te miror dixisse nescire. Multa namque cogitamus non esse que scimus esse et multa esse que non

esse scimus non existimando sed vincendo ita esse cogitamus. Et quid deo possumus? et istud scimus et non possumus cogitare aliquid quod non esse quod diu scimus esse: quod simul et illud possumus et istud scimus et non possumus cogitare non esse quod diu scimus esse: quod non possumus cogitare esse simul et non esse. Si quis igitur sic distinguat huius platonis has duas sententias intelliget nihil quod diu esse scire posse cogitari non esse: et quicquid est propter id quo maius cogitari nequit etiam cum scire esse posse cogitari non esse. Sic igitur et proprium est deo non posse cogitari non esse et tamen multa possunt cogitari quod diu sunt non esse. Quoties dicatur cogitari deo non esse in isto libello puto sufficere esse dictum. Qualia vero sint et alia: que mihi obicis insipientem facile est deprehendere vel passim sapienti et ideo id ostendere supersedendum existimaveram sed quod audio quibusdam ea legitur aliud protra me valere videri paucis de illis commemorabo. Primum quod sepe repetis me dicere quod quod est maius omnibus in intellectu et si est in intellectu est et in re. Aliter enim omnibus maius non esset omnibus maius nisi in omnibus dictis meis inuenire talis probatio. Non enim idem valet quod dicitur maius omnibus et quo maius cogitari nequit ad probandum quod est in re quod dicitur. Si quod cum dicatur quod maius cogitari non possit non esse aliud in re: aut posse non esse: aut vel non esse posse cogitari facile refelli potest. Nam quod non est potest non esse et quod non esse potest cogitari potest non esse. Quicquid autem cogitari potest non esse si est non est: quod maius cogitari non possit. Quod si non est utique si esset non esset quod maius non possit cogitari. Sed dicitur non potest quod quo maius non possit cogitari: si est non est quod maius cogitari non possit: aut si esset non esset quod non posset cogitari maius. Patet igitur quod nec non est nec potest non esse aut cogitari non esse aliter enim si est non est quod dicitur et si esset non esset. Hoc autem non tamen facile probari posse videtur de eo quod maius dicitur omnibus. Non enim ita patet quod non esse co-

Liber *de magistro* Anselmi

gitari potest nō ē maius oibus que sūt: sicut qz non ē: quo maius cogitari non possit: nec sic ē indubitabile qz si est aliqđ maius oibus nō ē aliud qđ quo maius nō possit cogitari: aut si esset nō eēt similiter aliud: qm certū ē de eo qđ dicitur quo maius cogitari nequit. **Q**uid em̄ si quis dicat esse aliqđ maius oibus que sunt: et idipm̄ tamen posse cogitari non esse et aliud maius esse: etiam si nō sit posse tamen cogitari an h̄ sit apte inferri potest. **N**on ē ergo maius oibus que sūt sicut vbi aptissime diceret ergo nō ē quo maius cogitari nequit. **I**llud namqz alio indiget argumēto qđ h̄ qđ dicit oibus maius. **I**n isto vero nō est opus alio qđ h̄ ipso qđ sonat: quo maius cogitari nō possit: ergo si non similiter potest probari de eo quod maius oibus dicitur quod de se per seipm̄ probat quo maius nequit cogitari iniuste me reprehēdisti dixisse quod non dixi cū tm̄ differat ab eo quod dixi. **S**i vero vel post aliud argumētum potest nec sic me debuisti reprehendere dixisse quod probari potest. **U**trum autē possit facile ppēdi qui h̄ posse quo maius cogitari nequit cognoscit nullatenus em̄ potest intelligi quo maius cogitari non possit nisi id quod soluz oibus ē maius. **S**icut ergo quo maius cogitari nequit intelligit et est in intellectu: et ideo esse in rei veritate asseritur: sic quod maius dicit oibus intelligi et esse in intellectu et idcirco re ipa esse ex necessitate cōcludit. **V**ides ergo qđ recte me cōparasti stulte illi qđ h̄ solo quod descripta intelligeret pditam insulā esse vellet asserere. **Q**uod autē obicis quelibet falsa vel dubia similiter posse intelligi eēt in intellectu quēadmodū illud qđ dicebam miro: qđ h̄ sensisti contra me dubium probare volētem cui primū h̄ sat erat vt quolibet mō illud intelligi et eēt in intellectu ostenderet qđtus cōsequēter cōsiderat vtrū esset in solo intellectu ve-

lut falsa: an et re vt vera. **N**am si falsa et dubia: hoc mō intelligūt et sūt in intellectu quod cū dicūtur audiens intelligit quid dicēs significet: nihil prohibet quod dixi intelligi et esse in intellectu qđ modo aut sibi cōueniant qđ dicit: quod falsa dicēte aliquo quecūqz ille diceret intelligeres et quia illud qđ nō ē eo mō quo etiam falsa habētur in cogitatione non dicens auditū cogitare aut in cogitatione h̄re sed intelligere et in intellectu habere: quia scilicet non possū h̄ alie cogitare nisi intelligēdo id est sciētia cōprehēdēdo re ipa illud existere quod in quā conueniāt et falsa intelligi et intelligere esse sciētia cōprehendere existere aliud nil ad me tu videris. **Q**uod si et falsa aliquo mō intelligūt et nō omnis sed cuiusdam intellectus ē hec diffinitio nō debui reprehēdi quia dixi qđ maius cogitari non possit intelligi et in intellectu esse etiam anteqđ certū esset re ipa illud existere. **D**einde quod dicitur vix nunqđ posse esse credibile cū dictū et auditum fuerit istud nō eo modo posse cogitari non esse quo etiam potest cogitari non esse deus respōdeant pro me qui vt paruum sciētiā disputādi argumētandiqz attigerūt. **A**n em̄ rōnabilē ē vt idcirco neget aliquis quod intelligit qz esse dicit id quod id negat quia non intelligit aut si aliquādo negat qđ aliqte nus intelligitur et idem est illi quod nō latenus intelligitur: nonne facilius probatur quod dubium est de illo quod in aliquo qm̄ de eo quod in nullo est intellectu: quare nec credibile potest esse idcirco quemlibet negare quo maius cogitari nequit quod auditum aliquatenus intelligit quia negat deū cuius sēsū nō lo mō cogitat. **A**c si et illud quia nō omnino intelligit negat minime tamē facilius id qđ aliqm̄ qđ id qđ nō lo mō intelligit probat. **N**ō ergo irrōnabiliter contra insipientem ad probādū deū esse attuli

proinsipiente

quo magis cogitari non possit: cū illud
nullo mō istud aliquo modo intelligeret
Quod vero tā studiose p̄bas quo ma-
ius cogitari nequit nō tale esse qual nō
dum facta pictura in intellectu pictoris
sine causa sit. **N**on enim ad h̄ ptuli pi-
cturam precogitatam vt tale illud de q̄
agebat̄ vellem asserere sed tm̄ vt aliq̄d
esse in intellectu quod esse non intelli-
getur possem ostendere. **I**tem quod di-
cis quo maius cogitari nequit sc̄dm rez
vel ex genere tibi vel ex specie notaz te
cogitare auditum vel intellectū habere
nō posse qm̄ nec ip̄am rem nosci: nec eā
ex alia simili potest conuincere palā est
rē aliter sese habere qm̄ nāq̄ om̄ne min⁹
bonum int̄atum est simile maiori bono
inquārū est bonum. **P**ater cuilibet ra-
tionabili menti quia de minoribus bo-
nis ad maiora conscendendo ex h̄is q̄
bus aliud maius cogitari potest multū
possumus conicere illud quo nihil po-
test mai⁹ cogitari. **Q**uis em̄ verbigrā-
tia vel h̄ cogitare nō potest etiaz si non
credat in re esse qd̄ cogitat scilicet si bo-
num est aliq̄d quod initium et finē ha-
bet multo melius esse bonuz quod licet
incipiat non tamen desinit z sicut istud
illo melius est ita istud esse melius illd̄
quod nec finem habet nec initū etiaz si
semp de preterito per p̄sens transeat ad
futurū et siue sit in re aliq̄d huiusmodi:
siue non sit valde tamē eo melius eē: id
quod nullo mō indiget vel cogitur mu-
tari vel moueri an hoc cogitari non p̄t:
aut non est hoc ex h̄is tribus maius co-
gitari valet conicere id quod maius co-
gitari nequit. **E**st igit̄ vnde possit con-
uinci quo maius cogitari nequeat. **S**ic
itaq̄ facile refelli p̄t insipiens qui sacrā
auctoritatē non recipit si negat quo ma-
ius cogitari non valet ex h̄is rebus co-
nici posse. **A**t si quis catholicus h̄ neget
meminerit quia inuisibilia dei a creatu-
ra mundi per ea que facta sūt intellecta

conspiciūtur sempiterna quoq̄ ei⁹ vir-
tus et diuinitas. **S**ed etsi verū eēt non
posse cogitari vel intelligi illud q̄ mai⁹
nequit cogitari: non tamē fallum esset
quo mai⁹ cogitari nequit cogitari pos-
se z intelligi. **S**i em̄ nil phibet dici ines-
fabile licet illud dici non possit qd̄ ines-
fabile dicitur et quēadmodum cogitari
non possit cui cōuenit non cogitabile di-
ci ita cum dicis quo nil maius valet co-
gitari p̄cudubio quod auditur cogita-
ri et intelligi potest etiam si res illa co-
gitari nō valeat aut intelligi: quo mai⁹
cogitari nequit. **N**am etsi quisq̄ est tā
insipiens vt dicat non esse aliq̄d q̄ mai⁹
nō possit cogitari: non tamē ita erit im-
prudens vt dicat se non posse intelli-
gere aut cogitare quid dicat aut si quis ta-
lis inuenitur non mō sermo eius est re-
spuendus sed et ip̄e cōspuendus. **Q**uis
quis igitur negat aliq̄d esse quo maius
nequeat cogitari vtiq̄ intelligit z cogi-
tat negatōem quam facit quoniam ne-
gationem intelligere: aut cogitare non
potest sine partibus ei⁹: pars aut̄ eius
est quo maius cogitari nō potest. **Q**ui-
cunq̄ igit̄ h̄ negat intelligit et cogitat:
quo maius cogitari nequit. **P**alaz aut̄
est quia similiter potest cogitari et intel-
ligi quod non potest non esse mai⁹ ve-
ro cogitat qui h̄ cogitat q̄ qui cogitat:
q̄ possit non esse. **L**um ergo cogitat qd̄
maius non possit cogitari si cogitat qd̄
possit cogitari maius sed nequit idē si-
mul cogitari et nō cogitari. **Q**uare qui
cogitat quo maius non possit cogitari:
non cogitat quod possit: sed qd̄ nō pos-
sit non esse. **Q**uapropter necesse est esse
quod cogitat quia quicquid non eē po-
test non est quod cogitat puto quia mō
stravi me non infirma sed satis necessa-
ria argumentatione probasse in p̄fa-
to libello re ipsa existere aliq̄d quo ma-
ius cogitari non possit: nec eam alicui⁹
ius obiectionis infirmari firmitatem.

De miseria hominis

Tantum enim vim huius probationis in se continet significatio ut huiusmodi quod dicitur ex necessitate eo ipso quod intelligitur vel cogitatur et reuera probetur existere et id ipsum esse quicquid de diuina substantia oportet credere. **C**redimus namque de diuina substantia quicquid absolute cogitari potest melius esse quam non esse. Verbi gratia. Melius est esse eternum quam non eternum: bonum quam non bonum. Immo bonitatem ipsam quam non bonitatem ipsam. **N**ihil autem huiusmodi non esse potest: quomaius aliquid cogitari non potest necesse igitur est quomaius cogitari non potest esse quicquid de diuina eentia credi oportet. **H**as ago benignitati tue et in reprehensione et in laude opusculi mei. **C**um enim ea que tibi digna susceptioe videtur tanta laude extulisti satis apparet: quia que tibi infirma visa sunt beniuolentia non maliuolentia reprehendisti.

ExPLICIT ANSELMUS PINSPIENTIE.

Incipit opusculum beati Anselmi Episcopi Catuariensis ordinis Sancti benedicti: De miseria hominis.

Terret me vita mea. Namque diligenter discussa apparet mihi aut peccatum: aut sterilitas fere tota vita mea: et si quid fructus in ea videtur: sic est aut simulatum aut imperfectum: aut aliquo modo corruptum ut possit aut non placere aut displicere deo. **E**rgo o peccator vita tua iam non fere tota aut in peccato est: aut dampnabilis: aut in fructuosa: et contemptibilis. **S**cilicet quid sepe in fructuosa a dampnabilis: utique si est in fructuosa: est et dampnabilis. **C**onstat enim et verum est: quod veritas dei dixit: omnis arbor que non facit fructum bonum excidit. et in ignem mittitur. **D**enique si quod ago utile proorsus nulla illud copenso alimentis corporis quibus abutor. **S**ed quis pascit pecus: quod nec tamen predest:

quod consumitur et tamen tu benignus deus tu nutris et expectas tuum inutilem verum et fetentem peccatis quam tollerabilius canis putridus fetet hominibus: quam anima peccatrix deo quam infelicius ista deo quam ille hominibus: heu non hominem sed obproprium homini vitius pecore peius caduere. **T**edet animam meam vite mee: viuere erubescere: mori premeasco. **Q**uid ergo restat tibi o peccator nisi ut in tua tota vita plores totam vitam tuam: ut ipsa tota se ploret totam. **S**ed est in hac anima mea miserabiliter mirabiliter et mirabiliter miserabiliter quod non tamen dolet quantum se non scit: sed sic secura torpet velut quod patiat ignoret. **A**nima sterilis quod agis quod torpes anima peccatrix. **D**ies iudicij venit: iuxta est dies domini magnus iuxta et velocis: dies ire: dies illa: dies tribulationis et angustie: dies calamitatis et miserie: dies tenebrarum et caliginis: dies nebule et turbinis: dies tube et clangoris. **V**ox diei domini amara. **Q**uid dormitas anima tepida et digna euomi: quod dormitas quod non expurgat quod non tremat ad tamen tonitruum non dormit sed mortuus est. **A**rbor in fructuosa ubi sunt fructus tui arbor digna securi et igne: digna succidi et succedi que sunt fructus tui: utique spiritus pungentes et amara peccata que utique sic te penitendo pungeret ut consurgeretur sic amaresceret ut euanesceret forsan puus quod putas peccatum aliquod utique districtus iudex paruus existimaret aliquod peccatum. **S**ed heu me nonne omne peccatum per preuaricationem deum exhonorat. **Q**uod ergo peccatum peccator audebat dicere paruus. **D**eus enim exhonorate quando est paruus. **O** lignum aridum et inutile eternis ignibus dignum quod respondebis in illa die cum exiger a te usque ad dictum oculi omne tempus viuendi tibi impensum qualiter fuerit a te expensum. **T**unc quippe condempnabitur quicquid fuerit inuentum in te operis vel ociosi sermonis et silentij usque ad minimum cogitationem: etiam quod vix isti si non

Ininsipiēte

fuert ad dei volūtātē directū ve quod
pectā ibi prūct ex improuiso quasi exin-
sidijs que mō non vides. **Certe** plura z
fortassis terribiliora hīs que nūc vides
quod que non esse mala putas quod q̄
nunc esse bona credis nudata facie ap-
parebūt ibi nigerrima peccata ibi pro-
culdubio recipies prout gessisti in cor-
pore cum tamē iā non erit tempus mini-
me cum pena nō recipis: cuz em̄ datō nō
pmitet hic cogita qd gessisti qd opor-
teat te recipe. **Si** mltā bona: pauca ma-
la mltū gaude: si mltā mala: pauca bōa
multū luge. **O** in vtil pctor an nō suffi-
ciūt tibi hec ad inanē rugitū: an nō suffi-
ciunt ad deliciem. **Dum** sāguinē z me-
dullas in lachrymas. **Ue** mirabilis du-
ricia ad q̄ cōfringēdā leues sūt tā gra-
ues mallei. **O** infēsbilis torpor ad que
conciandū sūt obtusi: tā accuti aūculci
p letalis sopor ad quez excitādū raucū-
mentā terrificū tonitruū: peccator inuti-
lis satis hoc tibi debēt esse ad cōtinuan-
dum luctū sufficere tibi possūt: ad sorbē-
das iuges lachrymas. **Sed** quid debeo
de gauedine: de magnitudine imminē-
tis miserie quicq̄ dissimulādo tacere et
oculis aīe mee fruari. **An** vt improuis
irruāt repentin dolores vt subito ingru-
at intollerabil. **Certe** nō sic expedit pec-
catori. **Si** em̄ dixero quicq̄ poterō ex-
cogitare: nōdum ad id qd res est pote-
rit operari. **Igitur** deducāt oculi mei la-
chrymas p diē et noctem: et non taceāt.
Auge ergo peccator auge superioribus
erūnis pōdus: adde terrore vllulatū su-
per vllulatū. nā ipse te iudicabit ad cui-
contumeliā spectat q̄cqd inobediēs do-
aut p̄uaricator peccat: qui mihi malum
p bono reddidit: cui ego malū p bono
qui nūc paciētissimus: tūc districtissim-
clemētissimus nūc: iustissimus tūc. **heu**
me heu me cui peccauit: deū inhonorauit
oīpotētem puocauit. **Peccator** quid fe-
ci: cui feci: q̄ male feci: yeh yeh ira om̄i-

potentis ne irruat sup me. **Ira** oīpoten-
tis vbi poteris capi in me? **Nō** est q̄ te
possit collocare alias tollerare i toto me
Angustie hinc erūt: accusantia peccata
inde terrenis iusticia: subtus patēs hor-
ridū chaos inferni: desup iratus iudex
intus vrēs consciētia: foris ardens mū-
dus. **Iust** vix saluabit: peccator sic res-
prehēsus inq̄ se premet. **Cōstrictus** vbi
latebo: quō apparebo? latere exit impos-
sibile: apparere intolerabile. **Illud** desis-
dero: et nusq̄ erit: istud execrabor z vbi
q̄ erit: **Quicq̄** tūc: q̄cqd erit tunc: q̄s
eruet me de manib⁹ dei: vnde mihi cō-
siliū: vnde salus? **Quis** est qui dicitur
magni cōsiliij angel⁹: qui dicit saluator
et nomē eius vociferer. **Jam** ipse est: iaz
ipse est **Iesu**: ipse idē est iudex inter cu-
ius man⁹ tremo. **Respira** iā o peccator:
respira ne desperes: spera in eo quem ti-
mes. **Aufuge** ad eū a quo aufugisti. **In**
uoca importune quem supbe puocasti
Iesu ihu ppter hoc nomē tuū: fac mihi
scdm nomē tuū **Iesu** iesu obliuiscere su-
perbū puocātem. **Nomē** dilecte: nomē
delectabile: nomē cōfortans peccatorē:
et beate spei. **Quid** em̄ ē **Iesu** nisi sal-
uator. **Ergo** **Iesu** ppter temetipm esto
mihi **Iesu**: qui me creasti nō perimas
qui me redemisti ne cōdemnes: qui me
creasti tua bonitate: ne pereas opus tu-
um mea iniquitate. **Rogo** pūssime ne p-
dat mea iniquitas: quod fecit tua om̄i-
potēs bonitas. **Recognosce** benignissī
me quod tuū ē: z absterge quod alienū
est **Iesu** iesu miserere: dū tempus ē mi-
serendi. ne damnes in tempore iudican-
di. **Que** nāq̄ tibi vtilitas in sāguie meo
si descēdero in eternā corruptōem. **Ne**
q̄ em̄ mortui laudabūt te dñe: neq̄ oēs
qui descēdūt in infernū. **Si** me admise-
ris intra latissimū tue mīe sinuz: nō erit
angustior ppter me dñe. **Admitte** ergo
o desideratissime iesu: admitte me intra
numex electoz tuoz: vt cū ill te laudē:

De diuersitate

te perfruar: et gloriar in te inter oēs qui diligunt nomē tuū. Qui cum deo patre et spiritu factō: gloriaris per interminata secula Amen.

Incipit Epistola Anselmi de diuersitate Sacramētorum.

Domino rā
mico waler anno gratia
dei Ruwēburgensi uene
rabili epō. Anselmus ser
uus ecclesie cātuarie: archiepiscopus
Salutem: seruitiū: oratōes dilectatōis
affectū. Gaudeo et grās ago deo: quod sicut
scribitis glorificat eū in uob catho
lica ecclesia: quomō in v̄ra mutatiōe di
uine uolūtatis apparet grā: et dñi pape
pascalis amicitia habetis: et familiari
tatem ut iam mihi liceat v̄ram amica
biliter salutare s̄cricitatem. **Q**uā v̄ra s̄bli
mis hūilitas me cōparat minerue r̄uo
cat mōtem: nō in me accipio: quā nihil
me cur hoc dici debeat de me intelligo.
Non tamē debeo esse ingratus v̄re be
nignitati quā hoc facit abūdātia vestre
erga me bone uolūtatis. Solemus enim
sepe sentire meliora de hīs quos diligi
mus: quā ipi mereantur. **D**e laude igitur
ad me nō p̄tinet cor meū non gloriat: s̄
de dilectōe que semper amāda est grās
agēdo letat. **Q**uerit v̄ra reuerentia de
sacramētis ecclesie: quoniā nō vno mō
fiunt vbiq: s̄ diuersis modis: in diuer
sis locis tractātur. **U**tique si p̄ vniuersas
ecclesiā vno mō et concorditer celebra
rent bonū esset et laudabile: quā tñ sunt
multe diuersitates: que non in s̄ma sa
cramēti: nec in virtute eius: aut fide di
scordant: neq: oēs in vnā consuetudinē
colligi possūt: estimo eas potius: in pa
ce cōcorditer tolerandas: quā discorditer
cū scandalo dānandas: habemus enim a
sanctis patribus: quia vbi vnitas serua
tur charitatis in fide catholica: nihil ef

ficit cōsuetudo diuersa. **S**i autē queris
vnde nate sint iste cōsuetudinū diuersi
tates: nihil aliud intelligo quā hūianorū
sensuū varietates. **Q**ui quis in reue
ritate et virtute nō dissentiat: in aptitu
die tamē et differētia ministratōis nō
cōcordant. **Q**uod vnus aptius esse iu
dicat. alius sepe minus aptū existimat
Neq: in huius varietatib⁹ non cōsona
re: puto ab ipius rei veritate exorbitare
Nempe quod alij in sacrificiō corpore et
sanguine domini: singulas cruces sin
gulis faciūt ab initio in canone: alij so
lunū singulas singlis: vbi sigillatim
noiatur panis vel corpus: et sigillatim
calix vel sanguis: vbi vero oblatio noia
tur: vnā crucē ambobus faciūt: quā si
cut vnus est xp̄s qui seipm obtulit pro
nobis: ita vna est oblatio: et vna est ho
stia in pane et vino quā offerimus: nō vi
deo istos magis in h̄ discordare a xp̄o quā
sigillatim vtraq: benedixit: quā oēs illi
discordant qui calicē post cenā nō sacri
ficāt: sicut xp̄s fecit: et qui vtrūq: simul
vno noīe vocāt oblatiōem vel hostiā quā
xp̄s non fecit. **U**nde possumus collige
re quia a nobis inuicē huius actiōe ser
uata: reuerentate possumus esse dissimi
les: sine reprehēsiōe: cum ab ip̄o auctore
ipius sacrificij sumus diuersi sine offen
siōe. **U**bi autē dicimus hec dona h̄ mu
nera h̄ s̄cta sacrificia: siue sigillatiz pa
ni et vino singule cruces assignētur: si
ue vna cruce duo simul sacrificētur **N**ō
video in hac diuersitate reprehensibilem
discordiā: nisi forsitan: quia cōueniēti⁹
ambo vna cruce notātur sicut vno ver
bo benedictōis sacrificātur. **C**ū enim plu
res hoīes: aut diuersas res simul bene
dicimus: non singulis singulas cruces
reddimus sed oibus vnā crucē suffice
re credim⁹. **Q**uod vero nonnulli ab ini
tio calicē operiūt quodā corporali: alij
pāno cōplicato p̄pter mūditiē custodi
am: nec nudū dimittāt calicē sicut xp̄s

De fermentato ⁊ azimo

nudus crucifixus est: vt sic significatis ostēderet se mūdo reuelatū non magis intelligo eos debere respōderē. ppter nuditatē xp̄i: que nō significat ab ill' in sacrificio qm̄ quia nō monstrat in eodem sacrificio eū esse crucifixū extra ciuitatē extra domū: et sub nudo celo. Que tamē magna nō carēt rōe. Nam xp̄s qui passus est p nobis: nobis relinquēs exemplum: vt sequamur vestigia eius: in hīs quoq; dedit nobis exemplū ppter iusticiam sustinendi: incōparabilem cōtem: um ⁊ paupertatem. Adeo enim cōtemptus est et execrabilis iudicatus: vt nec mori dignus haberet inter aliquas hominū habitatoēs: neq; inter homines nisi inter execrabiles: neq; sub tecto aliquo nisi sub celo: de sub quo eici nō potuit: vt scdm̄ pphiam opprobriū et abiectio plebis estimaret. Paup̄ x̄o ita fuit vt veniēs in mūdū nō in sua s̄ in aliena domo nasceret: et natus ppter inopiā loci in p̄sepio brutoꝝ aialū ponetur ⁊ viuēs in mūdo nō haberet vbi caput suū reclinaret: nec moriēs vnde nuditatē suā tegetet: nec mortuū vnde inuolueret: nec sepulchrū aut locū vbi corpus mortuū collocaret. Que om̄ia magis sūt viuēdo p effectum (cū rō exigit) imitāda q̄ p nuditatem sacrificij: nuditas xp̄i significanda. Neq; cōiecturare possū cur poti⁹ curādū sit vt p̄no operiatur sacrificiū qm̄ xp̄s passus est nudus nō sub tecto vel intra ciuitatē s̄ sub nudo celo. Si autē vsus nō habet vt extra tectū fiat ppter turbatoēs aeris: similis causa videt̄ vt calix in sacrificiādo nō discoopiā ppter quas daz q̄ contingere possūt incōmoditates. Tutius itaq; et diligētius puto vt calix ne aut musca aut aliqd̄ indecēs in illū caderet que sepe cōtingisse cognoscimus opiaf q̄ discooptus ptingētibus in mūditijs exponat. Hec sapiētie vestre p meo intellectū nullius meliorē rōem respuens

respōdeo. De hīs que sacrificāt de fermento nisi vobis olim quādā epistolā. **E**xplicat Epistola de diuersitate Sacramētorum.

Incipit Epistola beati Anselmi ep̄i de fermentato et azimo.

Anselm⁹ seruus ecclesie cātu ariēn. waler anno. Hu wemburgēsi Ep̄o. Scienti breuiter loquor. Si cert⁹ essem prudētia vram nō fauere successori iulij cesarijs: et nerōis a iuliani et potestate cōtra successorē et vicariū petri apostoli: libētissime vos vt amicissimū ⁊ reuerēdū ep̄m salutarē qm̄ aut ad defensione veritatis cōtra grecos qui ad vos venerūt queritis: scdm̄ posse nulli deesse debemus: opusculum vobis misi quod de p̄cessionē sp̄s̄ facti edidi cōtra illos. De sacrificio vero in quo idē greci nobiscū nō sentiūt: multis chatholicis rōnabilib⁹ videt̄: qz q̄ agūt non est cōtra fidē catholicā. Nā et azimū: ⁊ fermentatū sacrificās panem sacrificat. Et cū legit̄ de dño quādo corpus suum de pane fecit: qz accepit panē et benedixit nō addidit azimū vel et fermentū. Certū tamē est qz azimū benedixit forsitā non qz res que fiebat h̄ exigebat. Et cuz alibi ser carnē suā panē vocauit: sicut isto pane hō viuūt tēporaliter: ita illo in eternū: nō ait azimū vel fermentū: qz vterq; pariter panis est. Nō em̄ differūt azim⁹ et fermentū: substācialiter vt quidaz putāt. Sicut hō nouus ante peccatū: ⁊ inueteratus fermento peccati: nequaq; substācialiter differūt. Prop̄ h̄ ergo soluz videt̄ se et carnē suā panē vocasse et de pane corpus suum fecisse qz sicut panis iste azimus: siue fermentatus: dat vitam trāsitoria: ita corpus eius eterna: nō qz fermentatus est: vt azimns: q̄uis in lege

m ij

De fermentato

ubi vere oia in figura fiebat: pceptū sit
azimū in pascha panē comedere: vt oñ:
deret qz xps quē expectabāt sincerus z
mūdus futurus esset: et nos qui mādu:
caturī eram⁹ corpus eius: similiter mū:
di esse moueremur: ab oñi fermēto ma:
licie et nequitiē. **J**am xō postqz de vete:
ri figura: ad nouā veritatē venimus et
azimā xpi carnez cōmedim⁹ nō est nob
necessaria illa vetus figura in pane de q
carnē ipam cōficimus. **A**ppertissimū tñ
est qz meli⁹ sacrificat de az. mo qz de fer:
mēto: cū qz valde aptius z puri⁹ et dili:
gētius fit: tū qz dñs h fecit: vnde illō nō
ē tacēdū qz cū greci anathematizāt azi:
mitas: se em nos vocāt: anathematizāt
xpm. **S**i autē dicūt qz iudai zam⁹: dicāt
similiter xpm iudai zasse. **E**t si audēt as:
serere xpm ppē iudaismū vt pceptuz de
azimo datū fuaret de azimo corp⁹ suuz
fecisse absurdissime errāt: cū illū taz sin:
cerā nouitatē fecisse in fermēto vetusta:
tis existimāt. **P**atet igit qz cum azimo
ysus est ad illud opus nō h fecit vt pre:
ceptū de azimo fuaret: sed aut vt fermē:
tarios quos pvidebat reprobās: azimi:
tas approbare⁹ aut certe vt si etiā fermē:
tarij approbare⁹ azimitas quoqz appro:
bare⁹. **Q** aut nos iudaisare dicūt: nō ē
vez qz nō sacrificamus de azimo vt le:
gē veterē seruem⁹: sed h diligētius fiat
vt dñm qui h nō iudai zado fecit imite:
mur. **C**ū em facimus aliqd qd iudei vt
iudaismū seruaret faciebāt nō iudaisa:
mus qz nō ppter iudaismū sed ppē ali:
am causā h facim⁹. **S**i em in diebus pa:
sche azimū panē aliqs comedat siue qz
nō habet aliā: siue qz magis delectatur
illo qz fermēto aut si qs ppter infirmī:
tatē pñtiū circūcidere cogit aut si bo:
ni suo qs trituratī ne esuriat os nō ob:
turat null⁹ nisi in sipiēs h agētē iudaisa:
re iudicabit. **C**ū itaqz nos panē azimuz
sacrificam⁹ nō p azimi figurā talē dñm
Ihm fuisse significem⁹: sed vt ipm panē

in corp⁹ eius diuina virtute operāte si:
cut ipē fecit significem⁹: nequa qz in hoc
vetustate legis seruam⁹ sed euāgelij ve:
ritatē celebram⁹. **D**eniqz quādo idē ipē
h fecit et ait discipulis suis h facite i meā
cōmemoratōem si voluisset vt nos qui:
bus h aplis pcepit non de azimo facere
mus pmonuisset nos in eis z dixisset ne
faciatis h de azimo. **Q**uare cū dicēs h
facite azimū nō excepit: qs est cuius in:
tellect⁹ audet excipere qz ipē fecit et p h
phibere qz nō solū nullo sermone phi:
buit s etiam ope pcepit. **Q**uis inqz nisi
plus sapiēs qz oportet sapere tātū con:
sideret de sapiētia sua vt psumat h pfer:
re qz cū dixit dñs h facite sicut cōpeten:
ter subintelligim⁹ qz ego sic indubitan⁹
sit subaudiēdū s nō h vnde ego. **I**tez si
diuina p ea q digniora cognoscim⁹ ex:
qui debem⁹ cū sacrificiū de q agit de pa:
nis siue azimi siue fermētati sba: cōstat
esse celebrādū: quē panē digniorē estia:
mus ad faciēdā dñici corporis varia:
tem nisi illū quē z vetus lex elegit ad si:
gnificādā: z euāgeliū ad exhibēdā ean:
dē veritatē. **S**i itaqz respōdem⁹ grecis
nos h de azimo nō ppter figurā: s ppē
pdictas causas facere: nihil h intelligo
valet cur nos greci anathematizādos:
aut saltez rephēdēdos recte iudicēt. **A**t
si dicūt h nos nō agere posse de azimo:
sine intellectu figure p qd iudaisare p:
bamur ergo nec similiter queūt ad h ip:
sū vt i fermētato sine figura qz et vetus
scriptura p fermētū designat peccatuz.
Quin execrat in pascha suo cōmedere
fermētātū z noua dū manet nos in pa:
scha nro opulari non in fermēto veteri:
neqz inferni ma. z nequici. **D**icim⁹ etiā
qz nos nō iudaisam⁹ si figurā tenemus
in azimo qm nō significamus xpm sine
fermēto peccati ventuz tāqz iudei s mō:
stram⁹ eū talē venisse sicut xpiani z per
h mouemur tales nosmetipos exhibere
quales pascha nrm est qz māducamus.

illi aut nec iudeos nec xpianos in se p-
 fitetur: qz deū in fermenti sui figura: nec
 venturū vt iudei: nec venisse vt xpiani:
 sine peccato signat: sed potius pagāis
 fauere videtur qui illū sicut alios homi-
 nes peccato fermētātū existimāt. **S**i xpo
 aiunt xpianos nō debere vti figuris: qz
 vetera trāsierūt in quibus erāt necessa-
 rie negāt vt alia taceā baptismū esse fi-
 gurā cuiusdā mortis z sepulture: cōtra
 aplm dicētes. **Q**uicūqz baptizati sum?
 in xpo **I**hu in morte ipius baptizati su-
 mus. **C**ōsepulti em̄ sumus cū illo p ba-
 ptismū in mortē. **A**ut si cōcedūt nos vti
 figuris sed nō in eisdē rebus quibus in
 figura lex vetus vtebat: et ideo nō esse
 panē azimū assumēdū: ad vllā figuraz:
 qz adhuc in eadē lege accipit. quare ba-
 ptizant in aqua cū p̄res nostri om̄es in
 moyse baptizati sūt in nube: et mari: qz
 negare nequeūt in figura fuisse. **V**itent
 quos aquā ne videātur baptizare ba-
 ptismo iohannis qui baptizauit in aqua.
Si ergo irrephēnsibiliter figurat bap-
 tismus in aqua: licet illud baptisma ve-
 tus qz fuit: hui⁹ noui figura in aqua fue-
 rit: que est ista grecorū sapiētia que pp̄
 hoc qz vetus pascha p quod n̄m figu-
 rabat celebratū est in azimis detestatur
 nos sacrificare corpus xpi qui ē pascha
 n̄m: de azimo in figura: siue ad com̄e
 morādū: quia talis fuit ille cuius corp⁹
 sacrificamus: scilicet sine peccati infecti-
 one: siue ad cōmouēduz nos qz corpus
 eius comedimus tales debere esse scdm
 aplm dicētē. **E**xpurgate vetus fermen-
 tum vt sitis no. con. si. est. azi. etem̄ pa-
 scha n̄m immolat⁹ est xps. **I**taqz epu-
 lemur nō infer. ve. neqz infer. ma. zne. s̄
 in azi. sin. z veritatis. **S**iue igit in figu-
 ra sacrificemus azimū panē. siue om̄i fi-
 gura nullatenus: nos greci rephensibi-
 les valēt ofidere s̄ aut soli nos bñ agim⁹
 ille nō bñ aut nos meli⁹ z diligētī⁹ si illi
 bñ **H**ēpe satis ostēdūt se nullā h̄re rōez

ad suā partē confirmādū: et n̄am infir-
 mādā cū hoc p̄tra nos p̄ferunt quod
 nullo mō contra nos: aut cū illis esse co-
 gnoscitur. **O**biiciūt em̄ nob sicut in v̄sa
 legi **E**plā: qz dicit aplus l̄sa em̄ occidit
 spūs aut viuificat. **E**t qz annos pp̄bia
Sacrificate inquit de fermētato laudē
 vnde nitūtur ostēdere qz l̄sa que vetus
 pascha celebrari iubet: i azimis nos oc-
 cidit: cū eā seruamus azimū sacrificādo
 nō bñ apli xba intelligētēs l̄faz em̄: tūc
 dicit occidere quādo illa iubēs a pecca-
 to decl. nat: peccatū ostēdit: qm̄ non ad-
 iuuēt gr̄a vt fiat quod iubet inobedien-
 tem et p̄uaricatōem facit. **Q**uod in epi-
 stola ad romanos idem apte monstrat
 apls dicens. **P**eccatū non cognoui nisi
 si p legem. **N**ā concupiscētā nesciebat
 esse peccatū: nisi lex diceret nō concupi-
 sces. **O**ccasione aut̄ accepta peccatū p
 mandatū operatū est in me oēm concu-
 piscentiā. **S**ine lege em̄ peccatū mortu-
 um erat. **E**go aut̄ viuebam siue lege ali-
 quādo. **S**ed cū venisset mādātū pecca-
 tū reuixit. **E**go aut̄ mortuus sū z inuen-
 tū est mihi mādātū quod erat ad vitam
 h̄e ad mortē. **N**ā peccatū occasiōe ac-
 cepta p mādātū seduxit me: z p illd oc-
 cidit. **S**ic l̄sa sine adiuuāte gr̄a: occidit
 spūs aut̄ viuificat: sicut ait idē apls ad
 titū. **C**ū aut̄ benignitas h̄iana. ap. sal-
 n̄i dei nō ex operib⁹ iusticie que fe. nos
 sed scdm suā miam sal. nos fecit: p laua-
 crū regeneratiōis et renouatōis spūss.
 quē effudit in nos abunde p **I**hm xpm
 saluatore n̄m: vt iustificati gr̄a ipi⁹ he-
 redes sim⁹: scdm sp̄ez vite eterne. **I**deo
 cū dixisset sufficiētia n̄ra ex deo est: qui
 et idoneos nos fecit ministros noui te-
 stamēti: non l̄sa sed spū: l̄sa em̄ occidit:
 spūs aut̄ viuificat. **A**c si dicat fecit nos
 deus ministros noui testamēti qz nō est
 in l̄sa occidēte: sicut vet⁹: sed in spiritu
 viuificāte. **A**d vtrūqz vero ad occasiō-
 nem scilicet l̄se: et ad viuificatōem spūs

De fermentato

spūs ptinet qđ subiūxit. Quod si ministratio mortis isris deformata in lapidibus: fuit in gloria: ita vt nō possent filij israel intendere in faciē moysi ppter gloriam vultus eius: que euacuat: quō nō magis ministratio spūs erit i glia. Nā si ministratio damnatōis gloria est: multo magis abūdat ministerium iustice in gloria. Nam nec glorificatum est quod claruit: in hac parte: ppter excellentem gloriam. Si em̄ q̄ euacuatur p gloriam est: multo magis q̄ manet in glia ē. Habentes igiŕ talē spem multa fiducia vti tur: et non sicut moyses ponebat velamen sup faciem suā: vt non intēderent filij israel in faciē eius quod euacuatur. Sed obtusi sunt sensus eorū vsq; in hodiernum em̄ diem: idipm velamē inlectione veteris testamenti manet non reuelatur: qm̄ in xpō euacuat: sed vsq; in hodiernū diem cuz legitur moysi velamen positum est super cor eorū. Cū autē conuersus fuerit ad dñm tunc auferetur velamen. Dominus autē spūs est. Ubi autē spūs dñi ibi libertas. Nos x̄o om̄s reuelata facie gliam dñi speculantes in eādē ymaginē transformamur a claritate in claritatem. tāq; a dñi spū. Ideo habentes hāc administratōem iuxta q̄ misericordiā cōsecuti sumus nō defacimus. De occisione littere et viuificatōe spūs: supfluum mihi videt sup h̄ aliqd addere. Satis itaq; patet quia nec grecis pdest: nec nobis obest qđ de occidēte littera obiciūt. Quod at̄ assumūt de ppheta: venite in galgalaz impie agite: et sacrificate de fermentato laudē. intelligēdum est esse dictū aut approbando tale sacrificiū aut reprobando. Sed si h̄ p̄cipit ppheta: vt scdm̄ eos loquar: illos occidit littera qui litteraz seruando de fermentato sacrificāt. At si hec reprobando dictū est: qua fronte sacrificāt quod ppheta in sacrificiuz execratur: aut qua ratione hec in auctoritatez sibi assumūt

Quānt hec ppheta non iubendo sed reprehēdō dixerit: dubium non est: vt cū hoc impie auctoritas sociauerit. Dixit em̄. Venite ad bethel et impie agite. Et paulo post continuata increpatione ait. Et sacrificate de fermentato laudez. Aut ergo tanta ratione partem suā fermentarij defēdant: quāta suaz roborāt azimite: aut si nec illud valent: nec istud volunt. saltem non reprehendant azimitas. In terciā questiōe sic intelligo: mandatis quia greci detestatur nostra conubia: vbi cognati cognatis copulatur. Quod cur faciāt nullā video auctoritatem aut rationem. Nam si h̄ in suis fieri phibent conubijs: aut non extēdunt cognatōes vsq; ad septimā generatōem sicut nos aut impossibile videt seruari q̄ p̄cipiunt. Sunt em̄ sepe in vna cognatōe plus q̄ cētuz viri aut mulieres egētes coniugio. Totidē itaq; cognati ones inuenire necesse ē de q̄bus singulis singuli eligatur viri et mulieres quibus illa de vna cognatōe singulis singuli copulatur. Aut itaq; detestabilia sunt indubitātē eorū cōnubia si inter septēz generatōes sunt: nec debēt reprehendere nra quādo cognati cognatis cōiugunt de alia cognatōe q̄ nulla phibet auctoritas vel rō. aut impossibile est: vt dixi seruare q̄ p̄cipiūt vt scilicet tot cognati ones exquiratur ad vnius cognatōis conubia: que sūt in illa: viri et mulieres petētes coniugia. Quānt sine omni auctoritate et ratione absq; dubio rationabiliter reputādum iudicatur.

Explicit Ep̄la de fermentato et azimio.
Incipit liber Anselmi Ep̄i in expositōem mēbroz vestimētoz et actū dei.

Ubicūq; sacra scriptura supsum diuinos libros in deo mot^o anime seu hūana membra describit idem caput ca

Expositio mēbroꝝ ⁊ actioni dei

pillos: oculos: palpebras: aures: nares:
os: labia: cor: ligua: ymaginē vterū ma-
nus dextrā: sinistrā: digitos: siue digitū
brachiū alias scapulas venter postero-
ra pedes. **I**te motus anime irā: furore:
obliuioem penitētiā: recordatōem: et
alia hūc similia nō carnaliter iuxta hy-
storiā a rectō intelligētibz sciēda sunt
sicut a iudeis ⁊ plerisq; hereticis carna-
liter intelligēda sunt ⁊ cōfiteāda. **S**i q̄s
ad deū hūana mēbra seu motus aīe mo-
re hūano inesse credit: pculdubio ī cor-
de suo ydola fabricat. **I**git̄ vt dicū est fi-
guraliter deū caput ip̄a essentia diuini-
tatis eius que oīa p̄cedit et cui sūt om̄ia
subiecta intelligere debemus. **C**apillos
vero eius capitis sanctos angelos: seu
vniuersos electos tipice accipi oportet
de quo in sacramēto in libro Danielis.
Aspiciebā donec throni positi sūt: ⁊ an-
tiquus dierum sedit. **V**estimētū eius
quasi nix candidū ⁊ capilli capitis eius
quasi lana mūda. **H**ic em̄ signat̄ pvesti-
mētum candidū dei: quod et p capillos
capitis eius: factos videlicet angelos:
et multitudinē factōꝝ dealbatorū. **V**el
certe ideo capilli eius lane mūde cōpa-
rātur vt p hoc antiquus dix̄ eē credat̄.
Oculos dicif̄ habere: p eo q̄ oīa vi-
det: et nihil eū latet in cōspectu eius: vt
ait ap̄ls. **N**ulla creatura inuisibilis est:
oīa em̄ nuda ⁊ aperta sunt oculis eius.
Alter x̄o oculi respectu gr̄e eius intel-
ligūtur. vt est in psalmo. **O**culi dñi
sup̄ iustos. **I**tez aliter oculi dñi p̄cepta
eius: p que lumē sciētie submīstrat mi-
stice accipiūtur: vt est illud in psalmo.
Preceptū dñi lucidū illū. ⁊c. **P**alpe-
bre dñi occulta et incōprehēsbilia iudi-
cia eius: siue spiritualis ī diuinis libris
eius locutio innuif̄. **D**e quib; occultis:
et incōprehēsbilibz sacramētis: atq;
iudicijs dicif̄ in psalmo. **P**alpebre ei-
us interrogant si. ho. id ē pbāt. **A**u-
res habere dicif̄ deus ppter hoc q̄ oīa

audit: ⁊ nihil eū subsilētio latet: de quo
in libro sapiētie scriptum est. **A**uris celi
audit oīa: et tumultus murmuratiōnū
non abscodef. **N**ares dei inspiratio
eius: ī corde fidelīū: vt est illud in libro
regum **A**scēdit fumus de naribus eius
id est lachrymosa cōmpūctio penitētiū
ī spiratōe eius. **F**acies cognitio di-
uinitatis eius ad hoīes: de qua cogniti-
one in psalmo scriptuz est. **O**stēde nob̄
dñe faciem tuā ⁊c. **H**oc est dona nobis
cognitōem tuā: que cognitio p filiū ho-
minis hoīb; innotuit: ip̄o dicēte in euā-
gelio. **N**emo nouit p̄ez nisi filius: ⁊ cui
voluerit filius reuolare. **A**lter x̄o faci-
es dei significat inuisibilē essentiā diui-
nitatis dei filij: de qua ip̄e dñs ad moy-
sen p angelū respōdens ait. **P**osterio-
ra mea videbis: faciē aut̄ meam videri
non poteris. **A**c si dicat incarnationem
meā videbis: in nouissimis diebus: di-
uinitatem aut̄ meam videri nō poteris.
Os dei filius p̄ris: id est x̄ps domin⁹
p quo esaias ppheta ex p̄sona iudeoꝝ
affatus ait: quia os eius ad iracūdiā p-
uocauimus. **A**lter vero os eius: domi-
fermo eius iussio accipit̄: de quo simōe
dñi p̄dictus ppheta ait. **O**s dñi locutū
est hec. **V**erbū de filius patris: per quē
oīa facta sunt. **D**e quo in psalmo. **V**er-
bo dñi celi fir. sunt ⁊c. et alibi. **V**isit de-
us verbū suū et sa. e. et in euāgelio secū-
dum iohānē. **I**n principio erat verbū.
Lingua dei mystice significat sp̄m̄ s̄-
ctū: p quē deus pater secretū suū mani-
festauit hoīb; vt in psalmo lingua mea
ca. scri. **L**abia dei mystice p̄sonātia vtri-
usq; testamēti intelligūtur. **D**e quibus
testamētis in prou. scriptū est. **D**iuina-
tio in labijs eius in iuditio non errauit:
cor ei⁹. **B**rachia dei p̄ris eius filius
intellectū: sicut est illud in esaiā ppheta
Et brachia mea populos iudicabunt.
Brachiū dei p̄ris singulariter filius ei⁹
accipit̄ et de quo **J**eremias ait. **E**t nūc

Expositio vestimētorum

ēne deus qui eduxisti pplm tuū de egip-
to in manu forti: et brachio extento id-
circo aut filius dei p̄ris brachiū dicitur
quia creatura electa ab ip̄o cōtinet̄.
Dextera dei p̄ris id est vnigenitus fili⁹
de quo in psalmo ex p̄sona hoīs assūp-
ti. **D**extera inquit dñi fecit virtutē. **A**li-
ter vero dñi dextera gl̄iam p̄ris et eter-
nā beatitudiez signat de quo in psalmo
ex p̄sona p̄ris in filiū. **S**ede a dextris
meis. **P**icit aut et dextera dei oīs electā
creatura in celo et in terra: sicut et p̄ sini-
strā eius intelligit̄ reproba creatura: id
ē demōes et oēs impij q̄ ad lenāpositi:
eterna supplicia sustinebūt. **M**anus
dei p̄ris fili⁹ et accipit̄: p̄ eo q̄ p̄ ip̄m fa-
cta sūt oīa sicut ē illd̄ i esaiā. **O**īa man⁹
mea fec̄: et factā sūt oīa. **A**lit̄ v̄o manus
dei pt̄as ei⁹ itelligit̄. **D**e q̄ pt̄ate i li. **J**e-
reimi scriptū ē. **S**icut lutū i manu figuli
ita vos i manu mea dom⁹ israel. **T**ē p̄
manus dñi flagellū accipit̄. **D**e cuius p̄-
cussione in sophonia p̄pheta scriptū ē.
Extēdam manū meā sup iudā: et super
habitatores Iherusalem et disperdam
de hoc loco reliq̄as baal zē. **P**ro qua
dñi pcussione beatus **J**ob de semetipso
ait. **M**anus dñi tetigit me. **D**igitus
dei singlariter sp̄s factus accipitur. **I**n
quo sp̄s factus lex duabus in tabulis la-
pideis in mōte **S**inai scripta narratur
Ip̄e em̄ scripsit: q̄ scribe da dictavit idē
sp̄s factus. **D**e quo sp̄s factus dominus
in euāgelio. **S**i ego indigito dei ei. de-
mo. id est. **S**i ego i sp̄u dei eitio de. **S**i-
cut em̄ digitus cū manu v̄l brachio: ma-
nus vero vel brachiū cū corpore vnum
sūt in natura: ita p̄f̄z filius et sp̄s factus
tres quidē p̄sone: sed vna s̄ba diuinita-
tis. **D**igiti dei pluraliter facti intelligū-
tur p̄pheti: p̄ quos sp̄s factus libros le-
gis ac p̄phetaz sua inspiratōe scripsit:
de q̄bus scriptū est **V**idebo celos tuos
opa digitorū tuorū. **P**er celos em̄ libros
legis et p̄phetaz. p̄ digitos vero sc̄tus

vt dictum est p̄phetas insinuauit.
Imago dei p̄ris inuisibilis vnigenitus
filius: de quo ap̄ls. **I**mago dei inuisi-
bilis. **A**lter nāq̄ est ymago dei: in filio
suo quoniā non aliū de sed ex semetip-
so h̄ est ex s̄ba sua: p̄ oīa sibi similit̄ genu-
it et equalē. **A**lter v̄o aiām hoīs quaz
nō ex se id est de sua s̄ba sicut pleriq̄ he-
retici opinati sunt genuit. sed ex nihilo
creauit. **S**icut aliter ymago est cuiusli-
bet regis in filio eius. quē ex semetipso
sibi similit̄ genuit: id est hō hoīem. **A**lit̄
vero in annulo eius: siue intera ymago
eius expressa que nō est qd̄ ip̄e: sicut fili-
us qm̄ naturaliter h̄ est qd̄ et p̄f̄. **C**or-
dei p̄ris archanū sapientie eius mistice
innuit. **E**x quo verbū idē filiū suū im-
passibiliter sine initio genuit: ip̄o dicen-
te p̄pheta. **F**rustravit cor: meū verbum
bonū. **A**las h̄c dicit̄ de⁹ p̄ eo q̄ mo-
re auis electos suos: tanq̄ pullos: s̄ se
iūgit: fouet: et ab insidijs dyaboli et ma-
loz hoīm p̄tegit: bñ p̄pheta ait. **S**ub
vmbra alaz tuaz p̄tege me. **S**capu-
las dicit̄ h̄c deus: qz infirma mēbra ec-
clesie: quasi in scapulis suis portat. **D**e
quo in psalmo. **S**capulis suis obūbra-
bit tibi. zē. **V**enter dei secreta origo
s̄be eius accipitur. vnde in psalmo. **E**x
ytero ante lucifer. **A**lter venter dei in-
comphensibilia iudicia eius. que rimari
nequeūt mistice insumātur. **D**e quo oc-
culto iudicio eius in libro **J**ob scriptuz
est. **D**e cuius ytero egressa est glacies: et
gelu. de celo q̄s genuit. **P**osteriora filij
dei incarnatio eius accipit̄. **D**e qua po-
steriori parte: fili⁹ in mōte synai ad mo-
ysen p̄ angelū loquens ait. **P**osteriora
mea videbis faciē aut̄ meā videri non
poteris. **P**edes dei stabilimētū v̄tutis
eius: eo q̄ vbiq̄ p̄sens et vniuersa illi s̄b-
iecta sunt: ip̄o dicēte per esaiā p̄pheta.
Celū mihi sedes est. **T**erra aut̄ scabellū
pedū meorū. **A**lter pedes filij dei incar-
natio intelligit̄ que diuinitati s̄biecta ē.

membroꝝ ⁊ actuum dei

tanq̃ capiti: pedes sicut p̃ caput diuini-
tas: ita p̃ pedes eius hūanitas exprimi-
tur. De qua hūanitate in exodo scriptū
est. Videbāt dñm h̃ est moyses ⁊ aaron
et nadab ⁊ aliud ⁊. lxx. de seniorib⁹ po-
puli sub pedibus eius quasi lapides sa-
p̃hiri. ⁊ quasi celū cū serenū est. Sicut
aūt p̃ lapidē saphirinū celestes creatu-
ras: ṽl factos angelos: ita p̃ celū serenū
factā ecclesiā electoꝝ: ex hoibus assūp-
tā figurāliter mōstrare voluit. Sup̃ q̃s
creaturas hō assūptus dei filius imper-
petuū regnat. De quo in psalmo. **D**ia
subiecisti sub pedib⁹ eius. **A**lter aūt pe-
des dñi idē ih̃u xp̃i significati sūt sancti
p̃dicatores. De q̃bus in deut. scriptū ē
Qui appropinquāt pedib⁹ ei⁹ accipient
de doctrinis ei⁹. **C**estimētū filij dei ali-
q̃i caro eius q̃ a diuinitate assūpta ē. in
diuinis libris figurāliter accipit. De q̃
idūmto carnis esa. vaticinās ait **Q**uis
est iste q̃ venit de eodē. ⁊c. **R**ursus ve-
stimētū eius dē dñi factā ecclesia accipit.
q̃ p̃ fidē ac dilectōem ei cōiūcta est. De
q̃ scriptū ē in psalmo. **D**ñs regnauit de
corē indutus ē: ⁊ in alio psalmo. **L**osē-
siōem et decorē induisti: amict⁹ lu. sicut
vesti. **P**aliū xp̃i ecclesia eius inelligit.
De q̃ i li. gen. scriptū ē: lauit in vino sto-
lā suā h̃ ē in sāguie passionis carnē suā:
et in sāguie ṽue palliū suū idē ecclesiā.
suā. **C**alciamētū dñi n̄ri ih̃u xp̃i mystice
signat incarnatōem ei⁹ quā ex mortali-
tate hūani generis assumere dignat⁹ ē.
De q̃ incarnatōe sua ip̃e p̃ p̃phetam in
psalmo ait. **I**ndumeā extēdā calciamē-
tū meū idē ante plebē gētiū manifesta-
bo incarnatōem meā. **E**gressus aduēt⁹
filij dei in mōm ⁊ regressio ad p̃rem de q̃
bus psalmista ait. **V**isi sunt gressus tui
de⁹ gressus dei mei q̃ ē in factō. De celo
venit in ṽter⁹ virgīs de ṽtero x̃o nascē-
do posit⁹ ē in p̃sepio. **P**ostq̃ oīa imple-
uit p̃ q̃bus a p̃re missus venerat appen-
sua ē i linguo crucis: de cruce aūt depo-

sit⁹ corp⁹ sepultū ē: scdm̃ x̃o aiām ad i-
ferna descendit: tertia aūt die p̃ potētiaz
sue diuinitatis carnes suā de sepulchro
suscitauit: ⁊ post diē resurrectōis sue q̃-
dragesima die vidētib⁹ apl̃is ascendit in
celū. sedet ad dexterā p̃ris: id ē in gl̃ia
ei⁹. **H**ij sūt gressus filij dei. **I**ste descen-
dēs in sacris scripturis legit. **A**scendere
dicit⁹ d̃s cū fili⁹ carnē ex nobis assūptā
in celū captiam enexit: sicut in psalmo.
Ascēdēs in altū captiuā duxit. cap. qz
naturam hūani generis q̃ a dyabolo in
mōdo captiuā retinebat assūmēs in celū
secū vbi nūq̃ antea fuerat tāq̃ captiuā
deportauit. **A**bscōde dicit⁹ d̃s facies
suā cū se q̃bus dā eoz exigētibus culp̃is
abscōdit: sicut i p̃lo iudeoꝝ: nūc imple-
tū videm⁹ qz negātes filiū dei sciētā ve-
ri dei ita pdiderūt: vt similes foret gētib⁹
q̃ deū nō nouerūt. **O**ndere dicit⁹ d̃s facie
suā: cū respectu gr̃e sue q̃b⁹ vult scilicet
electis suis seip̃m in corda eoz occulta
inspiratōe instituat: et ad diligēdum se
amorē suū infūdīt. **S**edere dicit⁹ nō cor-
palit̃ hūano more s̃ potētōnalr̃ sup̃ oēs
creaturā rōnalē p̃sidere: vt ē illd̃ in psal-
miste. **R**eguit dñs sup̃ gētes de⁹ **S**ede-
re etiā dicit⁹ d̃s sup̃ cherubī: qd̃ iterptat̃
m̃ltitudo ṽl plestudo scie: p̃ qd̃ signifi-
cāt̃ sc̃ti ang̃li seu mētes sp̃ualīū viroz i
q̃b⁹ d̃s visibilit̃ p̃sident et regnat. **I**n ill⁹
em̃ sedet q̃ scia ei⁹ dilectōe pleni sunt.
In p̃uerbijs q̃ppe salomōis scriptū est.
Aīa iusti sedes est sapie. **S**apia x̃o dei
p̃ris xp̃s ē q̃ i aiab⁹ sc̃toꝝ dicit⁹ sedē **D**e
scēdē dicit⁹ in mōm q̃n̄ aliū nouū qd̃ an-
tea n̄ fecerat i creatura hūana opat̃: sic
fili⁹ dei p̃ris descendisse narrat: q̃n̄ verā
carnē d̃ maria x̃gie p̃p̃t redēptōez n̄faz
suscepit: ⁊ ver⁹ hō fieri digt⁹ ē: n̄ amittē
do quod erat sed assumendo quod non
erat. **D**e cuius descēsiōe idem incarna-
tōe scriptū ē i p̃s. **E**t incliāuit celos ⁊ de-
scēdit: ⁊ t̃li s̃p̃e. ei⁹. **C**elos incliāuit q̃n̄
ante aduētū suū p̃nūcios angelos siue

Liber Anselmi

pphetas misit q̄ ei⁹ aduētū hoībus nū-
ciarēt. **C**aligo s̄b pedibus ei⁹ fuit q̄ im-
pīj hoīes ob suā maliciā incarnatōez ei-
us agnoscere noluerūt s̄ neq̄ adhuc p̄nt
Stare dicit̄ deus cū nos infirmos id ē
suam creaturā ad penitētiā z cōuersi-
onē paciēter sustinet: vt est illud in aba-
cuk ppheta. **S**tetit et mēsus est terras
et dissoluit gētes. **T**ransire dicit̄ de⁹ cū
de cordibus quorū dā hoīm in quib⁹ an-
tea p̄ fidem crediderūt: postea surripie-
te p̄fidia: vel quolibet delicto: ab eis re-
cedit et ad alios transit quēadmodum
de iudeis ad gentes: de hereticis ad ca-
tholicos: seu de quibuslibet irreligiōsis
et negliētibus punitio suo. **R**ecedere di-
cit̄ deus et ad alios trāsire: qui nō loca-
liter aut visibiler: sed inuisibiler oc-
culto iustoz iuditio facere p̄sueuit. **A**m-
bulare dicit̄ deus non de loco ad locuz
trāsēudo: q̄ est impiū credere: s̄ ambu-
lare eius est in cordibus sāctoz delecta-
ri: sicut scriptū est: et in habi: abo in eis:
inambulabo et ero illorū deus: v̄l certe
ambulare dei est in sāctis p̄dicatoribus
suis de loco ad locū trāsire loqui dei est
inuisibiler sine sono vocis: vel q̄libet
strepitu occulte in mētib⁹ sāctoz volū-
tatem suā: atq̄ rectū intellectū inspira-
re: seu futura sāctis reuelare. **Q**ue locu-
tio dei vt quidā volūt̄ tribus modis ac-
cipit̄. **P**rimo nāq̄ mō p̄ subiectā creatu-
ram: sicut ad moysen in rubo igne appa-
ruit: vel sicut ad abrahā: vel iacob et ce-
teris sāctis: quibus in angelis apparere
dignatus est. **S**ecūdo vero mō in som-
nis sicut ad iacob et ad zachariā ppheta-
tam: et ad ioseph sp̄sū marie z in alijs
sāctis quibus secretuz reuelare voluit.
Tercio aut̄ mō neq̄ p̄ creaturā visibilē
neq̄ p̄ hoīem sed occulta tm̄ inspiratōe
inuisibiler corda suorū tangēdo loquē-
tes effecit: quēadmodū in libris ppheta-
tarū scriptū est cū ip̄i pphete subito af-
flati sp̄ū diuino exclamabāt dicentes: h̄

dicit dñs. **A**liter videre dei est mala ho-
minū sciēdo reprobare: sicut esa. ppheta.
Et vidit et malū aperuit in oculis ei-
us. **I**tē aliter videre dei est nos viden-
tes facere: vt est illud in psalmo **P**roba
me deus et scito cor meū. **H**od⁹ iste lo-
cutōis et in libro beati **J**ob similiter re-
perit̄: vbi de sapiētia p̄ris p̄ q̄ plurima
infima locutus est de deo patre adiecit.
Tunc vidit illā et enarravit z inuestiga-
uit et p̄parauit: idem vidētes facit atq̄
predicātes et inuestigātes atq̄ alijs an-
nunciantes. **C**ognoscere dei est cogno-
scentes facere sicut ait ad abrahā. **N**ūc
cognoui qm̄ timeas dñm. **N**eq̄ enim ī
tempore cognouit qui fecit oīa: anteq̄
fiant: s̄ cognoscere deus dicitur cogno-
scentes facere: vbi qui prius de se qua-
les essent incogniti erant post eius inter-
rogatōem p̄batōem sibimetip̄i manife-
sti fierent: sicut est et illud in lege moysi
de p̄lo israhelitico vt tentez eos inquit
vtrū custodiāt mādata mea an nō. **R**e-
scire dei est quosdā reprobos reproba-
re: sicut illud in euāgelio. **N**escio vos.
Relare dicit̄ deus cum creaturā suam:
q̄ nō vult perire sepe castigat: corripit:
atq̄ flagellat: et flagellando ad se redu-
cit: vel relare dicit̄ deus cum nullū pec-
catum impunitū vult relinquere iustus
est em̄: et ideo omnis iniusticia execra-
bilis est illi: q̄ vt dictum est nullomo-
do impunitā patitur. **T**rasci dicit̄ deus
non anime motus: vel qualibet pertur-
batōe: que illi omnino accidere non po-
test: sed creature delinquēti id est homi-
nibus impijs: et peccātibus: iustam di-
citur inferre vltionem hoc est reddere il-
lis q̄ meruerunt: et vltio diuina iste fu-
ror dicit̄. **P**enitere d̄s dicit̄: nō q̄ mo-
re hoīm p̄ trāsactis opib⁹ suis peniteat
Qui em̄ omnia nouit anteq̄ fiāt: p̄ ter-
renis actibus suis penitere non potest.
Sed penitēcia dei est statuta mutare: z
q̄ temporaliter inchoatū fuerat ī aliud
mutare et aut de bono exigentibus cul-

De voluntate dei

pis in malū. Sicut de saul legi penitus
isse deum: q̄ constituisse eū regez. Vel
sicut nūc videmus in p̄lo iudeoz actiū
qui cū esset p̄ls dei ob impietate suam:
facti sunt synagoga sathane. De malo
vero bonum sicut accidit p̄lo gētūz q̄
ante p̄ls dyaboli: mō factus est dei: hec
quippe mō occulto dei iudicio iudas p̄-
ditor: de ap̄latus gradu lapsus: in infer-
ni baratro demersus est: iatro x̄o post
crimen rapacitatis de cruce ad paradi-
sum translatus est. Hanc quoq̄ muta-
tōem de bono ad malū dictum est: siue
de malo ad bonum vt dictū est: que oc-
culto iustoz iudicio dei per seueritatez
iusticie siue per misericordiaz eius fiat:
penitētiā dei dicimus: quod expressi-
us in libro. Jeremi scriptum est. Non
penitere dei est statuta mutare nllō mō
vt est illud in psalmo. Jurauit domin⁹
et non penitebit eum: id est pater ad fi-
lium tu es sacer. in eternum. Sacerdos
dei patris dictus est filius dei. nō secū-
dum diuinitatem: sed sc̄dm hūanitatez
in qua se pro nobis p̄passionem ⁊ mor-
tem suam acceptabile sacrificiū deo pa-
ter obtulit: vt esset sacerdos qui ⁊ sacrifi-
cium est. Obluisti dicis deus: cū quis
busdaz impijs et peccatoribus non mi-
seretur: quod vtiq̄ nō facit per crudeli-
tatem que in deo nō est: sed p̄ occultum
iustūq̄ dei iudiciū. Indurare dicis de⁹
quorūdam maloz corda: sicut de pha-
raone rege egipti scriptū est: nō q̄ op̄s
deus p̄potētiā suā eozū corda indu-
rauit: q̄ impiū est ita credere: sed exigē-
tibus eozum culpīs: cuz duricia cordis
quā sibi ipsi oīa mala p̄petrāda nutriunt
nō auferi quasi illos ip̄e induret: quos
iudicio indurari p̄mittit. Dormire dei ē
cū vnigenitus filius patris in assumpta
carne mori dignatus est p̄ nobis: cuius
mors recte somnus p̄dictus est. ip̄o di-
cente per Jeremi. p̄p̄tām Ideo quasi
de somno excitatus ⁊ iudi. Et somnus

mutare: ⁊ aut de bono exigentibus cul-
mēs dulcis ē mihi. Aliter dormire dicis
de⁹ cū fides ei⁹ inter p̄speritates huius
mūdi et inter quorūdā corda fidelū nō
vigilat ⁊ dormit. Hāc dormitōez ip̄e tūc
significabat cū in mari inter fluctus ma-
ris dormiuit. Vel certe dormire dei est
anxijs tardius subuenire: sicut est illud
in psalmo. Exurge quare obdor. domi-
ne. Vigilare dei est indefensioem elcto-
rum suoz et vltionē inimicorū suorum
se manifestum demonstrare.

Explicat expositio membroz vestia-
metozum ⁊ actuum dei.

Incipit liber Anselmi Episcopi de
voluntate dei.

Humana ratio cū de deo semp̄ debeat
tractare: et ad laudē eius
aliquid cōueniēter dicere
noīa per que p̄p̄e loquatur nō habet:
sed noīa hoibus data et imposita acci-
pit: et p̄ ip̄m effectū omnipotētiā ei⁹ sal-
tem v̄l tenui oīoe aperire conat̄: et hoc
facit ex istis rebus colligēs effectū vo-
lūtatis dei sc̄dm occultā iusticiā v̄l secū-
dū miā: vel sc̄dm ire ip̄ius vindictaz.
Ad incōprehensibile em̄ deitatis p̄p̄e-
tatem aspirare non p̄t. Hinc nos quoq̄
de volūtate dei aliquid dicere cupiētes
actum rex adtēdimus: qm̄ ad ip̄ius cel-
situdinis culmē anhelare nō valemus.
Volūtatem igit̄ dei appellam⁹ q̄cqd̄ in
nobis ip̄e misericorditer opatur reuocā
donos ab errore vel p̄e confirmādo ius-
ticie. Volūtas quoq̄ dicis pena et re-
p̄batio quorūdā dei occulta: districtōe
facta iusticie. Volūtas dei est vt breui-
ter dicā quicqd̄ sit: vt fieri inuenitur in
creaturis. Sed dicis si oīa p̄cedūt ex
volūtate dei: quā constat semp̄ bonam
et rectam esse: tunc oīa et recta sunt: ⁊ si

Liber Anselmi

hest: tunc frustra iudicatur aliquis ini-
quus: vt dānat impius: quod fateri cō-
trariū inuenitur catholice fidei. **Dicē-**
dū est igitur volūtātē dei multipliciter
accipi: vt quicquid postea opponat sine
omni difficultate opulentiū aperiatur
Volūtas itaq; dei accipit aliquādo in
scripturis equipollens omnipotenti suo p̄-
scientie: et ordinatōi sagaciter omnia di-
sponēti: vnde dicit. **O**ia quēcūq; volū-
it dñs fecit. hoc est quicquid deus ab eter-
no facturū se ordinauit nihil in expletū
reliquit. **A**ccipit etiā dei voluntas no-
men rex secūdū quendam effectū mise-
ricordie dei: vt ibi vult deus oēs saluos
fieri quod est dicere: facit sāctos velle vt
oēs saluificāt quod ipse tamē vult hoc ē
non disposuit: sed sāctos facit velle dei
et proximi inspirādo dilectōem: qua di-
lectōe nō incōueniēter fiūt in ecclia ora-
tiōes a sāctis: p̄ scismaticis et hereticis
iudeis quoq; et gētilibus. **I**nstitutio di-
uina dei volūtas nō improprie appellat̄
Deī aut̄ institutio in duo diuidi potest:
in p̄cepta diuinā scripturā: et in legē
naturalez quecūq; homini insita ē na-
turalis: que ē qđ tibi nolueris alteri ne
feceris etc. **Q**uicūq; obuiat: dei volūta-
tem non seruat. **P**recepta etiā diuinā
scripturā: et recte obseruatōes ecclesia-
rum. volūtas dei non immerito appella-
tur: quibus quicūq; obseruātur non ac-
quiescit: a dei voluntate deuiare penit̄
cum tamē ab ordine p̄scientie eius nul-
latenus valeat exorbitare. **E**cce volun-
tas dei quatuor modis accipit̄ a docto-
ribus: magistris: scilicet pro sciētia dei:
pro volūtatē sanctorū: qui volunt et in-
iustos charitatiue saluari: p̄ ratōe hūa-
na: quarto p̄ p̄ceptis diuinis. **S**i qđ
vero oculo mentis hos modos cōside-
rat: non ulterius in die volūtatē deter-
minanda impeditus laborabit: s̄ vocis
acceptōe fidelit̄ intēdens ingenio de ver-
bis facile diiudicabit. **I**taq; cuz dicitur

adulterium vel homicidiū vult vt non
vult deus fieri. **H**ec vero p̄positōes nō
repugnant sibi: nec contradicunt: ambe
eū vere sunt: et indubitabiles: si qđ hu-
ius vocis equiuocatōem multiplices qđ
est vult fideliter attendat. **N**az de^o vult
adulterium hoc est p̄scit̄ p̄uidet. **U**nde
de nullus dubitat quia omnia videt: et
omnia p̄scit. **I**tem nō vult hoc est nō p̄-
cepit vel mentibus fidelit̄ inspirādo nō
facit velle. **V**el non vult deus adulteri-
um: id est ex vi rationis anime: ex natu-
rali scilicet lege data a deo: nō habem^o
qđ quis in hec: nec etiā in alio debeat of-
fendere proximū. **I**uxta has aut̄ deter-
minatōes potest quilibet has dei volū-
tates determinare aperte. **S**ed viden-
dum est quoddā satis subtilius: qđ oc-
currit huic. de voluntate disputationi
Nam volūtatē dei voluntas hominis
adheret plerūq; sed inde damnatur ho-
mo volūtatē dei quoq; non adheret ho-
minis volūtas: et inde remuneratur ho-
mo. **I**tem vult homo quod nō vult de-
us: et habet inde premiū a deo: nō vult
homo quod vult deus: et inde cōsequi-
tur laudem: et multis alijs hanc volun-
tatem variari modis sagariū industria:
per se poterit indagare. **S**ed nūc ad ex-
positōem supradictorū redeamus vult
deus quod vult homo: si damnose: vt
homicidiū: vel adulteriū: quod vult
de^o hoc est p̄scit̄: sed homo etiā hac
voluntate damnatur. **P**rohibitū est enim
ei. **V**ult deus vt pater alicuius moriat̄
vel vult alicuius hominis mortē quod
homo nō vult affectu naturali: vel com-
passione proximi: et remunerat̄ ex h̄ ta-
li affectu: si in ceteris regulam recte vi-
uendi non exceßerit: in om̄ibus tamen
que vult: et que facit diuine volūtatē cō-
cordare intendit: et nihil cōtra eū facere
disponit: qđ tūc t̄m est bōa volūtas hūa-
na qđ vult illud qđ de^o vult illā velle et
sic cōcordat diuine qđ magis est hūane.

De cōcordiā presciētīe ⁊ predestinatorū

Magna quidem voluntas dei incomprehensibilis est: sicut ipse deus contra quā vult homo quia nō plene eā cognoscit: quod in futuro erit. In presenti vō quosdā effectus eius percipit scōm pceptionē vlt phibitōez: et ill' obedīt. In hijs autē supdictis nō ē equū intelligere aliquē aliqd falsū vel supflūū dictū fuisse: vel cōtra factōz auctoritatē. Dicit em̄ Augustinus in ench. Propterea magna voluntas eiusdē dñi exquisita in oēs volūtates eius: vt et miro et in effabili mō nō fiat pter volūtate eius qd etiā cōtra ei' volūtatem fit: quod non fieret si non sizeret: nec vtiq; nolens sunt: sed volēs. nec sineret bonus fieri male nisi oēs. et de malo posse facē bene. Est ⁊ alia hui' voluntatis diuisio. Alia em̄ p̄t dici efficiēs. Alia approbans alia pcedēs. Alia pmittens. Efficiēs volūtatis in deo facit qcqd vult efficiēs in hoīe: quod potest hō et vult ipō actu. Approbans est que approbat aliquid ⁊ hec ad homiēm pertinet et ad deū approbans in deo est que vult oēs saluos fieri qm nulluz phibet quātū ad se saluū fieri immo si quis ad hec laborat approbat. Patens est quidē que sit approbans in homine. Concedēs est que concedit vt fiat aliquid. Concedente autē volūtate vult deus vt homo qui melius non pposuit vxorem ducat. Permittēs voluntas est que permittit aliquid fieri et si displiceat quādoq; et hoc mō dicit deus velle mala que pmittit fieri vnde dicit quez vult indurat et cui vult miseretur Augustinus de ciuitate dei. Cum dicitur deus mutare volūtatem vt quib' lenis erat. (Verbi grā) Reddatur asper illi potius q̄ ipse mutatur sicut mutatur sol oculis sauciatis et asper quodāmodo ex miti et ex delectabili molestus efficitur cum ipse apud se maneat idem qui fuit. Dicitur etiā voluntas dei q̄ facit in cordibus obedientium mandatis eius de qua dicit apo-

stolus. Deus qui operat in nobis ⁊ velle scōm hanc volūtatem etiā velle dicit quod ipse nō vult sed ipse suos id volentes facit sic orant p quibusdam pie sancteque inspirati ab eo sancta voluntate ⁊ quod orant nō facit. Secūduz vero volūtatem suaz que eius presciētia sempiterna est omnia quecūq; voluit fecit non solum preterita vel p̄sentia sed etiā futura. Sic. Deus vult omnes hoīes saluos fieri id est nulli saluatur: nisi quos vult saluari vel de omni genere hoīm aliqui saluatur. Vel vult omnes saluos fieri: id est non cogit aliquē damnari. Itē de coniuge in fidei dimittendo dicit opoztet non dimittat quia et si licet nō expedit. Item in libro de paruulorū baptismo. Sicut bono male vti maluz ē. Sic malo bene vti bonū est.

Explicit liber Anselmi de voluntate dei.

Incipit tractatus Anselmi Cantuarien. archiepiscopi de concordia p̄sentie ⁊ predestinationis et gratie dei cum libero arbitrio.

Detrīb' illis questionibus i quib' dei presciētīe atq; predestinationi nec non et gratie liberū arbitrium repugnare videt quod mihi deus dignabitur aperire trutabo ipso adiuuēte: scribendo ostēdere.

Et presciētia dei videatur discordare a libero arbitrio quod nō est.

Videtur quidem presciētia dei ⁊ liberum arbitrium repugnare: qm ea que deus prescit: necesse est esse futura: et que per liberū arbitriū fiunt nulla necessitate pueniunt. Sed si repugnant impossibile est simul et p̄scientiam dei esse que omnia preuidet ⁊ aliud p libertatē arbitriū fieri. Que impossibilitas si ab eē intelligit repugnā

De cōcordia presciētie

tia que videt̄ inesse penitus remouet̄. **P**onamus itaq; simul esse p̄sciētia dei quā sequi necessitas futuraz rez videt̄ et libertatē arbitrij p̄ quā multa sine necessitate fieri vident̄: et videamus vtrū impossibile sit h̄ duo simul esse. **Q**uod si est impossibile: orit̄ inde aliud impossibile. **I**m possibile siquidē est quo posito aliud impossibile sequit̄. **S**ed si aliud est futurū sine necessitate h̄ ip̄m p̄scit de? qui p̄scit oia futura: quod aut̄ p̄scit de? necessitate futurū ē: sicut p̄scit̄. **N**ecessesse est itaq; aliud esse futurū sine necessitate. **M**equaq; ergo recte intelligētī h̄ repugnare videret̄ p̄scētia quā sequit̄ necessitas: et libertas arbitrij a qua remouet̄ necessitas: qm̄ et necessesse est quod deus p̄scit futurū esse: et deus p̄scit al̄ aliquid esse sine omī necessitate. **S**ed dices mihi. **N**ō remoues tamē a me necessitates peccādi: vel nō peccādi: qm̄ deus p̄scit me peccaturū vel nō peccaturū: et ideo necessesse est me peccare si pecco: vel non peccare si nō pecco. **A**d quod ego. **N**ō debes dicere prescit me deus peccaturū vel non peccaturum: sed prescit me deus peccaturū sine necessitate: vel nō peccaturū: et ita sequit̄ qz siue peccaueris siue nō peccaueris: vtrūq; siue necessitate erit: quia p̄scit deus futurū esse: sine necessitate h̄ qd̄ erit. **V**ides igit̄ nō eē impossibile: simul esse p̄sciētia dei p̄ quam futura que p̄scit dicūtur esse ex necessitate: et libertatē arbitrij p̄ quā multa fiunt sine necessitate. **S**i em̄ est impossibile: sequit̄ aliud impossibile: s̄ nulla nascit̄ ex hac impossibilitas forsitā dices. **N**ō. **D**ū aufers a corde meo vim necessitatis cū dicis: qz necessesse est me peccaturū esse: vel nō peccaturū sine necessitate: qz h̄ p̄scit d̄s. **N**ecessitas em̄ videt̄ sonare coactionē vel phibitōem. **Q**uare si necessesse est me peccare ex volūtate: intellgo me cogi aliqua oculata vi ad volūtate peccādi: et si nō pecco a peccādi volūtate p̄

hiberi. **Q**uapropter necessitate videoz inde peccare si pecco vel non peccare si nō pecco. **E**t ergo. **S**ciēduz est: qz sepe dicim⁹ necessesse est qd̄ nulla vi esse cogitur: et necessesse nō esse qd̄ nulla phibitōe remouet̄. **N**ā dicimus necessesse est deum immortalē esse: et necessesse esse deū nō eē iniustū: nō quod vis aliqua cogitat eū esse immortalē: aut phibeat esse iniustū s̄ qm̄ nlla res potest facere vt nō sit immortalis aut vt sit iniustus. **S**ic itaq; si dico necessesse est esse te peccaturū: v̄l non peccaturū: sola volūtate sicut deus p̄scit nō est intelligēdū qd̄ aliud phibeat volūtate que nō erit: aut cogat illā eē: quo erit: h̄ ip̄m nāq; p̄scit deus: qui preuidet aliquid futurū ex sola volūtate. **S**ed volūtate nō cogit̄ aut phibet̄ vlla alia re: quia sic ex libertate fit quod fit ex volūtate. **S**i igit̄ h̄ diligētē intelligūtur putoz et presciētiam dei: et libertatez arbitrij simul esse: nulla phibet̄ incōuenientia. **V**enit̄ si quis intellectū verbi proprie p̄siderat: hec ip̄o quod p̄sciri aliqd̄ dicit̄ futurū esse p̄nūciat̄. **N**ō enim nisi quod futurū est p̄scit̄: quia sciētia nō est nisi veritatis. **Q**uare cū dico quia si p̄scit aliquid: necessesse est illud esse futurū: idē est ac si dicā si erit: ex necessitate erit sed hec necessitas nō cogit̄: nec phibet̄ aliquid esse: aut nō esse. **I**deo em̄ qz ponūtur res esse: dicūtur ex necessitate esse aut quia ponūtur non esse: affirmantur nō esse ex necessitate: nō quia necessitas cogat: aut phibeat rem esse: aut nō esse. **N**am cū dico **S**i erit ex necessitate erit hic sequit̄ necessitas rei positōem nō p̄cedit. **I**dez valet si sic p̄nūciat̄. **Q**uod erit: ex necessitate erit. **N**on em̄ aliud significat̄ hic necessitas: nisi quia qd̄ erit: non poterit simul nō esse. **P**ariter autē v̄ez est qz fuit: et erit aliqd̄ nō ex necessitate et qz necessesse est fuisse omē quod fuit: et esse quod est: et futurū esse qd̄ erit. **Q**uipe nō est idēz rem esse p̄teritam:

et predestinationis

et rem preteritam esse preteritā: aut rez esse presētem: et rem p̄sentem esse p̄sentem: aut rem esse futurā: et rem futuram esse futurā: sicut non est idem rem eē albam: et rem albā esse albam: lignuz eīm nō est semp necessitate albū: quia aliquñ priusq̄ fieret albū: potuit nō fieri albus et postq̄ est albū: potest fieri nō albū: lignū vero albū: semp necesse est eē albū: quia nec anteq̄ sit: nec postq̄ est albus fieri potest: vt albū simul sit nō album. Similiter res non necessitate est p̄sens qm̄ anteq̄ esset p̄sens: potuit fieri vt p̄sens nō esset: et postq̄ est p̄sens: p̄t fieri non p̄sens. Rem aut̄ p̄sentem necesse est esse p̄sentem semp: quia nec priusq̄ sit: nec postq̄ est p̄sens: potest p̄sens simul esse: et non p̄sens. Eodē mō res aliqua: vt quedā actio: nō necessitate futura est. quia priusq̄ sit: fieri potest vt nō sit futura. Rem vero futurā necesse ē eē futurā: qm̄ futuruz nequit esse simul et nō futuruz. De p̄terito aut̄ similiter vey est: quia res aliqua nūc est necessitate preterita: qm̄ anteq̄ esset: potuit fieri vt nō esset: et quia p̄teritum semp necesse ē eē p̄teritum: qm̄ non potest simul esse p̄teritum: et non esse p̄teritum. Sed in re p̄terita: est quoddā quod nō est in re p̄senti: vel futura. Nunq̄ eīm fieri potest: vt res que p̄terita est: fiat non p̄terita: sicut res quedā que p̄sens est: potest fieri nō p̄sens: et aliqua res que non necessitate futura est: potest fieri vt non sit futura. Itaq̄ cū dicī futuruz de futuro necesse ē esse quod dicitur: quia futuruz nunq̄ est non futurū: sicut quotiens idem dicim⁹ de eodem. Cū eīm dicimus quia omnis homo est homo: aut si est homo: hō est: aut omne albū est album: et si est albus albū est: necesse est esse: quod dicī quia non potest aliquid simul esse et nō esse. Quippe si nō est necesse omne futurū eē futurū. quoddā futuruz non est futuruz: quod est impossibile. Necessitate ergo

omne futuruz: futurū est: et cum futurum dicī de futuro: si est futuruz: futuruz est: sed necessitate sequēte que nihil esse cogit. Luz aut̄ futuruz dicī de re: non semper res necessitate est: q̄uis sit futura. Nam si dico cras seditio futura ē in populo: non tamen necessitate erit seditio. Potest eīm fieri anteq̄ sit ytnō fiat: etiā futura est. Aliquādo vero est vt res sit ex necessitate: que dicī futura: vt si dico cras esse futuruz ortū solis. Si ergo cū necessitate pronūcio futurum: de re futura: hoc mō seditio cras futura necessitate futura ē: aut ort⁹ solis cras futur⁹ necessitate futur⁹ ē. Seditio q̄dez q̄nō erit ex necessitate sola sequēti: necessitate futura asserī q̄ futura de futura dicitur. Si eīm cras futura ē necessitate futura est: ortus dō solis duabus necessitatibus futuruz intelligitur: scilicet et p̄cedenti: que facit rem esse: ideo eīm erit: q̄ necesse est. vt sit: et sequēti que nihil cogit esse qm̄ idcirco necessitate futuruz ē quia futuruz est. Quapropt̄ cū dicim⁹ quia quod deus p̄scit futurū: necesse est esse futuruz: non asserimus semp rem esse necessitate futurā: sed rem futurā necessitate esse futurā: non eīm potest futuruz simul nō esse futurū. Idem sensus est si sic dicī. Si deus p̄scit aliquid non addendo futuruz: qm̄ in p̄scire intelligī futurum. Nam nō est aliud p̄scire: q̄ scire futuruz: et ideo si p̄scit de⁹: aliquid necesse est illud esse futurū. Nō ergo semper sequitur p̄sciētiam. dei rez necessitate futuram esse. qm̄ q̄uis oīa futura p̄sciat: nō tamē p̄scit cūcta futura necessitate: sed quedā p̄scit ex libera rationalis creature volūtate futura. Notandum quippe est: quia sicut necesse nō est deum velle quod vult: ita necesse nō est in multis velle hominem quod vult: et similiter necesse ē eē q̄cqd deus vult: ita necesse est esse q̄ vult hō in hīs que de⁹ ita subdit humane nature: et volunta

De cōcordia p̄sciētie

ti: vt si vult fiant. si non vult non fiant
Quoniam enim quod deus vult non potest
nō esse: cū vult hominis volūtatem nē-
la cogi vel phiberi necessitate ad volē-
dum vel ad non volēdum: et vult esse
ctum sequi volūtatem tūc necesse est vo-
lūtatez esse liberā: et esse quod vult. **I**n
huiusmodi ergo verū est quia necessita-
te fit opus peccati: quod vult homo fa-
cere: quāuis non necessitate velit. **Q**uod
si querit de peccato ip̄ius volūtatis: cū
peccat volendo: vtrū sit necessitate: re-
spōdēdum est quia sicut nō vult neces-
sitate: ita non est peccatū volūtatis ne-
cessitate: nec necessitate operat eadē vo-
luntas: quia si non vellet sponte nō ope-
raret quāuis quod facit necesse sit fieri vt
supra dixi. **N**ā qm̄ nō est aliud ibi pec-
care q̄ velle quod nō debet: ita non est
peccatū volūtatis necessariū: sicut velle
non est necessariū: tamē verū est quia
si vult homo peccare: necesse est eū pec-
care: sed ea necessitate quā supra dixi ni-
hil cogere: aut phibere. **I**taq; qd̄ vult
libera volūtas: et potest: et nō potest nō
velle et necesse est eū velle. **P**otest nāq;
nō velle anteq; velit: q; libera est: et cuz
vult non potest nō velle: sed eā velle ne-
cesse est: qm̄ impossibile illi est: idip̄m si-
mul et velle et non velle: opus vero vo-
lūtatis cui datū est vt qd̄ vult sit: et qd̄
nō vult nō sit volūtariū: siue spōtaneū
ē qm̄ spōtanea volūtate fit: et bifariū est
necessariū: q; et volūtate cogit fieri: et qd̄
fit non potest simul non fieri. **S**ed has
necessitates facit volūtarij libertas: que
prius q̄ sint eas cauere potest. **H**ec oīa
deus qui scit oēm veritatē et non nisi ve-
ritatem: sicut sūt spontanea vel necessa-
ria videt: et sicut videt ita sunt. **H**ac er-
go consideratōe palam est: quia sine oī-
repuantia: et deus p̄scit oīa: et multa
fiunt ex libera volūtate: que anteq; sint
fieri potest: vt nunq; sint: et tamē quod
amō sūt: necessitate: que necessitas vt

dixi descendit de libera volūtate. **C**oge-
nosci potest etiā: non oīa que p̄scit de-
us esse ex necessitate: sed quedā fieri ex
libertate volūtatis: per hec quia cū vult
aut facit deus aliquid siue secūdū eter-
nitatem dicat immutabilē p̄sciētiaz:
in qua nihil est p̄teritū aut futurū: s̄ om-
nia simul sūt sine omni motu: vt si dici-
mus quia non voluit aut vult: nec fe-
cit nec faciet aliquid: sed tamē vult et fa-
cit siue scōm tempus velut cū p̄ferimus
quia volent aut faciet: quod nōdū factuz
esse cognoscim⁹ negari nequit scire que
vult: et facit p̄scire que vult atq; faci-
et. **Q**uare si scire atq; p̄scire dei neces-
sitate in gerit oibus que scit: aut p̄scit
nihil sūt scōm internitatem: aut secūdū
vllum tempus vult aut facit ip̄e facit ex
libertate sed oīa ex necessitate. **Q**uod
si absurdū est vel opinari nō necessitate
est: aut nō est omne quod scit deus: aut
p̄scit esse: vel non esse: ergo nihil phibet
aliquid sciri vel p̄sciri: ab illo in nostris
volūtatibus. et actōibus fieri: aut futu-
rū esse per liberū arbitrium: vt quāuis ne-
cesse sit esse quod scit aut p̄scit: tñ mul-
ta fuit nulla necessitate. sed libera volū-
tate: quē admodū supra mōstrauī. **R**e-
pe quid miri si hoc mō aliquid est ex li-
bertate: et non ex necessitate: cuz multa
sunt que recipiūt opposita diuersa ratōe
Que nāq; magis opposita sunt: q̄ ad-
ire et abire. **V**idemus tamē cū trāsit ali-
quis de loco ad locū: quia idē ire est ad
ire et abire. **A**bit em̄ de loco: et adit ad
locum. **I**tem si cōsideremus solē s̄b ali-
qua parte celi cū semp celū lustrādo ad
eādē partem festinet. videmus q; idē
locus est a quo recedit: et ad quem acce-
dit et indefinēter et eodem tpe appropin-
quat a quo elongat. **P**atet etiā cursum
eius non ignorātibz: quia si celū cōs-
derem⁹: semp trāsit ob occidēali par-
te: ad orientalem. **S**i vero terrā atten-
dim⁹ nunq; nisi ab orientali ad occidē-

et predestinationis

talem: et sic semp contra firmamētū va-
dit: et licet tardius cū firmamēto: quod
ipm in oibus planetis cernit. Ita ergo
nulla orī repugnātia: si scdm pdictas
rationes asserimus idem aliquid eē ne-
cessitate futuz: quia est futurū: et nulla
cogi necessitate esse futurum: nisi ea ne-
cessitate quā supradixi fieri a libera vo-
luntate. Si vero per hec quod de hoīe
dicit Job deo: cōstituisi terminos eius
qui pteriri nō po. vult aliquis ostēdere
quia nullus potuit accelerare vel differ-
re diem in qua moritur: quīs aliqñ no-
bis videat aliquid facere ex libera vo-
luntate vnde morit. Sed nō est qd obi-
citur contra hec: quod supra diximus.
Nam qm̄ deus nō fallitur: nec videt ni-
si veritatem: siue ex libertate: siue ex ne-
cessitate veniat: dicit constituisse apud
se immutabiliter: quod apud homines
priusq̄ fiant mutare potest. Tale etiam
quod paulus ap̄ls de hīs qui scdm p-
positum vocati sunt sācti dicit: quos p-
sciuit z pdestinavit: cōformes fieri yma-
ginis filij sui: vt sit ip̄e primogenitus in
m̄ltis fratribus. Quos aut pdestinavit.
hos et vocavit. et q̄s vocavit: hos z ius-
tificavit: q̄s aut iustificavit: illos z ma-
gnificavit. Hoc q̄ppe ppositū scdm qd
vocati sūt sācti: in eternitate: in q̄ nō est
p̄terituz: vel futuz: sed tm̄ p̄sens immu-
tabile est sed in ip̄is hoibus ex libertate
arbitrij aliquādo ē mutabile. Sicut em̄
q̄uis in eternitate nō fuit: aut erit aliqd
sed tm̄ est: et tamē in tpe fuit: et erit ali-
quid sine repugnātia: ita quod in eter-
nitate mutari nequit in tpe aliquādo: p
liberam volūtatem anteq̄ sit: esse muta-
bile pbatur absq̄ in conueniētia: q̄uis
ibi nihil sit nisi p̄sens nō est tamē: illud
p̄sens tpale sicut n̄m: sed eternum: in q̄
tempora cūcta continentur. Siquidem
quēadmodū p̄sens tps continet omnes
locū: z que in quolibet loco sūt: ita eter-
no p̄senti simul claudit om̄e tps. et que

sunt in quolibet tpe. **L**uz ergo ait ap̄ls
quia deus p̄sciuit sanctos suos: pdesti-
avit: vocavit: iustificavit: magnificavit:
nihil horū prius aut posterius apud de-
um est sed oia simul eterno p̄senti sūt in-
telligenda. Habet em̄ eternitas suum si-
mul in quo sunt oia que simul sunt loco
vel tpe: et que sunt diuersis in locis vel
temporibus. **U**t aut ostēderet idē apo-
stolus. non illa verba se p temporali si-
gnificatōe posuisse: illa etiā que futura
sunt: p̄teriti temporis verbo p̄nūciavit
Nōdūz em̄ quos p̄sciuit adhuc nascitū-
ros: itaz temporaliter vocavit: iustifica-
uit: magnificavit. **U**nde cognosci p̄t eū
p̄pter indigētā verbi significātis eter-
nam p̄sentiam: vsū esse verbis p̄terite
significatiōis: qm̄ que tpe p̄terita: sunt:
ad similitudiez eterni p̄sētis oino im-
mutabilia sunt. **I**n hec siquidez magis
similia sunt eterno p̄senti temporalie p̄-
terita. q̄ p̄sentia: qm̄ que ibi sunt: nūq̄
possūt non esse p̄sentia sicut temporis p̄-
terita: non valēt vnq̄ p̄terita nō esse: p̄-
sentia vero tpe oia que transeūt sūt nō
p̄sentia. **H**oc ergo mō quicqd de hīs q̄
libero fiunt arbitrio: velut necessarium
sacra scriptura p̄nūciat: scdm eternita-
tem loquit̄: in qua p̄sens est oē v̄x im-
mutabiliter nō scdm tempus in quo nō
semp sunt volūtates z actōes nostre: et
sicut dū nō sunt: nō est necesse eas esse:
ita sepe nō est necesse vt aliquādo sint.
Nam nō semp scribo: aut volo scribere
et sicut dum nō scribo: aut non scribere
volo: nō est necesse me scribere: aut vel-
le scribere: ita necesse nō est vt aliquādo
scribam: vel velim scribere. **C**ū aut res
aliter esse cognoscat̄ in tpe: q̄ in eterni-
tate: vt aliquādo v̄x sit: qm̄ aliqd non
est in tpe: quod est in eternitate: z quod
fuit in tpe: quod ibi nō fuit: et erit tēpo-
raliter: quod ibi nō erit: nllā rōne nega-
ri videt̄ posse: similiter aliqd in tpe esse
mutabile qd ibi ē immutabile. **Q**uipe
n

De cōcordia presciētie

non magis opposita sunt: mutabile in tē-
pore: et immutabile in eternitate: q̄ non
esse in aliquo tempore: et esse semper in
eternitate: et fuisse vel futurū esse secūdū
tempus: atq; non fuisse vel nō futurum
esse in eternitate. **S**iquidez nō dico ali-
quid nunq̄ esse in tpe: quod semp est in
eternitate sed tm̄ in aliquo tpe non esse.
Non em̄ dico actōem meā crastinā nul-
lo tpe esse: sed hodie tm̄ nego eā eē: que
tamen semper est in eternitate. **E**t quā-
do negamus fuisse vel futurū ibi esse ali-
quid quod in tpe fuit aut erit: non asse-
rimus id quod fuit aut erit nullo modo
ibi esse: sed tantum preterito: vel futuro
modo dicimus non ibi esse: quod ibi in
definitēter est suo p̄senti modo: in hīs ve-
ro nulla videtur aduersari cōtrarietas.
Sic utiq; sine ulla repūgnantia dicitur
aliquid esse mutabile i tpe anteq̄ sit: qd̄
in eternitate manet immutabiliter: non
anteq̄ sit: vel postq̄ est: sed indefinitē
quia nihil est ibi scdm̄ tps. **N**am h̄ ipm̄
ibi est eternaliter: quia temporaliter ali-
quid est: et anteq̄ sit potest nō esse sicut
iam dixi. **S**ufficienter ex hīs que dictā
sunt puto patere quia presciētia dei et li-
berū arbitriū: nequa q̄ inuicē repugnat
qd̄ facit vis eternitatis que claudit om-
ne tps. et que sunt in quolibet tempore.
Sed quo nō ip̄oibus libez habemus ar-
bitriū: vidēdum est vbi: et que sit illa li-
bertas arbitriū quā semp habere credi-
t̄ hō: et quod sit illud arbitriū. **N**ō enim
idem est arbitriū: et libertas qua dicitur
liberum. **I**n multis dicit̄ libertas et ar-
bitriū: vt cū aliquem dicimus libertatē
habere loquendi aut tacendi: et in eius
arbitrio esse quid horuz velit. **I**n pluri-
bus q̄ alijs similiter dicit̄ libertas et ar-
bitrium: que nō semp assūt: aut ad salu-
tem aīe nobis necessaria sunt. **P**ro illo
autē arbitrio: tm̄: et p̄ illa libertate: ista
ventilat̄ questio: sine quibus hō salua-
ri neq̄t: postq̄ potest illis vti. **N**ā ideo

conquerūtur multi: quia putāt ad salu-
tem vel damnatōem nihil valere libez
arbitrium: sed solā necessitatem: ppter
dei p̄scentiaz. **Q**uā ergo nō salua-
t̄ hō postq̄ ad intelūgibilem puenit eta-
tem: sine sua iusticia: ibi est inuestigādū
hoc arbitriū: et hec libertas vnde agit̄
vbi sedes iusticie est: primū itaq; osten-
denda est iusticia: deinde ista libertas:
et istud arbitriū. **E**st quidem iusticia q̄
libet magna: vel parua rectitudo volū-
tatis ppter se seruata: libertas aut̄ ista
est potestas seruādī rectitudinem volun-
tatis ppter ip̄am rectitudinem. **Q**uas
diffinitōes puto me apertis rōib⁹ mon-
strasse p̄iozem quidem in tractatu quez
feci de veritate: altera vero in eo quem
edidi de hac ip̄a libertate: in quo etiam
ostensum est quō naturaliter: et insepe-
rabiliter sit in homie hec libertas: q̄uis
non ea semp vtatur: et q̄ sit ita fortis vt
nulla res hōi fortitudinem alias certitu-
diem p̄dictā id est iusticiā quā h̄ valeat
q̄diu hac libertate voluerit vti: auferre
Iusticia vero non est naturalis sed fuit
seperabilis in principio ab angelis i ce-
lo: et hoibus in paradiso: et est adhuc in
hac vita: nō tamē necessitate aut necessi-
tatis vi impellente: sed habētū illaz p̄-
p̄ia volūtate. **S**ed qm̄ iusticiā qua iu-
stus est aliquis: constat esse rectitudinē
volūtatis quā dixi: que rectitudo tunc
tm̄ est in aliquo: tamē ip̄e vult quod de-
us vult eū velle. **P**atet quia deus can-
dez rectitudinē non potest inuito auferre
re qm̄ nō potest hec velle. **S**ed neq; vel-
le potest: vt eaz habens nolens vlla ne-
cessitate eā deserat. **Q**uipe vellet illuz
non velle quod vult eū velle. quod esse
nequit. **S**equitur ergo deū velle h̄ mō
rectam volūtātē. ad volendum recte. et
ad seruādū eandē rectitudinē esse libe-
rā q̄ quando potest quod vult libere fa-
cit quod facit vult. **U**nde q̄ aptissime
cognosci potest. aliq̄ esse liberā volun-

et predestinationis

ratem cū actione sua: non repugnante
dei prescientia: sicut supra monstratum
est. **P**onamus nūc exemplū aliquod in
quo appareat et recta et iusta volūtas et
libertas arbitrii: et ipm arbitriū: et quo-
mō recta volūtas impugnet vt deserat
rectitudinem. et qualiter eā libero seruat
arbitrio. **H**abet aliquis in corde vt ve-
ritatem teneat: quia intelligit rectū esse
amare veritatē. **H**ic utiq; rectā iam ha-
bet volūtatē: et rectitudinem volūtatē.
Aliud autē est volūtas: et aliud rectitu-
do qua recta est. **A**ccedit ali^o et nisi mē-
ciaf minaf illi mortem. **V**idemus nūc
in eius esse arbitrio: an deserat vitā pro
rectitudine volūtatē: an rectitudinem p
vitā. **H**oc arbitriū. quod et iuditiū dici
potest: liberū est qm ratio qua intelligit
rectitudo: docet rectitudinem illā eiusdē
rectitudinis amore semp esse seruādam
et quicquid obtēditur vt deserat esse cō-
tēpendū. atq; volūtatē est: vt ipa q;
reprobet: ac eligat: quēadmodū ratiois
intellectus mōstrat: ad hec em maxime
date sunt rationali creature volūtas et
ratio. **Q**uapropt idē volūtatē arbitri-
um. vt eandē rectitudinem deserat: nul-
la cogit necessitate: q;uis mortis impu-
gnet difficultate. **L**icet em necesse sit:
aut vitā aut rectitudinem relinquere nul-
la tamē necessitas determinat quā fuerit
aut deserat. **N**empe sola volūtas deter-
minat ibi quid teneat: nec aliquid facit
vis necessitatis: vbi operat electio sola
volūtatē. **A**t cui nō est deserēdi rectitu-
dinem voluntatis quā habet necessitas:
palā est qz nō de est seruādi ptās siue li-
bertas. **S**emp enim hec ptās libera est
hec em est libertas quā esse dixi ptātez
seruādi rectitudinem volūtatē. ppē ip-
sam rectitudinem. **H**ac ipa libertate rati-
onalis nature et arbitriū liberū et volū-
tas libera dicit. **R**estat nūc vt cōsidere
mus cū deus oīa pscire siue scire credat
vtz eius sciētia sit a rebus: an res habe

at esse ab eius sciētia. **N**ā si deus a reb^o
habet sciētia: sequit q; ille prius sint: q;
eius sciētia: et sic a deo nō sint: a quo ne-
queunt esse nisi p eius sciētia. **S**i vō q;
cunq; sunt a sciētia dei sumūt essentiaz:
deus factor et auctor maloz opey est: et
ideo iniuste punit malos quod nō susci-
pimus. **H**ec autē questio facile solui pōt si
prius cognoscit bonū quod est iusticia
vere aliquid esse: malū vero quod est in-
iusticia oīno carere existentia: qd in tra-
ctatu de casu dyaboli: et in libello quey
de cōceptu virginali: et peccato origi-
li titulauit aptissime monstraui. **N**ō est
em iniusticia qualitas: aut actio: aut ali-
qua essētia: sed tm absētia debite iusti-
cie: nec est nisi in volūtatē: vbi debet eē
iusticia. **P**er quā volūtatē iusticia vlt
iniusticia dicit oīs rōnalis natura: et q;
libet eius actio: iusta vel iniusta. **O**mīs
quippe qualitas: vel oīs actio. et quicqd
aliq; habet essentiaz a deo est: a quo est
oīs iusticia: et nulla iniusticia: facit igit
deus oīa que iusta vel iniusta volūtatē
fiunt: id est bona opa et mala. **I**n bōis
quidē facit q; sūt: et q; bona sūt: in ma-
lis vero facit q; sunt: sed nō q; mala sūt.
Nā oīm regi est iustā vel bonā est aliqd
esse: nulla vero rei est aliqd esse iniustā:
vel malū esse. **S**i quidē bonū vel iustum
esse: est iusticia hēre: qd ē aliquid malum
vero esse: vel iniustū ē non hēre iusticiaz
quā debet hēre qd non ē aliqd. **I**usticia
nāq; aliqd ē: iniusticia vero nihil: sicut
dixi. **E**st autē aliqd bonū qd dicit cōmo-
dū: cuius cōtrariū ē malū: quod ē incō-
modū: hec malū aliquādo nihil ē: vt ce-
citas aliquādo ē aliqd vt dolor. **S**ed h
malū cū aliqd ē deū facere nō negam^o:
quia ipse ē sicut legit facies pacē: et cre-
ans malū. **I**pse nāq; creat incōmoda: q;
bus exercet et purgat iustos: et punit in-
iustos. **D**e itaq; tāto malo qd ē iniusti-
cia. p quā dicit iniustū: certū ē: qz nūq;
ē aliquid: nec alicui rei ē esse aliqd iniu-
n 4

Liber Anselmi

fram esse. Et sicut deus nō facit iniustitiam: ita nō facit aliquid iniustū eē: qui tamē facit oēs actōes: et omnes motus quia ipse facit res: a quibus et ex quibus et per quas et in quibus fiunt: et nulla res habet ullam potestatem. Volendi aut faciendi nisi illo dante. Ipsius quique velle quod aliquādo iustū est: aliquādo iniustum: nec est aliud quod vti potestatem volendi et voluntate quas deus dat in quantum est bonum est: et est a deo. Quod tūc quidem quādo recte est: bonum et iustum est: quando vero nō recte: hec solo: quia nō recte est: malū est et iniustum. Est autē aliquid recte esse: et hec est a deo: nō eē vero recte non est aliquid nec est a deo. Nam sicut cū aliquis vtitur gladio: aut lingua aut potestatem loquendi: nō est aliud gladius aut lingua: siue potestas: cū rectus est eorum usus: et aliud cū non est rectus. Ita voluntas: qua vtimur ad volendum: sicut ratione vtimur ad rationandum: non est aliud: quando quis illa recte vtitur: et aliud quādo non recte. nec magis: nec minus est hoc quod est essentialiter: cū est iusta: quā cū iniusta est voluntas: per quod dicitur aut scilicet: aut actio iusta: vel iniusta. Sic itaque facit deus in omnibus voluntatibus et operibus bonis: et quod essentialiter sunt: et quod bona sunt: in malis vero non quod mala sunt: sed tamen quod per essentialiter sunt. Quēadmodū enim non est essentialiter rerū nisi a deo: ita non ē recta nisi ab ipso. Huius vero rectitudinis de qua loquor absentia quod ē in iniusticia: non ē nisi in voluntate rationalis creature: que semper debet habere iusticiā. Cur autē nō habeat quā semper debet habere: et quō deus bona faciat sola bonitate: et mala non sua culpa: sed hominis vel dyaboli: et quāliter homo bona faciat per liberū arbitriū presulante gratia: et malū sola sua operante propria voluntate. et quid habeat deus in malis sine culpa sua: et homo in bonis cum laude sua et tamen bona homi-

nis videantur aperte imputāda deo: et mala homini: cū deo gratia et libero arbitrio tractaturi sumus: vti puto deo donante apercius patebit. Nunc autē tamen dico quod malus angelus ideo iusticiā non habet quia eaz deseruit: nec postea recepit homo vero idcirco illa caret: quia in primis parentibus eū abiecit: et postea aut nō illa recepit: aut recepta reiecit. Puto quod gratia dei adiuuante monstrauimus: quod prescientiā dei. et liberū arbitriū simul esse: si diligenter considerentur que diximus non sit impossibile neque possit aliquid obici quod non sit dissolubile.

Quid sit predestinatio et quod predestinatio nihil inferat necessitatis libero arbitrio.

Nunc ergo in eo sperantes: quod huc usque non perduxit discordiā que inter predestinatōem et liberū arbitriū videtur esse: aggrediamur dissoluere. Ad quod per ea que supra dissoluiimus sicut in sequentibus patebit: nō parū proficimus. Predestinatio videtur idem esse quod preordinatio: siue prestitutio: et ideo quod deus predestinare dicitur: intelligitur preordinare quod est statuire futurū esse. Quod autē deus statuit futurū esse: necessitate videtur futurū esse: quare quicquid deus predestinat necesse est futurū esse. Si ergo deus predestinat bona et mala que sunt nihil sit per liberū arbitriū sed omnia ex necessitate. Ac si tantum bona predestinat: sola bona sunt ex necessitate nec est liberū arbitriū: nisi ad mala quod nimis ē absurdū. Non ergo sola bona predestinat deus. Si autē bona quedam opera facit liberū arbitriū: per que fiunt iusti. absque predestinatōe. nō predestinat deus omnia bona opera que iustos faciunt. Quare nec illos iustos qui sunt per opera liberi arbitrii. Non ergo presciuit deus eos quos presciuit hos et predestinavit. Sed falsū est deū nō prescire aliqua bona opera. aut aliquos iustos. Nō igitur quedā

De cōcordia gr̄atie ⁊ liberi arbitrii

solius liberi arbitrii opa bona iustificauit: sed illa sola que deus p̄destinat. Si ergo deus p̄destinat oīa: et p̄destinata sunt ex necessitate: cum nihil p̄ liberum arbitriū necessitate fiat: sequi videt̄ nihil esse libere arbitriū manente p̄destinatione: aut si statuimus in aliis quibus liberum arbitriū perire in illis p̄destinatiōi. In primis itaque ante questiōis respōsiōem videndū est: quod p̄destinatio nō solū bonorum est: sed malorum p̄t dici quēadmodū deus mala: que nō facit dicit̄ facere: quod p̄mittit. Nā dicit̄ hoīem indurare cum nō emollit: ac inducere in tēpratiōem cū nō liberat. Nō est ergo incōueniēs euz hōmō p̄destinare dū malos et eoz mala opa nō corrigit. Sed bona specialius p̄scire: et p̄destinare dicit̄: quod in illis facit quod sunt: et quod bona sūt in malis aut nō nisi quod sunt essentialiter: nō quod mala sūt vt supra dictū est. Sciendū quod quod sicut p̄scientia non in deo dicit̄ p̄scire: ita nec p̄destinatio: quod illi nec ante nec post aliqd̄ ē: s̄ oīa sunt illi simul p̄sentia. Cōsiderem⁹ nūc an aliqua possint p̄destinari: p̄ liberum arbitriū futura. Dubitari vtique nō debet: quod eius p̄destinatio et p̄scientia nō discordant: sed sicut p̄scit ita quoque p̄destinat. In questiōe de p̄scientia cognouim⁹ aliqua p̄sciri aperte futura: per liberum arbitriū: sine omni repugnantia. Unde veritas quod euidēs ⁊ ratio docet p̄destinari: similiter p̄ libere arbitriū quedā futura: absque omni incōueniētia. Nā neque p̄scit deus: neque p̄destinat: quēadmodū iustū futurū ex necessitate. Nō enim habet iusticiā: quod eaz nō seruat libera voluntate. Pariter igitur: quod quis necesse sit fieri que p̄sciuntur: et que p̄destinantur: quod dā tamē p̄scita. et p̄destinata non eueniunt ea necessitate: que p̄cedit rē: ⁊ facit: sed ea que rē sequit̄ sicut supra dixim⁹. Nō enim ea de quod quis p̄destinat: facit voluntate cogēdo: aut voluntati resistēdo: s̄ in suā illa p̄tate dimittendo. Quis ta-

men sua voluntas vtat̄ p̄tate: nihil tamen facit quod deus nō faciat in bonis sua gratia in malis nō sua: sed eiusdem. Volūtat̄ culpa quod sicut p̄missim⁹ clarior cū de gr̄a loquimur apparebit. Et sicut p̄scientia quod nō fallit: nō p̄scit nisi vtz sed erit aut necessariū: aut sp̄taneū: ita p̄destinatio: quod nō mutat̄ non p̄destinat nisi sicut est in p̄scientia: et quēadmodū quod p̄scit licet in eternitate sit immutabile: tamē in tpe aliquādo anteq̄ sit mutari p̄t: ita est p̄ oīa de p̄destinatiōe. Patet igitur ex hīs quod dicta sūt: si bene consideretur. quod nec p̄destinatiōe: excludit libere arbitriū nec libere arbitriū aduersatur p̄destinatiōi. Siquidē oīa illa quibus supra mōstrauim⁹ libere arbitriū p̄scientie: nō repugnare pariter: ostendunt illud p̄destinatiōi p̄cordare. Nō igitur rōnabiliter quotiēs aliqd̄ attingit opante sp̄tanea voluntate velut cū hō hoī facit iniuriam vnde ab illo occidit̄ quidā clamāt dicētes. Sic p̄scit̄: et p̄destinatū erat a deo: et ideo necessitate factum est. nec aliter fieri potuit. Quippe nec qui alium iniuria irritauit: nec qui se vindicauit hoc fecit necessitate sed sola voluntate: quia si nō sp̄tē voluisset neut̄ quod fecit fecisset.

De cōcordia gr̄e ⁊ liberi arbitrii.

Restat nūc vt de gr̄a ⁊ eodē libero arbitrio: eadē gr̄a adiuuante cōsiderem⁹. Questiō ista inde nascit̄: quod diuina scriptura ita loquitur aliquādo vt nihil videat̄ libere arbitriū p̄desse: ad salutē: sed sola gr̄a: aliquando vō ita velut tota n̄ra salus in libera n̄ra p̄sistat voluntate. De gr̄a siquidē dicit̄ d̄s. Sine me nihil potestis facere. Et nemo venit ad me nisi p̄f̄ meus traxerit eū. Et paul⁹ ap̄ls. Quid at̄ habes quod non accepisti. Et de deo. Cuius vult miserē. et quē vult indurat ⁊ neque volētis neque currētis s̄ miserētis ē dei. Multa quodque alia legūtur quod soli gr̄e sine libero arbitrio bona n̄ra opa ad salutē nostrā

De cōcordia gratie

vident attribuire. Plures etiā asserunt experimēto se pbare q̄ hō nequaquē vltimo libero fulciat arbitrio qm̄ multos absq̄ numero immēso mētis et corporis conatu nitūtur vt bene viuāt q̄ quadā difficultate immo impossibilitate aggrauati nihil pficiūt: aut post magnū pfectum repēte irreperabiliter deficiūt libez aut arbitriū mōstrat eadē scriptura nos habere h̄ mō. **Dicit de^o p̄ ysaiā.** Si volueritis et audieritis me bona terre comeditis. **Et dauid.** Quis est hō q̄ vult vitā di. di. vi. bo. phibe linguā tuā a malo et la. t. n. lo. do. **Diuertere a malo et fac bonū.** **Et dñs in euāgelio.** Venite ad me oēs q̄ laboratis et onerati estis et ego reficiā vos. **Tollite iugū meū sup vos: et discite a me qz mitis sū et hūilis corde et inuenietis requiez aiabus vris.** Plura etiā alia et innumerabilia sūt: q̄ vidētur libez arbitriū ad bene opandū excitare et quia monita p̄temnit exprobare. **Qd̄ auctoritas diuina nequaquē faceret si voluntatis libertatē nullā in hoīe cognosceret.** Sed nec vllō mō esset cur de^o bonis vel malis: p̄ meritis singulorū iuste retribueret si p̄ libez arbitriū null^o bonuz vel malū faceret. **Qm̄ ergo in sacra scriptura quedā inuenimus que soli gr̄e fauere vident et quedā que solū libez arbitriū statuere sine gr̄a putātur fuerit q̄ dā supbi q̄ totā virtutē efficacitā: in sola libertate arbitriū cōsistere sūt arbitrati et sūt n̄o tpe multi q̄ libez arbitriū eē aliq̄d penitus desperāt.** In hac itaq̄ questione hec erit intētio vt libez arbitriuz simul esse cū gr̄a et cū ea opari in multis mōstremus sicut illud p̄sciētia atq̄ p̄destinatōe cōcordare repimus. **Sciēdū ē qz sicut nō de alio libero arbitrio sit hec vt supra dixi qm̄ nisi de illo sine quo salutē nemo meref: postq̄ intelligibilem habet etatē ita nō de alia gr̄a: q̄ de illa sine qua null^o saluat hō.** **Dis em̄ creatura gr̄a existit qz gratis facta est et mul-**

ta bona dat deus p̄ gr̄am in hac vita sine q̄bus hō saluari nō potest. **In infantib^o q̄dem q̄ baptizati moriūtur anteq̄ suo possint vti libero arbitrio nō apparet cōcordia quā querim^o qm̄ in illis gr̄a sola operat salutē sine illoz libero arbitrio.** **Mā h̄ quoq̄ gr̄a est qz dat alijs voluntas vt illis sua vide subueniāt.** In habitibus itaq̄ intelligibile etatē mōstrā. **dū est qd̄ inuestigam^o qz de hijs solum versat h̄ questio.** **Quicūq̄ aut̄ ex hijs saluatur p̄ iusticiā saluari dubiū nō est.** **Iustis em̄ pmittit^o vita eterna qz iusti imppetuū viuēt et apud do. est mi. eoz.** **Qz aut̄ iusticia sit rectitudo voluntatis: sacre sepe mōstrat auctoritas.** **Qua de re sufficit vnū exemplū pponere.** **Lum em̄ dixisset dauid nō relinquet do. ple. s. et heredi. s. nō dē. quoad iusticiā iusticia tormēti. ni. iudi. vi doceret nos: qd̄ eēt iusticia: interrogādo ait.** **Et q̄ iuxta illā Ad qd̄ ip̄e sibi respōdens ait.** **Oēs q̄ recte sūt corde h̄ est q̄ recta sūt voluntate.** **Quis em̄ corde credam^o et intelligam^o sicut corde volum^o nō tñ iudicat spūssā: ctus illum rectū h̄re: cor q̄ recte credit et intelligit et nō recte vult qz nō vti rectitudine fidei: et intellect^o ad rectē volēdū p̄pter qd̄ datū est rōnabili creature recte credere et intelligere.** **Mā neq̄ rectū intellectū dicēdū est h̄re q̄ scōm illū nō recte vult opari: p̄pter qd̄ fides dicit et dat.** **Recte igit̄ intelligam^o dauid dixisse rectos corde: rectos voluntate.** **Sed ne q̄s extriet auctoritate diuina dici iustū illuz vel rectū q̄ nō nisi p̄pter aliqd̄ tenet rectitudinē voluntatis: dicim^o iusticiā rectitudinē eē voluntatis p̄pter se seruataz: q̄ em̄ solū p̄pter aliqd̄ illā seruat nō eā diligit: s̄ aliud p̄pter qd̄ illā fuit et ideo nō ē dicēd^o iust^o nec talis rectitudo nomināda est iusticia.** **Quādo de p̄sciētia et libero arbitrio tractabamus exēplo quodā mōstrauim^o esse posse simul rectitudinē hāc quā voco iusticiā: et libez arbitriū p̄ qd̄**

z liberi arbitrii

planū ē intelligere in alijs multis simili
lit eē. **S**i ḡ possum⁹ oñdere nullā crea-
turā hāc adipisci posse rectitudinē: nisi
p grām: manifesta erit inter grām z libe-
rū arbitriū ad saluādū hoīem: p cordia
quā qrim⁹. **D**ubiū itaq; nō ē: qz volun-
tas nō vult recte nisi qz rctā ē. **S**ic nāq;
nō ē acut⁹ visus qz videt acute: s; ido vi-
det acute qz acut⁹ ē: ita volūtas ē recta:
qz vult rctē: s; rctē vult qm̄ ē rctā. **C**ū āt
vult rctitudinē p oculū dubio rctē vult.
Nō ḡ vult rctitudinē nisi qz rctā est.
Idē autē ē volūtatē rctā ē: z rctitudi-
nē hēre. **P**alā igiḡ ē qz nō vult rctitudi-
nē nisi qz rctitudinē hz. **N**ō nego volū-
tatē rctā velle rctitudinē quā nōdū
hz: qm̄ vult maiorē quā habeat s; illā di-
co nullā eā posse velle rctitudinē: si nō
hz rctitudinē: q̄ illaz velit. **C**ōsiderem⁹
nūc vtz aliq; hāc rctitudinē nō habēs
eā aliq; mō a se habere possit. **U**tq; a se
illā hēre neq;: nisi aut volēdo aut nō vo-
lēdo. **V**olēdo qdā null⁹ valet eam p se
adipisci: qz neq; eā velle: nisi illā habe-
at. **N**ā autē aliq; nō habēs rctitudinē
volūtatē illā valeat p se nō volēdo as-
qui mēs null⁹ accipit. **N**ullo igiḡ mō
p̄t eā creatura hēre a se. **S**z neq; creatu-
ra valet eaz hēre ab alia creatura. **S**icut
nāq; creatura neq; creaturā saluare: ita
nō p̄t illi dare p qd p̄t eā saluare. **S**e q̄
itaq; qz nlla creatura rctitudinē hz: quā
dixi volūtatē nisi p dei grām. **H**āc autē
rctitudinē p libez arbitriū fuari posse
sicut sup̄ dixi mōstrauim⁹. **D**eō igiḡ lar-
giēte inuenim⁹ grām ei⁹ ad saluādū ho-
minē: cū libero arbitrio p cordare: ita vt
grā sola possit hoīez saluare nihil ei⁹ li-
bero arbitrio agēte: sic fit ifātib⁹ et i ūtel-
ligētib⁹ ipā sp̄ adiuuet libez arbitriū na-
turale qd sine illa nihil valet ad salutē:
dādo volūtatē rctitudinē quā fuet p li-
bez arbitriū. **E**t q̄uis nō oibus det qm̄
cui vult misereḡ: z quē vult indurat: nll-
li tñ dat p aliq; pcedēti merito qm̄ q; p

o: deo dedit et retribuet ei. **S**i āt volū-
tas p libez fuādo arbitriuz: qd accipit
mireḡ aut augmētū accepte iusticie aut
etiā p̄tātē p bona volūtatē: aut p̄m̄ium
aliq; h oīa fruct⁹ sunt p̄ma grē z grā p
grā z ido totū imputādū ē grē: qz neq;
volētis ē qz vult neq; currētis ē qz cur-
rit: s; misereḡ ē dei. **O**ib⁹ em̄ excepto
solo do dicit qd habes qz nō accepisti z
Qd si accepisti qd glāris q̄si nō accepe-
ris: **Q**uō qdē libertas volūtatē tenen-
tis acceptā rctitudinē nlla necessitate vt
illā deserat expugnat: s; difficultate im-
pugnat: nec eidē volūtatē muta sed vo-
lēs cedat i tractatu de libertate arbitriū
puto me oñdissē. **Q**uib⁹ āt moīs p⁹ eā-
dē rctitudinē acceptā libez arbitriū grā
adiuuet vt fuet qd accipit: q̄uis n̄ oēs
valeā enumerare mltifariā em̄ h faē: tñ
non erit in vtile aliq; mihi dicē. **N**emo
certe fuet rctitudinē hāc acceptā nisi vo-
lendo velle āt illā aliq; neq; nisi h̄ido.
Habēdo illā nllaten⁹ valet: nisi p grām.
Sicut ḡ illā null⁹ accipit nisi grā pueniē-
te: ita null⁹ eā fuet nisi eadē grā s; seqn-
te. **N**epe q̄uis illa fuet p libez arbitriū
n̄ tñ ē tñ iputādū libero arbitrio: q̄tuz
grē. cū h rctitudo fuet qm̄ illā libez ar-
bitriū n̄ nisi p grām pueniētē: z s; seqnē-
tē hz z fuet. **S**ic autē grā subseq̄t donū
suū vt nūq; siue parū siue magnū sit:
illō dare deficiat: nisi libez arbitriū vo-
lēdo aut rctitudinē quā accipit deserat.
Nūq; em̄ sepā h rctitudo a volūtatē ni-
si qm̄ aliō vult. qd huic rctitudinē n̄ p̄cor-
dat sic cū q; accipit rctitudinē volēdi so-
brietatē z reicit eā volēdo imoderatam
bibēdi voluptatē. **Q**d cū faē sua volun-
tate: z ido sua culpa pdit grām quā ac-
cepit. **A**diuuet etiā grā libez arbitriuz:
q̄ndo vt deserat rctitudinē acceptā ipu-
gnat mitigādo aut penitus remouēdo
vim tētatois ipugnāis aut agēdo affe-
ctū eiūdē rctitudinis. **D**eniq; cū oīa sub-
iaceāt dispositōi dei q̄cqd p̄tigit hoī qd
n̄ iij

De cōcordia gratie

adiuuꝝ libeꝝ arbitriū ad accipiēdū aut
ad fruādū hāc de q̄ loqꝝ rctitudiem: tuo
gr̄e iputādū ē. **D**ixi oēm iusticiā eē rcti-
tudiem volūtatis pp̄ se fuatā: vñ seq̄
oēm hūitē hāc rctitudiem h̄e iusticiā: z
eē iustū: qm̄ ois h̄is iusticiā iust⁹ ē. **H**ō
tñ sentio iustis oib⁹. p̄missā eē vitā ppe-
tuā: s̄ ill' tñ q̄ sūt iusti sine oī iniusticiāz.
Illi em̄ p̄pā z absolute dicūt iustiz rcti-
corde. **E**st ei aliq̄s scdm̄ aliq̄d iust⁹ z se-
cūdū iust⁹ vt q̄ cast⁹ ē iud⁹. **T**alib⁹ nō
p̄mittit b̄tudo iustoz qm̄ sic x̄a b̄tudo
oē sine oī idigētia: ita nllī dat nisi ius-
to sine oī iniusticiā. **N**ā qm̄ b̄tudo q̄ ius-
tis p̄mittit: erit similitudo angelozū dei
sic in anglis bonis nlla est iniusticia: ita
null⁹ ill' sociabit̄ cuz aliq̄ iniusta. **Q**uō-
ā fiat hō sine oī iniusticia. n̄ ē hui⁹ nri. p̄-
positi oīdē. **S**cim⁹ tñ p̄fecta studia hec
xp̄iano: z p̄ gr̄az dei eē: possibile. **S**i bñ
p̄siderēt q̄ dicta sūt apte cognoscāt quia
cū aliq̄d dic̄ sacra scriptura. **P**ro gr̄a:
ñ amouet oīno liberū arbitriū: neqꝝ cuz
loq̄ p̄ libero arbitrio excludit gr̄az: q̄si
sola gr̄a aut libeꝝ arbitriū solū sufficiat
ad saluādū hoies: sic videt̄ ill' q̄ hāc fa-
ciūt qōem. **I**ta q̄pe itelligēda sūt dicta
diuina vt h̄ excepto qd̄ dixi d̄ infātib⁹ nec
sola gr̄a: nec solū libeꝝ arbitriū salutem
hois opet̄. **Q**uipe cū dic̄ dñs: sine me
nihil potest̄ facere: n̄ ait nihil valet nob̄
vñm libeꝝ arbitriū sed nihil p̄t sine mea
gr̄a. **E**t cū legit̄ neqꝝ volētis neqꝝ currētis
s̄ miserētis ē dei: n̄ negat̄ i volēte ne-
qꝝ i currēte aliq̄d. p̄desse libeꝝ arbitriū
s̄ significat̄ si eē iputādū libero arbitio:
qd̄ vult z q̄ currit s̄ gr̄e. **N**ā cū ait neqꝝ
volētis neqꝝ currētis ē: subaudiēdū est
qd̄ vult: z q̄ currit: vel d̄ cū aliq̄s nudo:
tui nihil d̄z q̄ nllū a se p̄t idumētū h̄e
dat veste n̄ tñ: q̄uis ip̄e habeat ptātem
vtēdi: et non vtēdi accepta veste: si ea
vtēdi iputādū ē iduto: qz idut⁹ ē: s̄ danti
vestē. **Q**uapropt̄ ita dici p̄t. **H**ō ē iduti
q̄ est indutus. sed miserētis idest veste

dātis. **M**ulto vero magis hec dicere: si
ille q̄ dedit veste dedisset etiā potestā-
tē fruādi eā: et vtēdi: sic d̄s hōi cū dat
rctitudiez sepefatā: dat etiā ptātem fruā-
di: z vtēdi: qz dedit pus libeꝝ arbitriuz
ad fruādū illā z vtēdū. **S**ixō nudo cui
nihil debet̄ si daret̄ vestē aut si ip̄e accep-
tā. p̄iceret: nllī nisi ip̄i iputaret̄ ei⁹ nudi-
tas. **I**ta cū d̄s alicui p̄cepto z nato i pec-
cato: cui nihil nisi penā d̄z: dat velle: et
currere: n̄ ē volētis neqꝝ currētis s̄ mise-
rētis ē dei. z q̄ eādē gr̄am n̄ accipit: aut
acceptā reicit: ei⁹ ē n̄ dei: q̄ i sua duricia
et iniquitate p̄manet. **I**dē intellect⁹ hūidū
ē i alijs i q̄b⁹ scriptura loq̄t̄ p̄ gr̄a vt sci-
licet liberū n̄ excludat̄ arbitriū. **S**ic q̄si
ita loquūt̄ diuina d̄ctā vt libero arbitrio
soli videāt̄ salutē hois attribuerē: nllō
intellectu gr̄a sepanda ē. **S**ic q̄ quis na-
tural' vsus n̄. p̄reer̄ plē sine p̄c. nec ni-
si p̄ m̄rem: n̄ tñ remouet vll' intellect⁹ aut
p̄rez aut m̄rem a ḡneratōe. plis ita gr̄a
z libeꝝ arbitriū: n̄ discordāt s̄ p̄ueniunt
ad iustificādū z saluādū hoies. **I**n h̄is
tñ i q̄b⁹ videt̄ scriptura libeꝝ arbitrium
ad rctē volēdū: z opandū iuitare qz cur-
hoies iuitet ad rctē volēdū z q̄re arguit
n̄ obediētē: cū ip̄az rctitudiez nemo pos-
sit nisi gr̄a dāte h̄re vt accipe. **S**ciēdam
qz sic terra innumerabiles herbas z arbo-
res siue q̄b⁹ hūana natura alr̄: aut etiāz
q̄b⁹ p̄mittit: sine oī hois cura. p̄fert: illa
x̄o q̄ nob̄ ad vitā nutriēdū maxie sūt ne-
cessaris n̄ sine magno labore atqꝝ cultore:
nec absqꝝ semib⁹. **I**ta corda humana
sine doctria siue studio: spōte q̄si germi-
nāt cogitatōes: z volūtates nihil vtilēs
saluti: aut etiā noxias. **I**llas x̄o sine q̄-
b⁹ ad salutē aie n̄. p̄ficim⁹ neqꝝ sine ge-
neris sui semie: z laboriosa cltura p̄cipi-
unt z germināt. **U**nde illos hoies q̄bus
tal' cltura ip̄edit̄ agriculturā dei vocat
ap̄ls. **E**st at̄ semē hui⁹ agriculture x̄bum
dei imo n̄ x̄bū: s̄ s̄sus: q̄ p̄cipit̄ p̄ x̄buz
Uox nāqꝝ sine s̄su nihil constituit̄ i corde

Nec solū sēsus vbi s; oīs sēsus v' itelle-
 ct' rctitudis: quē mēs hūana: siue p au-
 ditū: siue p lectōem siue p rōem siue q̄li-
 bet z alio mō p̄cipit semē rectevolendi.
Null' nāq; velle p̄t qd̄ p̄us corde n̄ p̄ci-
 pit: velle at̄ credere qd̄ ē credēdū ē recte
 velle: **N**emo ḡ p̄t h̄ velle: si nescit qd̄ cre-
 dēdū ē. **L**ū ei p̄mississet ap̄ls oīs q̄cunq;
 iuocauerit nomē dñi salu' erit: s̄biūxit.
Quō iuocabūt i quē n̄ crediderūt. **A**ut q̄
 mō credēt ei quē n̄ audierūt. **Q**uō x̄o au-
 diēt sine p̄dicāte. **Q**uō x̄o p̄dicabūt nisi
 mittāt. **E**t paulo post. **E**rgo fides ex au-
 ditu audit' x̄o p̄ x̄bū xp̄i. **Q**uā at̄ dicē fidē
 eē ex auditu: itelligēdū ē: q; fides ē ex h̄
 qd̄ p̄cipit mēs p̄ auditū neq; ita vt sola
 p̄ceptio mētis faciat fidē i hoīe: s; q; fi-
 des eē neq; sine p̄ctōe. **A**ddita nāq; re-
 ctitudie volēdi: p̄ceptōi p̄ ḡraz fit fides
 q; credit qd̄ audit. **A**udit' at̄ est p̄ x̄bū
 xp̄i: h̄ ē p̄ x̄bū p̄dicātū xp̄z p̄dicātes x̄o
 n̄ sūt: nisi mittāt s; q; mittūt ḡra ē. **Q**ua
 p̄p̄t z ē ditatio ḡra ē: q; ḡra ē qd̄ descē-
 dit ex ḡra: z audit' ē ḡra: z itellect' ex au-
 ditu: ḡra z rctitudo volēdi ḡra ē. **V**ex
 missio: p̄dicatio: audit': itellectus: nihil
 sūt nisi volūtas velit qd̄ mēs itelligit q̄z
 volūtas: facere neq; nisi accepta rctitu-
 die. **R**ecte nāq; vult: cū vult qd̄ dz: ita q;
 mēs ex auditu vbi p̄cipit ē p̄dicātis z re-
 ctitudo ē itremētū. qd̄ d̄s dat: sine q̄ ne-
 q; q̄ plātat neq; q̄ rigat ē aliqd̄ s; q̄ icre-
 mētū dat d̄s. **S**i ē d̄s i p̄ncipio p̄ mira-
 culū fecē frumētū: z alia d̄ terra nascētia
 ad alimētū hoīm: sine cultore et semib'
 ita sine hūana doctria mirabilis fecē cor-
 da p̄phetaz ap̄loz: nec n̄ z euāgelista
 rū fecūda salutarib' semib': vñ accipi-
 m' q̄c̄c salubrit' i agricultura dei: ad ali-
 mētū aiāz futam': sic n̄ nisi de p̄mis ter-
 re semib' habem'. qd̄ ad nutrimētū cor-
 poz p̄pagam'. **S**ic qd̄ nihil vtili. ad
 salutē sp̄ualē p̄dicam' qd̄ facē scriptura
 sp̄ūss. miraclo fecūdata n̄ ptulerit aut i-
 tra se nō p̄tineat. **N**ā si qd̄ rōe dicimus

aliqñ qd̄ in dictis ei' apte mōstrare: aut
 ex ip̄is p̄bare neq; m' h̄ mō p̄ illā cogno-
 scim': vtz sit accipiēdū aut respiciēdū.
Si at̄ apta rōe colligit z illa ex nllā p̄te
 p̄tradicif: qm̄ ip̄a sicut nllī aduersaf ve-
 ritati ita nllī fauet falsitati: h̄ ip̄o q; n̄ ne-
 gat qd̄ rōe dicif: ei' auctoritate suscipif.
Ac si ip̄a n̄fo sē sui idubitatē repugnat
 q̄uis nob̄ rē n̄ra videat̄ icxp̄u gnabilis
 nllā tñ veritate fulcri credēda est. **S**ic
 itaq; sacra scriptura oīs veritatis: quā
 rō colligit auctoritate p̄tinet: cū illā aut
 apte affirmat: aut nullaten' negat. **V**i-
 deam' nūc i exēplis: quō x̄bū sit semen
 audiuit qd̄ dicif. **S**i volueritis z audie-
 ritis me itelligūt z cogitāt qd̄ d̄f vellez
 audire h̄ ē obedire. **Q**ui ei audit z non
 obedit d̄f si audire. **S**z obedire nequnt
 nisi velint. **V**elle at̄ obedire ē rctē velle
 rctē x̄o velle nemo p̄t: nisi habeat rctitu-
 dinē volūtatis: q; null' h̄z h̄o: nisi p̄ ḡraz
Vex rctitudo volēdi aliqd̄ nllī dat̄ ni-
 si itelligētī velle: z q; velle dz. **V**ideam'
 itaq; q; dictū ē si volueritis z audieritis
 mō semē esse neq; q; p̄ se ad aliquēz fru-
 ctū germinās sine adiectōe rctitudis:
 nec ip̄am rctitudinem dari nō semibus
Similiter cum dicit deus cōuertimini
 ad me semē ē sine germie q̄d̄iu hoīs vo-
 lūtate n̄ p̄uertit d̄s ad volēdū p̄uersiōez
 q; cogitat cū audit p̄uertimī: sine q̄ scie
 null' p̄t velle p̄uerti. **D**icif etiā p̄missis cō-
 uertimī aut vt magis p̄tāt aut fuer' q;
 p̄uere sūt. **Q**ui x̄o dicūt p̄uertē nos d̄s
 iā aliq̄ten' p̄uersi sūt: q; rctāz volūtate
 h̄nt cū volūt p̄uerti. s; orāt p̄ h̄ q; iā ac-
 ceperūt vt augeat̄ p̄uersio: sic illi q̄ credē-
 tes auge nob̄ fidē dixerūt. **A**c si dicerent
 illi: et isti. **A**uge i nob̄ qd̄ dedisti perfrice
 qd̄ cepisti. **Q**d̄ d̄ h̄is oīdi i similib' q;
 itelligēdū ē. **S**ic igit̄ terra n̄ germinat
 naturalr ea q̄ maxio necessaria sunt sa-
 luti corpis n̄ri sine semib': et lz d̄s n̄ det
 icremētū oī semī n̄ tñ cessāt agricolē n̄ri
 seminare i spe messis aliquātule ita ter-
 ra cordis humani: non profert fructum.

De concordia gratie

fidei iusticie sine quibus semib⁹ & quis
ds n̄ faciat cūcta huiusmodi semia ger-
miare tñ p̄cipit agricol' suis i spe istatit:
sine x̄bū suū semiare. **O**ndim⁹ vt puto
quō nō sit supuacū hoies ad fidē xp̄i
ad ea q̄ fides exigit inuitare. q̄uis non
oēs hāc imitatōem suscipiāt. **D**ixi etiā
posse queritur arguātur illi: qui verbuz
dei non suscipiūt cum hoc facere neque
ant nisi gratia eorū volūtates dirigēte.
Dicit em̄ dñs d̄ spūs. **I**lle arguat mōm
d̄ pctō qz n̄ crediderūt in me. **A**d qd̄ licet
forsitā difficile sit r̄ndere: qd̄ tñ dō dāte
possum tacē n̄ debeo. **N**otādū ē qz ip̄o-
tētia q̄ descēdit ex culpa n̄ excusat ip̄o-
tētē culpa manēte. **U**nde i infātib⁹ i q̄-
b⁹ exigit ds a natura hūana iusticiā: q̄
accepit i p̄mis parētib⁹: cū ptate fuādi
illā i oēm plē suā: n̄ excusat eā ip̄otētia
h̄idi iusticiā: qm̄ pp̄ culpā i hāc corru-
it ip̄otētia h̄ ip̄m nāqz qz n̄ h̄z qd̄ p se re-
sumē neq̄t h̄ ē illi habēdū ip̄otētia iquā
ido cecidit qz sp̄ote defuit qd̄ fuare po-
tuit. **Q**m̄ ḡ peccādo deseruit iusticiā ad
pctm̄ illi ip̄utat ip̄otētia quā ip̄a peccā-
do sibi fecit. **N**ec solū ip̄otētia iusticiāz
h̄idi s̄ etiā ip̄otētia illā itelligēdi. **S**ilr
in n̄ baptisatis ip̄utat ad pctm̄ qm̄ pa-
riē descēdit a pctō possum⁹ etiā rōnabi-
lit̄ asserere: qz q̄ a p̄ma cōditōis hūane
dignitate ac fortitudine: atqz pulcritudie
miorata. & corrupta ē: illi ad culpā ip̄u-
tat. **P**er h̄ nāqz miorauit quātū i ip̄a fu-
it: honorēz laudē dō. **Q**uipe fm̄ digni-
tatē ap̄is: laudat̄ & p̄dicat̄ sapia opifici
Quāto igif̄ natura hūana p̄ciosuz op⁹
dei. **U**nde ip̄e glorificād⁹ erat i se mino-
rauit: atqz sedauit tātō sua cl̄pa deū ex-
honorauit. **Q**d̄ illi ad tātū statuit pctm̄
vt si nisi p̄mortē dei deleat̄. **S**iqd̄ ip̄-
fos mor⁹ siue appetit⁹ q̄b⁹ pp̄ pctm̄ ade-
sicut bruta aialia sb̄iacem⁹ q̄s ap̄ls vo-
cat carnis p̄cupiam quā iuitū se tolera-
re māifestat cuz dicit. **Q**d̄ odi illd̄ ratio
id̄ ē nolēs p̄cupisco: sati ondit̄ saē aucto

ritas ipurari ad peccatū. **Q**uipe cū de
solo motu ire siue opeyl⁹ voce: dicit dñs:
q̄ irascif̄ fratri suo reus erit iuditō: apre
mōstrat culpā eē n̄ leuē: quā tā ḡuis: scz
mortis seq̄t dānatio. **A**c si dicat. **Q**ui
facit q̄ hō n̄ d̄z facē nec facēt si n̄ peccat:
set auferri d̄z ex hoib⁹. **E**t cū paul⁹ d̄ ill⁹
q̄ carnē id̄ ē p̄cupias sc̄ciūt: nolētes ait.
Nihil dānarōis ē h̄ys q̄ sūt in xp̄o ih̄u:
q̄ nō sc̄dm̄ carnē ambulāt h̄ ē n̄ volūta-
te p̄fētūt: sine dubio siḡt eos: q̄ n̄ sūt in
xp̄o: seq̄ dānatōem q̄tēs sc̄ciūt carnem
etiā si n̄ sc̄dm̄ illā ambulāt: qm̄ sic fact⁹ ē
hō: vt etiā sc̄tire sicut de ira dixi n̄ debe-
ret. **S**i q̄s igif̄ q̄ dixi diligēter p̄siderat
nullaten⁹ eos q̄ pp̄t culpā suā x̄bū dei
susci pere nequeūt rctē arguēdos dubi-
tat. **Q**uib⁹ at̄ dat̄ gr̄a fidei xp̄iane sicut
ill⁹ in baptismo dimittit origial⁹ iusticia
cū q̄ nascūtur: ita ois culpa impotētiet
toti⁹ corruptōis quā pp̄t pctm̄ p̄mi ho-
mis incurrēt: et p̄ q̄s in honorat̄ deus
ignoscit. **D**e nlla nāqz culpa q̄ ante ba-
ptismū in ill⁹ erat post baptismū arguit̄
q̄uis ip̄a corruptioz appetit⁹ q̄ sūt pena
pcti: non statim in baptismo deleat̄ nec
illū ill⁹ imputat̄ delictū post baptismuz
nisi qd̄ sua volūtate fecerit. **U**nde apa-
ret qz corruptioz mala q̄ fuerit pena pec-
cati. & post baptismū remanēt si sūt p se
pctā. **S**ola nāqz ē p se iniusticia pctm̄ &
illa q̄ sequūtur iniusticiā pp̄t causā suā
iudicant̄ pctā: donec ip̄a remittat̄. **N**ā
si peccata essēt in baptismo deleat̄ur in
quo oia peccata in sāguine xp̄i lauātur
Item si pp̄rie pctā dicerentur eēt inbru-
tis aialib⁹ pctā ad q̄rū similitudiez illa
pp̄t pctā n̄ra sustinet natura. **E**st & ali-
ud qd̄ valde timēdū ē qd̄ in p̄mo pecca-
to hūane nature cognosci p̄t. **Q**m̄ em̄
hō ē spūs vadēs & nō rediēs postq̄ sp̄o-
te cadit vt de volūtarijs pctis nūc loq̄-
mur tñ nullo mō p̄t resurgere: nisi gr̄a
releuet̄ s̄ merito suo: de pctō in pctm̄ v̄l
q̄s in abissū pctōz sine fūdo h̄ ē p̄fūdat

et liberi arbitrii

siue estimatōe demergat nisi misericor-
dia retineat ita vt etiā illi bonū vertat
in odiū et fit ei in mortē. **U**nde dicit do-
min⁹ apls. **S**i in d̄s vos odit scitote qz
me porē vob odio habuit. **E**t apls. **B**o-
n⁹ odor sum⁹ deo: alijs q̄dez odor: mor-
tis in mortē: alijs aut odor vite inuitaz:
ppt̄ qd̄ dicit de eo qz cui vult miserē z
quē vult indurat. **T**erū qm̄ miserē nō
oim̄ eqli⁹ miserē: neqz q̄s indurat oēs
eqliter indurat. **L**ur aut in hac vita p̄-
seueret in nobis pena pcti delecto pctō:
alia questio est. **D**e q̄ licet nūc tractare
nō pposuerim⁹: breuif tū dico: qz si icor-
ruptōem statim in baptismo vl̄ in mar-
tiro mutarētur fideles: p̄iret meritū: vt
homies nisi illi qui p̄imi siue exemplo
credēter nullo merito saluarētur. **N**em
pe deficeret fides: et spes: sine quibus
null⁹ hō habēs intellectū: regnū dei me-
reri p̄t fides nāqz et spes sūt eaz rerum
q̄ nodū vidētur. **C**ū em̄ vidētur hoies
q̄ ad xpm̄ p̄uerterētur: statim trāsire ad
icorruptibilitatē: null⁹ esset: q̄ saltē velle
posset se subtrahere a tāta beatitudine:
quam videret. **U**t gloriof⁹ p̄ fidei atqz
spei meritū btitudinem quā desideram⁹
adipiscamur: manem⁹ q̄d tu in hac vi-
ta sum⁹ in h̄ qd̄ iā nō imputat̄ ad pctm̄
q̄uis cuenerit ppt̄ pctm̄. **D**eniqz nō pu-
nif nob̄ p̄ baptisimū et fidē xpianā bt̄-
tudo quā habebat adā ante pctm̄ in pa-
radiso s̄ quā habitur⁹ erat q̄do cōple-
tus eēt numer⁹ hoim̄: q̄ assumēdi erant
ad p̄ficiēdā ciuitatē supnā: q̄ z de ange-
lis z de hoib⁹ ē cōplēda vbi nō genera-
būt hoies sicut facerēt in paradiso. **S**i
q̄ p̄uersi ad xpm̄ mox trāsirēt in illā cor-
ruptibilitatē: nō eēt hoies de qb⁹ col-
ligi posset ille numer⁹ qm̄ ad btitudiez
quā vidētur: null⁹ posset non festinare.
Hoc puto eē qd̄ dicit apls de illis q̄ p̄ fi-
dē opati sūt iusticiā: z hū inqt̄ oēs testi-
monio fidei p̄bati: n̄ acceper̄t repromis-
siōem deo p̄ nob̄ meli⁹ aliq̄ p̄uidētene

sine nob̄ p̄sumarētur. **S**i em̄ q̄rit̄ qd̄ no-
bis meli⁹ p̄uiderit: ex h̄: q̄ illi nō acce-
per̄t repromissioem: nihil cōueniēti⁹ re-
spōderi posse video: q̄z qd̄ supra dixi qz
saltē si ill⁹ p̄pagatis nō differet̄ p̄missa
iustis btitudo periret meritū in ill⁹ q̄ nō
p̄ fidē h̄ sp̄ experimētū cognosceret̄ p̄-
pagatio em̄ hoiz de q̄ nati sum⁹ deficeret
qm̄ oēs ad icorruptibilitatē quā p̄ntē
vident̄ curreret̄. **M**agnū itaqz bonū
nob̄ p̄uidit d̄s tū factis testimonio fidei
p̄bati distulit acceptōem repromissio-
nis vt z nos p̄pagemur z maneret fi-
des p̄ quā cū ill⁹ repromissioem p̄mcre-
mur z simul cū ill⁹ p̄sumaremur. **A**lia q̄-
qz rō ē cur baptizati atqz m̄fes non sta-
tim sūt icorruptibiles. **N**epe si q̄s ser-
uū suū quē pposuerat magnis aliq̄ dē-
tare honoib⁹ graūter verberet p̄ cul-
pa pro qua nullo mō per se queat satis-
facere post hāc xberatōem p̄stituto tpe
detrusurus eū in horrēdū carcerem vbi
grauiissimis torqueat supplicijs z sit ali-
q̄s potēs apud d̄m q̄ p̄ illo satisfaciēs
cū recōciliet̄ vtiqz plage: q̄s reus ante
satisfactōem dū erat in culpa merito sus-
cepit nō delētur sed maiora tormēta in-
que dū retrursus fuerat recōciliatōe p̄-
ueniēte auertentur honores q̄ suos q̄s
suo tpe accepturus erat si nō peccasset z
q̄bus cantur⁹ erat post culpā suā si non
recōciliaret̄ ppt̄ p̄fectā satisfactōem: si
cut̄ p̄us statutū fuerat: sine oī mutatiōe
tradūtur. **Q**uipe si ante recōciliatōem
exhereditat⁹ eēt illis honoib⁹ quē ad-
modū exhereditat⁹ erat post culpā irre-
cupabiliē si n̄ recōciliaret̄: nō h̄ret locū
sbueniēdi vlla recōciliatio. **S**z qm̄ non
potuit exhereditari honore quē noduz
habebat: nec habere debebat: hāc exhe-
reditatōem p̄uenire p̄t recōciliatio z eā
auertere. **S**i tamē seruus ille dum iacet
in egritudine vapulatiōis: donec ip̄a trā-
seat corde et ore d̄no suo fidelitatē z cor-
rectōem vouet: z soluit ita ē inter deū z

De concordia gratie

hoiem. Quippe quādo hūana natura primū peccauit: hac pena flagellata est vt nūq̄ plem naturaliter nisi talē quā lē videmus infātes nasci generaret: ac post hāc vitā in inferno: a regno dei ad quod facta erat imppetuū exularet: nisi aliq̄s illā quā vel qd̄ ip̄a sola p se sola facere nō poterat recōciliaret. A quo at̄ recōciliari queat nō est nisi x̄ps. In oib̄ bus igif̄ infātibus naturaliter genitis: in peccato: et flagellata nascit̄: que cū recōciliatōem accedit: flagellatio merito remanet quā ante recōciliatōem suscepit. Que aut̄ in inferno tormēta passura erat: in illis quos x̄ps redemit remittunt̄: et regno dei qd̄ post conuersiōem paradisi terreni suo tpe acceptura erat donat̄ si tamē i fide quā pmittūt in baptismo vsq̄ i fine p̄seuerēt. Quod aut̄ quidā experimēto existimāt p̄bare nihil valere libez arbitriū qz multi immenso conatu nitūtur vt bene viuāt z quādā (vt auunt) impossibilitate obstāt: nihil p̄ficiūt aut post p̄fectū irrecupabiliter deficiūt nō destruūt: qd̄ rōnabiliter mōstratū est liberū scilicet arbitriū cum grā valere: Ut aut̄ nitētes nō p̄ficient: aut post p̄fectū deficiāt nō impossibilitate sed aliquādo graui aliquādo facile supabili difficultate fieri existio. Sepis sine nāq̄ asserere solemus impossibile nob̄ esse: qd̄ sine difficultate p̄ficere nō valemus. Si em̄ diligenter vnusquisq̄ mor̄ volūtatis sue cōsideret: itelligit se nūq̄ rectitudinem volūtatis acceptā: p grām nisi aliud volēdo: qd̄ simul velle nequit deserere. Quod certe nō facit deficiēte ptāte seruādi eandē rectitudinem que ptās est ip̄a libertas arbitriū sed deficiēte volūtate seruādi q̄ p se nō deficit sed alia volūtate illā vt dixi expellente. Quā aut̄ ista cōsideratio magis versat̄ in volūtate aliquid altius de volūtate: qz vtp̄uto nō erit in vtile dicēdū existio. Sic em̄ habem̄ in corpe mēbra z quicq̄

sēsus singla ad suos vsus apta quibus quasi instris vtimur vt sūt manus apte ad capiēdū: pedes ad ambulādū ligua ad loquēdū visus ad vidēdū: ita z aia habet in se quasdā vires qbus vtif̄ velut instris ad vsus cōgruos. Est namq̄ ratio in aia qua sicut suo instrō vtif̄ ad rōnādum et volūtas qua vtif̄ ad volēdū. Nō em̄ ē rōnalis volūtas tota aia: sed est vna queq̄ aliud in aia. Quā ergo singla instra habēt h̄ qz sūt aptitudines suas z suos vsus discernam̄ in volūtate p̄pter q̄ ista dicim̄ instrū z aptitudines eius z vsū ei⁹ quas aptitudines in volūtate possum̄ noiare affectiones. Affectus quippe ē instrū volēdi aptitudinib⁹ suis. Unde dicif̄ hois aia cū velle hēter vult aliqd̄ affectū eē ad volēdū illud vel affectuose eē vel velle. Volūtas vtif̄ dici videt̄ equoce tripliciter. Aliud em̄ ē instrū volēdi aliud affectio aliud vsus eiusdē instrumenti. Instrū volēdi est vis illa aie qua vtimur ad volēdū sicuti ē ratio instrū rōnandi qua vtimur cuz rationamur et visus instrū vidēdi quo vtimur cū videmus. Affectio huius instrumenti est: qua sic afficif̄ ip̄m instrū ad volēdū aliqd̄ etiā quādo illud qd̄ vult nō cogitat vt si venit i memoriā aut statim aut suo tpe illud velit. Nā sic ē instrū volēdi affectū ad volēdū salutē. z quādo illā nō cogitat applicare vt mox cū venerit in memoriā statim eā velit. Et sic est affectū ad volēdū sōpnū etiā quādo illū nō cogitat: vt cū venit in mentē velit illū suo spe. Nūq̄ em̄ ita ē affectū vt ai quādo velit egredī diem aut vt velit nūq̄ dormire. In iusto quoq̄ hoie: similiter est affectū idēz instrū ad volēdū iusticiā. etiā cum dormit vt cū eam cogitat statim eam velit. vsus vero eiusdē instrumenti ē: quē nō habem̄ nisi cū cogitam̄ rē quā volum⁹. Dicif̄ aut̄ volūtas z instrū volēdi: et affectio eius: et vsus eius. Instrū quicq̄

et liberi arbitrii

dem voluntatem vocamus: quando dicimus nos conuertere ad diuersa voluntatem: modo scilicet ad volendum ambulare modo ad volendum sedere: modo ad volendum aliud et aliud. Hoc in seipsum semper habet homo: quia non semper illo utatur: sicut habet visum: qui est in seipsum videndi: etiam quando illo non utitur: ut cum dormit et cum eo utitur: conuertit illum modo ad videndum celum. modo ad videndum terram: modo ad videndum aliquid aliud. Et sic semper habemus in seipsum rationandi hoc est rationem qua non semper utimur: et quae rationando ad diuersa conuertit animus. Affectio vero instrumenti volendi dicitur voluntas: quando dicimus hominem semper habere voluntatem: ut bene sibi sit: vocamus namque hoc voluntatem affectum illam eiusdem instrumenti. quia vult homo bene sibi esse. Eodem modo cum factus homo asserit etiam cum dormit: et non hec cogitat indefinenter habere voluntatem iuste viuendi dicitur. Et cum hanc voluntatem asserimus alium alio maiorem habere: non aliud dicimus voluntatem quam illam affectum eius instrumenti qua vult iuste viuere. Instrumentum vero non est in alio maius: et in alio minus. Usus autem huius instrumenti voluntas nominatur cum dicit aliquis modo habeo voluntatem legendi: id est modo volo legere: aut modo habeo voluntatem scribendi: hoc est modo volo scribere. Sicut enim videre est uti visu qui est instrumentum videndi et usus eius est visio vel visus. quando visus significat idem quod visio: significat enim etiam visus instrumentum ipsum: ita velle est uti voluntate que est instrumentum volendi: et visus eius est voluntas que non est nisi quando cogitamus quod volumus. Voluntas igitur que instrumentum est: vna sola est: id est instrumentum volendi vnum solum est in homine sicut vna sola est ratio: id est vnum solum instrumentum rationandi. Voluntas vero qua instrumentum illud afficit duplex est. Nam sicut visus plures habet aptitudines: scilicet ad videndum lucem: et per lucem ad videndum figuras: ad videndum colores: ita instrumentum vo-

lendi duas habet aptitudines quas vocamus affectiones. Quarum vna est ad volendum commoditate altera ad volendum rectitudinem. Nepe nihil vult voluntas que est in seipsum nisi aut commoditate aut rectitudinem. Quicquid enim aliud vult aut propter commoditatem aut propter rectitudinem vult et ad has etiam si fallit: putat se referre quod vult. Per affectum quidem que ad volendum commoditatem pertinet semper vult homo beatitudinem et beatus esse. Per illam vero que nunc est ad volendum rectitudinem: rectitudinem vult: et rectus. id est iustus esse: propter commoditatem autem vult aliquid ut cum vult arare vel laborare ut habeat vendituras vitae et salutem: que comoda iudicatur esse: propter rectitudinem vero ut cum vult laborare discere ut sciat recte id est iuste viuere. Voluntas vero que est usus sepe dicitur instrumenti non est nisi cum cogitat aliquis quod vult: ut dictum est: huius voluntatis multiplex est diuisio: de qua non modo sed forsitan alias dicemus. Velle autem equiuocum est sicut videre. Quoad modum namque dicitur videre quod utitur visu et quod non utitur: sed quod habet aptitudinem videndi: ita asserit velle et quod utitur instrumentum volendi: cogitando quod vult et quod non utitur: quoniam affectum habet aptitudinem habet volendi. Per hanc etiam cognosci potest aliam esse voluntatem instrumentum volendi: aliam eius affectum alium visum: eiusdem instrumenti: quia si dicitur iustus homo: etiam cum dormit et nihil cogitat habere voluntatem iuste viuendi et iniustus homo negat habere cum dormit voluntatem iuste viuendi: eadem voluntas negat de iniusto que asserit de iusto. Palam autem est quia cum dicimus non esse iniusto dormienti voluntatem iuste viuendi: non negat voluntas in eo esse quae dixi instrumentum: quoniam eam semper habet omnis homo dormiens et vigilans. Quapropter quoniam non alia voluntas pronuntiat habet modo in bono non est homo quae illa que remouet: a malo non significatur in bono esse voluntas: que est instrumentum: sed illa qua afficitur instrumentum.

De concordia gratie

Quam autem in dormietam nisi sompniat non sit voluntas que est usus: dubium non est. **Q**uare cum dicitur in dormiete iusta voluntas iuste viuendi: non intelligitur voluntas usus. Non est igitur voluntas affectio voluntas instrumentum autem voluntas usus. voluntate quod instrumentum non est voluntate usum nullus ignorat: quoniam cum dico me non habere voluntate scribendi: nemo intelligit me non habere instrumentum volendi. **A**lia est ergo voluntas instrumentum. **A**lia voluntas affectio. **A**lia voluntas usus. **V**oluntas quidem instrumentum mouet omnia alia instrumenta quibus sponte utimur et que sunt in nobis ut manus lingua visus: et que sunt extra nos ut scilicet et securis. et facit omnes voluntarios motus. **I**psa vero se suis affectibus mouet. **U**nde de dicitur potest instrumentum seipsum mouere. **D**ico voluntatem instrumentum omnes voluntarios motus facere si diligenter consideramus ille verius dicitur facere: omne quod facit natura aut voluntas qui facit naturam et instrumentum volendi cum affectibus suis sine quibus idem instrumentum nihil facit. **E**x his duabus affectibus quas etiam voluntates dicimus descendit omnem meritum hominis siue bonum siue malum. **Q**ue due voluntates etiam nihil differunt: quia illa que est ad volendum commodum inseparabilis est: illa vero que est ad volendum rectitudinem inseparabilis fuit: ut supra dixi in principio in angelis et in primis nostris partibus et est adhuc in hac vita manentibus. **I**n hoc quoque differunt quia illa que est ad volendum commodum non est hec quod ipsa vult. **I**lla vero que ad volendum rectitudinem rectitudo est. **N**ullus quippe rectitudinem vult nisi rectitudinem habens neque potest aliquis rectitudinem velle nisi rectitudine. **P**alam autem est eius voluntatis que est instrumentum. **I**stam esse rectitudinem hanc pronunciamus cum iusticia designatur rectitudo voluntatis propter se eruata: hec est etiam veritas illa voluntatis in qua arguitur a domino: diabolus nos

stetisse quod dixi in tractatu de veritate. **N**unc considerandum est quomodo ex his duabus voluntatibus quas voco aptitudines siue affectiones procedat sicut dixi merito hominis siue ad salutem siue ad dampnationem. **R**ectitudo quidem quantum in ipsa est: nullius mali causa est et omnis meriti boni merito est hec enim fauet spiritui concupiscenti aduersus carnem et delectat lege dei secundum interiozem hominem id est secundum eundem spiritum. **S**i autem ex illa malum aliquando sequi videtur non est ex ipsa sed ex alio. **P**er rectitudinem quippe apostoli erant boni odor deo. **S**ed quod quibusdam erant odor mortis in mortem non procedebat: ex apostolorum iusticia: sed ex malivolorum nequitia. **I**lla vero voluntas que est ad volendum commodum: non semper mala: sed quando commoeditur carni concupiscenti aduersus spiritum. **S**ed ut hoc planius intelligatur inuestigandum est vnde tam viciosa et tam prona sit ad malum ista voluntas. **N**on enim credendum est talem illam deum fecisse in primis nostris partibus. **N**am enim protuli naturam humanam propter peccatum incurrisse corruptionem et appetitus ad similitudinem brutorum animalium non dixi quomodo talis voluntas orta sit in homine. **A**liud namque sunt appetitus viciosi aliquid viciosa voluntas appetitibus consentiens. **D**e tali ergo voluntate querendum puto vnde homini acciderit. **S**ed si primam rationalem nature conditionem consideremus: facile nobis huiusmodi voluntatis causa patebit. **I**ntentio namque dei fuit ut iustam faceret atque beatam naturam rationalem ad fruendum se: sed neque iusta neque beata esse potuit sine voluntate iusticie et beatitudinis. **V**oluntas quidem beatitudinis non est beatitudo quia non omnes habet beatitudines que habent voluntatem. **I**n beatitudine autem secundum omnem sensum est sufficientia competenti commodorum sine omni indigentia: siue angelica intelligitur beatitudo

et liberi arbitrii

sive illa: quā habebat adaz in paradiso
Quis enim maior sit beatitudo angeloz
q̄ illa que erat hoīs in paradiso non ta
mez ideo negari potest adam beatitudi
nem habuisse. **S**icut nāq; calor magn⁹
est sine omni frigore: et tamen potest eē
alius maior calor ⁊ quēadmodū frigus
est sine omni calore cū tamē maius vale
at frigus esse: ita nihil phibet adaz bea
tuz fuisse in paradiso sine omni indigē
tia: licet maior esset angelica beatitudo
Nempe aliud minus alio habere nō sp
est indigere: sed aliqua re cū eam habē
ri oporteat carere: quod nō erat in adaz
est indigere: vbi vero est indigētia ibi ē
miseria. **N**on autē fecerit deus sine pre
cedente culpa rationalem creaturā mi
seram quā ad intelligēdum ⁊ amādum
se creauit: fecit igit̄ deus hoīem beatus
sine omni indigētia. **S**imul ergo accepit
rōnalis natura et beatitudinis volūta
tem et beatitudinem iustitie id est rectitu
dinem que est ipa iusticia ⁊ liberū arbi
triu sine quo iusticiā seruare nō potuit.
Si autē d̄s ordinauit has duas volūta
tes siue affectōes vt volūtas est instru
mētū yteref ea q̄ ē iusticia ad imperiū ⁊
regnū docēte spū: q̄ et mēs ⁊ rō dicit ⁊
altera yteref ad obediētiā sine oī incō
moditate. **B**eatitudiez q̄dē dedit homi
vt de angelis taceā ad cōmodū eius: iu
sticiā vero ad honorem suū. **S**ed iusti
ciā ita vt illā posset deserere quaten⁹ cū
illā non desereret: sed pseuerāt seruaret
puchi mereret ad conso:ciū angeloz ⁊
Quod si illā desereret nullatenus eam
p se deinceps resumere posset: ⁊ beaitu
diem angeloz non adipisceret: et illam
quā habebat priuare ⁊ in similitudinē
brutoz aīaliū cadens cū illis corruptōi
et sepe fans appetitibus subiaceret. **V**o
lūtas tamē beatitudinis maneret vt p in
digentiā bonoz que pdidisset graui mi
seria iuste puniret. **Q**ui ergo deserunt
iusticiā pdidit beatitudinem ⁊ voluntas

q̄ bonā ⁊ ad bonū suū accepit fruēs de
siderio comodoz que non velle neq̄t qz
vera comoda rōnali nature cōueniētia
que pdidit h̄re nō valet ad falsa ⁊ bruto
rum aīaliū cōmoda que bestiales appe
titus suggerit: se conuertit et ita cum ea
vult inordinate rectitudinē: aut ne acci
piat oblatā repellit aut expellit cū vero
licite vult eā non hec facit. **H**oc igit̄ mō
volūtas instrumēti creata bonū i q̄ntū
habet esse ⁊ iusta ⁊ fortis ad seruādum
acceptā iusticiā p liberū arbitriū facta ē
mala: non in quātū est: sed in quātū iniu
sta facta est p absentā spōte deserte iu
sticie quā semp h̄re deberet. **I**nfirmā q̄
mō facta est ad volēdū iusticiā desertā.
Non enim p libez arbitriū: ita potest eaz
velle tamē illa nō habet quēadmodum
valet eā seruare cū habet. **V**olūtas etiā
am cōmodi condita bonū: in q̄ntū ē ali
ud mala id est iniusta facta est: quia nō
est subdita iusticie: sine qua nihil velle
debet. **V**olūtas ergo instrumētū: cum
spōte facta sit iniusta post desertā iusti
ciā manet in quātū in ipa ē necessitate i
iusta ⁊ ancilla iusticie qz p se redire ne
q̄t ad iusticiā sine qua nūq̄ libera est qz
naturalis libertas arbitriū sine illa ocio
sa est: ancilla etiā facta est siue affectōis
que ad cōmodū est: quia remota est iu
sticia: nihil potest velle nisi qd̄ illa vult.
Dico autē et instrumētū ⁊ affectionē ei⁹
velle quia et instrumētū est voluntas ⁊
affectio volūtas. **N**ec incōgrue vtraq;
voluntas velle dicit̄: qz illa vult q̄ affe
ctōe sua vult ⁊ affectio vult p q̄ illa vult
sicut videre dicit̄ ⁊ hō q̄ visu videt ⁊ vi
sus q̄ videt. **U**nde nō absurde possum⁹
dicere affectōes ei⁹ volūtatis: q̄ in st̄m
dixi aīe q̄ si instrumēta eiusdē instrumē
ti eē qz illa nihil nisi istis opat̄. **P**erdito
igit̄ instrumēto volēdi iusticiā id ē re
ctitudinē nullo mō nisi p grām reddat̄
potest volūtas in st̄m: velle iusticiam:
Quapropt̄ qm̄ nihil velle debet: nisi iu

De concordia gratie

ste quicquid vult sine rectitudine vult in iuste. **A**pertus vero: quos omnes vocat apud carnem et concupiscentiam in quantum sunt: non sunt mali vel iniusti: sed quia sunt in rationabili creature: ubi non debet esse dicuntur iniusti. **I**n brutis siquidem animalibus non sunt mali vel iniusti: quia ibi debent esse. **I**am ex hijs que sunt dicta sunt agnoscere potest hominem ideo non habere semper iusticiam: quam sine intermissione debet habere: quia nullo modo potest illam per se adipisci: vel recuperare. **P**alam etiam est quia deus bona facit opera sua sola bonitate: quam ipse creat voluntatem cum libero arbitrio: dat illi iusticiam per quam operatur. **M**ala vero facit sola culpa hominum quia ea non faceret si homo illa facere non vellet facit tamen hec sunt quam perdidit in hominibus voluntatem qua sine iusticia videtur sola culpa hominibus mala sunt que operatur. **N**on enim est culpa dei qui creavit in eo cum libertate arbitrii voluntatem et contulit ei iusticiam ut nihil nisi iuste vellet. **S**ed culpa hominis qui iusticiam deseruit quam servare potuit. **D**eus igitur habet in bonis quod bona sunt per essentiam et quod bona sunt per iusticiam: in malis vero solummodo quod bona sunt per essentiam: non quod mala sunt per absentiam debite iusticie que non est aliquid. **H**omo autem habet in bonis quod mala non sunt: quia cum posset deserere iusticiam et mala fecere non deseruit sed servavit per liberum arbitrium dante et sub sequente gratia. **I**n malis vero hoc solum quod mala sunt: quia ea sola propria id est iniusta voluntate facit. **P**uto me iam congrue posse finem ponere tractatus de tribus difficilibus questionibus que in spe auxilij dei incepti in quo si quidem dixi quod querenti cuilibet sufficere debeat non mihi imputo sed gratie dei mecum. **H**oc autem dico: quia si quis mihi querenti de questionibus eisdem quando in eis mens mea rationem querendo fluctuabat ea querenti respondi gratias egisse

quia mihi satisfecisset. **Q**uoniam ergo quod in de manifestate deo cognovi mihi valde placuit intelligens quia similiter quibusdam placeret: si hac scriberem quod gratias accepi gratias volui perentibus impedere.

ExPLICIT liber de concordia gratie et liberi arbitrii.

Incipiunt capitula in libris de libero arbitrio.

Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii. **I.**
Quoniam tamen homo et angelus peccaverunt per hanc potestatem et libere arbitrii: et quis potuerunt servire peccato non tamen eis potuit dari peccatum. **I**
Quod postquam se fecerunt servos peccati libere habuerunt arbitrium: et quid sit liberum arbitrium. **C**ap. III.
Quod potestatem habeant servandi rectitudinem quam non habet. **C**ap. III.
Quod nulla temptatio cogat inuitum peccare. **C**apitulū. V.
Quod sit nostra voluntas potens contra temptationes licet videatur impotens. **V**
Quod fortior sit quam temptatio etiam cum ab illa vincatur. **C**apitulū. VII.
Quod nec deus potest auferri voluntatis rectitudinem. **C**apitulū. VIII.
Quod nihil liberi sit recta voluntate. **I**X.
Quod peccatus sit servus peccati et quod maius miraculum sit cum deo reddat rectitudinem illam deserenti quam cum mortuo reddat vitam. **C**apitulū. X.
Quod ista servitus non auferat libertatem arbitrii. **C**apitulū. XI.
Cur cum homo non habet rectitudinem magis dicatur liber: quia non potest ei auferri cum habet: quam cum eam habet servus: quia cum non habet per se non potest recuperare eam. **X**
Quod potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem sit perfecta definitio liberi arbitrii. **C**ap. XIII.
Divisio eiusdem libertatis. **XIII**

De libero arbitrio

Incipit dialogus beati anselmi can-
tuariensis archiepiscopi de libero ar-
bitrio. **Q**uestio potestas peccandi non pti-
neat ad libertatem arbitrii.

Capitulum I. **D**iscipulus.

Quomodo liberum
arbitrium videatur repugna-
re gratie predestinationi et
prescientie dei. ipsa libertas arbitrii quod
sit nosse desidero. et vtrum illam semper ha-
beamus. **S**i enim libertas arbitrii est pos-
se peccare et non peccare. sicut a quibus-
dam solet dici. et hoc semper habemus:
quomodo aliquando gratia indigemus?
Si autem hoc non semper habemus: cur no-
bis imputatur peccatum quando sine li-
bero arbitrio peccamus? **L**iberta-
tem arbitrii non puto esse potentiam pecca-
di et non peccandi. Quippe si hec eius
esset diffinitio nec deus nec angelus qui
peccare nequeunt liberum haberent ar-
bitrii. quod nephas est dicere. **Q**uod
si dicitur aliud esse liberum arbitrium dei
et angelorum bonorum. aliud nostrum. **Q**uam-
uis differat liberum arbitrium ho-
minum a libero dei arbitrio et angelorum
bonorum. diffinitio tamen huius liberta-
tis in vtriusque hoc semper nomen eade-
debet esse. licet enim animal differat ab anima
siue substantialiter siue accidentaliter
diffinitio tamen semper nomen animalis om-
nibus animalibus est eadem. Quapropter
propter talem oportet dare diffinitio-
nem libertatis arbitrii que nec plus nec
minus illa contineat. Quonia ergo li-
berum arbitrium diuinum et bonorum an-
gelorum peccare non potest: non pertinet ad
diffinitionem libertatis arbitrii posse pec-
care. Denique nec libertas nec pars liber-
tatis est peccandi potestas. Quod ut pla-
ne intelligas: intende ad ea que dicam.
D. Ad hoc super his. **A.** Que tibi
voluntas liberior videtur: illa que sic
vult et potest non peccare ut nullatenus

valeat flecti a non peccandi rectitudi-
ne. an illa que flecti aliquo modo potest
ad peccandum. **D.** Cur non sit li-
berior illa que ad vtrumque se habet non
video. **A.** An non vides quoniam
qui sic habet quod decet et quod expedit
ut hoc amittere nequeat: liberior est quam
ille qui sic habet hoc ipsum ut possit p-
dere et ad hoc quod dedecet et non expedit
valeat adduci. **D.** Nulli dubium
hoc esse puto. **A.** Hoc quoque non
minus indubitabile dices. quia pecca-
re semper dedecet et noxiu est. **D.**
Nullus sane mentis aliter sentit. **A.**
Liberior itaque voluntas est. quo a recti-
tudine non peccandi declinare nequit
quam illa potest deserere. **D.** Ni-
hil mihi rationabilius asseri posse vi-
detur. **A.** An putas quod additum
minuit et separatum auget libertatem
id autem libertatem esse. aut partem libertatis?
D. Non hoc putare possum. **A.**
Potestas ergo peccandi que addita
voluntati minuit eius libertatem. et si de-
riuat: auget. nec libertas est: nec pars
libertatis.

Quia tamen homo et angelus peccauerunt
per hanc potestatem et liberum arbitrium.
et quis potuerunt seruire peccato: non
tamen eis potuit dominari peccatum.

Capitulum II. **D**iscipulus.

Nihil consequenti?
A. Non
pertinet ad libertatem arbitrii.
quod sic est extraneum a libertate.
D. Rationibus tuis nullatenus contra-
dicere queo. Sed non parum me mouet
quia et angelica et nostra natura in princi-
pio habuit potestatem peccandi. quam si
non habuisset: non peccasset. quare si
per hanc potestatem: que sic aliena est a
libero arbitrio peccauit vtraque predicta
natura: quomodo dicemus eam peccasse
per liberum arbitrium? Aut si per liberum arbitrium
non peccauit: ex necessitate peccasse vi-
detur. Nempe aut sponte. aut ex ne-

Liber Anselmi

cessitate. aut si sponte peccauit quomodo nisi per liberū arbitrium. Quare si non per liberū arbitrium utique ex necessitate peccasse videtur. Est et aliud quod in hac peccandi potestate me mouet. Qui enim peccare potest seruus potest esse peccati. quoniam qui facit peccatum: seruus est peccati. Qui autem seruus potest esse peccati huic potest dominari peccatū. Quomodo libera fuit illa natura. aut cuiusmodi liberū arbitrium illud erat cui peccatū dominari poterat. **A** Et per potestatem peccandi et sponte per liberū arbitrium. et non ex necessitate nostra et angelica natura potest peccauit et seruire potuit peccato. et tamen non illi peccatum dominari poterat. unde illa non libera aut eius arbitrium non liberū dici possit. **D** Opus habeo ut quod dicitis apias. quia clausum est mihi. **A** Per liberū arbitrium peccauit apostata angelus siue primus homo. quia per suum arbitrium peccauit quod sic liberū erat. aut nulla alia re cogi posset ad peccandū. et ideo iuste reprehendit. quia hanc haberet arbitrii sui libertatem. non aliqua re cogente. nisi aliqua necessitate. sed sponte peccauit. peccauit autem per arbitrium suum: quod erat liberū: sed non per hoc unde liberum erat. id est per potestatem quam poterat non peccare: et peccato non seruire. sed per potestatem quam habuit peccandi. quae nec ad non peccandi libertatem inuehatur nec ad peccandi seruitutem cogebatur. Quod autem consequi tibi videtur. quia si potuit seruus esse peccati: potuit ei dominari peccatū. et ideo nec illud. nec eius arbitrium liberū fuisse. non ita est. Etenim quod sue potestatis est ut non seruiat nec aliene potestatis est. ut seruiat quousque potestate sua seruire possit quod diu non illa quae est seruiendi sed illa quae est non seruiendi utique potestate nulla res potest illi dominari ut

seruiat. Nam etsi diues liber possit se facere seruum pauperis quod diu hoc non facit. nec ille nomen amittit libertatis nec pauper illi proprie dicitur dominari. aut si dicitur improprie dicitur. quia hoc non in eius: sed in alterius est potestate. Quamobrem nihil prohibet angelum et hominem ante peccatum liberos fuisse aut liberū arbitriū habuisse. **Quomodo postquam se fecerunt seruos peccati liberum habuerunt arbitrium.** **Capitulum. III.** **D.** Attis fecisti mihi quod nichil certe hic prohibet ante peccatum. Sed postquam se fecerunt seruos peccati quomodo liberum arbitriū seruire potuerunt. **A** Licet peccato se subdidissent: libertatem arbitrii tamen naturalem in se interimere nequieuerunt sed facere potuerunt ut iam non sine alia gratia quam erat illa quam prius habuerunt illa libertate uti non valeant. **D** Credo si intelligere desidero. **A** Consideremus cuiusmodi arbitrii libertatem habuerunt ante peccatum. quod certum est eos liberū arbitriū habuisse. **D** Hoc expecto. **A** Ad quid tibi videntur habuisse illam libertatem arbitrii. An ad assequendum quod vellet. an ad volendum quod deberent et quod illis velle expediret. **D** Ad volendum quod deberet et quod expediret velle. **A** Ergo ad rectitudinem voluntatis habuerunt libertatem arbitrii. Quamdiu namque voluerunt quod debuerunt rectitudinem habuerunt voluntatis. **D** Ita est. **A** Dubium est ad huc cum dicitur quia libertatem habuerunt ad rectitudinem voluntatis. si non addatur aliud. Quero igitur quomodo habebant illam libertatem ad rectitudinem voluntatis an ad capiendum eam sine datore cum illam nondum haberent. an ad accipiendum nondum habetam si daretur ut haberent an ad dese-

De libero arbitrio

rendum quaz acceperant et p se resumē
dum desertam. an ad semper seruādūz
acceptam **D** Ad capiendum recti-
tudinem sine datore non puto illos ha-
buisse libertatē. quoniā nihil potuerūt
habere quod nō acceperant. Ad accipi-
endum vero a datore quā nondum ha-
bebant vt eam haberent nō est dicēdū
eos habuisse libertatem. quia nō est cre-
dendum eos factos sine recta volunta-
te quibus nō negandum sit eos libertatē
habuisse recipiendi eandem rectitudi-
nem si eam desererent. et ab ipso datore
primo illis redderetur. quod i homini-
bus sepe videmus qui de iniusticia ad
iusticiam superna gratia reducuntur.
A Unde est qd dicit eos posse reci-
pere perditam rectitudinem si reddat.
sed nos illaz libertatem quā habuerūt
anteq̄ peccarent querimus cū sine du-
bio libez habuerunt arbitrium nō illaz
qua nullus indigeret si nūq̄ veritatem
deseruisset **D** Prosequar itaq̄ et
respondebo ad ea que restant de his q̄
interrogasti. Ad deserendū autē eandē
rectitudinē eos libertatem habuisse nō
est verum. quia deserere voluntatis re-
ctitudinē est peccare. et potestatem pec-
candi nec libertatem nec partem esse li-
bertatis supra monstrasti. Ad resumen-
dum vero p se rectitudinem desertā li-
bertatem nō acceperunt cum ad hoc re-
ctitudo illa data sit vt nunq̄ deseratur.
Ipa namq̄ potestas resumendi deser-
tam generaret negligentiam seruandūz
habitā. Quapropter restat libertatem
arbitrij datā esse rationali creature vel
nature ad seruandaz acceptam rectitu-
dinem volūtatis. **A** Bene ad in-
terrogata respōdisti. Sed adhuc op-
est vt consideremus propter qd illā re-
ctitudinem seruare debeat rational cre-
atura. an propter ipam rectitudinem.
aut ppter aliud. **D** Si non illa liber-
tas data esset illi nature. et voluntatis

rectitudinem ppter ipaz seruaret recti-
tudinem. non valeret ad iusticiam. qm̄
constat iusticiam eē rectitudinem volū-
tatis ppter se seruata. Sed ad iustici-
am pdesse arbitrij libertatem credim⁹.
Quare indubitanter asserendū ē ratio-
nale naturam non eā accepisse nisi ad
seruandam rectitudinem volūtatis p-
pter ipsam rectitudinē. **A** Quo-
niaz omnis libertas est potestas. illa li-
bertas arbitrij est potestas seruandūz re-
ctitudinem voluntatis ppter ipsam re-
ctitudinem **D** Nō potest aliud es-
se. **A** Jam itaq̄ clarum est libez
arbitrium nō esse aliud q̄ arbitrium po-
tens seruare rectitudinem volūtatis p-
pter ipam rectitudinem **D** Claruz
itaq̄ est Sed q̄dū ipam rectitudinem
habuit seruare potuit qd debuit. Post-
q̄ aut illam deseruit: quomodo potest
seruare quod non habet. Absente ergo
rectitudine que seruare possit non est li-
berum arbitrium quod eam seruare va-
leat. Non enim seruare valet quod nō
habet. **A** Etiam si absit rectitudo
voluntatis non tamen rationalis natu-
ra minus habet quod suum est. Nullā
namq̄ potestatem habemus vt puto q̄
sola sufficiat sibi ad actum: et tamen cū
ea desinit: sine quibus ad actum minie
perducuntur nostre potestates. non mi-
nus eas q̄tum in nobis est habere dici-
mur. sicut nullum instrumentum soluz
sibi sufficit ad opandum. et tamen cum
desunt illa sine quibus instrumentū vt
nequimus instrumentū nos cuiuslibet
opis habere sine falsitate fatemur. Qd
vt in multis aduertat in vno tibi mon-
strabo. Nullus visum habens dicitur
nullatenus videre posse montem. **D**
Qui montem videre non potest profes-
cto nullum habet visum. **A** Ha-
bet ergo potestatem et instrumentū vi-
dendi montem qui visum habet. et tñ si
mons abest. et dices ei vide montem re-

De libero arbitrio

nis mentitur. Quapropter cum dicitur inuitus mentiri: quia id non vult inquit vult veritatem non repugnat illi sententia qua dico neminem inuitum deserere rectitudinem voluntatis: quia mentiendo vult eam deserere propter vitam scilicet quam voluntatem non inuitus eorum deserit: sed volens de qua voluntate nunc loquimur: de illa namque loquimur qua vult mentiri propter vitam non de illa quae non vult mendacium propter se. Aut idcirco certe mentitur inuitus: quia inuitus aut occiditur aut mentitur: id est inuitus est in hac angustia ut ex necessitate horum unum quodlibet fiat: quis enim necesse sit illum aut occidi aut mentiri: non tamen necesse est illum occidi: quia potest non occidi si mentitur: nec necesse est illum mentiri quia potest non mentiri si occiditur. Neutrū enim est determinate in necessitate: quia utrumlibet est in voluntate vel potestate. Ita quoque licet inuitus aut occidatur aut mentiatur: non tamen inobsequatur ut inuitus mentiatur: aut ut inuitus occidatur. Est et alia ratio quam frequens habet versus cur inuitus et nolens et ex necessitate dicitur aliquis facere quod tamen volens facit. Nam quod non nisi difficile facere valeamus et ideo non facimus hoc nos facere non posse et ex necessitate nos siue inuitos deserere: et quod sine difficultate dimittere nequimus: et idcirco facimus hec nos inuitos et nolentes et ex necessitate facere asserimus. Hoc igitur modo qui mentitur ne moriatur mentiri inuitus et nolens dicitur ex necessitate: quia mendacium vitare non valet sine mortis difficultate. Sicut igitur qui mentitur propter vitam improprie dicitur inuitus mentiri: quoniam mentitur volens: ita non proprie dicitur inuitus vellementiri: quoniam hoc non nisi volens vult. Nam sicut cum mentitur: vult ipsum mentiri: sic cum vult mentiri: vult ipsum velle. **Q** Non possum ne-

gare quod dicis. **Q**uomodo itaque non est libera voluntas quam aliena potestas sine suo assensu subicere non potest. **R** Nonne simili ratione possumus dicere voluntatem equi esse liberam: quia appetitui carnis non seruit nisi volens. **N**on est hoc similiter: in equo namque non ipsa voluntas se subicit: sed naturaliter subiecta semper necessitate appetitui carnis seruit. In homine vero quod diu ipsa voluntas recta est: nec seruit: nec subiecta est cui non debet nec ab ipsa rectitudine ulla vi aliena auertitur nisi ipsa: cui non debet volens consentiat quem consensus non naturaliter: nec ex necessitate sicut equus: sed ex se aperte videtur habere. **S**atisfecisti huic obiectioni meae de voluntate equi. Redi ubi eram. **A**n negauimus omnem rem liberam esse ab ea re a qua cogi non volens vel prohiberi non potest. **R** Non video quomodo negem. **D**icetiam quomodo superat recta voluntas: et quomodo superatur. **V**elle ipsam rectitudinem perseueranter est illi vincere: velle autem quod non debet est illi vinci. **P**uto quia temptatio rectam voluntatem non nisi volentem: aut ipsa rectitudine prohibere: aut ad id quod non debet cogere potest: ut illam velit: et istud nolit. **N**ec hoc ulla ratione falsum esse video. **Q**uis ergo potest voluntatem dicere non esse liberam ad seruandam rectitudinem: et liberam a temptatioe et peccato: si nulla temptatio potest illam nisi volentem auertere a rectitudine ad peccatum: id est ad volendum quod non debet. Cum ergo vincitur: non aliena vincitur potestate: sed sua. **H**oc monstrant ea que dicta sunt. **N**onne vides ex his consequi quia nulla potestas potest vincere rectam voluntatem. Nam si potest habet potestatem vincendi: et sua potestate vincit: sed hoc esse non potest: quoniam voluntas non nisi sua vin-

atur potestate. Quare nullatenus potest temptatio vincere rectam voluntatem: et cum dicitur improprie dicitur. Ad eum aliud intelligitur quod quia voluntas potest se subicere temptationi: sicut e converso cum imbecillis dicitur posse vinci a forti non sua potestate dicitur sed aliena quoniam non significat aliud nisi quia fortis habet potestatem vincendi imbecillum.

Quomodo sit nostra voluntas potens contra temptationes: licet videatur impotens. **Capitulum sextum.**

Quamuis sic omnia impugnantia voluntati nostre subicias: atque nullam temptationem illi dominari permittas: ut in nullo possim obviare assertionibus tuis: non tamen possim dissimulare quandam impotentiam esse in eadem voluntate: quod fere omnes exprimitis: cum violentia temptationis superamur. Quapropter nisi illam potentiam quam probas: et illam impotentiam quam sentimus facias convenire: non potest animus meus in quietem huius questionis pervenire. **A** istam impotentiam quam dicitis voluntatis in quo putas esse. **D** In eo quia non potest perseveranter rectitudini adherere. **A** Si per impotentiam non adheret aliena vi avertitur a rectitudine. **D**

Credo. **A** Que est hec vis? **D** Vis temptationis. **A** hec vis non avertit a rectitudine: si ipsa non vult quod suggerit temptatio. **D** Ita est. **S**ed ipsa temptatio: ipsa sua vi: cogit eam velle quod suggerit. **A** Quomodo cogit eam velle. **A** In ita ut possit eam quidem nolle: sed non sine gravi molestia: an ita ut nullatenus possit nolle. **D**

Quamuis fateri me opteat nos aliquando sic premi temptationibus: ut sine difficultate non valeamus nolle quod suggerunt: non tamen possum dicere quod sic nos vix opprimant: ut quod movent nul-

latus nolle possimus. **A** Respondeo scio quomodo possit dici. **S**i enim vult homo mentiri: ut non sustineat mortem ut servet vitam ad tempus: quis dicit impossibile velle cum non mentiri: ut vitet eternam mortem: et sine fine viuat. Quapropter iam dubitare hanc impotentiam servandi rectitudinem non debes: quam dicitis in nostra voluntate esse: cum temptationibus consentimus non esse ex impossibilitate: sed ex difficultate. frequenti namque usu dicitur nos non posse aliquid: non quia nobis est impossibile: sed quia sine difficultate non possumus. **H**ec autem difficultas non permittit libertatem voluntatis. **I**mpugnare namque potest inuitam voluntatem expugnare nequit inuitam. **H**oc itaque modo puto te posse videre: quomodo conveniant potentia voluntatis: quam ratio veritatis asserit: et impotentia quam humanitas nostra sentit. **S**icut enim difficultas nequaquam voluntatis interimit libertatem: ita illa impotentia quam non ob aliud in voluntate dicimus esse: nisi quia non potest tenere suam rectitudinem sine difficultate: non aufert eidem voluntati perseverandi in rectitudine potestatem.

Quomodo voluntas fortior sit quam temptatio: etiam cum ab illa vincitur.

Capitulum VII. **S**icut nequaquam valeo quod probas negare: ita nullatenus quocumque voluntatem fortiozem esse temptationi: cum ab ea superatur: affirmare. **I**tem si voluntas servandi rectitudinem fortior esset quam temptationis impetus: fortius illa volendo quam tenet resisteret: quam illa insisteret. **N**on enim aliunde scio me magis vel minus fortiozem habere voluntatem: nisi quia magis vel minus fortiter volo. **Q**uapropter cum minus fortiter volo quod debeo: quam temptatio: mihi suggerit quod non debeo quo-

De libero arbitrio

modo temptatio fortior non sit voluntati mea non video. **A** Ut video equiuocatio voluntatis te fallit. **P** Ipsam vellem equiuocationem cognoscere. **A** Sicut visus equiuoce dicitur: ita et voluntas: vocamus enim visum instrumentum videndi: id est radium procedentem per oculos quo sentimus lucem et ea que sunt in luce: et dicimus visus instrumenti ipsius opus: quasi illo vtimur: id est visionem. Eodem modo dicitur voluntas ipsum instrumentum volendi: quod est in anima: et quod conuertimus ad volendum: hoc vel illud: sicut visum ad videndum diuersa conuertimus: et dicitur voluntas visus eius voluntatis: quod est instrumentum volendi sicut dicitur visus visus eius visus qui est instrumentum videndi. Sicut igitur visum qui est instrumentum videndi habemus etiam cum non videmus: visus autem quod est opus eius non est nisi cum videmus: ita voluntas instrumentum scilicet volendi semper est in anima: etiam cum non vult aliud: velut cum dormit: voluntatem vero quam dico visum siue opus eiusdem instrumenti non habemus: nisi quando volumus aliquid. Illa itaque voluntas quam voco instrumentum volendi vna et eadem semper est quicquid velimus. Illa vero que opus est tam multiplex est quam multa: et quam sepe volumus: quemadmodum visus que etiam in tenebris vel clausis oculis habemus semper idem est: quicquid videamus. Visus autem id est opus eius qui et visio nominatur tam numerosus est quam numerosa et quam numerose videmus. **P** Plane video et amo hanc voluntatis distinctiones: et iam mihi videor videre quam ex eius ignorantia patet barceptionem. Sed tamen tu prosequere quod incepisti. **A** Cum ergo videas duas voluntates esse instrumentum volendi et opus eius in qua harum duarum intelligis fortitudinem con-

stare volendi. **P** In illa que est instrumentum volendi. **A** Si ergo scias vtrum ita fortem vt eo tenente thaurum indomitum thaurus non posset se mouere: et videas eundem virum ita tenentem arietem vt ipse aries sese de manibus eius excutiat: putabis ne illum minus fortem in tenendo arietem quam in tenendo thaurum. **P** Illum quidem non dissimiliter fortem in vtroque opere iudicabo sed eum sua fortitudine non equaliter vti fatebor: fortius enim operatur in thauro quam in ariete. Sed ille fortis est qui fortitudines habet: actio vero eius fortis dicitur: quia fortiter fit. **A** Sic intellige voluntatem quam voco instrumentum volendi: inseparabilem fortitudinem habere: qua aliquando magis: aliquando minus vtitur in volendo. Unde quod fortius vult nullatenus deserit: ablato eo quod minus fortiter vult: et cui offertur fortius quod vult statim dimittit: quod non pariter vult: et tunc voluntas quare dicere possumus actionem instrumenti huius quoniam agit opus suum cum vult aliquid. Tunc inquam voluntas actio magis vel minus fortis dicitur: quoniam magis vel minus fortiter fit. **P** Aperta iam mihi esse que explicas necesse est vt fatear. **A** Vides igitur quia cum homo habitam rectitudinem voluntatis aliqua ingruente deserit temptatio nulla vi aliena abstrahitur: sed ipse conuertit se ad id quod fortius vult. **P** nec deus potest auferre voluntatis rectitudinem. **V** Caplm. VIII. **P** Anquid vult deus potest illi auferre rectitudinem. **A** Vide de quomodo non possit. Totam quidem substantiam: quam de nihilo fecit potest redigere in nihilum. **A** voluntate vero habentem rectitudinem non valet illam separare. **P** huius tue mihi inaudite assertionis multumate rationem expecto. **A** Hos lo-

Liber Anselmi

quimur de illa voluntatis rectitudine :
qua iusta dicitur voluntas: id est: q̄ pro-
pter se seruatur . Nulla autem est iusta
voluntas: nisi que vult quod deus vult
eam velle . **D** Sic oportet fateri que
hoc non vult plane iniusta est . **A**
Seruare itaq; rectitudinem voluntatis
propter ipsam rectitudinem: est vnicui-
q; seruanti eam velle quod deus vult il-
lum velle . **S**i itaq; deus separat hanc re-
ctitudinem ab alicuius voluntate : aut
volens facit hoc aut nolens . **D** No-
lens nō potest . **A** Si itaq; auferit
alicuius voluntati prefatam rectitudi-
nem vult quod facit . **D** Absq; du-
bio vult . **A** Utq; alicuius volū-
tate vult separare eandem rectitudinem
non vult eū rectitudinem seruare volū-
tatis propter ipsam rectitudinem . **D**
Sic sequitur . **A** Sed iam positū
est seruare hoc modo rectitudinem vo-
luntatis esse omni seruanti velle qd̄ de-
us vult illum velle . **D** Si positus
non esset ita tamen esset . **A** Ergo
si deus hanc rectitudinem tollit ab aliq̄
non vult eum velle quod vult eum velle .
D Nihil cōsequentius et nihil impos-
sibile: q̄ deum rectitudinem vo-
luntatis auferre . **A** tamen facere di-
citur quando non facit vt eadē rectitu-
do non deseratur . Porro dyabolus vt
temptatio ideo dicit hoc facere sine vo-
luntate ipsā vincere : et a rectitudine quā
tenet abstrahere: quoniam non promit-
teret ei aliquid aut minare auferre: qd̄
magis q̄ ipsam rectitudinem: vult nul-
latenus ipsa se ab illa quaz aliquatenus
vult posse auertere . **D** Sic planus
videtur mihi quod dicis vt nihil cōtra-
dici posse existimem .

Quid nihil liberius sit recta voluntate

Capitulum . IX . **A**
Quoniam itaq; nihil liberius recta
voluntate cui nulla vis aliena

potest suam auferre rectitudinē . **R**em-
pe si dicimus : quia cum vult mentiri :
ne perdat vitam : aut salutem : cogitur
deserere timore mortis aut tormenti ve-
ritatem: non est verum . Non enim cogi-
tur magis velle vitam q̄ veritatem: sed
quoniam vt aliena prohibetur : vtrūq;
seruare simul ipsa eligit qd̄ mauult spō-
te vtiq; et non inuita quis in necessitate
vtramlibet deserendi posita sit non spō-
te sed inuita . Non enim minus fortis ē
ad volendum veritatem: q̄ ad volēdū
salutem: sed fortius vult salutem . Nam
si presentem videret gloriā eternā quā
statim post seruata veritatem assequere-
tur: et inferni tormenta quibus post mē-
daciū sine mora deputaretur: procul-
dubio mor virium sufficientiam ad ser-
uandam veritatem habere cerneretur .
D . Aperte hoc videtur eum maio-
res vires exhibere ad volendum salutē
eternam propter se et veritatem propter
premium q̄ ad salutem temporales ser-
uandam .

Quomodo peccās sit seruus peccā-
ti: et q̄ maius miraculū sit cum de red-
dit rectitudinem illam deserenti: q̄ cum
mortuo reddit vitam .

Capitulum . X . **A**

Semper itaq; habet rationalis
homo liberum arbitrium: quia
semper habet potestatem seruā-
di rectitudinem voluntatis: propter ip-
sam rectitudinem quā quis aliquando cum
difficultate . Sed cum libera voluntas
deserit rectitudinem per difficultatē ser-
uandi: vtiq; post seruit peccato per im-
possibilitatem per se recuperandi . Sic
ergo fit spiritus vadens et non rediens
quoniam qui facit peccatum: seruus est
peccati . Quippe sicut nulla volūtas an-
teq; haberet rectitudinem potuit eam
deo non dante capere : ita dum deserit
acceptam non potest eam nisi deo red-
dente recipere: et maius miraculum exte-

De libero arbitrio

stimo cum deus voluntati desertā red-
dit rectitudinem: q̄ cum mortuo red-
dit vitam amissam. Corpus enim neces-
sitate moriendo non peccat vt vitā nū-
q̄ recipiat voluntatis vero per se recti-
tudinem deserendo meretur: vt illa sem-
per indigeat. Et si quis sponte sibi mor-
tez infert nō aufert sibi aliud nunq̄ erat
amissurus. Qui vero voluntatis recti-
tudinem deserit: hoc abicit quod ex de-
bito erat seruaturus. **D** Valde ve-
rum quod dicis de seruitute: quia suus
fit peccati qui facit peccatū z de imposs-
ibilitate recuperandi desertaz rectitudi-
nem nisi ab eo a quo pri⁹ data erat red-
datur: z vt illam semper teneant indefi-
nenter considerandum est omnib⁹ qui-
bus datur.

Ista seruitus non auferat liberta-
tem arbitrii. **Capitulum. XI.**

Sed hac sententia multum repli-
cisti exultationem meā qua itaq̄
putabam esse securum hominēz
semper habentem libertatem arbitrii.

Quare ipsam seruitutem exponi mihi
postulo: ne forte libertati prefate repug-
nare videatur. Utraq̄ enim scz hec lib-
tas z seruitus est in voluntate: s̄m q̄li-
bet aut liber aut seruus est homo. Si er-
go seruus quomodo liber est. Aut si li-
ber quomodo seruus. **A** Si bene
discernas quando non habet prefatam
rectitudinem sine repugnantia z seruus
est z lib. Nunq̄ enī est eius potestatis
rectitudinem capere cum nō habet: sed
semper est eius potestatis seruare cum
habet. Per hoc quia redire non potest
a peccato serui⁹ est per hoc quia abstra-
hi non potest a rectitudine liber est. S̄z
a peccato z eius seruitute non nisi p̄ ali-
um potest reuerti. A rectitudie vero nō
nisi per se potest auerti: z a libertate sua
nec per se nec per alium potest priuari.
Semper enī naturaliter liber est ad ser-
uandam rectitudinem si eam habet: eti-

am quādo quā seruet nō h̄z. **D** Suf-
ficit mihi hic huius libertatis z seruitus
vt in eodem homine possint esse sun-
facta concordia.

Cur cum homo nō habz rectitudinē
magis dicitur liber quia nō potest ei au-
ferri cum habet: q̄ cum eam habet ser-
uus: quia cum non habet per se: non po-
test recuperare eam.

Capitulum. XII.

Sed multum nosce desidero cur
quando non habet rectitudinē
magis dicitur liber quia nō po-
test ei ab alio auferri cum habet q̄ cum
rectitudinēz habet seruus quoniam eā
non potest recuperare per se cum nō ha-
bet. Per hoc enim quia redire non po-
test a peccato: seruus est: per hoc q̄ ab-
strahi non potest a rectitudine liber est.
Et sicut nunq̄ abstrahi potest: si habet
ita nūq̄ potest redire si nō habet. Qua-
propter sicut semper habz illam liberta-
tem ita semper habere videtur illam ser-
uitutem. **A** Ista seruitus non est
nisi impotentia. Siue enim dicam⁹ eas
impotentiam esse redendi ad rectitu-
dinem: siue impotentiam recuperandi:
aut iterum habendi rectitudinem nō ob-
aliud est homo seruus peccati: nisi per
hoc quia nequit redire ad rectitudinem
aut recuperare aut habere illam nō po-
test homo non peccare. Cum autem ha-
bet eandem rectitudinem non habet im-
potentiam non peccandi. Quare quā-
do habet rectitudinem illam non est ser-
uus peccati. Potestatem autem seruan-
di rectitudinem semper habet: z cum re-
ctitudinem habet: z cum non habet: et
ideo semper est liber. **Q**uam queris
cur quando non habet rectitudinē ma-
gis dicitur liber: idcirco quoniam ab alio
non ei potest auferri quādo habet quo-
niam seruus tunc cum habet rectitudi-
nem ideo qz nō potest eā recuperare per
se q̄ nō habet: tale est ac si q̄ras cur hō

cum sol abest magis dicitur habere po-
 testatem videndi solem: propter hoc qz
 intueri illum potest cum adest: quonia
 dicitur cum sol abest habere impotenti-
 am videndi solem: quoniam quādo ab-
 est non potest eum facere sibi presentēz
Sicut enim z quando sol abest habem⁹
 in nobis visum quo illum videmus cū
 adest: sic etiam quando voluntatis re-
 ctitudo nobis deesse habemus tantum
 in nobis aptitudinem intelligendi z vo-
 lendi qua cum possum⁹ seruare propter
 se cum eam habemus. **E**t sicut quando
 nobis nihil deest ad videndum solem
 nisi presentia eius: tūc solummodo nō
 habemus illam potestatem quā nobis fa-
 cit eius presentia: sic tantummodo quā-
 do nobis illa rectitudo deest: tunc ha-
 beamus illam impotentiam quam facit no-
 bis eius absentia. **S**emper igitur ho-
 mo habet arbitrij libertatem sed non se-
 per seruus est peccati: sed quando non
 habet rectam voluntatem. **Q** **S**i
 intente cogitarem que supra dicta sunt
 quando videndi potestatem in quatu-
 or potestates distribuisti non hec dubi-
 tarem quare fateor culpaz huius dubi-
 tationis mee. **A** **P**arcam tibi cuz
 nūc sed deinceps ea que dicimus sic p-
 sentia cum opus erit huius vt ea nobis
 necesse non sit repetere. **Q** **G**ratias
 habeo tuam indulgentiam. **S**ed ne mi-
 reris si ea que non consueui: non sūt mi-
 hi propter vnam auditionem semp om-
 nia ad intuemdum in corde presentia.
Q potestas seruandi rectitudinem vo-
 luntatis propter ipsam rectitudinem sit
 perfecta diffinitio liberi arbitrij

Capitulum XIII. **A**.
Quod adhuc si quid in diffinitione
 libertatis arbitrij quam fecim⁹
 dubitas. **Q**. **U**num est qd
 adhuc me aliquis tulus in ea sollicitat. **N**ā
 sepe habemus potestatem seruandi ali-
 quid que tamen libera non est vt aliena

vt impediri non possit. **Q**uobrem cum
 dicis quia libertas arbitrij est potestas
 seruandi rectitudinem voluntatis ppter
 ipsam rectitudinem. **V**ide ne forte addē-
 dum sit qz illam potestatem tam liberaz
 designet esse vt nulla vi superari possit
A **S**i potestas seruandi rectitudinē
 voluntatis propter ipsam rectitudinem
 aliquādo inueniri posset absqz illa quā
 perspeximus libertate expediret: vt qd
 dicis adderetur. **S**ed cum dicta diffini-
 tio sic perfecta: sit ex genere: z differen-
 tijs: vt nec minus aliquid claudat: nec
 plus qz illa quam querimus libertas ni-
 hil illi addendum aut demendum intel-
 ligi potest. **E**st enim potestas libertatis
 genus. **Q**d aut additum est seruandi
 seperat eam ab omni potestate: que nō
 est seruandi: sicut est potestas ridendi:
 aut ambulandi: ad dendo vero rectitu-
 dinem decernimus eam a potestate ser-
 uandi aurum: z quicquid non est recti-
 tudo per additamentum voluntatis se-
 gregatur: a potestate seruandi rectitu-
 dinem aliarum rerum vt virge aut opi-
 nionis. **P**er hoc autem qz dictum est p-
 pter rectitudinem ipsam diuidit: a p-
 te seruandi rectitudinem voluntatis pro-
 pter aliud: vt cum seruatur propter pe-
 cuiam aut naturaliter. **S**eruat eni na-
 turaliter canis rectitudinem volunta-
 tis: cuz amat catulos suos aut dominū
 suum sibi beneficientem. **Q**uonia igit
 nihil est in hac diffinitione qz non sit ne-
 cessarium ad concludendam libertatez
 arbitrij rationalis voluntatis: z ad alia
 excludenda: z sufficienter illa includit:
 z alia excluduntur: nec habūdans vti-
 qz nec indigens est hec nostra diffinitio
Ita ne tibi videtur. **Q** **A**biyrtiqz
 perfecta videtur. **A** **D**ic quoz si
 quid vis amplius de libertate hac pro-
 pter quam imputatur illam habenti: si-
 ue faciat bonum siue malum. **D**e hac ei
 sola nunc noster est sermo.

De veritate

Diuisio eiusdem libertatis.
Capitulum XIII. **D**iscipulus.
Estat nunc vt diuidas eandem
libertatem: quoniam enim secundum
hanc definitionem communis
sit omni rationali creature vel nature:
multum tamen differt illa que dei est:
ab illis que rationalis nature sunt: et il-
le ab inuicem. **L**ibertas arbi-
trij alia est a se que nec facta est: nec ab
alio accepta que est solius dei: alia a deo
facta et accepta que est angelorum. **F**ac-
ta autem siue accepta alia est habens re-
ctitudinem quam seruet: alia carens ha-
bens: alia tenet separabiliter: alia inse-
parabiliter tenet: fuit angelorum omnium ante-
quam boni confirmarentur: et mali cade-
rent: et est omnium hominum ante mor-
tem qui habent rectitudinem eandem.
Que vero tenet inseparabiliter est ele-
ctorum angelorum et hominum. **S**ed an-
gelorum electorum post reproborum rui-
nam et hominum post mortem suam: il-
la autem que caret rectitudine alia carz
recuperabiliter: alia irrecuperabiliter.
Que recuperabiliter caret: est tantum in
hac vita omnium hominum illa carenti-
um: quibus illam multi non recuperent.
Que autem irrecuperabiliter caret: est re-
proborum hominum: et angelorum. sed
angelorum post ruina: et hominum post
hanc vitam. **D**e definitione et
diuisione libertatis huius deo annuente
mihi satisfecisti: vt nihil queam inueni-
re quod necesse habeam de illis interro-
gare.

ExPLICIT liber de libero arbitrio.
Incipit prologus Anselmi in librum
de veritate.

Restractat?
pertinentes ad studium sacre
scripture quondam feci diuer-
sis temporibus consimiles: in hoc quia

facti sunt per interrogationem et respon-
sionem et persona interrogantis nomi-
mine vocatur discipuli respondentis: deo
nomine magistri. **Q**uartum enim que
simili modo edidi: non inutilem vt pu-
to introducendis ad dyalecticam: cuius
initium est de gramatico: quoniam ad
diuersum ab his tribus studium pertinet
istis nolo connumerare. **U**nus horum
trium est de veritate: quid scilicet sit veritas
et in quibus rebus soleat dici: et quid sit
iusticia. **A**lius vero de libertate arbitrij
quid sit: et vtrum eam semper habeat ho-
mo: et quot sint eius diuersitates in ha-
bendo vel non habendo rectitudinem vo-
luntatis: ad quam seruandam est data
creature rationali: in quo naturalem
tamen fortitudinem voluntatis ad seruandam
acceptam rectitudinem: non quo-
modo necessarium ad hec ipsum illi sit:
vt gratia subsequatur ostendit. **T**ercio
autem est de questione qua queritur: quid
peccauit dyabolus: quia non stetit i ve-
ritate cum deus non dederit ei perseue-
rantiam: quam nisi eo dante habere non
potuit: quoniam si deus dedisset: ille ha-
buisset sicut boni angeli habuerunt illam
quia illis dedit deus. **Q**uem tractatus
quibus ibi de confirmatione bonorum an-
gelorum dixeris: de casu dyaboli intitu-
laui: quoniam illud contingens fuit de
bonis angelis: quod dixi. **Q**uod autem
scripsi de malis: exposito fuit questione
qui videlicet tractatus: quibus nulla co-
tinatione dictaminis cohereant: mate-
ria tamen eorum et similitudo disputati-
onis erigit: vt simul eo quo illos come-
morauit ordine conscribantur: licet itaque
a quibusdam festinantibus alio ordine
sint transcripti antequam perfecti essent: sic
tamen eos vt hic posui volo ordinari.

ExPLICIT prologus.

Incipit liber de veritate anselmi archiepiscopi

egantuarientis sub dyalogo editus. **D**

Quoniam de
um veritatem esse credimus:
et veritates in multis alijs es-
se dicimus: vellem scire: an vbiq; ve-
ritas dicitur: deum eam esse fateri debe-
amus. Nam tu quoq; i monologio tuo
per veritatem orationis probas summa
veritatem non habere principium vel fi-
nem: dicens. Fugiet qui potest quan-
do incepit: aut quando non fuit: hoc ve-
rum scilicet: quia futurum erat aliquid:
aut quando desinet et non erit hoc verum
scilicet quia preteritum erit aliquid. Quod
si neutrum istorum cogitari potest: et vtru-
q; horum sine veritate esse non potest im-
possibile est vel cogitare qd veritas prin-
cipium aut finem habeat. Deniq; si ve-
ritas habuit principium aut habebit fi-
nem anteq; ipsa inciperet verum erat tunc
quia non erat veritas: et postq; finita erit
verum erit tunc: quia non erit veritas at-
q; verum non potest esse sine veritate.
Erat igitur veritas anteq; esset veritas:
et erit veritas postq; finita erit veritas:
quod inconuenientissimum est. Siue igitur
dicatur veritas habere: siue intelligat
non habere principium vel finem: nullo
claudi potest veritas principio vel fine.
Quapropter veritatis diffinitionem a
te audire expecto. **A** Non memi-
ni me inuenisse diffinitionem veritatis
si vis queramus per rerum diuersitates
in quibus veritatem dicimus esse quid
sit veritas. **D** Si aliud non pote-
ro vel audiendo iuuabo. **A** Que-
ramus ergo primum quid sit veritas in
enunciatione: quoniam hanc dicim⁹ se-
pius veram vel falsam. **D** Quere-
tu: et quicquid inueneris ego seruabo.
A Quando est enunciatio vera. **D**
Quando est quod annunciat affirman-
do siue negando. **D** Dico autem qd enun-

ciat: et quando negat esse quod non est:
quia sic enunciat quemadmodum res est.
A An ergo tibi videtur qd res enun-
ciata sit veritas enunciationis. **D** Non. **A**
Quare. **D** Nihil est verum nisi partici-
pando veritatem: et ideo veritas in ipso
vero est. Res vero enunciat: non est in enun-
ciatione vera. Unde non eius veritas:
sed causa veritatis ei⁹ dicenda est. Qua-
propter non nisi in ipsa oratione quere-
da mihi videtur eius veritas. **A**
Uide ergo an ipsa oratio aut eius signi-
ficatio: aut aliud eorum que sunt in dif-
finitione enunciationis sit quod queris.
D Non puto. **A** Quare. **D**
Quia si hoc esset semper esset vera: quod
eadem manent omnia que sunt in enun-
ciationis diffinitione. et cum est quod enun-
ciat: et cum non est. Eadem est enim ora-
tio et eadem significatio et cetera simili-
ter. **A** Quid igitur tibi videtur ibi
veritas. **D** Nihil aliud scio nisi cum
significat esse quod est tunc est in ea ve-
ritas: et est vera. **A** Ad quid facta
est affirmatio. **D** Ad significandum
esse quod est. **A** Hoc ergo debet.
D Certum est. **A** Cum ergo si-
gnificat esse quod est: significat quod de-
bet. **D** Palam est. **A** Ac cum si-
gnificat quod debet: recte significat.
D Ita est. **A** Cum autem significat recte: recta
est significatio. **D** Non est dubium. **A**
Cum ergo significat esse quod est recta est
significatio. **D** Ita sequitur. **A** Itz
cum significat esse quod est: vera est signi-
ficatio. **D** Vere et recta et vera est cum
significat esse quod est. **A** Idem igitur
est illi et rectam et veram esse id est signi-
ficare esse quod est. **D** Idem. **A** Er-
go non est illi aliud veritas quam rectitudo.
D Aperte nunc video veritatem hanc
esse rectitudinem. **A** Similiter cum
enunciatio significat non esse quod non
est. **D** Video quod dicis. Sed do-
ce me quid respondere possim: si quis

De veritate

dicat: quia etiam oratio cum significat hoc esse quod non est: significat quod debet pariter namque accepit significare esse: quod est: et quod non est. Nam si non accepisset significare esse etiam quod non est non id significaret. Quare etiam cum significat esse quod non est: significat quod debet. Ac si quod debet significando recta et vera est sicut ostendisti: vera est oratio etiam cum enunciat esse quod non est.

A Vera quod non est: veritate tamen et rectitudine habet: quia facit quod debet. Sed cum significat esse quod est dupliciter facit quod debet: quoniam significat et quod accepit significare et ad quod facta est.

P Sed secundum hanc rectitudinem et veritatem qua significat esse quod est usu: recta et vera dicitur enunciatio: non secundum illam qua significat esse etiam quod non est. Plus enim debet propter quod accepit significationem quam propter quod non accepit. Non enim accepit significare rem esse cum non est vel non esse cur est nisi quia non potuit illa dari: tunc solummodo significare esse quando non est.

Alia igitur est rectitudo et veritas enunciationis: quia significat ad quod significandum facta est. Alia vero quia significat quod accepit significare. Quippe ista immutabilis est orationi ipsi: illa vero mutabilis. Hanc namque semper habet. Illam vero non semper. Ista enim naturaliter habet: illam vero accidentaliter et secundum usum. Nam cum dico dies est: ad significandum esse quod est recte ut oratione huius significationis oratione: quia ad hoc facta est: et ideo tunc recte dicitur significare. Cum vero eadem oratione significo esse quod non est: non ea recte ut oratione: quia non ad hoc facta est: et tunc non recta eius idcirco significatio dicitur: quibus in quibusdam enunciationibus inseparabiles sunt iste due rectitudines seu veritates. ut cum dicimus homo animal

est: aut homo lapis non est. Semper et hec affirmatio significat esse quod est. et hec negatio non esse quod non est: nec illa possumus uti ad significandum esse quod non est. Semper enim homo animal est: nec ista ad significandum non esse quod est: quia homo nunquam lapis est.

De illa igitur veritate quam habet oratio: secundum quod alicuius ea recte utitur incepimus querere. quoniam secundum hanc veritatem eam iudicat versus communis locutionis.

De illa autem veritate quam non habere non potest: postea dicemus.

P Redi igitur ad id quod incepisti: quoniam sufficienter mihi inter duas veritates orationis discreuisti: si tamen aliquam eam veritatem ostenderis habere: cum mentitur sicut tu dicis.

A De veritate significationis de qua incepimus iterum ista sufficiant. Eadem enim ratio veritatis: quam in propositione vocis perspeximus: consideranda est in omnibus signis que sunt ad significandum esse vel non esse: ut sunt scripture versus digitorum loquela.

P Ergo transi ad alia.

A Cogitationem quoque dicimus veram: cum est quod aut ratione aut aliquo modo putamus esse et falsam cum non est.

P Ita versus habet.

A Quid ergo tibi videtur veritas in cogitatione.

P Secundum rationem quam in propositione vidimus nihil recte dicitur veritas cogitationis quam rectitudo eius. Ad hoc namque nobis datum est posse cogitare esse: vel non esse aliud ut cogitemus esse quod est: et non esse quod non est. Quapropter qui putat esse quod est putat quod debet: atque ideo recta est cogitatio.

Si ergo vera et recta est cogitatio non ob aliud: quam quia putamus esse quod est: aut non esse quod non est: non est aliud eius veritas: quam rectitudo.

A Recte consideras. Sed et in voluntate dicit ipsa veritas veritatem esse cum dicit dyabolum non stetit in veritate.

Non enim erat in veritate: neque deseruit.

veritatem nisi volūate **D** Ita credo. Si enī semper voluisset qđ debuit: nunq̄ peccasset qui non nisi peccando veritatem deseruit. **A** Dic ergo qđ ibi intelligas p̄ veritatē **D** Nō nisi rectitudinem. **A**z si qđiu voluit qđ debuit ad quod sc̄z voluntatem accepit in rectitudine z veritate fuit. z cum voluit quod non debuit rectitudinem z veritatem deseruit. **Nō** aliud pōt ibi intelligi veritas q̄z rectitudo. quoniam siue veritas: siue rectitudo nō aliud in eius voluntate fuit q̄z velle quod debuit. **A** Bene intelligis. **U**erum in actione quoq; nihilominus veritas credēda est sicut dñs dicit. quia q̄ male agit: odit lucem: z q̄ facit x̄itatem: venit ad lucem. **D** Video quod dicis. **A** Considera igitur qđ sit veritas si potes. **D** Nisi fallo: eadem ratione qua sup̄ veritatem in alijs cognouimus in actione queq; contemplanda est. **A** Ita est. **N**am si male agere z veritates facere opposita sunt. sicut ostendit dominus cum dicit. qui male agit odit lucem. z qui facit veritatem: venit ad lucem idē est veritatem facere quod ē benefacere. **B**ene nanq; facere ad male fare contrarium est. **Q**uapropter si veritatem facere z benefacere idem sunt in oppositione non sunt diuersa in significatione. **S**ed sententia est omnium. qz qui facit quod debet. bene facit. z rectitudinem facit. **U**nde sequitur quia restat nanq; facere veritatem esse benefacere. z benefacere esse rectitudinem facere. **Q**uare nihil aptius q̄z veritatem actionis esse rectitudinem. **D** In nullo video titubare estimationē tuā. **A** Inspice an omnis actio que facit quod debet veritatem facere cōuenienter dicatur. **E**st quippe actio rational: vt dare elemosynam. z est irrationalis actio vt actio ignis que calefacit. **U**ide ḡ an

conuenienter dicamus ignē facere veritatem. **D** Si ignis ab eo a quo habet esse accepit calefacere cum calefacit facit quod debet. **I**deo non video q̄ in cōuenientia sit: ignē facere veritatem z rectitudinē cū facit quod debet. **A** **A**ibi quoq; nō aliter videt. **U**n̄ ai aduertiri potest rectitudinē seu veritatem actōis aliam esse necessariam: aliā non necessariam. **E**x necessitate nāq; ignis facit x̄itatem z rectitudinem cū calefacit. z nō ex necessitate facit homo rectitudinē z veritatē cū benefacit. facere at non solum p̄ eo qđ pp̄rie dicit facere. sed p̄ omī verbo dominus voluit intelligere cū dixit. **Q**uoniam qui facit veritatem venit ad lucem. **N**on enī sepat illū ab hac veritate siue luce. qui patit̄ p̄secutionēz p̄pter iusticiā. aut q̄ est qm̄ z vbi debet esse. aut qui stat et sedet qm̄ debet z similia. **N**ullus nāq; dicit tales nō bñ facere. **E**t cū dicit apl̄s qz recipi et vnusquisq; prout gessit. intelligēdū ibi est. q̄cqd̄ solemus dicere vel bñfacere v̄l malefacere. **D** **U**ltus quoq; communis locutionis hoc habet vt z patit̄ multa alia dicat facere: q̄ nō sunt facere. **Q**uare rectā qz voluntatē de cui⁹ veritate ante x̄itatem actionis sup̄ contemplati sumus inter rectas actiones: nisi fallar cōputare possumus. **A** **N**on falleris. **N**ā qui vult qđ debet recte et bñfacere dicit̄ nec ab his q̄ x̄itatem faciunt excludit̄. **S**ed qm̄ de x̄itate inuestigando illam z dñs de illa veritate que i volūate est specialiter videt̄ dicere cuz dicit de dyabolo. quia in x̄itate nō stetit. ideo sepatim quid in voluntate veritas esset considerare volui. **D** **P**lacet mihi ita factum esse. **A** **C**um ergo constet actionis veritatem aliam naturalem esse: aliam non naturalem. sub naturali ponēda est illa veritas o: z tōis quā sup̄ vidim⁹ ab illa nō posse se pari. **S**icut ei ignis cū calefacit x̄itates

De veritate

facit qz ab eo accepit a q habz esse: ita
z hec oratio scz dies est veritatem facit
cū significat diē esse. siue dies sit. siue
dies non sit quoniam hoc naturaliter
accepit facere. **D** Hunc p̄mū video
in falsa orōe veritatē. **A** Putasne
nos p̄ter summam veritatem omnes
sedes inuenisse veritatis. **D** Remi-
niscor nūc cuiusdam veritatis quā in
his de quibz tractasti nō inuenio. **A**
Que est illa? **D** Est quidem in sen-
sibus corporis veritas sed non semp.
Nam fallunt nos aliquando. **N**ā cuz
video aliquando p̄ medium vitrum
aliquid: fallit me visus. quia aliqñ re-
nūciat mihi corpus qd video vltra vi-
trum eiusdem esse coloris cuius est et
vitru. cum alterius sit coloris. aliqñ
xofacit me putare vitru habere colo-
rem rei quā vltra video cū nō habeat.
Alta sunt alia in quibus visus z alij
sensus fallūt. **A** Non mihi videt
hec veritas vel falsitas in sensibus: sed
in opinione esse. **I**psē nanqz sens⁹ in-
terior fallit se non illi mentitur exteri-
or. **Q**uod aliquādo facile cognoscit
aliquando difficile. **C**um enī puer ti-
met sculptum draconem apto ore faci-
le cognoscitur. quia hoc nō facit vis⁹.
qui nihil aliud puero renūciat qz seni-
bus. sed puerilis sensus interior q nō
dum bene scit discernere inter rē et rei
similitudinem. **T**ale est enī cū viden-
tes hominem alicui similem putamus
illum esse cui similis est. aut cum audi-
ens quis vocem nō hoīs putat eē ho-
minis vocem. **N**am z hec facit sensus
interior. **Q**uod autē dicit de vitro idō
est: quia cū visus transit p̄ corpus ali-
quod aerei coloris. non aliter impedi-
tur assumere similitudinē coloris q̄ vltra
videt qz cū transit p̄ aera nisi inq̄ntū
illud corpus quod transit spissi⁹ z ob-
scurius ē aere. vt cū transit p̄ vitrum
sui coloris. id est cui nullus alius ad-

mixt⁹ est color: aut p̄ purissimā aquas
aut p̄ cristallum aut p̄ aliud simile ha-
bens colorē. **C**um vero transit idē vi-
sus p̄ alium colorem aut p̄ vitrum nō
sui coloris. sed cui ali⁹ color est addit⁹
ipm colorem q̄ prius occurrit accipit.
Quapropter quoniā post vnum acce-
ptum colorem fm q̄ illo affectus ē ali-
um quemcūqz occurrat aut nullaten⁹
aut minus integro accipit. **I**deo illuz
quem prius cepit aut solum aut cū eo
qui prius occurrit renūciat. **S**i enī vi-
sus q̄ntum capax est coloris tñ affici-
tur priore colore non potest alium sen-
tire simul colores. **S**i autē minus qz co-
lorem sentire possit priori afficitur: po-
test alius sentire vt si transit per aliqd
corpus velut per vitrum q̄ ita perfe-
cte sit rubicundum vt omnino ipse vi-
sus afficiatur ei⁹ rubore nequit diuer-
so simul affici colore. **S**i autem nō tā
perfectum inuenit ruborem qui p̄or oc-
currit quantum coloris capax est qua-
si nondum plenus adhuc alium valet
assumere iq̄ntu in eius capacitas pri-
ori colore nō est satiata. **Q**ui ḡ hoc ne-
scit putat visum renūciare. quia omnia
que post prius assumptū colorem sen-
tit. aut omnino aut aliq̄tenus eiusdem
sunt coloris. **U**nde contingit vt sensus
interior culpam suam imputet sensui
exteriori. **S**imiliter cuz fustis integer
cuius pars est intra aquas pars extra
putatur fractus. aut cū putam⁹ q̄ vi-
sus noster vultus nostros inueniat in
speculo. z tum mltā alia nobis aliter
videntur visus z alij sensus nunciare
qz sint. non culpa sensuum est qui re-
nunciant quod possunt: quoniam ita
posse acceperunt. **S**ed iudicio anime
imputandū est quod non bene discer-
nit quid possint illi aut quid debeant.
Quod ostendere: quoniam magis
laboriosum est: quoniā fructuosū: ad
hoc quod intendimus in hoc modo.

tempus consumendum nō arbitror.
Hoc enim sufficit dicere, quia sensus
 quicquid renunciare videant, siue ex
 sua natura hec faciant siue ex alia cau-
 sa hoc faciunt quod debent, et ideo re-
 citudine et veritatem faciunt et contine-
 hec veritas sub illa veritate que est in ac-
 tione. **D** Satisfecisti mihi tua ra-
 tione: et nolo te amplius morari in hac
 de sensibus que ratio est. **A** Jam considera
 an propter summam veritatem in aliqua re ve-
 ritas sit intelligenda exceptis his que
 supra prospectas. **D** Quid illud esse
 potest. **A** An putas aliquid esse ali-
 quando aut alicubi quod non sit in summa
 veritate, et quod inde non acceperit quod in-
 questum est aut possit aliud esse quam quod
 ibi est. **D** Non est putandum. **A**
 Quicquid igitur est vere est in questu hec
 est quod ibi est. **D** Absolute concludere
 potes, quia omne quod est vere est quoniam
 non est aliud quam quod ibi est. **A** Est igitur
 veritas in omni que sunt essentia, quia hec
 sunt quod in summa veritate sunt. **D** U-
 deo ita ibi esse veritatem, ut nulla possit esse
 falsitas, quoniam quod falso est non est. **A**
 Benedicis. Sed dic an aliquid aliud
 debeat esse quam quod est in summa verita-
 te. **D** Non. **A** Si ergo omnia hec sunt,
 que ibi sunt, sine dubio hec sunt, quod de-
 bent. **D** Vere hec sunt quod debent.
A Quicquid vero est quod debet esse: re-
 cte est. **D** Nihil consequenti aliter
 non potest esse. **A** Igitur omne quod est
 recte est. **D** Nihil consequenti. **A**
 Si ergo veritas et rectitudo idcirco sunt
 in rerum essentia, quia hec sunt, quod sunt
 in summa veritate certum est veritatem
 rerum esse certitudinem. **D** Nihil pla-
 nius questum ad conscientiam argumen-
 tationis. Sed finem rei veritatem quomodo pos-
 sumus dicere, quia quicquid est: debet esse,
 cum sint multa opera mala: que certum
 est non esse debere. **A** Quid mirum
 si eadem res debet esse et non esse. **D**

Quomodo potest hoc esse. **A** Scio
 non te dubitare: quia nihil omnino est, nec
 deo aut faciente aut permittente. **D**
 Nihil inibi certius. **A** An audeb
 dicere, quia deus aliquid faciat aut per-
 mittat aut sapienter aut non bene. **D**
 Dico et assero, quia nihil nisi bene sa-
 pienter. **A** An iudicabis non debe-
 re esse quod tanta bonitas et tanta sapia
 facit ac permittit. **D** Quis intelligens
 audeat hoc cogitare. **A** Debet igitur
 esse pariter quod faciente et quod permit-
 tente deo fit. **D** Patet quod dicis.
A Dic etiam an putes esse debere ma-
 le voluntati effectum. **D** Idem est ac si
 dicas an debeat esse opus malum quod nul-
 lus sensatus procedet. **A** Permittit
 tamen deus aliquos male facere quod
 male voluit. **D** Utinam non tam se-
 pe permitteret. **A** Idem igitur debet
 esse et non esse. Debet enim esse quia bene
 et sapienter ab eo quod non permittente fie-
 ri non posset permittitur, et non debet esse
 questum ad illum cuius iniqua volunta-
 te procedit. Hoc igitur modo: quia dominus
 ihesus solus innocens erat non debuit
 mortem pati, nec ullus eam illi debuit in-
 ferre, et tamen eam debuit pati, quia ipse sa-
 pienter et benigne et utiliter voluit eam
 sufferre. Multis enim modis eadem res
 suscipit diversis considerationibus con-
 traria, quod in actione sepe contingit
 ut in percussione. Percussio namque et age-
 tis est et patientis, unde et actio dicitur et
 passio potest, quoniam quis secundum ipsum nomen actio
 vel percussio et que similiter dicta a pas-
 suis in actu a significatio dicuntur ma-
 gis videantur esse patientis quam agentis.
 Quippe finem id quod agit magis pro-
 prie videtur dici agentia vel patientia
 et finem id quod patitur actio vel percussio.
 Nam agentia et patientia ab agente et
 patiente dicuntur sicut prudentia a pru-
 dente et continentia a continente que seorsum
 agens et patientia, prudens et continens

De veritate

actiua sunt: actio vero percussio ab actu percussio que passiuia sunt demant. **Sed** quoniam ut in vno dicam quod in ceteris intelligas sicut percussio non est sine percussio: nec percussio absque percussio: ita percussio et percussio sine inuicem esse nequeunt: imo vna et eadem res est diuersis nominibus secundum diuersas partes significata: idcirco percussio et percussio et percussio esse dicuntur. **Quapropter** secundum quod agens vel patientis eodem subiacent iudicio: vel contrariis: ipsa quod actio ex vtraque parte similiter iudicabitur aut contrarie. **Cum** ergo et quod percussio recte percussio et quod percussio recte percussio: ut cum peccas ab eo ad quem pertinet corrigi ex vtraque parte recta est quia ex vtraque parte debet esse percussio. **E contra** ratio quoniam ab iniusto percussio: quia nec iste percussio: nec ille percussio debet. ex vtraque parte non recta est: quod ex neutra parte debet esse percussio. **Cum** vero peccas ab eo ad quem non pertinet percussio: quoniam et iste debet percussio. et ille non debet percussio: debet et non debet esse percussio: et ideo recta et non recta negari non potest. **Ad** si ad superne sapientie bonitatisque consideres iudicium: siue ex altera tamen: siue ex vtraque parte agentis. scilicet et non patientis. non debeat esse percussio. quod audebit negare debere esse quod tanta bonitate et sapientia permittit. **De** **He** get quod audeat: ego vero non audeo. **De** **Quid** etiam si secundum naturam rerum consideres: ut cum clavis ferri inuicti sunt in corpore domini: an dices fragilem carnem non debuisse penetrari: aut acuto ferro penetrata non debuisse dolere. **De** **Contra** naturam dicerem. **De** **Potest** igitur contingere ut debeat esse secundum naturam actio vel passio: que secundum agentem vel patientem esse non potest: quoniam nec ille agere nec iste debet pati. **De** **Nihil** horum negare possum. **De** **Quid** igitur sepissime posse contingere ut eadem actio debeat esse et non debeat esse diuersis considerationibus. **De** **Ita** aperte hoc ostendis ut non possum non videre.

De **Unum** inter hec te scire volo: quod debere et non debere aliquis dicitur improprie: ut cum dico quia debeo amari a te. **Si** et debeo: vere debitor sum reddere quod debeo: et in culpa sum si non amari a te. **De** **Ita** sequitur. **De** **Sed** cum debeo amari a te non est a me exigendum: sed a te. **De** **Fateri** me ita optet. **De** **Cum** ergo dico quod debeo amari a te. non ita dicitur quasi ego aliquid debeam: sed quod tu debes amare me. **Similiter** cum dico: quod non debeo amari a te: non aliud intelligitur: quod nisi non debes amare me. **Qui** modus loquendi est etiam impotentiarum in impotentia: ut cum dicitur hector potuit vinci ab achille: et achilles non potuit vinci ab hectore. **Non** enim fuit potentia in illo qui potuit vinci: sed in illo qui vincere potuit: nec potentia in illo qui vinci non potuit: sed in illo qui vincere non potuit. **De** **Placet** mihi quod dicitis. **Quippe** vtile puto hoc cognoscere. **De** **Recte** putas: sed redeam ad veritatem significationis a qua ideo incepti ut te a notioribus ad ignotiora perducerem. **Omnes** ei de veritate significationis loquuntur: veritatem vero que est in rerum essentia pauci considerant. **De** **Profuit** mihi quod hoc ordine me duristi. **De** **Quid** deamus ergo quod lata sit veritas significationis. **Namque** non solum in his que signa solemus dicere: sed et in alijs omnibus que diximus est significatio vera vel falsa. **Quonia** namque non est ab aliquo faciendum nisi quod quod debet facere: eo ipso quod aliquis aliquid facit: dicit et significat hoc se debere facere. **Quod** si debet facere quod facit: verum dicit. **Si** autem non debet mentitur. **De** **Quamuis** videar mihi intelligere: tamen quod mihi inauditum hactenus fuit: aptius ostende quod dicitis. **De** **Si** es in loco vbi scires esse salubres herbas et mortiferas. sed nescires eas discernere: et esset ibi aliquis de quo non dubitares: quod illas discernere sciret tibi que interrogati que salubres essent et que mortifere: alias vero salubres dicit.

Libri Anselmi

ceret eē. alias cōderet cui magis crederet
deres verbo an actioni eius. **D** Non
tū credere x̄bo q̄tū opi. **A** Plus ḡ
tibi diceret q̄ salubres eēt ope q̄ x̄bo.
D Ita ē. **A** Sic itaq; si nescires nō
eē mētendū: z mētiret aliq̄s corā te: eti
am si diceret tibi ip̄e se nō debere mētiri
plus ip̄e tibi diceret ope se mētiri debe
re: q̄ x̄bo nō debere. **S**ilr dū cogitat ali
q̄s aliqd: aut vult aliud: si nescires an
deberet id velle: siue cogitare: si volūta
tē ei⁹ z cogitatōz videres: significaret ti
bi in ip̄o ope: q; b̄ debere cogitare z vel
le. **Q**d si ita deberet: vey diceret: si nau
tē mētiret. **I**n rez q̄s existētia ē silr vera
v̄l̄fla significatō: qm̄ eo ip̄o qz ē: dicit se
debere eē. **V**ideo nūc apte qd hac
ten⁹ nō aiadūti. **A** Progredeamur
ad ea q̄ restāt. **P**receder seqr̄. **A**
Sūmā at x̄itātē nō negab eē rectitudi
nē. **I**mmo nihil aliud illā possum
fateri. **A** Cōsidera: q; oēs sup̄dicte
rectitudines ideo sint rectitudines. qz il
la in quib⁹ s̄t: aut fiūt. aut faciunt qd de
bēt: sūmā x̄itas nō ideo ē rectitudo. qz
debet aliquid. **N**ia ei illi debēt: ipsa x̄o
nulli q̄cq; debet: nec vlla rōe est: qd est:
nisi qz est. **I**ntelligo. **A** Quid
etiā quō ista rectitudo sit oim̄ aliar̄ x̄i
tātū z rectitudinū z nihil sit eā illi⁹. **D**
Video z aiaduerto in alijs q̄sdā eē tm̄
effecta. z cū x̄itas q̄ est i rez existētia sit ef
fectū sūmē x̄itatis: ip̄a qz cā est x̄itatis:
q̄ cogitatōis ē: z eius q̄ est i pp̄oe: z iste
due x̄itates nulli⁹ sūt cause x̄itatis. **A**
N̄i cōsideras. **Q**uāz intelligere potes:
quō sūmā x̄itātē i meo monologio p̄ba
ui: nō habere p̄ncipiū v̄l̄ finē p̄ x̄itatem
orōis. **C**ū ei dixi qm̄ nō fuit vey: q; futu
rū erat aliqd: nō ita dixi: ac si absq; p̄nci
pio ista orō fuisset: q̄ assereret futurū ali
ud eē: vt ista x̄itas eēt de⁹: s̄ qm̄ nō p̄t
intelligi qm̄ orō ista eēt x̄itas illi deesset
vt p̄ b̄ qz nō intelligit: qm̄ ista x̄itas esse
nō potuerit si eēt orō in q̄ eē posset: itel

ligat illa x̄itas sine p̄ncipio fuisse: q̄ p̄
ma cā est hui⁹ x̄itatis. **Q**uipe veritas
orōis nō sp̄ posset eē: si ei⁹ cā nō sp̄ esset
Etenim nō est x̄a orō: q̄ dicit futurū eē ali
ud: nisi re ip̄a aliquid futurū: neq; ali
quid ē futurū si nō sit i sūmā x̄itate. **S**i
milr de illa intelligēdū est x̄itate orōis:
q̄ dicit: q; p̄teritū est aliquid. **N**ā si nullo
intellectū x̄itas orōni huic si sc̄ta fuerit
deesse poterit: necesse ē: vt ei⁹ x̄itatis q̄
sūmā cā est ista null⁹ finis intelligi pos
sit. **I**dcirco nāq; vere p̄teritū dicitur eē
aliquid: qz ita est in re: z ideo est aliquid
p̄teritū: qz sic est i veritate sūmā. **Q**uaz
p̄pter si nūq; potuit nō eē vey futurū eē
aliquid: z nūq; poterit nō eē vey: p̄te
ritum aliud eē: impossibile ē p̄ncipium
sūmē x̄itatis fuisse aut finē futurū eē. **D**
Nihil tue orōi objici posse v̄ideo. **A**
Redeam⁹ ad indagatōem x̄itatis quaz
incepim⁹. **T**otū hoc p̄tinet ad inda
gandā x̄itātē: verūtamē redi ad qd viā
A Dic ḡ mihi an tibi videat eē alia re
ctitudo aliq; p̄ter has: q̄s p̄tēplari sum⁹.
D Nō alia p̄ter has: nisi illa: q̄ est in re
bus corp̄is: q̄ multū est aliena ab istis:
vt rectitudo x̄ge. **I**n q̄ tibi illa vi
deat differre ab istis. **Q**uia illa q̄ vi
su corp̄is cogsci p̄t: istas rōis capit cō
tēplatio. **A** Nōne rectitudo illa cor
p̄oz rōe intelligit p̄ter subiectū: z cogsci
tur. **I**n si de alie⁹ corp̄is absentis linea
dubitet si recta sit: z mōstrari p̄t: qz in
nullā p̄tē flectit. **N**ōne rōne colligit: qz
rectā eā necesse est eē. **D** Enā. **S**z ea
dē q̄ se rōe intelligit: visu sentit i suble
cto. **I**lle x̄o nō: nisi sola mēte p̄cipi pos
sit. **A** Possumus igit̄ nisi fallo: dis
finire: qz x̄itas ē rectitudo sola mēte p̄ce
ptibil. **D** Nullo mō h̄ dicere falli vi
deo. **R**epe nec pl⁹ nec min⁹ cōtinet ista
diffinitio x̄itatis: qz expediat: qm̄ nomē
rectitudinis diuidit eā ab oī re q̄ rectitu
do nō vocat̄. **Q**d vero sola mēte p̄cipi
p̄t dī: sepat eā a rectitudine visibili. **S**

De veritate

Iusticia
CUA
qm̄ docuisti me oīm vītātē esse rectitudi-
nem: et rectitudo idē videt̄ mihi esse qđ
iusticia. **I**usticiā quoq; doce me quid es-
se intelligā. **V**idēt nāq; qđ oē qđ rectuz
est eē: iustū est: et esse: et puerim: qđ iu-
stū est eē: rectū est eē. **I**ustū ei et rectum
est ignē calidū esse: et vnūquemq; homi-
nem diligētē se diligere. **N**ā si qđ debet
esse: recte et iuste ē: nec aliud recte et iuste
est: nisi qđ debet eē: sicut puto nō potest
aliud eē iusticia: q̄ rectitudo. **I**n sūma
nāq; et simplici natura: q̄uis nō ideo sit
recta et iusta: qđ debeat aliud: dubiū ta-
mē nō est idē eē rectitudinem et iusticiam.
Habes igit̄ diffinitionez iusticie: si
iusticia nō est aliud q̄ rectitudo. **E**t qm̄
de rectitudine sola mēte pceptibili loqui-
mur: inuicē se diffiniunt vītās et rectitu-
do et iusticia: vt qui vnā eaz nouerit: et
alias nescierit: p̄ nōrā ad ignoratū sciē-
tiā ptingere possit: imo qđ nouerit vnāz
alias nescire nō possit. **Q**uid ergo.
An dicim? lapis ē iustū cuz a superiorib?
inferiora petit. qđ facit qđ debet: quē-
admodū dicim? hoīem iustū: qđ cū quod
debet facit. **N**ō solemus hui? a iu-
sticia iustū dicere. **L**ur ḡ magis hō
q̄ lapis iust? est: si vterq; iuste facit. **T**u-
pe an nō putas facere hoīs a facere
lapidis aliq̄ mō differre. **S**cio qđ
homo spōte: lapis naturaliter et nō spō-
te facit. **I**deirco lapis. nō dicitur
iust? qđ nō est iustus: qui facit qđ debz:
si nō vult qđ facit. **D**icemus ḡ iustū
eē equū cū vult pasceri qđ volēs facit qđ
debz. **N**ō dixi iustū eē eū qui facit
volēs qđ debz: s̄ dixi nō est iustū qui nō
facit volēs qđ debet. **D**ic ergo quid
sit iust? **Q**ueris vt video diffiniti-
onē iusticie: cui laus debet sicut p̄trario-
ci? s̄z iniusticie debet vitupatio. **I**-
llam q̄ro. **C**ōstat qđ illa iusticia
nō est in vlla natura: qui rectitudinē nō
agnoscit. **Q**uicquid enī nō vult rectitu-
dinē etiā si eā tet̄et: non meref̄ laudari:

qđ teneat rectitudinem: velle at̄ illā nō va-
let: qđ nescit eā. **Q**uerē. **R**ecti-
tudo igit̄ que tenenti se laudē acquirit:
nō ē nisi in rōnali natura: que sola re-
ctitudinē de qua loquimur p̄cipit. **I**-
ta sequit̄. **E**rgo qm̄ oīs iusticia
est rectitudo: nullaten? iusticia que ser-
uantē se facit laudabilē nisi in rationabi-
lib?. **N**ō pōt aliter eē. **U**bi
igit̄ tibi videt̄ ista iusticia i hoīe que ra-
tional est. **N**ō est nisi in voluntate
aut scientia: aut in ope. **Q**uid si
quis recte intelligit: aut recte opatur: nō
at̄ recte velit laudabit eū qđq; de iusticia
Nō. **E**rgo nō est ista iusticia
sciētie rectitudo aut r̄ctudo actōis: s̄ re-
ctitudo volūtatis. **A**ut h̄ erit aut ni-
hil. **V**idēt tibi sufficienter esse dif-
finita iusticia quā querim?. **T**u vi-
de. **Q**uicūq; vlt qđ debet: putas
eū recte velle: et habere rectitudinē volū-
tatis. **S**i quis nesciens vult quod
debet: vt cū vult hostiū claudere s̄ illuz
qui ip̄o nesciente vult in domo aliū occi-
dere siue iste habeat siue nō habeat ali-
quā volūtatis rectitudinem: non habet
illā quā querim?. **Q**uid dicis de
illo qui scit se debere velle qđ vult. **P**-
otest cōtingere vt intelligēs velit qđ
debet: et nolit se debere. **N**āz cū latro co-
git̄ ablatam reddere pecuniam: palam
est: qđ nō vult se debere: qm̄ igitur cogit̄
velle reddere: qđ debuit sed h̄ nullaten?
laudād? est hac rectitudine. **Q**ui
cibat esuriētē pauperē p̄pter inanem
gl̄iam: vult se debere velle qđ vult. **I**dē
circo nāq; laudatur: quia vult facere qđ
debet. **Q**uid itaq; de isto iudicas. **N**ō
est huius rectitudo laudāda: et ideo
non sufficit ad iusticiā quāz querimus.
Sed ostēde itā que sufficiat. **O**m-
nis volūtas sicut vult aliquid: ita vult
p̄pter aliud. **N**ā quēadmodū cōsiderā-
dū est qđ velit: ita vidēdū est cur velit.
Quipe nō magis recta debet eē volens.

do quod debet: quod volendo propter quod debet. Quapropter ois voluntas habet quod et cur. Omnia namque nihil volumus: nisi sit cur velimus. **D** Pater hoc in nobis cognoscimus. **A** Cur autem tibi videtur unicuique volendum quod vult: ut laudabilem habeat voluntatem. Quid ei volendo sic palam est: quod non vult quod debet: iustus non est. **D** Nec minus aptum mihi videtur: quod sicut volendum est unicuique quod dicitur ita volendum est: ideo: quod debet ut iusta sit eius voluntas. **A** Sed intelligis hoc duo necessaria esse voluntati ad iustitiam velle: scilicet quod debet: ac ideo quia debet. Sed dicant sufficienter. **D** Cur non? **A** Licet aliquis vult quod debet: quod cogit: et ideo cogit: quod habere velle debet: nonne hoc quodammodo vult quod dicitur: quoniam debet. **D** Non possum negare. Sed alio modo vult iste: alio modo vult iustus. **A** Distigue istos modos. **D** Iustus namque cum vult quod debet: servat voluntatis rectitudinem: non propter aliud in qua iustus est: quod propter ipsam rectitudinem. Qui autem non nisi coactus: aut extranea mercede conductus: vult quod debet: si servare dicendus est rectitudinem: non eam servat propter istam: sed propter aliud. **A** Voluntas ergo iusta est: que sui rectitudinem servat propter ipsam rectitudinem. **D** Aut ista aut nulla iusta voluntas est. **A** Iustitia igitur est: rectitudo voluntatis propter se servata. **D** Vere hec est iusticie definitio quam querebam. **A** Vide tamen ne forte aliquid in ea debeat corrigi. **D** Ego nihil in ea corrigendum video. **A** Nec ego. Nulla namque iusticia est: que non est rectitudo: nec alia quam rectitudo voluntatis iusticia dicitur pro se. Dicitur ei rectitudo actionis iusticia: sed nisi cum iusta voluntate sit actio. Rectitudo autem voluntatis etiam si impossibile sit fieri quod recte volumus: tamen nequaquam amittit nomen iusticie. Quod autem servata dicitur forte dicitur aliquis: si rectitudo voluntatis non nisi cum servat dicenda iusticia est non modo ut habet iusticia: sed nec accipi-

mus iusticiam: cum illam accipimus: sed nos servando facimus eam iusticia esse. Nam prius accepimus illam et habemus quam servemus. Non enim ideo illam accipimus: nec idcirco illam primitus habemus: quia servamus: sed illam incipimus ideo servare: quod accipimus et habemus. Sed ad hoc respondere nos possumus: quod simul accipimus illam et velle habere. Non enim illam habemus: nisi volendo: et si eam volumus hoc ipso solo eam habemus. Sicut autem illam simul habemus et volumus: ita illam simul volumus et servamus: quoniam sicut eam non servamus: nisi cum illam volumus: sic non est: quoniam eam velimus et non servemus: sed quod diu eam volumus: servamus: et donec servamus: volumus. Quoniam ergo eodem tempore contingit nobis illam et velle et habere: nec diverso tempore in nobis sunt et velle et servare: eam ex necessitate simul accipimus et habere illam et servare: et sic quod diu habemus servamus: nec vlla ex his generatur inconvenientia. Quippe sicut eiusdem rectitudinis acceptio natura prius est quam habere aut velle illam quam habere illam aut velle non est causa acceptiois: sed acceptio facit velle illam et habere: et tamen simul sunt tempore: acceptio et habere et velle. Simul enim accipimus illam: et accipere et habere: et tamen simul sunt tempore acceptio et habere et velle: et modo ut est accepta est habita: et volumus eam ita habere seu velle eam quoniam natura prius sunt quam servare illam: simul tamen sunt tempore. Quare a quo simul accipimus et habere et velle et servare voluntatis rectitudinem: ab illo accipimus iusticiam: et modo ut volumus et habemus eandem rectitudinem voluntatis iusticia dicitur esse. Quod vero addidimus propter se ita necessarium est: ut nullo modo eadem rectitudo nisi propter se servata iusticia sit. **D** Nihil possum cogitare contra. **A** Videtur tibi quod ista definitio possit aptari summe iusticie secundum quod de re loqui possumus, de qua nihil aut vix prope aliquid po-

De veritate

test dici. **D** Licet nō sit ibi aliud volū-
lūtas: aliud rectitudo tamē sicut dicim⁹
potestātē diuinitatis: aut diuinā prātē
sue potētē diuinitatē: cuz in diuinitate
nō sit aliō potestas q̄ diuinitas: ita nō
incōuenienter dicim⁹ ibi rectitudinem vo-
luntatis: aut volūtariā rectitudinem seu
rectā volūtātē. **S**ed illā rectitudinē di-
cimus ppter se seruari: de nulla alia re-
ctitudinē tā cōuenienter dici posse vide-
tur. **S**icut enī nō aliud illā s̄ ipā se ser-
uat: nec p aliō nisi p se: ita nō ppter ali-
ud s̄ ppter se. **I**ndubitātē itaq̄
possum⁹ dicere: q̄ iusticia ē rectitudo vo-
lūtatis: q̄ rectitudo ppter se seruaf. **E**t
qm̄ xbi qd̄ h̄ d̄: fuaaf: nō habem⁹ p̄tici-
piū passiū p̄tici p̄tici p̄tici p̄tici p̄tici
passiuo p̄tici p̄tici p̄tici p̄tici p̄tici p̄tici
Hūc vsū habemus notissimū: vt p̄tici-
tis p̄tici passiuis vramur p̄tici p̄tici
q̄ latinitas nō habet: sicut nō habet p̄tici
rita p̄tici a xbis actiuis z neutris. et
p̄tici p̄tici q̄ nō haberyt p̄tici p̄tici. vt
si dicat de aliquo: hic q̄ studēs z legens
didicit: nō nisi coact⁹ docet: id ē qd̄ diu-
studuit z didicit v̄l legit: nō nisi cuz co-
gitur docet. **B**ene ergo dicimus
iusticiam esse rectitudinē volūtatis sua
tam ppter se: id est q̄ seruatur ppter se.
Et hic est q̄ iusti dicunt aliq̄n recti cor-
de: id est recti volūtate: aliq̄n recti sine
adiectōe cordis: qm̄ nullus intelligitur
rectus nisi ille q̄ rectā habet volūtatem
vt est illud. gl̄iamini oēs recti corde. et
illō videbūt recti z letabūt. **S**ed
tifficisti etiā pus de diffinitōe iusticie:
trāseam⁹ ad alia. **R**edeamus ad
rectitudinem seu veritatē: quib⁹ duob⁹
noib⁹ qm̄ de rectitudine mēte sola p-
ceptibili loqm̄r: vna res significat: q̄
genus ē iusticie: z q̄ramus an sit vna so-
la veritas in oib⁹ ill̄ in q̄bus veritatē dici-
mus esse: an ita sint veritates plures: sicut
p̄tici sunt in q̄b⁹ cōstat eē veritatem. **D**
Hoc m̄tū nosce desidero **A** Cōstat

q̄ in q̄cūq̄ re sit veritas nō est aliud q̄ re-
ctitudo **D** Nō hinc dubito. **A** Si
ergo plēs sūt veritates fm̄ plēs res: plēs
q̄ sūt rectitudines **D** Hoc q̄ nō mi-
certū ē. **A** Si fm̄ diuersitates reruz
neccesse ē diuersas rectitudines: vtiq̄ fm̄
res ipas habēt eē suū eedē rectitudines
vtiq̄ fm̄ res ipē in q̄bus sūt variantur:
sic q̄ rectitudines varias esse neccesse ē.
D In vna re in q̄ rectitudinem esse dici-
mus ostende q̄ in ceteris intelligā **A**
Dico q̄ si rectitudo significatōis ido ē
alia q̄ volūtatis rectitudo: q̄ ista i vo-
luntate: ista i significatōe ē: habet suuz
eē rectitudo ppter significatōem z fm̄ eā
mutaf. **D** Ita ē **L**ū ei significat esse
qd̄ est: aut nō eē qd̄ ē: recta significatio
est: z constat eē rectitudinem sine q̄ signi-
ficatio recta neq̄t eē. **S**i xō significant
eē qd̄ non est: aut nō eē qd̄ ē. aut si nihil
oīno significet: nlla erit rectitudo signi-
ficatōis: q̄ nō nisi i significatōe ē. **Q**ua-
pp̄t per significatōz h̄z eē: z p eā mutat
eius rectitudo: que admodū color: p cor-
pus habet eē z nō esse. **E**xistēte namq̄
corpe colore ei⁹ neccesse ē eē: z p̄tici cor-
porē colorez ei⁹ manere impossibile est **A**
Nō s̄t se h̄z color ad corp⁹ vt recti-
tudo ad similitudiez significatōnum **D**
Onde dissimilitudiez **A** Si null⁹ aliq̄
significare velit siḡ qd̄ significādū ē erit
nlla p̄ signa significatō **D** Nlla **A**
In ideo nō erit rectū vt significet qd̄ si-
gnificari debet. **D** Nō idarco min⁹
erit rectuz aut min⁹ erigit rectitudo **A**
Ergo nō existēte significatōe nō perit
rectitudo q̄ rectū ē z q̄ erigit z qd̄ signi-
ficādū ē significet. **D** Si interyūz: nō
eēt rē h̄ nec ipā h̄ erigeret. **A** Du-
talne cū significat qd̄ significari debet:
significatōez tūc rectā eē: ppter h̄c z fm̄
h̄c ipam rectitudinem **D** Immo non
possum⁹ alit cogitare. **S**i ei alia rectitudie
recta eēt significatio: p̄tici ista nihil p-
hibet rectā eē significatōez **A** S̄nt

Liber Anselmi

la est recta significatio q̄ significat q̄ nō est rectū significari: aut q̄ nō exigit rectitudo. **A**lla igit̄ significatō ē rectā: alia rectitudie: q̄ illa q̄ p̄manet p̄tereūte significatōe. **D** Palā ē. **A**n itaq; nō vides: q; nō idō ē rectitudo ī significatiōe: q; tūc incipit eē cū significat eē qd̄ est v̄l nō est. **S** q; significatō tūc fit fm̄ rectitudiem q̄ sp̄ est: nec ob h̄ abest a significatōe: q; p̄t cū sicut nō debz: aut cū nlla sit significatio h̄ qm̄ tūc significatō deficit āte: deficiēte rectitudie. **D** Sic video vt nō possim nō videre. **A** Rectitudo itaq; q̄ significatio recta dicitur nō habet esse z nō esse aut aliquē motū p̄ significatiōē q̄uocūq; moneatur ip̄a significatio. **D** Sibi nihil iā clarius. **A** Pōt ne p̄bari colorē s̄lr se habere ad corp̄: quō mō rectitudo se habet ad significatiōē. **D** P̄optior nūc sum p̄bare q; valde dissimiliter. **A** Puto q; iā tibi notū est: qd̄ de volūtate z eius rectitudie z de alijs q̄ rectitudiem habere d̄nt s̄ntiēdū est. **D** Q̄ino video hac ip̄a rōe p̄bari quoquo mō ip̄a sint rectitudiem imobile p̄manere. **A** Quid itaq; p̄seq̄ existimas de ip̄is rectitudinibus. **S**ūt alie ab inuicē: aut ē vna z eadē oīm rectitudo. **D** Sūp̄ cōcessū est: q; si ideo s̄t p̄les rectitudies qm̄ p̄les s̄t sunt res in quibus considerantur: hec esse est eas existere z variari fm̄ res ip̄as: q; nequāq; fieri d̄mōstratū ē. Quapropter nō ideo s̄t p̄les rectitudies: q; plures s̄t res ī q̄bus s̄t. **A** An habes aliquā aliā rōem cur tibi p̄les videant: p̄ter ip̄az rerū p̄litalitē. **D** Sicut istā nullā eē cognosco: ita nullā aliā inueniri posse cōsidero. **A** Una itaq; z eadē est oīm rectitudo. **D** Sic me fateri necesse ē. **A** Ampli⁹. Si rectitudo si est ī reb⁹ ill̄ que d̄nt rectitudiem: nisi cū s̄t fm̄ q; d̄nt: z h̄ solū est ill̄ rectas esse: manifestū est eaz oīm vna eē rectitudinē. **D** Nō pōt negari. **A** Una igit̄

in oib⁹ illis ē veritas. **D** Et hoc negari impossibile ē. **S** tū ostēde mihi: cur dicim⁹ hui⁹ v̄l illius rei v̄ritatē velut ad distinguēdas v̄ritatis differētiās: si nullā ab ip̄is reb⁹ assumūt diuersitatē. **A** Nāq; vix p̄cedūt nullā eē d̄m̄ā inter v̄ritatē volūtatis: z eā q̄ d̄ actōis: aut alii⁹ cui⁹ alioz. **A** Improbe hui⁹ vel illi⁹ rei esse dicat: qm̄ illa nō in ip̄is reb⁹ aut ex ip̄is aut p̄ ip̄as in q̄b⁹ eē dicat h̄z s̄nt eē: h̄ cū res ip̄e fm̄ illā s̄nt q̄ sp̄ p̄sto ē his q̄ s̄nt: sicut debēt: tūc d̄ hui⁹ vel illi⁹ rei v̄ritas: vt v̄ritas actōis volūtatis quē ad modū dicat tēp⁹ hui⁹ v̄l illi⁹ rei: cū vna z idē sit tēp⁹ oīm: q̄ s̄nt ī eodē tpe s̄nt: est nō eēt h̄ v̄ illa res nō min⁹ eēt idē tēp⁹. **N**ō ei dicat ideo tēp⁹ hui⁹ vel illi⁹ rei: q; tēpus est in ip̄is reb⁹: sed q; ip̄e s̄nt ī tpe. **E**t sicut tēpus p̄ se consideratū nō dicat tēpus alicui⁹: sed cū res que ī illo sunt: consideram⁹: dicim⁹ tēpus hui⁹ vel illi⁹ rei: ita s̄ma v̄ritas p̄ se subsistēs nullius rei est: sed cū aliqd̄ fm̄ illa ē: tūc eius dicitur veritas vel rectitudo.

Explicit liber de veritate.

Incipit liber beati Anselmi archiep̄i catuariensis de similitudinibus: de diuisione voluntatis.

Voluntas tri-
pliciter intelligit̄. **V**olūtas eteni⁹ dicat̄ illd̄ anime instrumentū: quo vult: affectō eiusdē instrumentū. **A**ffectio dō est affectio instrumentū volēdi. **H**ec volūtas q̄ dicat̄ affectio: est ad tēpus q̄si sopita: q; est eoz que mēs nō memorat: sed mox vt ea recollit z instrumentū volēdi appetit. **I**te volūtas dicat̄ velle vel vsus ipsius instrumentū. **S**imilitudo inter mlierē z volūtate **V**oluntas itaq; illa que est instrumentū volēdi. **S**ic est inter deum z dyabolū: quo modo mulier inter suū legitimū virum: z aliquem adulter. **V**ir ei p̄cipit vt sibi cōiugat̄:

De similitudinibus

Adulter vero persuadet: vt et sibi copuletur. Si itaq; se soli legitimo viro coniungat: legitima ē: et ipsa filiosq; legitimos generat. Si ei adultero se iūxerit: adultera ē: et ipsa filiosq; adulterinos parit. Si r̄ ḡ deo impat volūtati: vt societ̄ ipsi soli. Diabolus x̄o ex alia pte suggestit: vt cōiūgat̄ et sibi. Si itaq; se soli dō iūxerit. i. sc̄i sp̄s suggestionē velut semē bonū recepit: sit ei cōiūx legitima: filiosq; legitimos generat: id ē virtutes et opa bona: mor̄ ei ad impium ei⁹ aperiunt oēs aie et corpis sens⁹: et ad implēdū quod p̄cepit deus.

De sensibus anime.

Ipsa nāq; apitur ad virtutum affectionē et ad volendū optanda memoria x̄o ad memorādū memorāda: cogitatio ad cogitādū cogitāda: intellectus ad discernēdū qd sit volendū vel memorādū: siue cogitandum. Animus q̄ ad caritatē erigit̄: ad humilitatē deponit̄: ad patientiā roborat̄: ad alias virtutes generandas aperit̄.

De sensibus corporis.

Similiter et corporis sensus aperiunt ad impium ei⁹: vtz visus ad recte videnda: audit⁹ ad audiendū dī x̄ba: gust⁹ ad gustāda: odorat⁹ ad odorāda: tact⁹ ad tāgēda. Oclī q̄ ad vidēdū et plorādū. Os ad bñ loquēdū. Man⁹ ad recte opandū: pedes ad ambulandū quo debent. Sicq; vna sola volūtas: postq; dei volūtati ē iūcta: tot virtutes generat et opera bona.

De obedientia.

Huius at volūtatis affectio siue vsus obediēs volūtas vel obediētia dicit̄: qz dei volūtati obediēs eā habet aduocatā: si q̄rat̄ cur hoc vel illd velit. Et si hec volūtas q̄ dicit̄ instrumētū volēdi dyabolo se iūxerit: eius recipiendo suggestionē velut inordinatū semē adultera mater effecta filios adulteros: id ē vitia et opa mala ge-

nerat: vniuersos ei hoīs sensus claudit ad ea q̄ p̄cipit de⁹: p̄dit: ad ea q̄ iubz dī abolus ipsa nāq; p̄s apitur ad affectōz vitioz: et ad ea volendū: ac deinde hominis sensus apit ad ipsa p̄petrandum.

De inobedientia et p̄pria volūtate

Huius x̄o affectio siue vsus inobediēs volūtas vel inobediētia vel etiā p̄pria volūtas dicitur: p̄pria q̄p̄e volūtas ē que dei volūtate sibi aduocatā habere nō pōt: vt si q̄rat̄ cur h̄ vel illd velit: respōdere x̄aciter non valet: qz et de⁹ vult et h̄ velit. Affectō at siue vsus ille ex dyabolica nascens suggestionē dei volūtate sibi aduocatā non p̄t habere: vtrāq; igit̄ volūtas ē p̄ opa

Un p̄pria volūtas: que qz a dī volūtate poro puat̄: ob h̄ p̄pria recte noiat̄. Hec at p̄pria volūtas: supbia ē illa: quā initiū oīs pcti scriptura nūcupat.

Supbia idē vocat̄: qz sup̄ quam debeat gradif̄. Supbia namq; supgressio dicit̄. Propria itaq; volūtas: qz dei volūtati nō subicit̄: sed sup̄ eā extollit̄: ob h̄ recte supbia dicit̄. ipsa q̄ oīs pcti est initiū: qz ex ea nascit̄ oē pctm̄: et quō homo illā habz a se: nec volūtate dei quā seq̄tur vult habere sup̄ se ip̄o deo aufert: qd p̄p̄e et singularit̄ dicit̄ h̄.

Solus at d̄s q̄cqd vult: d̄z velle p̄pria volūtate: ita vt aliā quam sequat̄ nō habeat sup̄ se. Cū igit̄ tur hō vult aliqd p̄ p̄pria volūtate: dō aufert q̄si suā coronā: sicut ei corona soli regi cōpetit: sic p̄pria volūtas dō soli. Et sicut regē aliquē inhonoret: q̄ suam coronā ei coronato auferet: sic hō inhonorat deū: q̄ aufert ei p̄pria volūtatis p̄uilegiū: habēdo qd ille debet habere solū: sicut p̄pria volūtas dei fons ē et origo totius boni: ita p̄pria voluntas hominis toti⁹ est exordium mali.

Similitudo inter p̄pria volūtate et fōrē

Hec enī est velut fons q̄daz: q̄ in

Libri Ambrosii Anselmi

tria capita diuiditur: e quibus riuus diuersi
innumerales demant: quod locis in quibus
dā ab inuicē sepantur: aliquibus duo et
duo: vel plures pluribus coniungant. Ita quod
propria uoluntas in genera tria diuiditur: e quibus
uita diuisa et sine numero nascitur quod aliquis in
hoīe se diuisa: quoniam duo uel plura iun-
cta.

De tribus generibus proprietatis
Propria namque uoluntas aut est in de-
lectatione: aut in exaltatione: aut in curi-
ositate.

De delectatione.
Delectationis genera sunt duo principa-
lia: unum exterius in quibus corporis sensibus: al-
terius interius in anime affectionibus.

Sunt autem corporis sensus (corporis sensibus)
sensus uisus: auditus: gustus: odoratus
et tactus qui ideo sensus dicuntur: quia per eos
exteriora sentiuntur: per uisum enim forme et co-
lores: per auditum soni: per gustum saporos: per
olefactum odores: per tactum dura uel mollia
calida uel frigida: aspera uel leuia: grauiora
uel leuia sentiuntur. Horum autem sensuum sensuum
delectatio rari est bona: sepius uero
mala. Bona etenim est cum dei uoluntatem
sibi aduocatam habet: mala uero cum eam
sibi aduocatam habere non potest.

De generibus delectationis male.

Huius autem delectationis male ge-
nera sunt triginta et unum: e quibus
quinque sunt simplicia: decem dupli-
cia. Alia decem triplicia: quoniam quadruplicia
unum uero ex quinque partibus constat.

De simplicibus generibus.

Quoniam itaque sunt simplicia: quia ple-
rimumque delectatur per se unumquodque quoniam
sensuum. Aliquis enim solus uane
delectatur uisus: ut in concupiscendo equos
certatim currere: aut accipitres volan-
tes alias aues cape. Aliquis solus auditus
ut cum hominem delectat ad aurem suam dum u-
lam percutere: quia eam audit dulciter sonare
Aliquis solus gustus: aut in comedendo mel
imoderate non tamen uisum delectabile. Aliquis
solus olefactus: ut cum aliquis defert fenicu-
lum naribus suis suspensum ut sibi suauiter re-

doleat. Aliquis solus tactus: ut cum aliquis
imoderate refectum contrectare oblectat
ueterem suum.

De decem duplicibus
Ecce uero sunt duplicia: quia plerimumque
delectantur simul duo et duo idem
sensuum. Aliquis enim cum delectantur

uisus et auditus: ut cum nimis delectando
canes bestias insequi uidentur: et clamare
post ipsas audiunt. Aliquis uisus et gustus
ut cum maiori delectatione uinum limpidi-
ssimum conspiciat saphirino cypho: et bibitur.

Aliquis uisus et olefactus: ut in uidentur sit
et olefaciendo nimis rubentes rosas. Ali-

quis uisus et tactus: ut in conspiciendo et con-
planando aliquem munitur albu.

Aliquis
auditus et gustus: ut cum aliquem sic libere
delectat: ut inter labia sua sonitum quen-

dam pulsando facit. Aliquis auditus et ole-

factus: ut cum aliquis bibendi uoluntate dele-
ctat auscultare mustum: ebulliens applicata
aure: et eius odorem naribus attrahere. Ali-

quis auditus et tactus: ut cum aliquis nimis de-
lectat citharam resonantem audire: et eadem
percutiendo tangere. Aliquis gustus et olefactus

ut cum imoderate eduntur galline: pipe ci-
mino diligenter perdit. Aliquis gustus et ta-
ctus: ut cum gulositate madentur sic ma-
turo: dulces ad edendum: et leues et molles
ad tangendum. Aliquis olefactus tactusque: ut

cum unguento bene oleti quod unguis.

De triplicibus
Ecce quod sunt triplicia: quia (triplicibus)
sepe terni et terni delectantur corporis
sensus supradicti. Aliquis enim com-
delectantur uisus auditus et gustus: ut cum nimis ui-
de celeritate eduntur: quod quasi nix candida
videntur: sponteque manibus et dentibus sic at-
tendantur: ut resonare audiant. Aliquis uisus et

auditus et olefactus: ut cum aliquis in ortu resi-
det: ut uirides herbas aspiciat: fabulas
audiat: flores olefaciat. Aliquis uisus au-

ditus et tactus: ut cum mulier speciosa dele-
ctationis causa conspiciat: luxuriosa loqui au-

ditus: et in te tangit. Aliquis uisus: gustus et ol-

factus: ut cum aliquis delectat inspicere uinum
herbis confectum: cintillare: bibere: et olefa-

De similitudinibus

cere. Aliquā vis^o et gust^o et tact^o: vt cū ali-
quā est saturat^o racemis: vineā tñ deabu-
lar: vt quā pulcre i ea racemi depēdeāt vi-
deat: et hos atq; illos p̄rectās degustat.
Aliquā vis^o et olefact^o et tact^o vt cū diu ni-
mis lilia p̄spicit: olefacit: tangit. Aliquā
audit^o gust^o et olefact^o: vt cū diuites de-
lectāt ceruos i siluis clamātes audire q̄-
rūdā iā captorū carnes pipe p̄ditas inte-
riz edere. Aliquā audit^o gust^o et tact^o: vt
cū aliq̄s i balneo residēs fabulas audit
edit: bibit aq̄ tēpo: et circūq; tāgit. Ali-
quā audit^o olefact^o et tact^o: vt cū aliq̄s cā-
tilenas audit: duz i lecto molli^o strato
descit: vbi et herbas sp̄sas olefacit. Ali-
quā gust^o olefact^o et tact^o et cū nocte ma-
diurnē immoderate poma sapida odife-
ra mollia.

Quādruplicib^o.
Aliq̄s dō quādruplicia sūt qz plex-
q̄s sūt q̄terni delectā. Aliquā de-
lectant siml^o vis^o et audit^o et ole-
fact^o: vt cū i nuptijs ludi vidētur: cātile-
ne audiunt: cibi et pot^o deliciofi sumūt
eorūq; odor sentit. Aliquā audit^o gust^o:
olefact^o et tactus: vt cū in nocte nihil ibi
videf quo delectat vis^o: s̄ cū auditu: gu-
stu et olefactu delectat: et tact^o: vt cū spō-
sus et spōsā amplexat: aut aliud ab alio
libidinoſe tāgit. Aliquā gust^o et olefactus
tactus et vis^o: vt cum ibi nihil delectabile
auditu audit: s̄ assūt alia q̄b^o ceteri sen-
sus q̄sq; suo mō delectatur. Aliquā olefa-
ctus et tactus et vis^o et auditus: vt cū ibi
nihil gustat: s̄ flores ibi asp̄sos delectat
p̄uiuas olefacere tāgere insp̄icere diuer-
sos musicoz sonos auscultare. Aliquā ta-
ctus vis^o auditus et gustus: vt cū ibi ni-
hil habet quo delectet olefact^o: sed tñ
q̄bus ceteri quatuor: sens^o condelectantur.

Ultimo genere delectatōis male.
Huz at ex quāq; p̄tibus p̄stat: qz
quāq; delectant siml^o hi oēs cor-
porū sens^o. Aliquā ei delectat ho-
minē dom^o interius ornatā conspicere:
ebrios i ea decātātes audire: ibidē et ip-

sū de comib^o deauratis potare: et flores
p̄ domū disp̄sos olefacere: ip̄os v̄l cor-
nua v̄l alia tactu cōtrahere delectabilia
Trigita vtiq; et vniū genera sūt delecta-
tōis ad quāq; corp̄is sēsus p̄tinentia: qui-
bus trigita et vno delectant mōis: ex q̄-
bus duplicia simplicib^o sūt peiora du-
plicib^o: triplicia triplicibus: quādruplicia
quādruplicib^o: illd q̄b ex quāq; p̄tibus con-
stat. Q̄to eni p̄les sēsus i delectatōe so-
ciant: tāto ip̄a delectatō peiorat. Attñ
aliquā peior ē vni^o q̄ oim sil^o delectatio.

Srauius ē eni detractatōez libeter
audire q̄ flores pulcros asp̄icere:
tāgere: olefacere: in tēa bibere semel aut
bis plusq; est necesse aliq̄ otiosū d̄bu-
audire. S̄z i eodē parib^o ve p̄tis peius
est p̄les q̄ pauciores sens^o delectari: pe-
ius ē eni delectari visu et auditu inhone-
sti ioci: q̄ visu tñ: aut auditu tñ. Item
peius ē immoderate delectari gustu: et
olefactu pot^o confecti: q̄ tñ gustu: aut
tñ olefactu alicui^o deliciofi cibi. Itaq;
ex ill^o trigita et vno generib^o delectatōis
alia sūt mala: alia peiora. Mala in quib^o
pauciores delectant sens^o: aut si fu-
erint p̄les oblectant in leuiozib^o. Peio-
ra in quib^o delectant: aut si fuerit pauci-
ores: in grauiozib^o delectant. Tot igit^o
et talia sūt genera delectatōis: q̄ delecta-
tur q̄sq; sēsus corp̄is.

Aliis dō q̄ delectat aia: genera sūt
multo p̄la. Quicq̄ eni extiores sē-
sus sentiūt: sentiēdo aie inuūt: q̄le sit il-
lud q̄ sentiūt vtiq; q̄litate rei rep̄senta-
uerūt sibi: et q̄ sentiebāt sentire omise-
runt: delectāt aiaz idē cogitare: et totidē
mōis q̄t sibi sēsus rep̄sitaere. Sicut ei
sens^o singlos aut binos: aut ternos: aut
quāternos: aut siml^o oēs delectat illd v̄l il-
lud sentire et aie rep̄sitare: ita et aiam de-
lectat cogitare: qz sens^o eisdē mōis illud
v̄l illd sēserūt: sentiēdoq; sibi rep̄sitaere-
rūt: sed si sēfisset rep̄sitare possent. Tot
mōis delectāt aiaz cogitare q̄t sibi sēsus

Liber Anselmi

valent representare. Nunquā enim vis⁹ representavit ei domum auream totam quā nō vidit. Nec audit⁹ sonū toto mundo diffusū: quā nō audit. Nec gust⁹ panē melle dulciore: quā nō gustavit. Nec olefactus vinū balsamo fragrantū: quā non olefecit. Nec tact⁹ indumēta lanea lineis leuiora: quā nō tetigit: nec alia multa ei reputauerūt sensus: quā nō senserunt: si sensissent: representare possēt. Et tū ad hū aut alia hūmōi inania imaginari delectat aut si sens⁹ sensisset: ei quā singuli aut bini aut trini aut quaterni aut similes oēs representassent. Sūt et alia delectatōis genera: quā nec sens⁹ valēt ei representare: nec ipsa per imaginatōem cogitare: vt cū in superbia delectat sine oī imaginatōe. Hanc etenim sens⁹ nō valēt illi representare: quā nec visus potest discernere: vt sit alba vel nigra: nec audit⁹ an sit sonora aut rauca: nec gust⁹ an sit dulcis vel amara: nec olefact⁹ an sit redolēs vel vetida: nec tact⁹ an sit mollis vel dura: leuis vel aspera: calida vel frigida. Ipsa quā aīa nō valet imaginari: vt sit superbia sit talis aut talis: quā est in exaltatōe solius cogitatōis. Ad hō igitur plura genera sūt delectatōis quā aīa delectatur: quā illi⁹ quibus quāque corporis sens⁹ oblectant: quā et eadē delectat illa memoria: quā illos sentire et totidē mōis quā tibi representare: et alia imaginari quā illi sibi non reputauerūt: quā nūquā senserūt: si sensissent: representare possent: et quāda cogitare: quā nec illi potest sentire: nec ipsa per imaginatōem cogitare: si simpliciter sine oī imaginatōe.

De quāque generibus exaltatōis
Exaltatōis autem genera quādecim: e quibus quatuor sūt simplicia: sex duplicia: quatuor triplicia: vnū vero quadruplex.

De quatuor simplicibus
Quatuor itaque sūt simplicia: quā est exaltatio aliqui in sola opinione: vt si quis opinetur se esse dignū pontificatu: nec tū velit fieri episcopus. Aliquū in sola voluntate: vt si velit fieri episcopus: nec tū opinetur se esse

dignū episcopatu. Aliquū in sola locutione: vt si iactet se esse dignū: nec tū velit fieri: sciens esse indignum. Aliquū in solo opere: vt si quis infirmus per ignorantiam assideat iuxta regē

De sex duplicibus.

Sexto sūt duplicia quā aliqui extollit hō in opinione sibi et voluntate: vt cū poratu aliquo se esse dignū estimat: vt hoc vult: vt porci fiat. Aliquū in opinione et locutione et nō in voluntate: vt cū aliquis aliquā nō vult plationē: quā sibi offerit: et ex hoc ipse se attollens meliore se alius arbitrat: et inde se iactat ita tū ne autat. Aliquū in opinione et opere: vt si aliquis se estimat dignū sedere iuxta episcopum: et alibi per ingratiā assideat iuxta eū. Aliquū in voluntate et locutione: vt cū aliquis volens episcopatū iactat inde se esse dignū: licet se sciat esse indignū. Aliquū in voluntate et opere: vt cū aliquis in conuiuio vult residere superiori loco et ibi se iugerit inuitate nullo quā dignū se estimet loco tam alto. Aliquū in locutione et opere: vt cū platur aliquis aliquā in se fragilitatē vidit: ob quam si honeste posset ipsam plationē desereret: et cuius in verbis et actibus suis quāda excellētia ostendat: ne ipsa eius fragilitatē quis auertat

De quatuor triplicibus.

Quatuor autem sūt triplicia: quā aliqui delectat hō in opinione et voluntate et locutione: vt cū dignū se platione estimat: et ea vult: et inde se iactat. Aliquū in voluntate et locutione et opere: vt cū oīno quā vult plationē habere: fingit verbo et opere et actu dignū se esse: quāuis sciat se indignū. Aliquū locutione et opere et opinione: vt cū aliquis licet iactet dignū se esse platione: et ea libētius agat quibus dignū videat esse: et hoc idē arbitretur de se: nō vult tū plationē habere: vt factior iudicetur esse. Aliquū in opere et opinione et voluntate: vt cū prelati subditos opprimit imoderate vt suā plationē quā dignū se estimat esse quādiu vult possidere sine villo obstaculo habere possit.

De vno quadruplici.

De similitudinibus

Uñ est q̄druplex: qz plerūqz se hō i opinioe z volūtate z locutōe z ope: vt cū laude dignū se effiat: z eā appetit: z ipe se laudat: z q̄dā magna opef: vt laudē acq̄rat. Quidecī itaqz sūt extollētie genera: q̄tuor simpliciā: q̄ sūt mala. Sex dupliciā: q̄ sūt peiora. Quatuor tripliciā: q̄ sunt pessima. Unū hō q̄druplex: qd̄ cetis oib⁹ pei⁹ ē. Quāto ei i plib⁹ hō extollit: tāto excellētia ipa peiorēf. Itē sciēdū qz solt⁹ ope ris excellētia: q̄ sp̄ ē p̄ ignorātiā ē mala. Solt⁹ at̄ locutōis peior. Solt⁹ hō opimōis pessima. Solt⁹ aut̄ volūtatis oibus alijs peior. Stultū est ei cū aliq̄ vil p̄sona p̄ ignorātiā affidet iuxta dignam. S̄ stultius est cum inde se iactitat dignā. Stultissimū hō cū huic se estimat dignā. Multo at̄ stulti⁹ cū vult residere iuxta eā: cū sciat se inde eē indignā. Contra eā excellētiā q̄ est i ope ipe deus ait. Lū inuitatus fueris ad nuptias: recūbe in nouissimo loco. Cōtra hō eā q̄ est i locutōe. Salomō dicit: laudet te alienum z nō os tuū. Cōtra eam q̄ est i opinione ap̄s ait. Noli altij̄ sape s̄ time. Contra eā vero q̄ est i volūtate dñs itēz dicit discipul̄ suis. Qui voluerit inter vos primus eē: erit v̄t̄ suus. Cōtra hō extollētie genera itē ipe dicit. Ois q̄ se exaltat: humiliabit: z q̄ se humiliat exaltabitur.

De curiositate.

Curiositas est studiū p̄scrutādi ea q̄ sciri nulla ē utilitas. Hui⁹ at̄ sedeciz sūt genera e q̄bus q̄nqz sūt simpliciā. Sex dupliciā. Quatuor tripliciā. Unū hō q̄drupliciter.

De quinque simplicibus.

Quinqz itaqz sūt simpliciā: quia aliqñ curiositas est i sola cogitatione: vt cū aliq̄s studiose cogitat: quōd alteri⁹ secretū scire valeat. Aliqñ in verbo: vt cū illō curiose interrogat. Aliqñ in actu: vt cū circa illū deābulat: qñ aliq̄ q̄rat: si forte qd̄ querit iudicio aliquo co

gnoscere valeat. Aliqñ in visu: vt cū sol licite p̄siderat: quo ille intēdat: qd̄ agat quō sedēdo: stādo: ambulādo: vel aliq̄ alio mō se habeat. Aliqñ i auditu: vt cū intēte auscultat qd̄ ille de illo aut alius de illo dicat. ¶ De sex duplicibus

Sex hō sūt dupliciā: qz aliqñ est in hōboz actu: vt cū ei amicabilem alio q̄tur: z interim ei aliq̄d opaf: vt cū sermonib⁹ blādīs cuz fuitio qd̄ ei facit extorq̄at ab eo qd̄ querit. Aliqñ i hōbo z visu: vt cū aliū rogat vt eū se cū aspiciat dicēs. Putas ne iste ita vel ita ageret: nisi tal̄ v̄l talis essz. Aliqñ in hōbo z auditu: vt cū ante eū vadat: z venit auscultare ea que dicit. Aliqñ in visu z auditu vt cū curiose q̄ agit p̄siderat z studiose q̄ dicit auscultat vt p̄ h̄ secreta q̄ querit aḡscat. ¶ De q̄tuor triplicibus

Quatuor at̄ sūt tripliciā: qz aliqñ est in hōbo z actu z visu: vt cū aliq̄s enumerat z mēsurat z p̄sident rat q̄tū sol vel luna distent a terra: vel q̄ magna sint ipa lumina. Aliqñ i actu visu z auditu: vt cū aliq̄s se occultat cā vidēdi z audiēdi alioz secreta. Aliqñ in visu z auditu z hōbo: vt cū iuxta vias residet: vt videat trāseūtes audiat: z interroget rumores. Aliqñ i auditu z hōbo et actu: vt cū cā audiēdi z interrogandi futura: demonib⁹ sacrificat.

De vno quadruplici.

Uñ hō est q̄druplex: qz aliqñ ē in visu z auditu z hōbo z actu vt cū aliq̄s intuet̄ z auscultat: quos p̄siliari cōspicit z de q̄b⁹ suspiciat aliq̄d mali: vt z cōsiliū eoz quos quō aḡscere possit accedēs ad eos q̄rit: an viderit aliq̄d q̄ se circa eos p̄didisse fingit: z interea inspiciēdo auscultādo circa eos q̄rit q̄ nufq̄ perdidit. ¶ De generib⁹ curiositatis

Tē curiositatis ḡna. xx. z. viij: e q̄b⁹ tria sūt simpliciā nouē dupliciā. decē tripliciā: q̄nqz q̄drupliciā: vñ hō ex q̄nqz ptib⁹ p̄stat. ¶ De trib⁹ simplicib⁹

Quia sunt simplicia. Quia alii quoniam curiositas est in solo gustu: et cum defert piscis alicui pisci comedat: et paulatim ipsa consumperit: degustat cuius saporis sit piscis. Aliquoniam in olefactu ut cum eum nasu suo apponit: ut sciat cuius odoris sit. Aliquoniam in tactu: ut cum aliquis pannum videns novum pretercat solammodo ut sciat utrum sit asper vel levis: an grossus siue subtilis.

De nouem duplicibus.

Nouem vero sunt duplicia: quoniam alii quoniam est in gustu et visu: ut cum quis degustat ferculum sibi appositum antequam presumperit primum: et interim considerat si his que residet iuxta eum melius habeat ferculum. Aliquoniam in gustu et verbo: ut cum illud degustat: et an pipere conditum sit interrogat. Aliquoniam in gustu et olefactu: ut cum degustans olefacit. Aliquoniam in gustu et tactu: ut cum gustu scire querit an sit sapidum: et tactu an sit calidum: frigidum vel tepidum. Aliquoniam in olefactu et visu: ut cum quis dum legat herbam iuxta incognitam inuenit et a legendo cessans eam: si nasu suo apponens olefacit: diuque intuens eam studet agnoscere que sit. Aliquando in olefactu et verbo ut cum ea olefaciens querit ab alio que sit. Aliquoniam in olefactu et tactu: ut cum ea olefacit: et contrectat ut sciat utrum sit mollis an dura: leuis vel aspera: quod totum non ideo facit ut sibi necessaria sit: sed tamen ut sciat: que vel qualis sit. Aliquoniam in visu et tactu: ut cum quis veniens ante mensam ubi est præsensus: mox subleuata mappa que panis est cooperitus intuet an sit candidus: et eum contingit. et cum eum non discooperit sed interrogat an calidus vel ex quo coctus sit: et eum cooperit præsensus et primum ut sciat an sit calidus.

De decem triplicibus.

Decem vero sunt triplicia: quoniam alii quando est in visu aut verbo et gustu: ut cum alicubi quis residens: et ante se positum cibum deferri videns statim assurgit: et intuens cuius coloris sit: que-

rit etiam quis positus sit: et degustat an bonus sit. Aliquoniam in visu et verbo et olefactu: ut cum eum non degustat sed olefacit: interrogat considerare qualis sit. Aliquoniam in visu et verborum tactu: ut alicui comedenti deferre cibum inter duas scutellas: et antequam finierit quod primum edebat: scutellis aptis quis ille sit cibum considerat: et an bene sit coctus: inuestigat: et est contingit an calidus seu frigidus sit agnoscit. Aliquoniam in visu et gustu et olefactu: ut cum de eo nihil interrogat: nec eum pretercat: sed est curiosus eum videre: et eum degustat et olefacit. Aliquoniam in visu et gustu et tactu: ut cum de eo nihil inquit: nec eum olefacit: sed cum curiositate videndi eum degustat: et pretercat causa que dicitur. Aliquoniam in visu et olefactu et tactu: ut cum de eo nihil inquit nec eum degustat: sed tamen intuet olefacit atque pretercat. Aliquoniam in verbo et gustu et olefactu ut cum aliquis conuatiat supuenit: et an cibi et potus que habent sint boni querit: et quod sciam degustans alios olefacit. Aliquoniam in verbo et gustu et tactu: ut cum non facit eos sed panem contrectat aut alios cibos. Aliquoniam in verbo et olefactu et tactu: ut cum de eis nihil interrogat: sed tamen degustat olefacit et pretercat.

De quinque quadruplicibus.

Quinq; vero sunt quadruplicia: quoniam alii est in visu et verbo et gustu et olefactu: ut cum aliquis de ambulans nudinis: has vel illas merces considerat: cuius hec vel ille pretercat sunt inuestigat: vna vel poma vel alios fructus degustat olefacit: pipem vel ciminum: vel alia bene oleria hoc totum ea tamen faciēs de causa: ut sciat que vel qualia sint ista vel illa. Aliquoniam in visu et verbo et gustu et tactu: ut cum supradicta facit excepto quod nihil ibi olefacit: sed merces contrectans voluit et euoluit. Aliquoniam in visu et verbo et olefactu et tactu: ut cum ibi nihil degustat sed alia facit supradicta. Aliquando in visu et gustu et olefactu et tactu: ut cum non requirit cuius hec vel illa sint pretercat. Sed cetera que diximus facit. Aliquoniam in verbo et gustu et olefactu et tactu

De similitudinibus

vt cū nō est curiosus videre: qz sepi⁹ vidit talia: s̄ cetera facit supradicta.

De ultimo genere curiositatis.

Quam vero ex p̄tibz p̄ssit qn̄: qz: qz aliqñ est in visu z verborz gustu z olfactu z tactu: vt cū curiose ad hec vel ad illa oculos cōuertit. z cetera omnia que sup̄ diximus facit. **Quadragesima itaqz quatuor: curiositatis sūt genera e quibus octo sūt simplicia: quindecim duplicia: quatuordecim triplicia. Sex quadruplicia: vnū dō ex qñqz p̄tibz p̄stat.** **Hec autē tam multiplex curiositas q̄ et exaltatio z delectatio de quibus superior diximus oēs ex pp̄ia voluntate nascunt̄.** **Nisi enī homo pus habuerit voluntatem delectandi vel inuestigādi curiose: que nulla ibi est vtilitas: scire nūq̄ delectabitur vel extollet̄: vel curiose inutilia scrutabitur: sed cū horz vitiorū mala p̄cedit voluntas secunt̄: z ipsa ita nascunt̄ ex ea.** **Ex his vero alia omnia: et delectatione enī nascit̄ luxuria: adulterium: fornicatō: inmunditia: vētris ingluuias: ebrietas: z alia huiusmodi vitia.** **De exaltatōe dō inanis gl̄ia: invidia: iracundia: z auaricia: z alia similia.** **De curiositate autē in q̄tudo: susurratō: detractione. z cetera alia.** **Quia dō in familia pp̄ie voluntatis existūt: z exequendā exercitiū magnū faciunt illi volūtati: velut cuidam domine obediūt.**

Propterea nanqz voluntas ē velut quedā adultera regina: q̄ se cutdam regi adultero cōiunxit: ex quo etiam tres filios habuit. **Ex his vero tribus tot alij filij z nepotes sūt geniti: itaqz multiplicati vt numerari nō p̄nt omnes autē in familia illius regis z regine cōsistūt: eorūqz iussa quisqz suo mō p̄ficiunt.** **Rex itaqz cū regina ista cuidā alij regi aduersat̄: collectoqz filiorū z nepotum exercitu regū illius aggressus p̄datur.** **Hic autē exercitus sic suos illi⁹ regis iuuabit: z aut p̄les aut vnus vnum**

aut vnus p̄les aggrediatur. **Quoscumqz dō deuincere p̄nt victos z adductos in carcerem tradunt: ex rigētes ab eis q̄ntum nūqz p̄soluere p̄nt: sed oibus affecti miserijs in carcere illo deficiunt.** **Hec autē regina pp̄ia est volūtas oīm inobediētū.** **P̄naqz ideo vocat̄ adultera: qz se parat̄ a deo cui esse deberet cōiuncta: et dyabolo cōiungit̄: a quo deberet eē dissociata.** **Ipe dō dyabolus idcirco rex dicitur: z adulter: qz i hoibus regnās per volūtate pp̄iā aiabus eorū dei videlicet sp̄sis abutef̄: cui post se q̄m pp̄ia voluntas iunxerit ex illius semie: id est p̄uersa suggestionē tria p̄ncipalia vitia. sc̄ delectationē: extollētia: curiositatē concipit: p̄ quinqz corpis sens⁹ velut ea passiens emittit.** **Ex his dō tribus tot alia vitia nascunt̄: sicqz multiplicant̄ vt absqz numero habeant̄.** **Quia dō ex familia dyaboli pp̄ie qz volūtatis existūt: z ex se ip̄is q̄ndam admirandā multitudinem reddūt.** **Dyabolus itaqz pp̄ia voluntas deo regi regū aduersant̄: z p̄gregata vitioz militia regnū illi⁹ hūc sc̄z mūdū aggrediētes p̄dant̄.** **Hec at̄ militia sc̄z humanū gen⁹ inuadit: vt aut vitia p̄la homines p̄les: aut vnū vnū: aut p̄la vnum: aut vnū p̄les: diuersis in locis accipiāt.** **Quicūqz dō sup̄are p̄nt mala cōsuetudine ligatū in infernū detrudūt: vbi ab eo vnūquodqz vitiiū exigit: q̄cqd vnqz p̄ illud cōmisit: qz qz nunqz p̄soluere poterit: nec ei misericordia nunqz deerit.**

Similitudo int̄ pp̄iam voluntatem: z venenosam herbam.

Rursus pp̄ia voluntas cuidaz herbe venenose atqz mortifere assimilatur: quam medicus quidam peritissimus progenie cuiusdā interdixit primis parentibus cōminans: quia si ex ea comederent: leprosi effecti proculdubio interirēt. **At illi p̄cepti ei⁹ obediē noluerūt: s̄ ex eadē herba cōederūt. vñz leprosi effecti leprosa qz filios**

genuerunt: atq; vt modicus eius comi-
natus fuerat mortui sūt. Quorū filij: li-
cet p̄res suos agnouerint herba illa in-
firmatos fuisse: z mortuos seq; ip̄os lep̄-
pucillos z mortuos: eadē cū herbā sup̄-
oēs alias diligūt: indeq; cibos yniuer-
sos suos pdunt: mane quoq; surgentes
ex eadē quasi p̄ medicam ero accipiūt:
sed z somnū sero capturi sūt faciūt. Hi
igit̄ qm̄ sūt demētes oīs q̄ audit aduer-
tere p̄t: sed nec min⁹ demētā: qz p̄pā
volūtate vtūtur. Ipa est enī herba dya-
boli venenosa suggestione venenata: z oī-
bus eis vtentib⁹ pestifera. Hāc de⁹ qui
nris pie medetur pctis p̄mis humāi ge-
neris pentib⁹ inēdixit: cū eos comedere
p̄mū sub mortis p̄minatōne phibuit q̄
qz p̄ceptum ei⁹ trāsgressi ex eo cōcederēt
mox pctōres z i aīa mortui postq; alios
pctōres genuerūt z ip̄i carne mortui sūt
hoies tñ eadē volūtate p̄ cetis diligunt
z eā inmiscēt oībus pene q̄ agūt: nihilq;
istis demētī⁹: q̄ nihil vtuntur sua morte
libentius.

Ostensio q̄ omnia vitia p̄pe zc̄
Hic deniq; p̄pāe volūtati post-
q̄ suā in hoīe sedē p̄struxit: alia
vitiōz seruiūt quasi milites ter-
ras tenentes. Alia velut p̄ solidatis mi-
litātur. Illa etenā vitia q̄si terras tenen-
tes ei obediūt: q̄ p̄ seip̄is i homīb⁹ cōsi-
stūt: vt adulteriū. Qui enī adulteratur
h̄ ea solū facit de cā: qz eū vitiū ip̄m de-
lectat. Illa x̄o seruiūt ei velut militātes
p̄ solidatis que sūt in hoīe p̄ alijs vitijs
vt cupiditas p̄ciosarū vestiū p̄ gloriā i-
ant nemo ei p̄ciosas vestes nisi ad ina-
nē gloriā querit. Itē vitiū aliqñ huic ali-
qñ illi vitio fuit: vt auaricia aliqñ ven-
tris ingluuiei: aliqñ exultatōi. Rur⁹ ali-
qñ alterz altī cedit: vt luxuria glorie ina-
ni. Aliqñ enī luxuria repellitur: ne laus
cōcupita pdatur. Pia x̄o siue h̄ siue il-
lo mō p̄pe volūtati: dyabolo quoq; fa-
mulātur e quib⁹ in hoīe tribus mōis p̄-

creata nascūtur. Dyaboli ei suggestione
z carnis delectatōe sp̄s qz cōsensu vni
quodq; vitium conseruatur.

Similitudo inter suggestionem: z de-
lectationem: z consensum: z canem.

E his igitur trib⁹ suggestione vt
delicet delectatōe z p̄sensu. Su-
gestio est velut canis p̄deros⁹
Delectatio vt leuis z acer cattulus. Cō-
sensus at̄ q̄si canis fortis z imens⁹. P̄de-
rosus etenā canis cū quēpiā iuxta se trā-
seūtē audierit semel vel bis post eum
latrans statim quiescat. Si tamē ille viā
suam in directum tenuerit. Si vero re-
spiciēs instigauerit eū. Canis quoq; la-
trando licet nō mordeat inseq̄tur eum.

Cattulus leuis z acer instat acriter: et
nisi cito repucillus fuerit: acrius mordeat
fortis vero canis z immēsus z fortis in-
stat: z nisi magna vi obruatur: homines
stragulat. Quare p̄derosus canis nec
est respiciendus. Cattulus x̄o mox rep-
cutiendus. Canis aut̄ viriliter obuēn-
dus.

Similiter at̄ si peccati suggestio ani-
mū pulsat: qui ab amore p̄nitium tendit
ad eterna: mox eū deserit: si intentionez
suā tenuerit firmis. Si at̄ ad eā attēdēs
in se recepit z cogitādo q̄si eā incitando
reuoluerit et ip̄a sepius eū infestat q̄uis
nō vulneret dū nō est suggestio sola: sed
si diutius eā replicauerit ponderos⁹ ca-
nis in cattulum: trāsit suggestio in dele-
ctationē: que acriter instat: z nisi cito re-
icitur aīam vulnerat. Quare mox vt in-
uenire cepit debet eā repellere aīa spon-
sa christi cogitans quia magna est igno-
minia illi vt in eius conspectu aparet
sedata delectatōne tam turpi: nisi enim
repulerit delectationem: cattulus trāsit
in immensum canem: id est delectatio in
consensum transit q̄ si arripens animā
eam nō magna vi obruatur occidit: sed
mox vt ceperit aduentare: debet eum a-
nima magna vi obruere: id est immen-
so terrore mortis eternę in se destruere.

De veritate

Suggestioni & ne attendam? delectati
one mox repmami? cōsensū fortit obrua
mus: sicq; cor nrm studeam? custodire
vt nec vna supflua cogitatōe dyabolus
illud valeat violare.

Silitudo inter cor humanū z molen
dinum. zc.

Quod ei nrm sile est molēdino. sp
molētū. quod dñs quidā cuidaz
fuo suo custodiendū dedit: p̄ci
piens ei vt suā tñ annona: vcz frumen
tū: aut ordēū: vltra auenā in ea molat
z ex eodē qd moluerit z ip̄e viuat: verū
illi suo qdā inimicaf: qui huic molēdio
sp insidiat: qui si qñ illd vacuū inuenie
rit: aut arenā ibi statim. p̄ciat: q̄ illd dis
sipat: aut picē q̄ cogluinat: aut aliquid
qd fedat: aut paleā q̄ tñ illd occupat.
Serrū igit ille st molēdinū suū bñ custo
dierit: dñs su tñ annona in eo molue
rit: mūda ex eo farina egredit iuxta ge
nus annone q̄ int̄molit. Ex eodē at qd
moluerit: z dñs suo fuit: sibi q; ip̄i victū
acquitit. Si vō inimicū suū violare mo
lēdinū suū pmiserit mala ex eo farina p̄
cedit: q; mala ē annona quā molit. Hec
at farina z vehemēter displicz dño illi: vt
fū? ex ea sibi victū sed famē p̄querit: h
itaq; molēdinū sp aliquid molens cor ē
humanū assidue aliquid cogitās. Hoc
de? vnicuiq; hoi suādū tradidit: iubēa
vt i eo voluat illos tñ cogitat? q; ip̄se
sugerit q; cogitatuū: alij vt frumētum
alij vt ordēū: alij vt auena sūt. Cure q̄p
pe vt frumētū sūt q; aia replicat euz in
p̄templatōe posita pure de deo cogitat.
Hi at ordēo assimulant: quib? de x̄tute
i x̄tute quā p̄ qdā labores ascēdere me
ditant. Hi etiā licz sūt boni: min? tamē
supiorib? sūt p̄fecti. Illi vō sē vt auena
quib? hō int̄dit sua deserere vana: bo
ni nāq; sūt z isti s; tñ imp̄ctiores p̄di
ctis. Hos itaq; oēs vult de?: vt h corde
reuoluāt: z ex eis dē sibi victū eternū ac
quirāt. S; q; hoi sp aduersat dyabol?

z sp insidiat cordi illi: q; si aliqñ vacuū
bonis cogitationib? inuenerit: replz
si p̄t malis. haz at malarū: alie cor dis
sipat: vt ire z inuidie. Alie conglutināt:
z coinquināt: vt castrunargie z luxurie.
Alie tñ occupāt vt rane. non nimis no
cive. Hic igit homo si cor suū bñ custo
dierit: sanctosq; bene cogitatus in eo fa
uoluerit: mūda p̄ os x̄ba: velut per fora
mē molendani emittūtur: mūdus p̄ ocu
los visus: mūdus per aures audit? mū
dus p̄ os gustus: mūdus p̄ nares odo
ratus: mūdus p̄ totū corp? tact?: sed ge
nera cogitatonū mūdaz que int? voluū
tur. Ex his aut cogitatonibus mūdus ex
deo eas cogitādo: deseruit z eternaz si
bi vitā acquirat. Si vō dyabolo cor suū
um corrūpere pmiserit: mox vitia p̄ sen
sus p̄grediunt iuxta genera cogitatio
num malarū: q̄ intus voluunt. Hec at
z deo vehemēter displicēt nec hō ex eis
victū sibi acqrit s; mortē. Si ei ad finē
quisq; puenerit q̄tū boni vel mali nūc
moluerit tñ z ad vitam v̄l mortem sibi
p̄paratū inuenerit. Verū sciendū quia
hoz molētū: id ē in hac vita laboratū
tria genera sunt.

Silitudo inter laborantes z molen
tes. zc.

Hec autē velut tres sūt hoies de
mane vsq; ad vesperam manu
molētes: hoz itaq; prim? quic
quid molit i saccū suscipit z abscondit.
Alter vō p̄tem capit: p̄tem i flumē neg
ligētia cadere sinit: p̄tem vō ventus rap
pit. Terci? autē quicquid molit impet?
flumis secū tollit: v̄l v̄etus dissoluit: ve
niēte vespa qñ a labore cessat z fructus
laboris inquir: quid putas singulos
habituos qui farina totam reseruauit.
totū labores suū bene recognouit. Qui
vero p̄tem collegit: inde letatus ē quod
habuit: inde aut mestus q; v̄eto vel flu
mine amisit eo tristior fuit: flumen p̄ se
culi decursu accipitur: vento vō gloria

designatur inanis. **P**olendinū qđ to-
ta die molit pñs labor est huius scđi qđ a
mane vsq; ad vesperā nūq; sunt mane
nobis erāt qñ nati fuimus. **V**espa vero
erit qñ p mortis debitū hīc trāsibimus.
Tepus itaq; pñs est dies quo laborare
debam⁹. vnde in vespa viam⁹ et sicut
mola circūducta ad eūdem sp locum re-
uertit. **S**ic labor iste singulis anis mo-
re solito reiterat. **H**odo nāq; arat. se-
minat. metit. panificat. cōedit. qđ itaq;
qđ ad idē reuertat. **I**n vespa ḡ cū dice-
tur. **V**oca oparios ⁊ redde ill' mercedē.
Letabūt iusti tota farina fuata. v. vita
sua. **A**lij autē qñ non totā seruauerūt in b-
me fecerūt leni tñ q' expte laboris sui de-
um recognouerūt. **V**erum alij q' omne
temp⁹ suū in vanitate ponūt. vt qđ faci-
unt nō ab humana laude abscondūt qñ
omne studium vite sue in decursū flumi-
nis p'iciunt: factū itaq; suā vērō p'mit-
tunt. vnde ⁊ in fate pane vite eterne ca-
rebūt. ve illis ⁊c.

Bonitas vniuscuiusq; fidelis deo
⁊ omnibus bonis sit vtilis.

Diligentior ad studium boni-
tatis qlibz effici' quo fruct⁹ vbe-
rior vñ puenire pbat. **S**ciēdū
itaq; est q' bonitas cuiusq; omni creatu-
re est vtil' ⁊ bona exceptis demonibus ⁊
dānatis hoibus. deo etiā q' null⁹ est in-
digēs: qđ a rōe pdesse videt. hoib⁹ est
vtilis qñ etiā ex vite merito qđ ad eter-
nā bñtūdiem puenit numerus elctōruz
incremētū accipit. **Q**ui q̄sto ampli⁹ cre-
uerit: tāto min⁹ etna retributio iustoz
mox accipiēda erit tūc qđez i corpōib⁹
quā habēt in aiabus. **S**i autē vnusq; qđ
fidel' mox vt hāc vitā deserit corpe siml'
⁊ aia eternā bñtūdinē psequetur omnis
q' hoc videret eius seq' sctitatē p pelle-
ret. itaq; meritū fidei quodāmō videre
tur euacuari. **B**onus itaq; vtil' est his q'
eū dō sūt. qz eoz numerū sua pñtia au-
get. ⁊ illis q' in pñtia sūt vel adhuc fu-

turi sūt pdest. qz locū in illo cetu beato-
rum implet. qz nullo modo in fine vacu-
us eē potest. facit etiā aliud maliciā siq;
dem puerforum excludit exēplo sue bo-
nitatis. **S**oli ac lune bonus homo cete-
risq; creaturis est vtilis. qz in cōsumma-
tione iustoz cōmutabunt in melius. qđ
qd est o' creaturarū. **S**ol q̄ppe sicut
ppheta ait septēmpliciter lucebit: sicut
lux septēz diez ⁊ luna erit sicut sol. **A**lic
creature licet pulcre sūt mutabunt i me-
li⁹ cū illis de⁹ mutabit in statum exinde
nō pmutādū. **A**ngel' quoq; bon⁹ homo
vtil' est. qz se oib⁹ illis amicū facit. **Q**ui
ei mihi amicū acq̄reret: q' me tanq; ipm
diligeret. ⁊ quē tanq; meipm amare ma-
gnas ei grās haberē. **Q**uisq; ḡ bonus
studuerit eē in bonoz amicitia trāsibit.
ita vt vnūquemq; tanq; semetipm ama-
bit. ⁊ omis eū eodē mō charuz habebit.

Tantusq; amor ⁊ tātaq; p̄cordia merit' o-
bus. vt oēs amici vni⁹: sint amici alteri⁹.
Qual' at bon⁹ ⁊ dō sit vtil' videamus.
Dps de⁹ ciuitatē magnā qñdā ⁊ admo-
dū spōsā ad suā glāz edificauit. quā co-
piofa ciuiū multitudine repleuit. **Q**uorū
nōnulli cū ppriā volūtātē poti⁹ eligerūt
facere. qñ sub volūtātē ⁊ ordiatōne dei
remanerēt miserabiliter corruerūt. ⁊ do-
mūs ⁊ edificia magna ⁊ spaciōsa ex pte
vacua remāserūt. **U**t igit' aliq; q' vrbem
magnā fieri ordiasset: q' mltā i ea palla-
tia cōstruxisset. mltasq; māsiōes ad vrbē
edificatōz fecisset: s' habitatores nō ha-
beret. ⁊ oēs q' scūq; potuisset ad se inui-
taret. **S**ic facit de⁹. oēs ei vt ad se veni-
ant ⁊ vt sibi ad sue ciuitatis edificatōez
subueniāt. p̄cat. admonet. mutat bonas
leges pollicēs pacē ⁊ securitatē pmittēt

Cōmendatio superne hierusalem
Ibi nāq; iura legū imobilia op-
time ibi p̄suetudines: ibi ciues nō
ex timore alic⁹ suas occurrāt opes
imo gaudēt vñ palā oib⁹ apparēt. **N**ull⁹
sq; dē ibi icurs⁹ maloz pesti nlla. violēz

De similitudinibus

ria: oisq; rapina pcul inde remota. Pre-
terea locus amen? et magna dulcedie re-
fectus: domus parate: edificia ampla:
diuersi generis mansiones. **Uñ** et ipse do-
minus. In domo patris mei mansiones ml-
te sūt. Et ppha ysaias. **I**srael q; mag-
na domus dei: et q; ingēs locus possessi-
onis ei: magnus et nō hz psumatōz: ex-
celsus et imēsus. **T**enebre ibi nulle luce
indeficiēte circūlucēte ifirmitas nlla: sa-
nitas idefessa nihil incōmodi oia ad nu-
tū. **A**d hanc itaq; edificatōnem inuitat
nos dñs dicēs. **V**enite oēs q; laboratis
et honorati estis et ego reficiā vos. **Q**ui
ergo venire voluerit dī pculdubio quē-
admodū adiutor erit. **Uñ** apłs. **D**eī ad
iutores sumus dei edificatio ē. **I**n boni-
tate q; quicūq; steterit nō solū sibi et omni
creature vtilis erit: sed etiā ipi suo et om-
niū pditor vt diximus bñficiū p̄stabit
Hec etenī ciuitas s̄cta: cui se spōte asso-
ciat. **S**i vel vnus homo defuerit bon-
nūq; pficietur.

Quod bonitas hominis hoibus dānat
et demonibus sit inutilis.

Ntrandū etiā q; sicut bonitas
hois bonis hoibus est ad leticie
incrementū: sic demonibus et hoibus dā-
natis erit ad detrimētū. **D**emonib; nā-
q; et hoibus damnatis s̄ctorū cōsumā-
tio erit interminabilis luctus et eterna dā-
natio. **N**ā cū ipi obtinebūt corpis et ani-
me gaudiū sempiternū: tūc similiter et il-
li ibūt in supliciiū eternū. **D**emonēs
nō latet moīs oibus laborant: s̄ctorū in-
crementum impedire: quō q̄dez donec vl-
timus illoz eis associet nō includent: s;̄
habēt p̄tēz temptādo electos dei q̄te-
nus q; probati inuenient digna remune-
ratōe coronētur: vici dō atq; reprobi p-
benigniter puniātur: vigilemus q; vt sal-
uator admonet: q; aduersator noster cir-
cuit querēs quē deuoret. **I**llū autē deuo-
rat quē sua suggestiōe i malis actib; in-
durat. **N**otādū etiā q; qui bonis alteri

arridet s̄ctis cōsentit q; dō inuidet dy-
abolis. **S**iquidē magis puto ei? salua-
tionē sperādā qui parū boni facit: et be-
nificijs alioz fauet: q; illius qui multa
et inuidet: is etenī cui beneficia aliozum
placēt si damnatus etiā eēt iuste taliter
p̄queri potuisset. **D** vos s̄cti de v̄sa iu-
sticia certe sp̄ letat? sui itaq; si beatitudis
nostre p̄ticeps nō fuero inde dānatōem
accipiam: vnde semp gaudebam.

Similitudo inter deum et quemlibet
regem suos iudicaturum.

Iter saluandos si q̄dem et dam-
nandos sic d̄s discernit quō ex q̄-
dam inter fideles et infideles im-
perij sui. **H**ic itaq; rex p̄parato ex vna
pte et ex alia q̄ddā cōiuiuo nigra carce-
re tenebroso disposuit: q; quoscūq; sibi
fideles poterit cōprobare postq; omēs
p̄gregati fuerint: faciet simul discubere
Quoscūq; autē sibi esse infideles cōiui-
cere poterit: postq; et ipi fuerint p̄grega-
ti in tenebrosum illū carcerē simul faciat
detrudi. **D**ēs itaq; de se inuitat vt quis
fidel: quis vero sit infidelis cognoscat.
Hoz autē fidelij et infidelij qui oēs inui-
tātur alij p̄cedūt: alij subsecūtur. **F**ideli-
um igitē quicūq; vt venerit postq; de eē
fidelis p̄probatu fuerit: datur mixtum
interea sibi donec cōueniāt oēs qui cum
eo sunt cenaturi: vt simul incipiāt omēs
epulari. **I**n fidelij vt venerit q; post-
q; cōiunctus fuerit infidelis eē flagella-
tur interiusq; quo p̄gregētur et alij q; cū
eo in carcerē sūt detrudēdi: vt siml i eo
incipiāt oēs cruciari. **H**oz ergo vt fue-
rint oēs p̄gregati: et fideles vñ infideles
eē fuerint cōprobati. **H**i siml oēs in p̄-
uiū collocati sociant. **A**li dō i carcerem
trusi fame et siti moriunt. **H**ic igitē rex ip-
se deus est qui sic discernit inter bonos
et malos mūdi istius. **I**pe etenī p̄parator
huic paradiso: huic inferno p̄stituit: q;
quoscūq; sibi fideliter obsequētes inue-
nire poterit postq; oēs ad eū ex h̄ seculo

trāseūtes fuerint cōgregati: insiml' oēs in paradisu i corpe z aia collocabit. **Q**uo: scūq; xō repire potit pceptis suis resistētes: postq; z ipi cōueniūt oēs sil' in infernū horribil' cū dyabolo detruet. **P**ēs itaq; p pdicatores suos ad se inuitat: vt quō sibi q̄sq; velit obedire agnoscat: verū ei' pceptis alij obediūt: alij xō resistūt. **U**trūq; aut alij p̄s alij moriuntur posteri': ei' ex animi rēp̄sentant. **Q**uicū itaq; ei obediēs fuisse p̄probat' redēs ei s̄ i aia sola interiz dat': q̄c qd xō de inobediētia cōuincit: h̄ ip̄e i aia sola cruciatur. **P**ostq; at oēs mortui: vt dcm̄ est: singulatim exaiati fuerit: finitoq; seclō cūctisq; resuscitat: illōz generale iudicium patū fuerit: boni oēs i celū trāslati i aia siml' z in corpe letabūtur. **M**ali xō in infernū detruſi z ipi i aia siml' z corpe torquebūtur. **¶** De quatuordecim beatitudinibus corporis z anime.

Multi hoies quibus nonnūq; boni mores z iusta opa pponunt: vt z se in eis seculi postposita vanitate exerceāt admonent inq̄rere solēt. **Q**uobrem q̄ premio q̄ retributōe. **R**espondet itaq; illis qd̄ sc̄ptuz est. **N**ec oclis vidit: nec auris audiuit: nec in cor' h̄ omis ascēdit: q̄ p̄parauit deus diligētibus se. **Q**uoz illi dare qd̄ sit aduertere p̄nt reppent' hocipm̄ alijs x̄bisz dicif eis. **P**remiū qd̄ q̄ in hac vita dō seruiūt in futura vita recōpensat': vita eterna: beatitudo eterna: eterna iocūditas. **S**ufficiētia sc̄z oim̄ cōmodoz: s̄ volūtātē sine oī indigētia. **H**ec ḡ cū illis h̄ mō dicūtur: bono qd̄ est magna vt sūt vidētur: sed qz nō intelligit qd̄ i ip̄a vita habituri sūt: nec subito qd̄ sit oim̄ cōmodoz fm̄ volūtātē sufficiētia: z sine oī indigētia p̄cipē p̄nt h̄ret aīo: nec mltū efficacī saporē ad audita trahunt. **Q**uid igif agendum: vt h̄ illis aliq̄ten' sapiant: z sic ad opa bona euigilent p̄ueroz more cibandos estimo eos q̄ si aliq̄n' grossum aliq̄

ponū edēdū p̄cipiūt: illud ob dētū tenēritudiez: z oris angustia assumere nequeūt: s̄ p̄ illoz capacitate p̄his non fuerit p̄ticularim: diuisim. **I**taq; diuidam' i p̄tes magna: dixim': vt inde possint ad vitā nutriri: de q̄bus agim'. **Q**ue vt melius eluciāt p̄siderem': q̄ in hac vita mens auidus amet humana: et ex his p̄ur possumus cōiectem' illa eos habituros in vita eterna. **M**ulto excellētius si q̄ dē int' mltimoda mūdi picula cōstituti: dñi fuerit p̄cepta secuti: atq; cū ip̄a illic adepti fuerint: plenitudie desiderij: q̄ se nequaq; fraudatos p̄cipēt. **H**oc igif vt p̄caxamē confaciam': z a minimis paulatim p̄grediamur. **Q**uatuordecim igitur sūt beatitudis p̄tes: q̄s finito generali exāmie p̄fectius oēs electi habebūt totidē miserie genera: q̄ mali tūc sustinebūt. **H**ec sūt beatitudis p̄tes atq; miserie sic sibi uicē sunt oīno s̄rie quē z ipi qui eas accipiunt in remuneratione.

Hec sunt quatuordecim p̄tes bitudis **A**rtes xō beatitudis sūt pulcritudo: agilitas: fortitudo: libtas: sanitas: voluntas: lōgeuitas: sapientia: amicitia: concordia: honor: potestas: securitas: gaudiuz. **I**ta vt estimo sūt que p̄pter se z p̄pter q̄ alia queq; ab hoibus appetunt'. **S**i aut in his aliqua sūt q̄ aliq̄n' sui dei nō mō nō appetūt: sed etiā magnope in hac vita curare subterfugiūt. **E**t sunt x̄bigfa pulcritudo corporis atq; voluptas: vtiq; idcirco nō ea fugiūt q̄ hec naturaliter noluit: s̄ ne dōminū in his quoq̄mō possint offēdere. **N**ā si p̄ ea nihil offēnsiōis in deū cōtra: hi posse certe sentiēt: vt se ab eterno: uz amore impediri bonoz nō p̄timeſcerēt. **P**fecto iocūdius in ip̄is q̄ in eoz cōtrarijs se dedacerēt. **P**artes xō miserie septē p̄elibatibz bitudinibus s̄rie hec sunt.

Hec sūt. xiiij. p̄tes miserie. **C**arpitudo: pōderositas: seruitus: infirmitas: anxietas: yte

De similitudinibus

breuitas. Inſipientia: inimicitia: diſcor-
dia: dedecus: impotētia: timor: triſticia
Notādū q̄ ſeptē pores illi⁹ bñitudis p-
tes ad corpis bñitudinē. ſeptēq; poſteri-
ores ad aīe p̄tinēt. Sic q̄ ſeptem pores
hui⁹ miſerie ptes corpis. **S**eptēq; vlti-
me miſeriā p̄ficiūt mētis. Quicūq; ḡ il-
las oēs bñitudis ptes h̄re potit: p̄fectā
corpis ⁊ aīe bñitudinē poſſidebit. Qui-
cunq; x̄o has oēs miſerie ptes tollerare
p̄tigerit: ſūme corpis ⁊ aīe miſerie ſubia-
cebit. **T**erū in hac vita: nec vnā illi⁹ be-
atitudis ⁊ hui⁹ miſerie ptes p̄temq; q̄ſ
q; p̄t h̄re: nec rurſ⁹ ex toto ea carere. In
alia x̄o vita aut p̄fectā habēs beatitudi-
nē miſerie nullaten⁹ ſubiacebit. Aut ſū-
me ſubiacēs miſerie oīno bñitudie care-
bit. **Q**uōd vt totū p̄probare poſſum⁹: per
ſingulas bñitudis atq; miſerie ptes cur-
ramus. **D**e pulcritudine ⁊ turpitudine

Ars igit̄ prima bñitudis eſt pul-
chritudo miſerie: q̄ p̄ cōtrarium
turpido. **I**llā x̄o oēs habere
hac x̄o cōcupiſcūt carere. **T**erū hic neu-
trā habere p̄fectā: v̄l neutra p̄t carere.
Que nā eſt illa ſpecioſitas hoīs q̄ m̄to
eſt minor pulcritudie floſculi. **Q**uis ei
vt lilii cāder: q̄ ſue vt roſa rubet: q; cuz
ḡtūlacūq; pulcritudine habet: nec ſū-
me turpitudini ſubiacet. **N**ō ḡ v̄l illā v̄l
iſtā p̄fecte: nec eis ī hac vita p̄t oīno ca-
rere. **I**n illa x̄o p̄fecte vitā alterā habe-
bit. **A**lteraq; oīno carebit. **P**ulcritudo
etenī bonū q̄d dā eſt: ⁊ q̄d naturaliter a
cūctis haberi amaſ. **I**n illa ſi q̄des vita
pulcritudo iuſtoꝝ ſol pulcritudini q̄ ſep-
tēpliciter q̄mō ſit ſplēdidior erit adeq;
bitur. **U**t ſcriptū eſt: fulgebūt iuſti ſicut
ſol ī cōſpectu dei. **A**mplius corp⁹ domi-
nī cuz claritate ſolis p̄lucere neſcio q̄
poſſe ambigere. **H**uic at̄ ſiles teſte ap̄lo
erimus q̄ ait. **R**eformabit corp⁹ humili-
tatis n̄ſe cōfiguratū corpī claritatis ſue
Hec at̄ auctoritate cōprobata ſi q̄s etiā
velit ſibi rōe cōprobari credo nulli debe

re incredibile videri iuſtos pulcritudi-
nē ſol in illa vita vbi mortale hoc abſoz
bebif tantūmodo ſentiri cū vere dicant̄
⁊ ſint tēplū ⁊ ſedes dei q̄ nunq; in diui-
na pagina de ſole iſto viſibli meminim⁹
legi. **A**c igit̄ tali ⁊ tanta pulcritudie iu-
ſtus rutilabit. **S**i x̄o iniuſtus fuerit ſce-
no ⁊ oī cadauere fetidior erit: vbiq; pul-
critudinē p̄fectā aut ſūmā habebit tur-
pitudinē. **D**e agilitate ⁊ p̄deroſitate

Ecūda ps beatitudinis eſt agi-
litas miſerie: x̄o ecōtra p̄deroſi-
ſitas. **H**as vero nec oīno habere
nec rurſus his p̄t hō penitus h̄ carere.
Nā q̄ta ē hoīs agilitas quā min⁹ paſſu-
rū ſupat q̄d tñ quoq; modo mouere ſe p̄t
nec ſūme p̄deroſitati ſubiact. **I**n futu-
ro aut̄ aut p̄fecte agilis erit: aut ſi p̄de-
roſius vt ſe mouere nō poſſit. **S**ed velo-
citas q̄ pulcritudie nō minus amaſ tan-
ta nos comitabit: vt ip̄is angelis dī eq;
celeres ſumus: q̄ a celo ad terras ⁊ econ-
uerſo dictus citi⁹ dilabūtur. **Q**ue cele-
ritas ſi vtz ſic in angelis p̄bari neceſſe
eſſet. **E**xempli gr̄a dici poſſet hominem
mortali adhuc carne grauātū moꝝ a iu-
dea in caldea p̄ angelū delatū: in deq;
traditū p̄ādio: q̄d deferebat ſine moꝝa
relatū. **E**rgo cū iſtis oīm par velocitas
nobis erit quib⁹ ſicut p̄miſſa eſt illoz;
eq̄litas inerit. **A**p̄ls etiā q̄ corpa noſtra
q̄taciūq; locoz intercapedie ſepata mē-
brati fuerit: ſiue diſp̄ſa ī īctū oculi aſſerit
in reſurrectura ſatis innuit quam velo-
citatē eadē corpa iā incorruptibilia ſint
futura. **C**orruptibile q̄ppe hoc ſicut īpe-
teſtaſ induet incorruptibiles: ⁊ mortale
hoc induet immortalitē. **H**ui⁹ q̄ velo-
citas exemplū in radio ſol licet intue-
ri: qui ſtatim orto ſole in plaga oriētali
p̄tingit vſq; ad vltima plage occidēta-
lis: vt ī eo p̄pendamus nō eē impoſſibi-
le q̄d de noſtra dicimus futura velocita-
te. **P**reſertim cū rebus aiatis ſoleat in-
eſſe maior velocitas q̄ animatis. **H**uic

etiā radio solis sile exemplū velocitatis habemus in nobis. Radius quippe oculoꝝ nꝛoꝝ subleuatōe p alpebraꝝ vsqꝫ ad celum ptingit. ⁊ ictu earū totus ī semet ac integer erit. Amplius cōstat qdem animas scōꝝ que iam celestia tenēt: necdū plena felicitate frui donec incorruptibilitatē corpꝝ suoꝝ patiant: quā cū adeptę fuerint nō erit qd ampliꝫ velint. Nec itaqꝫ corpa si eas a sua velocitate aliqꝫte nus tardiores aut grauiores efficere deberēt: nī mirū potius eoz ꝑfortiū abhorerent qꝫ appeterēt. Igitꝫ ea qua diximꝫ velocitate donabitꝫ homo factus cū ad veram vitā fuerit translātꝫ. Valus vō tanto penaz pondere premeꝫ: vt nec pedem quidē vel manꝫ vel aliquid sui corꝫ poris possit mouere. Vndeꝫ illud ī euāgelio: ligatis manibꝫ ⁊ pedibus mittite eū ī tenebras exteriores ⁊c.

De fortitudine ⁊ imbecillitate.

Tercia ꝑs beatitudis fortitudo dicitꝫ: miserie vō imbecillitas: qꝫ ei aponitꝫ. Sed que ē hominꝫ fortitudo ī hac vita: quoz plenā nauiz etheimis ī mari retentat. Et tamē imbecillia quendā supare valet: nec oīno imbecillitati subiacet. Itaqꝫ nec fortitudie ꝑfectaz: nec summā hanc habet imbecillitatem. Lex ꝑstabitꝫ viribus qꝫcūqꝫ supnis meruerit ciuibꝫ associari intantū vt nullatenus illis qꝫcūqꝫ obsistere valeat vel si mouēdo qd aut euertendo voluerūt: a suo statu: qui illico cedat. Nec ī eo qꝫ dicitꝫ: maiorī laborabitꝫ conatu qꝫ nos mō ī oculoꝝ nꝛoꝝ motu ve qꝫso silitudo illa angeloꝝ nꝛoꝝ excidat ab aīo quā adepturi sumꝫ ī futuro quatenus ī hac fortitudine aut ī his qꝫ dicturi sumꝫ ad exemplū nō occurrit vel ipsa ꝑ quā angelis adequabitꝫ ad ea cōprobāda ꝑst. Si igitꝫ ī qꝫbus angelos valere cōstat nꝛa nihilominꝫ fortitudo valeat neminez qui dubitatꝫ puto existere angelos ea que volūt fungi fortitudine

Cū igitꝫ similes eis fuerimus nunqꝫ imbecilliores illis erimꝫ. Sed fortassis qꝫret aliquis quid nobis tūc illa fortitudo ꝑstabit cū singulꝫ tam cōuenienter vt cōuenientius neqꝫnt vbiqꝫ dispositꝫ nihil incitandū: nil euertēdū: nil statuendum sit: ī qꝫ vires suas exercere possit. Qui hoc dicitꝫ paucis nobiscū qꝫ ī huiusmodi habeat vsus humanus attendat et vīdeat: qꝫ nō semp oībus qꝫ habemus ⁊ qꝫ nos habere nō parū gaudemus ī actu vtimur. Sicut vbiqꝫ a ipso visu potest: te aliqua nōnullarū sciētia rerū ⁊ multꝫ ī hūc modū: sic ⁊ tūc de qua agit fortitudie erit. Sola nāqꝫ possessio eius nobis grata erit: ⁊ exultatio gaudij: licet ī actu nequaqꝫ sit necessaria nobis cūctis vt dictum est ī suo statu ꝑuenienter locatis. Nec eadem qꝫstio si aut de velocitate aut de aliqꝫ beatitudinis ꝑrium moueꝫ hac solutione si nō aptiorē lector: inuenit saluatꝫ. In futuro igitꝫ vt iā ꝑhibauimus: ⁊ sic iustus fortis erit: vt etiā si velit terram ꝑmouere possit: ⁊ sic ecōuerso iniustus imbecillꝫ: vt nec etiā vermes amouere queat ab oculis suis.

De libertate ⁊ seruitute

Quarta ꝑs beatitudis libertas dicitꝫ: misericōdia seruitus: liber est qui cogi nō ꝑt ad ea qꝫ nolit: nec ꝑhiberi ab eo qd velit. Sed qꝫ ī hac vita valeat esse qꝫ hanc possit libertatem habere: qꝫ nō quotidie patitꝫ quod nolet quiqꝫ valeat asseqꝫ oīne qd veller. Quia tñ nō ad oīa homo que nō vult cogitꝫ: nec ab omnibus qꝫ vult ꝑhibetur nec oīno libertate ꝑriuatꝫ: nec oīno seruituti subijcitꝫ. In futuro autꝫ ꝑfectam habebit libertateꝫ: aut oīmodam inibit seruitutem. Sed vt iā ꝑdiximus ⁊ auctoritate aplica idipꝫ cōfirmauimꝫ angelis cōsimiles erimus. Quicunqꝫ angelis assumulabuntꝫ: eoz qꝫ libertatē necessario assequentꝫ. Itaqꝫ sicut angelis nihil obsistit: nec aliqd eos impedire ꝑt

De similitudinibus

vel cōstringere quin p velle suo cuncta penetrent liberrime: ita nō erit aliq ob-
staculū quod nos retardet: nulla clausu-
ra q nobis nullatenus obstat: nō elemen-
tum qd nobis ad velle nostrū puum non
nō oīno nō exstet. Amplius certe domi-
nicū corpus cui corpa nra cōfiguranda
Paulus testat̄ vt iaz sup̄ meminimus:
clauso sepulchro a mortuis surrexit. At
demum ad discipulos obseratis ianuis
palpandū introiuit nobisq; in hoc futu-
re libertatis grande documentū reliq̄t.
In illa etenī vita si bonus fuerit nil pa-
tiet̄ qd nolit: s̄ agere pmittef̄ q̄cuq; vo-
luerit. Si vō fuit malus ad oīa q nolue-
rit coget̄: et ab oibus q voluerit phibe-
f̄.

De sanitate et infirmitate.

Quinta ps beatitudinis est sani-
tas: miserie vō infirmitas. Ills
at homo ab ortu suo carere hāc
aut̄ incipit tollerare. Ex quo ei nascitur
p̄ma vox eius indicat q patit̄: mor de-
niq; incipit esurire: sitire: lacescere: suis
in pannis sordescere. Hinc cecus: v̄l fur-
dus: mutus: vel claudus: tarduatus v̄l
scabiosus: leprosus: paralyticus: alio ve
morbo afficitur infirmus. Quare tamē
ei infirmitas leniri qbusdā medicamē-
tis potest: nec sūme infirmitati subiacet
verū in futuro et sic sanus erit q nullate-
nus infirmabit̄: sed sūma sanitate per-
fruet̄. De hac sanitate qd meli⁹ dici po-
terit q; qd psalmista canit. Sal⁹ indens
iustoz a dño. Quibus aut̄ fuerit a dño
vera sanitas que surripe valebit infirmi-
tas. Verū de ista sanitate quā in seculo
futuro habebimus: quod exēpluz affer-
re queam: vt que sic intelligat̄ nō video
q; nil sanitatis qd ei coopare possē: aut
ego i me aut aliquis sub mortali degēs
carne sensit in se. Hic etenī tūc nobis sa-
ni vident̄: cū in nobis nihil qd doleat sē-
timus: fallimur tamē nonnunq; in hoc:
nā frequenter in aliq pte corpis infirma-
mur: nec tamē hoc ipm nisi aut motu cor-

poris: aut tactu aliquo v̄llo pacto expi-
mur. Ac de his que nec ita infirmatur: s̄
ex omni pte sibi sani esse vident̄. Quid
dicemus vt vtrū sint sani: aut non sint:
pbemus. Pone tibi quemlibet suauissi-
mum corpe et de sanitate illius sciscitare
sanus est suo iudicio. Hic talis Paulo
durius tangatur: aut i aliqua sui corpo-
ris pte artius cōstringat̄: et statiz videb̄
quia clamabit siue ledis me: vexas me.
Quid ē hoc: nonne prius se esse sanum
dicebat: et nūc modice tactus ita dolētis
subclamat: iste ne tibi sanus videf̄. Nō
puto nequaq; salus huiusmodi nob da-
bitur: quoz salus a dño futura eē pmit-
titur. Nā absterget deus oēm lachrimā
ab oculis sanctorz: et iam nō erit ampli⁹
neq; luctus neq; clamor: neq; vllus do-
lor: quō primo transierūt et esurient ne-
q; sitient amplius: neq; cadet sup̄ illis
sol neq; vllus estus. Dexterā ei sua de⁹
eos et brachio sācto suo defendet illos.
Quid itaq; eis nocere valebit: quibus
dexterā dei tegimentum erit. Qual̄ aut̄
illa sit sanitas certe scio me nec meo nec
alicuius sensu vel expimento accepisse
februm vō et diuersarū infirmitatum q
litas: scz cuiusmōi sint quis interroga-
ret facile eas a me expostas forsitan in-
telligeret: tamē q; ego illas i me tamen
quō ab eis accepi que sint q eas experi-
mēto didicerūt in se. At qd nec sensu p-
cepi: nec ab v̄llo q pcepit vt dixi accepi
nō eodē modo credere: tamen et incūctā
ter vt viaz qd faceret opinio astruere li-
cet sanitatem vite future ita viget ac im-
mutabilem ac inuiolabilem fore: vt inef-
fabili quadam dulcedine suauitatis to-
tum hominē repleat: et qd omne alicuius
in se vicissitudinis mutabilitatis aut le-
sionis suspitionē p̄tendere queat pcul-
arceat atq; repellat. Sic igitur iust⁹ erit
sanus. Ac quemlibet iniustū tanta sibi i-
firmitate scias infirmari: vt nullo post-
modū medicamine queat medicari: et.

De voluptate et anxietate.

Sexta pars beatitudinis est voluptas: miserie vero anxietas. Illam homines appetunt: hanc vero refugiunt. Verum cum iam in hac vita quirit non nisi per anxietatem inuenire possunt: cumque ad id peruenit quod voluptatem putant: non nisi laborando eodem modo profui valent. Quod si etiam vix fuerint immoderatus rursus eis in anxietatem peruertit. Quare tamen in eo quodlibet delectantur: nec omnimodam anxietatem patiuntur. Post hanc vero vitam omnimoda voluptate aut omnino replebuntur anxietate. **Similitudo ferri igniti.**

Sicut enim ferrum ignitum quia sui parte continet ignem sic in se boni voluptatem. Quali vero in se sentit anxietatem. Hanc vero voluptatem neminem in hac mortalitate viuente esse puto: vel fuisse: qui eam ut est: senserit vel gustauerit ut illius saporis vel habitudinis alius declarari possit. etc.

De duabus beatitudinibus totidem miseris.

Dicamus tamen aliquid ad hanc declarandam. Dicamus duas beatitudines. Et iteque miseras esse duas: maiorem videlicet atque minorem: maiorem regni dei: minorem vero in qua adam primo fuerat positus: paradisi gaudium dicimus. Item maiorem miseriam eternum ignem gehene: minorem autem erumpnas fatemur vite presentis: quos dum viuimus incessanter patimur. Beatitudinem quippe neutram aliquam experti sumus: quod si scire illam per unam beatitudinem quam adam in paradiso positus habuit: experti essemus forte per hanc illam maiorem aliam modo coniectando videre possemus sicut nunc in minori miseria nati: nutriti et adulti: multa de maiori miseria times volumus edicere et explanare valemus. Itaque cum voluptas de qua agimus consistet esse una portio summe beatitudinis: quo illam modo explicemus ut capiat: non video nisi forte agamus aliam contrariam similitudine

magne miserie que ex minori coniectamur: sit tibi ante oculos cordis positus exempli causa: homo aliquis qui tam in ipsius oculorum suorum pupillis: quam in singulis membris ferrum ignitum et cadens infixum habet: at ita ut medulle nec intestina nec omnimodo quicquam in toto ipso cruciatus in manifeste illius careat: vel eam leuius quam in oculis aliquatenus sentiat. Quid dicam angustias. Quis hunc estimet sane mentis inter ista? Eodem modo sed penitus contraria consideratione in illa futura vita delectatio quedam ineffabilis bonos inebriabit: et inestimabili dulcedine sui totos eos in enarrabili enundantia satiabit. Quod dixi totos oculos: aures: nares: os: manus: guttur: cor: iecur: pulmo: ossa: medulle: existeretiam ipsa et cuncta singulatim singulaque membra eorum in communi tam mirabili delectationis et dulcedinis sensu replebimur: ut vere totus homo torrens voluptatis dei potest: et ab yberte domus eius inebrietur. **Verum ex contrario ut dictum est credimus de iniusto. etc.**

De longeuitate et vite breuitate.

Septima pars beatitudinis est longeuitas: miserie vero vite breuitas. Illam beatitudinem corporis habet miseriam proficit. Cum enim primum predicamur beatitudinis partes corpus habere potest: cum eas diu retinere valet. Nam si eas omnes haberet et statim moriendo amitteret: quod eas sibi habuisse proficeret. An longeuitatem habere profectam non potest: qui aliquam mortuum est. Quodlibet enim viuat diutius sompnum sibi esse videt: quod vixit cum moritur non longeuitatem homo hic habet: verum quandoque moriturus est: quod tamen quod mori citius posset: nec vitam omnino breuem hic habet: in futuro autem aut longissimam aut vitam habebit breuissimam. Si enim bene vixerit nunc: tunc viuere quantum et deo. **Unde scriptum est. Iustus in perpetuum viuere. Si vero male vixerit: non nisi moriendo viuere tunc potuit nihil breuius illa vita cui mors fuerit sem**

De similitudinibus

per iuncta. **N**unc autem notandum quia se-
ptem predicte beatitudines miserique pa-
tres ad corpore pertineant: cetera vero que sequun-
tur ad animam.

De sapientia et insipientia.

Olta itaque per beatitudinis ad
aiam pertinentis est sapientia: mi-
serie vero insipientia. Illa habere
hacque carere homo se effiat: si quod agno-
uerit quod alius nesciat: quod enim perfecte agno-
scere valeat cuiusmodi res sit anima sua: quod
ve nouit quale sit corpore interius: vel quale
posterius: etiam exterius. Quare tamen et
se et alia: que quomodo cognoscere potest
nonne omnino insipiens est. Verum in futuro
aut perfecte sapiens aut omnino erit insipiens.
Sapientia igitur quam omnes in hac vita non vi-
sibiliter amant: tanta in futura vita hominis erit
ut eorum que scire voluerint: nihil sit quod
ignoret. Bonum enim perfectam que deus est sa-
pientiam replebit: etiamque facie ad faciem intu-
ebitur. Quam dum ita perspexerint creature
totius naturam videbit que in deo melius
quam in seipso consistit. Tunc quod enim iusti cum
creata scient quod deus fecit: scienda tanta ea que pre-
terita quam postmodum sunt futura. Ibi a
singulis omnibus: ibi ab omnibus singuli cog-
scent: nec quem omnino latebit qua patria
que gente: que stirpe quis editus fuerit, vel
quod etiam in vita sua fecerit: hoc fortassis ali-
quis ait. etc.

Quod peccata singulorum singulorum pateant

Quid est hoc peccatum que fecit: sciunt om-
nes. Ad hoc ea confessus sum ut
deleantur et obliuiscerentur: ut nul-
li amplius patderentur: bene. Sed cum tu in
illa gloria ab omni criminum sordibus purgatus
vultui dei presens assisteris: ingratus ne ei po-
teris esse per tanta misericordia quam tibi
fecit remissis illis et illis delictis non in quibus
Et unde in quibus gratias ages: si nihil eorum
unde iure gratias illas debeas: in tua
memoria habeas. Et igitur in laudibus
illius eternaliter iocunderis semper de
quanta miseria sis erutus ut puto coram ha-

bebis. Cum ergo singulorum conscientie sin-
gulis pateant fateri audeo ea que peccata
ta cunctis electorum patrie per quorum curato-
re tu deo gratus existis assidue: non ad
tuam confusionem: sed ad magnam dei mise-
ricordiam eiusque glorificationem tuamque con-
gratulationem. Non enim tunc per peccatis tuis
te maior angustia cordis premet: sceles-
rum ve tuorum magis pudebit quam alique in
grauis oculi vulneribus saucium iamque ex
omni parte sanatum aboliti languoris mole-
stia premit, vel nunquam eorum que in cunis po-
situs infans egerat nunc gratum deum pudet
tunc quippe cum integra sanitas: perfecta mun-
dicia: plena remissio: secunda omnium offensi-
onum impunitas tibi certe arriserit: cog-
nitio vel recordatio peccatorum tuorum in ni-
lo tibi magis horrore esse vel confusione
valebit quam est modo beato petro apostolorum prin-
cipi que christum negauit: abnegatio sua: beate
marie magdalene peccatum sua et multis alijs
multa que secunda iam donata criminalia
Verum super hoc agnitis delictis velut in-
enormi ac feda infirmitate sua pietas vir-
tus sapientia medici: que te sanat sublimis
a cunctis admirabitur: laudabitur mag-
nificabitur. Laus autem et magnificentia
gloria dei: tua si bene aduertis gloria
est: si dices et quidem consentio laudem dei
gloriam esse meam. Verum cum hinc inde
tot et tot ad mei comparationem innocentes
predeant: que consideratis vite mee obscu-
ritatibus me omnino sic ut equum erit horri-
habendum iudicem. Quid dicam iusticia ne-
pe suum: et suum iniusticia premitur exigit. In
his insuper nolo timeas: aliter enim erit quam
existimas: illum siquidem quem cum tibi com-
paratum iudicas innocentem: penitus non
ibi reperies de te quem admodum putas sci-
entem. Namque videns ille de quo agis pla-
ne intelliget te nequam quam se sed deum quam
do peccasti offendisse. Cum ergo viderit
deum tibi tua debita fundit dimisisse: nec
in cor sibi ascendet ut te inde aliquatenus iu-
dicet. In hoc enim ipse deum offendere se co-

gnosceret si te deo p oia recōciliatū pro
his que olim feceras vllatenus ptemnē
dū cogitaret. **M**agis at gratiosus inef-
fabilez dei clemētiā admirabif : nō solū
in te: s̄ in se. in te: qz te de tā pfundo ini-
q̄tatis eripuit: in se: qz sola grā eius ne i
ididē pfundū rueret tenuit: se lauando
igif magnificabit in te post grām dei vi-
ui atqz cōstantiā quibns nitēs voragiez
tanti mali viriliter euasisti iuxta quā qz
z ipse cōsiderabit nisi a deo adiutus fuif:
set: nō ita forsitā iter iusticie tenuissz. **V**i-
des igitur: qm̄ nil impij fulgata cognitō
peccati tui: imo q̄ multum laudisz gra-
tiarū cognita remissio sui seruabit. rē.

Altercatio inter hoīem iustū z anglz
Psi etiā angli si te societate sui
ppter peccata tua indignū vel-
lent iudicare: haberes qliter cō-
tra eos iure te posses defēfare. **Q**uō in-
q̄s mō: audi ppone angelū aliquē qua-
si talia tibi pperantē. **T**u homo de pul-
uere factus: tu puluer q̄qz future: con-
tra deū te extulisti: cōtra pceptū eius in-
scenū oīs peccati: z immūdicie tumidus
deiecisti: z nūc nri filis eē q̄ris q̄s num q̄s
in aliquo volūtati dei contraisse cernis.
Ad hec ita respondeat. **S**i gyt dicis de
puluere factus sū: certe nō mix si vento
temptatiōis impulsus in sordes siue cri-
minū lapsus. **M**ex agnita z credita mi-
sericordia xpi speris oibus que illū vel-
le scire potui: in cūctis q̄ illū velle intel-
lexi eminet ipm̄ exēmi. **A**nde tribulatō-
nes angustias i fame: siti: vigilijs: xbe-
ribus: cōtumelijs: alijsqz mōis inumeris
ad honorē ei⁹ sustinere nō rēnuī. **E**t q̄qz
mūdana p viribus meis nihilipendēs
ipius tantūmō solius grē p singula recō-
ciliari studui. **V**os autē qd̄ hoz vnq̄s sui
causa sustinuisistis semp vos glā sp̄ iocū-
ditas comitata sp̄ vos tenuit dextera dī
atqz defendit impugione oīs peccati:
ita vt nulla vobis surripet macula eius
Itaqz si a volūtate illius non cecidistis

ipius dñi est: a quo iugiter tenti estis: s̄
quia hec ratio illos tātūmodo re-
spicit: qui pditionis sue viui fecerunt: z
regnū celoz violenter rapuerūt. **A**lij q̄
in illo sūt sed alio mō intraturi: alia rōe
paritatē angeloz sibi sūt vendicaturi.

Sz queris q̄ forsitā ista. **D**icēt ḡ illis in
regno dei nra q̄rimus eq̄litate beari do-
no z grē iesu xpi dñi nri id ascribimus q̄
ad hec dignatus est hō fieri: pati: mori:
vt nos ab omī delicto in sanguie suo iu-
stificatos ipius regni cōsortes efficeret.
Vos igit: considerate an sanguis xpi q̄
p nobis est effusus: q̄at nobis esse p̄cā
causa salutis: q̄ ad hoc angeli q̄ libēter
eo q̄ boni sūt rationi acquiescere volūt
dicerēt nisi que dicta sūt ratōi niti z hu-
iufinōi hoies iure suam eq̄litate debere
fortiri. **C**ū itaqz angeli atqz hoies quos
magis te iudicaueras innocētes: tibi cō-
sentiant: tibi i cūctis p veritate rōis ho-
norē deferāt: ppēde si vales q̄grata sit
sapiētia ista: qua tu sicut ab omibus sic
oēs a te cognoscenē in vita tua: si autēz
fueris malus: x̄a oīno sapientia priuat⁹
tantis virgeberis doloribus: vt non so-
lum insipiens: verum omni modo sias
z amens.

De amicitia z inimicitia.
Ona pars beatitudinis est ami-
citia: miserēdo inimicitia. **P**er-
fecta autē amicitia est: que in in-
imicitiam pueri nō potest. **S**ed q̄s ha-
bet amicitiam tantam z filius erga pa-
trem: quia cum nec vllus habet hic ini-
micitiam tantamqz conuerti nō possit i
amicitiam. **N**ec oīno hic habet inimici-
tiam sūmam: in futuro autē aut amicitia
am perfectam: aut inimicitiam q̄sqz in-
ueniet summā. **B**onū etenī quemqz sic
deus omēs qz alij diligēt boni: vt eū h̄e
odio vltra non possint. **Q**uam nāqz q̄s
qz seipm̄: tm̄ z eam diu diliget: z alteruz
nec enī video quō aliter esse possit. **P**re-
sertiz cū oēs vnū corpus xpi sint: z chri-

De similitudinibus

stus q̄ est ip̄a pax sit oim̄ caput: nec mi-
nor̄i sese affectu p̄lectant: qm̄ membra
vni⁹ corp̄is sibi uicē copulant. Putas
habundans in dilectione qm̄ hoc tibi fu-
erit in possessione. Attamē ip̄a transi: et
cōtemplare ip̄m p̄ quē hec bona tibi p̄-
uenere z p̄cipies: qz ille plus q̄ tu teip̄m
z q̄ oēs alij se: incōpabiliter amet te. et
tu sup̄ teip̄m: z sup̄ oēs alios ineffabili
quadam suauitate illū amabis. Maluz
aut̄ quemqz sic de⁹ oēsqz boni habebūt
odio: vt nec filius quidē pietatē habeat
de patre in penis cōspectu zc.

De concordia z discordia.

Decima ps beatitudis est concor-
dia: miserie x̄o discordia. Con-
cordiam homo tam rarā hic ha-
bet: vt nec sibi sp̄ concordet. Sic enī cor-
pus z aia dissident sibi: vt qd̄ vnū ape-
tit: alterū nolit. Verū qz nō semp̄ h̄ faci-
unt: sed aliqui idē volūt: nō in discordia
sūma p̄sistunt. In alia x̄o vita vel i con-
cordia vel i sūma p̄sistūt discordia. Cor-
pus enī z aia cuiusqz sācti imo cōcordie
tātē erūt om̄es iusti: q̄te in p̄ni sūt oclī
nostri. Sicut enī oculus vnus x̄ti non
p̄t: quo nō vertat z alius: sed in eandē
ptē sp̄ voluunt. Sic etiā corp⁹ z aia v̄l
societas illa iustoz nil poterūt velle di-
uersū: s; eadē sp̄ volūtātē hēbūt. Corp⁹
enī vnū hēbim⁹. Ecclia vna erim⁹. sp̄o:
x̄pi erim⁹: quicūqz ibi erim⁹: ip̄a di volū-
tas nō erit a tua diuersa: sed sicut tu qd̄
ille ita z ille volet i cūctis qd̄ tu. Caput
nāqz a suo corpe quoniam discreparer.

Et oēs iusti idē velint.

Nec forsītā dices: eya si de⁹ z om-
nis ille brōz cer⁹ volēt: ego tunc
z augmentū mei boni mecū volēt qd̄ ego
ibi nō velle nō poterōi. Ero itaqz p̄ vel-
le meo de maioribus in celo. Huic tue i-
becillitati respōdeo. Quia si etiā beato
petro in gl̄ia par eē volueris: eris i gl̄ia
dico qz vt petrus sis in p̄sona velle non
potis. Nāqz si h̄ velles teip̄m nihil esse:

velles qd̄ velle neqz. S; nec in gl̄ia illi
eāri si meritis ei⁹ impar fueris velle po-
teris: qz pulcerrimā illius corp̄is cōposi-
tionē quā in h̄ cōspiceres violari. Plus
oim̄ p̄modo amabis: nec etiā in humāo
corpe v̄l peg loco aut officio manus: v̄l
manus pedis fungi exoptat: aut os si-
ue nas⁹ vbi oclī sūt: aut oclī vbi os aut
nasus relictis sedib⁹ suis cupiunt trans-
ferri. Aut si trāsferent̄ cōueniēter z sine
iniuria nō id paterent. Eodē mō nulla
admirabili z gl̄ificata dispositiōe z eqz
disposita gl̄ificatiōe btē ciuitat̄ di: ita qd̄
qz qd̄ adept⁹ fuerit amabit: vt statū suū
potiori gradu imutari nō velit. Quare
qz tuiqz satis erit sua felicitas z beatitu-
do sibi p̄ meritis suis misericorditer im-
ptita. Ampli⁹ si h̄ q̄ iā tūc in ip̄ius cor-
poris vnitatē locati fuerint maiora q̄ s̄
adepti desiderarēt: eo ip̄si miseri essent:
quo nōdū haberē qd̄ vellent. In q̄ enīz
alicui qd̄ cupit deē: in eo miser sit neces-
se ē. Sed absit ab illo regno ois miseria
aderit itaqz oibus ois iufficiētia quaz
p̄ficiet in singulis vnanimis z plena cō-
cordia. Mali x̄o i discordia tāta p̄sistēt
vt eoz corpus z aia sp̄ dissideāt: nam et
corp⁹ aiam odio habebit: eo q̄ male vn-
q̄ cogitauerit z aia corp⁹ q̄ mala cogi-
tata ope p̄pleuit: p̄ quib⁹ oib⁹ torquent̄
penis.

De honore z dedecore.
Vndecima pars beatitudis ho-
nor dicit̄: miserie x̄o dedecus.
Honorari homo ab omnib⁹ ap-
perit. aut eoz verbis aut factis: verbis
quidem vt eum collaudēt. factis aut̄ vt
sibi eū p̄ponant. Sed cum honore hu-
iusmodi appetit idem est ac si vn⁹ mus
querat ab alio laudari: ei⁹ in regimi-
ne proponi: hunc tamen honorem licet
mollius sit: pene nemo p̄t hic ad plenuz
habere. Nullus enī vel imperator lau-
datur a cunctis: z oibus alijs p̄ponitur
quia tamē nec vll⁹ a cūctis blasphemaf̄
v̄l alijs oibus substernit̄: nec oino in ho-

norat. In futuro autem aut honorabitur: aut e contra omnino ex honorabitur: quod honor cuiusmodi sit: breui sub exemplo consideremus.

De paupere in regem adoptato.

Ecce sic ante oculos nostros positus aliquis pauper omni solacio destitutus: vlcerum et aliarum infirmitatum feditate corruptus: et omni quod vult ab frigoris asperitate defendat tegimine nudus. Hinc igitur tale tali modo iacentem: et in nullo semet iuuare valentem. Si rex aliquis potentissimus transiens videret: et miseratus eius vulneribus mederi iuberet: curatumque suis regalibus ornamentis indutum sibi presentari precipere: et adductum in filium adoptaret. Ac deinde precipere: ut in regno suo filius suus a cunctis haberetur: atque in nullo quod imparet a quocumque contradiceretur: heredemque suum filiumque sui proprium coheredem constitueret: et eum suo nomine vocari vellet: nonne diceret hunc magnifice et inopiate honoratum. Et certe deus nobis hec omnia faciet. Nam enim de putredie carnis replemur: multis miseris in quibus miseris constitutos: et omni solacio destitutos: omnique infirmitatum passionibus obnoxios. At peccatorum ac corruptibilitatis vlceribus plenos sola misericordia ductus accipiet: et curabit nos: et sanitati restitutos ornamentis perfecte iusticie et incorruptibilitatis ornabit adductosque in filios sibi adoptabit regni sui cōsortes efficiet et heredes: filiosque suo vnigenito sibi per omnia equali et coomnipotenti cōcorporales statuet: et coheredes: omnique creature videbit: ut in omni quod volumus nobis obediat: vocatosque nos nomine suo deos faciet. Ipse enim dicit. Ego dixi: dii estis: et filii excelsi omnes: sed ipse deus deificans est: tu vero deus deificatus. At fortasse ais: hec ratio tua in illis siquidem magnis apostolis seu martiribus poterit existere rata: in me autem qui vix in illis inter illos minimus esse merear: non

intelligo quo nam pacto consistere queat. Ad hoc intende quod et intellige quod nullum iustorum ab ista deitate excepit deus: vbi ait **Dij estis et filii excelsi omnes.**

Similitudo inter ignem et deitatem.

Verum ut dicta melius eluceam considera sub exemplo naturam ignis et naturam rerum ignitarum.

Si forte ibi aliquatenus queas imaginari qualiter ille summe deitati per modulum quo possis participando deificari. Ecce ignis vnus est: et in sua natura calidus: in hunc ignem pone lignum: plumbum: et ferrum simul: itaque cum lignum fuerit in carbonem conuersum: et plumbum liquefactum: ita ut in carbonibus nil nisi ignis appareat: et plumbum nil caloris addi queat: non tamen poterunt ferro in calore coequari quod non dum forsitan incanduit igni: licet igitur aliud alio magis in calore profecerit: singula tamen seruata natura suo visitato locutionis modo quod quod ignitum est: per se dicitur ignis. Sic erit in illa beata supernorum civium societate: de qua loquimur. Nam quemadmodum hi qui summe deitati sunt propiniores: et ob hoc alijs prestantiores: dii dicentur. Ita et qui illis sunt inferiores: quod vna et eademque ipsi summe deitati per sua capacitate participant. Simili nomine deos dicendos necesse est. Talis honor ut prelibauimus iustis per modum merito exhibebitur. Quisque vero malus sic e contra ex honorabitur: ut in omni fetore deiectus vermium: etiam domino subiciatur. etc.

De potentia et impotentia.

Dodecima proprietatis est potentia: miserie vero impotentia. Veram illam potentiam obtinet quicumque voluerit facere quod quod nullus homo valet facere: nec verum hoc potentiam potest habere: quod tamen quicumque quod vult facere potest: nec omnino impotentie subiacebit. Verum in futuro aut verum potest ad omnes erit spiritus impotens. Bonus autem quicumque quod voluerit facere poterit quod ipsum omnipotentem in omnibus sue voluntati concordantem habebit. Malus vero

De similitudinibus

nihil quod velit agere quibit. Quando ergo cum tanto honore et cum ceteris preteritis: hanc adeptam fuerit omnipotentiam: non video quam ratione possis cupere ampliorē. Igitur dum possessione harum beatitudinum quas digessimus: felix fueris: nonne sufficiens tibi videberis: et maxime iniquis. **N**onne igitur si in omnibus istis vel una die si cut exposita sunt securus uiueres: gaude res sine dubio. Si autem mense vel uno anno letificaberis: et si toto tempore tue quod facies. **D**ares precium utique libens: si quod habere et memetipsum insuper si sic et non aliter ea adipisci ualeres. Si vero ad hec omnino securus existeres: quod ea dum uiueres nullo euentu amitteres: omitto dicere utrum vel cogitare possis: an non quod exultationis tibi esset etc.

De securitate et timore.

Quoniam decimam itaque beatitudinis partem accipe securitatem: misericordie vero timorem. **H**ec alias siquidem omnis beatitudinis partes confirmat: nec haberi potest perfecte sine illa: ut in hac uita nihil quod potest habere: unde securus ualeat esse. **S**ub eodem enim momento pauper ex diuitem mortuus ex uiuo potest existere. **E**rgo nec alias beatitudinis partes: nec securitatem perfectam habebit. **Q**uia tamen non spero quod patitur timet: sed quandoque effugere potest: nec summum timorem hic habet. **I**n futuro autem: aut securitatem perfectam aut e contra summum habebit timorem. **B**onus autem quicquid uoluerit habebit: et nihil ex eo se amissurum timebit.

Ratio quod nullus amittat iam semel adeptam bonam.

Dico enim: quia si ea perditurus est: aut ipse uolet perdere sua sponte: aut deus nolet eo nolenti illa auferre. **A**ut aliquid aliud deo fortius superueniens: ita tollat ab illo deo: et ipso vero non lente: sed certe nec ipse abiecto tanto bono in miseriam quas se euasisse gratiosus exultabit: recidere nolet: nec deus qui il-

lud tam larga et clamati bonitate donauit id ei aliquid auferre uolet: nec ullus fortior deo superueniet: qui deo iustum pregenere hoc illi inuito aliquid tenus tollet. **M**alus vero et semper tormenta que patietur pauebit: et nunquam ex eis euadere poterit.

De gaudio et tristitia.

Quartadecima igitur beatitudinis pars gaudium: misericordie vero tristitia est. **G**audium perfectum solus ille potest habere: qui predictas omnes beatitudinis partes potest obtinere. **Q**uorum quod nullam nemo hic habere potest: pater: quod nec gaudium summum hic retinere ualet: sic et ille solus uere tristitiam patitur summam: quem predictae omnes misericordie partes omnino cohortant. **U**erum quod nullum ex toto hic eas patitur licet quod nec in summa tristitia hic habeat. **I**n seculo autem futuro aut leticia aut tristitia quod quod replebitur summa. **B**onus enim quisque omnino tunc poterit gaudere: quod predictas omnes beatitudinis partes obtinebit perfecte. **Q**uid ergo beatus isto: quo tunc replebitur iustum gaudium. **A**d huc tamen ad culmen beatitudinis sue aliud habebit: unde magis possit gaudere: quod enim quisque sic ut se alter amabit. **P**atet quod sic de illi felicitate ut de sua gaudebit. **Q**uot igitur et quanta gaudia quod quod obtinebit quod de tot et tantis beatitudinibus sanctorum iubilabit. **E**t si tamen de alijs quod ut se diliget gaudebit: quantum de deo quem super se diligit exultabit. **G**audium ei erit ei intus: et extra gaudium sursum atque deorsum gaudium circum circa ubique gaudium plenum. **M**alus vero e contra: tristitia replebitur summa: quod omnis misericordie partes quibus nihilominus se circumscriptum sentiet: inuitabiliter sine fine patietur et indesinenter.

De cupiditate mundani honoris.

Sic agunt qui mundi huius honores appetunt: quam pueri qui secuntur papilionem. **P**apilionem enim cum uolant tramitem rectum nunquam tenent sed huc illucque se agitant: cum te alicubi residere uideant. **H**os autem cum pueri

cape volunt: cito post eos currere fati-
gunt: et quia non ad suos pedes sed ad
papilionēs intēdūt: aliqui in foueam ca-
dunt: seq; immaniter ledunt. **P**lerūq;
x̄o cū eos vident alicubi resedisse: ince-
dunt suauiter: et caute vt eos valeāt cō-
prehendere: q; dum faciunt: manib; q;
plaudūt: et ad inuicem leui voce dicunt
ecce iam eos habebim;. **S**ed tamē ppi-
us accedētes eos apphendere temprāt
papilionēs auolāt: si quoniā x̄o eos ap-
phenderūt: exultant de nibilo quasi ma-
gnū quid fuerit adepti. **S**imiliter at fa-
ciunt qui huius mūdi honores appetūt
Honores enī huius mūdi nunq; certaz
tenēt viā: s; i certis diuersicul; de vno ad
aliū transuolant. **L**ūq; sub alicuius sub-
sisterēt potestate: nec ibi diu possunt re-
manere. **H**os q; cū stiti hoies asseq; cupi-
unt festināt post eos quibuscūq; mōis
possūt: et q; nō cōsiderāt quo eos mō as-
sequntur: sed vt q; quomō adipiscant; se-
pius migravit crimia decidūt quib; su-
as aīas vehemēter ledūt. **A**liqui vero cū
viderint eos alicubi q;si paratos sibi eē:
accedūt illuc latēter: et multū callide: vt
q;si nullo sciente valeāt eos obtinere: q;
dū appropiant vehemēter gaudēt et ex-
ultent: s; cū ppius accesserint: eosq; se-
posse iā apphendere putauerūt honores
de manib; eoz; se excutiūt. et aliq; de cau-
sa ad alios: aliquos se trāsferūt. **Q**uos
si q; adepti fuerit gratulant; q;si aliq;e
verū honorē sint assecuti: cū ad veri ho-
noris culmē puēire nō possint: si nō hos
cū suoz; satisfactōne cōmissoz; reliq;rint
Similitudo inter deū et aliq;e dñm.
In inter deū et hoies agit: quo-
mō inter dñm aliq;em et seruos
illius q; vulgo naturales vocā-
cant. **S**i ei dñs naturali seruo aliq;d ius
serit: et seru; dño libēter obedierit: agit
seruus q; debet et q; dño placet. **S**i at
dñi sui pceptis resisterit: grām ipius sta-
tiz amittit. quā si voluerit recupare: ac

deinceps dño suo fideliter seruire: sicut
prius debuerat naturaliter fecisse. **S**i ei
tūc dñs iusserit: iurat q; eius obediat p-
ceptis: eiq; fideliter seruiet: q; diu vire-
rit. **Q**uo facto dominus ei cōdonat qd
deli q;: et si ita sibi placuerit: aliq;d ppe-
tatis vñ viuat habere concedit. **T**eruz
aliq;to tpris trāsfacto: fu; paulati incipit
q; iurauit obliuisci et ab amore dñi sui te-
pescit. **E**t q; ea q; dñs iubet sibi dura vi-
dent; prius q;dam postmodū plura trās-
gredi; donec in oibus pene piurus ha-
beat. sicq; rursus dñi sui grāz pdit quā
prius recupauerat spōsione correctōis
Quid ergo amplius faciet. **Q**uid aliō
pmittere pōt: naturale ius corripit: ius-
iurandū violauit. **E**t tamen aliud qd
adhuc faciendū inuenit: seruus licentia
dñi sui aliq;d retinuerat impropetate vñ
se pōt vt antea recōciliare. **P**ostq; q; se
errasse cognoscit: ad dñm suū redit: euz
exorās huiusmōi x̄bis. **D**ñe inquit con-
fitebor meā iniquitatē: q; qd tibi natura-
liter debueraz: et quodq; postmodū iure-
iurādo pmiseraz: totū ad meā trāsgres-
sus sū miseriam. **S**ed adhuc semel idul-
ge mihi si placet q;cqd deliqui: et ego ti-
bi reddā q;cqd pprietatis p tuā licentiā
hactenus retinui: me aut ipm ita in tuo
seruitio astringam q; meam ex toto vo-
lūtātē dimittā: tuam x̄o inq; tuz potero
faciā. **E**t vt eā spvaleā implere: ponam
me in illoz; subiectiōe: q; me illā sciant et
velint docere: et admonēdo corripēdo:
castigādo faciāt custodire. **D**e quib; oi-
bus faciā tibi iusurādū: si mihi indulse-
ris: q;cqd hacten; deliq;. **T**ū dñs et ad-
huc inq; indulgeo tibi oīa que petis: si
tu oīa feceris que pmittis. **S**ed b; sci-
as: quia nisi hanc cōuentiōnē custodie-
ris: vel si eam casu in aliquo violaueris
nisi ad eam penitendo rediens per aliā
cōuentiōnē me placare poteris. **E**odez
itaz; mō inter deū et hoies agit. **D**e; ei
p̄mo hoī quidā p̄cepit: cū si ille obedis;

De similitudinibus

set pfecto fecissz qđ facere debuissz z qđ deo placuisset. Sed quia illius pceptuz pterijt: gr̄am eius statim pdidit. Hāc ergo si voluerit homo recuperare: sicut deus iubet iurat: z in baptisinate qđ audiuit: mus illū seruū iurasse: sed qz z hoc ipsuz transgredit: relictis om̄ibus cū p̄pa voluntate monachus efficit: aut ḡ monachus saluabitur: aut aliter dampnabit.

Similitudo inter diabolū z improbum placitorem.

Utrum sciedū est: qz sic placitat dyabolus cōtra hominē q̄ impbus placitator cōtra dyabolū aliquē: improbus enī placitator licet nō habeat rectū: tamē propter improbitatē suam veniēs ad placitum i hoc q̄ est iniustum z qđ est iustū ostēdere vult iniustum. Sed cū eū aliqs iuris peritus audit: z qz nō rectā habeat causam aḡscit: iudicat esse iniustū: qđ ille dicebat iustū z esse iustū qđ assererat iniustuz. Sic qz ille cōuictus discedit dolens qz aliqd facere nō poterit. Sz aliq̄to tpe trasacto postqz hoc iudicium putat obliuioni eē traditū: rursus suam incipit causam dicēs sibi fieri iniurias. Sz si aliqs sibi dixerit hoc iaz esse diffinitū: dicit nō recte esse iudicatum. Sed ille qui semel iam vicit non attendat ad ea que dixit: sed tantum dicat qz semel est bñ diffinitum: nō esse itez incipiendū. Sic enī sine labore semp ab inimico suo se liberare poterit. Similiter at dyabolus placitat cōtra hoīem. Locus at placiti hui⁹ est cor hoīs alicuius. Ad hūc itaqz locū dyabolus venit ad placitum: z licet sciat qz rectum nō habeat: tamē ibi asserit verum esse qđ falsum est. Et ecōtra ibi nāqz dicit cogitatione quā immittit verū eē qđ homo debeat mūdum diligere: diuitias z honores appetere desideria carnis adimplere: hec z his silia facere: quod quidem falsum est. Ex alia x̄o pte dicit esse falsū: qz homo debeat mūdū relinquere

diuitias z honores p̄temnere: desideria carnis abscidere elemosinis pctā sua redimere: monachatū demuz accipe: hec z alia plura facere. Quod totum verum probatum est esse. Sed cū aliqs q̄ inter rectos nō rectosqz cogitatus scit discernere: audit dyabolū in corde suo. hec dicere iudicat iniustū esse cogitātū: quē ille esse iustum dicebat: z esse iustū: quem iniustū affirmabat. Et hoc iudicio facta abicit iniustum: z seq̄tur iustū: cōtempnensqz sc̄lm accipit monachatus. Sicqz dyabolus cōuictus a corde placito recedit: cōtristaturqz: qz vincere nō poterit. sed postqz sperat dyabol⁹: qz homo oblitus fuerit: qz antea sic iudicauerit: putans eū aliqua pte posse inuenire inimicum ad eūdum locū cordis reuertit: renouatoqz placito q̄si non recte diffinito cōqueritur. Sz si ille p̄ certo cognouerit: quia rectum iudicauit eo qz seculum relinquendum esse censuit. Dyabol⁹ statim nō esse rectū respōdet vt eū tam cito vel ita oīno desereret: adhuc posse sibi p̄ se remanendo in seculo indulgere pariteribus: vel suis ad eū respicientib⁹ subuenire. Sed ille qui sp̄ mūdū ip̄mqz dyabolū recte sup̄auit: non curat ea q̄ fraudulenter ille dicit: sed firmum teneat: qz qđ semel iuste est stabilitū: nō esse denuo destruendū. Et quod recte diffiniuit relinquendū nō esse itez appetenduz. Sic enī facile deo subueniente dyaboluz poterit superare.

Similitudo inter deum z quēlibz regē.

Deus ipse sic inimicitias exercet aduersus dyabolū quo rex q̄dam contra p̄ncipē quendā inimicum suum. Hic aut rex habet i regno suo villam admodum amplam.

De regno villa z castello z diuigiōe.

In villa vero castellum quoddā supra castellū at vnū diuigiōe. In illa qđē dom⁹ sit valde p̄les iualide. In castello at firmitas ē tanta:

vt si aliq̄s illuc p̄fugerit nisi inde redie-
rit ab aliq̄ ledi nō possit. Tāta x̄o secu-
ritas est in diuigione: vt si quis illuc se-
mel poterit ascendere: nunq̄ enim cum
inde libeat redire. Hec aut̄ om̄ia ille rex
habet in potestate sua. Inimicus x̄o ei⁹
est ita fortis vt quicqd̄ extra villā inuēit
sine vllō obstaclo cōprehensū abducit.
In ip̄am q̄s villā sepi⁹ intrat: z domos
q̄s inuenit inualidas violat: eosq̄ q̄ in-
habitant captiuos cū suis apporat. Il-
las x̄o q̄s firmas inuenit postq̄ eas ir-
rūpere neq̄t: ad extremū inimic⁹ dimit-
tit. In castellū quoq̄ nō pōt ascendere
nec illud p̄fugientibus q̄c̄q̄ malefacere
non redierēt ad p̄liuz ville. S; si amore
suoꝝ parētū redierint: qz eos audiūt oc-
cidi z male tractari: vel p̄ foramē aut fe-
nestrā curiose respexerint tūc eos facile
occidere aut vulnerare potit. Quap̄o
pter necesse ē eis vt nūq̄ ad clamorē pa-
rentū attēdant: nec ad bellādū reuertā-
tur vel respiciāt: s; sp̄ vt ceperint fugiāt:
donec ad sūmitatem diuigiōis pueniāt.
Postq̄s enī illuc puenierint erūt oīno se-
curi. Itaq̄ rex ille deus ē qui cū dyabo-
lo bellū habz: hic i suo regno habet chri-
stiani sinū. In suo x̄o xp̄ianismo mona-
charum sup̄ monachatum p̄uersionē tā-
tūmodo angeloz. In xp̄ianismo q̄dam
in x̄rutibus sūt validi: p̄les x̄o inualidi.
In monachatu aut̄ firmitas est tāta: vt
si q̄s illuc cōfugiens monachus effect⁹
fuerit: nisi inde penitendo redierit: a dy-
abolo ledi nō possit. In angeloz x̄o cō-
uersatōe gaudiuz est securitatis tāte: vt
q̄s illuc ascēderit nolit inde vniq̄s redi-
re. Hec aut̄ oīa rex idē de⁹ hz in pote-
state sua. Inimic⁹ x̄o ei⁹: id ē: dyabol⁹
tāte potestatis ē: qz oēs iudeos atq̄ pa-
ganos q̄s extra xp̄ianū sinū repit nullo
obstāte rapit: z in infernū dimergit. In
ip̄m q̄s xp̄iani sinū sepi⁹ intrat: z eos q̄s
debiles inuenit tēptādo violat: aīas q̄s
cōrpiibus militantes captiuas aporat

illos x̄o q̄ fortes sūt: z bñ inimici posse
q̄s eos supare neq̄t tandē licet tristis di-
mittit. In monachatu q̄s nō valēt irrū-
pere: nec his q̄ monachi effecti sūt: q̄c̄q̄
facere mali: nisi ad sc̄z redierit: corpe v̄l
aliqua pentum affectōne.

¶ Similitudo inter monachum z poti-
onem z medicū z abbatem.

Attēdāt nouitq̄ qz sic agit: q̄ mo-
nachat⁹ arripit difficultatē quē:
admodū infirmus q̄ grauē acci-
pit potionē. Plerūq̄s enī contingit vt q̄
aliquē patiē infirmitatē corpis: potōez
q̄rat q̄ ab illa infirmitate curari valeat.
Lūq̄ ei medicus dicit vt illam potionē
accipiat: z sic sanari poterit. Emit eam:
v̄l gratis eā accipit: dat: s; cū potio for-
tis: ei⁹ viscera roma: mēbra oīa p̄currit
malos humores: p̄bit: vires tollit: corpe
dissoluit: terre infirmū p̄sternit desideri-
um maximū bibēdi i eo accēdit: v̄l dor-
miēdi v̄l foras ad vētū eūd: iei q̄s medic⁹
hec intōdit cōminans qz moriet si h̄ fe-
cerit. Heu me infirmus inq̄t: cur potōez
hāc accipi: male mihi erat: z mō est pei⁹
Heu q̄to in eo malo illos vidi: q̄ h̄ cōsi-
liū mihi dederūt: nec mihi: qz h̄ me opte-
ret pati p̄dixerūt. Si enī h̄ scissem nūq̄
potōem accepissē. Sic z sic iste cōquerit
dū potōe coartat. Hax x̄o mali humo-
res defluere ceperint: totūq̄ corpe pau-
latim leuigari gaudet z exultat: qz poti-
onē accepit: p̄ quā ad p̄stinam sanitatē
redire se sentit: z homines q̄ hoc cōsiliū
ei dederūt benedicunt. Similiter x̄o mul-
titiens accidit: vt aliq̄s qui anime sue
infirmitatem cōsiderat: medicinaz inde
sp̄ūalem querat: qua ab illa vitioꝝ suo-
rum infirmitate mūdari valeat. Lunq̄s
ei aliquis spiritualis homo dicit: qz per
monachatus possit saluari: dat quicqd̄
habz: vt i mōasterio aliq̄ post suscipiat
v̄l ei gratis aliq̄s concedit: z suscipitur
Sed cū ordīs difficultas cogit eū vigi-
lare dū vellet dormire: esurire: dū vellet

De similitudinibus

bibere: tacere cū vellet loq̄: legere v̄l cā-
tare cū vellet q̄scere: sedere cū vellet sta-
re: v̄l ambulare aut stare vel ambulare
cū vellet sedere. Iniurias sustinere mul-
tas: p̄p̄iā volūtātē ex toto deserere: mi-
serū hūc habitum quare suscepi. Antea
male agebā: s̄z mō pei⁹ ago: qz totz tāta
q̄ mihi iubent̄ adimplere si valeo: z vix ni-
si inuit⁹ aliqd̄ boni p̄ficere valeo. Quid
igif̄ ve mihi ve mihi: vt q̄ his credidi q̄
mihi hoc p̄sulerūt. Putabā qz oēs isti
homies eēt̄ scti. Hec z his filia nouici⁹
d̄t dū ordo illi in p̄mis videt̄ grauis s̄z
postq̄ sentit z secū cōsiderat: qz h̄ vna-
nimit̄ faciēdo si oīa sua posse aboleri
pctā sicqz sanitatē citi⁹ recuperare totum
q̄d antea graue videbat̄: paulatim leue
efficit: z q̄si iā nil male habēs letari inci-
pit: deo gr̄as agit: qz monachātū susci-
pere meruerit: z oēs q̄ tale p̄siliū illi de-
derūt b̄ndicūt. **Cōtentio** int̄ cōuersos
Erū qz de cōuersis (z nutritos
z nutritis cōgregat̄ ordo mona-
choz: discēdū qz solet eē cōtētio
qdā inter nutritos monachos atqz con-
uersos. Attēdūt enī nutriti se nlla crimi-
na cōmississe: nec se in seculi sordib⁹ con-
qnasse: sed qz mūdā ab infātia vitam
duxerūt: z ī dei seruitio sp̄ laborauerunt
illos vero ecōtrario vixisse p̄siderat: z
ideo merito inferiores eē iudicāt. At cō-
tra qz p̄uersi sciētā ex gerioz habent:
res monasterij sapiēt̄ tractant nutritis
ip̄is necessariā inueniūt ordiem q̄ suoz
feruētius plerūqz custodiūt. Illos vero
parū in his valere cōsiderāt: idō se meli-
ores ill̄ estimāt: sicqz alijs alijs se p̄ferunt
dū nō suā s̄z alioz infirmitatē attēdunt
Si v̄o monachi eēt̄: sic eēt̄ inter eos q̄-
mō int̄ anglos ī cel⁹ z hoies scōs. Angli
enī sūt q̄si nutriti: scti v̄o hoies q̄si p̄uersi
s̄z nec angli scōs despiciūt: qz tēptati-
ones aliq̄i victi s̄: nec sicut anglos: qz
nllam quā vincēt passi sūt tēptationem
Si ei michael dicerz petro tu d̄m nega-

sti: possz petr⁹ respōdere. **U**ex q̄dē q̄d
dicit: sed tu p̄ d̄no nunq̄ vel vnū cola-
phū sustinuisti: q̄d oīno nō faciūt: s̄z ita
existūt cōcordes: ac si oēs eēt̄ angli: v̄l
hoies: sic q̄ sūt isti acsi nutriti sint oēs aut
cōuersi. **S**ilitudo int̄ hoies z anglos
Ic̄ ē inter monachoz cōgrega-
tionē in terris: z cōgregationē
angeloz in cel⁹: quō inter eos q̄
adhuc sūt exterius in cella nouicioz: et
illos q̄ iam sūt interius in cōgregatōne
monachoz: q̄ vt p̄ualent ī oībus se p̄fe-
cte custodiūt. Hos enī abbas p̄ semetip-
sū iā oīa docuit: q̄ vult eos obseruare: il-
lis v̄o mgfos existis p̄ponit: q̄ eos do-
ceat q̄ debeāt custodire. Isti iā p̄bati sūt
in oīni humilitate: obedientia z patien-
tia z obseruatione oīm q̄ ordo exposcit
Illi v̄o adhuc p̄bandi sūt: vtruz velint
esse humiles: obediētes: patiētes: z ob-
uare oīnia que ordo req̄rit. Unūquēli-
bet ergo illoz is qui ei magister depu-
tatus p̄bat z arguēdo: increpādo. Ple-
rūqz etiā flagellādo temptat an apr⁹ ad
susciipiendū in cōgregatōe alioz existat
Quē si viderit cūctā patienter sustine-
re: z alioz cōsortio p̄ oīnia dignū eē: ve-
nit ad abbatē denūcians ei corā oīni cō-
gregatione. Domine inq̄t nouitius ille
quē mihi cōmēdastis ita p̄fecte se habet
oīnibus mōis iā est dignus inter nos eē
si iubetis. Quibus auditis abbas aut
eū recipit cōmuni cōsilio fratrū: aut ad-
huc dimittit ad exemplū alioz nouicio-
rū. Sicqz de isto nouitio cōdigne agit
q̄ seruoꝝ dei p̄sortio iam dignius habe-
betur. Illū aut̄ nouiciū quē mgf su⁹ vi-
derit inobediētē: impatiētē: sup̄bū: su-
sceptōne indignū: postq̄ eū diu tollera-
uit: mltisqz mōis emēdare tēptauit: tan-
dē si nihil p̄ficere p̄t: venit ad abbatē
z illa ei refert. Dñe inq̄t nouici⁹ ille quē
habebam ī custodia: vt eum docerem:
quomodo posset esse dignus conuersa-
tione nostra: ita p̄uerse se habet ī oībus

que agit: vt nec iter reliquos monitōes dignus sit conuersari. **P**rouidere itaqz nobis conuenit quid potius de eo factū sit. **A**d hec ille respōdēs magistrū hortat vt eū adhuc oibus mōis emēda re conef: dicēs melius esse illū inter reliquos tolerare q̄ ad seclm̄ reuerti dimittere. **S**icqz nouicius iste nec ī cōgregatiōe recipitur: nec a cella nouicioꝝ expellit. **S**ilr̄ ē cōsiderādū p̄ oīa inter deum ⁊ angelos ⁊ monachos quō inter illū abbatē ⁊ magistros atqz nouicios.

Similitudo inter deū ⁊ quēlibet imperatorem.

Identū est sicut esse inter deū ⁊ hoīes ⁊ angelos: quō inter imperatōrē terrenū ⁊ sibi obsequētes **T**ria quippe sūt genera hoīm qui terreno imperatori seruiūt. **A**lij enī seruiunt p̄ terris q̄s habēt nihil aliud q̄rentes nisi q̄b tenēt. **A**lijqz terras recupare volunt: q̄s eoꝝ parētes aliq̄ sua culpa pdiderunt. **A**lij dō p̄ solidatis tm̄. **I**llos itaqz dñs honestius tractat qui nihil vnqz deliq̄rūt: nec aliud q̄ q̄b habēt q̄runt. **H**i radicari sūt ⁊ fūdari nec euelli formidant: dū se ī volūtate dñi sui p̄seruant. **I**llos dō quoz p̄res sibi peccauerūt: quiqz p̄ illoꝝ hereditate sibi seruiūt: aliq̄n viliꝝ tractat: modisqz diuersis tēptat vtz cōuincādo: cōuiuando: quedā grauiā iubendo: q̄sqz flagellādo. **Q**ui si hec oīa humiliter sustinuerint: ⁊ deū sui misericordiā patienter expectauerint: tandem eis dñs hereditatē p̄fuz suoꝝ reddit. **S**i dō noluerint hec tolerare: nec suā valēt hereditatē recupare: nec aliud eis vult dñs dare. **I**llī autē qui nihil aliud q̄runt q̄ soliditatē: ⁊ vt bñ pascātur tādiu imperatori obsequūt. **Q**ue si illis abūdāter donauerit: laudant eum: ⁊ dicūt: qz de dño tali fuidū est: qz talia seruiētibz sibi cōfert. **S**i dō h̄ illis dare destiterit: statim recedūt ip̄o vitupato ⁊ incipiunt seruire ip̄ius inimico. **T**ria igif h̄

sūt genera hoīm alicui terreno impatori militantiū. **S**imiliter autē tria sūt genera eoꝝ qui supno regi deseruiūt. **P**rimū enī genus sūt angeli: qui eterna beatitudine stabiles sibi sine oī intermissione sūt seruiētes. **A**liud dō homies boni qui in q̄stum p̄nt sue volūtati obediunt sicqz ad regnū celoꝝ in p̄ris sui ade culpa pditum hereditario iure puenire cōtendūt. **T**erciū autē est hi tñi p̄ terrenis seruiūt cōmodis q̄si milites suspēdarij. **S**ic ergo p̄ oīa est p̄siderandū inter hec tria genera ⁊ deum quō inter al. a sup̄dicta ⁊ impatōrē suum. ⁊c.

Quid monacho p̄sit: si quod bonus est inuitus facit.

Contingit aliq̄n quēpiam sic habū dare humoꝝ malis vt nisi faceret alr̄ sanari nō possit. **U**t ergo ab eis possit ex toto mūdari: spōte sua peius se facit ligari: rogās etiā eos qui eū secturi sūt: vt nō eū dimittāt q̄c qd̄ ip̄e dicat: donec eum p̄fecte secuerit. **L**ū ḡ putrediem pingere reperintz resicare clamat: ⁊ dici se prius nihil mali habere: cominatqz eos nisi eū dimiserit occidere: sed illi q̄ eū h̄ dicere p̄pter dolorem sciūt: nō d̄ba illius attēdūt: s̄ vt ceperāt putredinē p̄fecte abscidūt. **L**uz at̄ ad plenū mūdatus melius habuerit eisdem quos antea minabaf̄ ḡas agit: q̄ non eū volūtate suā dimiserunt. **Q**uid ergo nunqz nō ideo p̄dest ei sectio qz eā tollerauit inuitus cū ad eā tollerandaz se fecit ligari spōtancus. **P**rodest reuera qz p̄ eā abscisa ē infirmitas: ⁊ repata est sanitas. **S**ilr̄ autē plerūqz cōtingit vt aliq̄s redundet vitijs intelligat q̄ aliter saluari nō valeat nisi a se ferro districtiōnis penitētie fuerit refecata: vt ḡ inde purgari q̄at: alicubi ī monasterio spōte sua se alligat. **P**rofectionē eteni faciēs ibi vilitatē: moꝝqz suoꝝ cōuersionem p̄mittit. **S**eqz intra monasterij claustra eo tenore recludit: vt medici sp̄uales vī

De similitudinibus

delleet sui pastores: qui eū corrigere debent: q̄cqd̄ ip̄e postea dicat nō eū dimittant: s̄ eius vitia reserēt: z emendēt. **A**t plerūq; cū eū ceperint ad meliora stimulare: z eius vitia corripiedo resecare. recalcitrant atq; irascit̄ dicens se nō eē culpabilem vñ resp̄ndit̄: ip̄osq; qui eum arguūt aliqñ perimere mināt. **H**i vero qui hec eū p̄ferre p̄pter ordinis destructionē cogit̄: nō eū ideo dimittūt: sed ab eo districte stulticiam vt p̄ualent nūc hoc nūcillo mō absidūt. **C**um itaq; fuerit emēdatus a vitijs: z minor fact⁹ ad se reuersus eis dē gr̄as reddit: q̄bus irascebat q̄ eū dep̄hensū correxerit. **Q**uid igit̄ nūquid nā ideo nō p̄derit illa tanta districtō qz eā infirmitate carnis inuitus sustinuit: ad eā sufferēdā sp̄ote sua in monasterio se alligauerit: p̄derit vitij: qz: qz p̄ ea liberaf̄ ab om̄i infirmitate. **S**ed diceret: q̄s melius essz: vt deo sine p̄fessione fuitz spontaneus q̄s in monasterio se alligans seruire cogeref̄ inuit⁹.

Hic aut̄ respondenduz: qz tanta distantia ē inter illū qui nō vult facere deo p̄missione seruendi sibi: z eūz q̄ libenter eā facit: q̄sta inf̄ homines duos q̄ ambo ex debito debēt seruire dño vni. **S**ed vnus eoz accedit domino z dicit. **D**ñe ex toto corde tibi seruire volo: s̄ me eē tibi fidelez p̄mittere nolo: qz si hoc tibi p̄mitto z postea tibi peccare grauius delinq̄re grauiori vindcā dignus existerē. **Q**uo aut̄ melius poterō seruiā tibi: s̄ si quō peccauero tibi: iudica me vt illū q̄ se tibi eē fidelem minime p̄misit. **A**liis vero venit z dicit. **D**omine ex toto corde te diligo: tibiq; fidelitate z subiectōnem p̄mitto: vt si aliqñ fecero cōtra p̄ceptū tuū: nō me iudices vt alienū: s̄ emēdas vt pp̄riuz seruū.

His ita dictis euenit: vt ambo idē p̄ceptū postea faciāt: ac deinde penitētes ad mē-

sericordiā dñi sui veniāt. **D**icit itaq; dominus illi: q̄ sibi fidelitatē p̄mittere voluit: q̄re hoc fecisti? **A**t ille. **D**ñe inq̄t cōfiteor qz deliq; sed tñ nō me tibi non esse delicturū p̄misi. **S**ed ille idō ne inq̄t noluit mihi infidelitatē p̄mittere: vt posses contra me liberius peccare. **E**rgo et ego p̄tra te: nō vt erga meū: s̄ vt aduers⁹ alienū agā: totūq; qd̄ erit mei iuris vsq; ad vltimū quadrantē erigā. **H**oc ita iudicatus cōuertit̄ ad aliū z dicit. **E**t tu sue q̄ fidelitatē p̄miseras: z idō tibi magis cauere debueras: q̄re h̄ fecisti? **A**t ille. **D**ñe ait. **C**ōfitebor me deliq; s̄: tibiq; fidelitatē promississe: s̄ postq; me penitēz qz deliq; debeo peius pati: qz tibi fidelitatē anteq; deliq; s̄em p̄misi: q̄ ille: qui hāc tibi nō vlt̄ p̄mittere: tibi postq; peccauit: idō q̄ppe me nolui eē tuū: vt si qñ peccare: nō me iudicares vt alienū: sed emēdares vt pp̄riū. **A**t dñs. **I**ta ē inq̄t vt dicis. **C**ū ḡ voluero de te vindictam accipiā vt de meo. **S**ic at̄ deus inter p̄fessū monachū z nolentē p̄fiteri iudicat si eos s̄ eū peccasse peniteat. **N**ō solum aut̄ p̄fessū inuitus iudicat nō p̄fesso: s̄ etiā ql̄bet layco adhuc in sc̄lo cōstituto. **L**icet enī vterq; idē p̄ceptū cōmittat: tamē toto corde monachū peniteat deliq; s̄se. **C**ūq; ordiem cui se subdidit ferueti amore cūstodiat: maiorē quā layc⁹ misericordiā cōsequitur q̄tumlibet ille peniteat sc̄laribus adhuc detentus. **S**i vero penitere voluerit: maiorē q̄ laycus dā nationi subiacebit.

Similitudo inter monachum peccantē z laycum.

Quod z aptius a sibi videamus: hōies duos vnus dñi suos intueamur. **A**mbo itaq; a dño illo possessiones pp̄as obtineant sibi: **I**ure iurādo p̄misso fideles existēt. **U**nus tñ illoz cōditōe tali h̄ faciat: qz si qd̄ i eū qñq; delinq̄t de pp̄rio suo. put fuerit iustū sibi emendet. **A**liis vero dñm a deo di-

ligat: vt nihil ppum retinere: sed oibus ei dimissis familiarius sibi malit seruire hoc etiā pactū cū eo faciat q̄ si aliquādo qd cōtra eū cōmittat de seipō nō de re aliena s̄ vt de pprio quā voluerit v̄dictā assumat. **H**is igit̄ actis si culpā eādem cōmittat: vterq̄: ac deinde penitentiā duz velint emēdare: sed ille de ppō qd nec adhuc totū vult dare p̄ illi^o culpe satisfactione. **I**ste x̄o de seipō quomō etiā totū iā p̄ius dñi sui mācipauerat potestati. **V**ideatq̄ dñs q̄ ille tñm facere nolit: vel postq̄ sibi peccauit q̄tuz iste p̄us q̄ in eū delinq̄rent: fecit de quo inq̄ maiorē velle videt̄ habere mīaz an cū illo videt̄ velle mītius agere quē operibus cōprobat se minus diligere. **E**t si hūc velit altero durius arguere: serue i: quiens male tu q̄to mibi eras familiarior: t̄to es culpabilior. **P**ōt iste respondere. **D**ñe in quiens verū est qd̄ dicis: s̄ q̄d̄ diu p̄tere volui ac postq̄: toto ex corde peniteo: meq̄ ip̄m in emēdationē tradidō nūq̄ nam peius illo debeo pati: qui nec illud qd̄ habet tibi totum vult dare p̄ satisfactionē sui cōmissi. **I**ustum ne videtur vt q̄ te magis dilexi minorē debeam misericordiā p̄seq̄ imo eā maiorē mihi facere debes misericordiā quo nullā maiorē tibi facere possum satisfactionē. **Q**uid aliud dñs diceret: q̄ qd̄ veritas habet. **H**ic ergo mīti^o iudicat vt ex toto pp̄iū. **I**llū x̄o seuerius vt minus sibi p̄uaf. **S**ic ergo et deus celerius indulget monacho q̄ se ei totū cōmittit q̄ layco: dare volenti vel sua p̄ his q̄ cōmissit. **S**imilitudo inter monachū et arbore

Teni rursus a sili pōt videri acceptabilius est deo bonū opus monachi q̄ hoīs cuiusq̄ sclaris. **S**olet q̄ppe accidere deos esse homies sub dño vno singulas habētes arbores in ppō silo. **A**rbores aut̄ ille fructū ferūt bonū vterq̄: x̄m illi q̄ dñm inequaliter diligūt: et ei de fructu eoz̄ impariter ser-

uiunt. **U**nus enī eoz̄ quia cū min^o diligit: cū arboris sue fructus fuerit matur^o colligit: fertq̄ inde dño suo q̄tuz fuerit visuz. **A**deo aut̄ dñs aliū amat vt ad eū veniens arborem ip̄am ei offert. **D**ñe inq̄t arborem habeo q̄ndam: bonū valde fructū ferentē que q̄ v̄e cōgruit dignitati. **H**alo eā v̄e esse iuris q̄ mei: eam igit̄ offero vobis vt amodo vobis fructificet soli: ip̄am q̄ v̄o assignabo p̄posito: vt ea fructū colligat: indeq̄ vobis put velle vobis nouerit diligenter desuiat. **S**ed et ego q̄ta diligentia potero eādē vestre volūtati custodire curabo. **C**ui^o igit̄ hoz̄ obsequiū dño illi magis videt̄ acceptum: an illius q̄ q̄ntumcūq̄ voluerit dat ei cū fructu. **S**ic q̄ et seruum monachi deo est magis acceptū: q̄ hoīs secularis. **I**p̄i enī sūt hoies duo q̄ sub deo velut arbores q̄sdam habent se ip̄os. **I**p̄i q̄ vterq̄ sūt apti ad deferēdū fructū opis boni. **A**t q̄ non eodē modo diligūt deum: nec ei pariter bñ opando deseruiūt. **S**ecularis enī q̄ eū min^o diligit: tūc tñm cū bñ opādū alium habuerit: boni opis offert deo q̄ntū voluerit. **M**onachus x̄o eū diligit in tñm: vt ad eū accedens totū ei offerat seipsum factis ac x̄bis alloquēs eū. **D**ñe inq̄t mee hactenus potestatis erā quodq̄ mibi libebat bonū malū ve faciebā. **V**erū q̄ tu^o omnino debeo eē: tibi q̄ soli tñm bona opera fructificare me totū tue tradi potestati. vt ammō tibi fructificē soli: qd̄ vt meli^o facere valeam me vni ex ecclie tue p̄lati subdā: q̄ me custodiens ea tñm opa doceat agere q̄ tibi nouiter magis placere: s̄ et ego p̄ modulo meo meip̄m custodire studebo. **C**uius ergo munus deo est acceptabilius. **A**t illius q̄ sibi offert q̄daz ex opib^o suis: plurima x̄o subtrahit: immo illi magis q̄ dat ei seip̄m cū corpib^o cūctis. **N**ec ideo pp̄a p̄uaf mercede: q̄ sepe bonū op^o cogit̄ agere. **S**icut ei is q̄ arbore totā cōmissit p̄posito dñi sui

De similitudinibus

vt ex ea fructū colligeret exā z dño suo
put eū velle noscet deseruierit vt in q̄ p
p̄iū nō pdat meritū. Si ille colligat fru
ctū p̄iūq̄z maturescat: aut in arboze di
mittat ecōtra donec putrescat. Sic mo
nachus q̄ se totū cōmīsit plato vt eū cu
stodiret ea q̄ opa tm̄ ab eo agēda exigēt
q̄ deo placare poti⁹ nosset. Sic in q̄z pp̄
az nō pdit mercedē si qd opis boni age
re cogat anq̄z velit: vl eū phibeat cum
agere velit: donec z ipam amittat volū
tatē agēdi. Nō q̄ obmittere dz qd qd bo
ni platus ei p̄cipiat: vl p̄sumere vt agat
a q̄buscūq̄z eū phibeat. Sic ei illi⁹ pui
dere qd p̄cipiat: qd ve phibeat: hui⁹ ve
ro sequi eum in bono per omnia.

Similitudo inter matronā z diuinā
voluntatem.

Acidit q̄nq̄z matronā aliquā fi
lias cū ancillis suis mḡfe p̄men
dare: vt eas opa m̄ierib⁹ cōgrua doce
at. Ill⁹ dō p̄cipit vt ei cūcte obediāt qd
q̄ faciēdū iniūxerit expedire adipleant
hec itaq̄z dispositio mḡfa eas i vnū cō
gregat: iniūgit cuiq̄z qd agere deat z ne
foras egrediant̄ obseruat. **De filiab⁹**

Quib⁹ ita sub eius ma: (m̄rone
gisterio astrictis: bone qdē filie
p̄ oīa sibi obrēperāt: sz nec abeū
di foras licētiā q̄rere curāt. **De ancil**

Ancille q̄z s̄līr faciūt (lis ei⁹ bonis
excepto q̄ instabiliores existūt. q̄ ei
tenet eas i custodia diuti⁹ eē licētiā fo
ras exeūdi q̄rūt. Quā q̄nq̄z si obtinere n̄
valēt: nō inde trīstānt vl murmurāt: tm̄
dicūt qz datā. Sz si eis p̄cessa fuēit egre
diūt q̄ eis visū fuerit: cessātq̄z interim
ab opibus suis. **De ancilla latrone.**

Ater eas at q̄nq̄z est latro p̄ceptis
mḡfe vis obedire volēs. Hec igit̄
qz custodia tedio sp̄ ei existit: licētiā exe
undi sepi⁹ q̄rit: z cās q̄ rōnables videāt
adiuenit: quā si obtinere nō p̄t p̄tristat ve
hemēter z dolet: sueq̄z mḡfe si audet du
ri⁹ m̄det. Si dō apra cā nō fuerit: ei oc

culite detrahit qd q̄z faciebat op⁹ int̄mit
tit. q̄ si opari fuerit iussa: p̄tēdit p̄tinus
q̄ sit ifirma. Ac si q̄n se solā viderit: p̄ti
mus exilit: ostiū petit: huc illucq̄z circum
spicit: mādat illi vt illi licētiā q̄rere secū
loq̄ndi q̄ si nihil repta fuerit atq̄z corre
pta: p̄silit statim i hmōi d̄ba. Quid in
q̄t feci q̄ sic debeā corripī q̄ iura visa suz
agere: qz inferūt z mihi cōtumēlie: sz tā
sat apte videt q̄z iuste p̄ me agat. Ita
qz residet mesta dolēs q̄ ita sit rep̄hēsa.
At postq̄z ad modicū ille dolo: recedit
maturitatē q̄ndā p̄tēdit: cunq̄z estiat: q̄
ab alijs reputet matura licētiā rursus q̄
rere tēprat: quā si h̄re nequerit p̄tin⁹ s̄b
dit. **Stul⁹** est inq̄t q̄ b̄n agit: cū eoz tra
ctent̄ boni tractētur z mali: q̄ si licētiāz
h̄re potit foras p̄festiz egredī: huc illuc
q̄z vagat: iuuenū p̄sortia expedit: multa
nō agēda p̄mittit: vt hac q̄ similitudie pōt
colligi. Tria sūt genera volūtatis i sub
ditis. **De obediētia licētiā z inobīa.**

Hoc at̄ om̄ū obediētia. Scdm̄ li
cētia. Tercīū in obediētia. Hec
dō genera inueniri p̄t i mona
chis q̄z matrona qdā mḡfe cuidā p̄mē
dauit: id ē volūtas diuine volūtati ab
batis supposuit. **De licentia zc.**

Licētia igit̄ multos decipit. obe
dientia dō z inobediētia p̄ria
sūt. Harū media licentia ē. Is
q̄ quē obediētia non p̄stringit claustra
egredi: vult tm̄ exire reguleq̄z districtō
nū licēter declinare q̄uis nolit siue licē
tia id p̄sumere. Et idcirco actū suū licē
tia q̄ p̄ualet conat̄ defēdere. **Peccatum**
p̄fecto h̄z ex illa illicita volūtate. Non
enī postq̄z mortu⁹ mūdū claustra subijt
ad mūdī negotia vel volūtate vllaten⁹
redire debuit: velle tm̄ suū nisi p̄miss⁹ fa
cto implere noluit. **Obediētia** q̄ quā in
p̄plexus est ipm̄ factū excusabit: sed
velle qd p̄ obediētiā h̄nt p̄ictosū nisi pe
nituerit illi erit. Qd nōnulli min⁹ ascen
dētes licētia quā p̄implēda voluntate

sua expetit sepe fallunt. **U**t igitur breuiter loquar et succincte sub ipsa obedientia viuere sint mōne regal filie. Ancillarū dō noīe licētie adherētes accipe. Inobediētia dō que dicif et ipsa latro rebellioēs signatur in ordine monastice.

Similitudo inter monachū et denariū
Rursus a sili possum⁹ videre qd̄ impfecto monacho debeant eē.
Tria cuiqz bono insūt denario, q̄ cuiqz pfecto debēt inesse mōacho. Denarius q̄ppe bon⁹ puro ex ere recto pōdere monetaqz legitima debet cōstare. Si enī vnū ex his defuerit venal eē nō poterit. **U**t ḡ venalis valeat eē: hec tria pariter debet habere: hec qz debet habere et monach⁹: vt vere monachus reputet. Eius q̄ppe metalli puritas: puta ē eius obediētia. Nulla enī inobediētie impuritas: s̄ sola in eo debet eē obediētia et enī dō illi⁹ pōdus stabilitas ē ppositi ei⁹. Non ḡ leuiter exuffari debet ab eo qd̄ ceperit s̄ vsqz ī finē pseuerare stabilis. Illius autē moneta habitus ē monachalis atqz tōsura aī et retro et his similia. Sicut enī denarius a moneta dinoscif cuius sit regiōis. Sit ab istis monachus cui⁹ sit ordīs. Is autē monach⁹ qui adeo ē senex vt antez retro iā neqat inclinare: denario illi est sili cui⁹ monetā t̄pis antiq̄tas iā deleuit. Iste dō qui habituz monachalē nō adhuc sed vitaz suscepit: et ideo nomē nō habet mōachi assimilaf numero pōderoso: monetam t̄n nō habēt. Et ideo nō eoz venali: verū sicut q̄ thesaurz cōgregare desiderat. huiusmōi minimū ita vt habentē monetā habet amat. Sic deus q̄ thesauro celesti nos oēs reponere curat: h̄mōi hōminē eoz vt habitū monachi habentem ibi reponit. Quē autē viderit habitū q̄ dē monachalē habere: s̄ ex ere imponif id est inobediēte eē hunc thesauri celesti nūqz reponit. Sicut nullus denariuz falsū licet apte monetatur suo thesauro

reponere q̄rit. Quē viderit obediētes eē. et si aliq̄n fragilitate peccet: humana nō hūc t̄n repellit si de peniteat: vt enī a valido denari⁹ inualid⁹: sic a pfecto diffest monach⁹ impfect⁹. Inualidus q̄ppe denarius minus habet pōdus qz debeat: s̄ illd̄ qd̄ habet puro ex ere cōstat. **F**als⁹ dō eandē quā bon⁹ moneta p̄tendit: s̄ interius latet falsitas eris. Sic falsus monachus eūdē quē pfectus habitū habet: s̄ inobediētie falsitas interius latet. **D**ebil⁹ vero s̄ obediēs licet nō tantā qn̄ cadat habeat stabilitatē obediētie t̄n retinet puritatez. **H**oc et enī penitet eū qz deliq̄t: qd̄ qz ei p̄cipif pura obediētia facit. **I**lle ḡ vt denarius falsus a celesti thesauro repellit. **H**uc dō p sui modulo vigeris ibi reponit. **N**ihil igitur cuiqz qd̄ pdest habitū monachi exteriorē habere si nō studuerit et interiorē retinere. **D**uo q̄ppe sūt ordīs genera vno religioso cōueniētia. **U**nū exteriorē q̄ religiosus videt. **A**liud dō interi⁹ q̄ religiosus habet: zillud quidē exterioris facticij. **H**oc dō interi⁹ naturalis ē ordīs: facticij q̄ppe ordīs facticie sūt cōsuetudines: vt in ordīe monachoz repiunt plures. **H**as et enī hoīes adinueniunt q̄bus dāqz de causis rōnabilib⁹ fuādīs instiuerūt. **N**atural⁹ dō ordinis naturales sūt vtutes: nec humilitas: caritas: et alie ples. **H**as enī deus ip̄e naturaliter indūdit hoīm sueqz causa salutis fuandas. **I**lle itaqz factici⁹ ordo sine isto nihil hoī pdest. **I**ste dō sine illo saluare hominē pōt: vt t̄n fuari valeat iste valde necessarius sibi ille. et̄.

Similitudo int̄ corrigiā et sotularē et ordinem facticium et naturalem.

Ec enī est inter ordinem facticiū et naturalem quō corrigiā et sotularē. **C**orrigiā nāqz sola colligata pedi nullo est munimēto sibi: imo magis incōueniēs videt esse si sibi sola circūliget. **S**otularis dō etiā solus pedē mu-

De similitudinibus

nit: satisq; decēter cōuenit ei. **N**e tñ ca-
dat vl' tot' fiat necessaria sibi ē corrigia
vt liget ex ea. **S**ic sit licz facticius ordo
nihil solus p'sit s; magis dedecet. **N**at-
ural' dō sine illo z profit z deceat: vt tñ
iste firmus tē. neq; necessari' ille sibi ha-
bet. **H**inc q̄ppe ē q' q' religionē interius
seruare desiderat habitu monachali ex-
teri' se alligat: q' qd' exteri' dem'at sēp
eū eē coarguat. **Q**u' si postea noluerit h'
eē magis dedecet eū habit' iste. **S**i enī
d'bi grā monach' supbus fuerit q' habi-
tu exteriori humilitate p'tēdit mltō incō-
ueniētius eē videt q̄ si careret hūilitat'
habitu. **D**ocet igit' vt qd' ostēdit exteri'
studeat z habere interi'. **N**il ei pene ex-
teri' h'z in hitu vl' p'fessione sine cōsuetu-
die qd' nō eū cōmoueat aliqd' interi' ha-
bere.

De veste monachi.

Quod ei nigras viles fert vestes
vt se vile reputet: p'ctōrēq; p'mo-
uet. **Q**u' dō eisdem a capite vsq;
ad pedes tegit. **H**oc ei facere a p'ncipio
vite vsq; ad finē hortat'. **H**ec ei ē talat'
tunica z polimita quas filio suo ioseph
fecisse dicit' Jacob p'iarcha. **Q**u' at eedē
i modū sūt crucis: eū sp' habere p'mouet
memoria d'nice passiois.

De corona z

Corona deniq; (tōsura mōachi
capillorūq; tōsura eū eē debere
sacerdotē z regē demōstrat. **S**a-
cerdotes q̄ppe i lege mitra tegebant ca-
put ad similitudinem cui' huic caput radi'
Reges autē coronis vtūtur ad cui' similitu-
dinē hui' capilli tōdenf'. **H**ec itaq; co-
artant eū vt sacerdotis z regis gerat of-
ficiū.

De spūali sacrificio mōachoz.

Officiū sacerdotis erat i lege ge-
neris diuersi pectora mactare.
Huius g' s'lr officiū d'z eē leonez
ire z crudelitatis: lupū rapacitat': thau-
rū feritatis: vulpē astutie: hircū immū-
dicie: hircū sōnolētie: equū z mulū luxu-
rie: asinū pigritie: aliaq; bestialia vitia
occidere. **R**egis autē officiū p'pūm ē re-

gere regnū hostes enī p'pellere ne iusto-
iniust' iniuriā faciat. puidere mal' depl'
sis bonos exaltare. **H**oc itaq; officiū d'z
eē mōachi vt sue mētis regnū regnat: z
corpis: hic ei oia expellere d'z vitia: pui-
dere ne malus bono appeti' resistat: s;
vt bon' malū sibi sp' subiiciat. **Q**uicqd'
postremo exteri' ostēdit i habitu vl' cō-
suetudie vl' etiā i ipā p'fessione studeat et
interi' habere. **A**lioqn nil sibi corona si-
ue tōsura p'derit vllus vt habitus mo-
nachal'. **A**t sūt pleriq; q' facticio ordini i
putāt q' naturalē nō fuāt. **D**icūt bono
aio se pati nō posse qd' eis imponuntur
cōsuetudies tāte. **Q**uerūtur etiā q' i se-
culo meliores fuerūt: eosq; monachat'
deteriores effecerit. **V**erū q'sq; h' dicit de
nario falso ē similis.

Similitudo inter monachū z ignem

Allus q̄ppe denari' bon' plerū-
q; eē videt: ac si in ignem fuerit
miss': p'tin' falsus eē roboratur.

Sic plerq; male morigerat' hō bōis eē
morib' videt in sclo. **U**er' si rigore ar-
ripuerit aliq' instictu mōachal' culp'iq;
postmodū existētib' regulariter increpa-
tus p'tin' pbat nō esse qd' videat'. **Q**ui
enī humil' videat': z patiens mor' supb'
inuenit' z impatiēs. **Q**u' si h' imputauit
ordi' tale ē ac si denari' dicat igni tu me
falsū fecisti. **N**ō at falsū eū fecit s; quod
erat oñdit. **S**ic deniq; istū nō ordo ma-
le morigeratū efficit: sed q' h' iā eē decla-
rauit. **N**ō igit' ordiem: s; seipm accuset
moreq; puerfos i bonos p'mutet nisi ei
eē bonis morib' videat': bona si q' exte-
rius agit paruipendunt.

De interiori virtute z exteriori.

Quo q̄ppe vtutis sunt genera q'
inter se sic differūt vt corpus et
aia. **U**nū enī interi' z inuisibile
Aliō dō exteri' atq; visibile. **I**nteri' nā
q; est caritas: humilitas: patia: benigni-
tas: ceteraq; s'ilia. **E**xteri' dō ieiunare: ele-
mosynas dare in orationib' vigilare: la-

De similitudinibus

isse a dño sic tollerari. Nos igit dño nõ stro in multis offendim⁹ oēs: et in tantū vt nos ex vindicta iusticie sue membra- tim possit dilaniare: aut iugi languore ī pñti affligere: aut penis postmodū eter- nis tradere. **¶** Qui in deuz peccat omnem creaturam contra se excitat.

Ex qua offensione nõ solū irā dī pmeruim⁹: s̄ etiā totā creaturā aduersū nos excitauim⁹. Etenī si seruus alicui⁹ a dño suo recederet et ī inimico dñi sui adhereret nõ solū ipm̄ do- minū exacerbaret: s̄ etiā totā eius fami- liā iustissime irritaret. Cū igit dñm cre- atorē cūctoz offēderimus aduersū nos oēm creaturā q̄stum spectat ad merituz nrm̄ in irā cōmouim⁹. Potest ergo nob̄ iusta cōsideratōne terra dicere nõ debe- mus vos sustinere s̄ potius absorbere q̄ mō a creatore meo nõ timuistis recede- re: et inimico eius dyabolo sc̄z adherere pōt etiā cibus dicere et potus nõ merui- stis vt nos pascere debeam⁹: imo poti⁹ vt cōfusiōne vobis p̄parem⁹. Ab illo ei peccādo recessistis p̄ quē nec ales esurit Sol q̄ vobis ad salutē nõ debeo lucere s̄ vindictā dñi mei q̄ est lux lucis et fons lumis penitus cohercere. Sic etiam sin- gala queq; creatura p̄ nos pñt surges ir- refragabilī rōne. Proinde expedit nob̄ humiliari ne diu dilata vindicta: tanto acrius adueniēdo mala nra puniāt: q̄z to diutius tollerauit qd̄ punire poterat. Et ergo humiliamur qd̄ simus: q̄ irati fuimus: vel qd̄ fecerim⁹ mēte tractem⁹. Et nos viles pctōres multoq; supplicio dignissimos fore cognoscem⁹. Qui se q̄ talē iudicat iam in p̄mo gradu humili- tatis stat. **¶** Scōs gradus humilitatis **E**cundus gradus est dolor. Nā sūt nõnulli qui se pctōres eē cō- fitent̄: sed nullum inde dolores habere dinoscūtur quib⁹ necesse est: vt doleant si veniā mereri desiderāt: qz nõ valēt ad salutē: vt se cognoscat q̄s pec-

catorē si inde habeat dolorē. Nā si dño q̄s peccaret: et inde dolorē si haberet qd̄ putas: domin⁹ eius de eo diceret. Quō ei offensā posset dimittere q̄ diu eū p̄o offensione sua nequaq; sciret dolorē ha- bere ridiculū potius q̄ aliud videret si veniā peteret de hoc. Unde se nõ doles- re faceret. Necesse est enī vt dolores ha- beat quisquis de p̄petratīs culpīs veni- am consequi desiderat. **¶** Terci⁹ grad⁹

Deinde sequit̄ cōfessiō quia qua- liter se peccator cognoscat et do- leat cōfiteri studeat. Multi enī sūt qui se peccasse cognoscūt et dolent: et tamē celāt quō quidē hoc erubescens nõ audēt. Et quia sciūt p̄fessionē neces- sariā ad salutē fore in cordib⁹ suis corā deo penitēt et illi cōfiteri p̄ponūt. Al- toq; maiorē penitentiā agūt: q̄ si confite- rent̄ eis iniūgeret q̄s sacerdotū. Vex in hac re penitus decipiunt̄ qz null⁹ deo quicq; cōfiteri pōt qd̄ ip̄e ignoret. Sia enī ei nuda sunt et apta. vult itaq; deus nec q̄cūq; ei peccauerit ac si ip̄e nesciret ita suo loco alij nesciēti cōfiteri ne diffi- milit quaten⁹ hoc iudicio manifeste cō- probet. qz si deus hoc ignoraret ip̄e va- ceter ei manifestaret. Ad hoc si is q̄ ma- iorē penitentiā ex p̄po arbitrio nõ cōfes- sus vult agere q̄ aliq; si cōfiteret̄ vellet ei imponere putat maius se fecisse ex p̄ pria volūtate q̄ si cōfiteret̄. P̄set ap̄ se quid sibi plus cōfiterit an cōfiteri et puā penitentiā agere an sine p̄fessiōe sp̄o- tanea volūtate longo penitere tpe. Cū- q; magis eligit penitentiā gratis celare q̄ reatū suū p̄ cōfessionē māifestare ag- noscat p̄ certo qz nõdū vere confessioni illā siue sp̄otaneā penitentiā q̄libet gra- uis fuerit adequauit: quōqdē necdū si- bi tm̄ cōstitit grauius clā penituisse q̄z- tum p̄fessionē cui eā facere debuit fecisse. Quare min⁹ est sp̄ quēlibet grauius si- ne cōfessione penitere q̄z puro ex cor- de confessionē facere. **¶** Quartus ḡdus

Quam itaq; tres gradus in monte
humilitatis haberem? seq; psua
sio que unicuiq; habenda e' qrt'
ia videt p'libate d'utis grad'. Cu' enim
necessariu' sit vt cofiteamur Sciendum
est q' ita cofiteri debem': vt hoc ipm qd
cofitemur ita esse psuadeamus: tuc eni
pura e' cofessio: si ea sequit' voluntaria p'
suasio.

Quintus gradus.

Quinto igit' gradu cofessio ap
ponat: vt scz qlem se quis cog
scit: dolet: cofitef' z suadet: tale
q' se ab alijs cocedat iudicari. Snt eni
pleriq; satis semetipos iudicantes: s' neq'
q' p'nt ab alijs pati vitupari. Qui enim
ad motem vere humilitatis ascēdāt: ne
cesse est vt sic semetipos despiciēdos iu
dicāt sic etiā alios si se iudicādo desper
erit tollerare sciāt. qua i re op' est patia
q' sexto loco est: apponēda

Sextus gradus

Hec itaq; unicuiq; familiari' eē
bz vt qñcunq; ei aliq' iniuria fit
ita eaz suscipiat patienter qua:
si commodū sibi magnū fieret: pfecto si
aliq; seruoꝝ alicuius discreti hois pec
casset: z dum sibi exinde m'ite fierēt mo
lestie nō reclamatz sed potius iuste t'lia
pati se diceret citi' apud dñm miam in
ueniret. Nos itaq; q' multa s' creatoz
nrm comissim' tato studiosi' humiliari
dēm' q'to magis indulgētia ei' nos in
digere videmus.

Septimus grad'.

Hec solū absq; murmuratōne pati
debemus molestias s' vt etiā gra
uiter puniamur ad vindictā dei anem'
Sup'mus eni amor motis humilitatis
gradus eē videt. Quō qdem tūc e' deo
grata satisfactio in eius mēte qui satisfa
cit nulla manet murmuratio sed pia iu
giter feruet dilectio.

Recapitulatio.

Quod autē supius dilate p partes
ostēdimus nūc ea debet breuiter z
summatim sub exēplo recolligam'. Si ei
dñm quis piā haberet quez p culpa sua
tradere morti deberet: posita rōne cū eo

suā seruus culpā occultare velut in tene
bris vellet.

Cognitio sui. zc.

At si cog'sceret qd est primus hu
militat' grad' si ei dolerz. Dolor

At si doleret q' est secūd': corā ali
is dūo licz iubēte p'fiteri nollet. zc

At si cofiteret' qd est Cōfessio zc
terci' psuadere nollet ita vt crede
retur.

Persuasio.

At si vellet inde culpabilis credi:
qd est qrtus: pati nō nollet vt dice
retur culpabilis.

Concessio.

At si sibi dici pateret' q' est dur'
nō tñ pati vellet vt sicut culpabil'
pateretur.

Patientia.

At si hoc patiens qd est sext' non
ita tractari. **A**maret qd e' septi
mus licet h' velle dñm suū sciret nō ei p
fecto culpā illā dñs dimitteret: imo ma
gis vt iniquū seruū eū puniret. Sic nec
nras nobis culpas dñs dimittet: si non
nos gradib' iisdē humiliauerim': sicut
ipse iubet zc.

**Quō vnusquisq; se iu
riorem omnibus putet.**

Veruz qz nōnū q' ideo extollim'
qz nos alijs nō recte cōpamus.

Videndū est nobis q' id mō facere de
beamus: si eni alijs volumus cōparare
q' a nobis sūtz q' in nobis sunt: in nobis
nō adeo qñi prestita nobis. Sic namq;
agit qui de bonis adeo sibi p'stitis supe
aliū extollit: velut q' vestibus alienis i
dutus gliatur. Non ergo hec alioꝝ bo
nis cōpare debemus: sed mala tñ nra
que in nobis sunt in nobis habemus q'
si fecerim' mala videlicet nra bonis ali
oꝝ vt cōferamus nō inferiores eē ceteri
oibus nobis ipis videbimur. Quod s'
qz supbi faciunt etiā si sint oibus deteri
ores cūctis tñ se iudicāt eē viliores: sua
eni bona tñ attendētes alioꝝ mal' com
parāt quoz mala nullatenus cōsidera
re deberēt.

Qu' obfit p'sideratio alteri?

Consideratio nāq; vel (peccati
cognitō alieni peccati mala m'
ta in diuisis parit. Si eniz pctō

De similitudinibus

est qui alterius culpā considerat malo illius exemplo in suo peccato pseuerat. Si vero penitēs a peccato a penitētia frigidat: eodē exemplo quōd si eodē peccato vel temptabat facilius exemplo supatur: si autē temptatiōe carebat eo ipso temptat quod vitium illius considerat. Si vero iustus p̄ferēdo se illi in supbiam extollit quēz si diligebat etiā in deo nūc eū incipit habere odio: non est facile considerāda alterius culpa: cuius consideratio tot generat mala: vltus vero illi sp̄s d̄z attendi: quod ei consideratio p̄ priū vadit. Ipa nāq; pctōzē cōuertit: penitētē penitere: magis temptatū temptatōi resistere nō temptatū: sic p̄manere iustū humiliari: diligētē vero magis diligere facit. Albertus igitur virtutē nō vitium suū vitium nō virtutē attendere d̄z quicquid ad culmē humilitatis ascendere studet.

De duabus sororibus hūc mōtē custodi: Cuius autē humilitatis pulchritudine cernuntur motus duo sorores sunt custodes decūdia scilicet quae est apud deū et decūdia quae est apud hoīes. Nam cū temptat aliquis si an meritis sue oculos has duas firmiter reduxerit: hāc facile superari potest. Sicut enim sibi ipse loqui debet.

De verecundia que est apud deum.

Ego hoc peccatum vel illud fecero quā an deū et sanctos eius angelos quod me vidēt oculos meos leuare potero quod dicā cū reatum meū oīs creatura dei vidēbit: boni et mali angeli: dyaboli me accusabūt nequē paccabo: imo propter te dñe morte afficiar: tota die custodiāq; vias meas vt nō delinquā. Sic sibi vnusquisq; proponat. Sic semetipsum consideret: sic se aburuentibus bestiis eruat. Considerādū quod decūdia quae an deū se sp̄s est libera: et custos fidei.

De decūdia. Erūta: nē illa (quae est apud hoīes) quae est apud hoīes decūdia nōnūq; fallax et latro pessima. Solz ei cōtingē vt aliquā mētē alicui vbi iā sepe dicitur mōs humilitatis est constitūdō hirci luxurie: lupi

rapacitatis vel alia quilibet vitioz bestia temptet irrūpe quōd cū decūdia quae apud hoīes est ne intrare prohibere dicitur: sicut sic sibi metipsum si intēdū male cōsulēdo loq̄t. Magis erit inquit confusio si huic temptatōni luxurie: vt postmodū sciat aditū dedere: si nullus hoīm h̄ videbit: et ego bñ celabo nec amplius erit cognitū: modice nūc voluptatē consētā: et cū voluero memetipsum corrigā. Ac deū penitēdo satis melior quā mōsū ero. Multi ei p̄ruinā surrexerūt: et p̄modū viliores fuerūt. Sic nimis decūdia quae est apud hoīes malo suo p̄silio nōnūq; fallit: et fallit et malā vitij bestia in mētē quae tueri deberet subtrare p̄mittit: quae cū intrare p̄missa fuerit nō facile expelli potest nā si is qui scelus p̄misit p̄fici aliquā voluit ea cogitatō quae p̄mittēbat ei quae se emēdaret mox vt voluisset p̄petratā culpā d̄t. Quōd cōfitebor quod frōte reatum meū apiam: nō amplius hōzē hēbo: si me manifestauero: si quod mō app̄cior: oī tpe vilis ero. Quid igitur faciā satiabor voluptuose viuēdo nōdū viā iusticie tenere valeo. Ecce quōd mihi hō decipit: quod callide vincit quā astute superat. Ipe nāq; humilitatis mōtē paulatim p̄ficiēdo statuit: ipse custodes eius mōtis p̄stituit: ipse custodes eas d̄a p̄pugnat mōtis expulit ipse postmodū semetipsum male custodiēdo mūcipiū hostibus suis tradidit: in me siquidem est vñ cū dei grā p̄ficio in me etiā: vñ deficio nō mihi p̄ficiēdi aliq̄s vim facit: si ade defcū aliq̄s venire cogit. suggerit deo: suggerit rō: suggerit vltus: vt recte viuā: et est in me mea arbitrij scilicet libertas quae h̄ facere possū si volo. Vex est suggerit diabolus: suggerit appetit: et vitium vt voluptuose viuā et h̄eo possibilitatē hec faciēdi si contradicere volo.

Cōfabulatio duarū p̄dictarū sororum. Cū est quod cū verecūdia quae est apud hoīes intēdū fallat multis modis per eam adit nobis vitioz fiat. Verecūdia quae est apud deū nec

fallit nec fallit. **H**ec etenim cum ad mentem res uocatur postea et locum suum vicem motem humilitatis quem tueri deberet fallente sorore sua vitium subuersum quasi porcorum rostris dissectum inuenit vehementer turbatur: dolet ingemit: sepe etiam lacrimas fundit. misera miserabiliter secum querit: qualiter bestia intravit funesta: quod fuerat causa quod exordium quod ve aditus et dum eam vehementer execratur. **E**cce fallax soror fallaciter eam plerumque sic consolatur. **E**ya quare tamen doles cur tot tantisque lacrimis temetipsum affligis: grauius te ille vel ille peccauit. et veniam obtinuit: humanum est peccare: nec tantum potestis est peccatum quantum facis illud. **T**aliter male consulendo dolore temptat lenire: sed fidelis custos quem se coram deo formidat accusari sicut fallere nescit sic malum consilium admittit contempnit. **N**am promissa et dolendo plangit: et plangendo indefinenter sui conditoris indulgentiam querit: atque locum suum curiosus deinceps custodit etc.

Quod non semper misericordia dei dicitur cogitari. **S**tandum est igitur quod tempore temptatorum. **N**am si per penetrationem culpe nunquam misericordia dei dicitur cogitari: sed iusticia et iudicium eius furor et indignatio illius hec debent perscrutari. **H**ec debent ante mentis oculos reduci. **H**ec sepe numero cum magno honore retractari. **C**um quis temptatus non dicitur dicere misericordia domini magna est: sed hec potius horredum est: incidere in manus dei viuētis. **Q**uasi appetit luxurie quelibet pulset non cogitet tunc quantum die peccator ingemuerit omnia peccata eius obliuioni tradent: sed potius sepe recogitatio tractet quod maledictus omnis qui peccat in spe. **E**t illud ysaie primo. **U**e genti peccatrici propterea graui iniquitate filijs sceleratis semini neque. **S**i autem pro non cura fuerit peccati admissio tunc demum dei misericordia propensius est cogitatio indesperatio venire superueniat. **T**empore itaque temptatoris modis omnibus unusquisque debet conari ne superetur. quod licet deus veniam promiserit delinquenti: non tamen sponte dedit ut

ei daret voluntate penitendi. **C**um autem certum sit quod dei gratiam promeretur quod quis declinat a malo et facit bonum et iram et indignationem incurrit omnis qui operatur peccatum. **M**agnopere curandum est ut et vitia vitentur et virtutibus adhereamus.

Que proptatio sit inter ascendentes. **R**ia sunt necessaria ascendenti in omnia beneficia: platio Innocentia talis est dicitur ut nulli noceat. **B**eneficium ut omnibus proficiat. **P**relatio ut se inferioribus iudicet. **U**bi apostolus superiores inuicem arbitantes. **H**tria dicitur unusquisque alijs impendere: et nihil horum sibi fieri ex debito exigere. **N**am si seruus alicuius domini suo in multis peccasset non solum iram domini deseruiret: sed etiam omnium consuetudinum indignationem incurreret. et si aliquid iniuria ei interim fieret non iuste conqueri dicitur. **D**icit aliquis innocentiam et beneficium alijs libenter impedito: sed me omnibus alijs inferioribus credere nequeo. **S**unt etenim homicidae adulteri latrones: et huiusmodi. **A**d huc quantumque proptatio facit inter te et alium nolo ponere in trutina quod tuum non est: imo quod tuum est vicem mala tua et pro modo bona sua. **T**al conspectio vel talis consideratio spiritus sit inter ascendentes. **S**i quid vero boni in te vides non tibi sed deo imputes. **U**bi apostolus. **Q**uid habes quod non accepisti quod gloriaris quod non accepisti etc.

Similitudo inter cenouexiam et caritatem. **I**c igitur debemus innocentiam beneficio platioe vti in faciendo et recipiendo sicut vsualiter portatur cenouexia. **Q**uipe illa que subeunt facies ad locum que tendunt ad locum aut cum veniunt dorsa vertunt. **T**ribus etiam alijs modis potest sed non conuenienter portari vicem ut facies sunt facies vel dorsum contra dorsum vel facies ad locum versus procedere terga deo que ire debeant conuertantur. **E**t notandum quod non minus quam a duobus cenouexia in operando portatur: nec caritas quam pro cenouexia volumus signari minus quam inter duos potest haberi. **S**i igitur in motu aliquid edificaret sibi homines plures domum et de valle opteret lapides

De similitudinibus

des timentū z alia q̄ ad edificatōnē do-
mus ptinerēt cenouexijs sursum in mōtē
portari si inq̄ illi ptiores instrumētum
illud ita accipent: vt vterq̄ sibi dorsum
aut faciē vel dorsa q̄ tenderēt facies vō
vñ pcedere vellēt: z dū sic ire ppetēter
nec neq̄rent v̄bis litigare incipient de li-
tigio ad pugnos z capillos venirēt de-
inde ad arma. Rogo qd̄ deberet aliq̄s
pteriēs si sic eos hac de cā pugnātes in-
ueniret vtiq̄ q̄ insaniret. In nobis igitur
h̄ oīa cōsiderem: qui talē habitudi-
nē in fraterna caritate tenere debem⁹ vt
sic q̄si q̄ndā cenouexiā spūalē. Nobis
enī in excelso mōte in celesti scz p̄ria do-
mū nobis edificare satagere debemus:
q̄ sola virtutū opatōe cōstruīt: ad quā
humilitatis gradib⁹ ascēdit. Quene-
cesse ē vt fiāt p̄ innocētā b̄ficiū plātō
nū scz vt quēlibet mihi p̄ferā cū h̄ ali-
is freq̄nter exhibeo: z si mihi exhibita s̄
fuerit patiēter tollero. Gradus p̄gende
in mōtem virtutū ad domū celestis pa-
trie mihi cōgruos facio: z cenouexiā b̄fi
porto. si at̄ alijs h̄ impēdere detrecto q̄
si dorsū cōtra dorsū verto dū illū p̄gen-
tem z q̄si aīcedētē subseq̄ deberē facies
illi vertēdo. At si mihi hec q̄si p̄ debitū
fieri q̄ro z ille qd̄ postulo facit q̄uis nō
libēter quō exigo q̄si faciē cōtra faciem
in subiectione cenouexie ferē. Cū vero
exigo z ille qd̄ exigit denegat: quō illō
p̄ exactōem irritō terga v̄timus ad locū
ad quē ire debem⁹: z facies vnde p̄cedi-
mus. Sic istis trib⁹ mōis q̄ cenouexiā
prare satagit plerūq̄ lites z discordias
sustinebit facies q̄ h̄ est intētōnē sp̄ habe-
amus sup̄ innocētā b̄ficiū plationum
vt illa oibus impēdamus: z a nullo ea-
dē req̄ramus. Hoc enī est terga vertere
ad illa vicz p̄ntia z labētia facias vō ad
futura z perpetua. zc.

Similitudo inter q̄litates corpis z aīe.

Sicut q̄litates corpis: sic etiā gene-
ra sūt duo q̄litates aīe. Qualitas

q̄ppe corpis aliq̄i subitanea: aliq̄i vero
est cōtinua. Subitanea vt cuz repētina
infirmitate nigrescit vel verecūdia ru-
bescit: s̄z mox hac z illa trāseūte ad calo-
rē pristinū hō redit. Cōtinua vt cū assi-
duā patit infirmitate: q̄ sibi cōtinuum
parit pallozē. Sic aīe q̄litas aliq̄i subita-
nea aliq̄i vō cōtinua. Subitanea vt cū
irruēte subita tēptatōe subito i pctō ni-
grescit sed statim p̄ cōfessionē z penitē-
tiā ad p̄ozē pulcritudinem reddit. Conti-
nua: vt cū assidue in peccato iacet p̄ qd̄
z assidue aī deuz deformis appet. Hec
āt genera duo q̄litates aīe genera sunt
duo indignitatis sue. Que indignus ē
sed subitaneā q̄litate habet non ideo s̄i
ad iudiciū sibi assumūt x̄pi corp⁹ z san-
guinē. Qui vō s̄m cōtinuā indign⁹ exi-
st̄ ille ad iudiciū ea sibi assumunt.

De cordis immūdicij.

Querit q̄s q̄snā discutere inten-
dit infirmitatē tria esse genera i-
mūdicie cordis. Primū nanq̄
genus ē amor nō amādoz veluti luxu-
rie z similiū. Scdm̄ vō est odiuz eoz q̄
odio nō debēt haberi sicut est odiū alie-
ne p̄spiratis. Tercium at̄ nec amor nec
odium sed qd̄ cogitatōis vanitas: vt
cū cogitam⁹ vñ iste veniat vel q̄ vadat.

Similitudo inter corpis infirmitates
z anime.

Rursus attendēdū duo eē gene-
ra infirmitatis. Quedā enī sūt
corpis: qd̄a vero aīe. Corpis nā
q̄ infirmitas aliq̄i est q̄si natural: aliq̄i
ēē q̄si casualis. Quasi natural nāq̄ ē vt
fiscus ab ip̄a hoīs infātia sibi continu⁹.
Casualis vero est vt febris: que vigore
repentino vel alio casu accidit homini.
Hoc vtiq̄ qz occasione accidit extrinse-
ca facilius curari potest vna medicina.
Illa vero quasi naturaliter adheret ho-
mini i vna repētina curari s̄z cū freq̄nti
medicia p̄t minui z alleuari dōec facili-
us valeat portari. Itaq̄ vitioz q̄ s̄ aīe

Liber Anselmi

infirmi- tates. **A**lia q̄si naturalia. **A**lia vero sūt quasi casualia. Quasi naturalia q̄ppe sūt ingluuies et luxuria que ex ipsa carne crescunt ab infantia homini. **C**ausalia x̄o vt mēdaciū q̄ aliq̄ extrinsecus accedēti cā sepe p̄ferit etiā nō p̄meditatū. **H**oc q̄ q̄ causis exteriorib⁹ accidit leuiozi custodia euitari p̄t. **I**lla x̄o q̄ int⁹ nature coherēt licet nō vna abstinentia oīno doleri: cōtinua tñ instātia v̄l q̄ adeo p̄t minui: q̄ satis facile valeāt tollerari. **H**is q̄ dolēdū sp̄ instare debemus: licet oīno ea delere nō possumus. **S**icut enī naturalē corpis infirmitatez paties stultē agit: si medicinā adhibere neglexerit: q̄ semel v̄l bis adhibita non statim curat⁹ fuerit. **S**ic naturali vitioz infirmitate detēt⁹ inspicēt facit: si sibi custodia adhibere destiterit: q̄ aliq̄tēs adhibita statim a tēptatione liberatus non fuerit. **D**e appetitu.

Nullus nāq̄ appetitu vitioz p̄sus cauere p̄t: si eū vite appetitus x̄o q̄moditatis q̄si naturaliter retinet. **P**ostq̄ enī humana natura p̄fectā b̄titudiez amisit: p̄fectā q̄s sui cōmoditatē pdidit sp̄ naturaliter affectōz eiusdē cōmoditatis h̄z et p̄fectā cōmoditatē nō p̄t: nec p̄fecte cōmoditatis appetitū amittere valet. **H**abet itaq̄ appetit⁹ ingluuie et luxurie aliarūq̄ falsaz q̄moditatū et p̄ hos incedit q̄redo illā p̄cāz q̄moditatē: cui⁹ appetitū retinet naturaliter. **H**os autē appetit⁹ dyabolus accēdit aliq̄ p̄ falsas cōmoditates et p̄ eas volūtati aliq̄d p̄ctm̄ suggerit. **A**liq̄i vero p̄ semetipm̄ volūtati p̄suadet vt eosdez appetit⁹ ad peccādū incitet: vt cū ebrioso q̄ amplius neq̄t aliq̄d velle cōmode suggerit vt habeat appetitū amplius bibēdi. **S**ic at dyabolus incitat volūtate ad peccādū aut p̄ hos appetit⁹ aut p̄ semetipm̄ velut si aliq̄s latro aliq̄e ad se dispoliandū incitaret: aut artificio aliq̄ vt carnē ei⁹ calefaceret: aut dicendo sibi

simplici x̄bo vt se exureret ad quē vero cū ille nihil suspicās fallacie appropin- q̄t subito carpi⁹: vapulat⁹: x̄sa vice dispoliat⁹: q̄n̄ q̄ deinde occidit. **A**ppetit⁹ isti sūt nō aliq̄ q̄ q̄dā q̄moditatis necessitates: nō enī idē est appetit⁹ q̄s volūtatas. **A**ppetit⁹ nāq̄ mali nō ē mal⁹: s̄z volūtatas mali ē mala. **H**i igif appetitus q̄s dyabolus accepit studio magnoz custodia sūt restringēdi: humana nāq̄ natura tā facile p̄nuicia q̄ p̄ planū fūdīt aq̄m.

Similitudo in humana natura.

Sic agere d̄z q̄ eā restringere appetit⁹: velut q̄ aquā retinere p̄tēdit. **S**icut ei ille q̄ aquā cōcludit in stāgnū atq̄ cohercet sic iste naturā humanā et vaget infra regulā aliq̄uā cohibere d̄z vtiq̄ ille p̄curat ne q̄ p̄te disrūpat stāgnū q̄ effluat aq̄. **S**ic et istū p̄uidere cōdecet ne suā in q̄q̄ violet regulā q̄ ad p̄ctm̄ p̄uat. **S**ic ei restringi carnis appetit⁹ p̄t q̄s ē q̄ndā facere pacē inter ipam carnē et sp̄m̄: quā pacē nemo iuli⁹ secū h̄fe poterit q̄s q̄ discretionē ordinis mōastici seipm̄ subiugare studuerit. **I**p̄sa etenī q̄si q̄dā clausura v̄l stāgnū iuuari q̄ quidē sicut p̄fices discurrēte aq̄ iuuari moziunt si clausura ipius m̄mutatim ac sepe crepāt nec reficiunt. **I**ta etiā religio mōastici ordīs eligi fūdītus p̄t: si custodia ei⁹ p̄ modicaz! contēptū culparū paulatim a furore sui tepescit. attestante sc̄ptura q̄ dicit. **Q**ui modica spernit: paulatim decidet.

Quatuor modis pax agat.

Quatuor q̄ppe modis pax agit q̄ hō ad verā q̄etē p̄ducit. **A**ut ei fit ab aliq̄ inter aliq̄s duos: aut inter semetipm̄ et alter: aut int̄ carnē et sp̄m̄: aut int̄ corruptibilitatez n̄am et corruptibilitatē quā deo donāte expectauim⁹: si tres supiores modos nūc habuerim⁹: tūc deinde ad illā p̄tē pueniemus: de qua dicit apostolus: habere pacem cum deo. **D**uo itaq̄ p̄mi modi sūt

De similitudinibus

per concordiam. Est enim pax carnalis et spiritualis concordia carnalis et spiritualis. Pax et concordia carnalis est quae hinc infideles vel etiam falsi christiani ubi in peccato concordant et in quacumque pace obtinent. Hanc autem pacem christus non comedavit ubi dicit. Non veni pacem mittere in terram sed gladium. Per terram terrenos. Per gladium separationem quam separatur a carnalitate potes intelligere.

Tertius vero modus spiritus fit victor iam sibi pugnat carnem. De hoc et idem dominus ait. Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis. Et propheta. Pax multa diligentibus deum et in pace factus est locus eius. Quartus vero modus est prenuat de corruptione nostra transmutata ut iam diximus in corruptione

De quadripartito statu humane nature. Quod adu sit quod humane nature. Quatuor sunt status quibus per diuisis meritis beatam vitam vel miseria reddunt. Duo namque primi beati: duo postremi miseri. Beatorum autem alius minor beatus: alius vero beatissimus. Itaque miserorum alius minor miser: alius vero miserrimus est. Satis itaque beatus fuit ille qui ante peccatum fuit: ad quem paradiso stetit. Beatissimus vero est ille qui nunc est in celo ubi sanctorum anime sunt. Alius autem miser est statum non qui dum in hoc seculo vivimus. Miserrimus vero illo qui reprobi permanebunt in penis inferni. Ut ergo in beatissimo statu eternam vitam consequamur in dei fuitio temporaliter laboramus. Nam et eternam premium eterna permanere dum servitio est: si utrumque simul esse posset homo qui eternam habere non posset premium nisi deo laborando eternam exhiberet obsequium. Deus sue vite premium est eterna: vite quoque hominis est temporalis fuitio comparat. Si enim homo quod diu vixerit deo fuerit et deus si ei adiuuet et ipse recompensabit quod si non a principio vite sue deo deseruire ceperit usque in finem pseueraverit: deus ab vite sue precedentis servitium non eriget: sicut nec ipse a deo vite illius precedentis premium. Si autem homo est qui adiuverit deo defuerit: et deus ei nullum rependet meritum quod diu et ipse vixit

rit: quod si non a principio vite sue male deo ceperit seruire: sed ex quo cepit usque ad finem voluerit pseuerare: non ei deus vite precedentis servitium bonum recompensabit in bonum: sicut nec ipse vite illius precedentis premium habere noluerit malum nec et sue vite precedentis bono et dei precedentis vite malo carebit premio. Non ergo fuit spiritus omnis homo quoscumque eo ordine qui constitutus ab ipso est.

De tribus hominum ordinibus. Tres quippe sunt ordines hominum: videlicet oratores, agricultores, defensores. Hos autem ordines sic ad diuersa officia deus in hoc mundo disposuit quemadmodum quidam patrum familias oves et boues et canes maximos in domo sua distribuit. etc. Exemplum

Oves namque (ouium: bouum: et canum) adhuc habent ut lac sibi et lanam ferant. Boues vero ut terram exerceant. Canes autem ut tam boues quam oves a lupis defendant. Si igitur horum quicumque animalium suum gerat officium illud ad vitam seruat dominus quod ei sibi utilis est vita. si vero officium quod est suum non egerit morte sua iudicatur dignum quod ei vita nullum fert fructum. Si enim ovis lac vel lanam non attulerit: bos autem terram non exercuerit quam alium fructum ferre potuerit. Rursus si canis custodie pecudum deputatus eas lupis permiserit latere aut easdem ipse vel alios canes ceperit strangulare. Quid alius dominus agere debet quam eum obire. Sic et deus de illis ordinibus agit quos ad officia diuersa in hoc mundo disposuit. Quosdam namque ut clericos monachos qui adhuc ipsum disposuit ut per alios orationem: mitesque ut oves lacte predicatorem eos imbuat: lanamque sui boni exempli seruantes mundi amore faciant. Alios vero ut agricultores ad hoc disposuit ut de suo velut bouum labore ipsi viuam et aliam. Quosdam etiam ut milites in hoc instituit ut aspirantem put necesse fuerit ostendant tam oratores quam agricultores ab aduersis gentibus velut a lupis defendant. Si ad hoc sui quisque ordinis officium impleat locum permanens vitam: quod ceterorum viuunt ad

utilitatē. Si xō agere noluerit vita ip̄a indignus existit: q̄ fructū nō affert. p̄p̄t quē uiuit. Si enī monachi cleriq̄ orati onē vel p̄dicatōem alijs imp̄dere v̄l eti am bonū exēplū p̄tēdere aut terrā agri cole noluerūt extollere: q̄ aliud poterit officiū explere. Rurs⁹ milites alios de fendere noluerūt aut etiā more rapido rū canū eosdē aut seip̄os occiderint. vel opp̄serint. Quid de illis: nisi q̄ de ra bidis canibus debet fieri. Unūq̄sq̄ sui ordis gerat officiū: ne ⁊ totum q̄ vidit deputetur mendaciū. **De mendacio.**

Seni q̄ ordinis sui ordo ē nō lege rit: ois ei exterior habitus mentif qui eū ordis illi⁹ eē testat. Actus q̄ illi us ⁊ xba ip̄a q̄ mentif cogitatio: q̄ mē da ciū testat. p̄ xō. Cū enī q̄sp̄iā agit d̄t v̄l cogitat sic eē agēdū dicēdū cogitan dūq̄ alijs iudicat plus etenī loq̄tur ple riq̄ hō actu q̄ xbo sicut hec p̄t̄ vide ri exēplo. **Exemplum de medico.**

Medicus nāq̄ herbā q̄ndā si di ceret egroto salutiferā eē vt ex ea comederet. Aliā xō mortife rā. Ip̄e cū ex ea gustaret plus ei actu q̄ verbo diceret: quia plus ei actu q̄ eam verbo comedēdā suaderet. Cū igit̄ q̄p̄ piā q̄s agit vel dicit vel cogitat sic esse agēdū dicēdū cogitandūq̄ ceteris ma nifestat q̄ si ita est verū actu ⁊ xbo ⁊ mē te loq̄tur si xō nō est isdē oibus eē mē tif. Inq̄ntū igit̄ vez dicit̄ bñ. Inq̄ntuz xō mēdaciū p̄fer̄ malevincif q̄ oē pec catū mēdaciū eē p̄bat. Siquidē nō ni si cogitat locutōe ope peccat̄ quibus q̄ uēs peccam⁹ deo ⁊ hoib⁹ mentiuntur. His itaq̄ tribus dei timorē ponamus custodē q̄ testāte sc̄ptura Timor dei ex pellit pct̄m Timor deniq̄ sp̄ūsancti est donū aliozq̄ oim̄ premiū.

De septem donis sp̄ūsancti.

Septē sūt dona sp̄ūsancti: vicz: timor: pietas: sciētia: cōsiliū: for titudo: intellect⁹: sapiētia. ho-

rū at̄ donoz vt dcm̄ est timor est primū Aliozq̄ veluti q̄ddā sūdāmētū. Hūc nāq̄ sp̄ūsanctus mētes i cāpo supponit aliaq̄ dona suo in ordine velut in edifi cio supimponit. Prius enī mētē metue facit: ne p̄ peccatis suis adeo supetur: ⁊ in penis inferni cū diabolo fuerint torta Hinc deniq̄ timori sup imponit pietatē cū mēti sic metueti suiip̄ius aspirat p̄pas sionē: pieq̄ recolere facit q̄ misera erit: si a deo sepata: ⁊ in inferno cū dyabolo fuerit torta. Dehīc xō sciam supimpo nit pietati cū mēs q̄ sibi timer: sibiq̄ cō patif: q̄ valeat mō saluari scrutat: ei⁹ sp̄ūsanctus hui⁹ rei cognitōem largif. Exinde aut̄ fortitudiez sup imponit sci entie cū mēs pauida sibiq̄ cōpaties iā q̄ qd̄ agere debeat sciēs fit fortis sp̄ū: facti dono ad opandū q̄ didicit q̄busq̄ saluari se posse cōfidit. Post h̄ xō con siliū fortitudini supedificat iā fortis ad opandū q̄ pie timēdo scit esse faciēda sui expimēto didicit sp̄ūsancti gr̄a: qd̄ de his omnibus alijs cōsulere debeat ⁊c. Quinq̄ ad actiuā: duo ad cōtemplati uam p̄tinent

Hec at̄ q̄nq̄ sp̄ūsancti dona ad actiaz: duo xō q̄ secunf id est i tellect⁹ ⁊ sapia ad cōtemplatiuā p̄tinet vitā. Ip̄e tñ sp̄ūscūs p̄mis q̄nq̄ supim ponit vt suoz edificii donoz possit om nino p̄pleri. Postq̄ enī sp̄ūscūs mētē facit pauētē: sibiq̄ p̄patiētē: eaq̄ scit eē faciēda fortiter opantē ⁊ de ip̄is sui exē plo alijs p̄sulētē accēdet eādē ad intelli gēdū cur h̄ v̄l illa de⁹ p̄cipiat Cū hō li cet alteri bñfaciat nullā ab eo remunera tionez exigere debeat. **De intellectu.**

Quoz vt intellectuz sp̄irtussan ⁊ etiā sapientiā sup accumulabit vt q̄s videlicet rōne intelligit sit sibi sa pidū atq̄ dulcissimum soloq̄ rectitudi nis amore sequitur quod intelligit esse sequendum. **De sapientia.**

De similitudinibus

Hac tamē sapiētia quā extrema posuim⁹ spūscētūs dona sua dinumerare p ppham incipit: z vsq ad timorē a quo cepim⁹ ascendere dimiserādo ascēdit. **U**n nōdū qz nob in uuit descēdendo quō ex eis dē donis cōstruat in nob edificū ascēdēdo. **H**oc igif edificū ita cōposito scētūs i eo spūs residet totaqz familiā dom⁹ interiori. i. oēs aie scē regit z ad obsequz sui disponit.

De qualitibus anime z moribus.

Inc aie qualitates que pat⁹ erāt instabiles iam in bonos redigit mores. **M**ores q̄pe qualitates sūt aie in habitu: iā redacte: nō enī tunc mores dicūtur cū cito adueniūt: cito qz recedūt: s; cū in anima stabiles existūt.

Quid mores boni z mali sunt.

Oz aut mores alij boni alij uero mali. **B**oni igif virtutes: mali aut vitia dicūt. **De virtute z vitio.**

Virtutes aut bona exterius opavitia xō pariunt mala. **N**on tñ q̄tiens agit op⁹ virtutis z vitij

xūs ipa vel vitij ppe dī hst: tūc enī pām ppe habētur cū ex cōiuetudie possident. vñ z hoies iusti vel vitiosi dicunt.

Cū aut pfecte habent licet ipa oīno sint dissilia: haud tñ dissimilia sp habēt opa.

De sapia z stulticia q̄nqz i eodē pūciētia.

Quēdā ei ex ipis vt sapia pfecta atqz stulticia eadē faciūt plerūqz fieri opa. **S**icut enī pfecte sapiens dimittere non vult qn agat qd si

bi bonū videt. **S**ic z ille q pfecte ē stultus: vix hoc ideo ille facit qz scit bonuz nō esse vt ille dimittat. **S**tultus uero qz sic putat. **E**st aut alius medius nec ita sapiens qn metuat falli: nec ita stultus: vt i malo qd cepit pseuerare velit. **H**oc qz sibi videt psepe dimittit qz magi qz sibi alterius credit consiliū.

De odio z amore peccati.

Item pfectū peccati odiū pfect⁹ qz amor eiusdē. **I**dē plex⁹ op⁹

exhibet exterius. **S**icut enim qui perfecte odit i se peccatum nō curat qd illud aguerit. **S**ic z qui idē delictū in se perfecte diligit. **V**ex hec ille vt sibi deus indulgeat iste xō p sua hoc facit impudentia. **A**lius xō medius: q nec ita peccatū odit vt hec oīs velit scire: nec rur⁹ sic amat vt z velit nescire. hic igif z plib⁹ illud abscondit z vni tñ p cōfessionē patefacit. **De humilitate z supbia.**

Rursus pfecta humilitas pfecta qz supbia opa qdā habent silia.

Sicut ei pfecte humilis cū peccat vult vt eius platus suā districte puniat culpam. **S**ic z valde supbus verū hec ille p eiusdē culpe remissioe. iste xō vult pati p indignatōe: dedignat nāqz vt platus sui misertus: vel ad modicuz sibi pcat: imo magis vt suaz imoderate puniat culpā desiderat. **E**st aut ali⁹ medius q nec oīno districte puniri: nec suā sibi culpā vult ex toto donari. **H**ic itaqz cū aliqñ peccat ptim puniri: ptimqz dimitti suam sibi culpam desiderat.

De tribus verecundie generibus.

Tria enī sūt verecundie genera: que z ipa opant exterius diuersa. **A**lia nāqz est corā deo tantū

alia xō tñ corā hoib⁹. **A**lia aut ptim corā deo: ptim corā hoibus. **V**erecundia nāqz corā deo est tñ: cū qz sum⁹ qles nō eē decet: erubescim⁹ oīaqz peccata si nō alijs obeent corā hoibus fateremur. **V**erecundia xō corā hoib⁹ tñ est cū qz agscimus qles nos eē debem⁹ verecūdamur nāqz delicta z vni detegere p cōfessionē erubescim⁹. **V**erecundia at ptim corā deo: ptiz corā hoibus ē: vt cū nec ita de nris pctis corā do erubescim⁹: vt ea corā hoib⁹ fateri valem⁹: nec vl rursus corā hoib⁹ vt ea vl vni p cōfessionē detegere erubescam⁹. **Q**ue itaqz verecundia est tñ corā hoibus ē bona. **Q**ue xō ptim corā do ptim corā hoib⁹ ē melior. q at corā do tñ optima ē: h enī postrema

vt dcm est: si nō obesset alijs: suaz homi-
nes cōfiteri culpā coraz hoibus faceret.
Media xō nec ita est pfecta: vt corā ho-
minibus velit: nec ita impfecta vt saltez
corā p cōfessionē suā erubescat culpam
fateri. Prima autē etiā corā vno erubescit
culpā fateri: bona tñ est ipa qz licet s̄
rubore: culpā tamē cōfitef vni quādoqz

De tribus que notantur in iuvene.

In iuvene q̄ tria notant: quib⁹
ad p̄bitatē venturus p̄noscitur
hec autem sūt taciturnitas cor-
poris cōtinētia. verecūdia.

De taciturnitate.

Taciturnitas videlicet vt p̄ taceat
postea dicat.

De corporis continentia.

Opis autē cōtinētia vt nō leu-
ter oculos: huc illucqz reducat:
mānus pedes ne moueat: s̄ oīa
corporis sui membra decēter cōtineat.

De verecūdia.

Verecūdia xō vt erubescat corā
hoib⁹. cū qz vetitū agit: totusqz
rubore suffus⁹ ostēdat qz erube-
scit. Ad h̄ tria iuuenis q̄sqz nitaf: qz vno
quoz eoz ad altiora puehit si q̄dem ta-
cedo z audiēdo sapientiū doctrinā pau-
latim cōcipit scientiā: q̄busdā incremen-
tis ad spūalē vitam p eoz x̄ba ptingit

**Similitudo inter diuersa alimēta z p̄-
cepta.**

Sicut enī alimentis diuersis ad
pfectā corporis etatez: sic p̄ceptis
dissimilibus ad spūalem pduci-
tur vitā: vt enī p̄ri⁹ educat simplici lac-
te infis de hinc alio aliq̄. Deinde farie
p̄mixto: postea mitis panis: postmodū
etiā crustis: donec quolibet cibo valeat
vti. Sic enī p̄mū iubef in deū credere
dehinc eū diligere. deinde timere: postea
bene operari. postmodum etiam aduer-
sa pati: quousqz sibi p̄ceptuz q̄dlibet se-
cūre possit iniungi.

Exemplū noui vasis semel imbuti.

Quia spūali doctrina semel ad ple-
nū imbutus: nouo vasi similis
esse videt: vt cū vas nouū potu
bono semel affectum: vix eius saporē
amittit: etiā si ab alio postmodū replea-
tur diuersi saporis. Sic iuvenile cor spū-
rituali doctrina imbutū: vix eius dulce-
dinē pdit: etiā cū seculari occupat: po-
stea cui intēdit: si autē audiendo sapien-
tum x̄ba cōtemnit audire: nec ad nulla
attendit scientiā spūalis vite.

Exemplum cultri.

Ut quia q̄ p̄po caret cultro meri-
to esurit si alieno incidere nolit

Sic z iste p̄p̄ia carens scientia
iure spūali fame perit: tum aliena nolit
tacendo scientiā vti. Tacendo igit sapi-
entiū verbis attendat: vt ad sciam spū-
alis vite doctrina eoz ptingat. Cōtinē-
do autē corporis mēbra vt sup dictū est in
melius pficit. qz mentē h̄ mō stabiliorē
z placitā reddit. Dēs xō stabilis z pla-
cida. placida exterius x̄ba reddit z ipa

Exemplū aque quiete z solis radij.

Ut enī aqua quieta cū ex vna p̄-
te solis suscipit radium: ex alte-
ra q̄tū: z ipm aliq̄ in pariete re-
dit. Sic mēs placata suscipiēs aure cu-
iuspiam x̄bum: ore remittit z ipm placa-
tum: vt xō aq̄ cōmota radiū cōmotum.
Sic z mens turbata x̄bis: reddit turba-
tū z oēm exterius actū. Ut ḡ ad q̄tam
mentis z oris z opis sibi pficiat iuueis
queqz mēbra decēter cōtineat. Erubescit
cū sic ut z dcm ē in melius pficit
qz verecūdia penitētiā parit: cuius alia
sicca: alia vero humida.

De penitentia sicca z humida.

Sicca nāqz penitētia ē cū aliq̄
quidē sui peccati penitet: s̄ hu-
more pietatis sui qz ipius compūctōne
caret: humida xō est: cū habet vtrūqz
suū qz luget peccatū magna cordis con-
tritione: vt ad hāc ergo sibi p̄sit penitē-
tiā: nō iuuenes tñ: verū etiā homo eru-

De similitudinibus

descat quicquid agit illicitum.

Exemplū arborē magnā succidē volēs

St autē sciendū q̄ magni alicuius penitēz criminis sibi eē agēdū more arborē magnāz succidere

volētis. Sicut enī ille minora in circuitu arborē prius curat succidere: ne sibi arborē ipam succidēti obesse inueniat

Sic et huic vitia minora alij crimini vitia prius extirpanda ne q̄ sibi crimen ipm destruenti ferat impedimēta zc.

De detractōne zc.

Detractōnis vitium: qd maxime ex ociositate solet nasci multuz est cauendū: qz pnciosū est multis. **U**n̄ beatus clemēs inter cetera q̄ ab ore petri se didicisse fatef hoc mō scribit

De tribus homicidij generibus.

Tria sūt genera homicidij q̄ pari pena plectuntur. Interfectio fratru: detractio: odiū: de q̄ etiā am paulus dicit. **S**i comeditis et inuicē mordetis videte ne ab inuicē consumamini. **L**ōdit nāqz alter alterz: et q̄si morfi in eo facit q̄tiēs aliquis aliq̄ male loquēdo viliorē efficit. vñ necesse est: vt abinuicē psumant: penis vcz gehēnālibus detrusi miserrime puniant. **S**i igit is q̄ alterū detrahēdo comedit psumatur: qm̄ morfi b̄ detractōis psumere gestat. **N**ā cū eius vitā p detractōem dilacerat: semetipm̄ ante iustū iudicē dñi cōdemnat. **S**icqz plerūqz cōtingit vt is q̄ alteri derogat nisi respiscat coram deo in dānationē cadat is cui detrahif nihil lesionis ex ipa detractōe sentiat. **Q**uid autē detractio cōpetur: vel qd sit in q̄ramus et inq̄rendo qd dñs dederit breuit dicamus: nō ideo q̄ nesciat sed idcirco: vt quod scitur melius teneat.

Exemplū ignis et v̄ti et humane mēt̄

Olet enī cōtingere: vt ignis in aliq̄ materia aliquādo paululū ardeat: etsi v̄to ipellif: ad maiorē ardorē crescat. **T**aliter est mēs hu-

mana salubri amonitiōe pulsata ad op̄ agendū post suggestiōnē p̄sciū surgit ad qd pmū surgere neglexerit: sicut ignis vento mouet: sic mens a corpis desidia amonitiōe excitat.

Descriptio detractōnis

Detractio itaqz est quotienscūqz ca intētōe de aliq̄ dicit: vnde ipse minus amari siue minus app̄ciari possit. **D**etractio malis duriciā penitentibus refrigerationē: tēptatis exēplū peccādi q̄si fomēta malicie prestat. **N**aturale siq̄dem ē vt sicut id qd a nulli fieri audio facere formido: sic illud qd a pluribus v̄ etiā a paucis fieri p̄cipio facilius p̄sumo: et q̄ plēs eandē rem fecisse coguero eo min⁹ eā facere dubito. **B**onus qz et si nec penitens de aliquo criminali nō fuerit: nec tēptatōem aliquā inde habuerit: et aliū illa vel illa criminalia p̄petrasse p detractiōnē audierit: nisi sibi vigilāti oclō p̄viderit: materiā supbiendi accipit. p̄p̄m nāqz ē supbie singularitate sp̄ gaudere. **Q**uapropter sumope cauēdū est peccatū detractōis quia fomes ē tante pditōnis.

Cōmmendatio caritatis.

Ollit enī caritatē sine q̄ impossibile ē quēqz deo placere. **Q**ui enī nō diligit: manet i morte pl⁹ nāqz peccat q̄ amorē p̄xiimi a corde aliterius minuit qz q̄ victū ab ore paupis rapit. **N**ā sicut aia p̄ciosior est qz corp⁹: sic graui⁹ est anime victū auferre qz corporis. victū v̄o anime est amor dei et p̄xiimi. q̄ enī diligit: legē impleuit. **Q**ui igitur dilectionē q̄ debet aia sustētari tollit q̄tū in se ē aiam occidit. **P**ropterea cauendū est ne q̄s aliq̄d sinistrū de aliq̄ loq̄ p̄sumat: nisi p̄pter emēdatōem eius hoc faciat. **N**ā plato aut illi quem putō posse cōsulere peccāti et vitioz vulnera mederi: debeo alterius maledicta p̄pter emēdatōem detegere: q̄ p̄ semetipm̄ neq̄t vealre: et alius corūpat ipius p̄fess-

one: cōpēdiōse eū posse mouere: ne tali
iūgat singulari familiaritate: aliter dō
nullo mō de aliquo quicq̄ aduersi loq̄
debeo. **Q**uoque noceat detractio. et p̄sit bo
nū audire.

Querit sed nocet multis de quo
libet malū dicere: sic plibus solz
p̄desse d̄ alijs bona audire. **N**ā
cū bona de aliq̄ referūtur: hi q̄ boni sūt:
eius facta emulant: eoq; p̄pensi in sua
bonitate p̄seuerare nitūtur: q̄ alij ei⁹ bo
nitatis sectatores laudant. **S**i autē peni
tentes fuerint: studiosius suā penitentiā
vt boni efficiant pagūt: q̄to gliosiores
bonos eē malis sedula relatōe p̄cipiunt
Porro si mali fuerit erubescūt: q̄ de ali
is bona referri audiāt: a q̄bus semetip
sos vacuos esse cōsiderāt: tantoq; facili
us ad penitentiā reuocantur q̄to p̄les et
forte debiliores se bona opari eis referū
tur. **S**ic igit̄ om̄i christiano cōsuetudie
sēp bona de alijs estimare bona loq̄ ni
hil mali credere: nihilq; proferre.

De scientia volūtate et vsu actionis.

Quam in oibus accidētibus n̄ris
sūmope querēdū sit vt boni su
mus alioq̄n beati eē poterimus
Querēdū est quibus poti⁹ vtenduz sit
vt boni efficiamur. **T**ria itaq; mihi eē vt
dent: q̄ necessaria sūt volēti effici bon⁹.
scz. scia. volūtas. et vsus. **N**ā nisi q̄s ha
beat sciam bonū faciēdū nequaq; bonū
vnde salutē cōsequat̄ opari poterit. et si
habet sciētia: s̄ volūtate opandi nō ha
buerit bon⁹ nullo mō est. **Q**uod si boni ag
nitōem et volūtatem opandi habuerit:
nec tamē eius vsum ope cōpleuerit cuz
pōssit: bonus nequaq; erit.

Exemplum cithariste.

Et si is qui cytharista eē debue
rit cytharā nō cogit q̄liter cy
tharedus erit: si etiā instrumen
tū illud nō agnouerit: et si aguerit: tāge
re illud noluerit: q̄liter cytharedus erit.
Si autē illd aguerit et tetigerit: s̄ ei⁹ vsum

habere cōtempserit: nūq; p̄pter p̄gnitō
nem et volūtate sine vsu huius arti⁹ peri
tus erit. **T**aliter nāq; licet q̄s habeat sci
entiā b̄ni viuēdi et volūtate: nequaq; bo
nus erit: nisi etiā boni opis vsum tenuerit
iuxta suaz possibilitatem.

Silitudo inter desides et peccantes.

Quānt autē quedā factarū scriptu
rarū ignari: et dū aliq̄d de eis q̄
possent ad efficaciam sui retine
re audiūt p̄tēpnendo dicūt. **A**d q̄d istd
tantillū tenebo nō ex re tā pua sapiens
ero. **L**ū ḡ mihi laborē imponā: dimittā
quiescā: viuā: vt pofo: q; frustra sapien
tie ampli⁹ studebo: nō enī oēs peribunt
q̄ sapientes nō sūt. **H**ec et his similia pi
ger sibi p̄ponit: nec p̄cipit q; antiquus
hostis ad interitū eius talia sibi sugge
rit: q̄tenus in oi vita sua nulli intendat
vilitati: sed in negligētia et corpe sp̄ vi
uat vt periat. **A**mplius q̄ satis in q̄t sūt
sapientes in mūdo satis scriptores: satis
q̄ habēt peritiā artiū: nō est op⁹ vt ego
me discēdo fatigē. **P**ropterea puritaz
extui: tā senectuti appropinq; nec iā pos
sez ad magnā sciētie fructū venire: si mō
incipio laborare: sic secū piger: tractat et
in sui corpis destidia p̄seuerat. **S**ili mō
nō nunq; peccator irretitur: ne ad bone
opationis exercitiū aliq̄n exurgat. **S**o
lent enī p̄tingere: vt is q̄ luxurie inq̄na
mento sedat: interdū semetipm cogit
et facti sui peniteat: s; cū itēp̄ tempratio
aduenerit et locus peccandi affuere d̄r.
Quare iustā voluptatez p̄derem: satis
etiā admittere potero: sicut et mltas ali
as feci: et cū in futuro satiatu fuerō: oia
insimil p̄tebor: et sic bon⁹ efficiar. **S**a
tiabor igit̄ donec deo de omnibus satisfi
ciam: et tunc tñ ieiunabo: tñ tot afflictō
nib⁹: tot x̄berib⁹ corp⁹ castigabo: tñ ele
mosynis et p̄simonijs studebo: vt i me
non remaneat dignuz supplicio. **L**ū enī
adhuc illa et illa in me restāt sine cōfessi
one cur me ab hac fola cōpescerem. **D**e

De similitudinibus

etatione: Talia nonnulli interdū sibi met
ipsis prauē cōsulūt: nec miserī attendūt.
Quāta erroris caligine interi^o obtenebrā
tur. Nam q̄sto sūt pctis obligati maio
ribus ac bonitate paupiores: tanto de
berēt eē ad oē delectamētum dyabolice
suggestionis excutienduz ardentiores.
Sic enī virtus x̄tuti accumulata pde
re. Quisq̄s ḡ hodie qcquid opari pōt:
nullatenus pducere debet. Uñ salomō
Quodcūq̄s p̄t manus tua facere instā
ter opare: q̄ nec opus nec ratio nec sapi
entia est apud inferos.

Similitudo inter paupes stultos et
negligentes.

Uerū huiusmōi hoies ita i peccā
do negligētes imitamur: et pau
pes insipientes. Siquidē paup
insipiens cū obulū acq̄rit: aut aliud qd
pui munusculi dicit Ad qd illud tātillū
seruarē: nō ppter hoc diues ero: expen
dam itaq̄ hoc i pomis aut nucibus aut
qualibet alia re mihi delectabili. Nō eī
illud custodiendo sollicitus volo habe
ri. Sic stolidus dū cui pendit modica:
nū ḡ p̄ficit ad maiora Sapiēs at paup
pua que habet custodit: et quo min^o se
habere cōsiderat: eo magis nacta retine
re desiderat: quaten^o ex puuloz p̄gerie
ad maiora querit q̄nq̄ p̄tingere. Sic ni
mirū is qui se paupem scientie ac boni
tatis sentit: debet facere si ad aliquē ef
fectū scientie ac bonitatis velit puenire
Nam sicut plura genera massam et gut
te sumē: et multi nūmi diuitē faciunt: sic
multe scientiarū sententie sapientem: et
ples bonitatis actōes bonū quodlibet
efficiunt.

Quāta igit̄ sciētia sit necessaria vt
bonus efficiatur et manifestū sit
nullū eaz posse cōprehendere: q̄
minimas eius ptes negligit colligere:
nisi forte q̄s subito illumineat: sicut apō
stolū. p̄p̄he: querendū est quō per gra
tiā dei illā valeamus acq̄rere. Trib^o ita:

q̄ causis videt̄ mihi illā posse adipisci:
doctrina: experimēto: et ratione.

De doctrina.

Per doctrinā quippe que capitur
lectiōe et sermocinatiōe sciētia
acq̄ritur. Quisq̄s legit̄ aut legē
tem siue loquentē audit. Ad hec vt eoz
que legunt̄ siue referunt̄ sciētia habe
at intendit.

De experimēto.

Experimēto x̄o acquiri sciētia
dū rei quā aliq̄s pbauit cer
tam habet noticiā. Ex rōe quo
q̄s p̄cipit cū p naturalē mentis discretō
nē in istis q̄ faciēda siue obmittēda sunt
quis solidat̄. Scientia igit̄ his trib^o re
bus acquiri: s̄ q̄ inflat nisi eam caritas
edificet nil p̄sus p̄ficit absq̄ volūtate
bonitatis Voluntas itaq̄ bona est que
dei volūtati subiecta ē: q̄ tunc volūtati
dei subiecta est q̄n id vult qd deus vult
illā velle debere: et tūc iusta siue recta di
cit̄ q̄n id qd de^o vult eā velle debere am
plectitur.

Quoniam non semper de
bemus velle quod deus vult.

Non enī sp̄ velle debemus qd de
us vult: s̄ hoc velle debem^o qd
de^o vult nos velle debere. Uñ
luit enī de^o b̄tm̄ martinū ab hac vita tol
lere: sed si eius discipuli hoc tūc voluis
sent crudeles vtiq̄ extitissent. At nolue
runt qd deus noluit sed voluerit quod
deus voluit eos velle debere: et viam ius
ticie retinere. Qui ergo cum scientia
volūtatem bene opandi portat: maxia
ex pte bonitati appropinquat. Unde sci
endū est q̄ quicūq̄ bonā volūtate desi
derat necesse est vt a vanitate sese aliena
re studeat. Nā sicut vna opatio aliā a se
diuersā opatōem excludit: sic cogitatio
cogitationē expellit: et voluntas nihilo
minus volūtate repellit. Cū enī manu
scribo nō agrū semino: deinde etiā cū se
minauero scriptōem excludo. Sic itaq̄
cū et ipse mane quid cogito: nō interizyti
litate penso. Et cū postea vtile quid pē

fauero inanitatem expello. His igitur que diximus de scientia et voluntate transcursis videamus etiam quod sit necessarius versus bonum ne operatio.

De vsu.

Quippe sicut corpus humanum si ne frequenti ciborum vsu neque subsistere. Sic anima absque virtutum frequentatione non potest viuere. Qui ergo ad effectum bonitatis venire desiderat: necesse est ut cum scientia et voluntate etiam ipsum vsum habeat.

Bonum homo de omnibus sibi bonum. Bonum homo de omnibus hominibus (facit) bonis et malis utilitatem sibi acquirit. Si quidem cum aliquid boni de homine bono vel malo audit: gaudet deo: inde gratias agit. Quod cum facit mercedem a deo boni voluntatis accipit: ac si operatio fuisset eiusdem operis. Malum autem si audierit dolet: quod sibi in mercedem reputat quasi eiusdem mali destructio: fuisset vel diminutio. Sed dicit aliquis de bono et prosperitate inimici mei neque gratulari: neque de damno eius tristari: quod si ore confiteor me pro dano: corde enim metior.

Ratio quomodo inimici diligere possunt.

Ad considerandum est qualiter is qui in bono proficere desiderat sibi ipsi vis inferre debet ut proficere valeat: licet carnalis appetit: meus damnus inimici mei appetit: non tamen hoc ore confiteri debeo sed potius damnum eius plangere: et pro appetitum carnis mee illi prosperitati fauere. Illius damnum solum verbis si corde simul neque demonstrare: mihi displicere. Nam si rationem consideramus recte agimus quoniam deo obedimus quod faciamus quoniam carnali voluptati confitemur. Preceptum enim domini est: ut inimicos diligamus. Si ergo eos affectuose diligere neque quomodo carnalitate mea ad amorem eorum flectere valeo: cum velle deo eos me posse amare et donec valeam habere. Quibus quod potestati mee potestati subiacet bonum et non malum de illis puulgare. Licet hoc ago non metior quoniam dico me illos diligere quomodo velle adiacet mihi: proficere autem non habeo.

Codelector: dominico precepto secundum rationem spiritus mei ut eos diligam quibus corruptibilitas carnis mee repugnet. Nam enim si oportet ego illud quod regit in me potestatem. Aliis enim est sentire alios consentire. Malus homo homo est ratio sibi de bonis et malis potestatem accumulatur et bonis omnibus inuidiat: malis vero fauorem exhibeat. Huius finis interitus mors et tribulatio. Iusti autem finis christi vita et exultatio.

De intellectu amore et
Tribus modis sentit de: (vsu) viz intellectu: amore et vsu. Per intellectum sapimus: per amorem iustificemur: per vsu beatificamur. In quantum quis deum intelligit sapiens est: in quantum deum amat: iustus: in quantum vult beatitudinem: quod quod rationem est videmus: deum per intellectum mentis sentimus: quod modo quod quicquid rectitudo est ab illo.

Similitudo inter deum et solem.

Sicut enim ex splendore solis ipsi sole sentimus: antequam prospicere videamus. Sic ex mentis nostre speculatione deum sentimus quoniam vix quod ex ipsa veritate luce prospicimus: sicque illum intelligendo et amando per fidem et spes ad patriam sentimus. In futuro autem non iam per spes sentiemus: quod videbimus: nec enim amore omnes equaliter videbunt: nec enim amore omnes equaliter calebunt.

Similitudo inter ignem et dei amorem.

Sicut enim diuerso modo lignum et ferrum ardore caluit: sic celestes spiritus versus beatorum anime inaequalitate dei amorem feruent.

Quomodo sancti deum videbunt.

Unc autem videmus eum in enigmate: et quasi in pictura ea quae dicimus veluti pictum solem aut mare videremus. Sole quippe aut mare depicta videmus non sicut est in ipsa re habemus. Licet vero sole clare lucentes prospicimus aut mare turbulentum et tranquillum cernimus: sicut est haeciter intuemur quibus tamen quantum in se est intueri nequam. Sic sancti dei in sancta gloria sua deum videbunt: sed magnitudinem diuinitatis suae inuestigare potestie illi comprehendere nequebunt. Non enim in mensus est si intellectus illius comprehendit.

De similitudinibus

potuisset. **De** quatuor modis precipiendi: et totidem obediendi.

Aliqui bene precipiunt et bene obediunt: et contra interdum male precipiunt: et male obediunt. Aliqui male precipiunt et bene obediunt. Bona est precipio et bona obeditio cum precipiunt ne castitatem quis violet: et seruatur mala est iussio et mala obeditio: si uicium furari et huiusmodi fiat. Bonum precipere et malum obedire: ut si xbigra: aliquis captiuus: et ad capitis proplexione uenit ne fugiat ligat. Huic autem si forte aliquis dicat: fuge pro te in vinculis istis me ponam: penam ex te accipiam. Bona quidem talis precipio: quia ex perfecta caritate descendit: sed mala ad hoc confessio: quia prosum obuiat caritati. Nam ubi deum est. Alter alteri onera portate: non deum est onera imponite mala est iussio. et bona obeditio: ut si quis poma cedrina vel aliud aliud quod sine piculo haberi non possit: platus sibi afferri precipiet. vnde dauid. Aquam de cisterna sibi afferri precipit quia quod piculo suorum ablata est penituit precipit: noluitque ea bibere sed ea domino libauit.

De timore: comodo: et amore. etc.

Dico quidem tribus de causis homines seruiunt: videlicet timore: comodo: et amore. Sunt namque nonnulli: qui si penas inferni non esse scierint pro nulla re promissione eternorum bonorum a suis voluptatibus cessarent. Qui licet penas illorum quod deum minime verent euadant: non tamen plenam retributionem inueniunt. Alii autem deo seruiunt: ut magnam habeant commodum siue in presenti vita siue et in hac et in futura. Quibus si deus noluerit quodam ex ratione poterit dicere. Si a comodi vestri mea mandata suastis: non quod pure me diligebatis sed quod a me lucrari volebatis. Sicuti hi qui regi seruiunt: non regem multum sed donaria diligunt regis. Alius est qui vere deum diligit et solo amore eius precepta custodit. Iste profecto legaliter fuit: et bonam profectamque mercedem sibi acquirat. Igitur sicut deo il-

le nihil propositum: sic illi deus iusta recompensatione reddere debet seipsum quod rebus omnibus excellit.

De in anima tres sunt nature: scilicet tres sunt nature: videlicet ratio voluntas: et appetitus. Ratio autem simulat angelus: appetitus brutus animalibus: voluntas utriusque: voluntas inter rationem et appetitum media est: aliqui enim ad rationem: aliqui ad appetitum se habent: sed quoniam ad rationem se conuertit: quia ea que sunt rationalia et spiritualia sapit deus homo rationalis et spiritualis. Quoniam deus ad appetitum se tenet: quia ea sapit que sunt carnalia: et irrationalium animalium deus homo carnalis siue animalis. Unde scriptum est. Animalis homo non precipit ea que dei sunt. Spiritualis autem diiudicat omnia et ipse a nemine iudicatur. Cum itaque iuxta hoc quod voluntas se habet: dicitur homo carnalis siue spiritualis. Sciendum est quod interdum quedam sentiunt in carne quibus voluntas anime consentit.

De suggestione: dilectione et consensu.

Tres namque dilectiones sunt una que sentitur in carne propter voluntatem que vocatur suggestio. Alia que sentitur in voluntate cogitationis: non tamen in voluntate actus: que dicitur delectatio: tertia que sentitur cum voluntate operandi: et nominatur consensus. Sed illa que nominatur suggestio: nulla pena committatur: nam ubi non est consensus voluntatis: nulla sequitur pena delectationis. Unde apostolus. Nihil damnationis est his que sunt in christo iesu qui non secundum carnem ambulat. Et alibi comedelector legi dei secundum interiorum hominum: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee: et captiuum me ducentem in legem peccati: que est in membris meis. Interiorum hominum vocat ipsam rationem legem membrorum: delectationem sine voluntate legem dei obseruationem mandatorum eius que et lex mentis dicitur: quia mente seruatur: legem autem peccati propter legem membrorum nominauerunt.

De nominibus anime.

Dota quod plura sunt nomina anime. Vocatur enim aliquando spiritus: mens

Liber Anselmi

animus: rō: intellectus: interior: hō. **D**icif eni aia vegetabilis: sensibil: rōnalis
Sz cū pla noia habeat ad illa adhuc re
deam: de qb^o sermo fuit p̄us: qz volū-
tas i ill' aut certe se hēbit: z erit legitima.
aut illa deferēdo fornicatrix vilis z abie-
cta. **N**āq; si volūtas q̄ est media inf' ra-
tionē z appetitū rōi cōcordauit: legitime
viuit. **S**i vō appetitui: fornicatrix erit.
Est q̄ rō siue spūs q̄ si vir volūtas vt spō-
sa. **A**ppetit' carnis q̄ si adulter: nō igit' ei
volūtas i aliq̄ p̄ferat. **S**cptū ē eni. **L**ō
cupiscētia cū p̄pit pit pctm: pctm cū cō-
sūmatū fuēit generat mortē. **E**xēplū

Quēadmodū si sordi: (de sordido
dus aliq̄s z oi fetore plenus occur-
reret alr dicēs se cū eo velle p̄siliari n̄ de-
beret mūd' s̄sistere: sic nec volūtas ap-
peritui carnali acq̄escere. **D**e q̄drato la-

Quadratus lapis sex cōlia (pide.
bz lata i qd̄ hoz ceciderit firmit' ia-
cebit. **S**ic puidēdū ē viro iusto: vt i suo
p̄sistat p̄posito hui' at lata **S**ex h̄ s̄: p̄-
spitas: adūstas: sui libertas: subiectio i
secreto eē vl' i publico: in qb' singul' si a
dyabolo ipulset: stet: nec a p̄posito mo-
ueat. **D**e peccato.

De pctō trib' mōis loqmur fm na-
turā z districtā iusticiā: vt illd̄. **Q**ui di-
xerit f̄ri suo fatuere: erit gehēne ignis.
Scōm grām: vt: q̄cūq; hora ingemue-
rit pctō: pctm suū remittet ei. **L**ouerti-
mī ad me d̄t d̄s: z ego p̄uertar ad vos
Scōm disciplinā cū p̄cipit hōi tm̄ vl' tm̄
penite: disciplina ē sub grā: qz null' peni-
tere posset: nisi grā p̄uēret. **S**ilitudo

Ideas hōiem i vanitate ab (cere
infātia vsq; ad p̄fūdū senectutē cō-
uersatū sola trena sapiētē z i his penit'
obduratū. **L**ū h̄ age de spūalib': huic d̄
subtilitate diuie cōtēplatiōis loq̄re: hūc
secreta rimari celestia doce: z p̄spicies
eū nequaq; posse ad h̄ videre. **N**ec m̄z
indurata est: c̄ra i istis etatē nutriuit ali-
ena ab ist' seq̄ didicit. **E**cōtra cuz vides

puer etate z scia tenez: nec bonū nec ma-
lū discernere valēt: nec te qd̄ intellige-
re debere discēt: nec qd̄ mirū. **M**ollis
eni est cera: z q̄ si liquēs: nec imagiem si-
gilli q̄ quō recipiēs. **M**edi' hoz adole-
scēs z iuuenis ē ex teneritudine atq; du-
ricia q̄ si ex senectute atq; puericia p̄grue-
tpat'. **S**i q̄ hūc instruxeris ad quēcūq;
vtilitatis p̄fectū eū sūme honestatis ap-
te informare valebis zc. **D**yabol' cō-

Quam dyabol' neq̄t (tra nouitiū
eū couersatōis in q̄ est subuere fastidio
Et lz illi mōachātū p̄positū tenēdū ad
horā q̄ si p̄cedat tm̄ h̄ qz sub t̄lib' aut etiā
inf' t̄les aut in t̄li loco suscepit mltimo-
dis d̄sucijs fallaciter impulsuz penitere
nouitiū q̄nq; facit: vt dū illi p̄suadet in-
ceptū p̄positū gratū exister: nec ad me-
liora p̄ficiat: nec qd̄ accepit diu teneat:
aut in eo vtiliter p̄sistat. **Q**uipe dū in-
cessātē laboriosis cogitatōib' demutā-
do: aut si mutari nō valet: saltē de ipro-
bādo p̄posito meditā nūq; interim ad
finē p̄fōis labor ei' pueniat: s̄ p̄sus a
deo respuit. **N**ā quō illi fūdamentū qd̄
posuit displicet nullaten' illi structuraz
bone vite sup edificare libet: vnde fit vt
quēadmodū arbutula si sepe trāsplā-
tet aut nup plātata i eodem loco crebra
cōculcatōe inq̄et nequaq; radicare va-
lēs ariditatē cito attrahit: nec ad aliquē
fructuz fertilitatis peruenit. **S**ic infelix
monach' si sepius de loco ad locū p̄po-
appetitu mouet: aut i vno p̄manens fre-
q̄nti ei' odio cōuertit'. **D**e pueris plā-

Ic q̄ si plātā ar- (te cōpatis
boris i orto tuo plātates: z mox
illā ex oi pte ita concluderes vt
ramos suos nullaten' extendere posset
cū eā post annos excluderes q̄les putat
ramos extendere: p̄fecto inutilis arbor
rugosa: z gippis plena: ramis suis incur-
uis p̄plexa: h̄ vtiq; facitis. **Q**uos pue-
roz mgrī de pueris v̄is q̄ plātati sunt

De similitudinibus

poblacionez in ecclie orto: vt crescerent
z fructificent deo. Vos aut in tm terro-
ribus nimis z xberibus vndiqz illos co-
artatis: vt nulla penitus liceat sibi liber-
tate potiri. Itaqz indifcrete oppssi pvas
z spinaru pplexas mores cogitaoes in-
fra se pgerut: fouet: nutriut: vnde fit qz
nihil amoris vel pietatis nihil beniuo-
lentie circa se in nobis sentiut: nec illi a-
licui boni in vobis: s; qd est odij im-
pietatis maliuolentie postea spem habe-
ant. Contigit itaqz miserabili mo: vt si-
cut corpe crescunt: sic z eis timor tm: et
inuidia z suspicio ois mali crescat ex no-
bis: sp pni z inclinati ad vitia secu pme-
ditantes: aut quod nras ifidias z machi-
nationes valeat euitare: aut deide secu-
lo redire.

Ad lamia auri z argenti.

Quidistis qso vnqz artificē ex la-
mia auri vel argenti solis pcul-
sionibus imaginē speciosā for-
masse: nō puto. Quid tūc quaten ap-
formā ex lamia facerz nūc ea suo instru-
mento leuiter pmit z pcutit: z postmo-
dū planat. Nūc etiā discreto leuamine
leuiter leniat z informat. Sic si vos pu-
eros vros cupitis moribus ornatos eē.
necesse est: vt eū depssionibus xborum
ipis eis prone pietatis z māfuetudinis
leuamē atqz subsidiū feratis. Tenēa qz
dem teneris sicut z ipi teneri sūt: lac scz:
nō solidū cibū pbentes eis: nec dū ad p-
fectam etatem puectis.

De caritate.

Qui caritatem in corde retinet h-
vñ deo grās ei scit habet: illi xō
ad quē tm habet mie. Quas ei
grās mihi debet deus si qd me diligit.
Amplius is cui dilectio alterius seruit:
solius pmodi munus pfuctorie suscipit.
Verbi grā: bñficiū vnū: honozē vnum:
vel quodlibet officij genus in hunc mo-
dū. Alius xō caritatē qz cōmodi munus
exhibuit: intrāstiuē sibi retinuit. Cari-
tas enī bñficiū ab eo qz hec suscipit tran-
sit. Caritas xō ipa qz deus est i eo rema-

net qui eā alijs impēdit: bonū aut pma-
nēs bono trāscūti malū est. Hec igit cō-
siderādo pfecto. pspiciem magis esse
nobis gaudendū si alios diligim: qm
si ab alijs diligamur: nihil mihi aliquis
nec ego alicui: g caritas est exhibenda:
nō exigenda.

De tribus ex causis ois res amat

Amat aut recte aut natura ama-
tur: aut recte: aut spe commodi

Natura enī est vt oē bonū ame-
mus et vtile. Rectū xō vt beneficientē
nobis amem. Sepe pmodi qm res ama-
tur. Alia ppter vsū: vt mel eo qz sit bo-
nū z suauē: etiā fm vsū. Alia xō fm effe-
ctum: vt absinthēū z nōnulla naturalis
potio: qz cū dent sanitatem. Tribus etiā
his moīs diligēd est deo.

De natura

Natura quia oibus melior z vtilior:
z ido plus cetis amād.

De rectitudine

Rectitudine quō oia qz habem pstat
nobis h etiā ipm qd sum z tātō eū ama-
re debem nobis ipis qz tō maior ipse est:
qz se p nobis dedit: z nobis eisdē semet-
ipm daturus ē. Et quō ei psonaliter nō
possumus reddere illud nō enī his pfo-
na eius eger ostēdit nobis qbus debeat
mus vicem reddere dicēs.

Mando vo-
bis vt diligatis inuicēz sicut dilexi vos.

Et apls. Sicut p nobis xpūs aiam su-
am posuit: ita debetis p fratribus ani-
mas ponere.

**Diligere igit debem inui-
cem qz z bruta qdā aialia h faciūt. Ta-
mē qz vni familie. s. xpi sumus: z in re-
gno eius singlos sicut nos ipsos dilige-
mus: z qz ibi equaliter ab ipis diligeur:
indecēs enī est si in h mūdo habuerim
odio: qz ibi sumus habituri carissimos
Sciendū est enī qz quicūqz ibi aderunt
nobis viscera inuicē reddēt p dilectōne
pnti zc.**

De spe commodi.

Ipe etiā cōmodi vt remūeratōis dili-
gēdus est deus: quō immortalitatē z in-
corruptibilitatē nobis pmittit.

De tribus libertatibus zc.

Liber Anselmi

Libertatis siquē modos tres dici
m^o eē: libertatē vicz actōis quā
oēs volūt: id est vt libere facere
possint q̄ volūt. Dicif etiā libertas intel
ligētie quā nō oēs volūt. Est etiā libera
tas recte volūtatis q̄ sp est bona: hanc
paucissimi volūt: id ē: vt ea velint q̄ dñt
Notādū q̄ libertas actōis sine liberta
te bone volūtatis sp est mala. Verū li
bertas intelligēdi ē media q̄ bona est q̄
nēscūq̄ libertati recte volūtatis adhēt
Mala at̄ cū sine illa ē hz pmo q̄s q̄libz
libertatē intelligēdi: id ē scit intelligere
qd̄ sibi expedit velit illā i bono z sic p
merebit̄ adipisci libertatē intelligēdi q̄c
qd̄ expedit volēdi q̄cūq̄ debet agēdi
q̄cqd̄ pdest. Sub libertate volēdi est li
bertas arbitrij. **De venationē diaboli**

Diaabolus p peccati suggestionē
q̄tidie id ad venādū: eos vō in
tra retia sua retinz q̄s nec dolor
p pctō ppo afficit. Illos at̄ iā admittē
incipit: q̄s p carnis intēperie lugere iaz
p̄spicit. Quosdā at̄ tercū ordis sanat
id est a carnalib^o z spūalib^o pctis oīno
p̄dit p̄mi oīo lugeat: doleat adhuc scōi:
tercū vero gaudeat. **Deus nō hor**

Horere deus dñ (reat peccati).
Diam peccatricē: non q̄ horreat
pctm̄ qz nihil est iusticia debita
quā ibi amaret: vt dicimus nos horrere
domū in q̄ nec est qd̄ amem^o: s̄ h̄ z illud
imprope: vtutib^o igif adheream^o post
ponēdo vitia: z h̄ patiētā amplectēdo
cū iugi exercitio. Patiētia etenī v̄ q̄li
bet virtus sine exercitio q̄si plūbea lan
cea est.

Incipit anselm^o de mēsuratōe crucis

Boniam iu
bēte filio tuo xpo: pfecti esto
te sicut z p̄ v̄ celestis pfect^o
est: z ap̄lo exhortate: vt ad pfectionē fe
ramur: oib^o mōis ad pfectionē vite ten
dere dēmus. Redētes at̄ sine ductore er

rare possum^o optie consulit nobis in eo
bonitas tua de^o meus q̄ eūdē vnicū tu
uz nobis iductorē tradere dignat^o es vt
nobis factis z verbis viā veritat^o ofide
ret ac doceret. **L**ui etenī vt eū cōfidēter
seq̄remur pfectionis testionū phibuiti
dicēs: h̄ est fili^o meus dilectus in q̄ mibi
bñ cōplacui: ip̄m audite. **I**pe igif vt fa
ceret volūtate tuā qd̄dā cōpēdium vie
pfectōis breuib^o sub x̄bis s̄z plimū pō
derosus nobis ostēdit dicēs. **S**i q̄svult
venire post me: abneget semeti^oip̄m: z tol
lat crucē suā z seq̄tur me. **I**n quib^o ver
bis ostēdit paucitatez pfectoz libertate
arbitrij eū seq̄ volētū: ip̄e tñ vult n̄ eē
ductor. **I**nitiū vie pfectōis mediuz z fi
nis z q̄ intētōe sit ambulādū. **S**ingula
aūt i suis locis patebūt. **P**aucitatez pfe
ctoz innuis dñe in eo q̄ dicis. **S**i quis
q̄si aliq̄s ex mltis vult p^o me venire: et
q̄re h̄ deus me^o nisi ex qd̄dā torporez pu
sillanimitate nimia eo q̄ pleriq̄ aim su
um ad tēdēdū sursū cogere nolūt: z pfe
ctā viā attemptare nō audēt.

Ascif at̄ pusillanimitas etiā nimio
timore: maxie ppter pctā p̄terita:
eo q̄ minus p̄pa respiciūt merita: p̄t
utilitatē q̄ nimis timēt impedimēta: et
q̄ statim nō sentiāt se p̄ficere q̄ttidiāos
lapsus: z q̄ tuā min^o cōsiderāt bonitas
tē. **I**sta etiā sepe mltos repellūt: ne au
deāt attēptare viā pfectā: imoz ip̄os in
cipiētes sepe in tñ deiciūt: vt pcedere
se posse despant. **S**ed p̄mū scz nimī^o ti
mor ppter pctā p̄terita nō debet nos im
pedire: qz etsi bñ eis vtimur oīa p̄panf
no b̄ in bonū p̄standi nimā bonitatē tu
am p̄gscēdi te atqz amādī z laudandī.
Notādū vō q̄ p̄ncipaliter tria dāna sūt
in pctis. s̄ q̄ i eis mēmur penā etnā: de
mēmur etnā b̄itudiēm: t̄ps qd̄ pessimū
est sine amore z laude n̄fi creatoris expē
dim^o. **P**ria duo p̄tinēt ad hoīem: terci
um vō ad tuū dānū p̄tinere videt̄ deus
de^o meus. **L**ū ḡ ex idēbita z nimia mīa

De mensuratione crucis

tua iam morti nos deputatos reuocare digneris ad vitam tuam: tam fideliter ad te defertur
puerit ut danna nostra dissimularem: et modo
dis oib' istare: ut laudem tuam quam neglexim
im' saltē in aliq' residuo nostri temporis supplem'
Quoniam est dñe dissimulare timorē pene propter
pter amorē tuū. **A**ur propter desiderium
bitudinis nostre minueremus famam laudis
tue: cum eam pati eternaliter meruissem' et
propter furorē tuū. **P**almū quoniam te laudare
quod es regnū dei ut dicit in euāgelio. **R**egnū
dei in te vos est et hoc adiuciet vobis ex supra
būdātū. **D**a nobis dñe caritatē nō querētē
quod sua sit: sed quod tua sit ut nō cogat timor
pene tibi fuire pro peccatis vel amor nostre bitu-
dinis pro mercede: quia tempus et vires nō suffi-
ciūt nobis ad laudādū te cuius bonitas ex-
upat oēm solum et sic pusillanimitatē timor
nō incutiet peccatorū. **T**erret etiā nos
quoniam nostrorum peccatorum merito ne ad perfecti-
onē vite tēdere audeam': quia ad eam pro me-
redā nō sufficiūt. **S**ed huic obicit quia tu
dñe iussisti nos emere et adiūxisti quia quod
emere dēm' dixisti enī. **S**itietes venite
ad aq's. **Q**uid est dñe quod est viciū feruoris
in laude tua et lac mūde cōscie absq' vili-
la cōmutatōe debem' emere: nisi quod tibi
sufficit quod tibi quod par sit quod habem' tibi
dare: imo et hōm quod dam' tuū ē. **I**ndu-
cit etiā pusillanimitatē quod indignis nos vi-
dem' eo quod petim' quod vtiq' verū ē: quia si
hō mille annis fuiret deo etiā feruētissime
nō mereret ex indigno dimidiā diē esse in
reg' celoz. **S**ed dñe nō dēm' considerare timor
nostram utilitatē sed tuā laudē: cuius bonitas
erupat oēm intellectū. **P**usillanimes
etiā facit nos quia nimia impedimēta nostra vi-
dem'. **S**ed dñe si audacē te sequi proponim'
pro certo hōe debem' quod auferat quicquid nos
retardat a laude tua. **Q**uicquid ei nō au-
fers finem tuā voluntatē libetere portare de-
bem'. **S**ilicet ei nostra sepe putat ea eē im-
pedimēta quod tua occulta sapia ad nostrum ordi-
nauit proficere. **Q**uoniam terret quod nō statim sēti-
mus nos proficere. sed dñe sepe differens quod

petit ut excites magis appetitū nō differens
quod nō dare sed ut aucto desiderio habun-
danti posses dare. **S**extum est quod retrahit
nos si quod tūdiā nri defect'. **S**ed hoc est re-
mediū ut se deputem' aliquā horā diei
ad exaudiendū nos quod licet hōem' nos in inti-
orib' et extiorib': et quicquid iuenim' quod no-
bis sit vtile ad perfectū ad hō firmissime la-
borare proponam' et defect' quod scilicet reice-
studeam'. **N**ō autem terreat nos si forte nō
nūq' aliq' die se propositū faciam' quod nō mi-
nus proponam' quia longe facili' redit ad te
quod ex infirmitate facit se propositū quod quod sta-
tū suū dissimulās se nō propositū emēda-
re: imo quoniam maior est ei pena quod culpa et
bonitas tua mal' nris nouit hō vti: sepe
faciēs defect' nros ad augmētū hūilita-
tis: prodesse ut verū sit quod septies in die ca-
dit iust' et fortior resurgit. **S**eptio pusil-
lanies nos facit quod tuā nō prope dūm' bo-
nitatē. **C**ū ei tibi orādo loquimur non de-
berem' te cogitar' quod dux ad exaudiendū
Sed proem benignissimū quod etiā alic' ora-
mus scis quod sit necesse nobis et ex natu-
rali bōitate tua in infinitū proior: es ad
exaudiendū quod tu in te est quod nos auidi ad
rogādū. **D**a dulcissime dñe ut nō sum'
pusillanimes sed magnanimes in infirmi-
tatib' nris nos deicere cōtēdētib': me-
dicinā tuam gratū aponētes nō pusilla-
nimes: sed magnanimes te sequi firmis pro-
ponam': maxie si nō est in nobis tāta fortitu-
do quod pro te gignatē quod exultasti ad curēdā
viā currere possim' sed tū remediū hōem'
quod pro te clamare possim'. **T**rahe nos pro
te et clamorē nrm audiat et exaudiet au-
Secūdo inuis liber: (ris tuis
tatē arbitry te sequi volētū in via
perfectōis cū dicit. **S**i quis vult: quia
hō relinq's hōm voluntati: sed nūq' prātū.
Nō: sed prātē tibi dñe refuasti cū ois po-
testas a deo sit. **C**ur ergo causabit hō se te si
te sequi vult et nō potest: certe ideo quod te nō
sequitur: quia licet nō possit pro se: tū pro te quod nō
ideo reseruasti tibi potestātē nri perfect'
f s

Liber Anselmi

vt non possimus q̄ oia opa nra oparis. Sicq; magis amiremur z laudem⁹ abis sū bonitatis tue q̄ eadē q̄ tu facis i nobis grata tibi sint z accepta : z iudicas ea digni mercede: z ita q̄ etiā calicez aq̄ frigide nō dimittis absq; mercede: z eo: ipō nram allucis volūtate: quā adeo liberā ppter tui similitudinem fecisti vt cogi nō possit. Multis etiā alijs mōis ad viā x̄tatis z pfectōnis nos allucere studuisti. Cū h̄ merebamur dñe vt ad nos descēderes: z humanitatē nram tibi taz mirabiliter vnires : z in ea tāhumiliter cū hoīe conuersararis nisi q̄ nos ad pfectōnē tui amoris sic puocare volebas : vt dū visibiler deū pgnoscam⁹ p hunc inuisibiliū zc. Quis ḡ homo dign⁹ erat vt filius dei moriez p eo pateret. Aut q̄s vnq; meruit tuo corpe z sanguie refici: nisi q̄ tu deus me⁹ in h̄ ostēdisti auiditatē amoris tui circa nos: vt saltez ex multitudine z magnitudine tam mirabiliū beneficioz tuoz ad mutuā dilcōnez accēdetes cor nrm z in captiuitatē amoris tui redigeres. Innūerabilia nimis sē bñficia tua dñe q̄bus volūtate nostram excitas vt pfectez ardēter te seq̄ velim⁹ maxie autē q̄ puocarēt : imo si sic dicere liceret cogeret volūtate nram tue consideratio bonitatis ex q̄ oia bona creata pcedūt. Qui autē pauca exptus est z nō dū exercitatus de te q̄ spūs es spūaliter cogitare voluēt. Sic meditari de te poterit inchoare. Primus assumat i mentē suam aliquā aiām x̄tutibus pfectam z de illa ita specialiter cogitet quasi nulli corpi sit cōiūcta: imaginez autē in illa oēm pfectionez x̄tutū que vnq; de aliq̄ aiā poterit cogitari scz q̄ bona: q̄ dulci q̄ patiēs: q̄ misericors: q̄ sapiēs: q̄ caritatiua: q̄ fidel q̄ pia: q̄ iusta: q̄ vera: q̄ humil zc. in hūc modū zc. Cū autē circa aiām talia cogitauerit cogitet q̄ h̄ aiā est similis creatori in virtutibus: q̄ eam ad similitudinem suā fecit. z postea tran-

sferat se ad creatorē: vt oia q̄ in aiā pfecta poterūt inueniri in creatorē infinita cogitet z immēsa z ea ipā naturā suam esse: z sic q̄dam mō inuisibilia dei p ea q̄ facta sūt cōspiciat intellecta. h̄ est quidē initial modus cogitādī de te dñe quem q̄ sollicitē seq̄tur meditando te intrabit fontē viuū z dulcediem tue nature: que q̄to maior est oībus beneficijs tuis: tāto magis afficit nram volūtatez vt seq̄mur ardēter iēsu filiū tuū ad laudē bonitatis tue nos informantem.

Tercio enī sedit nrm ductorez et instructorē cū subdit venire p me. Q̄tūcūq; curramus feruenter seq̄ndo nullus pcedit te z nullus vadit iuxta te. Oēs nos optet ire post te. Quia tu es p̄mogenitus i mltis fratribus. Primo dicis dñe discipulis venite z videte: postea dicis venite post me vt q̄s in te viderunt imitenz: deinde dicis vēite ad me oēs q̄ labo. z one. es. z ego reficiā vos zc. vt iugū tuū suauē z on⁹ tuū leue: quod qui susceperint hilariter possint portare ad glīam p̄ris tui. Tandem dicis: venite bñdicti p̄ris mei: p̄ci. reg. Sic dñe iste ē fidelissimus legatus tu⁹ qui p̄mo ponit se nobis in exēplum cū dicit: venite z videte: z postea inuitat ad veniēdū p se. Veniētes ad se vocat vt reficiat ne deficiāt. Eadē assumet ad req̄em: vbi tū req̄ez nō hēbim⁹ nocte ac die dicētes. sc̄tus. s. s. do. d. sab. Ibi absterges dñe oēm lacrimā ab ocul⁹ delictoz tuoz qm̄ nō erit ampli⁹ mors vltra neq; luc. zc. Sz dñe quō istō possit esse nō bñ pōt cōphēdere aiā mea q̄ aliq̄ mō expta ē q̄ta sit afflictio noscere te z non posse laudare te: cū z ipā afflictionē generet ppter gr̄itudiez q̄ licet ei affligi p eo q̄ nō p̄t laudaf te: imo oia q̄ vnq; ad laudē tuam cogitare loq̄ v̄l agere p̄t afflictionem ei generant: qz his indignam se putat: et quia tibi in nullo poterit respōdere. Sic ergo anima incarcerata in

De similitudinibus

in iuramentis crucis

ymbris collocata: sic insatiabiliter affligit p laude tua: quō satiabit cū in meridie aperit ei bonitas tua cū vtiq; videat ad plēnū eā non posse laudari. Si forte dicis mihi dñe q̄ h̄ erit maximum gaudiū eius q̄ p̄fecte cognoscet bonitatem tuāz illā tā immēsam q̄ eā nō poterit aliq̄ creatura plene laudare. v̄ez credo: q̄ de bonitatis tue imēitate gaudebit: tamē adhuc penitet eā p̄fecte non posse laudare nisi aliquo mō. **Vulnere** ei^o alligantē z p̄cussure plage eius sanantur qz tūc p̄mū oleū additū esset camio. **Quā** si placet tibi dñe credo q̄ etiā pena z afflictio laudis tue quā h̄z h̄ aīa ibi s̄nabit z alligabit pallio laudis cuz tu q̄ replet i bonis desiderū n̄m t̄m dederit te laudare q̄tum desideram^o: immo lōge sup̄ desideratū. Sic enī dixisti qz vos plorabitis z flebitis nūc mūd^o aut gaudebit. **Tristitia** v̄ra v̄retur in gaudium. **Sanata** autē pena quā h̄ habuit z impleto qd̄ h̄ desideravit aliā penaz p̄ maiori laudatōe ibi sicut nec h̄ a se habere non pōt. **Tu** etiā nō dabis ei q̄ oīa disponis in numero pōdere z mēsurā: qz tūc non erit amplius flēdi sed ridendi cū apparuerit nobis tuus vnic^o filius nobis: si volumus post ip̄m venire.

Quarto ergo ostendit nobis inicitū vic q̄ debem^o post x̄pm venire: tuz dicit abneget semetip̄m. **Qui** ḡ in via p̄fectōis vult seq̄ x̄pm iherosolimitanum laboret p̄mo vt abneget semetip̄m. **Merito** ḡ debem^o nos abnegare cū nihil iuris habeam^o in nobis. **Sūt** at̄ septē cause: q̄rū q̄libet sufficeret hoīem cōpellere vt fateat̄ se in se nihil iuris habere. **Prima** qz tu dñe nos creasti. **Sicut** ḡ nihil i nobis boni est qd̄ tu nō creaueris: ita dignū est q̄ oīa bona n̄ra sūt tua q̄ nullo mō licet auferri a te sc̄to sc̄toz: ne sacrilegiū p̄mittam^o. **Cur** ḡ nō abnegarem^o nos q̄ n̄ri nō sum^o. **Nā** quicūq; aliqd̄ a nobis abnegamus: nec h̄ abne-

gatū p̄p̄ te cōferimus sed aliū de q̄tū libet etiā modico t̄pis spacio donamus mox alienū inuadimus. **Secūda** cā est: qz nos et̄ni morti deditos tua morte p̄ciosissima redemisti. p̄ oībus mortu^o es: vt q̄ viuūt iā sibi nō viuāt s̄ ei q̄ p̄ oīibus mortu^o ē: vt d̄t vas tuū elc̄m. **Ergo** sicut oēs z totos redemisti. **Sic** z omēs z toti tui sūt. **Qui** vult ḡ saluus eē restituat tibi illū p̄ciosissimū sāguinē quez p̄ eo fudisti. **Tercia** qz nos inḡtos oīib^o bonis tuis z auersos a te p̄p̄ pctā a dyabolo defēdisti post q̄s a te n̄ro dño recessim^o turpiter z inique sub tua p̄tectōne esse merito nō debemus. **Sicq;** nos hostis siue defensione captiuos h̄ns ad suam volūtatem debuisset in eterna supplicia demersisse: nisi tu ex sup̄abūdātī bonitate nos defendisses ab eo: z ad penitentiā refuasses: z p̄pter h̄ac causaz p̄pe sumus tui fui q̄si ab hoste fuati. **Similiter** tui sūt q̄cūq; p̄ tuā gr̄am laqueos dyaboli euitauerint: z ideo tibi nihil auferri debet ex eo q̄ vel te d̄ate nō cecidit: vel si ceciderat est erectū. **Quarta** causa est qz cū et̄nā mortē pctis n̄ris meruissem^o tu nos reduxisti ad vitā: eā dimittendo. **Cur** ḡ tibi nō viuem^o nos penit^o abnegando a q̄ habem^o q̄ eternaliter mortui nō sum^o. **Quinta** causa est q̄ eadē bonitate q̄ nos creasti etiā cōseruas ne i nobis lū redigamur. **Quō** enī aliq̄ subsistere valeam^o nisi te cōseruāte. **Si** ḡ tu es vita n̄ra: nulli alij viuere debem^o sicut nullo alio subsistere valem^o. **Sexta** ē securitas. **Qui** enī se totū abnegat vt tu eū habeas q̄ sibi perijt vt tibi valeat q̄ sibi nihil est vt tibi aliqd̄ sit. **Si** nihil in se habet: nihil sui amittere timet: s̄ sp̄ securus est te quod tuum est cōseruare. **Si** minentur ei pene inferni vel ignis purgatorius parum timore eorum afficitur quia cantabit vacuus corā latrone viaz: z se nō timet p̄dere q̄ se abnegat. **Si** enī tu eū q̄ tu^o est ad penas mittere vel

les: sp tñ de te in bonitate sentiret paratus sustinere qđ velles: nec diceret: cur ita facis. **L**ui p̄dicta sentētia nō placet: da ei dñe se abnegare vt intelligat. **S**eptima x̄o causa deberet maxime nos vt gere: scz vt tibi vices redderemus: siue repēderem⁹: qz puer datus est nobis: et filius dat⁹ est nob q̄ das q̄tidie te nobis in cibū: z tandē dabis te nobis in p̄miū: z in mercedē magnā nimis. **D**ñe qđ dignū potit esse tātis bñficijs tuis: qđ ad hoc dignū poterim⁹ dare. **A**n optet aliquid p̄ter id nō penitus abnegare et tibi dare dulcissime dñe. **S**i vnus homo esset tanti q̄nti oēs creature q̄s vnq̄ fecisti: q̄tis esset si daret se totū tibi q̄ dedit te totū nobis. **L**uius bonitas in infinitū p̄ponderat: qui se putat meliōrē q̄ te tm̄ de se reseruet sibi: q̄to meliōrē q̄ tu: p̄pter h̄mōi cām dicis. **S**i quis vult venire post me: abneget semetip̄m: imo dñe iā cogor dicere saluo x̄bo tuo q̄ nullus semetip̄m valeat abnegare. **Q**ui enī se abnegabit q̄ nunq̄ aliqd iuris i se habuit. **S**z dñe in h̄ x̄bo ostēdis maximāz gratitudinem tuā vt h̄ tanti estimes vt q̄ cū q̄ in se sibi aliqd iuris vsurpauerat. **S**i ab h̄ ceciderat z vltorius se tibi rape nō attēptat. **D**a mihi dñe vt me abnegē imo vt reddā qđ rapui violenter. **D**ebeamus aut̄ fm̄ legē ablatū reddere i quāz druplū vt nō solū nos s̄ z n̄ra reddam⁹ scz naturalia fortuita z gratuita. **N**aturalia sūt q̄ coīter natura oibus hominibus amīstrat. **Q**uedaz in aīa tm̄: vt intellectus z affect⁹: qđam i corpe mediāte aīa vt quinqz sensus interiores. **R**eddamus q̄ intellectū: s̄ suū p̄p̄m reliq̄ntes q̄ nos multū a cognitiōe v̄itatis impedit. **Q**ui enī h̄ō sensu suo ita innititur vt ab eo recedere nolit: vix sensū alterius q̄tumcūqz rōnalem app̄hendit. **F**aciendū igit̄ est fm̄ aplm̄. **Q**uicunqz inter vos sapiens esse vult: stultus fiat vt sapiēs sit. **S**i enī humiliter se stultus

reputaret ad tēpus: tūc verā sapientiaz a te siue a tuis app̄hendere posset: quia vbi humilitas ibi sapientia. **P**aulus ei credidit didicisse euāgeliū in illis trib⁹ diebus cū cetus eēt. **R**eddā⁹ etiā affc̄m deo sp̄ postponēdo n̄ram volūtātē volūtati diuine: z maxie i orōne n̄ra: qz in oī orōe n̄re vtilitati suā debem⁹ preponere volūtātē: immo sua volūtas si ea recte vtimur sp̄ ē n̄ra vtilitas. **S**epe at̄ venit de p̄po sensu qz nō credim⁹ dñi volūtātē eē qđqđ circa nos cōtingit: z ita abutimur ea min⁹ grate suscipiēdo: sicut d̄t aug⁹. **O**ptim⁹ ille tu⁹ mīster ē qui nō h̄ a te audire desiderat qđ ip̄e voluerit. s̄ h̄ velle qđ a te audiet. s̄ cū his duobus scz intellectu z affectu z q̄nqz sensus exteriorē reddamus mortificādo eos ab oibus vanitatib⁹ z ad tuū obsequium cōuertēdo. **I**ā aliq̄tulū habem⁹ de p̄ma pte quā nobiscū abnegare debem⁹. s̄ de naturalib⁹ bonis. **S**c̄da ps̄ sūt fortuita q̄ dicere possum⁹ tp̄alia z amicos. **H**ec enī oīa calcāda sunt ne impediāt tuum amorē. **A**dū enī amat te q̄ tecū aliqd amat qđ nō p̄pter te amat vt d̄t aug⁹. **V**alde deberet h̄ō indignari diligē modica quē tāte dignitatis fecisti vt ei liceat te amare. **O**cculti⁹ at̄ nocet nimī⁹ amor: amicor⁹ q̄ tp̄aliū qz tetigit se velamic caritatis ita q̄ sepe putet h̄ō caritatē eē qđ dilectio ē carnal: q̄ ita dulciter z suauiter mētē captiuā tenz q̄ nesciat h̄ō qz duris vincul fuerit ligat⁹ nisi postqz fuerit absolut⁹. **S**ic totū cor n̄m tuo debem⁹ amor: qđqđ de eo alēi damus tibi subtrahim⁹. **N**ecessariū q̄ est vt oīa que fortuna nob̄ offert diligēda siue res tēpales siue amicos p̄pter te abnegemus. **T**ercia ps̄ restitutiōis sūt q̄tuita: scz v̄tutes q̄s in fōtē suū penit⁹ restituere dēim⁹ nihil ex his nob̄ ascribēdo. s̄ tibi a q̄ oē donū p̄fc̄m p̄ eis q̄tes referēdo. **S**i oīa q̄ in his trib⁹: scz bonis naturalibus fortuitis z q̄tuitis inueniunt̄ abnegamus

De similitudinibus

nost tibi quod fraudauimus in quadruplum restituumus: et hoc sit nobis initium vite perfectae sic nosmetipsos penitus abnegare.

Quanto considerandum est quale mercedem perfectio sit nobis propositum ut ambulemus per ipsum scilicet crucem nostram tollamus. **C**ruce autem a cruciatu dicitur dicitur si crucem nostram tuum fuisse diceret secundum opinionem eorum hoc intelligeret quod nesciunt quod nostra iugum tuum suauis est et onus tuum leue. **N**ec sentiunt quod bonum et quod suauis tuus sit spiritus in nobis. **D**ico autem crucem esse cruciatum cordis quem de hoc habere debemus quod non sumus ita fideles et seruientes in omni fuitio tuo et laude tua ut deberemus. **H**ec crux habet longitudinem latitudinem sublimitatem atque profundum. **D**ebemus ergo habere cruciatum eo quod non tamen humiliamur ut deberemus: et hoc est profundum crucis. **N**on tamen amamus et laudamus quod tua bonitas tua exigit et hoc est sublimitas non sumus tamen fideles ut deberemus: et hoc est latitudo quod non sepe continuamus nec laudem tuam copiose extollimus et ab infidelitate totum uisus desistimus: et hoc est longitudo. **A**d profundum humilitatis cogit nos prima propria cognitio. **S**atis enim est homini ad humilitatem cognoscere seipsum: maxime si recordamur iniquitatum nostrarum antiquarum: quod inique in conspectu tuo egimus. **D**eus meus quod reuera tantus fidelis nobis es quod etiam in peccatis nobis exitibus peccata dimittere: et gratiam tuam tam habundanter sicut uellemus largiri es paratus. **Q**uanto maiora quod de te presumit: quanto magis necesse est esse humiliari quod tanto nequius egit et te peccando quanto tu interi largi: ei benefacere cogitabas. **U**bi **B**ernardus. **Q**uanto benignius de illo tanto indignius de me sentire cogor. **I**tem defectus quotidiani humiliat eo quod ita instabilis in laude tua sumus: imo nunquam in eodem statu permanemus. **Q**uanto tu quotidie prior es ad indulgendum: tanto plus humiliat et tua delinquere bonitatem. **I**tem ponendus gratie humiliat et depmit: cum considera-

mus quod ea indigni sumus: quod magis in inferno esse merueramus. **I**tem quod tu tamen humiliatus es pro nobis dicitur deus meus. **I**tem quod in natura diuinitatis tue omnem excedis humilitatem cui si uelimus similari necesse habemus humiliari. **I**tem quod ad omnia fugidi sumus: ut nec amore nec laude: nec in aliquo respondere tue bonitati possumus. **H**ec et multa alia quod magis conueniunt ad humilitatem nobis sufficiunt imo superbie alium locum relinquunt. **U**alde autem necessaria est nobis profunditas humilitatis ad tuam sublimitatem: quod quanto quis se reputat indigniorem tanto magis gratus est beneficiis et quanto gratior: tanto magis laudabilior. **E**t quod maxime gratus est maxime te laudabit. **D**a igitur nobis dicitur ueram humilitatem: id est ita cruciari: quod in hac uita non possumus ad plenum humiliari: ut sic habeamus crucis profundum

Sublimitas crucis est cruciari pro eo quod te ad plenum laudare non possumus et amare quod est amoris tui habeamus quod lingua dicere uel quis intellectus sufficiat capere nescio. **S**i aliquid gratis amare uolumus ubi melius quam in te amore nostrum locabimur. **S**i pro muneribus quis placere dabit. **S**ed quanto plus promittis: tanto magis gratis amari mereris. **S**i amari uolumus eos quod nos amant quis equum tibi nos amat. **E**t si expectamus et desideramus ut quis extorqueat a nobis amari. **N**one tu es deus meus quod tam crebro pulsas et medicas ad ostium nostrum. **D**ebere fili cor tuum mihi imo et sepe repulsus te iterum iugiter impudenter. **S**i deo aliquid uolumus diligere quod bonum tibi uedicas affert ut bonum quod totum nostrum tibi uedicas affert ut bonitatem tuam amemus et laudemus. **S**i deo aliquid dignum iudicamus amore nostro quod tanta fecimus pro te: cur non iudicamus similiter de te qui tota et tanta fecisti pro nobis. **S**i uero consideramus passiones tuas tu animam tuam pro nobis dignatissime posuisti ut totam animam nostram possideres. **I**nfinita sunt dicitur quod nos te amare compellunt quod om-

Liber · Anselmi

nia q̄ creasti tuaz p̄dicat bonitate: qm̄ q̄
in oibus nō intelligūt nō tibi sed tue qm̄
purēt cecitati. Sed qz p̄batio dilectōis
exhibitiō est opis. Necessē habet aīa sic
se cōformare ad dilectiōē tuā: vt sicut
te habes ad eaz: sic sp̄ se ad te habere ni-
tāt. Maxime aut̄ in istis. Primo sicut
tu amas sp̄ ius et ip̄a sp̄ amet: et hoc ostē-
dere tibi nitāt vt oēm affectū suū tue cō-
tēperet volūtati. Sūt aut̄ q̄tuor affecti-
ones ad q̄s alie reduci p̄nt. s. gaudium:
dolor: spes: et timor. Prime due sūt cir-
ca p̄sentia vel p̄terita: et alie due sunt cir-
ca futura. Sic igit̄ tibi cōformare n̄as
affectiōes debem⁹ vt de oibus q̄ tibi
aduersa sūt timeamus et doleam⁹: et que
tibi honesta de his speremus et gaudea-
mus: oēs alias affectiōes de cordib⁹ nos-
tris effugantes q̄nta vtilitas in h̄ esset
q̄ falsas et inutiles affectiōes vitaz vti-
q̄. Si hō se de fm̄ has q̄tuor affectiōes
exaiar⁹ qm̄ aliq̄s motus sentiret: quō tu
eū eripes dñe solus nosti. Si enī originē
mōrū n̄oz diligenter aduerteremus:
sepe inuenirem⁹ eē vitij qd̄ putauimus
esse virtutis et sepe illo impedimur q̄ cre-
dim⁹ p̄moueri. Secūdo sicut sp̄ habes
nos p̄ ocul̄ tuis: ita etiā te sp̄ debem⁹ co-
gitare p̄ntem: h̄ cogit nos ab oibus co-
gitationibus nostris v̄bis factis et mō-
ribus esse sub moderamē discipline: q̄-
niā nō auderet sp̄osa inboneste se habē-
re sponso suo p̄sente: imo i oibus inten-
deret tibi placere et querere a te cōsiliuz
et auxiliū: vt in oibus fm̄ tuam posset
agere volūtate. Tū aut̄ in oibus tibi pla-
cere intendim⁹: sp̄ securā cōscientiā ha-
bebimus: etiā si se aliqd̄ minus vtile p̄-
ter te intentioni n̄re ingesserit incidēter.
Tercio sicut sp̄ et cōtinue seruis nob̄ om-
nia opa n̄ra opando vel sustinendo: ne-
esse desinamus vel p̄ alios vel quocun-
q̄ mō ita nūq̄ p̄ticulari diei bone dz nos
p̄terire qm̄ in tuo fuitio exp̄datur.
Quarto sicut sp̄ tueris nos et custodis

ab oibus malis siue p̄ te siue p̄ tuos: ita
diligēter debem⁹ nos abstrahere ab oī-
bus q̄ nos possent i tuo fuitio impedire.
Quinto sicut largitas tua nūq̄ lassat i
dādo: ita nunq̄ debem⁹ volūtarie desis-
cere in orādo. Sexto sicut sp̄ es benign⁹
in relaxādo: ita uūq̄ debem⁹ defectib⁹
n̄ris terreri qm̄ statim post culpam veni-
am postulem⁹. Qm̄ ei cor hoīs ē distor-
tū et a te qd̄ ammō alienū multo est pro-
nūus ad leuitates et ad querenduz exteri-
us falsas p̄solatiōes q̄ sibi bñ apud se es-
set. Vñ nō est differēda acq̄sitiō venie-
ne diuturnior recessus difficiliorē redi-
tū opetur. Taliter nos debemus ad te
habere et sp̄ cruciari. Et te tm̄ nō ama-
mus vt debem⁹. Quō aut̄ te laudare de-
beam⁹ et de q̄bus gr̄as agere debeam⁹:
est in p̄ncipio sup̄ dcm̄. Da nob̄ dñe to-
to desiderio ad amandū et laudandū
te aspirare: et p̄ eo q̄ digne nō possum⁹
cruciari: et hoc nobis tollende crucis sit
altitudo.

Altitudo aut̄ crucis ē fidelitas sp̄
sp̄m̄ cruciās et dilatās vt oēs ho-
minē subiciat tue laudi ac fuitu-
ti. Hoc maxie facit hoīem in orōe cōem
coges vt q̄cqd̄ sibi v̄ aliq̄b⁹ sp̄ealius su-
is desiderat qz eos humiles qd̄ammodo
videt nihil tm̄ hoīm s̄ totū ad laudē tue
desiderat bonitatis. Unde cū fidelitas
maxie i orōe p̄sistat cōsiderādnz est qlit̄
deat orare q̄ voluerit exaudiri. Debz ei
orare sapiēter et dēter humiliter: fidelit̄
p̄seuerāter et p̄fidēter. Sapiēter vt oret
q̄ tue laudi sūt expediētia et p̄rioz salu-
ti. Si v̄o i q̄busdā dubitam⁹ vtz expe-
diāt sicut salus corpis et s̄llia q̄ qm̄q̄ nos-
cere qm̄q̄ p̄desse p̄nt. p̄ his sp̄ sub cōditi-
one ē orādū. s. si tibi sit placitū et honē-
stū. Ardēter. s. deuore v̄l ad min⁹ serio-
se vt bene videamus qd̄ petēdū sit a te
intente de corde nostro petamus: non
alienis: sed proprijs verbis cordia vel
oris: quia ytraq̄ eoz intelligis et auscul-

mensuratione crucis
De similitudinibus

ras. humiliter vt nō de nro merito: sed
tm̄ de tua gratia confidamus: q̄uis enī
peccata dimiseris z q̄nq; aliqd tibi ser-
uire pcedas. **S**p̄ tū tales nos reputare
debem⁹ quales nos ip̄os peccādo feci-
mus: q; nihil nisi malū p nos facere pos-
sumus. **F**ideliter vt in orōne offeramus
nos ad carentiā ois gaudij: z ad patien-
tiā ois pene: q̄ ad vtilitatē nram cedere
valeat p tuū adiutorū: vt in exauditiōe
desiderij nri actio tue laudem attollat.
Sz dñe merebo: sic offerēdo me tibi cū
tū vt totus tuus ad hec teneat etiā si nū
q̄ volueris me exaudire. **P**erseueran-
ter vt nūq; cessare pponam⁹ a desiderio
oim q̄ tibi sūt laudabilia z honesta. **S**i
qua x̄o in nobis vel in nris supuenerit
necessitas q̄uis p hac sp̄ cū intentione
nō possum⁹ orare: tñ aliquoties cū omī
fidelitate q̄ possumus p ea orabimur.
z deinceps volūtati tue nram desiderij
pmittem⁹ sp̄ primā fidelitatē z si non in
actu: tamē in habitu retinētes. **C**ōfidē-
ter vt postulemus i fide nihil hesitātes
Sūt autē seprē cause q̄ cogūt nos tue cō-
fidere bonitati. **P**rima q; iustū eē desi-
derij tu das: z ad qd dares nisi etiā vel-
les exaudire. **S**ecda: q; nō ad nram vti-
litatē: sed ad tuā glām volum⁹ exaudiri.
Tercia q; maiora que p nobis fecisti
aiant nos vt etiā de minoribus confida-
mus. **S**ia enī q̄ petere possumus tam
miora sūt q̄ q; dignanter p nobis es in-
carnatus z passus. **Q**uarta q; tamfacile
est apud te in maximis q̄ in minimis
exaudire. **Q**uinta q; nos ad hoc puo-
cat tue cōsideratio bonitatis. **S**exta q;
intercessorē te iesu ch̄iste habem⁹ z oēs
sctōs. **S**eptima q; infinitā ad nos ha-
bes bonitatē. **S**i enim modica dilectio
quā ad te habem⁹ ad hoc nos cogit: vt
in oibus tue volūtati libēter parere ve-
limus. **L**ur idē de inestimabili dilctōne
tūa non presumerem⁹. **A**lioquin fide-
liores vellemus apparere q̄ tu. **S**i tales

nos tibi exhiberem⁹ qualē te nobis eed
uerso non crederem⁹. **S**ic dñe orabim⁹
z ppter b̄ in orōe cōfidentiā habebim⁹
nihilomin⁹ tñ cruciabimur q; hoc digne
exequēdo oēm hoīem ad tuā laudem p
effectū trahere nō possum⁹: z amplecti
et hec spūalis nostre crucis est latitudo

Longitudo autē crucis tue to-
ti vite nre debet p̄mensurari vt
q̄uis cōsideremus tecū eē focū:
dum z te in domo tua laudare z in abyf-
so tue dulcedis absorberi tamē nō tede-
at nos portare crucē tuā: cruciari scz in
misera hac vita p tue laudis augmēto
Quid magni est dñe. **S**i tecū sim in pa-
tria vbi sum secur⁹ ab omī malo: z vbi
habeam⁹ qcqd volo: da mihi dñe: vt nū-
q; me pungendo sic supant clau timo-
ris z miserie hui⁹ vite vt ante veliz de-
scendere vel saltē deponi de cruce: q;
niā a te dñe hoc fuerit mādātū. **S**ed ne-
q; hoc desiderare vt cū b̄ cito facias me
deponi. **S**ed vt semp mallem ppter te
pendere in cruce q̄ a miserijs his facias
me i abscondito sepeliri. **T**u eniz dñe nec
descēdisti de cruce nec sic te deponi peti-
sti. **V**oluntas q̄ semp affligendi p aug-
mento tue laudis crucis erit lōgitudo.
Si quis ergo vult ve. p me: tollat cru-
cē suā z seq̄tur me q̄tidie. z sic currat p
mediū vie pfectōis. **S**i nos tollim⁹: do-
mine tu ip̄e portabis

Inē autē viā pfectōis: id ē p̄fete-
rantiam in volūtate sp̄ p te pa-
tendi innuis i eo q; dicas quot-
tidie. **S**i ei vno die p̄ns q̄ tu iusseri cru-
cē deponere volum⁹ eā q̄tidie tollim⁹
Qui autē pseuerauerit vsq; tu eā depo-
nas hic in abundāte laudis tue z sepul-
crū ingrediet pacis eterne. **Q**uis in b̄
x̄bo intelligere possum⁹ q; sicut crucia-
tus p tua laude q̄tidie deficiendo cadit
ita crucem quottidie tollere debemus:
laudis tue desiderij resumēdo. **C**ur
q̄to diuti⁹ iacet tanto difficilius tollit.

Qua vo intentōne in via ista sit ambulādū innuis vltimo cū dicis seqtur me. **Q**uā tam de gressu corpis q̄s de mētis possum? intelligē. Quia mlti nō solū protātes crucē sed z se suspēdētes in cruce te gressu corpis se secuti. **S**eq̄mur igit te nō tm̄ gressu bonoz opm: s̄z intentōe cordiū: vt nō solū p̄sideremus q̄bus opibus nos p̄cesseris. **S**z q̄ intentōe feceris: z in hac te seq̄ studeamus. **I**nuenim⁹ aut q̄ i oibus cogitatioibus v̄bis z factis tuis p̄ncipalr q̄ fieris glām tui p̄ris. **T**u q̄ dñe iesu x̄pe dirige intentōem nr̄am vt in oib⁹ glām eius q̄ramus z tuā: nos abnegādo p̄fūdū: sublimitatē: latitudinem z longitudinē crucis portādo z i ea p̄seuerando ad laudem z glām tuā. **Q**ui cū p̄ter spū sc̄tō viuīs ac regnas de⁹ p̄ oia se. f. amē.

Explicat anselmus de mensuratōe et laude crucis.

Incipiunt meditationes anselmi.

Domine deus meus da cordi meo te desiderare: desiderādo querere: q̄rendo inuenire: inueniēdo amare: amādo mala mea redimere: redēpta nō iterare: da dñe de⁹ cordi meo penitētie cōpūctōez: spū cōtritōem: ocul' lachrymarū fontē: manib⁹ elemosyne largitatem. **R**ex me⁹ extingue i me desideria carnis z accēde vim tui amoris. **R**edēptor meus expelle a me spūm sup̄bie z concede mihi ppicius thesaurū humilitatis tue. **S**aluator meus amoue a me furozē ire: z indulge mihi serūū patie. **C**reator meus euelle a me animi rācorē z largire mihi mentis dulcediem. **D**a p̄ clemētissimē solidā mihi fidē: spem cōgruam: caritātē p̄fectā. **R**ector meus auerte a me animi vanitātē: mentis incōstantiā: cordis vagationē: oris scurrilitatē: oculoz elationē: vētris ingluuiē: obprobria p̄ximoz: scelera detractionum: curiosita-

tis puriginē: diuitiarū cupiditatē: potentatū rapinā: inanis glie appetitum ypocrisis malū: adulationis venenum. p̄temptū inopū: opp̄ssionē debiliū: auaricie ardozem: inuidie rubiginem: blasphemie mortē. **R**efeca in me temeritatē me⁹ factor iniquā p̄tinaciā: inq̄etudinez ociositatē: somnolentiā: pigriciā: mētis ebetudinē: cordis cecitatē: sensus obstinatōem: mox trutulentia: boni inobediētiā: cōsiliū repugnatōem: lingue effrenatōem: paupes p̄redā: impotentū violentiā: innocētū calūniā. subditoz negligentia: circa subditos seueritatē: aduersus domesticos impietatē. erga p̄rimos duriciā. **D**eus meus misericordia mea oro te p̄ dilectū filiū tuum da mihi opa misericordie: pietatis studia. cōpati afflictis. **S**ubuenire egenis: succurrē miseris: cōsulere erroneis: cōsolari mestos: releuare opp̄ssos. paupes recreare flebiles refouere. dimittere debitoribus p̄cē in me peccātib⁹: odientes me dilige re. p̄ malis bona reddere neminē despiciere s̄ honorare. bonos imitari: malos cauere: xtutes amplecti. v̄sita reiscere. in aduersis patientiā: in p̄speris cōtinētiā. custodiam oris: z ostiū circūstantie labijs meis. terrena calcare. celestia siti re. **E**cce plasmator meus multa rogauī cū nec pauca p̄merui. **F**ateor heu: fateor: nō solū q̄ postulo nō debent bona: s̄ multa mihi debent z exquisita supplicia. **A**nimant me publicani meretrices z latrones q̄ a faucib⁹ hosti momētane eruti: sinibus recipiunt pastoris. **T**u enim oim factor de⁹ licet in cūctis tuis sis mirabilis opibus: mirabilior tamē in v̄s scribis crederis pietati. **Q**uā de te met p̄ quēdā tuū dixisti: miseratōes eius super oia opa eius z q̄si de singulo loquētem de vniuerso p̄lo tuo dixisti p̄fidentē misericordiā meā nō disp̄gā ab eo. **N**ullū enī sp̄nis. nullū abicis: nullū phorrescēs nisi q̄ te forte amēs exhorruerit. **E**x-

Meditationes anselmi

go nōmō nō irat⁹ pcutis: s; te irritātib⁹
dona si quesierit tribuis deus meus cor
nu salutis mee z susceptoz me⁹. **E**go in-
felix te irritaui: ego malū corā te feci: fu-
rorē tuū puocauī: irā pmeruī: peccaui z
passus es: deliq z adhuc susties. **S**i pe-
nitēt pcis: si reuertoz suscipis: insup dū
differo p̄stolarī. **R**eucocas errātē: iuitas
repuḡntē excitas toz p̄tē āplecterī rede-
untē doces ignorātē: merētē mulces: ar-
uīa suscitās: p⁹ lapsū repas petētī largi-
ris: q̄renti inueniris: pulsanti apīs. **E**c-
ce dñe de⁹ salutis mee qd opponā nescio
qd rñdeam īgro: nullū cōfugiū: nullum
a te patet latibulū. **O**stendisti bene vi-
uēdi viā: dedisti gradiēdi sciētā: mina-
tus es mihi gehennā: z pollicitus es pa-
radisi glīam. **N**ūc p̄r mīaz z totius cō-
solationis cōfige timore tuo carnes me-
as: q̄ten⁹ que minaz metuendo euadā
z redde mihi ppicius leticiā salutarī tui
vt q̄ spōdes diligēdo p̄cipē. **F**ortitu-
do mea dñe firmamētū meū deus z refu-
giū meū z liberatoz meus suggere quid
de te cogitē doce q̄bus sermonib⁹ inuo-
cem: de quibus opibus te placere **S**cio
nāq; scio vnū quo placaris: z aliud qd
nō spnis: est vtq; spūs cōtribulatus ti-
bi sacrificiū z acceptas cor cōtritū z hu-
miliatū. **H**is me deus meus adiutoz me-
us dita munerib⁹. **H**is p̄ inimicū muni-
ptectionibus hoc de flaminis vitioz p̄-
sta refugiū: b̄ a desiderioz passionibus
pande pius refugiū fac dñe. **D**ñus salutis
mee ne sim ī eoz ordie qui credūt tpe: et
recedūt tēptatōis tpe. **O**mbra caput
meū in die belli: esto spes mea in die af-
flictōnis mee z salus in tpe tribulatōnis
mee. **E**cce deus illuminatio mea: z salus
mea: rogauī quibus egeo intimauī: q̄ ti-
meo: sed remordet me cōsciētia: rēphen-
dūt me cordis secreta: z q̄ amor mīstrat
timor dissipat: zelus incitat: metus incre-
pat. **A**cta vice fortitudiez s; tua iugiter
pietas fiducia. **T**ua hortat benignitas

mea dehortat malignitas: z vt veri⁹ fa-
tear occurrūt memoze fantasmata pec-
catoz: q̄ reuerberāt aciem v̄l audaciam
p̄sumentū aīoz. **E**ni odio q̄s dign⁹
sit q̄ frōte grām req̄: it cū pena debet: q̄
temeritate glīa poscīt latefcit iudicem:
q̄ postposita satisfactōe delicti p̄mīs q̄-
rit honorari. **R**egi insultat obnoxi⁹ sup-
plicio q̄ flagitat donari in debito p̄mio:
z dilecti p̄ris affectū stultus exacerbat fi-
lius: q̄ post illatas cōtumelias aī peni-
tudiem hereditatis vsurpat celsitudiez
qd mi p̄r me egisse recolo: merui mortez
z peto vitā: cōmoui regē meū: cuius im-
pudens nūc inuoco auxiliū: z tēpsi iu-
diciū iudicis: quē temere postulo adiu-
tozē: insolēs rēnuī audire patrē quez de-
mū p̄sumo h̄re tutorē. **H**eu mihi q̄ sero
venio: heu heu q̄ tarde festio: heu quia
curro post vulnera dedignatus incolu-
mis: p̄cauere iactacta: neglexi p̄spicere
tela: mō sollicitoz de morte vicina: vul-
neribus influxi q; scelera scelerib⁹ adde-
re nō timui: recētī tabe cicatrices resp̄si:
q; p̄sca flagitia modernis inq̄natōibus
reciprocaui: z q̄ diuina solidauerat grā
vel medicina mea dissoluit purigo fre-
netica. **L**utis que supducta vulneribus
morbū celauerat: sanie erūpente putru-
it: q; iterata inīqtas p̄cessā mīam exina-
niuit. **F**loui q̄ppe sc̄ptum. **I**n q̄cūq; die
iustus peccauerit oēs iusticie eius in ob-
liuioe erūt. **S**i iusticia abolet iusti ruen-
tis: q̄to magis pctōris in idip̄m ruētis.
Quotiens vt canis redij ad vomitū et
vt sus petij volutabz: fateri mihi itaq;
z recordari impossibile est qd mortaliū
hoies peccare ignorātes docui: volenti-
bus delinq̄re p̄suasi: resstētes coegi vo-
lentibus cōfensi: qd sane gradientes in
laqueum duxi: viam querentib⁹ foueaz
retexi: mala patrare nō horui: obliuisci
nō metui. **S**ed tu iuste iudex signasti q;
si in sacco pecuniā pctā mea: z obfua-
sti oēs semitas meas z cunctos gressus

meos dinumerasti: tacuisti sc̄p: siluisti: patiens fuisti: **U**c mihi demū loqueris q̄i parturiens deus deoz dñe p̄stabilis sup nequitiam: noui qz manifest⁹ veni es: noui qz nō semp silebis cū in conspectu tuo ignis exardescet ⁊ ī circuitu tuo tempestas ingruerit valida: cū aduocaueris celū de sursum ⁊ terrā discernere p̄lm tuū. **E**cce tot milibus populoz nudabunt oēs iniqtates mee: tot agminibus patebūt scelera mea nō solū actū sed etiā cogitationū simulqz locutionū tot iudicib⁹ inops astabo q̄t quot me p̄cesserūt in bono ope tot arguentib⁹ confundar quot quot mihi p̄buerūt s̄cta vi uēdi exempla: tot vincar testib⁹: q̄t me nouerūt p̄cuis sermonibus sepeqz imitādos iustis mihi dederunt actōnibus. **D**ñe mi deus nō suppetit qd̄ dicā nō occurrat qd̄ respondeam: ⁊ ecce iā illi infusum discrimini: v̄get me cōsciētia: cruciant cordis archana: coartat auaricia: accusat supbia: cōsumit inuidia: inflammat ꝑcupiscētia: incestat luxuria: dehonestat gula: cōfutat ebrietas: detractio laterat: ambitio supplātat: rapacitas oburgat: discordia dissipat: ira pturbat: leuitas deicit: torpor opprimit: ypocrisis fallit: adulatio frangit: fauor extollit calūnia pūgit. **E**cce liberator meus degētib⁹ iracūdis. **E**cce cum quib⁹ v̄xi a die natiuitatis mee quibus studia q̄bus fidē seruauī ipsa me studia q̄ dilexerim damnāt: que laudaueram vituperant. **H**i sūt quibus acq̄cui amici: quibus parui in ḡnī: quibus serui dñi consules qz bus credidi: ciues quib⁹ cohabitauī: domestici quibus consenuī. **H**eu mihi rex meus ⁊ deus meus: qz incolatus meus plon gatus est. **T**e mihi illuminatō mea quia habitauī cū habitantib⁹ cedar ⁊ cū sctūs dixerit multū q̄to magis ego infelix dicere possū nimis incola fuit anima mea: firmamentū meū nō iustificabitur in cōspectu tuo oīs viuēs. **S**pes mea si

est in filijs hominū: quē si remota pietate iudicaueris iustū inuenias ⁊ nisi proueneris miserādo impiū nō erit quē glifices pium. **C**redo nāqz salus mea qz auidi quō benignitas tua ad penitentiā me adducit: turris fortitudinis: sonuerūt necessaria mihi tua labia: nemo pōt venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eū. **E**ni uero qz instruxisti me tātaqz ꝑpicius institutōe formasti totis medullis cordis toto adnīsu mētis te oꝑs p̄f̄ cuz dulcissimo puero: teqz dulcissima p̄les cū serēssimo inuoco paraclito traheme quaten⁹ post te currere in odorē yngētoz tuoz delecter. **Q** magna domine de⁹ meus multitudo dulcedis tue quā abscondisti timentibus te. **A**bscondisti quia cōseruasti nō qz abscondisti. **A**bstulisti cū ea magis mltiplicasti. **S**olet aliqñ qd̄ abscondit̄ diligentius inuestigari ⁊ inuentū artius armari: dilata ī te nō minuunt̄ s̄ magis crescūt desideria. **N**ō est ḡ tuus amor trāsitorius sed eternus: **Q**ui te diligūt nō tepescūt sed feruescunt nō est tu⁹ amor otiosus: memoria tua sup mel dulcis. meditatio de te plusqz cibus suauis: de te loqui plena est relectio: te nosce p̄fecta cōsolatio: tibi adherere vita eterna: a te separari mors ꝑpetua: fons viuus his qui te sitiunt efca indeficiens q̄ te esuriūt. **G**lia te q̄rentibus gaudium inuenientibus: odor tuus suscitāt mortuos: respectus curat eḡtos: lux tua oēm fugat caliginē: visita tio tua cūctam repellit tristitiam: nullus apud te meror: ꝑcul a te oīs dolor: nulla tecum mesticia: nulla indigentia: nulla vbi necessitas: nulli boni inē difficultas nunqz ibi tenebre nec terror nominatur gehenne: nulli⁹ noctis tetra cecitas: nec tumultus imp̄obitas: nūqz famis: sitis: qz inopia frigeis nec estus circa te moratur penuria: nō inualitudo corporis: ꝑsus nec corruptio mentis: nō zel⁹ neqz contēctio. nec oīno ambitio illinc: ab

Meditationes anselmi

est sollicitudo finis et cura mortis: labor senectutis. languor: egritudinis ibi nescitur passio aeris et varietas temporis. Hec est magna multitudo dulcedis tue domine quam abscondisti timētibz te: sed profecisti sperantibz in te. **Q**uod bona absconditio quam efficiens profectio: non enim hec absconditio estimatur perditio sed magis conservatio quam fit profectio. **G**loriose rex quam vera sunt tua iudicia iustificata in semetipsa vere desiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum utique et dulciora super mel et fauuz. **V**ita mea deus meus rogo te per nomen redemptoris mei dilecti filij tui largiri propicius ut custodiā ea. cognoui namque quia in custodiendis illis retributio multa. **G**loria mea deus meus abscondis thesaurum tuum ut incites cupidum: recordis margaritam ut augeas querentis amorem: differis dare: ut doceas petere: dissimulas audire petentem ut facias pseuerantem. **P**ostremo incipientibus querere permittis ut non nisi vere pseuerantibus salutem tribuis: quod plane iudicat illa flebilis quam tuum in sepulcro natum christum inter mortuos querebat viuum duratibus adhuc tenebris quam accederas ut querebat sed querebat dispebas ut pseueraret: pseueuit sperans: et spauit pseuerans. et quia in spe pseuerauit videre te meruit beata visio et plena exultatio o summum gaudium et consummatum desiderium desiderabilis vultus iocundus aspectus. **S**pes et felix pseuerantia nisi cum speraret non pseueraret et nisi pseueraret spei fructum non perciperet. **S**ic enim deus meus misericordia mea absconderis timentibus te: ut inueniaris sperantibus in te: sic elongaris querentibus ut appropinques pseuerantibus. **Q**ui elongant se a te peribunt: qui autem expectant te non confundentur. **Q**ui timet te sperent in te quod protector et adiutor eorum es. **P**er timorem veni ad amorem. **T**imendus es: ut dominus amandus. **V**t per timorem tuus sanctus permanet quia sanctus permanere facit quos possidet. **N**ihil des-

est timētibz te: quia oculi tui super eos et aures tue in preces eorum. **M**isericordia mea et refugium meum susceptor meus et liberator meus sic timorem adhibe mihi ut amorem subinferas: sic irrogas metum ut tui augeas desiderium: sicque me principem timentium te ut et custodientium mandata tua facias ut per timoris fuitutem ad amorem pertingere merear gratiam. **I**nuoco te deus meus inuoco te quia prope es omnibus inuocantibus te sed inuocantibus in veritate. **T**u enim veritas es: doce me quomodo clementiam tuam sancta veritas inuocare quia quomodo hoc fieri opteat nescio sed doceri a te beatam veritas humiliter imploro. **A**bs te saepe desipere est: te vere nosce profectum est scire. **E**rudi me o diuina sapientia: et doce me legem tuam. **C**redo sane: quia quem tu erudieris beatus est: et de lege tua docueris eum. **D**esidero inuocare te quod quomodo fiat in veritate. **Q**uid est in veritate vocare veritatem nisi in filio patrem. **E**rgo sancte pater sermo tuus veritas est principium verborum tuorum veritas. **H**oc quippe est verborum tuorum est principium quia in principio erat verbum. **I**n ipso principio te summi adoro principium in ipso veritatis verbo te perfecta inuoco veritas quia in ipsa tandem dirigas me: et doceas in veritate. **Q**uid enim dulcius quam genitorem in nomine unigeniti exorare patrem: recordatione filij ad pietatem flectere: regem carissime patris denotatione mitigare. **S**ic rei solent carceribus eripi: sic macipati vincula liberari sic tristem capitis excipientes sententiam non solum vitam sed insuper nascisci insolitam gratiam: dummodo iratis patribus dilecte patris intimaerint caritatem. **S**ic delinquentes fuuli euadunt supplicia dominorum dum pro eis interuenit dulcedo filiorum. **S**ic te pro omni potentis filij tui postulo caritatem: educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo: libera me a vinculo peccatorum pro coeternum tibi unicum flagito natum: meque cuius propria merita letabile minant sententiam

tiam p̄ciose ad dexteram tuā confeden-
tis p̄lis interpellatiōe restaura! placat⁹
ad vitā q̄s aliū enī dirigā intercessorē p̄
me tibi nescio: nisi hūc qui est peccatis
n̄ris p̄piciatio q̄ sedet ad dexterā tuam
q̄ etiā cōi sibi gl̄a pietatē tuā interpellat
p̄ nobis. **E**cce aduocatus meus apud
te deū z p̄rem ecce p̄ōtifer sūm⁹: qui nō
eget alieno expiari sanguie qz p̄po ful-
get p̄fusus cruore. **E**cce hostia sc̄tā b̄i-
pl acēs z p̄fecta in odorē suauitatis z ob-
lata z accepta. **E**cce agnus sine mac̄la
qui se corā condētibus obmutuit: q̄ pla-
gis cesus: sp̄utis illitus p̄bris affect⁹ os
suū nō apuit. **E**n qui peccatum nō fecit
p̄ctā n̄ra ptulit: z languores n̄ros suo li-
uore sanauit. **A**spice pie pater p̄issimū
filiū tuū p̄ me tā impio passum: respice
p̄r clemētissime eū qui patit̄: z reminis-
cere benign⁹ p̄ quo patit̄. **N**ōne hic est
ille innocēs mi dñe quē vt seruū redime-
res: filiū tradidisti: nūquid nō auctor vi-
te hic est: qui vt ouis ad occisionē duct⁹
tibi qz obediēs vsqz ad mortē fact⁹. atro-
cis nō timuit necis subire genus. **R**eco-
le totius salutis dispositoꝝ quia hic ip̄e
est quē et si ex tua d̄tute genuisti: mee t̄n
infirmittatis p̄cipē fieri voluisti: vere h̄
est tua deitas q̄ meā induta naturā cru-
cis ascēdit patibulum: qui assūpta qz car-
ne triste tulit suppliciiū. **R**educ de⁹ me⁹
oclos maiestatis sup opus ineffabil̄ pie-
tatis: intuere dilecte natū toto co: pe ex-
tensum terne manus innocuas pio ma-
nantis sanguie: z remitte placatus scele-
ra que patrauerūt manus me. **C**onside-
ra latus crudeli fossū cuspide: z reno-
ua me sacrosācto fonte illo quē inde flu-
xisse credo. **V**ide immac̄lata vestigia q̄
nō steterūt in via pctōz sed sp̄ ambula-
uerūt in lege tua diris confixa clauis et
p̄fice gress⁹ meos in semitis tuis: fac me
odio habere oēm viam iniquitatis: viam
iniquitatis misericors amoue a me. **f**ac qz
me p̄picius viam d̄itatis eligere. **D**io

te rex seculoz p̄ hūc redemptorē meum
fac me currere viā mandatoꝝ tuoꝝ vt ei
valeā spū vniri qui nō horruit mea car-
ne vestiri. **N**unquid nō attendis pie pa-
ter adolescentis filij carissimū caput ni-
uea ceruice deflexa: p̄ciosa resolutum in
morte. **A**spice mitissime cōditoꝝ dilecte
sobol̄ hūanitates z miserere sup infirmi
plasmatis debilitatē. **L**andet nudatus
pectus: rubet cruentū latus: tensa arent
viscera: decora lāguēt lumia regia pal-
lent ora. p̄cera rigent brachia: pendent
crura marmorea: rigat terebratos pedes
sācti sanguis vnda. **S**pecta gliose ge-
nitor: gratissime p̄lis lacerata membra
z memorare benignus que mea est sub-
stantia. **C**onspice dei hominis penaz et
reuela p̄diti hois miserā: vide redemp-
toꝝ suppliciiū z remitte redēpti delictus
Hic ē dñe mi quē p̄pter peccata populi
tui percussisti licz ip̄e sit dilect⁹ in quo tibi
b̄i cōplacuiisti **H**ic est ille innocēs i quo
dolus inuēt⁹ nō est z t̄n cū iniquis reputa-
tus est. **Q**uid cōmisiisti dulcissime puer
vt sic iudicaret̄ qd̄ p̄misiisti amātissime
iuuenis vt sic tractareris. **Q**uid scelus
tuū que noxa tua que causa mortis q̄ oc-
cassio tue d̄anationis. **E**go eniz sum tui
plaga doloris: tue culpa occisionis: ego
tue liuor passionis: tui cruciatus labor.
Ego tue mortis meritū tue vindicte fla-
gitiū. **M**irabilis censure p̄ditio: z in-
effabilis misterij dispositio peccati iniqu⁹
z punitur iustus: delinqt̄ reus z vapu-
lat innocēs: offendit impius: d̄anāat p̄l⁹
qd̄ meref̄ malus. patitur bon⁹. **Q**uod
perpetrat̄ seru⁹ exsoluit dñs. **Q**uod cō-
mittit homo sustinet de⁹. **Q**uo nate dī
quo tua descēdit humilitas: quo tua de-
flagrauit caritas: quo p̄cessit pietas: q̄
excreuit benignitas: quo tuus attigit a-
mor: q̄ peruenit compassio ego enī iniqu⁹
egi tu pene mulctaris. **E**go facinus ad-
misi tu vltione plecteris: ego crimē edi-
di: tu tortore subiceris: ego supbiui tu hu-

Meditationes anselmi

miliaris: ego tumui: tu attenuaris: ego inobediens extiti: tu obediens p̄i scelus i: obedientie luis: ego gule parui: tu media afficeris: me ad illicitū rapuit concupiscētia ardorē te p̄fecta caritas ducit ad crucē. ego p̄sumpsi veritum tu subi: sti eculeū: ego delector cibo: tu laboras i patibulo. **E**go fruor delitijs: tu lanias clavis. ego pomi dulcediez tu fellis gustas amaritudinem: mihi reus ridens cōgaudet eua: tibi pie plorans cōpatitur. **M**aria ecce rex gl'iose: ecce i pietas mea z claret tua pietas: en mea iniusticia et tua liquet iusticia. **Q**uid de^o me^o z rex meus. **Q**uid retribuā tibi p̄ oibus que retribuisti mihi. **N**ō eni inuenire pōt in corde hois qd cōdigne talibus referat p̄mijs: nunqt pōt sagacitas machinari humana tui cōparet miseratio diuina nec est creature molliri officū quo iuste creatoris recōpenset p̄sidium. **E**st autē nate dei in hac tua admirabili dispositione tui mea fragilitas in aliquo suppeditet. **S**i tua uisitatioe cōpuncta mens carnē suam crucifigat cū vitijs z concupiscentijs. **E**t si hoc a te conceditur q̄st iam tibi incipit compati vel viuere. qz z tu p̄ peccatoribus dignatus es mori sic q̄ p̄ interioz victoria te duce armabit ad exteriore palmā qua deuicta p̄secutione spiritali nō ferat p̄ amore tuo sibi ci gladio materiali. **I**ta exiguas cōditionis si tue complacēt pietati magnitudini valebit p̄ viribus respondere cōditōis. **E**t hoc celestis medicine bone iesu: hoc cui antidotū amoris. **O**ro te p̄ antiq̄s misericordias tuas infūde meis visceribus vt reiecta vipee cōtagionis labe reintegret me incolumitati pristinae quo gustato nectare tue suauitatis faciat me illecebrosa mundi p̄spira toto affectu despiciere: z nulla eius aduersa p̄ te formidare: memoz q̄ p̄petue nobilitatis sp̄ fastidiam ventos huius trāsitorij timoris. **N**ihil queso sine te mihi dulce:

scat: nil cōplaceat: nil p̄ciosū: nil preter te mihi arrideat speciosum vilescāt obsecro abste mihi oia: sordescāt vniuersa qd tibi aduersum est: z mihi molestū sit z beneplacitū indeficiēs desiderium: te deat me gaudere sine te z delectet me trīstari p̄ te. **S**it mihi nomē tuū refocillatio z mem oia tua mea cōsolatio: fiant mihi lacrimae mee panes die ac nocte tuas inuestigādo iustificatōes sic bonum mihi lex oris tui sup milia auri z argenti sit obedire tibi amabile: resistere execrabile. **R**ogo te spes mea p̄ oēs pietates tuas vt p̄piciaris oibus iniquitatibus meis. **A**d aperi aures meas mādatis tuis z ne declines flagito p̄ nomen factus tuū in vba malicie cor meum ad excusandas excusatioes in peccatis. **P**eto etiaz p̄ admirabilem humilitatē tuā nō veniat mihi pes supbie z manus peccatoris nō moueat me. **E**cce oēs de^o pater domini mei dispone benign^o quo mihi miseraris: quō q̄cqd p̄ciosius inueni deuote tibi obtuli q̄cqd carius reppi suppliciter p̄stitui. nihil mihi reliq̄ quin tue exposuerim maiestati: nihil iaz supest qd adiciam qz totaz tibi delegaui spem meam. **D**irexi tibi aduocatū meū tuum dilectum filiū: misi gloriosam p̄geniem inter me z te medicatorem. **M**isi inq̄ incessorem p̄ quem cōfido veniā: misi verbis qz p̄ meis dixi missuz factis enumerāi s̄ctissime tibi sobolis mortē quam p̄ me fuisse credo p̄pessam. **C**redo a te missam deitatem n̄ram suscepisse humanitatem in qua dignū duxit vīcula alapas sputa irrisionesq̄ proferre: nec non crucem clausosq̄ suscipere. **H**anc olim infantie vagitibus demolitā pueritiae pannis astrictam: sudoribus veratam: ieiunijs maceratam: vigilijs afflictā: itineribus fessam post affectam flagris: lacera tam supplicijs: deputatā cum mortuis. ditatam x̄o gloria resurrectionis celoz gaudijs induxit z in dextera tue celsitu:

dinis collocavit.

Tu placatio mea et propitiatio mea habende intende pius quod genueris filium et quem redimeris seruus hic aspice factorem et ne despicias facturam: amplectere serenum pastorem: et recipe misericors allatum propter is humeris ouem. **H**ic ipse est fidelissimus pastor ille qui dudum errabundam ouem per abrupta montium precipicia vallium multis quesierat: variisque laboribus quibus iam morienti iam per longa exilia deficienti tandem inueniente gaudens se supponit et miro sibi adnusu caritatis in nixam de confusionis abissis solauit: pijsque coarctatam complexibus ad nonagintanouem vnam que pierat deputauit ouem. **E**cce dicitur mi rex opus deus ecce pastor bonus refert tibi ouem quam commisit tibi. **S**uscepit te disponente ad saluandum hominem quem tibi restituit omnilabe immunem ecce tibi tuum carissimus plasmam filius reconciliat: quod a te percul deuiatu erat: in gregem tuo misericors pastor reformat quod perdo violentus abegerat reddit tuis conspectibus seruum quem sua propitiatio fecerat consciencia fugi timens: ut qui per se penam meruit per factorem mundi mercatur veniam quibus per culpas suis sperabat gehennam tanto duce iam committat reuocari ad patriam. **P**otui per me te sancte peroffendere: sed non potui per me te mihi placere: factus est adiutor meus tuus dilectus filius meus participans humanitatem ut curaret infirmitatem quatenus versus culpa emiserat offensionis inde tibi immolaret sacrificium laudis: meque per hoc tue redderet pietati placabilem qui sedens ad dexteram tuam semper mee substantie ostenderet esse consortem. **E**cce spes mea: ecce tota fiducia. **S**i me per mea: ut dignum est despicias iniquitate respice saltem misere in me per dilecte sololis caritate: in filio attende quod propiciaris in seruo. **V**ide carnis sacramentum et carnis remittere reatum recolle quod bonus propitiatus est seruus: quatenus beate propitiatus tibi sauis

tia patet vulnera delatescant obsecro vulnera mea: quatenus rubet precioso sanguis pro de latere delecti supplicio tabes mee pollutio: et quatenus te caro laesceuit ad iram caro te inlectat procor ad misericordiam: ut sicut me caro seduxit ad culpam: caro deducat ad veniam. **M**ultum quippe est quod mea meret impietas: longe autem maius est quod redemptoris mei poscit pietas: magna ei est mea iniusticia: multo vero maior redemptoris mei iusticia. **Q**uoniam enim superior est deus homine: tanto mea malicia est inferior bonitate eius: ut qualitate ita etiam quantitate. **Q**uid enim delinquere posset homo quod non dei filius redimeret factus homo. **Q**ue tamen supbia tumeret quam non tanta humilitas sterneret. **Q**uid nam esset mortis imperium quod nati dei non destrueret cruci supplicium. **A**mirum deus meus si equum lance iniuriam peccatis hominis et redimentis gratia liberet auctoris: non tamen oriens dicat ab occidente seu inferior superat infernus a summo celi cardine quatenus pietas redemptoris superat maliciam peccatoris.

In lucis optime creator iam culpas ignosce meis per dilecti filij tui laboribus immensis. **I**am queso eius pietati mea impietas eius modestio mea pueritas et mansuetudini donec ferocitas. **I**am sua humilitas mea supbia: patientia eius mea impatientia: benignitas duricia: obedientia in obedientiam: tranquillitas in contumeliam: dulcedo amaritudinem: suauitas ira: caritas lucrifaciet crudelem obliuiscia. **I**n diuini amoris numis peris et in potentis propitijs beatissime sancta conuocatio pacite sancte spiritus merentium clementissime commolator spiritus alme iam cordis mei penetrabilibus potenti illaberet virtute: et tenebrosa queque neglecti lucis lanibula luminis corusti fulgore pius inhabitator letificator: tuisque rois habundantia longo ariditatis marcescentia squalore visitando seruanda. **S**aucia interioris hominis archana tui amoris iaculo: et tepentis teccoris

Meditatio scti anselmi de redēp. ge. hu.

medullas flaminis salutarib⁹ penetrā
do succende: sanctiq⁹ feruoris igne illu
strando mentis z corporis vniuersa de
pasce. **P**ota me tue voluntatis torrente
vt iam nil mundanoz degustare libeat
venenate dulcedinis. **J**udica me z dil
cerne de gente non sancta causā meam.
Doce me quia deus me⁹ es tu facere vo
lūtatē tuam. **C**redo ergo quemcunq⁹
inhabitaueris in eo patris ac pariter fi
lij domicilium condis. **B**eatus q⁹ te me
rebitur hospite habere quō p te pater z
filius apud eū facient mansionem. **V**e
ni tam veni benignissime dolentis anie
cōsolator in optunitatibus z tribulatio
nibus adiutor. **V**eni mūdator sceleris:
curator vulneris. **V**eni fortitudo fragi
lium: releuator labentium. **V**eni doctor
humiliū: destructor supborū. **V**eni or
phanoz pius pater. **C**ōsolator misero
rum. viduarum dulcis iudex. **V**eni spes
paupm: refocillator deficiētū: **V**eni sy
dus nauigantiū: portus naufragantiū
veni o oīm viuientium decus singulare
Borientiū vnica salus. **V**eni sanctissi
me spiritū veni z miserere mei. **A**pta
me tibi z condescende ppicius mihi vt
mea tue magnitudini exiguitas: tuoq⁹
robori mea imbecillitas fm tuaz multi
tudiem cōplaceat miseratōi **P**er iesū zē

Miserere domine famuliz z famu
labus tuis. **A** z dirige actus eo
rum quotidie in bonum z om
nia peccata eoz dimitte: z mitte in cor
eoz talem intellectum: vt ex toto corde
tibi fideliter seruiant z tibi placeant: et
oi tpe i tuo scō fuitio pmaneāt. **P**er zē

Amulos z famulas tuas q⁹ do
mine frēs z sorores meas omnes
q⁹ debitores meos corpore pari
ter z mēte purifica vt in tua inspiratōe
cōpuncti noxias delectatiōes vitare p
ualeant. **P**er dñm nrm iesum christum

Dignus est mercenarius vel operar⁹
mercede sua orōibus tuis credit z optat

iuuari z sarcia ptōz a te subleuari **P**er.

Explīcūt meditationes anselmi.

Incipit meditatio scti anselmi de re
dēptōe generis humani.

Anua christi

ana aia de graui morte susci
tata aia de misera seruitute
xpi sanguine redēpta z liberata **E**xcita
mentē tuā. memēto resuscitatōnis tue.
Recogita redemptionē z liberationem
tuam. **R**etracta vbi z quo sit virtus re
dēptōis tue. **C**larsare i meditātōe eius
Delectare i cōtēplatōe ei⁹. **E**xcute fasti
diū tuū: fac vim cordi tuo. **I**ntēde in h
mētē tuā. **S**usta bonitatem redēptoris
tui. accēdere i amorē saluatoris tui. mā
de fauū xboz. **S**uge plus q⁹ mellicū sa
porē. glutī salubrē dulcorē: mande cogi
tando. suge intelligēdo. glutī amādo et
gaudēdo: letare mandendo. **S**ratulare
sugēdo. **J**ocūdare glutiedo. **U**bi g⁹ z q⁹
est xtus z fortitudo saluatoris tui. **C**er
te christus te suscitauit. **I**lle bon⁹ sama
ritan⁹ te sanauit. **I**lle bon⁹ amicus per
oia sua te libtrauit xpus in q⁹. **E**rgo vir
tus saluatōnis tue xtus est xpi. **U**triq⁹
cornua i manib⁹. **I**bi abscondita ē forti
tudo ei⁹. **C**ornua quidē in manib⁹ eius
quia brachijs crucis cōfixe sūt man⁹ ei⁹
Que aut fortitudo in tanta infirmitate
Que altitudo in tāta humilitate **Q**uid
venerabile in tanto contēptu. **S**z certe
iā absconditū qz in infirmitate ideo cela
tū qz in humilitate. **I**deo occultū qz i cō
temptu. **D** fortitudo abscondita: hoiem
in cruce pendētē suspēdere mortē eter
nā. **G**enus humanū pmente hoie in lig
no confixū defigere mūdū ppetue mor
ti affixū. **D** celata potestas hominē dā
natū cū latronib⁹ saluare hoies dāpnā
tos cū demonibus hominē patibulo ex
tēsū aia trahere ad seipm. **D** virt⁹ occl
ta vnam animā emissam de corpore in
numerabiles extrahere de inferno ho
t iij

minē mortem corpis suscipere et mortem animarū perimere. **Capitulum. II.**

Quod bone domine pie redēptor potens saluator cur tantam virtutem opūisti tanta humilitate An ut falleres dyabolum: quod fallendū hōiem deiecit de paradiso. Sed utiq; xitas nullum fallit qui ignorat. Qui nō credit xitatem ipse se fallit. Veritas itaq; nullum fallit: an ideo ut ipse dyabolus se falleret. Sed utiq; sibi veritas nullum fallit. Ita non intendit ut aliquid se fallat quous hoc dicat facere cū pmittit. Nō enī assumpsisti hōiem ut te notū opires sed ut ignotū apires. Verū deū verū hōiem te dixisti et opib; ostēdisti. Res p se occulta nō studio occulta non sic est facta ut abscondere: sed ut suo ordine pficeret. Nec ut aliquem deciperet sed ut quēadmodum oportebat fieret. Et si dicat occultata nō est aliud quā non est omnibus reuelata. Nam et si xitas nō oibus se manifestat nulli tamē se negat Ergo dñe nec ut falleres nec ut aliq; se falleret sic fecisti. Sed ut faceret quod et quomō facien dū erat p omnia in veritate pstitisti. Qui ergo se fecellit in tua xitate: nō de te sed de ppa queratur falsitate. An dyabolus habebat aliquid iuste aduersus deum vel aduersus hōiē ppter quod deus deberet aduersus eū p hōie hoc modo agere quā apta fortitudine. ut dū ille iniustū hōiē iuste occideret iuste potestatem quā sup iniustos habebat pderet. Sed certe dyabolus nec deus debebat aliquid nisi penam. nec hōmo nisi vincere. Ita ut quemadmodū ab illo se facile permisit vinci peccando ita illum vinceret ad difficultatez mortis iusticiam integram seruando. Et hō nō nisi deo debebat hō. Nam nō peccauit aduersus dyabolum sed aduersus deū. Nec hō dyaboli erat: sed et hō et dyabolus dei erāt. Sed et quod dyabolus verabatur hōiē nō hec faciebat zelo iusti sed neq̄tie.

nec iubēte deo sed pmittēte: nō diaboli: sed dei iusticia exigēte. Nihil igitur erat in dyabolo cur deo aduersus eū ad saluādum hōiem fortitudinem suā celare aut differre deberet. **Capitulum. III.**

Aliq; necessitas coegit ut altissimus sic se et ops deus ad redimendū aliqd tm laboraret. Sed oīs necessitas et impossibilitas sue subiacet voluntati. Quippe quod vult necesse est esse: et quod non vult: impossibile est eē. Sola igitur voluntate et quā omnis eius voluntas semp bona est sola facit hoc voluntate. Nō enī deus egebat ut hoc modo hōiem saluū faceret: sed humana natura indigebat ut hō modo deus satisfaceret. non egebat deus ut tam laboriosa patere: sed indigebat hōmo ut sic deo reconciliaretur: nec egebat deus ut sic humiliaretur. Sed indigebat hōmo ut sic de profundo inferni euerteret. Diuina natura humiliari aut laborare nō eguit: nec potuit hec oīa humanā naturaz ut ad hoc restitueretur ppter quod facta erat necesse erat facere. Sed nec illa nec quicquid deus non est non poterat ad hoc sufficere. Nam hōmo ad quod institutus est nō restituitur si nō ad similitudinem angelorum in quibus nullum est peccatū puehi. Quod est impossibile fieri nisi omni pcepta peccatorū remissione: que nō fit nisi si pcedēte integ; satisfactōe quā satisfactōem talē optet eē: ut peccator aut aliq; p illo det aliqd deo de suo quod debitū non sit quod supat oē quod deo nō est. Si enī peccare eē deū exhonozare: et hō facere nō deberet etiā si necesse eē quicquid eē quod deus nō est pite utiq; imutabil. Et apta ratio exigat ut quod peccat reddat aliqd deo p honore ablato maius quā si hō p quo illū exhonozare si debuit. Quod quā hūana natura sola nō habebat nec sine debita reconciliari satisfactōe poterat: ne iusticia in regno suo peccatum inordinatum relinqueret subuenit bonitas dei: et eam in

Meditationes anselmi

suā psonā assumpsit filius dei. **U**t i ea psona eēt hō deus q̄ haberet q̄d sup̄arz nō solū omnem eccl̄iam q̄ deus non est. **S**ed om̄e debitum q̄d soluere peccato res debēt. **E**t hic tamē nihil p se debery solueret. p alijs qui quod debebāt redere nō habebant. **P**reciosior ē nāq; vita hominis illius q̄ oē quod deus nō ē z sup̄at oē debituz q̄d deberēt peccato res p satisfactōe. **S**i enī illius interfectio sup̄at oēm multitudinem z magnitudinē peccatoz que cogitari p̄nt extra psonā dei. **P**alam ē q; vita eius magis ē bona q̄ oia peccata sint mala q̄ extra psonā dei sūt. **H**anc vitā homo iste cū ex debito mori nō debebat: qm̄ peccatoz n̄ erat sponte dedit de suo ad honorē patris cū eam sibi auferri. ppter iusticiam pm̄isit: vt exēplū oibus alijs daret iusticiā dei ab illis nō esse deserendum. ppter mortē quā ex necessitate aliq̄ solue dnt. **L**ū iste qui eā non debebat z seruata iusticia vitare posset eā sibi illatam. ppter iusticiam sponte sustineret. **D**edit itaq; humana natura deo in illo hoīe z nō ex debito q̄d suum erat: vt redimeret se in alijs in quib; q̄d ex debito exigebat redere nō habebat. **I**n oibus his diuina natura nō est humiliata sed humana exaltata nō illa est minuta sed ista misericorditer est adiuta. **Capitulū. III.**

Nec humana natura in isto hoīe passa est aliqd vlla necessitate: sed sola libera volūtate: nec alicui violentie subcubuit. **S**ed sp̄tanea voluntate ad honorē dei z volūtatez alioz hominū q̄ illi mala volūtate sunt illata laudabiliter z misericorditer sustinuit. **N**ec vlla cogēte obedientia s; potentis disponēte sapientia: nō enī illi hoī p̄ vt moreret cogendo p̄cepit. **S**ed ille quod p̄ri placituz: z oibus p̄fecturum intellexit: hoc sp̄tē fecit: nō enī ad h̄ eū cogere potuit p̄ q̄d ab eo exigere nō debuit: nec p̄ri tātus honor potuit nō plas-

cere quē tamē bona volūtate filius sp̄tē obtulit. **S**ic itaq; p̄ri liberam obedientiā exhibuit cū hoc q̄d p̄atri placituz sciuit sp̄tē facere voluit. **D**eniq; quoniā p̄ri illi hanc volūtate bonā dedit q̄z uis liberā nō imerito dicit: q; ille velut p̄ceptū p̄ris accepit. **H**oc utiq; mō obediens fuit p̄ri vsq; ad mortē. **E**t sic mādātū dedit illi pater sic fecit. **E**t calicē quem dedit illi p̄ bibit. **H**ec est enī perfecta z liberrima humane nature obedientia cū voluntatē suā liberā sponte voluntati dei subdit: z cū acceptam bonaz volūtatem sine om̄i exactōe spontaneā libertatē ope pficit. **S**ic homo iste redemit oēs alios: cū hoc q̄d sp̄tē dedit dō cōputat pro debito quod illi debebant. **Q**uo p̄cio nō semel tm̄ a culpīs hō redimif. **S**ed etiam quotiens cū digna penitētia redierit recipit. **Q**ue tm̄ penitētia peccati nō pm̄ittit. **S**ed qm̄ in cruce factus est: p crucē n̄ christus nos redemit. **Q**ui ḡ ad hanc grām volunt cuz digno affectu accedere saluant. **Q**ui ḡ illam p̄temnūt: q; debttū q̄d debēt non reddunt iuste damnant. **Caplin. V.**

Ecce aīa christiana hec est virtus creationis tue: hec est virtus libertatis tue: hoc est p̄cium redēptōnis tue. **C**aptiu a eras: sed hoc modo redempta. **A**ncilla eras z sic liberata. **S**ic es exul reducta: p̄dita: restituta z mortua resuscitata. hoc mādāt homo hoc ruminet: hoc fugat: hoc glutiat cor tuū. **L**ū eiusdē redēptoris tui carnem z sanguinē accepit os tuū. hoc fac in hac vita cotidianū panem victum z viatū cum tuum. **Q**uia p hoc z non nisi per h̄ z tu manebis in xp̄o z xp̄s in te. **E**t in futura vita erit plenū gaudium tuum. **S**ed o tu domie tu q̄ vt ego viuerē mortem suscepisti. **Q**uō letabor de libertate mea que non est in fide nisi de vinculis tuis. **Q**ualiter ḡtulabor de salute mea: cum nō sit nisi de doloribus tuis. **Q**uō

gaudebo de vita mea q̄ nō ē nisi de morte tua. **A**n gaudebo de his q̄ passus es. **A**n de crudelitate illoꝝ q̄ ea tibi fecerūt. **Q**uā nisi isti fecissent tu passus non eēs. **E**t si tu passus nō eēs hic mea bona nō eēt. **A**ut si de illis dolebo. **Q**uō de istis q̄ p̄pter illa fuerūt z que nō eessit nisi illa fuissent gaudebo. **S**ed certe illoꝝ nequitia nihil facere potuit nisi qz tu spōte permisisti: nec tu passus es nisi qz pie voluisti. **I**lloꝝ itaqz debeo crudelitātē execrari: mortem z labores tuos cōpatiēdo imitari. **P**iam volūtātē tuā gratias agēdo amare. **A**c sic secure de bonis mihi illatis exultare. **¶** Caplm. III.

Ergo homūcio illoꝝ crudelitātēz dimitte de iudicio z tota de his que debes saluatori tuo cōsidera quid tibi erat z quid tibi factū sit z pensa q̄s hoc tibi fecit. **Q**uāto amore dign⁹ sit intuere necessitatē tuā z benignitatē eius. **E**t vide q̄s gr̄as reddas et debes amorī eius in tenebris sine luce ī descēsu subter irremediabli inferni eras immēsū z q̄si plūbeū pondus pendens in collo tuo te dorsis trahebat. **O**nus ītolleabile desup te p̄mebat hostes inuisibiles te toto conatu impellebant. **S**ic eras sine omni auxilio z nesciebas qz sic p̄ceptus z nat⁹ eras. **O** qd̄ tibi tūc erat z q̄ te ista rapiēbāt expauesce memorando: p̄temisce cogitādo. **O** bone dñe iesu x̄pe sic nec peccāti nec petēti nec opināti vt sol mihi luxisti. **E**t mihi qd̄ eras ostēdisti: abiēcisti plūbū qd̄ deorsuz me trahebat: z remouisti onus qd̄ desuper me p̄mebat: impellētes me repulisti: ac illis te p̄ me opposuisti. **V**ocasti me nomine meo qd̄ mihi de tuo noīe dedisti z incuruatū ad conspectū tuū erexisti me dicēs cōfide: ego te redemi. **A**iam meā p̄te dedi. **S**i adheres mihi z mala in q̄bus eras euadis z in p̄fundū q̄ p̄perabas nō cades sed p̄ducam te ad regnuz meū z faciā te heredē dei z coheredem

meum. **E**xinde accepisti me in tuitōem tuam vt nihil noceret aīe cōtra voluntatem suā. **E**cce licet adhuc nō adhesionē tibi sicut cōsuluisti: nōdū tamē in infernū me cadere pmisisti. **S**ed adhuc expectas vt adheream z faciā qd̄ promisisti. **C**erte dñe sic erā z hoc fecisti mihi in tenebris eras: qz nihil nec meip̄m sciebam in lubrico: qz imbecillis z fragil: ad lapsū peccati erā. **I**n descēsu sup cahos inferni. **Q**uia in p̄mis parentibus descenderā de iusticia ad iniusticiaz p̄ quā descendit ad infernū. **E**t de beatitudie ad t̄palem miseriam de qua cadit ad eternā miserā. **P**ondus originalis pcti deorsū me trahebat. **E**t onus importabile iudicij dei sup me p̄mebat z inimici mei demones vt me alijs peccatis damnabiliorē facerēt q̄tū in ip̄is erat vehemēter insistebant. **S**ic desititō om̄i auxilio iluxisti mihi z qz hoc eram ostēdisti. **Q**z z ego nondū hoc noscere poterā alios: q̄ p̄o me essent: z postea meip̄m anteq̄ postulare me omnia docuisti: plūbū trahens z onus grauens z hostes īpellentes reiecasti. **Q**uia peccatum in q̄ natus z conceptus eram z damnationē ei⁹ amouisti. **E**t malignus sp̄s ne vim anime mee faceret p̄hibuisti: christianū me fecisti vocari de noīe tuo: per quod z ego p̄fiteor: z tu cognoscis me inter redēptos tuos et erexisti z eleuasti me ad noticiam z amorē tuum: fecisti me confidere de salute aīe mee p̄ qua dedisti animā tuā z mihi si te sequerer pmisisti gloriā tuā. **E**t ecce cū nōdū sequar te sicut consuluisti sed insup multa peccata fecerim que tu p̄hibuisti. **A**dhuc expectas vt te sequar z dones quod promisisti. **C**onsidera anima mea intendite oīa intima mea: qm̄ illi debeat substantia mea. **C**erte domine quia me fecisti debeo amorī tuo me ipsuz totū: quia me redemisti debeo meip̄m totū qz tm̄ pmittit debeo meip̄z totū: imo tm̄ debeo amorī

De passionē domini

tuo plus q̄ meip̄m q̄sto tu es maior: me pro quo dedisti teip̄m et cui p̄mittis te ip̄m: fac p̄cor: domine me gustare p̄ amorem quod gusto p̄ cognitionē. **Sentia**z p̄ affectū q̄d sentio p̄ intellectum pl̄o de beo q̄ meip̄m totū: nec plus habeo: nec hoc ip̄m possim per me reddere totum. **Trabe** tu dñe in amorē tuū v̄ hoc ip̄m totū q̄d sum: tuū est p̄ditōe factorū tuū dilectōe. **Ecce** dñe corā te cor meū conā. **Sz** p̄ se nō p̄t: fac tu q̄d ip̄m nō potest. **Admitte** me inter cubiculū amoris tui. **Peto** q̄ro pulso. **Qui** me facis petere: fac et accipe. **Das** querere: da inuenire: doces pulsare ap̄i pulsāti. **Lui** das si ne gas petenti: q̄s inuenit. **Si** querēs frustra. **Lui** ap̄is si pulsāti claudis. **Quid** das nō orāti. **Si** amorē tuū negas orāti aliqd te habeo desiderare a te habeaz impetrare: adherere illi: adhere imp̄tū: ne aia mea. **Bone** dñe pie dñe ne reijci: aseam: fame amoris tui lāguet: refacil: la eā satiet eā dilectio tua. **Impinguet** eā affectus tuus: occupet me totū et possideat me totū. **Qui** es cū p̄re et sp̄scō deo solus b̄dicit̄ in secla scloz. **Amen.**

Expliciūt meditatōes beati Anselmi de redemptione generis humani.

Incipit Anselmus tractans de passione domini nostri iesu christi.

Beatus Anselmus longo tpe orōibus et lacrimis et ieiunijs rogabat beatam virginem vt ei reuelaret qliter fili⁹ ei⁹ passus fuerit. Tandē beata virgo apparuit ei et dixit. **Tāta** talia passus est filius meus dilectus q̄ nullus sine effusione lacrimaz exp̄mere p̄t: tñ qz glificata sū: amplius flere nō possū. **Cū** passionē filij mei p̄ ordiem sicut facta ē p̄ singula tibi explicabo. **Et** beatus Anselmus p̄ singula q̄s fuit: et b̄ta v̄go r̄ndit. **Que** fuit at sic. **Dic** carissima dñia qliter fuit passio filij tui inchoata. **Respondit** ma-

ria. **Quā** filius me⁹ a cena facta surrexit cū discipul̄ suis: Judas scarioth ad p̄ncipes sacerdotū abiit: et filiū meū tradidit. et p̄ triginta denarijs vendidit. **Quales** fuerāt illi denarij. **Ab** Israheliticis q̄bus et ioseph v̄ditus fuit ante q̄tuor: milia ānoz et hereditaria fuerunt successiōe duoluti ad illos iudos q̄ xp̄s emerūt: et valet vn⁹ tñ q̄tū decē vsuales. **Et** nota q̄ iudas ita auarus fuit q̄n vidit q̄ xp̄m p̄ eis v̄didit: et tñ xp̄s sibi sepe p̄dicauerat: et nūq̄ eū cōuertere poterat. **Fuisti** tūc cū filio tuo et discipulis ei⁹. **Ab** Hō: sed scias qz cenauerat: et pedes discipuloz lauerat: et corp⁹ suū et sanguinē eis dederat: et dulcit eis p̄dicauerat. et Judas p̄tiffices adierat: filius me⁹ de mōte syon cū discipul̄ suis descēdit: et pedē mōtis oliueti vbi erat ortus introiuit: et discipulis dormientibus ascēdit ad pedē mōtis oliueti q̄nt⁹ est ictus lapidis a discipul̄: et orauit patre sic. **Exaudi** me dñe q̄n benigna ē misericordia tua: fm mul. mi. tue. ref. i me. **Intēde** aie mee et libera eā p̄pter inimicos meos: respice in me. **Quare** sic orauit. **Ab** Propter tres rōes. **Prima** qz delicate nutrit⁹ fuit: vt pote fili⁹ virginis de stirpe regis natus: qz nobiles magis dolēt q̄ rustici. **Secūdo** qz tāta angustia eū inuasit: qz guttas sanguis sudauit de toto corp̄e suo: qz fuit de⁹: idō oīa q̄ pati debuit p̄sciuit: cōsptōem: flagitōez: blasphemias: p̄fixionem et h̄mōi. **Tercō** p̄sciuit qz iudei nō debuerūt eius misereri: et q̄n sic orauit. **P̄** si fieri p̄t trāseat a me calix iste: angel⁹ ei appuit cōfortās eū et dixit. **Cōstās** esto dñe qz mō debes totū gen⁹ humanū redimere: postea ad discipulos redijt: eosqz dormientes inuēit: q̄b⁹ dixit. **Hō** potuistis vna hora me cū vigilare: et dixit: ecce appropi quabit q̄ me tradet. **Et** ecce Judas venit cū turba magna i ortū et dixit iudeis. **Duo** itaqz pares s̄. scz. Jacob⁹ et iohes.

Unde do vobis signū. Quem osculat⁹ fuero ipse est tenete eū. Et cū iudas pcederet cū turba ihesus pcessit ad eos dicens: quē queritis. Qui responderūt: iesū nazarenum. Quibus ipse. Ego sum. Et cū dixisset: ego sum: oēs ceciderūt retro: sum. Qd bis factū est: et postea dixit: si me queritis: sinite hos abire: vt sermo adimpletur: qz quos dedisti mihi: nō pdidi ex eis quēqz. Tūc accedēs iudas osculatus est eū. Cui xps. Iuda osculo tradidisti filiū hoīs. At illi iniecerūt manus in iesū: et tenuerūt eū. Et petrus extraxit gladiū: et percussit seruū q̄ vocabat malchus. **A** Fuit ibi aliqd factū miraculū. **R** Filius meus apprehendit seruū: et statim sanauit eū: et dixit petro. Mitte gladiū in vaginam eius: oīs enī q̄ accepit gladium gladio pibit. Nōne putas q̄ possum rogare p̄rem meuz: vt mitteret mihi plusqz duodecim legiōes angeloz. Tūc oēs discipuli eius relicto eo fugierūt. **A** Fuiisti tūc cū eo. **R** Non An. Quare cū eo nō eras cum eū diligeres. **R** Foyerat: nec expe diebat vt tūc iuuecle foris iuenirēt. **A** Sed vbi fuisti. **R** Fui in domo sororis mee m̄ris iohannis euangeliste. **A** Quō ergo et a quo nunciatum ē tibi qd factum fuit. **R** Audi nūc qd nimis ē lamentabile. Venerūt discipuli lamentabiliter currentes et clamātes carissima dñā dilectus filius tuus capt⁹ est: et nescimus quo ducit: iā ligat⁹: et nescimus: vtz iā sit occisus: vel qd factū sit ei. **A** Fleuisti tūc dñā. **R** Licet scirem: q̄ humanū genus redimere deberet: tamē ppter magnū affectum doloris gladi⁹ symeonis tūc aiām meam transiit. **A** Quo tūc ductus fuit. **R** De orto p vallem iosaphat p portā q̄ vocat aurea ductus fuit p plateam scribarū et phariseoz et pphetaz et pontificū iuxta templū in domū anne. Et quesuit anna de doctrina et discipulis. At ipse dixit. Ego

palam locutus sū: et in occulto locut⁹ sū nihil. Quid me interrogas: interroga eos q̄ audierūt ipi sciūt quid dixerit ego. Tūc assistens vnus ministroz: dedit ei alapam dicēs. Sic respondes pōtifici. Cui iesus. Si male locutus sū: testimonium phibe de malo. Si autē bene: cur me cedis. Tūc laniauit panniculū de camissa: et ligauit oculos eius tanqz furi. quod tñ nulli fit: nisi p̄us dānet. Et illi serūt ei tota nocte: et spuerunt in faciem ei⁹: et illuserūt de lumine dicētes: pphe tiza q̄s est q̄ te percussit. Tūc iohānes extens intus: qz nor⁹ erat pontifici: introduxit petz: quē videns hostiaria dixit. Tu ex discipulis es hui⁹ hominis. Tūc petrus ter negauit cū iuramēto q̄ eū nūqz nouisset et vidisset: et statim gallus cātavit. Et respexit dñs petrum. Et recordatus petrus vbi dñi qd dixerat: atēqz gallus cantet ter me negabis: exiuit foras: fleuit amare. **A** Vbi fuisti carissima dñā cū hec fierēt. **R** Statiz vt discipuli nūciassent mihi qd factū fuerat: cucurri cū magdalena iuxta templum: tumultū audiēs in domo anne volebaz intrare: sed nō fui pmissa. **A** Vbi foris stabam: et clamās et plorans: heu dilecte fili mi lumē oculoꝝ meoꝝ. Quis dabit capiti meo aquā: et oculis meis fontem lacrimaz: et plorabo die ac nocte. qz longe factus est a me psolatoꝝ. Et maria magdalena circuibat vndiqz introspicēs p fenestras. et ego stabā audiēs oīa q̄ tota nocte fiebāt scz: illusiōes et blasphemias et cōtumelias q̄s filio meo inferebāt: et petrū negantem: et cū ter negasset: et filius meus ipm̄ inspexisset: ppter quod egrediens foras fleuit amare: inuenit nos foris stantes et eiulātes: clamauit: heu carissima dñā tam miserabiliter tractatur filius tuus: quod nullus tibi explicare pōt: et currēs abscondit se in petra p̄ timorē: que vocatur galli cātus: et nō cōparuit donec xps mortuus in cruce fuit

De passione dñi

A Dic qđ factū fuit postea **A** **A**ba ne factō eduxerunt eū de domo anne: et duxerūt eū ad cayphā: et tunc primo qñ captus est vidī eū: et accurrēs quasi leena captis fetibus videbā illā desiderabilem faciē sputis iudeoz maculatam. et crines dilaniatos. **E**t ciulās clamās alta voce et dixit. **H**eu dulcissime fili qđ miserabiliter te mō video: qđ totiēs tuo amātissimo aspectu gaudebam: et volēs eum amplecti sed nō fuit pmissa a iudeis: sed trusa huc et illuc et cōtumeliose amota: et populus vndiq; cōcurreat: sicut qñ fures et latrones cōdemnant. **A** **H**abuiſti aliquam spem qđ liberari posses. **A** **S**ciebā qđ ita ingeuosus esset et faciūsus: et speraueram qđ se excusaret si ad iudiciū pueniret: tūc stetit quasi agnus innocēs et māsuētus: et non aperuit os suum. **I**tem fuit amabilis qđ deberēt eius misereri: et modico tpe lapsō adeo fuit cōsputus: qđ qñ leprosus apparebat. et inuenerūt multa falsa testimonia contra ipm dicētes eū esse legis destructōrē et populi subuerforē. **T**andē duo falsi testes accesserūt dicētes. hic dixit possum destruere hoc tēplum: et in triduo reedificare illō. **E**t cayphas dixit. **D**ic nobis si tu es christus iesus. **R**espōdit. si dixerō vobis mō: et si interrogauerō vos: nō responderētis mihi: neq; me dimitterētis. **A**men dico vobis. **V**idebitis celū apertum: et filiū hoīs sedentē a dextris x̄tus dei. **T**ūc pnceps sacerdotū scidit vestimēta sua dicens. **Q**uid desideramus testes: audistis blasphemā: quid vobis videt. **T**ūc oēs clamabant **R**eus ē mortis. tūc itez gladi^o symeōis trāssixit cor et aiām meā. **A** **Q**uo tūc ductus est? **A** **A**d iudicē pilatus. **A** **S**perasti tūc aliquid carissima dñā? **A** **A**ltū speraueram cū turba cōueniret cui sepe dulce p̄dicauerat et quoz infirmos sanauerat: qđ i deserto pauerat: qđ eū de manibus iudeoz eripe deberēt: tūc vnani-

miter corā pylato clamauerūt crucifige crucifige eū. et impropauerūt sibi qđ dixisset se filiū dei: et phibuisset tributa dare cesari: tūc pylatus quesuit de regno suo. **I**esus autē dixit. **R**egnū meū nō ē de hoc mūdo: esset regnū meuz ministri mei vtiq; decertarēt vt nō traderer iudeis: nūc autē regnū meū nō est hic. **D**ixit itaq; pylatus: ergo rex es tu. **D**ixit illi iesus. **T**u dicis quia rex ego sū. **E**go ad hoc natus sum: et ad hoc veni in mūdū vt testimoniā phibebam x̄tati. **R**espōdit pylatus **Q**uid est veritas. **H**anc fortissimā questionē ideo noluit soluere qđ si soluisset vtiq; eū liberasset: et ideo genus humanū redemptū nō fuisset. **N**ota ibi textum. **Q**uomodo **J**udas vidēs eū damnatū retulit argentū dicens: peccauī tradēs sanguinē iustū. et laqueo se suspendit. **A**it autē pylatus ad p̄ncipes sacerdotū et turbas. **N**ihil inuenio cause in hoīe isto. **A**t illi inualescebāt vobis dicētes. **C**ōmouit populū a galilea vsq; huc. **T**ūc pylatus audiēs qđ galileus eēt misit eū ad herodes. **H**erodes x̄o viso iesu gauisus est valde. **I**nterrogabat eū autē sermonibus vicz si eēt ille quem pater ei⁹ volebat occidisse: et pp̄ eū multos puulos necauerat. **I**tem si ille esset qđ celum illuminauerat et qui lazare resuscitauerat: et adolescētes filiū vidue et multa alia fecerat. **R**ogauit eum vt signū faceret. **P**mittens ei qđ de manib⁹ iudeoz eū eripet. **I**esus autē ei nihil respōdit. et posuit coronā sup caput ei⁹. **H**ac coronā oēs impatores coronant: et p̄mitte ei: si signū faceret qđ p̄ncipem regni et coheredem faceret. **I**esus autē nō respōdit ei x̄bum: tunc spreuit eum herodes et pylatus. **N**ota ibi textū totum fm lucam: **Q**uomodo pilatus volebat illō dimittere iesum et illi petebant barrabam. **T**ūc clamabat turba. **T**olle hunc et mitte nobis barrabam et clamabāt. **C**rucifige crucifige eū. **I**lle tercio dicit. qđ

eni mali fecit: nullam causam mali inuenio in homine isto. Corripiam ergo illū z dimittam. At illi instabāt vt crucifigeret. Nota q̄ vxor pylati ad euz misit sicut legitur ī matheo. Nihil tibi z iusto illi. zc. vsq; ppter illū. Pylatus sperās satisfacere iudeis z crudelitati eoz vt legitur in iohāne: fecit eū ligari ad statuā z flagellari z a planta pedis nō est in eo sanitas vsq; ad xticem inuenta. hec statua adeo spissa fuit q̄ bñ circa duas palmas man⁹ manū tāgere nō potat. Cū accipiebāt corrigias z man⁹ ligabāt: et milites plectentes coronā de spinis z capiti eius impesserint: Nota de ista corona q̄ nō fuit de spinis sed de marinis iūctis: qui habent acutiores aculeos q̄ de spine. Hāc coronam cū lancea pcutientes impientes capiti eius sanguis p faciem eius defluebat. Hanc coronā habz rex francie fm iohānem. Tūc duxit eū ad iudeos flagellatum z indutus veste purpurea: z coronatū corona spineaz dixit. Ecce homo. Quē cū vidissent pontifices clamabāt crucifige crucifige eum. Dixit eis pylatus. Accipite euz vos: et fm legē vestrā crucifigite eū. Respōderunt. Nos legem habemus z fm legem debet mori: qz filiū dei se fecit. Cū ergo audisset pylatus sermonē hunc magis tūmuit. Ingressus itez pylatus in p̄torium dixit ad iesū. vnde es tu. Iesus aut nō respondit ei verbum. Dixit pylatus. Mihi nō loqueris: nescis quia potestatem habeo dimittēdi te: z potestātē habeo crucifigere te. Respōdit iesus. Nō haberes in me potestātē vllam nisi datū tibi desup fuisse: ppterea q̄ me tradidit tibi magis peccatus habet. Nota textū iohānis. Exinde querebat pylatus dimittere iesū: iudei aut clamabāt dicētes. Si hūc dimittis: nō es amicus cesaris. Omnis q̄ se regē facit contradicit cesari. Videns aut pylatus: vt legif in matheo q̄ nihil pficiebat accepta aqua lauit ma-

nus suas corā omni populo: z dixit. Innocēs ego sū a sāguine iusti huius vos videritis. Respondit vniuersus populus dicēs. Sanguis eius sup nos z sup liberos nros. At illi instabant magnis vocibus postulantes vt crucifigeretur. z inualescebant voces eoz. Et pylatus adiudicauit satiffa cere petitionib⁹ eoz. **A** Quid fecerūt dñi carissima postea? **R** Susceperūt dilectū filiū meū iesū: vt scribit iohannes z baiolans sibi crucem exiuit in eū locū vbi crucifixerūt. et nota q̄ hec crux ita magna fuit q̄ habebat duodeci pedes in lōgitudine. Et ado debilitatus fuit tota nocte p̄terea q̄ eaz portare nō poterat. Unde in Luca. Apprehēderūt quendam symeonē cyreneū nomie: z imposuerūt ei crucē vt portar post iesum. qd nō fecerūt causa miserationis quasi compaterēt sibi: sed qz p̄ debilitate illud portare nō poterat. **A** Sequebant aliqui eū cū educerēt? **R** Tota turba concurrebat: sicut qñ fures educunt ad suspendiū: vt lucas. Seq̄ batur illū turba multa z mulieres lamētabant eū. Seq̄bant etiam eū pueri picientes lutum sup eū z lapides. Conuersus aut filius meus ad mulieres dixit: fili ierusalē nolite flere sup me flete super vosmetipsos z sup filios vestros: qui lutū z lapides sup me mittūt nesciētes qd faciūt: qz adhuc dies venient in quibus dicent. Beate steriles z ventres que nō genuerūt: z ybera que nō lactauerunt. Incipientes dicere. mōtes cadite super nos: z collibus: coopite nos: qz si in viridi ligno hoc faciūt: in arido qd fiet: hoc est in sanctis meis. Ducebant aut duo neq; cū eo vt crucifigerent: hoc fecerūt ad maiorem confusionem eius. Et post q̄ venerunt ad caluarie locū vbi crucifixerunt eum z latronem vnū a dextris: z vnū a sinistris. **A** Quomodo fecerūt ei. **R** Audi quod modo referam est nimis lamentabile: z nullus euange-

De passione dñi

listarū scribit cū venerūt ad locū caluarie nudauerūt eum totaliter vestib⁹ suis et ego exanimis facta fui: tamē velamie capitis mei circūligauī lumbos eius. p^o hoc deposuerunt crucem sup terrā et eū desup extenderūt. et primo vnū clauum incutiebant a deo spissum q̄ sanguis nō potuit emanare vulnus clauo replebat. Postea accipientes funem traxerūt aliud brachium et similem clauum incusserūt. Postea pedes etiā cū funib⁹ traxerūt: et clauos incutiebant ita q̄ oīa membra et ossa apparebant. Ita q̄ illd̄ impletes ps̄. **Di**numerauerūt oīa ossa mea: et tūc iplēta ē pphetia dicēs id ē ip̄ius xp̄i dicentis in ps̄. **A**udi filia et vide: q̄si dicar fili⁹: audi carissima mater sonū maleorū: et vide qualiter manus meas et pedes meos cōfixerūt. **A**udi et vide et compatere mihi. **T**ūc hec audiens itez gladius symeonis aīam meā transfixit. **P**ost hec crexerūt crucē cū magno labore et fuit adeo alte suspensus q̄ nunq̄ etiā pedes suos attingere poterāt. **E**t cū erectus fuisset tunc ppter ponderositatē corp̄is oīa v̄nēra dilacēata fuerūt et apta: et tūc primo de manib⁹ et de pedibus sanguis emanauit. **N**ota q̄ beata virgo induta fuit q̄dā veste: qua mulieres illius religionis vti solēt: qua tegitur caput et totum corpus: et est quasi lintheum. **I**sta veste quasi totum sanguinē de manib⁹ et pedibus dilecti filij sui suscepit: et fuit ista vestis tota sanguine cōspersa. **A**. **Q**uid factum fuit postea. **A** Post h̄ qui crucifixerūt eum diuiserūt vestimēta sua sup vestem eius sortē mittentes. vt impleteretur quod dictū est p̄ pphetā dicentē. **D**iuiserūt sibi vestimēta mea et sup ve. 7c. **E**t sedentes obstrabant eū. **E**t s̄m iohannes scripsit pylatus super caput eius litteris grecis hebraicis et latinis. **I**esus nazatenus rex iudeorū. **E**t dixerūt iudei. **N**oli scribere rex iudeorū. **S**ed quia dixit rex sum iudeorū. **R**espō

dit pylatus. **Q**uod scripsi scripsi. **P**resertim autē blasphemabant eū: mouerūt capita sua dicētes **V**ach qui destruxit templū dei: et post triduum reedificas illud. **S**alua temetip̄m. **S**i filius dei es descende nūc de cruce et credimus tibi. **S**imiliter et p̄ncipes sacerdotū illudentes cum scribis dicebāt. **A**lios saluos fecit: seip̄m nō potest saluum facere: saluum fac temetip̄s: si rex israel es descēde nūc de cruce. **C**ōfidit in deo: liberet eū nunc si vult. **D**ixit enī quasi filius dei sū. **A**. **Q**uid ad huiusmodi insultus filij tuus Respondit. **A**. **S**c̄dm lucā. **P**ost dimittite eis quia nesciūt quid faciūt. et stabat p̄ls expectans et deridebat. **T**ūc potuit dicere m̄ri. **A**udi filia et vide. **A**udi voces blasphemantiū filij tuum et vide dolorē meū. **S**cis enī q̄ de sp̄scō concepisti me: q̄d virgo genuisti me: et qualiter me aluisti. **U**n̄ ex quo isti nō credūt i me tu saltim crede: q̄ filius dei sum: et mihi cōpatere. **T**ūc itez gladius symeonis et **A**udiens hec latro qui a sinistris pendeat insultabat ei dicens **F**in lucam. **S**i tu es christus saluum te fac et nos. **R**espondit autem qui a dextris pendeat et increpabat illum dicens. **N**eq̄ tu times deum qui iniuste damnatus est: et nos qui digna factis recipimus. **H**ic autē itez quid fecit. **E**t dicebat. **M**emento mei domine dum veneris in regnum tuum. **E**t dixit illi iesus. **A**mē dico tibi: hodie eris mecum in paradiso. **A**. **Q**uid tunc fecisti domina mea. **A**. **S**tabant iuxta crucem: et cum vidisset me et discipulum suum **I**ohannem quem diligebat conuersus ad me ait. **M**ulier ecce filius tuus. **Q**uā miserabilis licentia. **D**einde dicit discipulo: ecce mater tua. **S**c̄dm lucam. **E**rat autē hora sexta et tenebre facte sunt super vniuersam terrā vsq̄ ad horam nonam. **E**t circa horam nonā exclamauit iesus voce magna dicens. **H**ely hely lamazabani. hoc est

deus etc. Quidam dicebāt: helyam vocat iste. **S**inite si veniat helyas et liberz cum. **E**t fm Johem. Post hoc sciens iesus qz oia cōsummata eēt: dixit. **S**itio **E**t vas erat positum plēnū aceto et currens vnus spongyam plēnā aceto recipiens dabat ei bibere vt citius morerē. **E**t cū accepisset acetū dixit. **C**onsūmatum est. **E**t post hoc fm lucam dixit **I**n manus tuas commendo spūm meū. **P**ost hoc fm Johannē **I**nclinato capite emisit spūm. **S**cđm Matheū. **E**t velū templi scissum ē in duas ptes a summo vsqz deorsū: et terra mota est: et petre scisse sūt et maxime illa petra in q̄ crux chisti stabat scissa fuit: vt manus imponi potuissent: et monumēta apta sūt: et multa corpora scđōz q̄ dormierūt surrexerūt et apparuerūt multis: et introierūt in sanctaz ciuitatē. **C**enturio autē et q̄ cū illo erant: custodientes iesū visu terremotu et hīs que fiebant timuerūt valde. **S**cđm lucā **I**pse cēturio glificabat deū dicēs. **V**ere hic homo iustus erat. **E**cce oia elemēta quō xpo cōpariebant: soli autē iudei misereri indurati erāt. **S**cđm Lucā. **O**mnis turba eoz qui simul aderant ad spectandum istud et viderant que fiebāt percutiebant pectora sua et reuertebantur. **S**tabant autē oēs amici eius a longe et mulieres que secute fuerant iesum a galilea hec videntes. **A** **L**arissima dñia: habuit adhuc finem sūma doloris eius. **A**. **N**on quia nonduz plena pphētia symeonis fuit cōpleta. scz: tuam ipsius animam. etc. **A**udi ergo quod super omnia est lamentabile. **S**cđm Iudei ergo quomodo parasceue erat rogabat vt nō remanerent corpora. **E**rat enī magn⁹ dies ille sabbati rogauerunt pylatum: vt frangerent eoz crura. **C**lenerunt ergo milites et primi quidem fregerūt crura et alterius qui crucifixus erat cū eo: ad iesum autē cum venissent vt viderent eum iam mortuum nō fregerūt ei⁹ crura. **S**z

vnus militū lancea latus eius aperuit. et cōtinuo exiuit sanguis et aqua. et cum hoc viderē q̄ tales crudelitatem exercerent in iā mortuū: exanimis facta fuit: et tunc vere impleta fuit pphētia symeōis **E**t tuam ipsius animam etc. **E**t tunc incēpi clamare et vlulare sed iam omnino lacrimę in me defecerant tm̄ fleuerā nocte preterea et illa die. **D**icebam o dulcis sine fili mi vbi est cōsolatio mea: quam semp in te habui. **Q**uis mihi det vt ego moriar p te fili mi. **H**is et alijs similibus deplanxi mortē filij mei dilectissimi. **Q**uid factuz fuit postea. **A** **J**oseph rogabat ab aramathia vt tolleret corp⁹ iesu dicens inter alia: dñe nisi corp⁹ reddideris: citius pulcerrimam dominam pdemus. scilicet matrem illius qui occisus est que tantuz dolorem ostendet qd ei compatimur. **T**unc pylatus quesituit si iam mortuus esset: **E**t expertus a cęnturione de omnibus que ibi acciderant iussit reddi corp⁹ iesu: et venit et tulit corpus iesu. **N**ota hic nimium lamentabile. **Q** cū Joseph deponeret corpus iesu **M**aria stabat sursum pspiciens vt euz brachium solueretur tangeret et oscularetur: quod fecit: et cum depositus esset de cruce posuerunt eum ad terram bene ad tres passus de crucis loco et maria caput eius in sinū accipiens amarissime flere cepit dicens. **H**eu dilectissime quales cōsolationē nūc habeo q̄ mortuuz te coram me video. **T**ūc accurrēs Johānes euangelista cecidit sup pectus eius plorans et dicens. heu heu a pectore tuo portabam dulcia: modo tristia et lamentabilia. **T**unc petrus aduenit et q̄ chistū negauerat amarissime fleuit. **T**unc maria magdalena plus omnibus flere cepit super dominuz dicens. **Q**uis mihi modo peccata dimittet q̄s me excusabit apd symeonē et sororē meam. **T**ūc ceteri discipuli accurrētes oēs lamentabant super dominū suum. **T**unc deus ad cōsolati

De passione dñi

onem matris sue et discipulorum suorum glorificatus fuit ibi coram suis. Ita quod nulla plaga nec liuor in corpore suo apparuit preter quinque vulnera que reseruantur est in diem iudicij: et adeo clarus et sanus apparuit: ac si nunquam aliquam penam passus fuisset: de quo mater et discipuli non modicum consolati fuerunt. Et cum sepelire vellet beata virgo corpus formosissime tenuit: et sepeliri non permisit dicere. **C**arissime iohannes relinque mihi saltem corpus filij mei mortuum quem habere non poteram viuum. **S**ed si sit necesse ut ei hoc facias rogo: ut me cum eo sepelias. **C**ui iohannes carissima domina scis quod aliter esse non potest et genus humanum redemi sic debuit. Tandem inuita permisit ut sepeliretur. Et cum in sepulcro positus esset ad eam intrare voluit: et super sepulcrum se prestauit: et adeo mirabiliter incessit quod omnes discipuli stauerunt. **E**t cum eam iohannes ad ciuitatem ducere uellet: et a sepulcro amouere adeo miserabiliter clamauit dicens. **I**ohannes amice mi carissime non mihi facias hanc iniuriam: ut separem me a dilecto filio meo quod hic expectabo donec moriar: et iter omnes flere ceperunt. **Q**uam iohannes tandem accipiens quasi uolenter deducens intro ciuitatem. **Q**uam cum uideret populus uesse aspersione sanguine sicut ante crucem steterat et sanguis super eam stillauerat: unanimiter clamabat gementes et dicentes. **Q**uia iniuria hodie facta est in hierusalem in ista pulcherrima et filio eius et ei compatiebantur.

ExPLICIT ANSELMUS TRACTANS DE PASSIONE DNI NOSTRI IESU CHRISTI.

INCIPIT SPECULUM EUANGELICI SERMONIS quo dominus noster iesus christus potest tanquam presens speculari editum a beato anselmo episcopo alias stimulus amoris eiusdem nuncupatus.

Iesu nazarenus a iudeis innocenter condemnatus: a gentibus crucifixum nos christiani diuinis honoramus obsequijs. **S**aluatoris infirma nos qui christiani sumus reuerenter ve-

nerari et amplecti: et fortiter imitari dignum est et salubre. **H**ec enim sunt instrumenta fortissima quibus christus uirtus et inuestigabilis sapientia dei patris restorationem mundi potenter ac mirifice operatus est et usque modo operatur. **C**hristus dominus miratus est ab angelis: ut nos equaret angelis. **C**hristus dominus pro peccatis nostris crucifixus est: ut crucis arma suis amaritudinibus dulcoraret. **M**ortuus est: et mortem enecauit: ut uiueremus pro illum. **E**t quis propter christum se non humiliet? **E**t quis non amet christum: et quis non patitur pro christo. **X**ps pro crucis ignominiam ad supernae claritatis gloriam pertransiuit: et data est ei pro sua reuerentia a deo patre omnis potestas in celo et in terra: et adoraret eum omnes angeli dei: et in nomine iesu omnia genua flectatur: celestium terrestrium et infernorum. **U**bi est gloriatio tua o christiane: nisi in nomine crucifixi domini dei tui iesu christi: in nomine quod est super omne nomen in quo quod est benedictus super terram benedictur in celis. **G**loriamini in nomine sancto eius filij redemptionis: date honorem saluatori uestro. **M**agna fecit in uobis: et magnificate nomen eius mecum dicentes. **A**doramus te iesu christe rex israel lux gentium: princeps regum terre et uirtus dei omnipotentis fortissima. **A**doramus preciosum nostre redemptionis precium o hostia pacifica que odorum tuorum ineffabilis: patrem qui in altis habitat ad respiciendum humilia inclinasti: et filij ire placabilem reddidisti. **Q**uas iesu christe misericordias predicamus: tue suauitatis habundantie memoriam eruamus: tibi christe sacrificium laudis immolamus pro multitudine bonitatis tue quaz ostendisti nobis semper neque filij sceleratis. **L**ux enim adhuc essemus adhuc inimici tui domine: et mors antiqua in omnem carnem iniquum exercebat dominium: semper ad lege primordialis culpe obnoxius erat: recordatus es uerberare me misericordie tue:

suauitate

Speculum

et p̄spexisti de sublimi habitatione tua in hanc vallem plorationis et miserie: v̄idisti dñe afflictōez populū tuū et tacto dolore cordis intrinsec⁹ opposuisti cogitare sup nos cogitatōes pacis et redemptionis. **Et** quidē dū eēs filius dei verus deus deo p̄fī sanctoq; spūi coeternus et consubstantialis: lucem inhabitans inaccessibilem: portansq; oīa x̄bo virtutis tue nō despexisti in hoc n̄re mortalitatis ergastulū inclinare te vt n̄ram gustares et absorberes miseriā. **Et** tu dñe vniuersoz qui nullaz habes indigētā inter ipsa natiuitatis tue initia nō horuisti abiectissime paupertatis degustare incōmoda. **Parū** enī fuit caritati tue ad consumandū opus n̄re salutis: cherubyn aut seraphin: aut vnū ex angelis destinare: ip̄e ad nos venire dignatus es: p̄ mādatū patris: cuius nimīa caritatē lum⁹ in te expti. **Veni**sti nō locū mutando sed p̄nitentiā tuā nobis p̄ carnē tuā exhibēdo **Veni**sti a regali solio sublime gl̄ie tue in humilem et abiectā ancillaz ī oculis suis: et puellā: imo virginal̄ p̄tinētie voto sigillatā. In cuius sacro vtero spūi sancti inenarrabilis virtus te cōcipi fecit: et nasci in x̄a humanitatis natura: ita vt nec maiestatz diuinitatis tue in te: nec integritatē virginitatis in se violaret natiuitatis occasio. **O** amāda. **O** admirāda dignatio deus in eē gl̄ie vermis cōtempribilis fieri nō despexisti: deus omnium cōseruus apparere voluisti. **Ut** enī ait scriptura tibi: cum nascēris nō erat loc⁹ in diuersorio: nec cunabula que teneritū diem tuā acciperēt habuisti. **Sed** in vili p̄sepio sordētis stabuli: tu qui terrā palmo cōcludis inuolutus p̄niculis reclinatus es: et hoc ip̄m a brutis aīalib⁹ mutuo accepisti. **Cōsolamini** consolamini: q̄ in sordibus paupertatis enutrimini: qz vobiscū est deus ī paupertate nō cubat in delitijs splēdidī cubilis: nec inuenitur ī terra suauiter viuētiū. **Quid** vltra glo-

feruoz:

riaris o diues in re lutea in volutabro lecti picti cū rex regū suo recubitu stramēta pauperū honestare maluerit. **Quid** dura strata detestaris: cū tener infantulus. **In** cuius manu sūt oīa. tuis sericibus plumis duras iumētōz stipulas p̄celegerit. **Sed** et hec tenella chaste tua infātia a p̄secutoz gladijs tuta nō fuit. **Ad**huc enī inter dulcia matris vbera sugēs dependebas qñ apparuit angelis ī somnis **Joseph** dicēs. **Surge** et accipe puerū et matrē eius et fuge in egyptū. et esto ibi vsq; dū dicam tibi: futurū est enim: vt herodes querat animā pueri ad perdendū eū. **I**deo extūc bone iesu pati cepisti. **Non** solū autē illam verationem in te ip̄o pertulisti: sed et mortem in pusillis tuis quozum multa milia inē mammillas matrum pro te trucidauit immanitas excepisti. **Infātia** vero teneriori decursa. **x̄itatis** et humilitatis nobis exemplū p̄buisisti. **Nō** enī sedisti cū cōcilio vanitatis. **Sed** in medio doctoz interrogans et audiens illos cum dñis scientiarū eēs atq; dei patris sapientia. **Sed** et nobis obediētie formā p̄buisisti dū parentū imperio impator mūdi humiliter subditus extitisti. **At** x̄o vbi robustioris etatis plenitudo aduenit missurus manus ad fortia egressus es in salutem populi: vt gygas fortis ad currēdam viam toti⁹ n̄re miserie. **Et** primū quidem vt p̄ omnia te fratribus assimilares seruum baptizantem peccatores ad penitentiā tanq; peccator adisti: baptizari quoq; te postulasti innocens agne dei quem nulla peccati stibhavel cōtagio vnq; maculauit. **Baptizatus** enī nō te in aquis est sed aquas in te sanctificans vt p̄ eas sanctificares nos. **De** baptismo in desertum in spū fortitudinis ingressus es vt vite solitarie in te nō deesset ex̄p̄tē. **Solitudines** et ieiuniū quadraginta dierū famis acerbitatē. tēptamēta illufozis spūs eq̄nimif tollerasti: vt oīa h̄ tollerabilia efficerēs.

euangelici sermonis

Demū venisti ad aues q̄ pierūt domus
isrl̄ diuini vbi lapadē palā extollēs: ad
illuīatōez orbis terre z vbi dei annuci
ans. cūctis obtēperātib⁹ vbo tuo sermo
nē seq̄ntib⁹ signis cōfirmasti. diuinitatis
tue potētā ostēdisti: i cūctis male habēti
bus oīa oībus ḡtis exhibēs q̄ salutē eo
rū arguēbāt vt oēs lucrifaceres. **S**z ob
scuratū ē insipiēs cor eoz dñe: z piecēt
fmōes tuos retrorsū: nec attēderunt ad
oīa mirabilia q̄ opatus es in eis exceptis
paucis nobilibus athletis: q̄s inter infir
ma z abiecta mūdi elegisti: vt p̄ ip̄a for
tia mirifice expugnares. **N**ec solū in ḡti
ḡuitis tuis b̄sicijs extiterit. s̄ z cōtume
lijs affecerunt te dñm dñantiū z fecerūt
te q̄cūq̄ voluerit enī faciēte opa i eis q̄
nemo ali⁹ fecit. z qd̄ dixerūt. **N**ō est hic
hō a deo: in p̄ncipe demonioz eicit de
monia. demoniū h̄z: se ducit turbas: vo
rax est: z potatoz vini: amic⁹ publicōoz
z pctōz. **Q**uid s̄cēs iūspiras o hō di dū
susties vboz iniurias. **N**on audis q̄ta
p̄pter te i dñz iesū ceciderūt obprobria.
Si p̄rem familias beelzebub vocauerūt
q̄to magis domesticos ei⁹. **H**ec quidez
z his filia blasphemātes z aliq̄tēs lapi
dib⁹ te impetēs iūesu bone patiēter su
stinuisti: z factus es corā eis q̄i hō nō au
diēs: z nō h̄s i ore suo redargutōnes.
Nouissime aut̄ iustū sanguinem tuū bo
ne iesu a discip̄o filio pditionis. xxx. ar
gēteis app̄ciati s̄nt: vt p̄cipitarēt animā
tuā i mortē sine cā. **E**t te qd̄ pditissimi
traditoris tui p̄fidia nō latebat: q̄i in ce
na ablutionis etiā corā ip̄o genuflexo p̄
cūbēs maledictos pedes ei⁹ veloces ad
effūdēdū manib⁹ attrectare: lauare: exē
gere diḡtus es. **E**t extento collo adhuc
ambulas o terraz cinis adhuc sup̄bia te
eleuat adhuc ipatiētia te exagitat. **I**ntu
ere hūilitatis spec̄lm dñm iesū xpm vni
uerse terre fctōz tremēdū iudicē viuoz
atq̄ mortuoz: p̄ pedes etiā hoīs tradito
ris sui genua incuruātē. **D**isce qz mitis

est z humil̄ corde. **C**ōfūdere i sup̄bia tuā
erubescē in impatiētia tua. **H**oc q̄ erat
māsuētudis dñe iesu qz p̄ fidū illū i cetū
fratrū detegere nolūisti: s̄ leuīt mōituz
accelerare iussisti qd̄ parabat. **I**n oībus
his nō est auersus furor ei⁹ a te: s̄ egres
sus foras satagebat circa freq̄s malefi
ciū. **Q**uomō cecidisti de celo lucifer. q̄
mane oriebaris: in delitijs paradisi glo
riosus apparuisti: ciuium celi socius: z
verbi diuini cōiuua. **Q**uomodo quoq̄
deputatus es inter filios tenebrarum. q̄
nutriebaris i croceis: quomodo ample
xatus es stercore: tunc clarificata est fa
milia tua ch̄riste i modū societatis angli
ce. **T**ūc demū diuinissimi eloquiū vber
rima inūdatione p̄uent⁹ ille sacer ex ore
tuo potat⁹ est. **S**i qd̄ corupt⁹ ille vter
foris miss⁹ fūrat: quē illa limpidiſſima li
q̄ris iſuſione ſciebas indignuz. **D**ato
āt caritatis mādato z patiētie. z dispoſi
to fratrib⁹ regno p̄ris tui ad locū tradi
tori tuo notū cū ill⁹ diuisti. ſciēs oīa que
vētura erāt sup̄ te. ostēdisti aie tue tristi
ciā quā ex imminēte passiōe sp̄ote assū
psisti: sicut z cetera q̄ passus es vsq̄ ad
mortē. **P**ostis ḡ genib⁹ p̄cidisti i faciē
tuā orās i agonā z dicēs. **A**bba mi p̄:
si possibile ē trāseat a me calix iste. **E**t an
gustias qd̄ cordis tui certissime indica
bat sudor: ille sāguine⁹ q̄ orōis tpe de sā
ctissima carne tua guttā decurrebat i ter
rā. **D**ñator dñe vñ aie tue tā vehemens
tristitia: vñ tāti sudoris anxietas: z tam
anxia supplicatio. **N**ōne volūtariū dñm
tuo p̄ri sacrificiū obtulisti: z nihil inuit⁹
pertulisti: vtiq̄ domine arbitramur au
tem: qz et hoc quoq̄ ad consolationem
infirmozū membrorū tuoz assumpsisti
ne forte despet q̄s: si caro infirma remur
muret: vbi ad passiōē p̄optus est sp̄i
ritus. **A**mirū z vt maioris erga te amo
ris z gratitudinis stimulos haberemus
naturalē carnis iſirmitatem: huiuscemo
di iudicijs exp̄ssisti: quibus docemur qz

vere languores nostros portasti: et non absque sensu doloris passionis sentes percurristi. **U**ox enim illa carnis fuisse videtur non spiritus: eo quod subiunxisti. **S**piritus quidem promptus est caro autem infirma. **Q**uod promptus enim fuerit spiritus tuus bone iesu ad passionem euidenter ostendisti quando uenientibus una cum perditore uiris sanguinum et querentibus animam tuam cum laternis facibus et armis uultro occurristi: et signo dato quod acceperat a te flagitij perpetratori teipsum manifestasti. **N**am accedentem ad osculum sanctissimi oris tui cruentam bestiam auersatus non es. **S**ed os in quo dolus inuentus non est os quod habundauit malicia dulciter applicuisti. **I**nnocens agne dei quid tibi et lupo illi. **Q**ue conuentionis christi ad belial? **S**ed et hoc benignitatis tue dicitur ut omnia illi exhiberes que per uoluntatem cordis perinaciam emollire potuissent. **N**am et uerbis amicitie illum commouisti dicens. **A**mice ad quid uenisti. **E**t horrorem sceleris sui cor impium ferire uolueristi cum dicebas: **J**uda osculo filium hominis tradis. **E**t ecce philistum super te suscepit. **N**on illos abs te abstraxit quod in hora comprehensionis tue omnipotenti brachio terre eos allisisti non quidem defensionis causa: sed ut cognosceret presumptio humana: nihil se posse aduersum te nisi quantum permitteret a te. **E**t quis audiat sine gemitu qualiter in illa hora homicidas manus tibi iniecerunt: et innocentes manus tuas bone iesu uinculis constringentes te agnum mansuetissimum nihil obloquentem ad instar latronis contumeliose traxerunt ad uictimam. **S**ed nec tunc misericordia tua super inimicos tuos distillare fauorem dulcedinis tue christe cessauit. **N**am et mutilata a discipulo tuo auricula inimici tangens sanasti: ac defensoris tui zelum a lesione trahentium te compescuisti. **M**aledictus furore eorum quod persequuntur quem nec maiestas miraculi: nec

pietas beneficii confringere potuerunt. **E**t cilio malignantium aduersum te pontificum peritatus es et ueritatem perdocuisti confessus quasi de blasphemia ad iudicatum es morti. **A**mantissime domine iesu quanta illi indigna a propria gente perulisti? **U**ltimum tuum honorabilem in quem desiderat angelus prospicere quod omnes celos adimplet leticia: quem deprecatur omnes diuites plebis: polluti labij sui sputum inquinauerunt: sacrilegis manibus ceciderunt: uelo operuerunt in derisionem: et te dominum uniuerse creature tanquam seruorum preceptibilem colaphizauerunt. **A**dhuc autem animam tuam in circunciso tam glutientem tradiderunt. **U**inctum quidem ante faciem pylati perdidisti te perduxerunt: postulantes supplicio crucis interimere te: quod peccatum non noueras: et uirum homicidam donari sibi: agnum lupo: aurum luto proponentes. **I**n dignum et infelicem cambium. **E**t quidem non ignorabat ille per inuidiam hoc fieri: nec tamen abstulit temerarios a te manus: sed repleuit amaritudinem animam tuam sine causa. **I**lludendum herodi te misit. **I**llusum recepit: nudum in conspectu irrisum stare iussit: nec pepercit amarissimis uerberibus xagineam carnem tuam diuelleret: plagas plagis: liuores liuoribus infligentes. **D**e electe puer domini dei mei: quod tanta amaritudinem quod confusione dignum commiseras proorsus nihil. **E**go homo perditus totius contritionis totius confusione tue tibi causa extiti. **E**go uiam acerbam comedi: et dentes tui obstupuerunt. quia que non rapuisti tunc exoluebas. **I**n omnibus his non est perfidiorum iudeorum satiata impietas. **M**ouissime autem in manus in circuncisorum deuolutus es morte turpissima consumendum: per hoc erat sacrilegis illi crucifigere te nisi per te ipsi repleuisset illusionem animam tuam. **Q**uid enim de illis ait scriptura: **E**t congregauerunt uniuersum cohortem in praetorium: et exentes eum uestimentis suis induunt eum tunicam purpuream et clamide coccinea circumdederunt

De passione dñi

rūt eū: ⁊ plectētes coronā de spinis im-
posuerūt capiti eius: ⁊ arūdinem in dex-
tera eius ⁊ genu flexa illudebant ei dicē-
tes. Aue rex iudeoz: ⁊ dabant ei alapas
⁊ expuentes in eū accipiebant arūdiem
⁊ percutiebāt caput eius. **Et post q̄ il-**
luserūt ei induerūt eū vestimētis suis: ⁊
dixerūt eū vt crucifigeret baiulantē sibi
crucē. **Et per dixerūt illum in golga-**
tha: ⁊ dabāt ei vinū mirratū cū felle mix-
tum bibere: ⁊ cū gustasset noluit bibere.

Tūc crucifixerūt eū ⁊ duos latrones
cum eo hinc ⁊ hinc: mediū autē iesū. **Je-**
sus autē dicebat. **Pater dimitte illis:** qz
nesciunt quid faciūt. **Postea sciens ies-**
sus: qz oīa cōsummata erāt vt scriptura
cōsumeret dixit. **Sitio.** **Et currens vn⁹**
ex eis acceptam spongiā impleuit aceto
⁊ imposuit arūdini ⁊ dabat ei bibere: cū
ergo gustasset acetum dixit. **Cōsumma-**
tum est. **Et clamans voce magna dixit.**
Pater in manus tuas commendo spiri-
tum meū. **Tūc vnus militū lancea lat⁹**
ei⁹ aperuit: ⁊ p̄tinno exiuit s̄guis ⁊ aq̄

Expiscerentūc anima mea: ⁊ excutē
de puluere ⁊ cōtēplare virū hunc mira-
bilem q̄ memorabilem. **Ecce in speculo**
euangelici sermonis q̄si p̄tem intueris
Attēde anima mea quis est iste q̄ ingre-
ditur habēs imaginē q̄si regis: ⁊ nihilo-
minus serui despectissimi cōfusione re-
pletus. **Coronatus incedit:** sed ip̄a eius
corona cruciatus ē illi ⁊ mille p̄cturis
speciosū eius verticē diuullerat. **Rega-**
li purpura induitur: s̄ plus in ea despici-
tur q̄ honorat̄. **Sceptz in manu gestat**
sed eo ip̄o caput eius reuerēdū feritur.
Adorāt corā ip̄o positis genub⁹ ⁊ regē
cōclamāt. ⁊ cōtinuo ad cōspuendū ama-
biles genas eius subsiliūt: maxillas pal-
mis cōcutiūt: ⁊ honorabile collū exho-
norant. **Vide aīa mea quō per oīa vir**
iste coartat̄ ⁊ spernit̄. **Sub crucis one-**
re dorsum curuare iubet̄: ⁊ suā ip̄ius ig-
nominā ad locū deductus supplicij mir-

ra potat̄ ⁊ felle: in cruce subleuat̄: ⁊ di-
cit: **Pater dimitte illis:** quia nesciūt qd
faciūt. **Qualis est hic qui in omib⁹ p̄es-**
suris suis nec semel os suuz aperuit: vt
aut querele: aut excusationis aut cōmia-
tionis aut maledictionis verba aduer-
sus maledcōs canes illos pferry: **Et no-**
uissime v̄bum benedictionis quale a se-
culo non est auditum sup inimicos effu-
dit. **Quid hoc viro mansuetius.** **Quid**
benignius aīa mea vidisti: **Adhuc autē**
attentius intuerē: qz ⁊ grandi admirati-
one ⁊ tenerrima cōpassione dignus ap-
paret. **Vide nudū ⁊ verberibus lacera-**
tuz: in medio latronū tgnominiose affix-
um: aceto in cruce potatū: ⁊ post mortē
lancea ī latere vulneratū: ⁊ copiosos s̄a-
guinis riuos ex quin⁹ vulneribus ma-
nuū pedum ⁊ lateris effudentē: s̄etuz
deducite oculi mei: ⁊ liquece anīa mea
igne cōpunctionis super contritōe ama-
bilis viri illius quē in tanta mansuetu-
dine tantis vides afflictū doloribus. **Et**
iam quidez infirma anima mea vidisti:
⁊ miserta es: nunc autē maiestatē atten-
de ⁊ amplius miraberis. **Quid enī ait**
scriptura: **A sexta at̄ hora tenebre facte**
sunt in vniuersa terra vsqz ad horaz no-
nā. ⁊ obscuratus est sol: ⁊ velum templi
scissum ē a summo vsqz deorsum: ⁊ ter-
ra mota est: ⁊ petre scisse sūt: ⁊ mltā cor-
pora sc̄tōz qui dormierāt surrexerunt.
Qualis est hic qz celū ⁊ terra cōpatun-
tur ei: ⁊ mortu⁹ mortuos viuificat. **Cog-**
sce aīa mea coḡsce: hic est dñs n̄r ies⁹ sal-
uator: tu⁹ vnigenitus dei filius: ver⁹ de-
us verus homo: qui solus sub sole sine
macula inuētus est. **Et ecce quō cū scele-**
ratis deputat⁹ est ⁊ tanq̄ abortiuuz qd
p̄icit̄ ab vtero ⁊ nemo curat: sic iste for-
mosus p̄ filijs hoīm p̄ictus ē ab vtero
matris infelices synagoge. **Siqdē vul-**
neratus est p̄pter iniquitates n̄ras attrit⁹
est. p̄pter scelera n̄ra. **Et fact⁹ ē holocau-**
stū suauissimi odoris in cōspectu tue p̄-

Liber Anselmi

ne glorie: vt auerteret indignationē tuam a nobis: z confedere nos faceret sibi in celestibus. **R**espice domine sancte pater de sanctuario tuo: z de excelso celoz habitaculo: z intuere hanc sacrosanctam hostiā quaz tibi offert magnus pōtifer noster puer tuus: dñs noster iesus christus pro peccatis fratrum suozum z esto placabilis super multitudine malicie nostre. **E**cce vox sanguinis fratris nostri iesu clamat ad te de cruce. **Q**uid enim est domine quod pendet i ea. **P**ēdet in q̄ quia preterita q̄ presentia corā te sūt. **R**ognosce pater tunicā filij tui x̄i Joseph. **H**ec est fera pessima que deuorauit z conculcauit in furore suo vestimentum eius: z omnē decorem illius reliquijs cruozis inquinauit. z ecce quinque scissure la mētābiles i eo reliquit. **V**ide domine palliuz quod in manu adultere generatōnis pudicus ille adolescēf reliquit: meliorem estimans iacturā vestimenti q̄ innocentie sancte. **E**t nūc domine pater scimus quia uiuit fili⁹ tuus z dominat in tota terra egypti: imo in omni loco demōstratōnis tue. **E**duct⁹ enī ad imperium tuum de carcere mortis z infernoz z attōsus mortalitatis comam mutata veste carnis in immortalitatis decore refluuit: z cuz gloria suscepisti eū. **S**ubneruauit diri pharaōis imperium: z cum triumpho nobili virtute pp̄ia celos penetrauit. **E**t cū gloria z honore coronatus z dextera maiestatis tue assistit vultui tuo pro nobis. **F**rater enī z caro nostra est. **R**espice domine in faciem christi tui qui tibi vsq; ad mortem obediens factus est: nec recedāt ab oculis tuis cicatrices vulnerum eius in ppetuum: vt memineris q̄tam satisfactionem p peccatis nostris susceperis. **U**tinam dñe appendas in statera peccata nostra quibus iram tuaz meruim⁹ z calamitatem quam passus es pro nobis innocens filius tu⁹ certe hec grauior

apparebit: z magis digna q̄ sint illa: vt ppter ipsam effundas misericordiaz tuam super nos vt pro peccatis nostris cōtineas intra te misericordias tuas. **G**ratias tibi dñe pater referat omnis lingua de supabundantia pietatis tue qm̄ vnico filio cordis tui non pepercisti: sed p nobis illum tradidisti in mortem: vt tm̄ tamq; fidelem aduocatum haberemus in celo coram te. **E**t tibi domine iesu fortissime zeloteo quid gratiarū: quid retributionis digne retribuam ego hō puluis z cinis z vile figmentum. **Q**uid enī p me facere debuisti z nō fecisti. **A**b imo pedis vsq; ad verticem capitis totum i aquis passionis tue te dimersisti: vt me totuz de illis extraheres. **E**t intrauerūt aq̄ vsq; ad aiām tuā: nā z aiām tuaz in mortē tradidisti: vt aiām meam pditaz mihi redderes. p tua autē p̄ciosa anima ita contribulata quid ab homine digne repēdi possit nō inuenio. **N**ā si celum et terram z oēm ornatum p ea possem expendere: nec sic vsq; ad mensuram debiti possem attingere. **U**t autē ipm̄ quod debeo z mihi possibile est tibi tribuā tui muneris ē. **D**iligēdus es in toto corde tota aiā: tota mēte: z tua mihi sequēda vestigia q̄ mori dignatus es p me. **E**t quō fiet istō nisi p te i me. **A**dhereat aiā mea p te: qz tota virtus ei⁹ depēdet ex te. **E**t nūc redēptor me⁹ dñe te vt veruz deū adoro: in te credo: in te spero: z quibus possū desiderijs ad te suspiro. **A**d iuuā impfectōem meā qz ad tue passiōis gliosa insignia q̄bus salutē meā operatus es: totū me inclino. **T**ue victoriose crucis regale rex illū i noie tuo x̄pe adoro: tuū spineū dyadema: tuos rubentes sanguie clauos: tuo sc̄to lateri minersaz lācēā: tua vulnera tuū sanguinez: tuam mortē: tuam sepulturam: tuā victoriosā resurrectionē z glorificationē x̄pe supplex adoro z glifico. **O**dor enī vite mihi spirat i oib⁹ his: hoz viuifico odoro

De passione dñi

meū dñe a peccati morte resuscita. **H**oz
x̄iute ab astutis sath̄e me custodi me:
q̄z cōforta: z vt iugum mandatoꝝ tuoꝝ
suauē mihi fiat: z crucis onus quod p̄
te baiulare me iubēs humerū anime mee
leue sit atq̄ portabile. **Q**ue enī fortitu-
do mea: vt iuxta p̄ceptum tuum mun-
di pressuras tam multiplices animo in-
uicto sustineam. **N**unquid pedes mei
tanq̄ ceruoz vt te velociter currentez p̄
spinas z cōfraga passionum conseq̄ va-
leam. **S**ed audi queso vocem meam et
inclina sup̄ salm tuum suauem illaz cru-
cem que lignū vite est: his qui apprebē-
derūt eā: vt z spiritu currā alacriter por-
tem: infatigabiliter eā que ab inimicis ē
crucem post te. **I**llam inq̄ diuinissimaz
crucē humeris meis impone: cuius lati-
tudo est caritas sup̄ oēm creaturā se ex-
tendens: cuius lōgītudo eternitas: cui⁹
sublimitas om̄ipotētia: cuius pfunditas
inscrutabilis sapientia est. **C**onfige
illī manus meas z pedes meos z totam
formam passionis tue indue famulū tu-
um. **D**a mihi obsecro cōtinere ab operi-
bus carnis que odisti: z facere iusticiam
quam dilexisti: vt in ytroq̄z tuam q̄rens
gl̄iam sinistram quidem manum clauo
temperantie: dexteram vero clauo iusti-
cie in illa sublimi cruce cōfixam me arbi-
tror. **D**a menti mee iugiter meditari ī le-
ge tua: z cogitatum meum iactare in te.
vt dexterum pedem meū eidez ligno vi-
te prudētie clauo affigat. **D**a vt sinistra
spiritus mei sensualitatem: nec eneruet
p̄ntis vite infelix felicitas: nec cōturbet
phennis vite prima felix infelicitas z si-
nister quoq̄ pes meus fortitudinis cla-
uo in cruce tenebitur. **U**t autē spinarum
capitis tui aliqua similitudo appareat:
detur obsecro menti: mee z salubris pe-
nitentie compunctio: z aliene miserie cō-
passio: z stimulus zeli emulātis: qd̄ rcm̄
est corā te: z vt ad te conuertar ī eripna
mea: dñi triplex mihi cōfigit spina: mihi

libet vt z spongēā p̄ arūdinem oī meo
porrigas: z aceti amaritudinem gustu
meo adhibeas. libet vt p̄ sc̄pturas tuas
rōem conferas gustare z videre quoniā
factores: hic mundus tanq̄ spongia in-
anis est: z oī cōcupiscētia ei⁹ aceto ama-
rior. **I**ta pater ī me fiat vt calix iste aure-
us babilonis inebrians oēm terraz nec
me inani splēdore seducat: nec falsa dul-
cedine inebriet: quēadmodū eos aut te-
nebras lucem: z lucem tenebras amarū
dulce: dulce amarū arbitrāf. **V**inū mir-
ratū cuz felle mixtum suspectū est mihi
p̄ eo q̄ tu ex eo bibere noluisti: forte qm̄
acerbitatem inuidie z nequitie crucifix-
ozum tuoꝝ indicabat. **T**ue quoq̄ viuifi-
ce mortū famulum cōfigura faciens ī me
vt mortar quidem peccato fm̄ carnem:
viuam aut iusticie fm̄ spiritum. **U**t
autē integram crucifixi ymaginem por-
tare me gl̄ozier illi⁹ quoq̄ qd̄ p̄ mortez
tuā insatiabilis malicia in te exercuit in
me similitudinem exp̄me. **V**ulneret cor
meum viuax z efficac̄ sermo tuus z pe-
netrabilior omni lancea acutissima: z p̄-
tingens vsq̄ ad interiora anime mee p̄-
ducat ex eo tanq̄ ex dextro latere vite
sanguinis z aque amorem tuum domie
z fratrum meoz. **P**ostremo z mūda sūt
done p̄me stole sp̄m meū: inuolue ī qua
requiescam ingrediens ad te in locū ta-
bernaculis admirabilis z abscondas me
donec p̄transeat furor tuus. **D**ie autē
tercio post diem laboris post diem sim-
plicis gl̄ozie mane p̄ma sabbati p̄petui:
inter filios tuos me indignuz resuscita:
vt in carne mea videam claritatem tuā
z adimplear leticia vult⁹ tui. **O** salua-
tor meus z deus meus veniat oro tem-
pus: vt quod nunc credo reuelatis tan-
dem oculis aspiciam: quod nunc spero
z a longe saluto apprehendam: qd̄ nunc
p̄ virib⁹ meis desidero vlnis aīe ample-
cter: z de osculer z ī amorū tui abyfso to-
tus absorbear. **O** saluator me⁹ z d̄s me⁹

Sed nūc interiz benedic anima mea do-
 minum saluatorem tuū: z magnifica no-
 men eius quod est sanctū: z sanctissimū
 delicijs plenū. **O** q̄ bonus z suavis es
 domine iesu aīe querēti te. **O** iesu redē-
 ptor: captiuoz: saluator pditoz: spes ex-
 ulum: laborantiuz fortitudo: angustiati
 spūs. latitudo anime lacrimose: z p̄ te
 in sudore currentis dulce solatium: z su-
 aue refrigerium: corona triumphātium
 vnicus merces z leticia oīm supnoz ci-
 uū vberimus fons oīm gloriarū inclita
 p̄les summi dei. **S**ūme deus te benedi-
 cāt oīa que in celo sunt sursū z que ī ter-
 ra deorsum: q̄ magnus es tu z magnuz
 nomen tuū. **O** immarcessibilis decore ex-
 celsi: z purissima claritas lucis et̄ne vi-
 ta oīm vitam viuificans: lux om̄e lumē
 illuminans z consernās in p̄petuo splē-
 dore: mille millena mīlia luminū fulgē-
 tia ante thronum diuinitatis tue a p̄me-
 uo diluculo. **O** eternuz z incessabile cla-
 rum z dulce p̄fluuium fontis abscondi-
 ti ab oculis nostris: qui solis ortum nes-
 cit: fundo caret. cretū scriptōis terminū
 nō habet: nihil p̄urbationis admittit.
Eructauit te cor dei altissimi de sue p̄fū-
 ditatis in penetrabili abyssō: vita vitaz
 lux lucem: deus deū: eternus eternū: im-
 mēsus immensum: ac per oīa sibi coe-
 qualem z de plenitudine tua om̄es acce-
 pimus. **T**u enī largissime fōs omnis bo-
 ni septemplicis gratie p̄ciosum lumē in-
 q̄ p̄ssime spiritus. **D**e p̄cor vt si qua p̄
 fragilitate in veritate maiestatis tue mi-
 nus intellexi: z in p̄ceptis dñicis intelle-
 cta p̄ lasciuā carnis neglexi: tua visita-
 tōe illustrare digneris quibus ea decen-
 ter z mihi necessarie corrigam: meiq̄ er-
 roris p̄ te misericordiam p̄sequar vt p̄ te
 quam in piculoso huius vite pelago in
 auxiliū aduocauī sine naufragio adop-
 tatum phennis re q̄i licet p̄ducatur.
Te itē q̄ pater clementissime peto vt
 qui me p̄mit̄ creasti: per passionē vni-

geniti tui recreasti quicquid ad laudem
 tuam p̄tinet me cogitare facias z amare
Sed quia fragilis sum: nec possuz p̄fice-
 re: sedula tamē deuotōe cōcedas me stu-
 dere vt redemptōis ac saluationis tue
 grām cōsequar. **E**t quicquid deinceps opis
 agā: ex tua z p̄ tuā z ī tua grā ad laudez
 tuā totū puēire facias meq̄ deiceps tue
 re a peccatis z in bonis opibus validio-
 rem esse p̄cipias: z vt q̄ diu ī hoc corpu-
 sculo viuā aliqd̄ seruicij tibi sp̄ exhibeā
 post exitum x̄o aīe mee a corpe veniam
 oīm peccatoz cōsequi: z vitā eternā me
 p̄cipere cōcedas. **P**er eū qui tecū viuūt
 z regnat per omnia secula seclōz. **A**mē
Incipit p̄fatio b̄ti anselmi ep̄i ī exposi-
 tionē euangeliij **I**ntrauit iesus in quod-
 dam castellum.

Intrauit iesus in quoddam ca-
 stellum: **Q**uid ad gloriosam di-
 genitricē lectio ista p̄tineat vt ī
 festiuitate eius legat̄ pleriq̄ solent q̄re-
 re. **U**n̄ qd̄ ego sentirem ī cōuentū frat̄z
 put potui vulgariter iam plus exposui
 z quia quod dixi auditorib̄ placuit: di-
 cta litteris mādare z ab eisdem dñis ab-
 batib̄ wilhelmo viscanēsi arnolfo rwar-
 nensi iussus: imo coactus sū. **Q**d̄ idō di-
 xi vt exposiūcula ista tanq̄ a p̄sūptuo-
 so edita nō displiceat: qm̄ nō p̄sumptio
 sed obediētia edidit. **I**n nūc ḡ oracium-
 culā istā salua fide ac sine p̄iudicio meli-
 oris ad laudē eiusdē virginis z m̄is ie-
 su humiliter scribere aggrediar

Expliat p̄fatio

In illo tpe **I**ntrauit iesus in qd̄-
 dam castellum: z mulier quedā
 martha noīe excepit illū in do-
 mum suam.

Omelia lectōis eiusdē b̄ti anselmi ep̄i
In sc̄ptura sacra res vna z eadē
 eiusdē locutōnis inuenit̄ diūsa
 significare: sicut leo: hedus: ig-
 nis: aqua: vt etiam sol: z alia m̄lta. **E**st
 enī leo de tribu iuda: z ē leo qui circūit

querēs quem deuoret. **E**st hedus emis-
sarius qui peccata nra portauit se hedus
a sinistris qui damnatur. **E**st ignis quē
dñs misit in terraz: et quē dñs vult vt ar-
deat: est ignis qui sup impios cadit: vt
non videant solem. **E**st aqua cuius flumi-
na fluūt de ventre credentis: est aqua cui-
us tempestas nō nos demergat. **E**st sol
iusticie qui nos illuminare solet est sol q̄
nos vixat per diem: licet ergo castellum
als malū significet: vt illud de quo dici-
tur. **I**te in castellum qd̄ contra vos est:
vbi plane manifestatur qd̄ significet ta-
men hoc castellum in qd̄ intrauit **I**esus
singulariter intemeratam virginem ei-
iesu genitricem salua scripturarū regla
p̄ similitudinē accipimus. **C**astellum
enī dicit̄ quelibet turris et murus in cir-
cuiu ei. **Q**ue duo sese inuicē defēdūt:
ita vt hostes p̄ murum ab arce: et a mu-
ro p̄ arcem arceant. **H**uiusmodi castello
nō incongrue virgo maria assimulatur.
qm̄ virginitas mentis et corpis ita qua-
si murus vndiq; vallauit vt nullus vn-
q; libidini esset ad eam accessus: nec sen-
sus eius aliqua corrūperēt illecebra.
Et quia virginitatē cū libido nō possit
solet impugnare supbia est in eadē vir-
gine turris humilitatis: quia muro vir-
ginitatis oēm repellit supbiam: et q; hu-
militatem cū supbia nō possit: solet im-
pugnare libido muro virginitatis a tur-
re humilitatis oēm repellit libidinem.
Ita hec duo murus vitz virginitatis et
turris humilitatis ab alterutro muniun-
tur vt nūq; in humili virgine fuerit: nec
supbia virginitas: nec inq̄nata humili-
tas: sed sp̄ in eadē p̄manserit et humilis
virginitas et virginalis humilitas. **Q**ui-
uis aut̄ quod dicit̄ ita verū sit: vt nihil
verius fides christiana credere possit.
Donamus tamē aliqua de euāgelio ei-
virginitatis et humilitatis testimonia.
Quipe cū ab angelo filius ei-
re- respōdit. **Q**uomodo fiet istud qm̄

virū non cognosco. **S**i cuilibet virginī
desponsate in animo suo disponenti nu-
bere diceret filiū habebis: nō miraretur
neq; interrogaret quō istud fieret vt pu-
ta que se desponsatā et in primo nuptu-
ram sciret: et a viro grauidari vsu natu-
re speraret: hec aut̄ nō immerito mirata
est: et quomodo fieret qd̄ p̄mittebat scil-
citata qm̄ quis desponsatā tamē se nū-
q; nupturam neq; vix cognitaz certissi-
me sciebat. **H**ec de virginitate. de humi-
litate x̄o dicēdū est: q; cum ab angelo sa-
lutaretur: mater dei eligeret: quō fieret
salua virginitate: cui tm̄ timebat doce-
ret: benedicta sup om̄s mulieres p̄dica-
retur respōdit. **E**cce ancilla dñi. et i alio
loco. **Q**uia respexit humilitatez ancille
sue. **S**ublimis virgo mater dei. **M**is-
erere humili ancilla dei. **Q**uid sublimi-
tate eē posset. quid humilius de se sentire posset?
Sūt qui castellum hoc magdalum esse
arbitrant: a quo maria magdalena cog-
noīatur. **Q**uod si verum est p̄dicte int̄-
pretatōni famulaz. **M**agdalum enī tur-
ris dicitur: et humilitati p̄paratur. **H**ic
vero nō noīatur sed tm̄ quoddā dicitur
qd̄ indiscussū p̄terire nō debemus. **Q**d̄
idē singulare castelluz fuit virgo maria
Quis enī et multe alie murū virginita-
tis habeant: et turrim humilitatis: idem
et x̄gines sint et humiles: tamē salua vir-
ginitate: m̄fes esse nō p̄fit: neq; filios ge-
nerare: q; ista sola fecit. et ideo castellum
hoc quoddā idē singulare merito dicit̄:
q; ista singulariter et mater fuit et virgo
q; nulla alia est potuit vel poterit. **N**ex
cōcedam̄ aliquā et m̄rem eē et virgiem:
qm̄ sit impossibile. **E**tia sic maria vir-
go singularis erit: q; vnicū dei filiū ge-
nuit: q; sicut ē vnicū vnicū p̄ri: ita ē vni-
cus vnice m̄fi: et ideo etiā si virgo pari-
at: nulla vel eūdē vel talē generabit ali-
um. **E**st ḡ castellū qd̄ daz in qd̄ intrauit
iesus. **P**orta vero p̄ quā intrauit ē fides
Qui enī credidit p̄fecta sūt a dño que ei

ab angelo dicta sūt: sicut ait ad eā elyza-
beth. **H**ec q̄ iesus intrauit castellū hoc.
violatum est iesus enī saluat nō violat.
cōtracta solidat: nō solidata cōfringit.
Scōm nomē ei⁹ ita ⁊ opus eius. **E**t mu-
lier quedam martha nomie excepit eum
in domū suā: ⁊ huic erat soror noīe ma-
ria. **D**ue iste sorores sicut p̄fēs sācti ple-
nissime nobis exposuerūt duas in sācta
ecclesia vitas designant: martha scilicet
actiua: maria cōtēplatiua. **I**sta laborat
ad exhibēda indigētī omīa humilitatis
officia: illa vacat ⁊ videt quoniam deus
est. **I**sta circa exteriora occupat: illa in-
teriora cōtemplat. **S**icut enī mater dei
est singularis: ita ⁊ istarū vitarū effect⁹
quāz iste sorores typū tenēt in ea extitit
singularis. **N**unq̄ in aliq̄ p̄fona: imo in
oibus sicut martha opata ē: nūq̄ alias
sic. **M**aria cōtemplatōi vacauit. **N**un-
q̄ illa vel hec alias quod suū est sic exhi-
buit. **L**ū marthā vel mariā dico eoz sig-
nificata intelligo. **S**ed itā videam⁹ acti-
onem huius marthe. deīde conciamus
cōtemplationē huius marie: ⁊ vt plani-
us id faciamus: quod aliq̄ p̄ marthā ope-
rauit: ⁊ quod est ista opata cōferamus.
Aliq̄ hospitem quemlibet i domo sua su-
scipiūt: ista nō quemlibet s̄ pp̄m dei fi-
lium q̄ nō habet vbi caput reclinet: non
in domo: s̄ in vtero suscepit. **A**liq̄ nuduz
quēlibet veste mutabili atq̄ corruptibili
vñ libet p̄posita apiūt: illa x̄bū dei i ea
dē x̄gica carne i vnitate p̄fone assūpsit
q̄ sine fine icōmutabil atq̄ icorruptibil
p̄manebit. **A**liq̄ quēlibet esuriētē ⁊ sitien-
tem cibo vel potu exteriori reficūt: ista
deū ⁊ hoīem humanitus indigētē non
solū exterioribus cibis vel potibus pa-
uit: verū etiā suo lacte aluit. **E**t vt breui-
ter illa sex misericordie opa p̄curramus
que cū vni ex minimis suis fūt deus si-
bi facta cōfitef̄ ista nō quēlibet ex mini-
mis: sed summū dei filiū suscepit: nudū
carne vel etiā p̄annis opuit: esurientem

pauit: sitientem lacte potauit. infirmuz
p̄ infantia ⁊ iacētē nō solū visitauit sed
etiā balneando: fouēdo: liniēdo: gestan-
do frequētauit: vt merito de ea dicatur
martha satagebat circa frequēs ministe-
rium p̄prehēso ⁊ crucifixo q̄si in carcere
postto affuit sicut scriptū est. **S**tabat iu-
xta crucē iesu mater eius. **I**nter hec sūt
turbabat ⁊ sollicita erat cū fugeret i egi-
ptū a facie herodis qui suū talē filium a
deo p̄sequēbat: vt multos suspecte eta-
tis pueros occideret. **T**urbabat cum vi-
dens insidiantes ⁊ mortē ei inferre moli-
entes cognoscerz: ad vltimū turbata est
valde ⁊ iuxta symeonis vocē suam ip̄si-
us aliam p̄transiūt gladius cū vidisset su-
um talem filiū cōprehēdi ligari: flagella-
ri: cōspui: spinis coronari: derideri: cola-
phizari: mori: sepeliri. **U**nde ei cōgruit
quod dicit. **M**arta marta sollicita es ⁊
turbaris erga plurima. **N**emo dubitat
quod beata maria filium suū vellet libe-
rari de omī tribulatōe ⁊ seipam in turba-
tione adiuuare a diuinitate: qm̄ eidem
filio in esse sciebat p̄ theoricaz q̄ est pars
marie: hoc est q̄ martha p̄querit q̄ eam
soror reliquerit ministrare solam: ⁊ eius
auxiliū in ministerio flagitat. **H**ec de p̄-
te marthe. **P**orro de parte marie q̄ opti-
ma predicat q̄ta vel qual in btā maria
fuerit q̄s digne loq̄tur. **S**i talis est vt di-
ximus: imo qz melior est q̄ diximus: in
btā maria ps marthe q̄ tamē a dño non
laudat: sed tamē nō vitupat: qualis est
ps quā optimā maria elegit q̄ sic lauda-
tur vt ab ea nō ditauf ferri. **O** q̄ mag-
na multitudo dulcedinis dei fuit in bea-
ta x̄gine: qm̄ sp̄s sanctus sup eam ve-
nit: ⁊ virtus altissimi obumbrauit: ⁊ de
eodē sp̄s sctō cōcepit. **Q**uid de deo nō
sapiebat in q̄ sapiētia dei latebat: ⁊ i cu-
ius vtero corpus sibi aptabat. **C**hristus
est vt ait ap̄ls: virtus ⁊ dei sapiētia: qz i
eo sūt oēs thezauri sapiētie ⁊ scientie
abscondit: ch̄st⁹ aut i maria. **E**rgo dei

Epistole anselmi exhortatorie

dux et sapientia et omnes thesauri sapientie et scientie in maria: hec non tamen ad pedes sed et ad caput domini sedens audiebat verbis ex ore eius: hec conferuabat omnia verba angelorum et pastorum vel malorum necnon ipsius filii sui conferens in corde suo. **Nemo** unquam sicut ista gustauit quam suavis est dominus. **Inebriabatur** ab ubertate domus eius et torrete voluptatis eius potabatur. **Hec** mirum quoniam apud eam imo inter erat fons vite de qua manabat tanta perfectio vtriusque vite. **Circa** plurima vero martha occupabatur: circa unum enim maria delectabatur: quia unum est necessarium plurima auferuntur: unum manet. **Singulari** igitur partem maria elegit: sed pars marthe ei auferretur. **Ita** enim non erit sollicita ut ministraret ei sicut puero cui omnes ordines angelorum ministrant sicut domino. **Ita** non turbabitur fugiens in egyptum cum eo a facie herodis quia ipse ascendit in celum: et herodes descendit in infernum a facie eius. **Ita** non turbabitur erga plura que fecerunt suo filio iudei quia omnia subiecta sunt ei. **Ita** filius marie a iudeis vel militibus non flagellabitur: nec occidetur: quia resurgens iam non morietur: mors illi ultra non dominabitur. **Pars** autem marthe ei auferretur: sed bono suo. **Pars** vero marie ei proficiet quam non auferretur ab ea. **Exaltata** est enim super choros angelorum repletum est in bonis desideriorum suorum: videt deum facie ad faciem sicuti est: gaudet cum filio in eternum: hec est pars optima que non auferretur ab ea: cuius et nos participes sumus et meritis et precibus eius. **Per** iesum christum filium eius qui viuus et regnat cum deo patre in unitate spiritus sancti per omnia secula seculorum. **Amen.** **Explicit** omelia **Epistole** domini Anselmi archiepiscopi cantuariensis exhortatorie ad suum auunculum habite.

Seruus seruo-
rum dei in beccesi monasterio
emanentium frater Anselm^o
fratri dilecto: filio desiderato: helmado

bene incepta feliciter proficere. **Benedictus** deus a quo omne datum optimum: et omne donum perfectum descendit: qui auertit oculos tuos ne videantur vanitate: et erexit aiam tuam ad sequendam veritatem. **Restat** igitur mihi desiderate ut sedula sollicitudine pertractes: quia nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est regno celorum. **Antiquus** enim hostis tanto enixius non cessabit multimodis te calliditate inuadere quanto te videt studiosius laqueos eius vel le euadere. **Sepe** namque reducet ante mentis oculos que delectabilia sunt ea in quibus solitus es conuersari: ut continuo subinferrat que difficile sit assueta voluptate carere quia sit impossibile in quodam austero rigore et rigida austeritate tota etate perseverare: quatenus ex memoria assuete delectationis plus horreat animus sobrietate vite sublimioris: aliqui sub specie discretionis fingent se salubrius tibi quam propositueris consulere: ut scilicet prauitate deferens in clericali proposito religiose viuendo velis persistere: ut per vite correctionem animam tuam possis saluare: nec per indiscretionem subeas onus quod non possis portare. **Quod** si te ab intentione perfectioris vite nullatenus auerti posse cognouerit quasi tecum ire approbando propositum se stimulat: sed iuxta etiam laqueos ponere multimodos non cessabit. **Alii** quidem hinc oblata oportunitate peccandi illinc stimulat te temptatione suasionem callidus addet huiusmodi. **Tam** bonum est quod decreuisti facere ut qualibet immensitatem peccatorum possit destruere. **Interim** ergo satisfacere voluntati tue cur hesitas: cum cito siue multa siue pauca peccata sint pariter delenda non dubitas. **Aliqui** vero taliter conabuntur decipere. **Bonum** quidem est quod vis facere sed non oportune sit nisi cum tepescerit lasciuia iuuenili: quod pondus illius regularis censure non tolerat ipsa maturitas etatis religiose grauitati se contemperat. **Et** si viderit te ita imbecillum ut impe-

diri tua possit intentio: si manifestetur: omnino conabitur: ut his a quibus retie-
ri aut vi aut amore aut aliq̄ psuasione pos-
sis: quilibet occasione publice. **P**romit-
ter etiā q̄ si bonū qd̄ intendis aliq̄tum
differre volueris: multo fructuosius at-
q̄ vtilius facere hoc poteris z plurioꝝ
salute quos tecū attrahes z cōmodo pe-
cunie mōasterio p̄ future q̄ vndiq̄ col-
liges qd̄ est q̄ te leuitate z incōsiderata
acceleratōe temptabit arguere: q̄ te nō
solum p̄mittendo: sed z pignus p̄mit-
tendo indissolubili voto voluisti p̄trin-
gere: cū nihilomin⁹: z fortassis meli⁹ ad
ipm̄ libera posses volūtate p̄ficere. **A**d
hec om̄ia carissime quid respondenduz
sit vellē aliq̄to diffusi⁹ scribere: nisi lex
epistole cogeret me breuitatē nō excedē
Breue igit̄ z vez amici tui suscipe p̄tra
ista cōsiliū. **Q**ui putat voluptate sc̄li
carere: z in exercitio p̄seuerare xtutū ni-
mīs austerū z impossibile nūq̄ gustabit
q̄tum sit nō seruire sed impare vitijs p̄
amore z spem celestis regni laudanduz
z delectabile. **Q**ui putat melius sibi eē
in habitu clericali religiose viuere q̄z s̄b
ire monachice vite: pondus imptabile
cōsideret p̄ totū mūdūz q̄nta hylaritate
vtriq̄ sexui om̄i etati: om̄i generi hoim̄
sit pondus illud cātabile. **S**ciat etiā:
q̄ valde difficult⁹ est intra seculares per
liberā voluntatem q̄z intra claustrū mōa-
choꝝ sub disciplina custodire vite sanc-
titatē. **N**ō dico nūc q̄ p̄positū vite inter
oēs vitas altiozem gradū cōtingat hu-
militatis quē altior sequitur exaltatio: nisi
q̄ nullus vt melius viuat monachi p̄-
positū deserit: z oē genus hominum ad
monachitā vitā vt magis dō p̄pinquet
cōcurrūt. **Q**ui peccatis addit peccata:
q̄ peccatoꝝ hoim̄ expectat remissionēz
amādo pct̄i p̄bat se nō amare: z ideo
nō mereri peccatoꝝ absolutionē. **Q**ui
differt in futuram z forsiton nō futuraz
etatē suā vitā corrigere: certū bonū di-

mittit p̄ dubio z cōtemnēdo qd̄ perdit:
p̄bat se nō amare qd̄ expectat: z meref-
nō accipe. **Q**ui certus nō est se tante eē
cōstante: vt nullo mō possit flecti a bo-
no p̄posito: oīno celet bonam volūtatez
vt nō nisi cū in opus exit appareat i pu-
blico. **Q**ui bonū qd̄ vult facere vt meli-
us fiat differt: bonū est si melius certuz
est. **Q** si melius bonū dubiū est: z p̄de-
re minus bonū: min⁹ est damnosū z in-
recupabile: cōsiliū est vt acceleret facere
bonū minus: ne minus expectando ma-
ius nō faciat maius nec minus. **Q**ui iu-
dicat leuitatē voto se ligare ad faciēdū
quod bonū est vt iā non sit liber ad non
faciēdū: iudicet doctorē leuitatis illuz
q̄ dicit: vouete z reddite. **N**ullaten⁹ enī
rephendendus est: cui quod bonū ē vo-
uit: sed qui nō reddit quod vouit. **C**ertū
quippe est: quia q̄ bene vouet: ip̄o voto
deo placet. **Q**ui ergo aliquid boni vo-
uit nō peniteat q̄ fecit vnde deo place-
at: sed festinet reddere qd̄ vouit: vt pl⁹
placeat. **H**ec fili carissime cōsilia: has cō-
solationes in p̄senti maxime tibi necessa-
rias iudicauit: hec paterna sollicitudine
ego quem patrez z cōsiliariū nō mea vo-
luntate: sed tua volūtate elegisti dicta-
ui. **H**ec interim reminisci nō desinas: do-
nec quod deo inspirante vouisti: ip̄o ad
iuuātē perficias. **V**ale desiderate cordi
meo z festina satisfaccere de te desiderio
meo qd̄ vtinā facē placeat oipotētī deo

Item alia eiusdem de contemptu se-
culi: z eterni desiderio regni.

Domino z amico carissimo **H**u-
goni incluso: **F**rater anselmus
dictus abbas becci: a malis ex-
cludi: i bonis includi. **D**uo viri layci nu-
per ad me venerūt: dicentes se a vestra
dilectōe missos: quatenus ex nostra ex-
hortatione aliquid assumerent: vnde se
ad patrie celestis amorem ascenderent.
Per quos etiā vt refercāt postul: s̄s
vt aliquid a me breuiter scriptū accipe:

De contemptu seculi

retis. unde seculariū hoīm mentes vos
adeūtiū ad huius seculi cōtēptū: z etnī
regni desiderū incitaretis. **Q**d tāto me
lius p vos efficere potestis q̄to liberius
hauritis vite dulcediem celestis. **N**am
quod ego quasi a longe intueor vos gu
stu sentitis: z ego qd mēte ieiuna ore ru
mino: vos cordis affectu glutitis. **Q**d
enī ego de s̄acte vite rectitudine vtcunq̄
intelligo: vos operibus tractatis: z qd
ego vtcūq̄ loqui possū vos faciēdo gu
statis. **Q**uāto ergo satur suavius q̄ ie
iunus eructat: tāto dulcius vestra com
monitio quod persuadere nititur incul
cat. **S**ed quoniā vestre aliquid negare
nequeo voluntati: q̄uis hoc quod a me
petitis in latitudine sancte scripture mul
to melius inueniatis: tamē dicam aliqd
fm peritōem v̄ram ne me velut eius cō
tempore arguatis. **S**ic itaq̄ aliquem il
litteratum z q̄ altiora nō possit cape ad
beatitudinis eterne desiderū existimo.
posse mutari: frater carissime regnū celo
rum clamat deus se habere venale. **Q**d
quidē regnū celoz tale est vt eius beati
tudinem z gl̄iam: nec oculus homis mor
talis possit videre: nec auris audire: nec
cor cogitare vt tamē aliquomodo il lud
possis cogitare: q̄squis ibi regnare me
ruerit q̄cqd ipse volet: hoc erit in celo z
in terra: quicquid x̄o nolet: nō erit in ce
lo nec et in terra. **T**anta enī erit dilectio
intra deū et eos q̄ ibi erūt z intra seipos
inuicē: vt oēs seinuicē diligant: sicut se
ipos: sed plus amēt oēs deum q̄ seipos.
Et ppter hoc nullus ibi volet: nisi quod
deus: z qd volet vnus: hoc volēt oēs. z
qd vnus vel oēs: hoc ipm volēt deus.
Quapropter quicqd vnusquisq̄ volet
hoc erit et de seipō et de oibus alijs z de
tota creatura et de ipō deo. **E**t sic singu
li erūt pfecti reges: qz quod singuli vo
lent hoc erit: z oēs simul cū deo vn⁹ rex
z quasi vnus hō. qz oēs vnū volent: et
quod volent erit. **H**anc mercedē clamat

deus de celo se habere venalem. **S**i q̄s
querit: quo p̄cio: respōdet illi. **N**on in
diget terreno p̄cio qui vlt dare regnū
in celo: nec aliqs potest deo dare qd nō
habeat: cuius est totū quicquid est. nec
tamē dat deus tantā rem sine omni p̄cio.
quia nō dat illam nō amātī. **N**emo enī
dat quod carum habet: illi cui carum nō
est. **Q**uō ergo deus tua re nō eget: nec
dare debet tantā rem contēpenti ama
re illam nō querit nisi amorē sine quo
dari nō debet. **D**a ergo amorē: z accipe
regnū: ama z habe. **D**enīq̄ quoniā regē
in celo nō est aliud q̄ sic glutinare cū
deo z cū oibus sanctis angelis z hoīb⁹
p dilectionē in vnā voluntatē: vt omēs
vtantē simul vna potestate: ama deū pl⁹
q̄ teipm: z iam incipis tenere qd ibi p
fecte vis habere. **C**oncorda cum deo et
hominibus: si tm̄ ipi a deo nō discordēt
z iam incipis cū deo z cū oibus s̄actis
eius regnare. **N**ā fm qd tu cōcordabis
mō cum deo z cum hoīb⁹ in voluntate
illozū: concordabit tūc deus z omēs s̄a
cti tecum in tua voluntate. **S**i ergo vis
esse rex in celo ama deū z homines sicut
debes z mereberis esse qd optas. **H**unc
amorē non poteris habere pfectum nisi
euacuaueris cor tuū ab omi alio amore.
Quippe sic est de corde hominis z de h
amore quō de vase et oleo. **N**am sicut
vas q̄ntomagis habet aquam aut aliū
similem liquorē tanto minus capit oleū
ita cor in q̄tū occupat alio amore: intan
to excludit istū. **E**stz aliud: quia sicut fe
tor est p̄rius odori z tenebre luci: sic oēs
alius amor huic amorī. **S**icut igitur cō
traria nūq̄ simul integre cōueniunt: sic
nec iste amor cum villo alio amore ī vno
corde. **H**inc est q̄ qui cor suū implent di
lectōne dei z p̄mi nihil aliud volunt:
nisi quod deus vult: aut quod vult ali⁹
homo tm̄ si nō sit cōtra deum. **H**inc est:
q̄ instāt ozōibus z celestibus colloquijs
z cogitationibus: quia dulce est illis de

siderare deum: et loqui et audire: et cogitare de illo: quæ multū amāt. Hinc est quod gaudent cū gaudentibus: flent cum flentibus: miserentur miseris: donant indigentibus: quia alios homines tanquā se ipsos amāt. Hinc est quod contemnūt diuitias: potestates: voluptates: et honorari et laudari. Qui enim hec amant: sepe faciunt aliquid contra deum et cōtra proximum. Sic enī ex his duobus preceptis vniuersa lex pendet et prophete. Qui ergo vult illuz amorem habere perfecte quod regnū celoz emittat: amet cōtempnūt: paupertatē: laborē: subiectionē: sicut facti viri faciūt. Sic enī qui se humiliat exaltabitur. Breuiter hec vobis carissime sicut postulasisti dixi: sed in horū expositione prudētia vstra multa pars proferre poterit: quā dixi. Si tamē de plenitudine beatitudinis eterne a me aliqd latius dictū sanctitas vstra legere voluerit in fine libelli mei qui psologion appellat vbi de plenino gaudio tractaui: reperire hoc poterit. Valeret orate pro me. Idē de sacramentis ecclesie quō vno modo sunt vbiq; et diuersis modis in diuersis locis tractatur

Domino et amico valerādo gratia dei Ruwenburgeni venerabili epō. Anselmus seruus ecclesie cantuariensis. Salutē. seruitiū: orōnes dilectionis affectuz. Gaudeo et gratias ago deo quod sicut scribitis glorificat eum in vobis catholica ecclesia: quoniam in vstra imitatioe diuine bonitatis appareat gratia et deū pape pascalis amicitia habetis et familiaritatē vt iam mihi liceat vstram amabiliter salutare sanctitatē. Quod vestra sublimis humilitas me compatitur: et vocat motē: non in me accipio: quoniam nihil in me: cur hoc dici de me debeat intelligi. Nō tamē debeo esse ingratus vestre benignitati quod hoc facit abundantia vstre erga me voluntatis. Solem enim sepe sentire meliora de his quos diligimus quā ipsi mereant. De laude igitur que ad me non pertinet cor meū non

gloriat. Sed de dilectione que semper amanda est gratias agendo letat. Querit vestra reuerentia de sacramentis ecclesie quomodo non vno modo sunt vbiq;: sed diuersis modis in diuersis locis tractantur. Utique si per vniuersam ecclesiam vno modo et concorditer celebraretur: bonū eēt et laudabile. Quoniam tamē sunt multe diuersitates: que non in summa sacramenti neque in virtute eius aut fide discordant: neque omnes in vna consuetudinem colligi possunt: estimo eas potius in pace concorditer tollerandas quā discorditer cū scādalo damnandas. Habemus enim a sanctis patribus: quod si vnitas seruetur caritatis: in fide catholica nihil officit consuetudo diuersa. Si autem querit unde iste nate sint consuetudinū varietates nihil aliud intelligo quā humanorum sensuum diuersitates. Qui quis in rei virtute et veritate non dissentiant in aptitudine tamē et decētia administratiois non concordant: quod enim vnus aptius esse iudicat. alius sepe minus aptum existimat. Neque in huiusmodi non consonare puto ab ipsius rei veritate exorbitare. Nam quod alij in sacrificando corpore et sanguine dñi singulas cruces singulis faciūt ab initio in causatioe alij solūmodo singulas singulis vbi singillatim nominatur panis vel corpus: et singillatim calix vel sanguis vbi de oblatio vel hostia nominat: vna cruce amobus faciūt. quoniam sicut vnus est christus qui seipm obtulit pro nobis: ita vna est oblatio et vna hostia in pane et vino quod offerimur: non video istos magis in hoc discordare a christo qui singillatim vtiq; benedixit quoniam omnes illi discordant: quod calicē post cenā non sacrificant sicut christus fecit: neque semper ad vesperum sicut christus fecit et qui vtrūq; simul vno nomine vocant: oblationē vel hostiam quod christus non fecit. unde possumus colligere: quod a nobis inuicem in huiusmodi actione: seruata rei veritate possumus esse dissimiles. siue reprehensione cū ab ipso auctore ipse

Epistola exhortatoria

sius sacrificij simus diuersi sine offensione. vbi aut̄ dicimus hec dona: hec mūera hec sacra sacrificia: siue singillatiz panni et vino singule cruces assignent: siue vna cruce duo simul sanctificent nō video in hac diuersitate reprehensibile discordiam nisi q̄: forsitā cōuenienti? ambo vna cruce notant: sicut vno verbo benedictionis sanctificant. Cū enī ples hoīes aut diuersas res siml' benedicim? nō singulis singulas cruces reddimus: sed oibus vnā crucē sufficere credimus. **Q**uo nōnulli ab initio calicē operiunt quidā corpali aliū panno cōplicato ppter custodiam mūdicie: nec nudū dimittūt calicē sicut christus nudus crucifixus est: vt sic significat' oñderet se mūdo reuelatū non magis intelligo eos debere reprehendi ppter nuditatē xp̄i q̄ nō significat' ab illis i sacrificiādo q̄ quia nō demonstrant i eodē sacrificio eū eē crucifixum extra ciuitatē extra domū: et sub nudo celo. **Q**ue tamē magna nō carent ratione. **N**ā xp̄us qui passus est p nobis: nobis relinquēs exemplū vt sequamur vestigia ei': i his quoq; dedit nobis exemplum ppter iusticiā sustinēdi incōparabilem cōtemptū et paupertatē. **A**deo ei cōtemptui habitus ē et execrabil' iudicatus vt nec mori dignus haberet̄ int̄ aliamquam hoīm habitationē: neq; inter homines nisi inter execrables: neq; sub tecto aliq̄ nisi sub celo, sub q̄ eijci nō potuit: vt fm̄ pphetam obprobriūz hoīm et abiectio plebis estimaret̄. **P**aup̄ x̄o ita fuit vt veniēs in mūdū nō in sua sed in aliena domo nasceret̄: et notus ppter inopiam loci in p̄sep̄io brutoz aialū poneretur: et viuēs in mūdo nō haberet vbi caput suū reclīnaret: nec moriens vnde nuditatē suam tegeret: nec mortuus vñ inuolueretur: nec sepulcrū aut locū vbi corpus mortuū collocaret̄. **Q**ue omnia magis sūt viuēdo p effectū: cū ratio exigit imitāda q̄ p nuditatē sacrificij nuditas christi significāda. **N**eq; coniectare

possum cur potius curandū sit ne pāno operiat sacrificiū quia xp̄s nudus passus est: qm̄ nec sub tecto vñ intra ciuitatē fiat qm̄ xp̄us sub nudo celo extra ciuitatem passus ē. **S**i aut̄ vsus nō habet vt extra tectū fiat ppter pturbationes aeris: similis cā videt̄ vt calix i sacrificiādo non discoopiat' ppter quasdā q̄ ptingē pnt̄ incōmoditates. **T**utius itaq; et diligentie puto vt calix ne aut musca aut aliū quid indecēs in illū cadat: qd̄ sepe cōtingisse cognoscit': opiat': q̄ discooptus cōtingētib' immūdicis exponat'. **H**ec sapientie vñe p meo sensu nullius meliōrē rōnem respuens respōdeo. **D**e his qui sacrificiāt de fermētato misi vobis olim quandā eplam. **I**dē hortat' amicū vt p̄set qd̄ sit finis: et in fine q̄s fructus quidē p̄imum: et ecōtra que sit expectatio mūdi gloriā conculcantium.

Dom̄o fratri amico hērico ff̄an selmus abbas becci bone volūtatatis pfectōem et effectū. **B**enedictus de' in donis suis: et lectus i oibus opibus suis: q̄ vñ dilectioni tm̄ de nro desiderio ppter qd̄ iustis cōcessit efficē quē oram' vt qd̄ deest adhuc d̄ voto nostro et de vfo mercede dignet̄ perficere. **D**e q̄ re nrm̄ cōsiliū p fr̄es nros mando de gr̄a et dilectiōe ducis de q̄ scripsistis mihi mltum gaudeo: et p ea deo et illi et vobis gratias ago. **Q**uod etiā illi p literas facere cogito: cū nūcū vñ sicut auidiui cōstitutū eē ad illū redibūt. **E**t qm̄ nescio si hoc necesse erit fieri anq̄ redeā cū pus poteris mādare mihi pnomē ei' et noīa vxoris et filioz ei'. **S**olū enī nomen eius teneo q̄ vñal' vocat'. **S**ed qm̄ dulcis mihi vñ dilcō sic me sibi sua p̄bitate pglutinauit: vt idē de vobis qd̄ de me desiderat cor meū: vñ eā sp̄e magnā ex vñis fmonib' p̄cepi: nō p̄t meas mea q̄escere donec ipm̄ desiderū meū de vobis satiet'. **Q**uis igit' null' sermo sufficiat mihi donec deus quod opto perficiat: pauca tamē q̄ nō nescienti loquor

phocipio amica familiaritate comemo-
 ro. Pensa igitur dulcis amice: quod taliter
 mundi gloria potitus fueris: quid sit fi-
 nis: et in fine quis fructus. quid premiū
 et e contra quod sit expectatio mundi glori-
 culcātū. Si dicis non solum monachi ad sa-
 lutē pueniūt: verū est. Sed quod certi qui al-
 tius illi quod deū solum conant amare: an il-
 li quod amorē dei et amorē scilicet volūt copu-
 lare. Sed forsitan dicit aliquis quod et in ordi-
 ne monachorum est piculum. **O** homo quod hoc di-
 cit quare non considerat quod dicit. **O** rationa-
 lis natura: an est hoc rationabile consiliū
 ut quod ubique est piculum: ibi eligas manere
 ubi maius est piculum. Denique si ille quod solum
 deū nititur amare seruat propositū usque in fi-
 nē: certa est salus. Si vero ille quod mundum
 vult amare non deserit suū propositū ante
 finē aut nulla aut dubia aut minor est sa-
 lus. Et certe satis probat quod nullatenus aut
 parū aliquod bonū diligit. quod illud ubi
 certi et melius cognoscit non eligit. **S** multi
 dicunt. Grauius irascitur de peccati mō-
 cho quod alio: quod de proposito altiori cadit.
 hoc verū est quod diu cadit in peccatō. Sed certe
 benignus et familiarior suscipit de mōachū
 penitētē. si ad suū propositū redit quod non
 monachū quod ad idē propositū non venit.
Plus namque placet deo etiā pro graue pec-
 catū: cui propositū est et an et pro quod maius
 habere non potest quod ille quod nec an nec pro sile-
 pctm non vult proponere quod melius non potest.
Si ergo et innocētibus et penitētibus melius est
 ad vitā mōachicā venire et redire quod ab-
 sistere quod moraris. Si prius de hac vita
 tolleris dānū est irrecupabile. **M**ulta cari-
 ssime de mōachice vite altitudine et cer-
 titudine de quiete et iocunditate dicere pos-
 sem si epistola modū non excederet. **F**estiva
 ergo ad terram bonū: quod nullo bono efficaci ve-
 nies: ad summū bonū. **P**les vidi permit-
 tentes et differētes: quod ita mors tulit: ut
 nec hoc proficerēt quo se impediebāt: nec
 hoc inciperēt quod permittebāt. **Q**uod valde
 timeo de te sed auertat deus a te. carissi-

me. vale et noli tardare.

Idem hortatur quandam dominiā ad
 habitum et propositum abiectum redire.
Athelmus dei ordiatōe archiepiscopi
 scopus cātuariensis. mūdū non xpm
 cōtēnere. et xpm plusquam mūdum
 diligere libentissime si possem tecū lo-
 rer: sola vere mihi in deo dilecta. quod cari-
 tas qua omnem hominem volo saluū fieri. et
 officiū mihi iniūctū exigūt a me ut te fr-
 no et primo affectu diligā: et per eandē dile-
 ctōem sollicitudinem de salute anime tue ge-
 rā. Sed quoniam in nobis euenit optunitas
 colloquēdi: incūbit mihi necessitas scri-
 bēdi: quē animē de te habeā et quod de te de-
 siderē. **O**bscuro igitur te: ut non cōtēpnas
 dilectionē: quod te propter deū et honorē dei et
 ad salutē tuā diligo: neque recitas consiliū
 meū. Si enim mihi acquiescere volueris: cer-
 ta esto quod valde tibi in fine placebit: et erit
 super te gaudius magnū angelis dei. Si
 vero nolueris scito quod nimis tibi displice-
 bit et inexcusabilis eris in districto iudicio
 dei. **A**udiuī soror mea quod diu portasti ha-
 bitū sacre cōuersatōis. **Q**uē quō reliqu-
 ris quid ve passa sis: vel quod feceris: non
 latet: sed multū aptū est. **C**ōsidera igitur
 iam nūc carissima quantum distet viriles am-
 plexus et carnal delectatio ab amplexi-
 bus christi: et a delectatōe castitatis. et cor-
 dis mūdicia. **A**mplexus quod est christi dico si
 corporales sunt quales per amorē et desiderium
 eius inter bonā cōsciētiam facit anima fami-
 liaris est. **C**ōsidera inquit quod sit differentia
 inter has duas delectatōes: non loquor
 nūc de legitimo coniugio. **C**ōsidera in-
 quā quāta sit in spiritali delectatōe mū-
 dicia. quāta sit in carnali in mūdicia: quid
 spiritalis permittat: et quid carnal mine-
 quāta sit in spiritali spes: et quod delectabi-
 lis expectatio christi. quāta etiā in hac vita se-
 curitas et cōsolatio. quāta sit in carnali
 timor iudicij dei: quāta etiā in pnti est vita cō-
 fusio. **C**ogita quale sit christum spōsum ce-
 lestis regni dotem permittētē cōtēnere: et

Epistole monitorie

hoiem mortalē nō nisi corruptionē ⁊ cō-
temptibilia dantem et pollicentem filio
dei regi regum pponere. **Certe** ille rex re-
gū cōcupiuit speciem tuam vt sponse le-
gitime. **Qualiter** autem ille quem scis
carnis tue pulcritudinē appetiuerit so-
ror mea: quō dicā: scia nobil' quō dicaz:
spōsa dei xgo fueras electa: ⁊ dō habitu
⁊ cōuersatiōe assignata. **Quid** dicā mo-
do te esse filia mea: deus scit: non ita lo-
quor vt gaudeā de pfusione tua: sed vt
gaudeat deus: ⁊ cōgaudeant angeli de
cōuersiōe ⁊ salubri penitētia tua. **Quid**
ergo dicam: si nō dico: forsitā non aiad-
uertis si dico: forsitā irasceris. **De** electa
⁊ signata ⁊ spōsa dei: qd facta es. **Eru-**
bescat eē nobilitas tua qd erubescis au-
dire: et ego ppter nobilitatē tuam ⁊ dia-
lectionē erubescō dicere. **Ecce** filia caris-
sima si hec pponis in conspectu tuo qn-
tus dolor debet eē in corde tuo de tanto
⁊ tam graui casu tuo. **Si** enim vehemē-
ter doles: cōdolendo tibi valde gaudeo
si vero nō doles: nō est vñ gaudeam: sꝫ
multo magis doleo. **Nā** si doles: adhuc
salutem tuā spero: si aut nō doles: qd ni-
si dānatōem tuā expectare queo. **Im-**
possibile nanqz est te vllō mō posse sal-
uari nisi ad habitū ⁊ ppositum abiectū
redieris. **Quis** enī ab episcopo sacrata
nō fueris: nec corā ipō pfessionē legeris
hoc soluz tamē est manifesta ⁊ q negari
nō potest pfessio: qz publice ⁊ secrete ha-
bitū facti ppositi portasti: p quod omi-
bus te videntibꝫ deo dicataz te esse non
minus qm pfessionē legendo affirmasti.
Nā anteqz fieret ista nūc vsitata mona-
chici ppositi professio ⁊ sacratio: multa
milia ytriusqz sexꝫ hoim solo habitu se-
ipsum eē ppositi pfitentia celsitudinem
⁊ coronā psecuta sūt. **Et** qui tūc habitū
sine hac pfessione ⁊ sacratione assump-
tum recusabāt: apostate iudicabant. **In-**
excusabilis ergo es si deseris scñm ppo-
sitū: qd diu habitu ⁊ cōuersatiōe pfessa

es: qmuis pfessionē nūc vsitata non le-
geris: ⁊ ab epō cōsecrata nō fueris. **Certe**
te filia carissima adhuc te expectat dñs:
⁊ creator ⁊ redēptor tuꝫ: rex ille q cōcu-
piuit spēm tuā vt eēt legitimꝫ spōsꝫ tu-
us: adhuc te expectat ⁊ reuocat vt sis le-
gitima spōsa eiꝫ ⁊ si nō xgo: salū casta.
Scimꝫ enī plēs sc̄tās mulieres q pꝫ amif-
sā xgitatē plꝫ placuerāt deo: ⁊ magis il-
li familiares fuerūt p penitentiā in casti-
tate qz plēs alie qmuis sc̄cte in xgitate.
Redi q mulier xp̄iana redi ad cor tuū: et
cōsidera: quē potiꝫ debeas diligere: cui
potiꝫ adherere: illi q te ad tātā honesta-
tē elegit: eligēdo vocauit: vocādo habi-
tu spōsali sibi assignauit: ⁊ adhuc qmuis
cōtemptus ⁊ reiectꝫ expectat: ⁊ reuocat
an illi p quē vt mittiꝫ dicā in b̄n q te vi-
des delectā de tātā celsitudie cecidisti: p-
fertim cū ipse te iā sicut puto cōtēnat aut
sine dubio ptempturꝫ ⁊ deserturꝫ sit. **Et**
vtinā sic vos inuicē cōtēpnatis: vt vos
deꝫ nō cōtēpnat: sic vos inuicē deseratꝫ
vt vos deꝫ nō deserat: sic vos inuicē re-
iciatis vt vos deꝫ a facie sua nō piciat
sic ab inuicē cōuertami: vt ad deū puer-
tamini. **Certe** melius ⁊ valde honorabi-
lius ē ⁊ illi ⁊ tibi vt ab illo sis cōtempta
qz retēta qz qd diu eris eiꝫ retēta pculdu-
bio vt de illo nūc taceā tueris dei p̄tēp-
ta. **Et** si cōtempta ab illo ppter deū illū
cōtēpseris: vtiqz nō cōtēpta sꝫ suscepta
⁊ dilecta dei eris: velut eiꝫ sanguie ppo-
redēpta. **Intēde** filia cuiꝫ salutē deside-
ro intēde benignitatē eiꝫ qui cōtemp-
ta te cōtēpnētē reuocat: vt te in regalem
suū thalamū nō terrenū sꝫ celestē intro-
ducat: intēde ⁊ cōcute cor tuū: dole ve-
hemēter casū tuū. **Reice** ⁊ cōculca sc̄la-
rē habitū quā assūpsisti ⁊ resume habi-
tū spōse xp̄i quē picisti. **Bullatenꝫ** enī
te cognoscet xp̄s aut suscipiet nisi in illo
habitu quo te sibi signauit: ⁊ quo te eius
sponsā eē publice ⁊ secrete es testata. **In**
hoc habitu reditu ad benignitates eius

Liber Anselmi

ingere te oportune in cōspectu ei⁹. Accu-
sa tu ipsa cōsciētā tuā: laua lacrimis cul-
pā tuā. Ora eū ifatigabiliter: adhere illi i
sepabili. **M**isericors ē: nō te reiciet s̄ po-
tius gaudēs de reditu tuo te benigne su-
scipiet. Si h̄ feceris gaudius erit de te in
celo ⁊ in terra: omnibus s̄ctis angelis et
hoibus cognoscētibus. Si x̄o hoc face-
re cōtempleris oēs tibi aduersi erunt: et
ego ⁊ ecclesia dei faciemus qd̄ de tali re
faciendū intelligem⁹. **D**ps deus visitet
cor tuū ⁊ infūdāt in te amorem suū filia
carissima.

Idem hortat̄ quendam ⁊ vxorem su-
am vt ponāt añ oculos suos finem suū.

Anselmus seruus eccleie cātuari-
ensis suis carissimis: burgūdio
⁊ vxori eius richere: salutē ⁊ bñ-
dictionē dei. Qualiter me habeas nūci-
us vester melius poterit vobis verbis
ostendere q̄ ego scribere. Nihil aut̄ tm̄
me delectat m̄ dare vobis q̄tū vt curā
habeatis de vobis. Exhonorauit vos
deus: abstulit vobis oēm occasionē mū-
di hoc selm: ⁊ dedit vobis oēm optuni-
tatē am̄ ad salutē vřam. **N**onite quoti-
die añ oculos vřos finem vřm. cogitate
intētissime cuius erūt ⁊ qd̄ vobis prode-
rūt q̄ post vos remanebūt. **C**ogitate q̄
ibitis: qd̄ vobiscū portabitis: qd̄ ibi qd̄
pmissum sit a vobis inuenietis. **L**erte n̄
portabitis vobiscū: nec inuenietis ibi al-
liud q̄ merita vřa siue bona siue mala.
videte q̄ merita p̄misistis. **S**i p̄la bona
q̄ mala gaudere potestis qd̄ non puto.
Si p̄la mala q̄ bona: multū debetis ti-
mere: p̄sertim cū multū necesse sit homi-
ni volenti saluari habere multo p̄la bo-
na merita q̄ mala. **H**ec cogitate: h̄ inter
vos die ac nocte: in secreto ⁊ in publico
tractate: hec sint colloq̄a vřa inuicē. **D**o-
mine mi amica mea qd̄ facimus qd̄ tar-
damus: ppe est vltima dies nřa. **Q**uō
expēdim⁹ vitam nřam: quō satisfacim⁹
deo. p peccatis nřis. **P**reparemus nos

q̄si videamus in primo diē vocatōnis
nostre: ⁊ ita aptemus nos: vt securi ea-
mus ad iudiciū: q̄ recepturi sumus sine
dubio. put gerimus i hac vita: siue bo-
nū siue malū. **D**eus iūxit nos in hac vi-
ta: faciamus vt simul nos iūga t in eter-
na vita: ⁊ videam⁹ ibi plem nřam quā
sibi de⁹ iā assumpsit. **H**ec sint studia ve-
stra: hec sollicitudo: hec suspiria vřstra.
Quod mādō vobis p nūcium istū ne ve-
niatis ad me nisi a me mādatus p sigil-
lū meum: vobis dico dñe ⁊ frater carissi-
me burgūdi suscipite bono animo si me
amatis. **D**ps deus regat corda vřa: et
dirigat ad gaudia eterna. **A**men.

Idem monet quosdā fr̄es abbati suo
obedire: ⁊ adinuicē pacē ⁊ cōcordiā h̄re

Anselm⁹ archiep̄s fratrib⁹ ⁊ filiis
suis carissimis monachis in cistrē:
si cenobio S̄cte werburge cōmanenti-
bus Salutem ⁊ bñdictionē dei ⁊ suam
bñdictionē dei in donis suis ⁊ sanctis in
oibus opibus suis q̄ vos facit ⁊ nume-
ro crescere ⁊ augmētō religiōis p̄ficere
Quāuis enī de oīm seruoꝝ dei p̄fectu
gaudeam: in vobis tm̄ aliqd̄ habeo spe-
ciale: cur de vřo letari p̄fectu debeā q̄ p
me deus cōgregationis vřstre dignat⁹
est instituire p̄ncipiū: ⁊ dare vobis p̄-
mū abbatē dñm sc̄z Ricarduz filiū nřm
carissimuz. **G**rās iḡt ago deo. p̄ gratia
sua quā ostendit in vobis et oro vt sicut
eadē gr̄a vos p̄uenire dignatus est: ita
indefinenter subsequat̄: q̄tenus nunq̄
vos de hoc ad quod vos p̄uenit p̄mit-
tat deficere: sed sēp ad meliora p̄ficere.
Quod p̄ certo ip̄e faciet si nō negligē-
tes fueritis bona ad q̄ iā p̄uenistis sua-
re. **L**ū enī dei sit sua gr̄a sp̄ nos p̄uenire
nostrū est qd̄ accipim⁹ eius auxilio stu-
diose custodire. **N**am q̄uis nec habere
nec suare possim⁹ aliqd̄ nisi p̄ illū p̄dere
tm̄ et deficē: nō est nisi ex nřa negligētia
q̄ sepissime incipit a minimis in qb⁹ nos
callid⁹ hostis solet decipere cum nobis p̄-

Epistole monitorie

suadet ea nō magnipēdere. Inde nāq̄ sequit̄ illud dānū execrabile quod legitur. Quia qui modica despicit: paulatim decidit. Certissimum namq̄ est: quod in multis ecclesijs experimēto didicimus: q̄ in monasterio vbi minima districte custodiunt: ibi rigor monachorū inuolabilis p̄manet: ibi pax inter fratres et in capitulo p̄clamationes cōquiescūt: vbi vero minimi excessus negligūtur ibi totus ordo paulatim dissipatur: et destruit̄. Si ergo de virtute in virtutē et de p̄fectu ad p̄fectum vultis ascēdere semp̄ timete in singulis minimis deū offendere. Non debetis cōsiderare q̄p̄ua sit res q̄ contra p̄hibitionem factis: sed q̄ntum malū sit inobedientia: q̄ p̄pua re incurritis. Sola enī obedientia potuit hoīem in paradiso retinere. vnde p̄ inobedientiā eiectus ē: neq̄ ad regnū celoz̄ aliquis nisi p̄ obedientiā pductur. Pensate q̄ si hō per vnā solaz̄ inobedientiā in tātā miserā quā patimur in hoc mūdo p̄ictus ē: q̄ntū debeam⁹ eā horrere et obedientie bone studere. In obedientia totius vigor bene viuēdi cōstruitur in eius negligētā destruit̄. Abbat̄ ergo v̄ro obediētā nō solū opere s̄ etiā in volūtate p̄ oīa exhibete: et ad inuicem pacē et cōcordiā p̄mutuā dilectōez̄ habete: quam dilectionē sic nutrire et seruare poteritis si vnusquisq̄ nō vt alius suā sed vt ip̄e alteri⁹ volūtātē faciat studuerit. Ociostatē quoq̄ sicut rem inimicā aīarū vestrarū a vobis excludite: et vnusquisq̄ cōsideret. q̄ de singul̄ momentis vite n̄re reddituri sum⁹ dō rōez̄. Quicūq̄ ergo deus dat aliquā gratiam ad quamlibet vtilitatē ea vtaf̄ in q̄ntū habuerit oportunitatē. Qui enī nō vtitur potestate bene faciēdi quam habet i die iudicij quasi nō habēs iudicabitur et ab illo auferef̄: hoc ip̄m q̄d habere videtur: q̄ et p̄mio quod mereri potuit carebit: et deinceps nullā alicuius boni ope-

ris potestatē in penis habebit. Quasi aut̄ alio dabit̄ quod ab illo auferef̄: q̄n̄ illi qui bñ opatur s̄m donum quod accipit p̄mium augebit̄: q̄ iuxta illum q̄ negligenter vixit ei⁹ exemplo a bono ope nō defecit. Gratias ago vobis: quia p̄ me oratis: et oro vt ab hac caritate non desistatis. Idem hortat̄ monachū nuper cōuersū ad custodiendā mēt̄is q̄etē

Dilecto dilectus: amico amicus. Frater fratri lauroni anselmus. Ap̄talis vite sanctitatē: et eterne felicitatē. Lū meū et tuū carissime desiderij quo nos inuicem desideram⁹ considero: vnū est quod me de n̄ra cōsolabitur separatione: q̄ in futura vita eternā n̄fam coniūctionē per diuinaz̄ spero clementiam. nam certus sū de mea: nec dubito de tua cōscientia quā quelibet nos regionū diuersitas distinet: de duab⁹ tamē animabus nostris caritas vnā cōficiat. vnde fit vt aīe n̄re et dilectione p̄ntes sese aplectant̄: et conuersatiōe absentes sese desiderēt. Sed cōsummata huius vite pegrinatione illo adiuuante ad quem tendimus et in quo speramus in patria ad quā suspiramus quasi diuisis itineribus cōueniemus. Vbi tāto vehementius deo annuente de inuicē gaudebimus q̄nto nūc de nobis diuinā dispositionez̄ patientius tolerauimus. Interim tamē q̄m̄ facere quod caritatē renouat et accēdit nō est dei dispositōz̄ reniti sed obedire debemus nos vel mutuis salutationibus cum licet reuifere. Quod cuz̄ hactenus in hac epistola me fecisse possit sufficere: aliquid tamē n̄re amonitionis quaz̄ tibi semp̄ dulcē fecit. nō mea fatuitas: sed tua caritas instāte dño et cōi nostro amico v̄s̄iōe cogor subicere. Nam etiā si nihil tibi dicere possiz̄ quod ignores plus tamē herebit memorie quod a dilecto dilectore dictū suscipiēs. Ingress⁹ es carissime p̄fessusq̄ trīstī militiā in q̄ non solū apte obf̄sistentis

Liber Anselmi

hostis violentia ē ppellēda: sed & quasi
cōsulentis astucia cauēda. **S**epe nanq;
dū tyronē tristi vuluere male volūtatis
apte maliuolus nō valet perimere: sitiē-
tem eū poculo venenose rōis maliuole
callidus temptat extringuere. **N**ā cū mo-
nachū neq̄t obruere vite q̄m p̄fessus est
odio nitī eū cōuersionis in q̄ est sub-
ruere fastidio. **E**t licet illi monachatus
ppositū tenēdum q̄si cōcedat: tamē qz
hoc sub talibus aut intra tales aut in eo
loco vbi incepit illū stultū nimis impu-
dentēq; nimis mltimodis versutijs ar-
guere nō cēssat. vt dū illi p̄suadet incep-
to dei b̄nficio inq̄tum existere iusto iudi-
cio: nec ad meliora p̄ficiat: nec qd̄ acce-
pit teneat: aut in eo inutiliter persistat.
Quipe dū incessanter laboriosis cogi-
tatōnibus demutāde: aut si mutari non
valet saltē de improbādo initio medita-
tur. nūq; ad finē p̄fectionis tēdere cona-
tur. **N**ā qm̄ illi fūdāmētū qd̄ posuit di-
splicet nullatenus illi structurā bone vi-
te sup̄ edificare libet. vñ sit vt quēadmo-
dum arbuscula si sepe transplantē aut
nup̄ plantata in eodē loco crebra puul-
sione inq̄tetur: nequaq; radicare valēs
amditatē ci to attrahit: nec ad aliquam
fructus fertilitatem p̄uehit. **S**ic infelix
monachus si sepius de loco ad locū p̄-
prio appetitu mutat: aut i vno p̄manēs
freq̄nter eius odio cōcutit: nūq; amoris
stabilitus radicibus ad oē vtile exerciti-
um languescit: & nulla bonoz opm̄ vber-
tate ditescit. **L**ūq; se nequaq; ad bonuz
sed i malū p̄ficere si forte hoc recogitat
ppendit oēm sue miserie cām nō suis: s;
alioz moribus iniust; attendit: atq; in-
de se magis ad odiū eoz inter q̄s, cōuer-
satur infeliciter accēdit. **Q**uapropter q̄
cūq; cenobitaz forte p̄positū aggredit:
expedit ei: vt in quocūq; monasterio p̄-
fessus fuerit: nisi tale fuerit vt ibi maluz
inuitus facere cogat: tota mētis intētōe
amoris iudicib; ibi radicare studeat: atq;

q; alioz mores aut loci cōsuetudies si
diuina p̄cepta nō sūt etiā si inutiles vi-
deant; diiudicare refugiat. **G**audeat se
iā tandē inuenisse vbi se nō inuitū s; vo-
luntariū tota vita mansurū omni trans-
migrandi sollicitudine p̄pulsā deliberet
vt quietus ad sola pie vite exercitia exq̄-
renda sedulo vacet. **Q**d si sibi videtur
maiora quedam ac vtiliora spūali feruo-
re appetere: q; illi p̄ntis monasterij insti-
tutionibus liceat estimet aut se falli siue
p̄ferendo paria paribus & iniora maio-
rib; siue p̄sumēdo se posse qd̄ nō possit:
aut certe credat se non meruisse qd̄ desi-
derat. **Q**d si fallit agat gr̄as diuine mi-
sericordie: qz ab errore suo defēditur: ne
sine emolīmēto aut etiā cū iactura locū
vel vite ordiem mutando incōstantie le-
uitatisq; frustra crimē subeat aut maio-
ra iuribus suis experiēdo fatigatus de-
terius in p̄ora aut etiā peiora p̄orb; de-
ficiat. **S**i autēz vere meliora illis que in-
p̄mptū sūt nondū meritis optat: patiē-
ter toleret diuinū iudiciū qz vlli aliqd̄ i-
iuste nō denegat nec p̄ impatientiā iudi-
cē gustū exasperas mereat qd̄ nō habet
nō accipet qd̄ accepit amitte: aut qz non
amat inutiliter tenere. **S**eu vero miseri-
cordiā se iudiciū erga se in illis que nō
habet & optat p̄sentiat letus ex his que
accepit largitati sup̄ne gratias dignas
psoluat. **E**t qz ad q̄lemcūq; portū de p̄-
cellosis mūdi turbib; potuit p̄tingere
caueat in portus tranquillitatē ventum
leuitatis & impatientie turbine inducere
q̄tenus mēs: cōstantiā & māfuetudo tu-
tantibus quicta: & diuini timoris sollici-
tudini: & amoris delectatōni sit vacua.
Nam timor p̄ sollicitudinem custodit:
amor vero p̄ delectationez p̄fecit. **S**cio
quia hec maiorē aut scribēdi aut collo-
quendi exigāt amplitudinem: vt plenius
intelligatur quib; se; dolis antiquo ser-
pens ignarum monachum in hoc gene-
re temptationis illaqueet: & ecōera qui;

Epistole anselmi

bus rationibus prudens monachus ei⁹ callidas p̄suasiones dissoluat ⁊ annihilet. Sed qm̄ iā breuitatē quā exigit epistola excessi ⁊ totū qd̄ hinc dixi aut dicē dū fuit ad custodiendā mentis quietem p̄tinet: huius breuis exhortatio epistolā n̄tam terminet. **N**ec putes carissime hec me dicere idcirco qd̄ suspicer te aliq̄ mēt̄is inquietudīe laborare: sed qm̄ p̄dic⁹ dñs v̄sio cogit me aliquā amonitōz tibi scribere: nescio qd̄ potius scribā vel moneā q̄ cauere hoc qd̄ sub sp̄e recte volūtatis scio nouicijs quibusdā solere subripe. **Q**uapropter amice mi ⁊ frater dilectissime cōsultat monet: p̄catur te cuius dilectus dilector totis cordis viscerib⁹ vt totis viribus quiete mēt̄is studeas sine q̄ nulli licet callidi hostis insidias circūspicere: vel semitas x̄tutū angustissimas p̄spicere. **A**d hanc v̄o monachus qui i monasterio conuersat̄ pertinere nullaten⁹ valet: sine cōstantia ⁊ mansuetudine: q̄ mansuetudo indissolubilis comes est paciēt̄ie: ⁊ nisi monasterij sui instituta q̄ diuinis nō prohibent̄ mādats etiā si rōnem eoz non puiderit vt religiofa studuerit obseruare. **V**ale ⁊ op̄s domini p̄ficiat gressus tuos i semitis suis: vt nō moueant̄ vestigia tua vt iniusticia appareas in cōspectu dei ⁊ saties cū apparuerit gl̄ia eius. **O**ra vt ego tecū: qz ⁊ ego oro vt tu mecū.

Idem respōdit ad inquisita de quodam comite excōmunicato: q̄ se diuina celebrantibus miscuit: ⁊ de p̄byteris incōtinētibus: ⁊ secrete tamē confitentib⁹.

Quomodo ⁊ patri reuerendo abati wilhelmo frater anselmus in hac vita diurnā p̄speritatē in futura eternā felicitatez. **E**x quo v̄sa p̄bitas mihi suā dignata est p̄bere noticiam tantam eius concipi dilectionem: vt semp̄ eius mihi dulcis sit memoria.

Qd̄ exptus sū nō immerito fuisse qm̄ ⁊ vitam vestram amore ⁊ reuerentiā dig-

nam agnoui existere: ⁊ paternitatē v̄saz nō sine affectu dulcedinis erga prauitatē meā esse. **S**epe nāqz fr̄es a vobis veniētes me nō solū sanctitatis v̄se relatione edificauerūt: sed ⁊ dignationis v̄se salutatione honorauerūt. **Q**uare licet: q̄cqd̄ est i me toto minime possit tantis meritis respondere: meum tamen est q̄: tum amoris ⁊ reuerentię possum exhibē. **S**ed hec deo in nobis seruāda ⁊ agēda cōmittens ad ea de quib⁹ meam p̄uitatem cōsulere dignata est v̄sa prudentia nō presumēdo: sed obediendo: respōdebo forte nō qd̄ mihi sufficiat: sed quod mihi videtur. **C**omes quidem vester q̄ excōicatus vobis diuina celebrantibus se miscet mihi videt̄ humiliter amonendus: ne cōtemnēdo sententiā eoz quib⁹ deus affirmat se audiri cum audiunt̄: et sperni cū spernūtur: se ligare cū ligant: ⁊ soluere cū solūt: aggrauet sup se dei iudiciū: a quo fugere nusqz homo pōt.

Quare illi melius esse vt p̄ salubrez humilitatē abstineat ab his a quibus eum aplica segregat sententiā: quā p̄ presumptionis cōtemptū se ingerat in illa q̄ nūqz nisi p̄ humilitatē q̄sita p̄sunt: at semper inordinate p̄sumpta obsūt: nec debere cū v̄llo suo cōmodo ⁊ grauissimo no malo cogere vos: vt cū eū offendere nolitis deū ⁊ aplici auctoritatē grauit̄ irritetis: ad quos pacandos illum adiutorē habere nō possitis: facilius qz ac benignius apostolicum eius rationes susceptrū si suā illū sententiā cognouerit reueritā. **Q**uod si comes idē hanc amonitionē respuerit: scitis qz deus plus est timēdus qz homo. **Q**uapropter aut finiam platam apostolicam sententiā erga illum agendum aut ipm̄ apostolicum siue aliquem vices eius gerentē de hoc ipso denuo cōsulendū existimo. **D**e p̄byteris vero qui se apte reproba libidinis cōuersatione: deo reprobabiles existant omnino tenendum est q̄ aplica p-

uidentiā ecclesiastico iustoz rigore con-
stituit. **N**empe nullaten^o cōuenit vt ibi
reuerēter astet: vbi p̄tinaciter apra z im-
pudenti libidine fetentes dei z sāctoruz
phibitionē p̄temnēdo sacris altaribus
deseruiūt: imo nō deseruiūt: sed q̄tū ad
ipsos cōmaculant. **N**on quo quis ea q̄
tractant cōtemnēda sed tractantes exe-
crandos existimet: vt qui dei z angelo-
rū p̄sentiam nō reuerenter: vel hoīm
detestatione repulsi: sacra cōtaminare
desistāt. **N**ec vllaten^o oportet vt illi sint
cōsortes de altari participantium q̄ per
immūdiā se faciūt exortes altari des-
uiuentium. **D**elapsis autē sacros ordines
habentibus z spontanea humilitate se-
crete quibus debent cōfidentibus neq̄q̄
asserendū est: qd̄ eisdē ordinibus ampli-
us vti nullatenus possint: si p̄ sacrificiū
sp̄e cōtribulati cordisq̄ cōtriti z humili-
ati deū placātes ad virtutum p̄fectum
studiose cōtenderunt. **N**ā nec apud deū
reprobat officium alicuius p̄pter culpā
quā ipse ignoscit: nec apud hoies deco-
loratur sacri ordinis dignitas: p̄pter p̄-
sonā cuius ipi peccatū nō cognoscūt: q̄
bus duabus causis carnalis lapsus pro-
hibet ad sacros ordines accessum aut re-
ditum. **S**ed qm̄ ferme semp occultū est
quoz remisse sūt iniqtates: z quozū te-
cta sūt peccata: quoz nō minime tutius
semp est consciū sibi criminis ab his:
q̄ placitā p̄sonā expescūt p̄ laudabilem
humilitatē abstinere: q̄ p̄ culpabilē se-
curitatē presumere. **I**llud nāq̄ sp̄ pōt
deo nō improbante: hoc nō debet ni-
si deo approbante. **Q**ui autē hinc sentē-
tie que ad sacri ordīs officiū reditū post
lapsū cōcedit nequa q̄ aliqua rōne: nisi
auctoritate fulciat sc̄pturaz vult cōsen-
suū attribuere: legat eplam̄ beati calixti
pape directā vniuersis ep̄is p̄ galliā cō-
stitutis et beati gregoz ad secūdinū in-
clusum vbi ipi hāc sententiā sic firmis z
pene eisdē rōnibus z auctoritatib^o con-

firmant vt nullatenus alioz approbatō-
ne indigeat. **S**ed qm̄ idem beat^o grego-
gozius idiipm̄ in alijs suis quibusdā epi-
stolis studiose phibet: ne sibi p̄si p̄arius
sit de aptis quidem phibuisse de occultis
nō post cōdignā penitentiā p̄cessisse
intelligitur. **N**am crimen qd̄ a deo im-
putatur: nec ab hoibus esse putat: nō re-
probet nec decolorat: vt iā dixi: cū tamē
in tali re cuiq̄ tutius sit corā dō plus ti-
mere q̄ cōfidere. **P**rohiberi autē inuitū
deberi q̄ occultū crimē humili p̄fessione
sponte z occulte detegit minime existio-
ne multis obuat vita salubris cōfessio-
nis quī potius eligent penitus in mortē
occultari q̄ hac occasione in certitudiez
vel in suspitionē alicui^o criminis addu-
cti. **N**ec eni illi cōfidentur: statuitur ad
peccatum: sed cōfidentē absq̄ eius con-
sensu cessare a sui ordinis officio nō co-
git: sed potius magni criminis reus esse
videtur si cogit q̄ sic z cōfidentē penite-
re cōfessionis z p̄les nōdū cōfidentes hor-
rere confessionē cōpellit. **N**am satis pa-
tet: q̄ minus malū sit cuiuslibet peccatorū
ad altare cū amore cōfessionis p̄acte: et
spe misericordie humili mēte accedere:
q̄ se cū odio cōfessionis z desperatione
venie indurato corde desiderio aut etiā
actu ingerere. **I**lle itaq̄ cui cōfessio fit:
nequa q̄ particeps estimandus est mio-
ris culpe in qua aliū p̄mittit nō consen-
tiendo: sed maiorem prudenter p̄cauen-
do maioris vero potestatis auctor: ē vi-
detur: ad quos multos impellit: et si nō
volendo tamen inordinate plus qd̄ mi-
nus q̄ qd̄ maius erat timendo. **S**z ma-
nifestum est quia illi qui humili cōtritōe
supbam verecūdiā conculcādo semet-
ipsos iudicantes radicenti cessatiōi sp̄te
cōfentiūt: multos tutius ministrant
p̄missi seu etiam iussi quam illi cū vere-
cūdiā humana inter deum z se iuste iu-
dicare refugiunt: licet is cui p̄fitent val-
de periculosus prohibeat: istos inuitos

Epistole anselmi

vt supra dictuz est q̄ illos spontaneos.
Et cum vtriusq; necessarium sit vel ad tē-
pus abstinere p̄tuo: quia illi qui nō libe-
ter cessant ad quod nō bene p̄perat: sūt
tū relaxandi. **H**i vero qui sponte absti-
nent ad quod nō p̄sumūt etiā reuocādi.
Nam in illis si reuocent obedientie te-
gimē presumptio palliat: in istis v̄o hu-
militas obedientie robore adiunat. que
reuocatio nō indifferenter sed magna p̄-
lati cōfessionē suscipientis discretione fa-
cienda est. **S**epe nāq; contingit vt quis
nō per immēsum criminis horrore z per
vim humilitatis humanā verecūdiam
sepet: sed p̄ stulticie tenebras z impudē-
tie duriciam feditatē secleris z pudorez
nō sentiat: z p̄ negligentia officium suū
nō appetat. **Q**ui aut̄ huiusmōi est: nun-
q̄ ad sacrū officū aut vocandus aut re-
uocandus est. **S**ed cū p̄ ipso penitente
supplicat humilitas suggerit: cōtritio in-
tercedit: vite mutatio: tūc nimiz si plar̄
nō tā de meritis aliqb̄ q̄ de magna mi-
sericordia z de multitudinc miseratōnū
dei illū cōfortās ad sui vsum imutet of-
ficij. q̄ nō tam temere qm̄ prudēter egis-
se videat. **E**st enī sepe in huiusmodi p̄-
ueniēda pusillanimitas: excludēda cō-
tempnis suspicio: ostēdēda beniuolētia
exhibēda cōpassio. hoc enī modo q̄ ta-
les sūt: q̄nto benignius tanto efficacius
ad p̄fectionē prouocant: z tanto stricti⁹
in bono p̄posito ligant. **P**otui pla de
scriptis p̄m̄ his interē: sed quia epl̄arū
breuitas que se tā nimis extēdi reclmat:
nō cōsensit: simpliciter quid de interro-
gatis sentirē paternitā vestre iuss⁹ ex-
posui. **D**ps d̄s vos et in his z in omni-
bus que nobis agēda sūt sic in rectitudi-
ne veritatis dirigat: vt p̄ eis seipsū vo-
bis retribuāt. **S**i p̄ns eē corā vobis z
coram scā cōgregatione v̄sa: de q̄ m̄lta
bona a multis cōcorditer audio: supplici
mēte totū corpus p̄sternerē: z vt me bo-
noz que de⁹ operat̄ in vestro monaste-

rio imp̄petuū p̄cipē in fraterna carita-
te concederetis peterem. **S**ed quomo-
do ego hoc non possum: p̄mo non de
meis meritis: sed de vestra s̄citate ro-
gare: vt vos hoc p̄ me nō humiliato cor-
pore: sed benigna mente ab eisdem filiis
vestris mihi petatis: z cū illis concedas-
tis. **V**alere.

Edem excusat se apud suspicātes eū
archiepiscopatus cōcupiscētia detineri
Dilectissimo z dilectissimo dilec-
toz episcopo beluacensi **F**ulco-
ni: frater Anselmus eterna dei
p̄tectione et cōsolatōne gaudere. **S**cio
mi dulcis amice q̄tuz dilectio vestra de
illius quem sup̄ oēs homies diligit: in-
sperata corporali amissione contristaret.
nisi se sapienter diuine dispositionis cō-
solatione cōsolaretur. **S**icut enī in cor-
dibus diligentius sese inuicē spes z op-
tunitas cōfruenti se nutrit quandaz de-
lectabilem dulcediem: ita eiusdē rei de-
speratio ingerit molestant amariitudinē
De qua re vestra prudentia meam pōt
cognoscere conscientiam. **S**ic enī agno-
sco vestre dilectionis erga me sincerita-
tem: vt sim certus vos nō ignorare mee
dilectionis erga vos: z erga eos quibus
illā ostēdebā z maxime erga monachos
beccēses veritatem. **N**am nullus sic co-
gnoscit amici veri cōscientiā: sicut illi q̄
vere gerit amicitiam. **C**onsiderate ergo
que possit esse in corde meo integra leti-
cia quem tot amicorū me desiderantiuz
z a me desideratoz cōtristat irreparabi-
liter pdita in hac vita presentia. **U**nus-
quisq; eorum de me solius amissione cor-
porali dolet: z anima mea de omnib⁹: qz
ab eoz p̄ntia inuita tam inopinate scin-
dis dolet. **N**am etsi maior multitudo si-
mitem exhibentiuz dilectionē in anglia
me videat letificare: nullatenus tamen
tam longo tpe radicatam z nutritā p̄-
ozem dilectionē de corde meo valet era-
dicare. **V**era enī caritas nō minus dilis-

git priores amicos interius etiã si exteri
us pariter nequeat opari cū ad plēs ex-
tendit: sicut nec a priorib⁹. Si veri ami-
ci sūt minus: timet diligi cum a plurib⁹
diligitur. Et quidem si qua mihi conso-
lano est multitudinis amicorū presen-
tia ad angozem quem gero ad priorū ab-
sentia illud vtiq; efficere nequit: vt non
p̄trister de illorū qui q̄to magis me di-
ligūt: tanto magis contristant de absen-
tia dilecti ⁊ dilectoris sui tristitia. Dele-
ctat me cum dulci amico meo scribo de
ca.uitatis sinceritate: ⁊ de ei⁹ efficacia diu
tractare: s; qm̄ eplaris breuitas hoc nō
patitur cum ⁊ aliud velim dicere necesse
est me iam materiam mutare. Quidam
vt audiui suspicātur me archiepiscopa-
tus concupiscentia ad quem dolens ⁊ ti-
mens trahor: detineri. Quod siue suo er-
roze siue aliena psuasiōe faciant: p̄cat
illis deus: qui videt q; fallunt ⁊ peccāt
Non me excuso apud vestram fraterni-
tatem mihi dilectissimā: que ex quo me
cognouit familiarissimā ⁊ longa cōuer-
satione: meam indubitātē didicit ⁊ cre-
didit de secularis honoris ambitōne cō-
scientiam. Quam tanto verius cognos-
cistis q̄to vos securius ⁊ totam vitam
vestram sensui meo iudicioq; p̄misistis
Sed apud eos me excuso quicunq; hāc
lecturi sūt eplam vt sciant quid mihi di-
cat cōscientia mea corā deo ⁊ alijs igno-
rantib⁹ cum opus erit respondeant pro
me si nō p̄pter me vel p̄pter deuz. Ab-
tutum enī nocet infirmis i ecclesia dei opi-
nio alicuius vitij: siue vera siue falsa sit
de aliquo homine: ⁊ maxime de eo q̄ sic
est in ecclesia catholica cōstitutus: vt et
verbo ⁊ exemplo vite alijs debeat ⁊ pos-
sit prodesse. Sciunt ergo oēs sicut mea
cōscientia mihi dicit coram deo quem
inuocare testē mendaciū nephās eē scio:
quia nō me rapit aut alligat ad archie-
piscopatū angloꝝ cupiditas alicui⁹
rei: quam seruus dei cōtemp̄tor mundi

contemnere debet: sed timor dei me co-
git pati: vt q̄uis dolens ⁊ timens ab ec-
clesia dei trahat. Et quia si mihi liceret
seruata obedientia ⁊ caritate quas deo
debeo ⁊ ecclesie ei⁹ matri mee p̄pter euz
potius ⁊ libentius eligerem sub abbate
⁊ sub regulari disciplina i monastica pau-
pertate ⁊ humilitate esse ⁊ obedire ⁊ ser-
uire q̄ regnare in hoc mūdo: seculariter
aut dominari aut archiepiscopatum si-
ue episcopatum possidere vel abbatia
aut hominibus quibus licet p̄esse ad
animarū gubernationem siue ad corpo-
rum sustentationē in magna terrarum ⁊
rerū terrenarū possessione ⁊ opulentia.
Quod ego ip̄e non imputo mihi tantū
ad xtutem q̄tum ad hoc quia talem me
scio tam parū vtilem: parū fortē: parū
strenuū: parū prudentem: parū iustū
vt potius mihi congruat ⁊ expediat eli-
gere subesse prelato q̄ alijs p̄esse: obe-
dire q̄ p̄cipere: seruire q̄ dominari: mi-
nistrare q̄ ministrari. Logo: hec de me
confiteri: s; malo hec i simplicitate mea
vt puto sine omni duplicitate de me di-
cere q̄ pati: vt alij homies peccent i me:
aut malū exemplū sumant p̄ ignorantia
am ⁊ errozē suum de me. Qui mihi hec
de me confitentur credit: certus sit: q; hoc
credendo nō fallitur si mea me conscien-
tia coram deo nō fallit: ⁊ qui non credit
verum est quia ip̄e falso ⁊ temerarie de
me iudicādo se fallit. Omnipotens domi-
nus faciat vos in hac vita ⁊ in futura i-
deficiente sua protectione et consolatioe
gaudere.

Edem ostendit clericos monachorū
p̄positum appetentes libros esse debe-
re ab episcopis ad mōasteriorū ingress⁹

Domino ⁊ patri reuerendo ep̄o
parisiensi **S**offrido frater **A**n-
selm⁹ dei disponētis om̄ia di-
sp̄ositione electus archiepiscopus cātū-
arie presentis vite deo placitatem sanc-
titatem et future eternā felicitatem. **A**

Epistole anselmi

uis diuina dispositio valde longe a reuerentia vestra meā separat paruitatez nulla tamen longinq̄tas debet minuere meam quā vestra multis modis meruit benignitas fidelitatem. Quapropter si quid de vestra celsitudine audio: vnde mihi sit cōgaudēdū sp̄ volo cōgaudere et si quid cognosco q̄ vestrā dignitatez mutare deceat familiari fiducia eam caritatiue et humiliter debeo commouere. Didici q̄ dñs walerann⁹ carissimus n̄f cantor ecciē v̄fe deo inspirāte habitum sancte cōuersatōis studiose et intentissimē petētes in monasteriū sancti martini de campis eo gaudio q̄ debuit sit susceptus et inde violenter a vobis et quē admodū non necesse fuerat abstractus. De qua re quāuis vestra prudētia meo cōsilio nō egeat: cogūt tñ fidelitas et dilcō quas vobis et illi debeo mentē meaz vt vestre reuerētie aliquid suggerat. Non loqr̄ sapientiori me quasi docēdo sed velut ea q̄ melius me scit breuiter cōmemorādo. **¶** Si p̄f si oīa faciendā sūt cū p̄silio cuius magis q̄ eius qui admirabilis consiliarius de⁹ fortis dicit. Ipse quippe cōsultit ad p̄fectionē nitentibus: vt oīa reliquāt et sequātur. Ipse oīa relinquētib⁹ et sequentibus se p̄mittit q̄ sedebāt cū illo in iudicio iudicantes trib⁹ duodecim israel. Ipse est q̄ inuitat laborātes et oneratos amore et curis secularib⁹ vt ad se veniāt et requiescāt. Hoc cōsiliū magis in monachico q̄ in aliē vite p̄posito impleri sācti patres intellexerūt. **¶** Beat⁹ nā q̄ gregorius in libro. xiiij. registri: scitis quidā mandet desiderio ep̄o de quodā qui diuina inspiratōe cōpunctus grām monachice cōuersatōis appetierat quō sc̄z hortet eundē ep̄m vt p̄positū ei⁹ n̄lō mō impediāt: sed magis eū q̄stum valeret pastorali amonitione succēdat ne feruor cōceptus in eo tepescat nec vllaten⁹ debere eū q̄ monasterij portū petijt rursus ecclesiasticarū pturbatōibus impli-

cari. **¶** In colecano cōcilio quarto legistis clericos monachoz p̄positū appetētes q̄ meliorē vitā seq̄ cupiūt liberos eē debere ab ep̄is ad monasterioz ingressus. **¶** Pauca dixi de multis. **¶** Si q̄ dicere contra dñm et cōtra tot sc̄tōs p̄res dicta deum veraciter intelligētes peccatum est: facere cōtra manib⁹ non dicā quō sed q̄ modo scitis quid ē. **¶** Si quis separat p̄ciosū a vili id est aīam a seculo tanq̄ os dei sicut scriptū est erit. ille cui⁹ os et manus retrahūt aīam adherentē post deū ad seculum quid erit. **¶** Absit mi dñe nolit deus vt sup̄ ep̄m cadat q̄ dñs dicit: q̄ nō colligit mecū disp̄git: et q̄ nō est me cū p̄ me est. **¶** Horrēdū est ei etiā auditui: vt q̄ christus elegit de mūdo ep̄s religeret in mūdo vt q̄ christ⁹ trahit ad portum de p̄cellis et tempestatibus mundi. **¶** Hoc ep̄s retrahat a portu i naufragos turbines mundi vt quod x̄ps abscondit in ouili a multitudie insidiantiz lupoz hoc ep̄s rapiat de ouili: et exponat multitudiem lupozum. **¶** Si reuerēde p̄ne si molestum prudētie vestre q̄ sic loquor. **¶** Nō enī hoc dico q̄ velim ostēdere q̄ huiusmōi sitis: sed q̄ desidero vt huiusmodi non sitis. **¶** Cōsideret et retractet prudentia v̄ra q̄ fecit q̄ mutādūz intelligat: nō eā pudeat facere q̄ magis deceat. **¶** Non enī adeo mirandū si subito motu de tam strennui clerici amissione aliquid nō p̄meditate fecistis: sed hoc est valde laudandum si mutatis: quod mutandū intelligitis. **¶** Saluto dominos et amicos n̄ros canonicos v̄ros: quos etsi singulos nō cognoui: hos tamen diligere et omnibus seruire volui. **¶** Quos oēs vobiscū supplex p̄cor vt cōsecrationē meam que in dñica qua cantatur populus syon ordiata est deo annuente fieri suis orōibus nō meis meritis sed sua caritate p̄ueniant. **¶** Ep̄s dñs sic vos vsq̄ in finem huius vite dirigat et custodiat vt post hanc vitā eternā be-

atitudinem vobis retribuatur. **S**igillum hec epla non habet: quia et abbas iam non sum et archiepiscopus nondum sum: nec me delectat pingi quod non sum.

Idem quendam mouet monachum ut in proposito quod assumpsit immobilis permaneat.

Anselmus gratia dei archiepiscopus fratri et filio ricardo monacho salutem et benedictionem. **A**udiui frater mihi quia antequam monachus fieres in egritudine uouisti te iterum ad sanctum egyptum diu. **E**t idcirco modo timidus et nis sollicitus es de voto illo soluendo ita ut requiescere cor tuum non possit nisi ad sanctum egyptum ueris. **D**e qua re non tamen debes credere tibi quantum abbati tuo cuius consilio et ordinatiioni animam tuam commisit: et alijs qui melius sciunt te quid magis placeat deo et magis prosit anime tue. **Q**uapropter consulo tibi et precipio: ut omnimodo dimittens intentionem prefati itineris et sollicitudinem voti illius in proposito quod assumpsisti quietus et immobilis permanas et in quiete ad hoc quod proposuisti id ad obedientiam ad penitentiam pro peccatis tuis: et ad alios bonos mores proficere studeas. **L**etus enim esse debes quod cum te ipsum deo totum uouisti et reddidisti per monachicam professionem soluisi omnia maiora uota quarumlibet actionum que prius sine iureiuramento et fidei allegatione commisit. **E**sto ergo quietus et securus: et ego te ea auctoritate quam per gratiam dei habeo super te a voto illo absoluo. **U**alete.

Pascalus papa anselmo cantuariensi scribit episcopo de inuestitura ecclesiarum.

Pascalus episcopus seruus seruorum dei Anselmo cantuariensi venerabili fratri et coepiscopo salutem et apostolicam benedictionem. **S**uauiissimas dilectionis tue suscepimus litteras caritatis calamo scriptas. **N**ec enim aliud carte calamus indidit quam quod de fonte caritatis intinxi. **I**n his reuerentiam deuotionis tue complectimur et prope-

dimus fidei tue robur et pie sollicitudinis instantiam exultamus quod gratia dei tibi prestante te auxiliu te nec in me concutiant: nec permissa sustollunt. **D**olemus autem: quod cum fratres nostros episcopos legatos regis anglorum benigne suscepissemus que nec diximus eis nec cogitauimus redeuntes ad propria retulerunt. **A**udiuimus enim eos dixisse quod si rex in alijs bene ageret nos inuestituras nec prohibere nec factas excommunicaret: et quod ideo uolebamus carte committere ne sub hac occasione et ceteri principes in nos inclamarerent. **U**nde iesum qui renes corda scrutatur in animam nostram testes inducimus si ex quo huius sancte sedis curam cepimus gerere immane scelus uel descendit in mentem. **E**t hoc a nobis deus auertat ut est et non subrepedo nos inficiat: et aliud habeamus ore proptum et aliud corde reconditum cum contra mendaces prophetam imprecetur: dicens. **D**isperdat dominus uniuersa labia dolosa. **S**i uero nostro silentio pateremur ecclesiam felle amaritudinis et impietatis radice pollui qua ratione possemus apud internum iudicem excusari cum dominus sub specie sacerdotum dicat prophete speculatore dedi te domui israel. **N**on bene custodit urbem que in specula positus dum non obsistit eam hostibus diripiendam exponit. **S**i ergo uirgatus pastoralitatis signum si anulum signaculum fidei tradidit laice manus quid in ecclesia pontifices agunt. **E**ccliesie honor atteritur: soluitur discipline vigor et omnis religio christiana conculcatur si quod nouimus sacerdotibus solis debere laice patiamur temeritate presumi. **N**on est laicorum ecclesiam tradere: nec filiorum matrem adulterio maculare. **I**ure ergo priuandus est patrimonio quia matrem pollut adulterio. **N**ec meret ecclesiastice benedictionis consortium qui eam impia infestatione insequitur: laicorum enim est ecclesiam tueri non tradere. **Q**uas quidem cum

Epistole anselmi

illicitū sibi sacerdotiū v̄dicaret lep̄ per
cussus ē: filij q̄s aaron qz alienū ignē im
posuerūt igne diuino cōsūpti sūt. Alie
nū est enī ab ecclia z a sacris canonibus
est inhibitiū: ne p̄ncipes z seculares viri
inuesturas nō solū n̄ dare s̄ nec electōi
ep̄oz audeāt se violēter inserere. In sep
tima q̄pe synodo vt nostis scriptuz est.

Sct̄az vniuersal' synod' diffiniuit nemi
nē laycoz p̄ncipū v̄l potētū se vir inge
rere electōi v̄l p̄motōni ep̄oz. Si q̄ filij
aaro qz ignē alienū intulerūt corpaliter
puniti sūt isti qz laycis a q̄bus alienuz ē
eccliam susceperint spirituali gladio fe
riunt. Ep̄os at̄ q̄ x̄itate in mēdaciū cō
mutauerūt ip̄axitate q̄ deus ē in mediū
introducita a br̄i petri gr̄a z n̄ra societa
te excludim' donec romane ecclie satisf
faciāt z reat' sui p̄odus agnoscat. Qui
cūqz x̄o intra p̄dictas inducias inuesti
turas seu cōsecrationē acceperūt a con
sortio fratru z ordiarios z ordiarios as
lienos habem': nec eis ad excusationez
deceptō sufficit qz z p̄p̄ha ab alio p̄p̄ha
decept' nec ideo mortē euasit. Rogam'
itēre caritatē tuā nos tuis sc̄is p̄cib' cō
mēdari vt q̄nto p̄p' ad d̄ni passib' x̄tu
tū accelās nobis orōnū tuarū man' ex
tēdas. Op̄s de' qui te hui' stadij inuisa
uit ad cursū felici cōsūmatōe p̄ducatur ad
p̄mium.

De tribus mōis supbie.

Anselmus seru' ecclie cantuariēsi
dilecō amico cūno salutē. Exigit
caritas v̄ra vt de trib' illis mō
dis supbie de q̄bus vob' locut' sū duos
q̄ a memoria vobis exciderunt p̄ eplam
n̄ram cōmemorē. Tres q̄dē illos cē dixi
vnū in estimatōe idē q̄n aliq̄s alti' exi
stimat de se q̄s debeat: q̄ quē dicit. Noli
altū s̄ape. s̄ time. Et quē negat in se fuī
se q̄ dicit. Dñe non ē exaltatū cor meū z
q̄ secunf. Ali' est i volūtate q̄n aliq̄s al
tū se v̄l tractari aliq' mō q̄s debeat p̄tra
quē dicit. Quō potestis credere q̄ glaz
q̄ritis abinuicē. z diē hoīs nō desidera

ui tu sc̄is. Ali' est i ope: p̄tra quē dñs d̄t
Lū inuitat' fueris ad nuptias nō discū
bas in p̄mo loco. Iste ē q̄n hō seipm tra
ctat altius q̄s debeat. Contra singulos
istos modos p̄la iueniunt' dicta i sacra
scriptura si inq̄rant. Contra oēs d̄f. Qui
se exaltat humiliabit' z supbis de' resis
stet z m̄lta alia. De his trib' q̄n singula
queqz sola ē illa ē lenior q̄ in solo ope ē
qz nō sit nisi p̄ igr̄atiā z tū vitū ē qz cor
rigēdū est. De alijs duab' illa q̄ est i so
la volūtate dānabilior ē qz scienter pec
cat. Illa q̄ est in estimatōe sola insana
bilior ē: qz non se ostēdit z iusta sibi videt'.
Si ergo iste tres supbie singule confide
rent' tres simplices possunt dici supbie.
Si x̄o bine z bine intelligāt tres dupli
ces inueniunt'. Si x̄o tres sunt cōiūgā
tur erit vna triplex: z sic est septē. Tres
simplices tres duplices vna triplex. Co
tra istas supbias sūt mēbra humilitatis.
id est vt humiliter q̄s sentiat dese et q̄s
tum ad tractatum z conuersationē alio
ruz humiliter velit de se z ip̄e humiliter
tractet se. Pro singulis modis superbie
dicitur homo supbus. s̄ pro singul' mē
bris humilitatis vel pro duobus nō om
nia membra simul sint non dicitur ho
mo humilis sicut vno membro languē
te dicitur homo eger: sanus aut' non di
citur nisi sanis omnibus membris. hec
breuiter commemoravi caritati vestre.
Que si prudentia vestra sepius tracta
uerit: plenius ea intelliget: q̄s hic dicta
sunt. Valetē et orate p̄ me: vt sicut de'
dedit mihi superbiam z humilitatē in
telligere: sic mihi det illam cauere z istā
acquirere. Salutate d̄nm z amicū n̄m
reuerēdū ep̄m atrabatenfē ex p̄te n̄ra

Incipit liber Honorij inclusi de ima
gine mundi.

Mundus itaqz dicitur quasi vn
diq' motus. Est enim in perpe
tuo motu. huius figura est in
modum p̄le rotunda. Sed instar oui

elementis distincta. Quuz q̄ppe' exteri⁹ testa vndiq; ambitur: teste albū ē: albumiū: vitellū vitello gutta pinguedinis includitur. Sic mundus vndiq; celo vt testa circūdatur: celo vero purus ether. vt albumen: etheri turbidus aer vt vitellum: aeri terra vt pinguedinis gutta includitur.

De creatione mundi.

Creatio vero mūdi quinq; modis scribitur. Primo vero q̄ ante secula temporalia vniuersitas mūdi in mēte diuina concipitur. que cōceptio archetypus mundus dicitur. vnde scribitur. quod factum est in ipso: vita erat. Secundo cum ad exemplar archetypi hic sensibilis mundus in materia creatur. Sicut legitur. Qui manet i eternum creauit omnia in sinul. Tercio cum per species et formas sex dieb⁹ hic mundus formatur. sicut scribitur. Sex diebus fecit deus opera sua bona valde. Quarto cum vnum ab alio vtputa homo ab homie: pecus a pecude: arbor ab arboze. vnumquodq; de semine sui generis nascitur sicut dicitur. Pater me⁹ vsq; modo operatur. Quinto cum adhuc mundus innouabitur sicut scribit. Ecce noua facio omnia.

De elementis.

Elementa dicuntur quasi ylemgamenta syle autem est materia. Sūt enī quatuor elementa ex q̄bus constant omnia. scz. Ignis. aer: aq̄ terra. que in modum circuli in se reuoluunt. Ignis in aerem. Aer in aquam. Aqua in terram conuertitur. Rurs⁹ terra in aquam. aqua in aerem. aer in ignē cōmutatur. Hec singula proprijs qualitibus quasi quibusdā brachijs se inuicem tenent et discordem sui naturam cōcordi federe vicissim commiscunt. Nam terra arida et frigida: frigide aque connectitur. aqua frigida et humida humido aeri constringitur. aer humidus et ea

lidus calido igni associatur. Ignis calidus et aridus aride terre copulatur. Ex his terra vtputa grauissima imū ignis. vtputa leuissimus supremū obtinet locum. alia duo medium quasi quoddam soliditatis vinculum. quoz aqua grauior terre proximum aer leuior igni proximum possidet locum. Deputantur vero terre gradientia. aqua natantia. aeri volantia. igni radiantia.

De septem nominibus terre.

Primum elementum septem nominibus denotatur. quia terra: tellus. humus. arida. sicca. solū ops nuncupatur. Terra a terendo dicitur et totum elementum intelligitur. Tellus quasi tollens fructum que est fructibus apta vel vinetis. fructiferisq; arboribus constita. Humus ab humore que est palustris et inarabilis. Arida in aquosa q̄ semper feruore solis ardet vt libia. Sicca que aliquando compluta cito exiccatur vt iudea. Solum a soliditate vt sūt montana. Ops ab opibus: vbi diuitie scilicet aurum et gemme habundant: vt in india.

De terre forma.

Terre forma est rotunda. Unde et orbis est dicta. Si quis enim in aere positus desuper eam inspiceret: tota enoamitas montium et cōcauitas vallium minus in ea appareret q̄ digitus alicuius: si pilam pregrandē in manu teneret. Circuitus autem terre **L. et lxxx.** milibus stadiorum mensuratur. quod duodecies mille miliaria et. l. duo computatur. Hec centrum in medio mundo vt punctus in medio circuli equaliter collocatur et nullis fulcris sed diuina potentia sustentatur. sicut legit. **Nō timetis me ait dominus: qui suspēdi terram in nihilo.** Fundata est enim super stabilitatem suam sicut aliud elementū occupans sue qualitatis metam. Hec in circuitu oceano vt limbo cingi

De imaginemundi

tur: vt scribitur. **A**byslus sicut vestimē-
tum amictus eius. **I**nteri^o meatib⁹ aq̄-
rum vt corpus venis sanguis penetra-
q̄ubus ariditas ipsius vbiq; irrigatur.
Un vbiq; terra infoditur aq̄ repitur.

De quinq; zonis.

Quinq; aut zonis id est circulis
quinq; terra distinguit. **Q**uorū
duo extremi sunt inhabitabiles
algorē. medius inhabitabilis calore a q̄
sol nunq; recedit ad illos nunq; accedit.
Dedij duo habitabiles: hinc ardore in-
de rigore temperati: verbigra. si ignis i
hyeme sub diuo accenditur quinq; line-
as efficere scitur: vnā in medio feruidā
duas circūgelidas: duas intra has tpa-
tas. **Q**ui si vt sol circuiret: qn q; nimirū
circulos redderet. **E**x his circulis p̄m^o
septentrional: secūdu^s solstitialis: ter-
cius eq̄noxialis: quart^o brumalis: q̄nt^o
australis noiatur: sed solus solstitialis i
habitari a nob noscitur. **D**e trib⁹ p̄tib⁹
Habitat zona q̄ a nobis icolif in tres
ptes mediterraneo mari dirimit: quarū
vna asya: altera **E**uropa. tertia affrica
dicitur.

De asia

Asia a septentrione p̄ orientē vsq;
ad meridiē. **E**uropa ab occi-
dente vsq; ad septentrionē. **A**s-
frica a meridiē vsq; ad occidentē extēdit.
Asia a regina eiusdē nois appellat.

Huius p̄ma regio i ori. **D**e paradiso
ente est paradysus: locus vicz omi ame-
nitate cōspiciuus inadibilis hominibus
q; igneo muro vsq; ad celū est cinctus.
In hoc est lignū vite vicz arbor de cui⁹
fructu qui comederit sp̄ in vno statu im-
mortalis p̄manebit. **I**n hoc etiā fōs ori-
tur qui in q̄tuor flumia diuidit.

De quatuor fluminibus.

Que q̄tuor flumia infra paradysū terra
cōdūtur. **S**ed in alijs regionib⁹ longe
fundunt. **P**am phison q̄ t ganges i in-
dia de monte orcobares nascit: t cōtra
orientē fluens oceano excipit. **S**eon q̄

t nilus iuxta montē athlantez surgens
mox a terra absorbet: p̄ quā occulto me-
atu currēs in littoze rubri maris denuo
fūdif: ethiopiā circuiens p̄ egyptū labi-
tur in septē hostia diuisus: magnū ma-
re iuxta alexandriā ingredit. **T**igris at
t eufrates de mōte parchoatra fūdunt
t cōtra meridiē vergētes mediterraneo
mari immergunt. **P**ost paradysū sunt
multa loca deserta t inuia: ob diuisa ser-
pentū t ferarum aialia.

De india.

Inde est india ab indo flumie
dicta: qui ad septētrionē de mō-
te caucaso nascit: t ad meridiē
cursum suum dirigens: a rubro mari ex-
cipitur. **H**ec india ab occidentē claudif.
t ob hoc indicus ocean⁹ dicit: in q̄ est
sita taprobane insula. t ciuitatib⁹ incli-
ta. **H**ec duas estates t duas hyemes v-
no anno habet: t in omni tpe viret. **I**n
hac etiā sūt chrysa t argire insule auro t
argento secūde: t sp̄ flozide. **I**bi inueni-
untur bdellium t lapis onichin⁹. **B**del-
lium est arbor aromatica colore nigra:
magnitudine oliue. **O**nix est appellat⁹
q̄ habet in se p̄mixtū candorē in simili-
tudine vnguis humāe. **G**reci eni vnguē-
dicūt nichem. **I**bi sūt t mōtes aurei: q̄
p̄pter dracones t grifes nō possunt ad-
iri. **I**n india est mos caspius a q̄ caspiū
mare vocat. **I**ntra quem t mare gog t
magog ferocissime gētes a magdio ale-
xandro incluse ferunt: que humāis car-
nibus t crudis bestijs vescunt. **I**ndia
habet. xliiij. regiones: populos multos
garamannos: orestas: coatras: quorum
silue tangūt ethera. **I**n mōtanis pigme-
os duorum cubitorum homines quibus
bellum est contra grues: qui tercio an-
no pariunt: octauo senescūt. **A**p̄ hos
crescit piper colore quidem albo. **S**ed
cum ipsi serpentes qui ibi habundant:
flamma fugant: nigrum colozem trahit
de incendio. **I**tem **A**macrobites sunt
duodecim cubitorum: qui bellant con-

Libertum in Anselmi

tra ignes. Qui corpora: alas: et ungues
pferit aquilary. Item agroctas: brag
infanos qui se igne mittunt vltro: amo
re alterius vite. Sunt et alij qui paretes
iam scilio cofectos inactant: et eora car
nes ad mādudandum parant: usq; impi
us iudicatur: qui hoc facere abnegat.
Sūt et alij qui pisces ita crudos edunt:
et salsum mare bibunt. **D**e monstris
Sunt ibi et quedam monstra: que q
dam hominibus: quidam aseribūt best
is: ut sūt hi qui aduersas habet platas.
et octonos in pedibus digitos: et alij qui
habent canina capita: et ungues adun
cos: quibus est vestis pellis pecudum:
et vox lūstratus hūm. Ibi quedam eti
am matres semel parunt canos partus
edūt qui in senectute nigrescunt: et lōga
nse etatis tempora excedunt. Ibi sunt et
monoculi: qui et armaspri: et cyclopes et
cyclopede qui vno tantum sulti pede au
ram cūsa viciunt: et in terra positi vni
brasi sibi planta erecta faciūt. Sūt alij
absq; capite: quibus oculi sūt in hūme
ris: p nali: et oze duo foramina in pecto
re: scias habent vt bestie. Sūt et alij li
xia fontem gangis fluyij: qui solo odo
re cuiusdam pomi viciūt: qui longius se
exēunt: pomū seā ferunt: mox in se enis
suprauum ferore tra hant. **D**e bestijs
Sūt ibi serpētes tam vasti vt ceruos
deuorāt: et ipsum etiam oceanū resma
tent. Ibi etiam est bestia ceu hominū co
creta: cuius corpus asini: clunes cerui:
pectus et crura leōis: pedes equi: ingēs
cornu bisulcum: vastus oris hiatus: vs
q; ad aures: in loco dētium os solidum:
vox pene hoīs. Itē est alia bestia eale:
cuius corpus equi: maxilla apri: cauda
elephantis: cubitalia cornua habens: q
rum vnu post tergum reflectit: cum alio
pugnat: illo obtuso: aliud ad certamen
vibrat. Nigro colore horret: in aqua et i
terrā equaliter valet. Ibi sūt salui tauri
vltis fetis horridi: grande caput oris ri

ctus ab aure ad aurem patet. Hi etiam
cornua vicissim ad pugna pducunt vel
deponunt. omne inuisibile duro tergo re
pellunt: qui si fuerint capti: nulla possit
arte domari. Ibi quoq; manithora bes
tia facie homo: triplex ordo in dentib
corpore leo: cauda scorpio: oculis glau
cis: colore sanguinea: vox sibilus serpe
tium: fingens discrimina vocum: velo
cior cursu q; auis volatu: humanos car
nes habens in vsu. Ibi sunt etia boues
tricornes: pedes quinos habentes. Ibi
quoq; monoceros: cui corpus equi: ca
put cerui: pedes elephantis: cauda suis
vnu cornū in media fronte armatum q
tuor pedū longū: splēdēns et mite acu
tum. Hec bestia nimis feror diros habz
mugitus. Omne quod obstat cornu tras
uerberat: captum pot periri: non pō do
mari. In gange quoq; sūt anguille tres
centorū pedum longe. Ibi quidā etiam
vermes q; instar cancri bina habent bra
chia. vs. cubitoꝝ longa: quibus elephā
tes coripiunt: et vndis immergunt. In
dicum quoq; mare gignit testudies: de
quarum testis capacia hospicia faciunt
homines India quoq; magnetē lapidē
gignit: qui ferrum rapit. Adamantē
etiam: qui non nisi hircino sanguine frā
gi potest. **D**e parthia.
Ab Indo flumine vsq; ad tygrin est
parthia. xxxij. regionib; distenta: Dici
tur aut parthia a parthis venientibus a
scitia: in ea regio aracusia ab oppido a
racusa dicta. Est in ea etiam assyria ab
assur filio sem nominata: qui eam prim
incoluit. Est in ea quoq; media a medo
rege dicta: qui ciuitatem construēs me
diam nominauit: de qua et regio nomen
assumpsit. In ea et persida a perseo rege
dicta: qui ciuitatem persipolim edifica
uit: de qua et regio nomen accepit. In
hac pūnum orta est ars magica
Persida lapidem piridem mittit q; ma
num prementis yrit: et sine litem cui cā

De imaginemundi

dor cum luna crescit et deficit

De Mesopotamia. Tigri flumine vsq; ad eufraten e me-
sopotamia: a duobus fluuijs grece dicta
q; in medio duu fluminu sit constituta.
In hac est ciuitas niniue: itinere triu di-
erua nino rege constructa et nomiata. In
hac et regio babilonia a ciuitate babilo-
ne noiata: hanc nemroth gigas funda-
uit: sed sepe miramis regina repauit: cu-
ius muri latitudo est .l. cubitoru: altitu-
do ducetoz cubitorz: ambitus ciuitatis
quadringentoz .lxxx. stadioz. Contuz
poris ereis est firmata. flumen eufrate
p medium eius currente irrigua. Huius
arx babel. iiii. millium passuum alta scri-
bitur. In eo quoq; est caldea in qua pri-
mu inuenta est astronomia. In ea et ara-
bia que etiã saba dicitur a saba filio chus
vel a fluuiio saba. In hac thus colligitur.
et in hac est mons synai: qui et oreb: in q
lex a moyse scribitur: iuxta quem vrbis ma-
dian fuit: in q sacerdos ihetro presuit.
In q sũt gentes mlte moabite amonite
idumei: saraceni: madianite et alie mlte

De syria.

Ab eufrate vsq; ad mare mediterraneu est syria: a qdam syro rege dicta: in
qua est damascus a damasco abrahe li-
berto constructa et dicta. Ibi et antiochia
ab antiocho rege cognominata: olim re-
blata vocata. Est in ea comagena puin-
cia. Est et fenicia a fenice aue: que sola i
hac terra inuenitur: siue a fenice rege fi-
lio agenoris dicta. In hac sunt tyrus et
sydon ciuitates sice. In hac est etiã mons
libanus: ad cuius radices oritur iorda-
nis fluuius. Est in ea etiã palestina a ci-
uitate palestina q nũc ascalon vocat deã
Est in ea et iudea a iuda filio iacob: de
cuius tribu reges erant nuncupati. Hec
etiã chananea a chanaan filio chaam
est dicta. In hac est iherusalem qua sem
filius noe costruens salem noiavit. Sz
iebusseus filius chanaã in habitauit: vñ

a iebus et salem dedit ei nomẽ rex dauid
iherusalem: quasi iebussalem: quam salo-
mon filius eius auro et argento et gem-
mis decorauit: et iherosolimã q si iheroso-
lemaniã appellauit. Quã a babilonijs
subuersã zojobabel reedificauit. Sz ro-
manus populus fũditus deleuit. Hãc p-
modu helyus adrianus impator repauit
et heliã noiavit.

De palestina. Est etiã in palestina regio samaria
a ciuitate samaria dicta. q nũc est seba-
sta dicta. In hac e q galilea regio: in q
est nazareth ciuitas iuxta motẽ thabor
sita. In hac est pentapolis regio a quo-
q; ciuitatib; dicta in qua olim fuit sodo-
ma et gomorra. In hac est mare mortuu
a q iordanis fluuenta absorbent. In hac
q; saraceni a sara dicti: qui et agareni ab
agar. Idem ysmahelyte ab ysmahel nu-
cupati. In hac et nabatheci a nabatho fi-
lio ysmahel dicti. quoz gentes sũt. xij.

De superius dicte regis. **D**e egypto
ones ab oriẽte incipientes recta linea ad
mediterraneu mare extendunt: quibus
xpus austru egypti connectit in q. xxiij.
gẽtes eẽ feruntur. Hec i oriẽte a rubro ma-
ri surgit terminu suu xpus occidẽtẽ in li-
bia figit. Hec prius euria. i. bona copia
dicta: postea ab egypto rege fratre da-
nai egypti e vocata. Hec fluuiio nilo vn-
diq; dicta i modu deltelse e formata. c.
millib; villaru incluta. Hãc nubes non
obscurat: pluuie nõ irrigat: s; nilus in-
dã eã secũdat. In hac e puicia thebani-
da a thebis ciuitate cognominata: qm cath-
mus a genoris filius i egyptu veniens edẽ-
ficauit: et thebas fm illã quã i boecio cõ-
struxit noiavit regioq; nomẽ ab illa in-
tuauit. In hac mauricius pncipabat. et
ab hac thebei dicuntur. Huic maxia a dia-
cet solitudo i q olim cõuersabat mona-
choz multitudo. Cãbises rex egyptu supe-
ras ciuitate cõdidit: cui nomẽ babilo in-
didit: q nũc caput regni illi existit. In
hac etiã victor alexãder ciuitatem edi-

Libeꝛ Anselmi

ficauit quam ex suo nomine alexandriā nuncupauit. **¶ De caucaso**

¶ Supscriptis regionib⁹ versus aqloꝛ nē annectunt̃ hec regiones. Mons cau casus a caspio mare orientis attollitur. ⁊ p aquilonem vergēs pene vsq; ad eu ropam porrigitur. Hāc inhabitāt ama zones femine: vicz vt viri pliantes. His cohabitāt massagete ⁊ colchi ⁊ sarmate **Seres** est oppidū orientis: a quo est se rica regio ⁊ gēs ⁊ vestis dicta. **¶** Post hanc est bactria ab actrona amne voca ta. Hanc sequit̃ Albania a candore ipsi dicta: eo q̃ ibi albo crine nascant̃. Huic p̃iungit̃ scithia ⁊ bithinia: als hunia: q̃ rū gentes sūt. xliiij. Ibi sūt ypborei: mō tes. Huic cōiungitur hircania ab hircas nia silua noiata. In hac sūt aues q̃rum penne splendent p noctes. Cui connec titur armenia: in q̃ est mons ararath. su per quem archa noe post diluuium req̃ euit: cuius vsq; hodie ibi ligna vident̃. Huic copulat̃ hyberia illi dō capadocia a ciuitate eiusdē nominis dicta. In hac eque a vento cōcipiunt: sed fetus nō am plius triennio viuunt.

¶ De asya minore.

Asia minor post hanc constituit̃ tur que pene mari vndiq; cingi tur. In hac est ephesus ciuitas: a bamazonibus cōstructa. In qua reuel a t Johannes euangelista. **¶** Pro na p̃ uincia asie minoris est bithimia appella ta: in q̃ est ciuitas eiusdē nominis prius be rica dicta post migdonia: postea a by thimio rege est bythimia appellata. In qua est ciuitas nicea: in qua est magna synodus facta. In hac etiam ciuitas nice medea a nichomede rege cōstructa: ⁊ di cta. **¶ De regionibus asye.**

¶ Bithymia quoq; maior dicit̃ frigia: i qua ē ciuitas smirna a theseo cōstructa Hāc sequitur frigia a filia europe frigia appe llata. Hec ⁊ dardania a dardano io uisilia dicta. Huic iungitur galacia a

gallis dicta: quos Bithimius rex in au xilium euocauit: ⁊ post victoriam eis ter ram diuisit. Et in ea ciuitas eiusdez no minis ab eodē constructa. In hac ē etiā ciuitas troia a troo rege cōstructa ⁊ no minata. Hec ⁊ illum ab ylo rege est deā huus menia dicūtur p̃gamia huic ad iacent licaonia ⁊ caria vbi fluit bernius fluuius aureis harenis famosus. Inde est lidia a lido rege fratre turreni appel lata. In hac est ciuitas thiatira: deinde est ysauria ab aura qua vndiq; p̃flaē di cta. Post hanc est cicilia a ciuitate eius dem nominis nūcupata quā cili filius agenoris p̃struxit: ⁊ ab illa nomē regio accepit. In hac est mōs amana q̃ ⁊ tau rus: in qua est ⁊ Tharsis ciuitas a p̃seo constructa Pauli apostoli inhabitatōe glorioza. Deinde est licia p̃sidia ⁊ p̃am philia. Exinde est pont⁹ regio multarū gentiū: a qua ⁊ ponticū mare appellat̃. in quo ouidius ⁊ postea clemens exilio relegant̃. Post decursam asiā transea mus ad Europam. **¶ De Europa.**

Europa ab Europe rege: vel ab europa agenois filia est noiata In qua in p̃mis vsus septentri onem sūt risei mōtes: ⁊ tanais fluuius a tanai rege dictus: ⁊ meotides paludes magno mari iuxta theodosiā vrbē se iū gētes **¶ De Sithia.**

¶ Athanaan fluuius est scithia inferior q̃ vsus meridiē vsq; ad danubiū porri gitur. In hac sūt iste puincie: alania: da thia: gothia. **¶ De Germania supioꝛ.**

¶ A danubio vsq; ad alpes est germa nia supioꝛ q̃ a germinando ip̃so dicūtur versus occasū rheno vsus adlonē albia flumie terminat In hac est sueuia regia a mōte sueuo dicta. Hec ⁊ alemantia ab alemāno lacu appellata hec ⁊ recia dicta In hac danubius nascit̃ ⁊ lx. precipuis fluuijs auget ⁊ in. viij. hostia vt nilus di uisus pōticū mare ingredit̃. Est i ea no ricus q̃ ⁊ bauaria in q̃ est ciuitas Ratif-

de ymaginemundi

ponas est et orientalis fracia cui coniu-
git. **Thuringia**: qua sequit saxonia de
Germania inferior: ab albia fluuio e ger-
mania inferior: que versus aqilon e ocea-
no excipit. **In hac e dania** et norwegia
Adannubio. inimo circa danubiū vsus
orientē vsq; ad mediterraneuz mare est
messiū puētū dicta. **Deinde panonia**
inferior et vulgaria. **Inde tracia** a traco
filio iaphet dcta: hec habet hebrū flumē
et vrbem cōstantinopolim a cōstantino
cōstructā et dcta. **De grecia**. **A mediter-**
raneo mari e grecia a rege greco dcta: ce-
thim olim vocata: et versus austrū ma-
gno mari terminat: qui z illiricus voca-
tur. **Est i ea puincia dalmacia** a dalma-
cio vocata. **Est et epiro** a pirro filio ach-
illis dicta. **In epiro e fons** in quo faces
accense extinguitur: et itez extincto ac-
cedūtur. **Est et chaonia** a ciuitate eius-
dem n ois appellata: qua helenus frater
hectori edificauit: ab amore fratris sui
chaonis chaoniā noiauit. **Hec z molo-**
sia a ciuitate molossia dicta: qua molo-
sus pirri filius pstruxit: z a noie suo mo-
lossiā vocauit. **Estz ibi elladia** ab ellada
rege filio deualionis z pure dicta. **Ip-**
sa est z attica ab attico rege: ipa: et vera
grecia siue ab atthico filio cuiusdā q fu-
it indigena gretie. **Ipsa est et vera gre-**
tia. **In hac est ciuitas athene** a cetropo
rege cōstructa. **Ibi est boecia** a boue di-
cta. quia cadmus filius agenoꝝ illo ve-
nies bouis ducatu eū dijs immolās the-
bas construxit z puinciam boeciā nun-
cupauit. **De hac thebani dicunt** de alia
thebei. **Eadem puincia dicit z aonia** a
fōte aon: musis psecrato siue a rege ago-
ne. **Ibi est peloponēsis** a pelope rege: z
a ciuitate eiusdem nois appellata. **Ibi z**
thessalia a rege thessalo dicta. **Ibi z ma-**
cedonia a mecedoe rege appellata. **Hec**
et emathia ab emathe rege vocata. **In**
hac est mōs olimp q excedit nubes **In**
hac: et thessalocica a thessalo rege: filio

greci cōstructa. **Ibi est z achaia** ab ach-
eo rege z ciuitate eius nois dicta. **Ibi z**
archadia q z sicionia a sitione rege nū-
cupata. **In hac e corinthus** a chozintho
filio orestis dicta. **Archadia abeston la-**
pidem mittit: q semel accēsus: extingui
non poterit. **Deinde est panonia superi-**
or vsq; ad penninū mōtem. **Ad aquilo-**
nē ei hystria ab hystrio fluuio q z danu-
bi^o noiat. **De italia** **Italia olim mag-**
grecia e dicta postea saturnia a saturno
post latrū: eoq; saturnus pulsus a **Io-**
ue ibi latuit e dicta. **Deinde ausonia** ab
ausone rege: tatum ab ytalo rege situlo-
rū italia noiat. **Hec ab alpibus surgit**:
et in magno mari terminū figit. **In hac**
est vrbis. Roma a romulo rege constru-
cta z sic dicta. **Antiqui ciuitates suas se-**
cū dū pcpuas feras formabāt ab signi-
ficatōem. **Uñ roma** formas leonis hz q
ceteris bestijs quasi rex pceat. **Hni** ca-
put est vrbis a romulo cōstructa. **Late-**
ra vero edificia vtrobiq; disposita vnde
et lateronis dicit. **Būdusiū aut formā**
cerui: earthago bouis troia equi figurā
habuit. **Est in italia tristia** a sacrificijs
et thuro vocata. **Est z campia** a ciuita-
te capna dcta a capio rege pstructa **Ibi**
est z apulia z ymbria inde dicta qd ym-
bib^o tpe diluuij supfuerit inuigis a pē-
ni in mōtis sita. **Est z eutruria** ab etru-
sco rege dicta. **Hec est z tyrrena** a thyre-
no fratre didi dicta qui de meonia veit
ad italiam. **Estz longobardia** a longis
bardis vocata. **Padus** qui z eridanus
italie fluuius ab appeninis mōtibus ori-
ac mari imergit. **Venecia** a veneco re-
ge prius benecia dicta: postea venecia.
Gallia a candore ppli dicitur. **Galla em**
grece lac dicit. **Renus** ab alpibus nasci-
tur z cōtra aquilonē vergēs: sinuoceanū
excipit **Gallia**. **A flumie reno** est gallia
bellgita a ciuitate belgis dcta **Hec a mō-**
te Iouis surgit z versus aqilonē britani-
cū oceanū incidit. **Hec z francia** a frāco

rege ē dicta qui de troia cum enea veniens troiam iuxta renū cōdidit ⁊ terram franciam cognominavit. Hāc versus occidentem excipit lugdynensis gallia que et comata ab lōgas comas ē dicta: que versus austrū habet narbonēsem galliā a ciuitate narbona dicta que ⁊ togata a lōgis vestibis dicta est: versus occidentē aq̄taneā ab aq̄s rodāo ⁊ ligure dictā hispania. **I**nde ē hispāia ab hispāo rege dicta pri^o hiberia ab hiberio fluuio que ⁊ hesperia ab hespero rege dicta. h versus occasū oceano terminat̄. Sunt in ea sex puincie terracona: carthago. Lusitania: galicia: betica tingitania: a pprijs ciuitatibus dicte. Contra hispaniā versus occasū sūt in oceano hec insule britania anglia hibernia thanatos cuius terra quouis gentiū portata serpentes perimit ⁊ sole in qua fit solsticiū vt orcaedes. xxxij. scocia thile cuius arbores folia nunq̄ deponūt ⁊ in qua: sex mēsisbus videlicet estiuus ē cōtinuus dies. vi. hibernis mēsisbus continua nox. Ultra hanc versus aquilonem est mare cōgelatum et frigus ppetuum. Europam per ambulauimus ad affricam trāsmigremus.

De Affrica.

Affrica ab affer vno de posteris abrahe ē dicta: hec in oriēte: indi fluminis surgit: et p meridiē vrgens in occidentem tēdit. Huius p̄ma puincia est libia a regina eiusdē nominis dicta. Hec a parethonia ciuitate: et a mōtibus cathabathmō sumit incium et maris philenox finit. De hac libicuz mare dicūt. Inde est cyrenaica a cyrene ciuitate noiata: sed a regina eiusdē nominis cōstructa ⁊ dicta. Hec ⁊ pentapolis a q̄nq̄ ciuitatibus est dicta. s. berenice arsinoe ptholomaide apolonia: cirene a pprijs pditoribus ita dicte. In de ē tripolis a tribus a ciuitatibus dictā que sūt occasia berete ⁊ leptis magna.

Post hāc biface a duabus vrbibus dicta: id est ad rumeto ⁊ bizancio. **C**arta go. **D**einde est zeusis i q̄ magna carthago a didone que ⁊ ediffa cōstructa ⁊ carthada a caritho opido noiata: sed a romanis deleta ⁊ denuo reedificata carthago est appellata. Huius muri latitudo fuit. xvij. cubitoz. **P**ost hāc gethulia inde est numidia in qua regnauit iugurtha. In hac est ciuitas yppone In q̄ fuit augustinus ep̄s. **I**nde ē mauritania a nigredine dicta mauro em̄ grece ē nigriū. In hac ē puincia sitifēsis a sitifi. opido: alia cesariēsis a ciuitate cesaria dicta: tracia tingitania a tingui ciuitate nuncupata. Versus meridiem vero est ethiopia ab etera dicta: vna in oriente: in qua est vrbis saba: de qua fuit illa regina que in euāgelio cōmemorat̄ a domino: altera in occidentē intra quas garantes sunt a garania ciuitate dicti. Apud quos ē fons tā frigidus diebus: vt nō bibat̄ tā feruidus noctibus vt nō tāgat̄. Quibus versus oriētem cohabitāt trogodite qui celeri cursu feras capiunt. Ultra ethiopiā sunt maxima loca deserta ob solis ardozem ⁊ diuersi generis serpētia hoibus incognita. **D**einde ē maxim^o oceanus: qui solis calore dici^o feruere vt cacabus. In extremis finibus affrice versus occidentem est vrbis gades a fenicibus cōstructa de qua gaditanū mare dicūt. In ip̄o vero oceano est mōs altissimus athlas vnde athlanticū mare noiāt̄: athlas aut̄ rex erat affrice frater pmethei: a quo mōs nomen accepit qz in eo residens astrologiā descripsit: vnde et celū sustinere dicūt. **P**era gratis affrice partibus ad insulas maris tendamus.

De Insulis.

Insule sūt dicte: quasi in salo sitate. In mediterraneo mari est ciupus iusula ptra Syria: a cipro ciuitate dicta: hec et paphus a ciuitate

De ymagine mundi

eiusdē. **C**reta a creto rege dicta vel dicitur. **H**ec tentapolis ac vibibus nūcupatur. **H**ec sita est cōtra libicū mare: quod et adriaticū ab adria ciuitate dicit. **A**iudos est insula in ellepōto in europa. **E**llespōtus ab elle ciuitate dicit. **C**haos insula actice **C**yclades dicuntur eoq̄ i rotūdo sint posite: cyclon em̄ grece dicit orbis. **S**ūt em̄. liij. cōtra asiā posite. **H**az̄ prima rodos a ciuitate eiusdē nominis dicta ad orientem est posita. **I**n hac fuit oliz creus coloseus. lxx. cubitorū altus. **T**enedos ad septentrionē posita a ciuitate tene z eius cōstructore eiusdem noīs ē dicta. **C**arpathos ad meridie ipsius cōtra egiptū posita: vñ carpacium mare z carpacie naues. **C**ythērea ad occasū est sita a tythero mōte dicta. **H**ec z porphiris dicit. **D**elos in medio cycladū sita a ciuitate eiusdē nominis dicta. **H**ec tpe diluuij sb ogiuo facti p̄mo cōparuit. **U**nder delos nomē cepit quia delos manifestū sonat. **H**ec z orthigia dicit ab orthigometris id est coturnicibus: que primū ibi vise sūt. **I**caria insula a puero cretensi naufrago est dicta a qua careum mare. **H**axos insula dionisij qui z baebus. **D**elos q̄ z stozia rotunda insula. **P**aron a ciuitate eiusdem nominis dicta: a paro iaso nis nepote cōstructa. **H**ec gignit candidissimū marmor quod parū dicit z sardiū lapidē. **C**yclon est insula in qua mastix nascit. **S**amos a samo ciuitate dicta in egea mari est sita **D**e hac fuit sibilla z pithagoras z iuno. **I**n hac fictilia vasa sunt repta. **S**icilia a siculo rege s̄re itali dicta prius sicania a sicano rege cognominata: p̄tra aliā sita. **H**ec z trinarcia. a trib⁹ mōtib⁹ acrib⁹ dicit. **I**n hac ē mōs ethna cui⁹ sulphuria exestuāt icēdia. **I**n hui⁹ fretō ē stilla z caribdis. **I**n hac oliz erāt cyclopes. **I**n hac inuēta ē comedia **E**olie isule ab eole rege dicte iuxta sitili az posite. **H**ec z vulcanie q̄ incēdio sūt

plene. **S**ūt em̄ nouē **S**tecades insule: cōtra massaliā site. **S**ardima a Sardo rege hercul filio dicta p̄tra numidiā sita ē. **I**n hac nec serpens nec lup⁹ gignit. **I**n ea ē soli fuga animal vt aranea morsu hoies perimens. **I**n ea ē herba simil' apiastro que comedētib⁹ rictus cōtrahit. z quasi ridētes iterimit. **I**n hac sūt fōtes calidi infirmis medela: furib⁹ inferētes cecitatē. **C**orsica a corza mlie dicta cōtra liguriū sita: que p̄mit⁹ thaurū suū questura illuc venit z referēs loci fertilitatē a liguribus in habitari cepit. **H**ec z cyrene a cyrino herculis filio ē dicta: q̄ ab eo ē inhabitata. **E**bolus insula cōtra hispaniā. **H**ac fugiūt serpentes. **I**bi ē colubnia plena angulb⁹. **I**bi et balearis insule ibi inuente sūt funde. **G**orgodes insule in oceano iuxta **A**thlantē. **I**n hīs olim habitauerūt gorgocies. **I**uxta has hesperide ciuitate dētē. **I**n hīs oues albi velleris habūdant: q̄ ad purpurā optime valēt: vnde fabulose dicit aurea mala habuisse. **M**alō em̄ dicit ouis. **U**ltra has fuit illa maḡ insula que platone scribēte cū iplo est submersa q̄ affricā et europā sua magnitudine vicir: vbi nūc ē al' cōcretum mare. **B**eroe insula ē in nilo flumine i capite ethiopic: in qua absumit vmbra in estate. **I**n hac ē lignū hebenū. **I**uxta hanc est ciuitas siene in qua ē puteus a philosopis factus. lxx. cubitorū altus in cui⁹ fundū splēdet sol recto gradu: in iunio mense. **E**st quedā oceani insula dicta p̄ dita: amenitate z fertilitate oīm rex pre ceteris terris lōge p̄stātissima hoib⁹ incognita q̄ aliquādo casu inuēta questita postea nō ē reperta: z ideo dicit p̄ dita. **A**d hāc ferē brādanus venisse. **I**n insulas circuiimus: nūc inferna petamus.

De Inferno.

Infernus ideo dicit: q̄ inferius ē positus. **S**ic em̄ terra ē in medio acre: ita ē infernus i medio

Liber

terre. **U**nde nouissima terra dicitur Est aut locus igne et sulphure horridus: inferius dilatatus: superius coangustatus: hic lacus vel terra mortis dicitur: quia anime illuc descendentes veraciter moriuntur.

De Moibus inferni. **H**ic et stagnum ignis dicitur: quia ut lapis mari ita anime illuc immerguntur. Hic terra tenebrosa vocatur: et fumo et nebulis fetoris obscuratur.

Hic terra oblivionis nuncupatur. quia sicut ipsi obliti sunt dei: ita eorum obliviscit misereri deus.

Hic dicitur tartarus ab horrore et tremore: quia ibi est fletus et stridor dentium. Hic et gehena: id est terra ignis nominatur. **S**e. enim terra dicitur. Cuius ignis noster ignis umbra esse dicitur vel videtur.

Huius profunditas et recessus dicitur heribus draconibus et igneis vermibus plenus. **H**uius os patens dicitur baratruy quasi atra vorago. **H**uius loca fetorem exhalantia dicitur acheronta id est spirantia sicut immundos spiritus emittentia.

Hic etiam dicitur stix: quod latine sonat tristitia. **F**legeton est fluvius infernalis obumbratitate ignis et sulphuris fetore et odore horribilis. **S**unt et alia multa loca. siue in terris siue in insulis penalia: aut frigore et ventis horrentia: aut igne et sulphure iugiter feruentia. **I**gnea inter ferorum loca insperimus: ad refrigerium aquarum confugiamus.

De Aqua.

Aqua que secundum elementum ponitur ab equalitate dicitur. **U**nde et equorum quod sit planum: hoc in mari colligitur in flumina diffunditur: in fontes dividitur. per annos connectitur: per terras dissipatur: per aera attenuatur. **T**ota terram cingit omnes regiones et provincias dividit. **H**uius immensa profunditas dicitur abyssus quasi abest fundus. **H**abet tamen fundum quibus nimis profundum. **O**ceanus dicitur quasi zonari quoque limibus. **Q**uinq; enim zonis mundi in modum limbi ambit. **E**stus oceanus: id est accessus et recessus lunam sequitur

cuius aspiratio: retrahitur eius impulsu refoditur. **C**ottidie autem bis effluere et re-manare dicitur vel videtur. **C**um luna crescente crescit: et cum decrescere decrescit. **C**um luna est in equinoctio: maioris oceani fluctus surgunt ob viciniam lune cum in solsticio: minor est ob longinquitatem eius. **P**er al. xvij. annos ad principia motus et paria incrementa ut luna: refertitur.

Antipostis quoque est vorago in oceano in exortu lune maiori est fluctus inuoluit et reuomit. **H**ec autem vorago que tota aquas et naues absorbet et reuomit inde fit quod est in terra abyssus profundissima. **D**e qua scribitur. **R**upti sunt fontes abyssi magne. **I**uxta hunc sunt cavernosa loca et spelunca late patentes. **I**n his veteri de spiramine aquarum concipiuntur: qui etiam spiritus excellunt dicitur: et huius suo despiramine aquas maris per patentem terrarum cavernas introitus in abyssum attrahunt: et ea exundante iter magno impetu repellunt.

De his ventis fit etiam tremor. **M**agna venti concavis locis inclusi: dum erumpere gestiunt terribili fremore terram concutunt eamque tremere faciunt. **H**inc etiam fit terre hiatus dum loca caua: et continuis aquis fragilia: veteris concussa rumpuntur et introitus cadentia in hiatus aperuntur: quibus multe ciuitates deuorare leguntur. **H**oc est autem in terra tremor: quod in nubibus tonitruum. **H**oc hiatus quod ibi fulmen sunt autem cum terre motu inundationes maris eodem videlicet spiritu infusi vel residentes sinu recepti.

De Sicilia. **U**nde tellus sicilie. quod cavernosa et sulphure ac bitumine strata: veteris pene tota et ignibus patet: spiritum introitus enim igne concertante: multis sepe locis fumum vel vaporem. vel flamas eructat: vel etiam veteri acius incubente fauillarum lapidum moles egerit. **D**e Ethna. **U**nde motus ethne ad exemplum gehene ignium. tam diutinum durat incrementum quod insularum incole dicunt vndis nutrir: dum aquarum concursus spiritum

De ymagine mundi

in p̄fūdum secū rapiens tamdiu suffo-
cat donec venis diffusus fomēta ignis
accendat. **De Salla.** Hinc scilicet ca-
nes latrare fingūtur: dum p̄cul nauigā-
tes vndaꝝ fremore terrētur: quas sorbē-
te foragine tollit estus. Simili de causa
in alijs etiā terris incēdium surgit: z ge-
hennā p̄stēdit. **De Frigore.** Sic
calor de igne: ita frigus nascit̄ de aqua
Unde extreme p̄tes oceani frigidus ge-
lu z p̄petuo frigore horrent: quia calore
solis carēt. Pars aut̄ oceani que medi-
um orbem diuidit: idō iugiter calore fer-
uet: quia solis iter super se habet. **De
Dulcibus aquis.** Oceanus fluuioꝝ
occurso non auget: quia fluentia dulcia
partim salis vadis cōsumūtur vel ven-
tis: aut vapore solis arripiūtur partim
per occultos meatus in suos amnes re-
uertūtur. **De Amaris.** Idcirco p̄-
durat salus tot fluminibus ac p̄fluuijs
irrigatus: quia ex hausto a sole dulci ter-
nui q̄ liquore: quē facili⁹ ignea vis cō-
tra hīc oēs asperiorz crassioꝝ relinquit̄
Ideo sūma maris vnda est dulcior. p̄-
funda amarior. Lune aut̄ alimētū est in
dulcibus aq̄s: solis v̄o in amaris. **De
mari rubro.** Mare rubrū de oceano
exit: sed roseū colorem de terra trahit: q̄
tota sāguineo colore rubet: ac vicina li-
ctora inficit. **De Mare.** Mare di-
cit̄ quod sit amax. hoc p̄ venas terre oc-
culto meatu discurrit: amaritudinem in
terra deponit: dulce in fōtibus erumpit
in seipm̄ iterum refluit vt scribitur. Ad
locū vnde exeūt flumina reuertūtur: vt
iteꝝ fluant. Omnia flumina intrāt in ma-
re et mare non retūdāt. Dicitur tamē q̄
aque natura: sic duplex s. salia et dulcis
Salia maris et grauior: dulcis fontū z
fluminū et leuior. Et cū legatur q̄ deus
fontem in paradiso p̄duxerit: et in qua-
tuor diuidens totā terrā in quatuor mū-
di partibus rigare p̄ceperit. **Dicit̄ q̄
eruptio oīm fontū vel fluuioꝝ dulcis**

aque de illo fonte vel fluuijs illis decur-
rat et in matricem abissū eiusdem fōtis
refluat. Que licet vniuersa mare isluāt
amaris tamen aquis non cōmiscēt: s̄
vtputa leuis sup̄ graues aquas labitur
et in occultū cursū suū reuertitur. Hinc
est quod mare non redūdāt cum omnia
flumina illud intrent. Sed z sūp̄ma ma-
ris vnda non est a deo amara: q̄ ea que
in imo ē posita. Quod fōtes in hyeme
sunt calidi: in estate aut̄ frigidi: hec cau-
sa est. In estate calor aeris repellit fri-
gus in terram: z inde fit aqua frigida in
hieme aut̄ frigus aeris pellit calorem in
terram: et inde fit aqua calida: et cū aq̄
ois aut̄ dulcis sit aut salia: vidēduz vn-
de quedam erūpant calida vel putrida
Sunt quidam specus s̄ terranei natu-
raliter sulphure pleni. In hīs cū vētus
concepitur: eius afflatu sulphur accēdit
quod incēdium etiā eructant quedā lo-
ca vt fit in sicilia. Cum ergo aqua p̄ hec
igne a loca currit calorem z fetorez inde
trahit. Est si p̄pe hunc locū erumpit flā-
miuonia ebullit. Si aut̄ longius recesserit:
vix tepescit: deinde penitus frigescit.
Sunt alia loca serpētibus plena: qui vi-
cinam aquā inficiūt veneno. Que dum
de terra surgit: bibētes interimit: vt fōs
quem s̄rix facit. **De mortuo Mari.**
Mare aqua maris mortui a vētis non mo-
uet: et in se nihil patitur viuere: fit ex fō-
tibus bituminis: quibus edificata ē bā-
bel turris. Bituminis autē natura res-
sit aque: z nō diuidit̄ nisi menstruo sā-
guine. **Pisces z aues** ideo in aq̄s cō-
morātur: quia de hīs facti legūtur: q̄ at̄
aues in aere volant: z terram inhabitāt
ideo fit: quia z aer est humidus vt aqua
et terra est aqua p̄mixta: q̄ vero quedā
aialia de terra creata i aquis possūt mo-
rari: vt sunt cocodalli z ypothami: hoc
ideo fit: quia aqua est terre p̄mixta.
De signis. Luz in nocturna nauiga-
tione scintillat ad renos tempestas erit

Liber

Et cum delphini undis sepius exiliunt
quo illi feruntur: inde ventus exurger: et
inde nubes discusse celuz aperiunt. De
pūdīs aq̄rū emergāt et scriptoria pēs
na in aere suspēdāt. **De Aere.**

Aer est omne quod in ani simile
a terra visq̄ ad lunā conspicitur
de quo vitalis et spūs hauritur.

Et quia est humidus: ideo in eo volant
aues: vt in aqua natāt pisces. In hīs cō-
mōrātur demones: cū tormento: diez iu-
dicij prestolātes: ex quo sibi corpora af-
sumūt: dum hoībus apparent. **De vē-
to.** **De hoc p̄creatur venti.** Ventus
em̄ est aer cōmōtus et agittatus: et nihil
aliud q̄ aeris fluctus: qui in duodecim
diuidit̄: et quisq̄ propriū vocabulum
fortitur. De quibus quatuor: sūt cardia-
les: alij illoꝝ collaterales. Primus car-
dinalis septētrio qui et parcias suis frī-
gora faciens et nubes. Huius dexter cir-
tius qui et tracias faciēs niues: et grādī-
nes: eius et sinister aquilo. qui et boreas
cōstringens nubes. Secundus cardina-
lis isolanus qui et a filio tes temperat̄
Luius dexter vulturus: qui et calcias
cūcta desiccans. Eius sinister eurus nu-
bes generās Tercius cardinalis auster
qui et notus: humorē calorē et fulmīa gi-
gnens. Huius dexter heuro auster calli-
dus. Eius sinister euronothus tempe-
ratus. Australes venti faciunt maiores
tempestas in mari: quia ex humido flāt
Quartus cardinalis zepirus qui et fa-
uonius: hyemem resoluens: floresq̄ p̄-
ducens. Huius dexter affricus q̄ et libis
tempestatem et tonitrua generās et ful-
mīna. Eius sinister chorus q̄ et argestes
in oriēte nubula: in india faciēs serēa ex-
tra hos: sūt duo vēti aura et altan̄ aura
i terra altan̄ in pelago. **De Rubib̄.**
Vēti suo spiramie aq̄s in aera trahūt q̄
oglobare in nubes densātur. **Dicūtur**
aut nubes quasi nuborū naues. **De**
Tonitruo fulgure. **Quibus duz ven-**

ti inclusi erūpere nituntur magno mur-
mure concrepant: et nubibus collisis ig-
nem terribilem excuciant. Crepitus er-
go nubiu et vētorum est tonitruus. ig-
nis inde excussus est fulgur: q̄ ignis ido-
queq̄ penetrat que tāgit: quia et nostro
est subtilior: et magna vi vētoruz impel-
litur. Ad aquilone fulgur. et ab euro to-
nitrus ab affrico tempestatē: ab austro
flatus estum p̄cendit. **Arcus** in aere
quadricolor: ex sole et nubibus formatur
dū solis radius caue nubi in missus re-
pulsā acie in solem restringit. sicut dum
sol in vas aqua plenum fulget: splēdor
in tecto redditur. **De celo igneuz:** de
aqua purpureum: de aere iacinctuū: de
terra trahūt colorem gramineuz. **De**
Pluuia. **Imber** ex nubibus descēdit
Dum em̄ guttule in maiores guttas co-
eunt aeris: amplius natura non ferente
nunc vento impellēte: nūc sole dissoluē-
te ad terras dilabūtur: lēta aut et iugis
defluxio pluuia repentina et p̄ceps. nim-
bus v̄l imber vocat̄. **Que** licet de ama-
ris aquis maris sit hausta: solis igne de-
cocta aere dulcescit: vt marina aqua hu-
mo infusa dulcem sapore summat. **De**
Grandine. **Stille** pluuie ventis et fri-
gore conglaciata in aere coagulātur: et
in lapillos grandinis mutāt. **De Ni-
ue.** **Mix** aq̄rum vapore necdū densa-
to etiam guttas gelu precipiente forma-
que in alto mari nō cadit. **De Rose** et
Pluuia. **Ros** de acere venit quando
aq̄s grauatus rigore noctis et lune splē-
dore distillat. Si vehemētius est frigus
noctis ros in pruina versus candidior
gelu in albescit. **De Nebula.** **Ne-**
bula fit dum humide exalatoēs vapore
liter in aera trahūt v̄l radijs solis ad
terram repellūtur. **De fumo.** **Fu-**
mus ascēdit etiam de aqua. Omne nā-
q̄ corpus contat ex quatuor elementis
Lignū aut est corpus qd̄ igni iniectum
cum fuerit ignis materie: que ei inest ar-

De ymagine mundi

det terre & materies vertit in cinerem aeris & aque materies per fumū euanes-
cit in aere. Ideo autē ē amarus: quia natu-
ra aque est salsa siue quia terra permixta.

Quoniam in noctibus videtur stelle cadere
nō sunt stelle: sed igniculi: a flatu vento-
rum ab ethere in aërem tracti: & mox in
madido aere extincti.

De Pestilētia. Pestilētia nascit aeris siccitate: vel
calore vel tempestate corrupta. Qui spi-
rando vel edendo perceptus: lucem mor-
temque generat. Hoc totū quod dixi in-
fra lunam in aere sit: superius vero semp
serenū existit. Aerē transuolauim⁹. In
etheris ignē cōcedam⁹.

De Igne. **H**ic a qui quartū elemētū scri-
bitur quasi non gignens dicit:
a luna usque ad firmamētum et-
tēditur. Is tātū est aere subtilior: quā
aer aque tenior: aqua terre rarior. Hic
etiā ether: quod si purus aer dicitur: et
splendore perpetuo letatur: de hoc an-
geli corpora sumunt: cum ad homines
missi veniunt.

De Planetis. **I**n h
septem stelle singulis circulis p̄tra mōm
feruntur: et ob vagum cursum planetarū:
id est erraticē dicuntur. Hec immēsa cele-
ritate firmamēti ab oriente in occidentē
raptantur tamen naturali cursu contra
mōm ire cōprobant: sicut musca si in ro-
ta molendini circūferetur. ipsa tamen p̄-
p̄o motu p̄tra reuolūtez ei⁹ ire videret-
tur. Hec nunc inferius nūc superius p̄p̄-
ter obliquitatem signiferi vagātes radi-
s aut solis perpedite anomale vel re-
trograde v̄l stacionarie fiunt.

De Lu-
na. **L**una est primus planetarū & mi-
nima stellarū. Sed ideo maior ceteris vi-
detur: quia proxima terre in primo cir-
culo fertur. Huius corpus est globosus
natura igneus: sed aqua permixtū. An-
de et p̄p̄rium lumē nō habet: sed in mo-
dum speculi a sole illuminatur: et ideo
luna quasi lucina id est a luce nata noi-
nat. Quā autē quasi nubecula in ea videt

ex aque natura creditur. Dicitur enī m-
si aqua permixta nō esset: terrā vt sol il-
lustraret: imo ob vicinitatem maxio ar-
dore vastaret. Globus nāque eius mltro
terra est amplior: licet ob altitudinē cir-
culi sui videat vix modū fundo maior:
lucet luna ea parte qua sol est opposita
ea autē parte est obscura: qua a sole est
auerfa. A sole vero lōgius remota lucet
tota. Non em̄ crescit nec minuit: sed ob
iectu terre lumine quod a sole accipit vi-
duat. Hec licet cottidie violētia firma-
menti ab oriēte in occidentem feratur: ta-
men p̄tra mōm nitēs: oīa zodiaci signa
xxvij. diebus puagat: circulū autē suū
xix. annis per ambulare affirmat: luna
quarta si rubeat quasi aurum vētos offi-
dit: si in somno corniculo maculis ingre-
scit pluuidū mēsis exordiū: si in medio
plenilunū serenum.

De Mercurio
Secūdus planeta est mercurius: qui et
stilbon: forma globosus natura igneus
lunā magnitudine vincens: lumē a sole
accipiēs: significat. ccc. xxxix. dieb⁹ p̄cur-
rēs.

De venē. **T**ercius⁹ ē planeta ven⁹
qui et hesperus: aurore et zephalī fili⁹:
lucifer & vesp̄ rotūd⁹ igne⁹ p̄ mūdū nis-
tēs: vt mercuri⁹ significat p̄currēs. secc. xl
vij. dieb⁹.

De Sole. **Q**uart⁹ plane-
ta ē sol: inde dicit⁹: quod solus luceat: ceteri
stell⁹ obscurat: v̄l quod sit sup oīa lucēs: for-
ma speric⁹ natura igne⁹ magnitudie oc-
cies terrā vicēs: oīb⁹ stell⁹ lumē p̄bens.
Hic ab oriēte in occidentē: ipetu firmamēti
ferit s̄ p̄ mōm nitēs p̄ totū zodiacū. ccc.
lxy. dieb⁹ ḡdit: circulū at suū. xxvij. an-
nis p̄bulare tradit. Hui⁹ p̄sētia diem:
absētia vero eius efficit noctē. Sic em̄ to-
ta die sup terraz: sic tota nocte lucet sub
terra. Aqlonarē ptē celi pagras: fac no-
bis lōgos dies & estatē. Australē vero p̄-
currēs: inducē nob breues dies & hiemē
sol in ortu suo maculosus v̄l s̄ nube latēs
pluuialē diē p̄sagit. Si palleat tēpestuo-
sū. si p̄cauus videt: ita vt in medio fugēs

Liber

radios ad austrum et ad aquilonē emit
tat tempestatem humidā. et ventuosaz
Si pallidus in nigras nubes occidat :
aquilonē vētum. **De Marte** Quintus
planeta est mars qui z pirois globo
sus: igne feruidus percurrit signiferum
duobus annis. **De Ioue.** Sextus
planeta est iupiter qui z phenon: rotun
dus temporatus zodiacū per agēs duo
decim annis. **De Saturno.** Septimus
planeta est saturnus qui z phetō
spericus gelicus cōtra mōm vt superio
res regiones gradiēs: signiferā. xxx. an
nis percurrēs. In exortu saturni post .
xxx. annos qui ymaginem. de ere fude
runt: loqui vt hoīem. pbabit. **O**mnes
aut post quingētos z. xxxij. duos ānos
circulos suos peragūt: z eosdem vt pri
us repetūt. **A** terre centro absides id
est circuli planetaz altissime sunt: satur
no in scorpiōe. Ioui in virgīe: marti in
leone: sole in geminis: veneri in sagitta
rio: mercurio in capricorno: lune in arie
te medijs oīm partibus: z contrario ad
terre cētrum humilime atq; proxime.
Suus cuiq; color est. Saturno cādīd^o.
Ioui clarus. **M**arti igne^o. lucifero pal
leus. **V**espero refulgēs. **M**ercurio ras
diās. **L**une plādus. **S**oli ardēs. **M**u
tāt aut colores appropinqs circulis: naz
frigidior in palorē: ardētior in ruborem
ventosus in horrozē: a terra in obscuri
tatem. **S**ignifer id est circulus. xij. si
gnoz: diuidit in. xij. partes platū **S**ub
hīs ferūtur. vij. planete **S**ol s̄ medijs
tū duabus: luna p totā latitudinē. **V**e
nus excedēs cū binis partibus. **M**ercu
rius s̄ septem partibus duabus in me
dio tribus supra duabus infra. **M**ars
s̄ quātuor: medijs. **J**upiter s̄ media et
supra eā duabus **S**aturnus s̄ duabus
medijs vt sol. **H**ij septē orbes cū dul
cisona armonia vouūtur: qe suauissimi
cōcētus eoz circuitione efficiūtur. **Q**ui
sonus ideo ad nostras aures nō puenit

qui vltra aerem fit: et eius magnitudo
n̄m angustū auditū excedit. **N**ull^o em̄
sonus a nobis percipitur: nō qui hoc in
aero efficitur. **A** terra aut vsq; ad fir
mamētum celestis musica mēsurat. ad
ad cuius exemplar nostra inuēta affir
matur. **I**n terra nāq; si. **L**. in luna **A** in
mercurio. **B**. in venere. **L**. in sole. **D**. in
marte. **E**. in ioue. **S**. i Saturno. **S**. po
nitur pfecto mensura musice inuenitur
Unde a terra vsq; ad firmamētum. vij.
toni numerātur. **A** terra em̄ vsq; ad lu
nam est tonus: a luna vsq; ad mercuriū
semitoniū. **A** mercurio vsq; ad venere
semitoniū. **I**nde vsq; ad solem. iij. semi
tonia. **A** sole vsq; ad martem tonus. **I**n
de ad iouē semitonium. **I**nde ad satur
nū semitoniū. **I**nde ad signifer. iij. se
mitonia: que simul iūcta. vij. tonos effi
ciunt. **T**onus aut habet. xv. milia. d. c.
xxv. miliaria. **S**emitoniū vero. vij. mi
lia. d. ccc. xij. miliaria z semissem. **U**nde
et philosphi nouē musas finxerunt: qz
a terra vsq; ad celum. ix. cōsonācias de
prehēderunt: quas homini naturaliter
insitas inuenerūt. **De homine.** **S**i
cut em̄ hic mōs. vij. tonis: et nostra mu
sica vocibus. vij. distinguit: sic compa
go nostri corporis. vij. modis cōiungū
tur: dum corpus. iij. elementis: anima
tribus viribus copulatur. **Q**ue musice
artī naturaliter recōciliātur. **U**nde z ho
mo microcosmus id est minor mundus
dici: dum sic cōsonō miro celesti musi
ce par cognoscitur. **De Mensura.**
A terra vsq; ad lunam sūt. c. xxvj. sta
dia. que sunt. xv. milia. d. c. xxv. milia
ria. **A** luna ad mercurium. vij. milia. d.
ccc. xij. miliaria: z semissem. **I**nde ad ve
nerem tātum. **I**nde ad solem. xxij. mi
lia. ccc. xxvj. miliaria. **A** sole ad mar
tē. xv. milia. d. c. xxv. miliaria. **I**nde
ad Iouem. vij. milia. d. ccc. xij. milia
ria. **I**nde ad saturnum tantum. **I**nde
ad firmamentum. xxxij. milia. **L.L.L.**

De ymagine mundi

xxxvi. miliaria. Sunt itaq; a terra vsq; ad celum miliaria centum et. ix. milia et trecenta. lxxv. miliaria. Ignem per globos planetarum transcendimus nunc celestem penetremus.

De Celo.

Celum dicitur: quasi casa elios: id est domus solis: vlt quasi vas celatum: quia est stellis insignitum. Est autem celum subtilis igneeque nature: rotundum et a centro terre equis spacijs vndiq; collectum. Unde et conexum mediumq; vbiq; cernitur: et in enarrabili celeritate cottidie circū agitur. Celū si vespere rubet: serenum diem: si mane tempestuosum significat. **D**ue sūt ianue celi oriens qua sol exit. occidēs qua sol intrat. **C**limata id est plage celi sūt quatuor. Orientalis ab ortu solstitiali: ad bruinale. Australis inde ad occasū bruinale. Occidentalis ex hinc vsq; ad solsticialē Septentrionalis ab occasu solstitiali: vsq; ad ortum eiusdem. **O**mnes ab ortu solis: occidēs ab occasu eius vocatur. Meridies q̄si media dies vocat. Septentrio autē a septem stellis appellatrix. Ariens dicitur bos quasi terion. inde. vii. triones quasi septem teriones id est boues. hee plage grece dicuntur. Anathole Disis Arcton Mesembria. de quibus nomē adaz q̄ est minor mōs cōponitur. **D**e firmamēto. **S**uperius. Celū firmamētum dicitur eo q̄ sit inter medias aquas firmatū: hoc est forma spericū natura aqueum. stellis vndiq; versum ornatum. Est autē oīs aquis instar glaciei: imo cristalli solidatum: vnde et firmamētum dicitur. **I**n hoc sūt duo poli: a poliēdo dicti vnus borealis qui a nobis semp videtur. Australis alter q̄ nūq; a nobis cernitur: quia inde uero positi terre timore impedimur. **I**n hīs celum vt rota: in axe voluit. **D**e Stellis. **C**elū est vndiq; stellatū: sed ideo in die nō apparent stelle: quia fulgore so-

lis victe latent: sicut sol nube tectus: nobis nō lucet. **S**tella quasi luna stans dicitur. **S**tant em̄ stelle firmamēto infixe et non cadunt: ea mire celeritate currente. **U**na autē dicitur stella multe stelle simul astrū vel sidus. **D**e Syderibus. **S**ydera dicuntur a cōsidero: eo q̄ nauigantes vel itinerātes ea cōsiderēt. **S**ūt autē omnes stelle rotunde: et ignee: quarū dispositio soli deo cognita est: qui stellas numerat quarū nomina solus. **S**igna. potestates: cursus: loca tempora nouit. **S**apientes vero mōi nomina animalium vel hominū eis imposuerūt: vt ab hoibus dinosci poscint. **D**e Zodiaco. **I**n medio firmamēti sunt. xij. signa per trāuersum disposita: equaliter per circūitum distincta: horum dispositio grece dicitur zodiacus: latine signifer: eo q̄ fert signa: que animalium habēt nomina **Z**odui em̄ dicitur animal.

De Signis.

Primū signum est aries cōtans ex pluribus stellis. **S**ecundum fabulam is est qui aureo vellere phryxum et hellen trāsmare ad colchos vexit: qui intra sidera trāslatus ē. **P**rofigne autē ponitur: quia sicut aries tota estate in dextro latere: ac tota hieme in sinistro cubat: sic sol sub illo signo gradient dextram celi partem perambulat. **T**ercium est thaurus os id est iupiter in raptu europe: in thaurum est versus: et intra sidera trāslatus. **O**b significatōez autē q̄ sol sub illo signo positus radios suos vt cornua fortius erexit et terram arabilem reddit. **T**ercium sunt gemini. **S**cilicet castor et pollux filij Iouis: a troia reuersi: et intra sidera translati sūt. **P**rofigno autē ponitur: quia sub hoc signo duobus diebus amplius q̄ sub alijs moratur. **Q**uartum est cāter. qui maxime herculem percussit: dum ydra ne reus occidit: et ideo sidera promeruit. **S**ignificat autē q̄ sicut cāter retrocedit:

fic sol ad illud signū veniēs: cursū suū retroflectit. Quintū est leo q̄ maximus ab hercule occisus intra sidera ē trāslatus. Designat autē: q̄ sicut leo in anteriori parte calide nature: in posteriori est frigide: ita sol in illo signo augustū mēsem p̄us facit calidū: ac postremo tepidū. Sextū ē virgo. s. erigone: filia ycarī sacerdotis intra astra rapta. Obsignū autem ponit p̄ sicut virgo non parit sic semp̄ tenebo illius signi mēsis nihil gignit. Septimū ē libra: quā tenet virgo. s. balnee astrei regis filia: ob eq̄tatē iusticia dicta: et intra sidera trāslata. Merita hoīm pensat: et in libra Joui rep̄sentat. Hec p̄ superiore virgine ponit. Signat autē q̄ sol eq̄notiū faciat: cū s̄ illo signo ambulat. Octavus ē scorpio q̄ maxim⁹ orionē at̄ pcussit at̄ bestias terre occidit: et ob terre gr̄am astra meruit. Pro signo autē gr̄adinū ponit q̄ illo mēse videlicet nouēbre: in quibusdā terris: crebrius fiūt. Nonū ē sagittarius: qui et arci tenens. s. alchon chretēssis: q̄ scorpionē q̄ filiū suū rapuit sagittauit: nec filiū tetigit: et ideo sidera meruit. Designat autē crebros fulminum ictus: q̄ in aldecembre contingūt: in aliq̄bus locis q̄ inferna membra desinit: signat: q̄ tunc sol infera petat. Decimus ē capricornus qui iouē paruulū a patre p̄iectū capra clā aluit: q̄ ip̄e post intra sidera trāstulit. Est autē significatio: q̄ sicut capra alta petit: ita sol tunc ad alta celi cōscēdit. Extrema eius pars desinit in pisce: designat finem illius mēsis esse pluuialem. Unde cimiū est aquarius scilicet et ganimedes troili regis filius iouis amastus ab ip̄o intra astra locatus: et p̄incerna deorum factus. Significat autē q̄ solutis niuibus vndosū est illud tempus. Duodecimū est piscis cū dī typhocū gigātes insequētem fugent: in egiptū: venus et cupido filius eius verū in pisces latuerunt in aquis. Cū q̄ ho-

mines diu pisces deuitarēt ne forte deos deuoraret illi duo trāslati sunt: intra sydera designat vero illud tempus esse pluuiale. De Iadibus.

Iades dicūtur pluuiales. Hya em̄ grece: latine pluuiā dicitur. Unde latine dicūtur succule: a succo. Sunt autē septē stelle in frōte thauri. Plīdes dicūtur quasi plures. Plīto em̄ plura. Sunt nāq̄ septem stelle in genu thauri: fuerūt autē filie athlātis regis et plaie. A p̄fe autē athlātides. A matre plīades quasi plāides: ab insula hesperides. Hec autē virgilie dicūtur q̄ verno tpe oriūt. Ex hys vna fuit maiā mercurij m̄f: a dextris zodiaci versus aquilonē sūt hec signa: iuxta axem arcton: scilicet plaustrū q̄ sydus etiā septērio: et helice nomīaf: cuius stelle maiores tradūtur: fuit autē calisco licaonis regis filia: a ioue oppressa: scilicet a iunone in visā versa: a ioue vero intra astra rapta. Sequit̄ sidus boetes id est custos palustris: q̄ et arthophilax. Erat autē calisco filius a ioue inter sidera positus. Deinde ē arcturus scilicet min⁹ plaustrū. q̄ et cinosura esse dicit̄. Hec autē a ioue oppressa a iunone in visam versa: a ioue intra astra est trāslata. Intra duo plaustra est serpens phiton: quē maximū apollo post diluuiū latone: a iunone immissus occidit: et ob insigne intra sidera trāstulit. Juxta est corona a vulcano facta: a bacho vero a diaagne minois et pasiphe filie data: et intra astra locata. Inde est hercules sydus. Cū gigātes cōtra deos pugnaret: dīs in vnā celi partē veniētibus celū ruere voluit. Sed hercules hoc cū athlāte sustinuit: ideo celū p̄meruit. Huic iuxta ē lira a mercurio inuēta. Prope hāc tignus. Jupiter ob amorē lede regie in cignū ē versus et intra sidera trāslatus. Huic coniūgit̄ cepheus rex et casiephea vxor ei. Cui associat̄ pseus filius iouis: et

De ymagine mundi

danes habēs iuxta se syd^o adromache
vxorē eius filie z zephei regis. ¶ Qui-
bus admisceat deloton: quod z triagulu
videlicet z forma egipti: quia seruauit
deos a facie tiphei. Juxta quod locatur
serpētarius scilicet euctonius: qui et au-
rīga qui primus aurigā iunxit: eoq ser-
pentinus pedes habuit. Unde z grece
ophinicus dicitur. Ophis enī est serpens
¶ Huic iuxta ponitur pegalus: scilicet
equus alacus z cornutus igneū halitus
et ferreos habens pedes: a sāguine gor-
gonis creatus. Cui coniūgit delphin q
neptuno amphitricem in cōiugium ab-
duxit: z ideo sidera pmeruit. ¶ Deinde
est aqla iupit in aqlā xlus. Ganimedes
rapuit: z itra sidera trāstulit. ¶ Huic sb
est sagitta ab hercule philocteti data: p
quez expugnata est troia. ¶ A sinistris
sodiaci versus austrū sunt hec signa.

De hydra.

H ydra q̄ habuit. l. capita ab her-
cule occisa. z ob in signe: intra
sidera trāstata Super hanc cra-
ter in quo tagatio id est summus deus.
pascam cōmiscuit de quo animas fecit:
de quo adhuc aie leteum poculū bibūt:
cū corpora introiūt. Super hāc aut cor-
uus ab appolline dilectus: z intra astra
raptus. Inde ē orion qui ab vna nat^o
intra sydera est translatus. Huīus stelle
si fulgent serenū erit: si obscurātur tem-
pestas. Juxta hoc prochion quod z an-
ticanis dicitur qui canis orionis fertur
et ob insigne meritū intra sidera locat^o.
Huic cōnectit canicula que siri dicit^o: et
ob hoc dies caniculares dicitur: fuit at
canis erigoni filia ycarī sacerdotis. que
dolens p̄rem necatum laqueo se suspen-
dit: dum eū canis ducatu inuenit. Am-
bo aut sunt intra sidera rapti. ¶ Deinde
ē lepus q̄ a ganimede agitatus a io-
ue intra astra trāstatus est. Sequit^o eri-
danus fluuius q̄ z padus. Erat aut phe-
ton phebi filius: q̄ currus patris regere

iustius mōm incēdit z ideo fulmine io-
uis in hoc flumine interijt q̄ in eridanus
mutatus intra sydera trāstatus. Cui as-
sociatur cetus: que pseus occidit: dum
andromaden deuorare voluit. que iupi-
ter ob isigne filij intra astra locauit. Ju-
xta hanc cēthaurus: scilicet chiron ma-
gister achillis: obnimitaz virtutē in celo
est locatus. ¶ Sacrarū aut id est alta-
re in quo dū iurauerūt cū saturnus z iu-
piter contra se pugnauerūt. Inde ē ar-
go videlicet prima nauis: apud argos
ciuitatem iathiphi facta: et in celum trā-
stata. Ad extremū est pistrix siue thyme-
ra q̄ bestia capite leo. media capra dra-
co fuit cauda: a bello foron occisa: z in a-
stra sidera est translata. Est et canop^o sta-
tus egipti p̄clarum quod a nobis minē
me videt: sicut nec a trogoditi iuxta egi-
ptum septentrio. ¶ Ex hīs signis sem-
per dimidia pars super terrā. Dimidia
est sb terra. Et celi pars que sb terra ap-
paret hemispermum vocatur id est dimi-
dium celum. ¶ Lactea aut zona q̄ om-
nes stelle fundit in eā sua lumina ido ē
candida. ¶ De cometa. Comete sūt stel-
le flāmis trimitē in lactea zona p̄tra aq̄-
lonem apparētes regni mutationem aut
pestilētiā aut belluz est? ve. portēdētes.
Lernūt aut al. vii. dieb^o diuti^o. lxxx.
Sidera fabulis iuoluta imo polluta p̄-
lustrauimus alcius scandētes: astra ma-
tutina: solem q̄ solis inspiciamus. Su-
pra firmamētum sunt aque instar nebu-
le suspense que celum in circuitu ambi-
re tradūtur vnde z a que in celum dicit^o
tur Super quod est al spirituale celum
hoibus incognitū: vbi est habitatio an-
geloz per. ix. ordines dispositoz In h
ē paradifus paradiforum: in q̄ recipiūt
anime sāctoꝝ: hoc est celū quod in p̄nci-
pio legit cū terra creatū. Huic lōge sem-
per eminere dicit^o celū celoꝝ in quo ha-
bitat rex angeloz.

¶ Explicit liber primus.

Incipit secundus.

Præloxi libello

Pglobū totius mōdi oculis cor
poris respētāuimus sequēti iā tempus:
in quo voluī oculis cordis ante pona
mus. Eū est ante mōm cuz mōdo: post
mōm. hoc ad solū deū ptinet: qui nō fu
it nō erit sed semp est. Tempora eterna
sēuo sūt: et hoc ad archetipū mūdum:
et angelos ptinet: qui aī mōm esse cepe
runt: et cū mōdo: et post mōm erūt. Tem
pus autē mūdi ē ymbra cui s cū mōdo in
cepit et cū mōdo desinit veluti si funis ab
oriēte in occidētem extēdere: qui coti
die plicādo collectus tādem totus ab
sumere. Per hoc extēdūt secula: sub s
currūt vniuersa in hoc mōdo posita: hoc
vniuersū qz vita mēsurat s series diez
et annoz terminatur. Tempus est a tē
peramēto dicif: et nihil aliud qz vicissi
tudo tempoz intelligit. Hoc qz in atho
mos ostēta momēta: ptes: minuta: pun
ctes: horas qdrātes: dies: ebdomoda:
mēses: vicissitudines: annos tidos: eta
tes: seclā diuidūtur athemus dicif inse
cabile. Est em̄ illud quod in sole volat.
Est autē minimū temporis spaciū: sicut
motio palpebre oculi: quod et ictus ocu
li dicif et trecentesima. lxxvj. pars vni
us ostenti. Ostētum dicif quod aliquid
ostendit aspiciētibus. Est autē. lx. pars
vnius hore habens in se ccc. lxxvj. atho
mos. Momētū ē motus syderuz: vnde
et dicif et ē. xl. pars hore cōtinens osten
tū vniū dimidiū. Partes a partitione
zodiaci qui in tricenos dies: p singulos
mēses partif. Est autē. xv. ps hore hīs
in se duo momēta et duas partes momē
ti. Minutū esse minus interuallū in ho
rologio. Est autē. x. pars hore cōtinens
partē vnā et dimidiā. Pūctus ē paruus
ascēsus pūcti in horologio. Est autē. iij.
pars in sole alī. y. in luna. hore: habēs

duo minutar dimidiū. **H**ora ē termi
n^o cuiusqz rei. Est t hora qdū aq stās
a iactu lapidis mouet: et est. xij. pars di
ci: pstant ex. iij. pūctis. x. minutis: par
tibus. xv. momētis. lxx. ostent. lx. atho
nis. xxij. d. xl. s. hō at dicif series vel ym
bra et dicif ab horologio. et est certus li
mes tēporis in horologio. Quadrans
ē. iij. pars dici: habēs tres horas: natu
ralis autē dici. vj. horas. s. dies ē. vij. ps
ebdomede vulgaris: continens horas.
xij. Naturalis autē. xxiiij. Dies autē dicif
a discernēdo: eo qz lucem ac tenebras di
scernat. Est autē dies aer sole illustrat^o ē
hic. Lū em̄ sol est super terrā ibi dies cū
s terra ibi ē dies. Lū a qlonarez ptē ce
li circuit nobis: in deuera terre positis.
cicius surgit et tardius occidit: et ido lō
giores nob facit Lū vero australē p am
bulat: nob tardius surgere: et citius oc
cidere videt quia tumor terre medie: q
rotunda est visui nostro obicif: et tunc
quod nobis breuiores illi aut parti lon
gissimos facit. Zodiacus nāqz ex. xij. si
gnis cōstans: ab aquilonem austrū por
rectus flexuoso lapsu cingit celū s quo
sol currēs mōm in. vij. parabellos: id ē
circulos diuidit: qbus singulis diuisuz
dies facit. Lōgitudō autē zodiaci in. ccc.
lx. partes secat. Latitudo ei^o in. xij. par
tibus. Partū autē sectio nihil aliud ē qz
solis vnius dici pgressio. Unū quod qz
ergo signū p duas horas orif per duas
occidit: et in vnoquoqz sol. xxx. diebus
immorat. Qui dum flexuoso draconis
meatu: s signis zodiaci obliqui mūdū
in. viij. circulis diuidit. Primus circu
lus ab india versus austrū: per mare ru
brū et affricam ad columnas herculis p
uenit. Hercules em̄ orbem pertrāsiens:
ibi colūpnas fixit: vbi finem mundi esse
putauit In hoc ergo circulo equinoctij
die medie gnomoni: radius horologi.
vij. pedum ymbra reddat. Dies lōgissi
mus. xiiij. horas equinoctiales habet.

De imagine mundi.

Secundus ab occasu indie p medos vadit et per ses arabiam: syriam: cypriū: cretam: lilibeū: mōtem sicilie et septentrionalia affrice ptingit. Umbilicus in equinoctio. xxxv. pedum: vmbra. xx. pedum longa reddit. Dies maxima. xiiij. horarum z. v. parte vnius hore. Tertius orit̄ ab indijs imano primis z p caspias portas thaurū: pamphila: rodum: cycladas. syracusas catinam z pergades tēdit. gnomides cūcte: vmbra. xxxviiij. vinctarū faciunt longissimos dies. xiiij. hore z dimidie. ac. xxx. vnius hore. Quartus ab altero latere imauī p ephesum mare cycladuz. septentrionalia sicilie narbonēsis gallie exortia a ffrice maritima tendit ad occasum. Gnomio. xxv. pedum facit vmbra. xx. pedū. Longissimos dies habz. xiiij. horas: z tercias duas vnius hore. Quinto circulo ab introitu caspij maris continēt̄ bactria: armenia: macedonia: tarentum: tustū: mare: baleares: hispania media. Gnomio septē pedum vmbra sex reddit. Maximus dies horarū. xv. Sextus cōplectit̄ caspias gentes: coucasum samotraciam: illiricos: campaniam eutruriam: massiliaz hispaniam: terraconensem mediam: et inde perlusitaniam. Gnomonis pedes ix. vmbre. viij. lōgissim⁹ dies horas. xv. ac nonā ptem hore. Septimus ab altera caspij maris hora incipit z p tracie a uersa venetiam: cremonam: rauennam transalpinā galliam pireneum: celtiberiā vadit. Gnomonis. xxxv. pedes: vmbre. xxxvj. Amplissima dies horarum xv. z quintarū ptiū hore trium. Octauus atanay p meotium lacum z sarnathas dacos: partem q̄ germanie: gallias ingreditur. Longissimus dies horarum. xvj. Gnomio vt sup̄ Extra hos facit sol q̄tuor circulos: duos in austro. et duos in aquilone: verū in austro per insulā meroen et ptolomaidā: rubri maris vrbem: vbi longissimus dies. xij. ho-

rarū: dimidia hora amplior. Alterū per syencm vrbē egypti. que est horarū. xiiij vñū in aquilone p hyperboreos mōtes et britāniā horarū. xvij. Alter sciticum: a ripheis iugis in thilen in quo sex mē-sibus est dies: sex alijs nox. **A**d huc ī alijs terrarū locis variat sol vmbra. nā vmbilici qui gnomio dicitur vmbra in egypto equinoctiali die: meridie paulo plus q̄ gnomonis dimidiā mēsuram efficit. **I**n Roma quarta pars gnomonis deest vmbra. **I**n ancuna supest. xxxv. **I**n venetia iisdē horis vmbra gnomoni par fit. **I**n syene solsticiali die medio nē la fit vmbra: ibiq̄ puteus a philosophis ad hoc ipm factus totus interius illuminatur. **I**n meridie sunt populi fisci di-cti qui vmbra ex vtroq̄ latere mittunt. **I**n india super flumen hipasim in solsticiali die vmbra absumit. **A**pud trogoditas. xlv. diebus ante solsticium: et totidem postea vmbra penit̄ absumit. z his. xc. diebus vmbra in meridie iacit̄ **I**n merore insula nili bis in anno absumitur vmbra cum sol est in. xij. pte thauri. z in. xiiij. leonis. **I**n india sunt loca afficia dicta: ibi non sūt vmbre. z septentris ibi non videtur. **O**rizon est q̄ntū aspectus cuiusq̄ in circuitu circūscribit z celū vndiq̄ terre imminere putat: qd̄ in lato mari melius dinosci potest: vbi nullum obstaculum se prebet **E**xtendit̄ aut̄ orizon in spacium longitudinis: ccc. z. lx. stadior. Lentuz enī z. lxxx. stadia nō excedit acies cuiusq̄ videntis. Sed visus cum ad hoc spacium venerit deficiens in rotunditatem recuruat. **H**ic numerus geminatus in ante et retro orizontem efficit. **D**e tribus diuisionibus diei. **D**ies vulgaris habet tres diuisiones: mane meridiē: sup̄mum. mane ab ortu sol vsq̄ ad quartā horā dcm̄ a mano quod est bonū: nihil enī melius luce: vel a manibus. i. dijs infernalibus qui diē tota nocte inclusā mane emittūt

Meridies quasi media dies: et dicitur a me-
ra. i. pura dies. **S**upremus ab hora nona
usque ad solis occasum: et dicitur inde quod super-
primat solis cursus. **H**ebrei chaldei et per-
se a mane die inchoantes in mane finiunt.
Egyptii ab occasu usque ad occasum. **R**o-
mani a medio noctis usque ad meridiem
umbra et athenienses a meridie usque ad
meridiem. **C**ristiani a vespera usque ad ve-
esperam. **D**e nominibus dierum.

Sic autem hebrei nominant dies. **U**na
sabbati vel sabbatorum: vel prima sabbati. se-
cunda sabbati. iij. sabbati. iij. sabbati. v.
sabbati. vj. sabbati. sabbatum. **P**aga-
ni vero sic **D**ies sol. dies lune. dies mar-
tis. dies mercurij: dies iouis: dies vene-
ris: dies saturni. **S**ed cum hec nomina a
planetis habeant videndum: cur non eundem
ordinem seruet. **S**ed hec causa est. **D**ies
naturalis diuiditur in. xxiiij. horas. **E**x
quibus si vniciquis planete per circuitum ter-
rina hora tribuit: expensis omnibus tui pla-
nete prima iteque obuenerit. **H**uic nomen
ascribitur: christiani autem sic dies nominant.
Dies dominica: ij. feria. iij. feria. iij. feria.
quinta feria. sexta feria. sabbatum.

De nocte.

Nox dicitur a nocendo eo quod noceat oculo
lis. **E**st autem nox: solis absentia: umbra
terre. **S**it autem umbra a corpore et luce. **D**um
enim lux solis est sub terra: corpore terre in
bra superius parit: que usque ad lunam prin-
git. **D**icitur autem umbra quasi ob radium
solis scilicet. **U**bi lux par est corpore: ibi par est
umbra. **U**bi lux maior est corpore: ibi um-
bra deficit. **U**bi lux est corpore exilio: ibi
umbra in infinitum crescit. **C**um sol australem
celi partem plustrat: nobis noctem plon-
gat. **C**um vero aquilonem nobis eam breuiat.
Cum luna umbra noctis incidit a luce de-
ficit. **E**t hic defectus eclipsidis dicitur. **S**o-
le vero obiecto lune eclipsim patitur: dum vi-
delicet luna sub sole in eadem linea gradi-
tur. **D**e septem temporibus noctis.

Habet autem nox septem tempora vicibus. **C**repu-

sculum vesperum **L**oticinium. **I**ntempestum
Gallicimum. matutinum. diluculum. **C**repu-
sculum est dubia lux. **C**reperum enim dicitur
dubium. **E**st autem intra tenebras et lucem. **V**es-
perum a stella que vesper vocatur. **L**otici-
nium cum omnia conticent et tacent. **I**ntempestum
media nox cum non est tempus operandi. **G**al-
licimum cum galli cantant. **M**atutinum cum ma-
ne aurora aduertat. **D**iluculum incipiens
diei lux. **D**e ebdomada

Ebdomada est. iij. partibus lunaris mens-
is. **D**icitur autem grece a septenario numero.
Ebdomada enim dicitur. vij. latine autem dicitur
septimana: quod septem manes id est septem
dies hec habet. vij. species. **P**rima eb-
domada est diuina que de circumacta. vij. diebus
circumacta condidit: et in septimo requirit. **S**e-
cunda est in qua hic mundus voluit: in qua nos
exemplo dei sex dies operamur: et in septi-
ma requiescimus. **T**ercia est. vij. ebdomada
de in simul. post quas penthecostes ce-
lebratur: in qua lex iudeis: spiritus sanctus christi-
anibus datur. **Q**uarta est. vij. mensium: post
quos festiuitas tabernaculorum seruabatur.
Quinta est septem annorum: post quos annus
remissionis agebatur: in qua populus ab ope
cessare iubebatur. **S**exta est septies septem
annorum post quos annus iubilaeus feriabatur.
Septima est septuagies. vij. annorum post
quos christus nasci a danielle imo ab angelo
permittatur. **D**e mensibus.

Mensis est. xij. partibus anni. **D**icitur autem a me-
sura: vel a mene quod est luna. **L**unaris autem
mensis. xxix. diebus. et. xij. horis imple-
tur. **S**olaris vero. xxx. diebus. ac. x. semis
horis. **L**unaris mensis.

Lunaris mensis est a noua luna usque
ad nouam lunam. **L**una autem peruolat zodia-
cum. xxix. diebus. et. xij. horis. **B**is duode-
cim sunt. xxiiij. quod est integer dies. hic quod
non potest diuidi: vni mense ascribitur. **I**nde est
quod vnus mensis habet. xxx. alter. xxix. finis
lunam. **S**olaris. **S**olaris mensis
est vni signi progressio. **S**ol in vnoquoque
signo moratur. xxx. diebus et dimidio. **Q**ui

De imagine mundi.

dimidius in duobus signis: efficit inter-
grum diem. Hic qz nō pōt in duo p̄tiri:
vni mēsi ascribitur: z ideo habet mensis
vnus. xxx. alter. xxix. **De noibus**
mensuz. **H**ebrei auctore moise: sic
mensēs nomināt incipientes ab ap̄rili:
quo pascha celebrat. Nisan apud nos:
ap̄rilis. Jar: maius. Suan: Junius. tha-
mul. Julius. Daber: augustus. Elul: se-
ptember. Tesser: october. maseruan: no-
uember. Lasleu december. **T**hebet Ja-
nuarius. Sabbath: februarius. Adar mar-
cius. **E**gyptij vero abrahaz auctore mē-
ses a septēbri cōputant. sicqz eos vocāt
Tot apud nos: septēber z faosi october
Athir nouember. **C**hoeach. december.
Tibzi Januarius. mechir: februarius. **F**e-
menoth: martius. farmuti: ap̄rilis. **P**a-
cho maius: paudi Juni. **E**phisi Juli.
Abesori augustus. **G**reci aut foroneo au-
ctore a decembri: mensēs inchoant: q̄s
sic appellant. **A**puleios apud nos decē-
ber. **E**dimos. Januarius. **P**itios: februa-
rius. bistros martius xanticos: ap̄lis.
Arbemesios: maius: deseos Juni. **P**a-
nemos Julius: loos augustus. **S**orpie-
os septēber. **I**hiperbeteos: october. **D**y-
os Nouember.

De mensibus Romanorum.

Romulus romanus. x. mēses or-
dinauit: quoz primū martius a
marte: qui in mēse hoc in frigida
natus est noiavit. cuius se filiū flo p̄di-
cauit: decimū v̄o decembriē nominauit.
Auā v̄o pompilius duos. Januarius
sez et februariū adiecit. **S**ūt aut mēses
romanoz ab ydolis a rebus: a regibz: a
numeris dicti. **P**rimus Januarius di-
citur a ianodeo p̄ncipij: eo qz hic mensis
est p̄ncipiū anni. **D**icit etiaz a ianua eo
qz p̄ eum intret annus. **S**ecūsus ē Fe-
bruarius a februo: id ē plutone deo ifer-
nali: cui hoc mēse sacrificabāt: dū ciuita-
tez in honore eius luminibus lustrabāt
Dicit etiaz a febre. i. a frigore: qz frigidū

est illud tempus. **T**ercius martius a mar-
te deo belli patre romuli auctoris roma-
ne gentis. **L**ui marti milites hoc mense
sacrificabāt. **D**icit etiaz a maribus eo qz
cūcta animantia tūc mares desiderant.
Quartus ap̄rilis ab affrodisi vel a frili
id ē venere dea amoris: cui consecratus
erat hic mensis. **D**icit etiaz ap̄rilis quasi
ap̄rilis eo qz appiat terrā in flores. **Q**ui-
tus maius a maio: id est a ioue: q̄si a ma-
iestate: siue a maia matre mercurij: cui
mercatores hoc mēse sacrificabāt. **D**icit-
tur etiam a maioribus: scz p̄ncipibus ro-
manoz. qz hoc mēse ioui immolabant.
Sextus est Junius a iunone dea regni
dictus: cui erat cōsecratus. **D**icit etiam
a iunioribus qz armis romani defēdebāt
z regni fastigiū a Junone affectabant.
Septimus est Julius a iulio cesare: qui
in hoc mēse impator creatus: z i hoc in-
deū relatus est. **H**ic prius q̄ntilis dice-
batur: eo qz quintus eēt a martio: qz primus
erat cōstitutus a romulo. **O**ctavus au-
gustus ab augusto cesare: qui in h̄ men-
se victor extitit: z romanū imperiū ad-
auxit: ideoqz deitate p̄meruit. **H**ic prius
sextus ē dictus: eo qz primo martio eēt
sextus. **N**onus september quasi septimus
ymber. **D**ecimus october q̄si octauus ym-
ber. **U**ndecimus ē nouember q̄si nonus
ymber. **D**uodecimus mensis ē decēber
quasi decimus ymber. **S**ūt enī h̄ mēses
pluuiales: z ido a numero et ymbre no-
men habent. **De kalendis.**

Ralēde a kalo v̄bo qd ē voco di-
cunt. **P**ōtifer nāqz nouā lunā
regi nūciare debuit post cuius sa-
cificiū kalo q̄nq̄es v̄l series clamauit
Per h̄ qz signū p̄lm in curiā: ob h̄ cala-
bria dictā ad sac. ificiū cōuocauit: et ab
hoc v̄bo kalo p̄mam diē mēsis kalēdas
vocari placuit. **I**n p̄. ix. dies vulgus de-
rure cōuocati i vrbē romā p̄uenit: z ibi
feriarū seruādarū scita a rege vel pōtifi-
ce accepit: z inde none dicuntur **D**icitur

Libers anselmi

cunf etiā a nūdinis. i. mercatōibus q̄ v̄l
in vr̄be deferebāt vel ibidē emebāt. **I**d^o
dicūt q̄ mēses diuidūt: ab iduare qd̄
est diuidere. Dicūt etiā ab ydea qd̄ ē
species: qz luna plenā sui sp̄ciem in me
dīo mēse monstrat. **H**ebrei et greci et
egyptij nec kalēdas nec nonas: nec yd^o
obseruāt: s; tm̄ dies ad nouā lunā p̄pu
tant. **V**icissitudo in q̄tuor tpa āni diui
dit: et vnūquodq; trib^o mēsibus distin
guif. **D**icta āt vicissitudo: qz vices mu
tat in mundo.

Aer est q̄rta pars anni: cōstans trib^o
mensib^o. **D**icit āt a vernādo: qz tūc pra
ta virēt silue frondēt. hoc est humidum
z calidū: et in hoc fit equinoctiū.

Astas est q̄rta ps anni: cōstan
tribus mēsibus: z dicit ab estu
calore. **H**ec ē calida z sicca. **H**ec
z melis vocat: z i hac solsticiū celebraf

Autumnus est. iij. ps anni. ha
bens tres mēses: z dicit ab au
tumno. i. colligo. scz fruct^o terre
hic est frigidus et siccus. **H**ic etiā vide
mia noiatur. z in hoc equinoctiū libera
equatur.

Hemps est q̄rta ps anni z trib^o
mēsibus p̄ficiat: z a rigore v̄l ste
rilitate dī. **E**st āt frigida z humi
da: z i hac agit solsticialis dies. **H**ec āt
vicissitudo i n̄fis tm̄ p̄tib^o agitur. **I**n in
dia x̄o vbi sunt alij ortus sydez: sūt bi
ne in anno estates: bini messes: i medio
hyemps placida. **I**n egypto qz n̄ra me
dia hyeme cāpus herbis: floribus silua
frōdibus yescit queq; arbor pomis onu
statur. **E**lementa z tempora.

Quatuor qz elemēta q̄litatib^o qz
tuor tpm̄ cōnectūtur. **T**erra nā
qz sicca et frigida autumno. **A**q̄
humida z frigida hyemi. **A**er humidus
et calidus veri. **I**gnis calidus z siccus
estati colligat. **D**e hoīe microcosmo.

Idē qualitibus est humanū corp^o
tempatū, vñ z microcosm^o. i. minor mū

duis appellat. **S**anguis nāq; q̄ vere cre
scit est humidus z calidus: et hic viget
in infantib^o. **C**olera rubea crescens esta
te est calida et sicca: z hec abūdat in iu
uenibus. **M**elancolia id est colera nig
crescens in autūno in p̄uentionibus. **F**le
gmata q̄ in hyeme dominātur in senib^o
In quibus sanguis pollet: sūt hylares:
misericordes: ridētes: loquaces **I**n qb^o
colera rubea sūt macilenti: voraces: au
daces: veloces: iracūdi: agiles. **I**n quib^o
colera nigra: stabiles graues: com
positi morib^o et dolosi sūt. **I**n quib^o fle
gmata tardi somnolenti: obliuiosi sunt

De anno

Annus dicit ab inuocādo: eo qz
cūcta transeuntia innouat. **D**i
citur etiā annus q̄si annulus eo
qz in se reuoluit vt circulus. **A**nnus aut
m̄tis mōis accipit. **P**rimo lunaris an
nus qnq; farie dicit. **P**rim^o lunaris an
nus ē cū luna oīa signa zodiaci puolat.
qui. xxvij. diebus z horis. viij. constat.
Secūdus duobus diebus z. iij. horis p̄
lixior. post q̄s luna a sole reaccēditur: qz
p̄pe mēsis noiāf. **T**erci^o dicit cois: qui
xij. mēsibus. i. ccc. lxxij. dieb^o expletur.
Quartus q̄ embolismal dicit id est sup
augmētū: qz. xij. mētib^o. dieb^o. ccc. lxxx.
iij. dieb^o cōficiat. **Q**ui vterq; ab hebre
is a pascale mense incipit. ibiq; finit. **A**
Januario aut a romanis luna inchoat
ibiq; terminat. **Q**uintus ē lunaris: siue
decenouenalis cū luna post. xix. annos
ad eadē recurrit etates. **S**extus est so
laris cū sol oīa zodiaci signa plusstrat: qz
ccc. lxx. dieb^o: z. v. horis cōstat. **S**epti
mus bisextil: dū q̄rto anno bisextus in
seritur. z vno die lōgior: prior: i cognosci
tur. **O**ctauus est iterū solaris: cū sol p^o
xxvij. annos circulū cōcurrētū cōplet.
Non^o est mercuri^o qui. ccc. xxxix. dieb^o
cōplet. **D**ecim^o est veneris: qz. ccc. xlvij.
dieb^o cōplet. **U**ndecim^o est martis qui
duob^o solaribus annis cōstat. **D**uodes

De ymagine mundi

decimus est iouis qui. xij. cōstat annis.

Terciusdecim^o saturni: q. xxx. annis explef. Quartusdecimus qui vocat mag nus. q. xxxij. annis reuoluit. Extra hos sunt duo legales anni. vnus q̄ dicit̄ an nus remissionis habens curricula anno r̄. vij. alter iubile^o. l. annoz. Annū ciuilem. i. solarē: hebrei ab eq̄noctio verno: greci a solsticio: egyptij ab autumnno: roma ni a bruma incipiūt. Apud indos v nus mēsis. Ap̄ egyptios x̄o olim erat ann^o q̄tuor mēsiū. Ap̄ acarnanas. vj. mēsiū. Apud latinos. xij. mēsiū. ap̄ quosdā vnū quodq̄ tēpus anni. s. ver. z alia p̄ anno cōputabaf. **U**et plato ponit. ix. milia annoz. tulius. xv. anno r̄ū. Annus solaris vt in horoscopo ho rologij inuestigatum est. ccc. lxx. dieb^o z quadrante perficif. Quadrās autem est quarta ps diei. scz. vj. hore. in q̄tuor aut̄ annis. iij. quadrantes. xxiij. hore conficiūt: q̄d est integer dies. hic ergo dies in q̄rto anno. vj. kalēn. martij int̄ kalatur: z bissextus nominatur. hunc Julius cesar interposuit z totius cōpo ti errorē p̄ hunc correxit. hunc egyptij z greci in fine anni supponūt. Romani aut̄ in februario: eo q̄ breuior ceteris est interserūt. Ideo aut̄ nō post finem mē sis: sed infra mensem: quia ibi olim inte ger mēsis interkalabaf. Ideo x̄e nō aſi vj. kalēdas martij. qz. vij. kalēdas mar tij magno tripudio ciuitatē lustrabant. z nihil eis incipe ante transactam festi uitatē licebat.

De cyclis.

Cyclus indictōnalis ab octobze i cipiens. xv. annis. Cyclus bisse xtilis. iij. annis implef. Cyclus decēnouenalis a pascali luna inchoans xix. annis implef. Cyclus lunaris a Ja nuario incipiens. xix. annis implef. Ci clus solaris a martio incipiens. xxviij. annis. Cyclus magnus. d. xxxij. annis pficif.

De olimpiade

Olimpiās sūt q̄tuor anni. Apud ely

den ciuitatē grecie est institutū post q̄t tuor ānos ad olimpiū montem conueni re: et ibi palestriales ludos exercere: z i de dicunt olimpiades.

De lustris
Lustrū sunt quinqz anni. Romanis enī ab oibus gentibus soluebatur tribu tum. Quinqz annis es. v. argentuz. v. aurū: z post q̄nquenniū ad romā venie bant: et sp̄ lustrabāt urbem: z ideo vnū quodqz quinquenniū lustrū dicitur.

Qēs aut̄ simul indictōnes ab indicēdo dicunt: qz sp̄ post. xv. annos ad primū censum id est es rediebatur.

De etate.
Etas vel generatio est vita cui^o

Etas hoīs: vel. c. anni. Est etiam etas cū null^o sup̄fuerit q̄ nūc vī uit. Sūt qz sex etates hoīs. Prima in fantia ad septē annos. Secūda pueri tia ad. xiiij. annos. Tercia adolescētia. ad. xxj. annū. Quarta iuuentus ad q̄n quagesimū annū. Quinta senectus ad lxx. annū. Sexta decrepita vsqz ad cen tesimū annū: vel vsqz ad mortē. Sunt nihilomin^o sex etates mūdi. Prima ab adam ad noe. Secūda a noe vsqz ad abraham. Tercia ab abraham ad dauid. Quarta a dauid vsqz ad transnigrati onē babilonis. Quinta inde ad christū. Sexta vsqz in finē mūdi. Sc̄lm sūt mil le anni. Dicit̄ aut̄ sc̄lm quia se sequitur. Inde seculū seculi. Seculū temp^o gfe. Seculū temp^o legis. Inde z sc̄la sc̄lorū. Sc̄la tpa cristianoz: seculoz iudeozum z paganozum. Et et seculū seculi regnū Beati q̄ habitant in domo tua in secula seculoz laudabit te.

Decēnouenalis cyclus.
Decēnouenalis cyclus di citur quasi decem z nouē annoz cidus.

Per tot enī annos peragit luna cursum suum nitens cōtra firmamētum. Diui ditur aut̄ in duo id est in duodeci cōes. z ymbolismales annos.

Comunes.
Comunes dicuntur cum duo equa les. xij. mensium lunariū: a pascha vsqz

Liber

ad aliud pascha concurrunt

Embolismus.

Embolismus q̄ sup crescēs dicitur ē is: q̄ a pascha ad aliud pascha. xiiij. mēses. i. xiiij. nonas lunas habet. Hoc totū ideo fit: q̄ pascha aīte eq̄noctiū z añ. xiiij. lunā apallis: q̄ apud hebreos primus ē. agi non licet. Diuiditur adhuc in duo: i. ogdoadē z endecadē. Ogdoas sūt. viij anni. Endecas. xj. Duo enī cōes semp p̄cedunt. iij. embolismū. In. viij. at̄ loco p̄cedit vn̄ cōis embolismū. Hic numerus ogdoas appellatur. Deinde iterum semp duo cōes p̄eunt tertium embolismum. In. xiiij. loco vnus annus tm̄ p̄cedit embolismum: z hic numerus endecas vocatur.

Solaris cyclus.

Solaris autem cyclus vigintiocto annis peragitur propter septē bissextos. Oportet enī vt bissextus singulos dies septimane tangat: et sic per eosdem recurrat. Septies aut̄. iij. sūt. xx. z. viij. Bissexus enī in q̄rto anno interponit̄. Lunarē cursum: sic in articulis adiunctis vnguibus cōputabis. A radice pollicis: leuē manū incipe: et p̄ singulos articulos z vngues numera. z in fine minimi digiti. xix. annos habebis. Solarem aut̄ sic in articulis vtriusq̄ manus absq̄ vnguibus cōputabis. A minimo digito leuē manū inchoa: z p̄ transuersū in. iij. digitis numera. in. iij. semp bissextum nota: in altera siml̄ manu: z habebis. xxiij. annos. Deinde in vtroq̄ pollice binos annos: qui p̄oribus iuncti reddūt. xxviij. annos. Seminus aut̄ est solaris cursus. Unus quo quotidie ab oriente in occidentē firmamentū seq̄tur. Alter quo cōtra firmamentū nitens. xxviij. annis gradit̄. His ciclis duob̄ conficitur magnus annus. Nā vities z octies. xix. vel decies: z nonies. xxviij. sūt. d. xxx. duo anni. Post quos oēs plane te et oēs stelle ad primū p̄ctū. vnde di-

gressi sunt: recurrūt: z p̄ easdē lineas vt prius redeūt. Luna nāq̄ quodlibet zodiaci signū: duobus diebus z. vj. horis ac bissextus hore lustrat oīa signa. xxviij. dieb̄: z. viij. horis puolat. Percurrius aut̄ quodq̄ signū. xxviij. diebus z vj. horis totū zodiacū. ccc. xxviij. dieb̄ puolat. Venus vero quodlibet signum xxviij. diebus: et. v. horis. totū significat ccc. xlvij. dieb̄ circuit. Sol. xxx. dieb̄ ac. x. horis z semisse: singla signa lustrat oēm zodiaci ambitū. ccc. lxx. diebus: et vj. horis p̄tr̄suolat. Mars quodq̄ signū. lx. dieb̄. z. xxj. horis: oīa signa duobus annis plabitur. Jouis stella singul̄ signis vnū annū imorat: oīa enī siḡ. xij. annis puagat. Saturnus in vno quodq̄ signo duos ānos: z. c. lxxij. dies. et. xv. horas. i. dimidiū annū imorat: totum aut̄ signiferi circulū. xxx. ānis' p̄pter nimā altitudinem p̄tra celū: sicut alij p̄currens plabit̄. Ciclos eusebius cesariēsis primus instituit: postea theophilus alexandrinus ep̄s: rogatu leonis pape lucidius exposuit: deinde dyonisi' abbas rome vt hodie habet̄ scripto ptulit.

De equinoctijs et solsticijs.

Equinoctia et solsticia faciūt. iij. zodiaci signa in modū crucis equali spacio locata. Nam signū arietis in quo sol est creatus in oriente est positū: qd̄ facit vernale equinoctiū. Libra: in qua est luna cōdita est in occidentē. Huic opposita et facit autūnale equinoctiū. Lācer at̄ verus aqlonē tenet celum vbi est altissimū et facit estiuale solsticiū. Capricorn' dō x̄sus austrum p̄mit celum vbi est humilissimū: z facit hyemale solsticiū. Equinoctium dicit̄ ab equa et nocte grece vero isemeria ab equa et die. quasi equi dies. Vernale equinoctiū nō. viij. sed. xij. kalē. aprilis habendū: lex et euangelium clamat: vt horologij manifeste inspectō p̄bat. Scdm̄ enī legem nō licuit pascha ante equinoctiū celebrari. Qui aut̄ euā

De ymagine mundi

gelium diligenter legerit: dñm nō. viij. sed. x. kalē. apālis passum videbit. Si ergo. viij. kalē. apālis est equinoctiu: tunc dominus contra legez: pascha: ante equinoctium celebrauit: qui legez nō soluerē: sed implere venit. Sed et iudei contra patrium morem gesserunt: quod incōuenienti termino egerūt. Verumtā mē cū hoz neutrū fuerit transacto. xij. kalē. apālis equinoctio dñs solito more: pascha cū iudeis. xj. kalē. apālis celebrauit: paschali die quod erat. x. kalē. suo sanguine nos redemit. viij. kalē. re surrexit. Autumnale quoq; eqnoctium non. viij. sed. xij. kalē. octobris habendum demōstrat horologium. **S**olsticiū non ideo dicitur q̄ sol stet: sed q̄ alitius celum scandere non valens retrogredum flectat. **E**stiuale solsticiū nō. viij. sed. xj. kalē. Julij horoscopus habendum clamat horalogij: quod noctē breuissimā diem facit longissimū: cuz sol scanderit cancri signū. **H**yemale quoq; solsticiū: nō. viij. sed. xij. kalē. Januāriū habendū. Eadem ratione p̄bať cū sol in capricorno positus breuissimū diem et longissimam habere noctem non ignorat.

De saltu lune.

Luna a sole recedens post. xxx. dies et horas. xij. cum iterū consequit: s̄ hora. xij. nondū peracta a sole reaccendit. Restant enī ex hora. xij. per singlos mēses quattuor momenta et vñcia vnus momenti: et vnus athomus. Hec p̄ singulos menses augmenta per. xix. annū integz diē pficiunt. Qui dies numero lune subtrahitur: dum p̄ma pro. xxx. cōputatur: isq; saltus lune nominat. **I**do autem in decimo nono anno: et in Julio mēse fit saltus lune: quia et hoc facit m̄ astronomie egyptus.

De minutis.

Nam hic sepius minute ponunt que forsitan a plerisq; minus sciuntur. Sci-

endum q̄ vñcia est. xij. pars cuiusq; rei in. xij. diuise. **S**emis vel semisse diuisa pars cuiusq; rei in duo diuise. **B**isse due partes alicuius rei in tria partite: tertia sublata. **Q**uelibet autem pars illarum trium dicitur trines. **R**ei enim in quattuor diuise partes: quarta pars dicitur quadrans: relique tres dodrans.

De Regularibus feriarum et concurrentium.

Regulares feriales et concurrentes: a martio sumunt initium: a quo olim romani habuerunt anni principium. **R**omanis enim sunt inuenti. **R**egulares dicuntur inde. q̄ calculatores regant. **C**ōcurrentes vero inde q̄ regularibus concurrant. **R**egulares tale exordium habent. **S**olaris annus. ccc. lxx. diebus. peragitur. **S**ol autē per singula duodecim signa triginta diebus immorat. **D**uodecies ergo triginta vel tricies duodecim sunt. ccc. lx. **Q**uiq; remanentes. **H**i sunt regulares martij. **I**n ceteris autem mensibus sic oriuntur. **P**recedētis mensis dies cū regularib⁹ in septez eqs partes partire quod remanet: da sequenti mensi pro regularibus. **V**erbigratia. **M**artius habet dies. xxxj. et quinq; regulares: quod sunt septies quinq;: et remanet vnus. **H**ic erit regularis apālis. **S**ic in ceteris. **C**oncurrentes autem habent hoc exordium. **S**olaris annus habet ebdomadas quinq;gintaduo et vnū diem. **H**ic vnus dies erit primo anno solaris cycli concurrentis: quia concurrat cum regularibus ad veniendam feriam in kalē. mensium. **S**ingulis annis adde vnū vsq; ad septē. **Q**uarto āno bissextus pro concurrente accipitur. ideo q̄n to anno vna concurrentis trāsilitur. **B**issexti anno verte in Januario et Febuario bissexto pro concurrente. **I**n reliq; mensibus concurrunt. **P**rimus annus in creatione mundi fuit sine concurrente.

Libet

Quotta feria fuerit in .ix. kalen. aprilis vel .vi. kalen. martij: tot erūt cōcurrentes illo anno. **L**oniūge cōcurrētes regularibus: si infra .viij. fuerint: talis erit feria in kalendis cuiusq; mensis. **S**i septem exceſſerint. .viij. sublatis qđ remanet erit feria. **H**i enī regulares atq; cōcurrētes septenarium numerū nō excedunt.

De regularibus et epactis.

Regulares lune et epacte a septēbrīnitiū sumūt: quem egyptij ponūt anni pncipiū. **A**b ipis enī sūt inuēti. **H**i regulares simile habent exordiū vt superiores et ideo septēber habet qnq;. **I**n reliquis mensib' sic inneniunt. **P**recedentis mensis dies cū regularibus sume: si tricesimam habet lunā. .xxx. tolle qđ remanet tribne mensi sequēti p regulari. **S**i .xxix. his sublatis: qđ remanet erūt regulares.

De epactis

Epacte .x. sic oriunt. **A**nn' solaris habet .ccc. lxxv. dies: lunaris aut. .ccc. liiij. **Q**ui numerus ab alio .xj. diebus supatur. **H**i vndeci epacte id est adiectiones noiantur qz singulis annis regularibus mēsum ad inueniendam lunā adijciunt. **S**ingulis ergo anis adice. .xj. si infra .xxx. fuerit numerus ipse erūt epacte pntis anni. **S**i ultra .xxx. tolle .xxx. qđ remanet erūt epacte. **T**erbigra. **P**rimo anno .xj. secūdo iteruz. .xj. erūt. .xxij. tercio iterz. .xj. erunt .xxxij. sublatis. .xxx. erūt. .iiij. epacte **S**ic deinde. **R**egulares adde epactis si infra .xxx. fuerit numerus: talis erit luna i kalen. mensū **S**i ultra: tolle .xxx. quot remanēt: tota erit luna. **P**rim' ergo ann' decēnouenalis habet. .xxx. epactas: sed ideo dicitur q nullus habeat: qz i singulis mensibus. .xxx. reiciunt: et nulla solis regularibus inuenit. **Q**uotta luna fuerit in .ix. kalen. aprilis. tales erūt epacte anni illi'. **Q**uot horis luna luceat **L**una prima luceat. .iiij. punctis. **S**econdā. .viij. punctis. **T**ercia. .xij. et sic vsq;

ad plenilunium quottidie. .iiij. puncti adijciunt. **I**n decreſcēdo similiter quottidie. .iiij. auferunt **I**n plenilunio tota nocte lucet. **L**un est. .xxx. nihil. **I**n lunari cōputo. .v. puncti faciunt vnam horam. **D**e vnaqua; ergo die. .iiij. punctis acceptis. et. .v. vnicuiq; hore distributis: quot horis luna in nocte luceat citi' videbis. **N**otandū q ligna in decreſcēte luna: vel post iulij et augustū mēsem precisa a vermibus tramibus et carie manebūt illesa. **E**tatem quacunq; lune quater multiplica. **H**uncq; numerū ter dicto: et quot in sūma reperis: tot partibus zodiaci lunā a sole noueris distare et solem post totidē dies ad eūdē locū venturum. **I**n quo signo luna sit. **S**ol cuiilibet signo. .xxx. diebus minoratur. **V**ide q in quo signo sit: et quot dies adhuc in eo moraturus erit: tot ex predicta sūma eidē signo tribue: reliquos q de eadē summa supfuerint sequentibus signis p. .xxx. disparcies: et cui signo defuerint. .xxx. in eo esse lunam noueris.

Annus domini.

Ad inueniendum annū dñi: ordines indictionum ab incarnatōe eius: qui sunt. .lxx. per. .v. multiplica addens. .xij. quia tres indictiones annū natiuitatis xpī p̄ceſſerant. et fiunt mille. c. xx. **H**is adde indictionem p̄sentis anni: et habebis annum dñi. **I**n indictiones. **A**d inueniendam indictōez trāfacti anni cum indictionib' tribus q ei' natiuitatē p̄ceſſerant per. .xv. partire quot remanserint: tota est indictio. **S**i nihil remanserit. .xv. erit. **E**pactas

Ad inueniendas epactas **A**nnos domini per. .xix. diuide quod remanserit per. .xj. multiplica. si infra. .xxx. fuerint: epacta illius anni erit. **S**i ultra. .xxx. ablatis qđ remāet p epactis habebis. **Q**ñ natus est dñs. .xj. epacte erant.

Solaris annus.

De imagine mundi

Adiuenedū solarē ānū annis dñi adde. viij. qz tot anni solaris cycli ei⁹ natiuitatē p̄cesserāt. Hāc sūmā p. xx. z octo diuide q̄t remanēt tor⁹ erit. Si nihil remanet. xvij. **C**ōcurrētes.

Adiuenedas p̄currētes. ānos dñi sume z p̄p̄t nūm bissexti q̄tā p̄tem totius numeri eis adde. iij. regulares adde: qz tot cōcurrētes ei⁹ natiuitatem p̄cesserāt. Hūc totū numerū p. vij. diuide: z q̄t sup̄sūt illius anni concurrentes erūt. Si nihil. vij. existūt. **B**issextus

Adiuenedū bissexti ānos dñi p. iij. diuide q̄t remāserint: tot⁹ est annus a bissexto. Si nihil remāserit bissexto erit. Similiter solarē cyclū sublato anno: p. iij. deinde: qui remanet ānus a bissexto ē. **C**icl⁹ lunaris

Adiueneduz lune cyclum: de annis dñi duob⁹ sublatis: q̄ eo nato de eodem cyclo restabant.

Decē z septē enī p̄cesserāt: ceteros p. xix. diuide: qui sup̄sūt anni lunaris cycli erūt. Si nihil remāserit. xix. erūt. Hic p̄zie est romāoz sicut decēnouenalis hebreoz. z sicut p̄ istū pascha: ita p̄ illū cognoscit que ē lunaris accēssio. **D**ecē

Adiuenedū decē (nouenal nouenalis cycli annū Annus domini sp̄ vnū adice: qz secūdo ei⁹ anno natus ē dñs: ac p. xix. diuide. q̄ remāserint instās annus erit. Si nihil remāserit. xix. erit. Annos ab initio mundi: muta in. xv. kalēn. aplis: qz ibi ē primus dies seculi.

Anos dñi muta i. viij. kalēn. ianuarij. Ciclū lunare in kalēn. ianuarij Ciclū solarē ibidē. Ciclū decēnouenalē in noua luna aplis. Cōcurrētes in kalēn. martij. Spactas i kalēn. septēbris. Indictōes in. viij. kalēn. octobris. **D**e clauibus terminorum

Aclauēs terminoz inueniēdas: sume annos decēnouenal cycli: z. vij. dies ebdomade: q̄ suml iij

cti sūt. xxvj. z hec ē p̄ma clauis. Secūdo xō āno iūge. xix. cū prima clauē sūt xl v. tolle. xxx. remanēt. xv. z hec secūda clauis: sic fac p̄ singlos ānos vsqz ad xix. annū. In. xix. anno iūge. xvij. p̄pter saltū lune. z sic inuenies primā. Hic autē memor esto: vt cū numer⁹ sup̄dict⁹ xl. excreuerit. xxx. recisis: remanens est clauis. **T**erminus pascalis

Terminus pascalis. xiiij. luna ē april: z pasca iudeoz. Ergo p̄ vernale eq̄noctiū vbi cūqz luna xiiij. occurrerit: ibi absqz dubio termin⁹ pascal erit: z in sequēti dñico pasca nostrū cōstabit. Si termin⁹ in dñica obuenit: in sequēti dñica pascha celebrandū erit. Hūc termin⁹ puerfus. None april sed et feriā ei⁹ facillime poteris reperire. **T**ermin⁹ at a. xij. kal. aprilis vsqz ad. viij. kalēn. maij sūt req̄rēdi. Quos etiā sic inuenire poteris Termini p̄cedentis anni pone in primo articulo pollicis leueman⁹: z sic p̄ singulos articulos vnq̄ue

qz digitoz eiusdem manus dies terminorum computa: qui iterū ad p̄mum articulum occurrit terminus erit. **A**lter

a termino cuiusqz āni nichea: et retro vsqz ad. xij. litterā calcula: z habebis termin⁹ sequentis anni: si cois est ann⁹ Si autē embolismus est: in ante cōputa vsqz ad. xx. litterā z habebis terminū. verbi grā. **A** termin⁹ p̄mi anni: qui est i nonas aprilis retro numerā. z i. xij. lra qd est. viij. kalēn. aprilis termin⁹ secūdi anni qui est cōmunis habebis. **A**b hinc vsqz in. xx. litterā in antea: quod est ydus aprilis computa: z terminū terci⁹ anni: qui est embolismus habebis. **A**lter a radice pollicis inchoa: z p̄ singulos articulos trium digitoz calcula: z in quarto digito hēbis terminū. **T**erbigra p̄mo anno dic. Nonas aprilis. ij. nonas iij. nonas. iij. nonas. kalēn. april. ij. kalēn. iij. kalēn. iij. kalēn. v. kalēn. vj. kal.

vij. kalēn. z. viij. kalēn. occurrit termin⁹

vij. kalēn. z. viij. kalēn. occurrit termin⁹

Re regularibus
 Regulares eiusdē termini sic in-
 uenies. kalendis. aprilis. Pro
 prima feria pone: et sic vsq; ad
 terminū eiusdē anni dies numera: quarta
 feria erit terminus tot erāt regulares. ver-
 bigra kalē. aprilis. da dñice: et nonis ap-
 rilis obueniēt. v. ferie. quinq; g erūt regu-
 lares. Sic in ceteris. v. aliter. Quotus
 est annus: decennouenalis cikli: tot dies ter-
 minoz a nonis aprilis in antea cōputa:
 et terminū habebis. v. bigra kalē. apri-
 lis da dñice. et nonis aprilis obuenit. v.
 ferie. Quinq; ergo erūt regulares Sic
 in ceteris. Porro si terminus añ kalē
 retro calcula: si post kalē in antea cō-
 puta. Post. v. idus Ianuarij vbi cūq;
 x. luna occurrerit terminus. lxx. erit. quē
 sic reperies. Quot diebus pascal terminus
 a kalē. april: siue retro siue in añ abest:
 rot diebus. lxx. mal terminus a vno kalē.
 februarj vel in ante vel retro erit. Post
 vij. idus marcij. vbi luna: ij. obuenerit:
 terminus. xl. me erit quē a. xij. kalē. mar-
 tij ad instar pascal distare pperies. Bis-
 sex. añ. lxx. a. iij. kalē. februarj. xl.
 ab. xj. kal. martij reqre. lxx. omni bissex-
 ti anno. N. tūc tātūmodo cū terminus añ
 bissex. aduenerit. Terminus rogatiōnū
 est. xx. luna maij. hunc require a nonis
 maij. vt sup. Terminus pentecostes est
 iij. luna Junij. hūc dō a. xij. kalē. iu-
 nij require p oia vt sup. Ad inueniēdas
 ferias terminoz. Occurrētes pñtis añi
 regularibus iunge: si infra septem fuerit
 nūis talis erit feria. Si vltra sublat. vij.
 qd remanet: feria erat. A. v. kalē. decē-
 bus vsq; ad. iij. nonas eiusdē. Vbi cūq;
 dñica occurrerit: aduentus dñi erit.

De embolismo.
 Primus embolismus. iij. nonas
 decēbris: luna prima in secūdo
 anno decennouenalis cikli. Se-
 cūdus embolismus. iij. nonas. Septē-
 bus in quinto anno. Tercius embolismus.

iij. nonas marcij. in. vij. anno. Eodē an-
 no. iij. kalē. maij erit luna. xxvj. et i ka-
 lendis iulij. xxix. epactis mētientibus.
 Quartus embolismus. iij. nonas Janua-
 rij in decimo año. Eodē anno erit luna
 xxvij. i kal. martis. epactis mētientibus
 nisi sit bissex. Quintus embolismus. iij.
 nonas nouēbris in. xij. anno. Sextus
 embolismus. iij. nonas augusti: in. xvj.
 anno. Septimus embolismus. iij. nonas
 martij i. xix. anno. Eodē anno luna erit
 xxvij. in kalē. maij. et. iij. in kalē. au-
 gusti cōtra epactas lune saltu facto i iu-
 lio. Quod si tercio nonas martij embolismus
 lunatio negligit in. xix. anno terminus
 pascal. xv. kalē. maij. illo anno nō erit

Dies egyptiaci.

Dies egyptiaci ideo dicuntur: quod ab
 egyptijs sūt inuēti: et quod dicunt tenebre ip-
 si tenebrosi inde nominantur: eo quod icau-
 tos ad tenebras mortis pducere affir-
 mant. Per descriptū volubile tepus sic
 voluitur volubilis mūdus. Sed nos tē-
 poris volubilitatē iam postponamus.
 et ad stabilitatem cui mente tendamus.

Explicit

Opera sancti Anselmi que is sc̄psit
 hoc libro cōsalutari fidoze clauduntur.
 Anno xpi. M. cccc. lxxxj. die vero vi-
 cesima septima martij Aurenberge. per
 Caspar hochfeder: opificem mira arte
 ac diligentia impressa.

